

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL BİLGİLER
ÖĞRETİM PROGRAMINDA YER ALAN TARİH
KAVRAMLARINA YÖNELİK ALGILARININ
İNCELENMESİ

Kerem BOZDOĞAN

DOKTORA TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Cemal GÜVEN

Konya–2018

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL BİLGİLER
ÖĞRETİM PROGRAMINDA YER ALAN TARİH
KAVRAMLARINA YÖNELİK ALGILARININ
İNCELENMESİ

Kerem BOZDOĞAN

DOKTORA TEZİ

Danışman
Prof. Dr. Cemal GÜVEN

Konya-2018

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Kerem BOZDOĞAN
	Numarası	148302043015
	Ana Bilim Dalı	İlköğretim
	Bilim Dalı	Sosyal Bilgiler Eğitimi
	Programı	Doktora
	Tezin Adı	Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Tarih Kavramlarına Yönelik Algılarının İncelenmesi

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

10./12/2018
Kerem BOZDOĞAN
Kerem Bozdoğan

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

DOKTORA TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Kerem BOZDOĞAN
	Numarası	148302043015
	Ana Bilim Dalı	İlköğretim
	Bilim Dalı	Sosyal Bilgiler Eğitimi
	Programı	Doktora
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Cemal GÜVEN
	Tezin Adı	Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Tarih Kavramlarına Yönelik Algılarının İncelenmesi

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan “Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Yer Alan Tarih Kavramlarına Yönelik Algılarının Belirlenmesi” başlıklı bu çalışma 10/12/2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

	Ünvanı Adı Soyadı	İmza
Danışman	Prof. Dr. Cemal GÜVEN	
Jüri Üyesi	Prof. Dr. Güngör KARAUĞUZ	
Jüri Üyesi	Prof. Dr. Ertuğrul USTA	
Jüri Üyesi	Doç. Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ	
Jüri Üyesi	Dr. Öğretim Üyesi Cihad ŞENTÜRK	

ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR

Sosyal bilgiler dersi öğrencilerin birer iyi vatandaş olarak yetiştirilmeleri hedefine yönelik olarak “Tarih, Coğrafya, Ekonomi, Sosyoloji, Antropoloji, Psikoloji, Felsefe, Uluslararası İlişkiler, Siyaset Bilimi ve Hukuk” gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını içeren, pedagojik ilkeler çerçevesinde öğrenciler için daha basit hale getirilmiş bir disiplindir. Öğrencileri hayata hazırlayarak, dünyada ve ülkesinde yaşanmış ya da yaşanabilecek olaylardan haberdar ederek iyi bir insan ve vatandaş olmalarını sağlamak adına önemli bir derstir.

Sosyal bilgiler dersi, içeriğinde yer alan konular kapsamında oldukça önemli bir yeri olan kavramların öğrenciler tarafından öğrenilmesini ve özümsemesini hedefleyerek geleceğimiz adına onların maddi, manevi ve milli konularda farkındalıklarının artmasına katkıda bulunmaktadır.

Sosyal bilgiler dersinin vazgeçilmez ve en önemli disiplinlerinden birisi Tarih’tir. Toplumu ilgilendiren her konuda önemli bir yeri olan tarih disiplini, her zaman karşımıza çıkmakta, vatandaşlık eğitimi ve bilinci konularında büyük bir misyonu ve vizyonu üstlenmektedir. Soyut ya da somut olsun tarihsel bir bilginin öğrencilerin işine yarayarak kalıcı bilgi haline gelmesi, bu bilginin kavram ya da kavramlara dönüştürülmesine bağlıdır. Ancak öğrencilerin bazı kavramlar hakkında sahip oldukları yanlışları yaşamları boyunca yanlış kullanma riskine sahip olabilirler. Bu yüzden öğrencilerin kendilerine, ailelerine, sosyal çevrelerine, vatanına, milletine ve devletine karşı görev ve sorumluluklarını bilmeleri, kendilerine güvenerek etkin ve doğru kararlar alabilmeleri, nihayetinde iyi vatandaş olabilmeleri yolunda programın içeriğinde yer alan tarih kavramlarının etkili bir şekilde verilmesi oldukça büyük önem arz etmektedir. Ayrıca toplumların ayakta kalabilmeleri ve toplumun geleceğine yön verebilmeleri için bireylerin geçmişinden ders alarak elde ettiği tüm bilgi, birikim, beceri, deneyim ve kazanımları yorumlayabilme becerisine ve dolayısıyla tarih bilincine sahip olmaları zorunlu hale gelmiştir. Bu noktadan bakıldığında öğrencilerin özellikle okullarda sosyal bilgiler dersi yoluyla yapılan eğitim ve öğretim faaliyetlerinde tarih kavramlarının sağlıklı öğretimi, öğrencilerin geçmişini bilen geleceğini bilir anlayışına sahip olmaları ve tarih bilincini kazanmaları açısından büyük bir önem arz etmektedir.

Ülkemizde sosyal bilgiler alanına yönelik yapılan çalışmalar gün geçtikçe artmaktadır. Ancak yapılan araştırmalara göz atıldığında, sosyal bilgiler programında yer alan tarih

kavramlarının öğrenciler tarafından nasıl algılandığına yönelik çalışmaların ya sınırlı sayıda olduğu ya da bir veya birkaç kavramı içerecek şekilde olduğu görülmektedir. Dolayısıyla tarih kavramlarına yönelik öğrenci algılarını kapsayan detaylı bir araştırma yeterli sayıda değildir. Öğrencilerin kavramları nasıl algıladıklarının ortaya çıkarılması, birçok kavram öğretimi strateji ve yöntemlerinin kullanılmasından ve kavram öğretimi etkinliklerinden önce öğretmenlere, program geliştiricilere, ders kitabı yazarlarına ve tüm eğitim-öğretim aktörlerine bir yol göstereceği düşünülmektedir. Ayrıca öğrencilerin tarih kavramlarına yönelik algılarını ifade etmede araç olarak kullandıkları resim/karikatür gibi çizimlerin kavram öğretiminde kullanılabilecek yararlı bir etkinlik olabileceğini de bizlere göstermektedir.

Araştırmanın en başından bitiş sürecine kadar bana yol gösteren, destek olan değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Cemal GÜVEN'e teşekkürlerimi ve şükranlarımı sunarım. Çalışma süreci boyunca görüş ve fikirleriyle bana yardımcı olan, yönlendiren ağabeyim Prof. Dr. Aykut Emre BOZDOĞAN'a; lisansüstü eğitimimin zorlu sürecinde yardımına başvurduğum ve beni sabırla dinleyerek desteğini esirgemeyen değerli kardeşim Dr. Öğretim Üyesi Cihad ŞENTÜRK'e en içten samimiyetimle teşekkür ediyorum. Ayrıca Tez İzleme Komitesinde bulunan, değerli görüş ve önerilerini sunan kıymetli hocalarım Prof. Dr. Güngör KARAUĞUZ, Prof. Dr. Ertuğrul USTA ve Doç. Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ'e de teşekkürü bir borç bilirim.

Beni yetiştirerek bugünlere gelmemi sağlayan anneme ve babama, süreç boyunca beni destekleyerek sıkıntılara ortak olan; sabır, anlayış ve fedakârlık gösteren sevgili eşime ve çocuklarıma sonsuz sevgi ve şükranlarımı sunarım.

Kerem BOZDOĞAN
Konya, Aralık 2018

T. C.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Kerem BOZDOĞAN		
	Numarası	148302043015		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İlköğretim Ana Bilim Dalı / Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☐	Doktora	☒
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Cemal GÜVEN		
	Tezin Adı	Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Tarih Kavramlarına Yönelik Algılarının İncelenmesi		

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, sosyal bilgiler dersi 5., 6. ve 7. sınıf öğretim programında yer alan ve geliştirme ve pekiştirme düzeyinde öğrencilere verilen tarih kavramlarının 8. sınıf öğrencileri tarafından nasıl algılandığını incelemektir. Araştırma, nitel araştırma desenlerinden olan olgu bilim deseniyle gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda öğrencilerin tarih kavramlarına ilişkin geliştirdikleri metaforlar, çizdikleri resimler ve karikatürler ve ilgili kavramlara ait öğrencilerle gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler incelenmiştir. Araştırmanın çalışma grubu Kayseri ili merkez ilçelerinden maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemiyle seçilmiş olan 693 sekizinci sınıf öğrencisinden oluşmaktadır. Araştırma sonucunda katılımcıların büyük bir çoğunluğunun **cumhuriyet kavramını**; “sağlam temelleri olan, devleti ve milleti ayakta tutan” olarak; **demokrasi kavramını** ise “eşit hakların ve özgürlüğün var olduğu; rahat, huzurlu ve aydınlık bir yaşam atmosferi” olarak algıladıkları görülmüştür. Yine katılımcıların büyük çoğunluğunun **devlet kavramını**; “milletin varlık sebebi, vatandaşların iç ve dış tehlikelerden korunduğu bir kalkan, şefkatli bir baba” olarak; **milli egemenlik kavramını** “sahibinin kayıtsız şartsız milletin olduğu ortak bir iradenin tapusu, ortak bir anlayış ruhu, seçim sonucunda milli iradenin yansıdığı sandık, milleti

şahlandıran gem” şeklinde algıladıkları görülmüştür. Katılımcıların büyük çoğunluğunun **gelenek kavramını** “Kökleri çok eski geçmişe dayanan geçmişin özgeçmişi; atalarımızdan nesiller boyunca bizlere aktarılan korunmuş bir miras, geçmişimize ait tüm hafızayı ve izleri içeren bir tapu, günümüzde de hâlâ yaşayan eski yaşantılar” olarak algıladıkları görülürken **kanıt kavramını** “tarihi gerçeklerin fotoğrafını zihnimizde canlandıran, tarihi bilgileri doğru olarak yansıtan bir ayna ve ayak izleri, değerli bilgileri içeren bir karne ve bilgi hazinesi” olarak algıladıkları tespit edilmiştir. Son olarak katılımcıların çoğunluğunun **kronoloji kavramını** “önemli tarihi bilgileri sıralayıcı, kolaylaştırıcı, tarihi film şeridi, tarihin haritası” olarak algıladıkları belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Metafor, Resim/Karikatür, Cumhuriyet, Demokrasi, Devlet, Milli Egemenlik, Gelenek, Kanıt, Kronoloji.

T. C.

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin

Adı Soyadı	Kerem BOZDOĞAN		
Numarası	148302043015		
Ana Bilim / Bilim Dalı	İlköğretim Ana Bilim Dalı / Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı		
Programı	Tezli Yüksek Lisans	☐	Doktora ☒
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Cemal GÜVEN		
Tezin Adı	The Investigation of Perception of Secondary School Students on History Concepts in Social Sciences Curriculum		

SUMMARY

The purpose of the research is to examine the 8th grade students' perceptions towards the history concepts included in the 5th, 6th, and 7th grade Social Studies curriculum and taught at the levels of development and reinforcement. The study was carried out via phenomenological research design, one of the qualitative research methods. Within this context, semi-structured interviews carried out with the students about the metaphors, pictures and comics, and the relevant concepts generated by them were analyzed. The population of the study consisted of 693 eighth graders chosen via maximum variation sampling method from the central districts of Kayseri. As a result of the study, it was found that most of the participants perceived **the concept of republic** as “having a solid basis, supporting the nation and the state”, and **the concept of democracy** as “a comfortable, peaceful, and bright living atmosphere where equal rights and freedom exist”. Moreover, most of the participants perceived **the concept of state** as “the reason for the nation's existence, a shield protecting the citizens from the domestic and foreign threats, a caring father” and **the concept of national sovereignty** as “a deed of a common will whose owner is the nation unconditionally, a spirit of common understanding, a ballot box reflecting the true will of the people after an election,

and a bridle making the nation rear up”. While most participants perceived **the concept of tradition** as “roots of the past based on a very old past; a protected heritage passed on to us from our ancestors for generations, a deed containing all the memory and traces of our past, and a legacy that is part our history”, they perceived **the concept of evidence** as “portraying historical facts in our minds, a mirror and footprints reflecting historical information accurately, a report card and a treasury with valuable information. Finally, it was determined that most participants perceived **the concept of chronology** as “sorting important historical information, facilitating, a historical film strip, and map of the history”.

Keywords: Social Studies, Metaphor, Picture/Caricature, Republic, Democracy, State, National Sovereignty, Tradition, Argument, Chronology.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	i
DOKTORA TEZİ KABUL FORMU.....	ii
ÖN SÖZ VE TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET	v
SUMMARY	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
TABLolar LİSTESİ	xv
ŞEKİLLER LİSTESİ	xx
BİRİNCİ BÖLÜM	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Problem Cümlesi.....	4
1.3. Alt Problemler.....	4
1.4. Araştırmanın Amacı.....	5
1.5. Araştırmanın Önemi	5
1.6. Araştırmanın Varsayımları	7
1.7. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	8
1.8. Tanımlar.....	8
1.9. Kısaltmalar.....	9

İKİNCİ BÖLÜM..... 11

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ÇALIŞMALAR..... 11

2.1. Kavram Terimi..... 11

2.1.1. Kavramların Özellikleri 14

2.1.2. Kavramların Sınıflandırılması 22

2.1.3. Kavram Öğrenme ve Kavram Öğretimi..... 23

2.1.4. Kavram Öğrenme Aşamaları 27

2.1.4.1 Kavram Oluşturma..... 27

2.1.4.2 Kavram Kazanma 28

2.1.5. Kavramların Öğretiminde Kullanılan Teknikler..... 33

2.1.5.1 Anlam Çözümleme Tabloları..... 33

2.1.5.2 Kavram Ağları 35

2.1.5.3 Kavram Haritaları 36

2.1.5.4 Zihin Haritaları 41

2.1.5.5 Kavramsal Değişim Metinleri..... 42

2.1.5.6 Balık Kılçığı Diyagramı..... 44

2.1.5.7 Bilgi Haritaları 45

2.1.5.8. Kavram Bulmacaları 48

2.1.6. Kavram Yanılgıları ve Genel Özellikleri..... 51

2.1.7. Kavram Yanılgılarının Nedenleri 54

2.1.8. Kavram Yanılgılarının Olumsuz Etkileri.....	56
2.1.9. Kavram Öğretimini Etkileyen Faktörler	57
2.1.10. Sosyal Bilgiler Dersinde Kavram Öğretimi ve Önemi	58
2.2. Tarih, Tarihin Önemi ve Tarih Bilinci	62
2.3. Sosyal Bilgiler Dersinde Tarih Kavramlarının Yeri ve Önemi	63
2.4. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında ve Ders Kitaplarında Araştırmaya Konu Olan Kavramların Yeri ve Önemi.....	67
2.4.1. Cumhuriyet	68
2.4.2. Demokrasi.....	73
2.4.3. Devlet.....	78
2.4.4. Milli Egemenlik	83
2.4.5. Gelenek	86
2.4.6. Kanıt.....	91
2.4.7. Kronoloji.....	98
2.5. Metafor Kavramı ve Özellikleri.....	103
2.6. İlgili Araştırmalar	110
2.6.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	111
2.6.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar.....	121
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	129
YÖNTEM	129

3.1. Araştırmanın Deseni	129
3.2. Çalışma Grubu	134
3.3. Veri Toplama Araçları	135
3.3.1. Metaforlar Yoluyla Veri Toplama Formu	135
3.3.2. Doküman İncelemesi	136
3.3.3. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	138
3.4. Verilerin Toplanması	139
3.4.1. Ön Uygulama Aşaması	139
3.4.2. Asıl Uygulama Aşaması 1	139
3.4.3. Asıl Uygulama Aşaması 2	141
3.5. Verilerin Analizi ve Yorumlanması.....	141
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	151
BULGULAR.....	151
4.1. Alt Gelişmişlik Düzeye İlişkin Bulgular	151
4.1.1. Cumhuriyet Kavramına İlişkin Bulgular	151
4.1.2. Demokrasi Kavramına İlişkin Bulgular	168
4.1.3. Devlet Kavramına İlişkin Bulgular	185
4.1.4. Milli Egemenlik Kavramına İlişkin Bulgular	202
4.1.5. Gelenek Kavramına İlişkin Bulgular	215
4.1.6. Kanıt Kavramına İlişkin Bulgular.....	226

4.1.7. Kronoloji Kavramına İlişkin Bulgular	234
4.2. Orta Gelişmişlik Düzeye İlişkin Bulgular	243
4.2.1. Cumhuriyet Kavramına İlişkin Bulgular	243
4.2.2. Demokrasi Kavramına İlişkin Bulgular	255
4.2.3. Devlet Kavramına İlişkin Bulgular	265
4.2.4. Milli Egemenlik Kavramına İlişkin Bulgular	275
4.2.5. Gelenek Kavramına İlişkin Bulgular	285
4.2.6. Kanıt Kavramına İlişkin Bulgular.....	293
4.2.7. Kronoloji Kavramına İlişkin Bulgular	301
4.3. Üst Gelişmişlik Düzeye İlişkin Bulgular	308
4.3.1. Cumhuriyet Kavramına İlişkin Bulgular	308
4.3.2. Demokrasi Kavramına İlişkin Bulgular	318
4.3.3. Devlet Kavramına İlişkin Bulgular	333
4.3.4. Milli Egemenlik Kavramına İlişkin Bulgular	344
4.3.5. Gelenek Kavramına Yönelik Bulgular	355
4.3.6. Kanıt Kavramına İlişkin Bulgular.....	364
4.3.7. Kronoloji Kavramına İlişkin Bulgular	373
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	383
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	383
5.1. Cumhuriyet Kavramına İlişkin Sonuçlar ve Tartışma	383

5.2. Demokrasi Kavramına İlişkin Sonuçlar ve Tartışma.....	392
5.3. Devlet Kavramına İlişkin Sonuçlar ve Tartışma.....	403
5.4. Milli Egemenlik Kavramına İlişkin Sonuçlar ve Tartışma	409
5.5. Gelenek Kavramına İlişkin Sonuçlar ve Tartışma	417
5.6. Kanıt Kavramına İlişkin Sonuçlar ve Tartışma	422
5.7. Kronoloji Kavramına İlişkin Sonuçlar ve Tartışma.....	425
5.8. Öneriler	431
KAYNAKLAR	435
EKLER	464
Ek-1: Metaforlar Yoluyla Tarih Kavramlarına Yönelik Veri Toplama Formu (Örnek).....	464
EK-2: Öğrenci Görüşme Formu	466
Ek-3: Türkiye İstatistik Kurumundan Gelişmişlik Düzeyi Verileri İçin Bilgi Edinme Talebine Dair Belge	467
Ek-4: Araştırma İzni Belgesi	468
Ek-5: Araştırmanın Uygulanması İçin Okullara Gönderilen Resmi Yazı	469
Ek-6: Uygulama Sürecinde Çekilmiş Fotoğraflar	470

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo-2.1. Martorella'ya göre Kavram Sınıflaması.....	23
Tablo-2.2. Kavram Oluşturma ve Kavram Kazanmanın Karşılaştırılması.....	30
Tablo-2.3. Yönetim Biçimlerine Yönelik Anlam Çözümleme Tablosu	34
Tablo-2.4. Yönetim Biçimleri Kavram Ağı.....	36
Tablo-2.5. Yönetim Biçimleri ile İlgili Kavram Haritası	40
Tablo-2.6. 4., 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Bulunan Tarih Kavramları	67
Tablo-2.7. Zamanla İlgili Kavramların veya Becerilerin Kazanılması	99
Tablo-3.1. 4., 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Bulunan Tarih Kavramları	131
Tablo-3.2. Çalışma Grubunun Gelişmişlik Düzeye ve Cinsiyete Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı.....	134
Tablo-3.3. Görüşme Yapılan Öğrencilerin Gelişmişlik Düzey ve Cinsiyete Göre Frekans Dağılımı.....	135
Tablo-3.4. Araştırma Verilerinin Toplanmasında İzlenen Süreç.....	139
Tablo-3.5. Her Gelişmişlik Düzeyden Eleme Yapılan Bütün Kavramlara İlişkin Görsellerden Örnekler.....	144
Tablo-3.6. Alt, Orta ve Üst Gelişmişlik Düzeyden Her Bir Kavramla İlgili Geçerli Metafor Oluşturulan Katılımcı ve Metafor Sayıları	146
Tablo-3.7. Alt, Orta ve Üst Gelişmişlik Düzeyden Kavramlara Yönelik Geliştirilen Kategori Sayıları.....	147

Tablo-3.8. Uzman Görüşü Sonrası Metafor ve Çizim Kategorilerine İlişkin Güvenirlik Değerleri	149
Tablo-4.1. Alt Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Cumhuriyet” Kavramına Yönelik Oluşturdukları Metaforlar	151
Tablo-4.2. Alt Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Cumhuriyet” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metafor Kategorileri	152
Tablo-4.3. Alt Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Demokrasi” Kavramına Yönelik Oluşturdukları Metaforlar	168
Tablo-4.4. Alt Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Demokrasi” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metafor Kategorileri	170
Tablo-4.5. Alt Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Devlet” Kavramına Yönelik Oluşturdukları Metaforlar	185
Tablo-4.6. Alt Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Devlet” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metafor Kategorileri	186
Tablo-4.7. Alt Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Milli Egemenlik” Kavramına Yönelik Oluşturdukları Metaforlar	202
Tablo-4.8. Alt Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Milli Egemenlik” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metafor Kategorileri	203
Tablo-4.9. Alt Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Gelenek” Kavramına Yönelik Oluşturdukları Metaforlar	215
Tablo-4.10. Alt Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Gelenek” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metafor Kategorileri	216
Tablo-4.11. Alt Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Kanıt” Kavramına Yönelik Oluşturdukları Metaforlar	226

Tablo-4.12. Alt Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Kanıt” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metafor Kategorileri.....	227
Tablo-4.13. Alt Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Kronoloji” Kavramına Yönelik Oluşturdukları Metaforlar	234
Tablo-4.14. Alt Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Kronoloji” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metafor Kategorileri.....	235
Tablo-4.15. Orta Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Cumhuriyet” Kavramına Yönelik Oluşturdukları Metaforlar	243
Tablo-4.16. Orta Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Cumhuriyet” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metafor Kategorileri.....	244
Tablo-4.17. Orta Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Demokrasi” Kavramına Yönelik Oluşturdukları Metaforlar	255
Tablo-4.18. Orta Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Demokrasi” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metafor Kategorileri.....	256
Tablo-4.19. Orta Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Devlet” Kavramına Yönelik Oluşturdukları Metaforlar	265
Tablo-4.20. Orta Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Devlet” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metafor Kategorileri.....	266
Tablo-4.21. Orta Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Milli Egemenlik” Kavramına Yönelik Oluşturdukları Metaforlar	275
Tablo-4.22. Orta Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Milli Egemenlik” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metafor Kategorileri.....	276
Tablo-4.23. Orta Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Gelenek” Kavramına Yönelik Oluşturdukları Metaforlar	285

Tablo-4.24. Orta Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Gelenek” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metafor Kategorileri.....	286
Tablo-4.25. Orta Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Kanıt” Kavramına Yönelik Oluşturdukları Metaforlar	293
Tablo-4.26. Orta Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Kanıt” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metafor Kategorileri.....	294
Tablo-4.27. Orta Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Kronoloji” Kavramına Yönelik Oluşturdukları Metaforlar	301
Tablo-4.28. Orta Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Kronoloji” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metafor Kategorileri.....	302
Tablo-4.29. Üst Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Cumhuriyet” Kavramına Yönelik Oluşturdukları Metaforlar	308
Tablo-4.30. Üst Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Cumhuriyet” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metafor Kategorileri.....	309
Tablo-4.31. Üst Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Demokrasi” Kavramına Yönelik Oluşturdukları Metaforlar	318
Tablo-4.32. Üst Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Demokrasi” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metafor Kategorileri.....	319
Tablo-4.33. Üst Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Devlet” Kavramına Yönelik Oluşturdukları Metaforlar	333
Tablo-4.34. Üst Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Devlet” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metafor Kategorileri.....	334
Tablo-4.35. Üst Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Milli Egemenlik” Kavramına Yönelik Oluşturdukları Metaforlar	344

Tablo-4.36. Üst Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Milli Egemenlik” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metafor Kategorileri	345
Tablo-4.37. Üst Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Gelenek” Kavramına Yönelik Oluşturdukları Metaforlar	355
Tablo-4.38. Üst Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Gelenek” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metafor Kategorileri	356
Tablo-4.39. Üst Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Kanıt” Kavramına Yönelik Oluşturdukları Metaforlar	364
Tablo-4.40. Üst Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Kanıt” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metafor Kategorileri	365
Tablo-4.41. Üst Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Kronoloji” Kavramına Yönelik Oluşturdukları Metaforlar	373
Tablo-4.42. Üst Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Kronoloji” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metafor Kategorileri	374

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil-2.1. Çeşitli Aşamalarda Öğrenilen Kavramların Kullanımları.....	32
Şekil-2.2. Zihin Haritası ile İlgili Örnek.....	42
Şekil-2.3. Balık Kılçığı Diyagramı Örneği.....	45
Şekil-2.4. Demokrasinin Temel İlkeleri Açısından Farklı Yönetim Biçimlerini Karşılaştıran Bir Bilgi Haritası Örneği	48
Şekil-2.5. Demokratik Yönetim Birimlerindeki Yetki ile Ulusal Egemenlik Arasındaki İlişkiye Yönelik Kavram Bulmacası Örneği.....	50
Şekil-4.1. 130 kodlu katılımcının çizimi	153
Şekil-4.2. 167 kodlu katılımcının çizimi	154
Şekil-4.3. 105 kodlu katılımcının çizimi	155
Şekil-4.4. 106 kodlu katılımcının çizimi	155
Şekil-4.5. 168 kodlu katılımcının çizimi	156
Şekil-4.6. 153 kodlu katılımcının çizimi	157
Şekil-4.7. 92 kodlu katılımcının çizimi	157
Şekil-4.8. 7 kodlu katılımcının çizimi	158
Şekil-4.9. 245 kodlu katılımcının çizimi	159
Şekil-4.10. 48 kodlu katılımcının çizimi	160
Şekil-4.11. 194 kodlu katılımcının çizimi	160
Şekil-4.12. 231 kodlu katılımcının çizimi	161
Şekil-4.13. 10 kodlu katılımcının çizimi	162

Şekil-4.14. 197 kodlu katılımcının çizimi	163
Şekil-4.15. 24 kodlu katılımcının çizimi	164
Şekil-4.16. 8 kodlu katılımcının çizimi	165
Şekil-4.17. 134 kodlu katılımcının çizimi	166
Şekil-4.18. 97 kodlu katılımcının çizimi	166
Şekil-4.19. 246 kodlu katılımcının çizimi	168
Şekil-4.20. 105 kodlu katılımcının çizimi	171
Şekil-4.21. 200 kodlu katılımcının çizimi	172
Şekil-4.22. 181 kodlu katılımcının çizimi	172
Şekil-4.23. 197 kodlu katılımcının çizimi	173
Şekil-4.24. 68 kodlu katılımcının çizimi	174
Şekil-4.25. 91 kodlu katılımcının çizimi	175
Şekil-4.26. 102 kodlu katılımcının çizimi	176
Şekil-4.27. 154 kodlu katılımcının çizimi	177
Şekil-4.28. 251 kodlu katılımcının çizimi	178
Şekil-4.29. 168 kodlu katılımcının çizimi	179
Şekil-4.30. 4 kodlu katılımcının çizimi	180
Şekil-4.31. 10 kodlu katılımcının çizimi	181
Şekil-4.32. 194 kodlu katılımcının çizimi	182
Şekil-4.33. 225 kodlu katılımcının çizimi	184

Şekil-4.34. 46 kodlu katılımcının çizimi	187
Şekil-4.35. 81 kodlu katılımcının çizimi	188
Şekil-4.36. 105 kodlu katılımcının çizimi	189
Şekil-4.37. 122 kodlu katılımcının çizimi	190
Şekil-4.38. 1 kodlu katılımcının çizimi	191
Şekil-4.39. 10 kodlu katılımcının çizimi	192
Şekil-4.40. 84 kodlu katılımcının çizimi	193
Şekil-4.41. 153 kodlu katılımcının çizimi	193
Şekil-4.43. 164 kodlu katılımcının çizimi	194
Şekil-4.42. 106 kodlu katılımcının çizimi	195
Şekil-4.44. 197 kodlu katılımcının çizimi	196
Şekil-4.45. 83 kodlu katılımcının çizimi	197
Şekil-4.46. 91 kodlu katılımcının çizimi	197
Şekil-4.47. 100 kodlu katılımcının çizimi	198
Şekil-4.48. 74 kodlu katılımcının çizimi	199
Şekil-4.49. 35 kodlu katılımcının çizimi	200
Şekil-4.50. 91 kodlu katılımcının çizimi	204
Şekil-4.51. 105 kodlu katılımcının çizimi	205
Şekil-4.52. 141 kodlu katılımcının çizimi	206
Şekil-4.53. 184 kodlu katılımcının çizimi	206

Şekil-4.54. 194 kodlu katılımcının çizimi	207
Şekil-4.55. 197 kodlu katılımcının çizimi	207
Şekil-4.56. 82 kodlu katılımcının çizimi	208
Şekil-4.57. 235 kodlu katılımcının çizimi	209
Şekil-4.58. 134 kodlu katılımcının çizimi	211
Şekil-4.59. 121 kodlu katılımcının çizimi	211
Şekil-4.60. 99 kodlu katılımcının çizimi	212
Şekil-4.61. 174 kodlu katılımcının çizimi	213
Şekil-4.62. 250 kodlu katılımcının çizimi	213
Şekil-4.63. 130 kodlu katılımcının çizimi	214
Şekil-4.64. 3 kodlu katılımcının çizimi	215
Şekil-4.65. 110 kodlu katılımcının çizimi	217
Şekil-4.66. 92 kodlu katılımcının çizimi	218
Şekil-4.67. 194 kodlu katılımcının çizimi	219
Şekil-4.68. 226 kodlu katılımcının çizimi	219
Şekil-4.69. 8 kodlu katılımcının çizimi	220
Şekil-4.70. 2 kodlu katılımcının çizimi	221
Şekil-4.71. 105 kodlu katılımcının çizimi	222
Şekil-4.72. 154 kodlu katılımcının çizimi	222
Şekil-4.73. 91 kodlu katılımcının çizimi	224

Şekil-4.74. 177 kodlu katılımcının çizimi	224
Şekil-4.75. 8 kodlu katılımcının çizimi	228
Şekil-4.76. 226 kodlu katılımcının çizimi	229
Şekil-4.77. 44 kodlu katılımcının çizimi	231
Şekil-4.78. 237 kodlu katılımcının çizimi	233
Şekil-4.79. 240 kodlu katılımcının çizimi	233
Şekil-4.80. 8 kodlu katılımcının çizimi	237
Şekil-4.81. 134 kodlu katılımcının çizimi	237
Şekil-4.82. 41 kodlu katılımcının çizimi	238
Şekil-4.83. 105 kodlu katılımcının çizimi	238
Şekil-4.84. 121 kodlu katılımcının çizimi	239
Şekil-4.85. 245 kodlu katılımcının çizimi	240
Şekil-4.86. 247 kodlu katılımcının çizimi	241
Şekil-4.87. 107 kodlu katılımcının çizimi	242
Şekil-4.88. 99 kodlu katılımcının çizimi	243
Şekil-4.90. 99 kodlu katılımcının çizimi	247
Şekil-4.89. 46 kodlu katılımcının çizimi	248
Şekil-4.91. 143 kodlu katılımcının çizimi	249
Şekil-4.92. 44 kodlu katılımcının çizimi	250
Şekil-4.93. 38 kodlu katılımcının çizimi	252

Şekil-4.94. 164 kodlu katılımcının çizimi	253
Şekil-4.95. 171 kodlu katılımcının çizimi	254
Şekil-4.96. 115 kodlu katılımcının çizimi	258
Şekil-4.97. 182 kodlu katılımcının çizimi	258
Şekil-4.98. 28 kodlu katılımcının çizimi	259
Şekil-4.99. 34 kodlu katılımcının çizimi	260
Şekil-4.100. 194 kodlu katılımcının çizimi	261
Şekil-4.101. 204 kodlu katılımcının çizimi	261
Şekil-4.102. 51 kodlu katılımcının çizimi	262
Şekil-4.103. 104 kodlu katılımcının çizimi	268
Şekil-4.104. 143 kodlu katılımcının çizimi	268
Şekil-4.105. 174 kodlu katılımcının çizimi	269
Şekil-4.106. 56 kodlu katılımcının çizimi	271
Şekil-4.107. 58 kodlu katılımcının çizimi	272
Şekil-4.108. 197 kodlu katılımcının çizimi	272
Şekil-4.109. 160 kodlu katılımcının çizimi	274
Şekil-4.110. 99 kodlu katılımcının çizimi	275
Şekil-4.111. 115 kodlu katılımcının çizimi	277
Şekil-4.112. 28 kodlu katılımcının çizimi	278
Şekil-4.113. 120 kodlu katılımcının çizimi	279

Şekil-4.114. 34 kodlu katılımcının çizimi	282
Şekil-4.115. 114 kodlu katılımcının çizimi	282
Şekil-4.116. 204 kodlu katılımcının çizimi	283
Şekil-4.117. 46 kodlu katılımcının çizimi	284
Şekil-4.118. 102 kodlu katılımcının çizimi	284
Şekil-4.119. 97 kodlu katılımcının çizimi	289
Şekil-4.120. 100 kodlu katılımcının çizimi	290
Şekil-4.121. 126 kodlu katılımcının çizimi	291
Şekil-4.122. 28 kodlu katılımcının çizimi	292
Şekil-4.123. 171 kodlu katılımcının çizimi	293
Şekil-4.124. 174 kodlu katılımcının çizimi	296
Şekil-4.125. 149 kodlu katılımcının çizimi	296
Şekil-4.126. 189 kodlu katılımcının çizimi	297
Şekil-4.127. 197 kodlu katılımcının çizimi	297
Şekil-4.128. 162 kodlu katılımcının çizimi	298
Şekil-4.129. 115 kodlu katılımcının çizimi	299
Şekil-4.130. 28 kodlu katılımcının çizimi	300
Şekil-4.131. 59 kodlu katılımcının çizimi	303
Şekil-4.132. 26 kodlu katılımcının çizimi	303
Şekil-4.133. 113 kodlu katılımcının çizimi	304

Şekil-4.134. 102 kodlu katılımcının çizimi	305
Şekil-4.135. 28 kodlu katılımcının çizimi	307
Şekil-4.136. 127 kodlu katılımcının çizimi	310
Şekil-4.137. 58 kodlu katılımcının çizimi	311
Şekil-4.138. 72 kodlu katılımcının çizimi	312
Şekil-4.139. 207 kodlu katılımcının çizimi	313
Şekil-4.140. 15 kodlu katılımcının çizimi	313
Şekil-4.141. 95 kodlu katılımcının çizimi	314
Şekil-4.142. 18 kodlu katılımcının çizimi	315
Şekil-4.143. 36 kodlu katılımcının çizimi	315
Şekil-4.144. 34 kodlu katılımcının çizimi	316
Şekil-4.145. 19 kodlu katılımcının çizimi	317
Şekil-4.146. 8 kodlu katılımcının çizimi	321
Şekil-4.147. 18 kodlu katılımcının çizimi	321
Şekil-4.148. 165 kodlu katılımcının çizimi	322
Şekil-4.149. 64 kodlu katılımcının çizimi	322
Şekil-4.150. 39 kodlu katılımcının çizimi	324
Şekil-4.151. 58 kodlu katılımcının çizimi	324
Şekil-4.152. 214 kodlu katılımcının çizimi	325
Şekil-4.153. 215 kodlu katılımcının çizimi	325

Şekil-4.154. 226 kodlu katılımcının çizimi	326
Şekil-4.155. 194 kodlu katılımcının çizimi	327
Şekil-4.156. 217 kodlu katılımcının çizimi	327
Şekil-4.157. 66 kodlu katılımcının çizimi	328
Şekil-4.158. 35 kodlu katılımcının çizimi	328
Şekil-4.152. 116 kodlu katılımcının çizimi	329
Şekil-4.159. 5 kodlu katılımcının çizimi	330
Şekil-4.160. 112 kodlu katılımcının çizimi	330
Şekil-4.161. 151 kodlu katılımcının çizimi	331
Şekil-4.153. 103 kodlu katılımcının çizimi	332
Şekil-4.154. 17 kodlu katılımcının çizimi	332
Şekil-4.155. 5 kodlu katılımcının çizimi	335
Şekil-4.156. 35 kodlu katılımcının çizimi	336
Şekil-4.157. 54 kodlu katılımcının çizimi	338
Şekil-4.158. 114 kodlu katılımcının çizimi	338
Şekil-4.159. 66 kodlu katılımcının çizimi	339
Şekil-4.160. 110 kodlu katılımcının çizimi	340
Şekil-4.161. 95 kodlu katılımcının çizimi	341
Şekil-4.162. 94 kodlu katılımcının çizimi	341
Şekil-4.163. 56 kodlu katılımcının çizimi	342

Şekil-4.164. 201 kodlu katılımcının çizimi	343
Şekil-4.165. 111 kodlu katılımcının çizimi	346
Şekil-4.166. 112 kodlu katılımcının çizimi	347
Şekil-4.167. 35 kodlu katılımcının çizimi	348
Şekil-4.168. 99 kodlu katılımcının çizimi	350
Şekil-4.169. 33 kodlu katılımcının çizimi	351
Şekil-4.170. 215 kodlu katılımcının çizimi	352
Şekil-4.171. 226 kodlu katılımcının çizimi	353
Şekil-4.172. 110 kodlu katılımcının çizimi	354
Şekil-4.173. 194 kodlu katılımcının çizimi	357
Şekil-4.174. 164 kodlu katılımcının çizimi	359
Şekil-4.175. 62 kodlu katılımcının çizimi	360
Şekil-4.176. 113 kodlu katılımcının çizimi	361
Şekil-4.177. 35 kodlu katılımcının çizimi	362
Şekil-4.178. 46 kodlu katılımcının çizimi	363
Şekil-4.179. 72 kodlu katılımcının çizimi	363
Şekil-4.180. 8 kodlu katılımcının çizimi	366
Şekil-4.181. 187 kodlu katılımcının çizimi	367
Şekil-4.182. 80 kodlu katılımcının çizimi	367
Şekil-4.183. 164 kodlu katılımcının çizimi	371

Şekil-4.184. 53 kodlu katılımcının çizimi	371
Şekil-4.185. 215 kodlu katılımcının çizimi	372
Şekil-4.186. 38 kodlu katılımcının çizimi	369
Şekil-4.187. 111 kodlu katılımcının çizimi	369
Şekil-4.188. 200 kodlu katılımcının çizimi	375
Şekil-4.189. 37 kodlu katılımcının çizimi	377
Şekil-4.190. 53 kodlu katılımcının çizimi	378
Şekil-4.191. 72 kodlu katılımcının çizimi	378
Şekil-4.192. 15 kodlu katılımcının çizimi	380
Şekil-4.193. 80 kodlu katılımcının çizimi	381
Şekil-4.194. 113 kodlu katılımcının çizimi	382

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Araştırmanın bu bölümünde; araştırmanın problem durumu, problem cümlesi, alt amaçlar, araştırmanın amacı, önemi, varsayımları, sınırlılıkları açıklanarak araştırmada kullanılan terimlerin tanımlarına ve kısaltmalarına yer verilmiştir.

Beş bölümden oluşan bu çalışmanın birinci bölümünde araştırmanın problem durumu, problem cümlesi, alt amaçlar, araştırmanın amacı ve önemi, varsayımları ve sınırlılıkları üzerinde durularak çalışmaya ait terimlerin tanımlarına ve kısaltmalarına değinilmiştir. Çalışmanın kuramsal çerçevesi ikinci bölümü oluştururken araştırmanın modeli, evren-örneklem kısmı, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizi üçüncü bölümde yer almaktadır. Dördüncü bölümde araştırmanın bulguları yer alırken sonuç, tartışma ve öneriler kısmı da beşinci bölümde bulunmaktadır.

1.1. Problem Durumu

Merak yetisiyle doğan insanoğlu bu özelliğinden dolayı çevresini incelemeye ve merak ettiği sorulara cevaplar bulmaya çalışır. Bunun yanı sıra sosyal bir varlık olan insanoğlu merak ettiği sorulara cevaplar ararken çevresiyle de sürekli etkileşim halindedir. Bu açıdan bakıldığında karşımıza sosyal bilimler kavramı çıkmaktadır.

Sosyal bilimler, bilimsel yöntemlerle toplumların incelendiği disiplinlerden oluşmaktadır. Esas olarak beşerî anlayışın gelişmesi için gruplar içinde oluşan insan etkinliğini inceler. Bu yüzden sürekli bir değişim içerisinde olan, muhtelif ve karmaşık problemlerle karşı karşıya kalan insan ve toplumların hayatında, sosyal bilimlerin yeri oldukça önemlidir (Köstüklü, 2001). Sosyal bilgiler dersi, sosyal bilimlerin pedagojik prensipler çerçevesinde özel bir kitle olan öğrenciler için basitleştirilmiş hâlidir. Sosyal bilimler alanında akademik ortamda üretilen bilimsel bilgileri kullanan sosyal bilgiler, bu bilimsel bilgileri öğrencilere sunarken öğrencilerin yaş kuşağı, ilgi ve ihtiyaçları ile hazır bulunuşluk düzeyini de göz önünde bulundurmaya çalışmaktadır. Sosyal bilgiler dersi, insanı, toplumu ve bunlarla ilişkisi çerçevesinde çevreyi konu

alanı olarak incelerken, öğrencilerin insan-toplum ilişkileriyle ilgili bilgi ve tecrübelerini geliştirmesine imkân sağlamakla birlikte bireyin kendisini, düşüncelerini ve sahip olduğu değerlerini keşfedişinin ortamını hazırlayan bir ders de olabilmelidir (Kabapınar, 2014).

İlköğretim kurumlarında (4-7. sınıflarda) okutulan sosyal bilgiler dersinin amacı, bireylerin sosyal hayatlarına ilişkin durumları algılayarak yorumlayabilmeleri için gerekli bilgi, beceri ve tutumları kazandırmaktır. İçeriğini, bireyin sosyal hayatta karşılaştığı ve karşılaşılabileceği muhtemel durumlar oluşturmaktadır (Kılıç ve Seven, 2002; MEB, 2005a).

2004 yılından itibaren ülkemizin eğitim sisteminde oldukça köklü değişikliklere gidilmiştir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve ders kitapları yapılandırmacı yaklaşım anlayışına göre hazırlanmıştır. Beceriler, kavramlar, değerler ve genel amaçlar Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın dört temel ögesini oluşturmaktadır (MEB, 2005b). Sosyal bilgiler şemsiyesi altında öne çıkarak okul seviyesindeki sosyal bilgiler öğretimine de temel oluşturan ve “İnsanın, insanlığın ve kültürlerin hafızası” olarak tanımlanan tarih disiplini, insanın ya da insanlığın olumlu ya da olumsuz mânâda ortaya koyduklarına anlam verildiği ve eleştirel bir bakış açısından değerlendirmelerinin yapıldığı bir disiplin alanıdır (Kabapınar, 2014).

Sosyal bilgiler dersleri tarih, coğrafya, hukuk, sosyoloji, siyaset bilimi, antropoloji, ekonomi vb. gibi sosyal bilimlerin temel alınarak oluşturulmasından dolayı kavramlar açısından oldukça zengindir ve öğrencilerin birçok kavramla karşılaşması doğaldır. Özellikle ilköğretim kademesinin kavram öğretimine temel teşkil etmesi, kavramların önemle ele alınmasını gerektirmektedir. 2004 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın vizyonlarından birisini de kavramların kullanımı oluşturmakta ve programın genel hedeflerinde de önemle üzerinde durulmaktadır (Alkış, 2014). Kavram için, olgulardan yola çıkılarak “geliştirilen” bir zihinsel yapıdır denilebilir. Buradan hareketle kavram için “objelerin, insanların, duyguların ya da fikirlerin ortak özelliklerini taşıyan ve dil ile ifade edilen bir yapı” tanımlaması yapılabilir (MEB, 2005a).

Son dönemlerde hem akademik alanda hem de okul düzeyindeki tarih öğretimi aracılığıyla oluşturulan yanlış kavramlar, tarihi, içinde düşünme ve eleştirel bakışın yer bulamayacağı ve geçmiş olayları hikâye ederek nakleden bir alan olarak tanıtmıştır. Bu bağlamda pek çok insan için tarih, daha çok kral/padişah isimleri, antlaşma tarihleri ve maddelerinin ezberlenmesi olarak görülmektedir. Özellikle ülkemizdeki sosyal bilgilere ve tarihe yön veren temel yaklaşım savaş tarihi ekseninde ve padişah, kral, sultan ve komutanın yönlendirdiği bir siyasal tarih ve bu tarihin doğal uzantıları olan antlaşma maddeleri, tarihler ve diğer ezber ile ilintili tarihin bileşenleri etrafındadır. Böylesi bir tarih öğretiminde, öğrencilerin zihinsel gelişimleri ile tarih öğretiminde ortaya konan çağdaş yaklaşımlar temel kaygı noktaları olamamaktadır (Kabapınar, 2014).

Yapılan literatür taramasında sosyal bilgiler kapsamında birçok çalışmaların olduğu görülmektedir. Öğrencilerin/katılımcıların kavramlarla ilgili algılarını belirlemeye yönelik yerli ve yabancı birçok çalışma mevcuttur (Ablak, 2017; Akdağ, 2010; Akınoğlu ve Arslan, 2007; Akşit, 2016; Akşit ve Dinç, 2015; Alger, 2009; Arslan, 2008; Arslan, 2010; Ay ve Fidan, 2013; Aycan, 2010; Berkant ve Atmaca, 2013; Botha, 2009; Çiftçi ve Tangülü, 2012; Demirezen, 2011; Dönmez ve Yeşilbursa, 2014; Gatti ve Catalano, 2015; Güder ve Yıldırım, 2014; Karaçanta, 2013; Kaya, 2011; Kılcan, 2013; Kılcan ve Akbaba, 2013; Kılıç, 2010; Tait-McCutcheon ve Drake, 2016; Mutluer, 2014; Litchfield ve Gilson, 2013; Özkan ve Taşkın, 2014; Özkaya, 2010; Pamuk, 2009; Saban, 2004, 2008, 2009; Saban, Koçbeker ve Saban, 2006; Sadık ve Sarı, 2012; Tuna ve Budak, 2013; Uygun ve Batur, 2015; Wan, Low ve Li, 2011; Yalçınkaya, 2013; Yaşar ve Bayır, 2010; Yılmaz ve Kaya, 2011)

Yapılan bu çalışmalar genel olarak değerlendirildiğinde öğrencilerin ve öğretmen adaylarının tarih kavramlarına yönelik olarak metafor oluşturmakta zorlandıkları, ayrıca kavram yanlışlarına da sahip oldukları görülmektedir. Bu durum kronoloji, yer ve mekân isimleri, devletlerin yönetim biçimleri, eski Türkçe’de kullanılan kavramlar, demokrasi ve Atatürk ilkeleri gibi birçok soyut kavramların yanlış veya eksik öğrenildiğini de göstermektedir. Buna dayalı olarak sosyal bilgiler dersinde tarih kavramlarının doğru bir şekilde öğrenilmesi, öğrencilerin gelecekteki

öğrenim hayatını ve günlük yaşamını olumlu etkileyeceği gibi aksi durumda birçok sıkıntılarla karşılaşması kaçınılmaz olacaktır. Buradan hareketle özellikle ilkokul ve ortaokullarda sosyal bilgiler derslerinde öğretmenler kavram öğretimine oldukça önem vermelidirler.

Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan tarih kavramlarını anlama düzeylerinin tespit edilmesi, bu kavramlarla ilgili olarak görüşlerinin belirlenmesi ve ayrıca yanlış algılarının da ortaya çıkarılması sosyal bilgiler öğretimi açısından önemlidir. İlgili literatürde konuya ilişkin birçok çalışmalar yapılmış olmasına rağmen 5., 6. ve 7.sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan tarih kavramlarının (Cumhuriyet, Demokrasi, Devlet, Milli Egemenlik, Gelenek, Kanıt, Kronoloji) 8. sınıf öğrencilerince nasıl algılandığının belirlenmesine yönelik bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu kapsamda yapılacak çalışmanın sosyal bilgiler dersi açısından eğitim ve öğretim sistemine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu amaçla araştırmada 8. sınıf öğrencilerinin mevcut programda yer alan tarih kavramlarına ilişkin bakış açılarını ortaya koymak hedeflenmiştir.

1.2. Problem Cümlesi

Bu araştırmanın problem cümlesini “5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan ve geliştirme ve pekiştirme düzeyinde öğrencilere verilen tarih kavramları (Cumhuriyet, Demokrasi, Devlet, Milli Egemenlik, Gelenek, Kanıt, Kronoloji) 8. sınıf öğrencileri tarafından nasıl algılanmaktadır” sorusu oluşturmaktadır.

1.3. Alt Problemler

Araştırmanın problem cümlesi doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1- Katılımcıların “Cumhuriyet” kavramına ilişkin metaforik algıları ve buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorileri nelerdir? Bunlar gelişmişlik düzeye göre değişiklik göstermekte midir?

2- Katılımcıların “Demokrasi” kavramına ilişkin metaforik algıları ve buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorileri nelerdir? Bunlar gelişmişlik düzeyine göre değişiklik göstermekte midir?

3- Katılımcıların “Devlet” kavramına ilişkin metaforik algıları ve buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorileri nelerdir? Bunlar gelişmişlik düzeyine göre değişiklik göstermekte midir?

4- Katılımcıların “Milli Egemenlik” kavramına ilişkin metaforik algıları ve buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorileri nelerdir? Bunlar gelişmişlik düzeyine göre değişiklik göstermekte midir?

5- Katılımcıların “Gelenek” kavramına ilişkin metaforik algıları ve buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorileri nelerdir? Bunlar gelişmişlik düzeyine göre değişiklik göstermekte midir?

6- Katılımcıların “Kanıt” kavramına ilişkin metaforik algıları ve buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorileri nelerdir? Bunlar gelişmişlik düzeyine göre değişiklik göstermekte midir?

7- Katılımcıların “Kronoloji” kavramına ilişkin metaforik algıları ve buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorileri nelerdir? Bunlar gelişmişlik düzeyine göre değişiklik göstermekte midir?

1.4. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, sosyal bilgiler dersi 5., 6. ve 7. sınıf öğretim programında yer alan ve geliştirme ve pekiştirme düzeyinde öğrencilere verilen tarih kavramlarının (Cumhuriyet, Demokrasi, Devlet, Milli Egemenlik, Gelenek, Kanıt, Kronoloji) 8. sınıf öğrencileri tarafından nasıl algılandığını incelemektir.

1.5. Araştırmanın Önemi

Sosyal bilimlerin her birinin kendine has birçok temel kavramları vardır. Bu kavramlar temel düzenleyici-örgütleyici soyut fikirlerdir ve söz konusu bu soyut

fikirler aracılığıyla günümüzdeki öğretim programlarındaki içerikler geliştirilir (Barth ve Demirtaş, 1997). Sosyal bilgiler dersinin hedeflerinden birisi de öğrencilerin ünitelere ilişkin çeşitli, farklı sosyal kavramları anlayabilmeleridir. Öğrenciler ilkokula başladıktan sonra bazı sosyal terimler ve kavramlarla ilk defa karşılaşmakta, bundan dolayı da ilk kez karşılaştıkları bu tür kavramları zaman zaman anlamakta güçlük çekmekte ve söz konusu kavramları birbiri ile karıştırmakta ya da kavramlarla ilgili yanlışlara düşmektedirler. Okullarımızda derslerin geleneksel yöntemlerle işlenmesi ve bazı okullardaki teknolojik ekipmanların yetersizliği, öğrencilerin ders konularını anlamlı olarak öğrenmelerine engel olabilmektedir (Yazıcı ve Sabancı, 2003).

Toplumdaki bireylerin okullarda almış oldukları tarih derslerinin, onların tarihsel anlayışlarının biçimlenmesinde oynadığı rol oldukça büyüktür. Bundan dolayı öğrencilerin tarihsel anlayışlarının gelişiminde ders öğretmenin dilinden çıkan ve ders kitabında bulunan her sözcüğün, cümlenin, kavramın ve dile ait her bir unsurun özel bir yeri bulunmaktadır. Öğrencilerin tarih hakkında okuduğu, yazdığı, dinlediği ve konuştuğu her bir ifade onların sahip olduğu tarih kültürü ve bilincini göstermektedir. Bu nedenle tarih eğitimi ve dil ilişkisi incelenmeden önce, dili dil yapan faktörler dikkate alınmalıdır; yani sözcük, cümle, kavram ve anlam olarak ele alınmalı ve incelenmelidir (Metin, 2011).

Olay ve olgulara dayalı sosyal bilgilere ait kavramlar, zamanla sabitleşir ve uygun hâle gelir ki bu durum öğrencilerin küreselleşen bir dünyayı anlayabilmeleri ve yorumlayabilmeleri açısından değerlidir. Bilgi oluşturma sisteminin bir parçası da kavramlardır. Ezberlenen olgulara ve olaylara dayalı geçmişteki ve şu andaki okul müfredatı çoğunlukla geçmişe dayalıdır. Fakat eğitimciler, hala etkili bir şekilde bilgi akışına anlam verme ve düzenlemenin nasıl yapılması gerektiği üzerinde yeterince çalışmamaktadır (Barth ve Demirtaş, 1997).

Tarih disiplininin Sosyal bilgiler içindeki yeri oldukça önemlidir. Ancak eğitim açısından bakıldığında sosyal bilgiler dersi içinde tarih konularının öğretilmesi her zaman kolay olmamaktadır. Bu durum disiplinler arası yaklaşımların sağlıklı ve etkili

bir şekilde uygulanması ile aşılabılır. Tarih konularının tanımının ve öneminin anlatılmasının yanı sıra işlevsel yönünün de öğrencilere hissettirilmesinde yarar vardır. Tarihin neden önemli olduğu ve neden gerekli olduğu her zaman için anlatılmalıdır. Yeni nesillerin geleceğe güvenle bakabilmeleri ancak geçmişini bildikleri ve öğrendikleri ölçüde olacaktır. Ayrıca tarih, öğrencilerin kendilerini tanıyabilmeleri için de öğretilmelidir. Çünkü tarihin eğitimcilik rolü yanında yerel, ulusal ve uluslararası topluluklarla ilgili temel bilgileri ele alarak genişleten bir inceleme türü olduğu unutulmamalıdır (Turan ve Ulusoy, 2015).

Tarihini bilmeyen toplumların geleceğini de bilemeyeceği göz önünde bulundurulduğunda, temel tarih kavramlarının ilkökul ve ortaokul dönemlerinde öğrencilere doğru bir şekilde öğretilmesi önem taşımaktadır. İlkokul-ortaokul düzeyinde verilen sosyal bilgiler eğitiminin, öğrencilerin gelecek yaşamlarındaki eğitimlerine katkısı dikkate alındığında verilen bu eğitimin önemi de ortaya çıkacaktır.

Bu araştırmada 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan ve geliştirme ve pekiştirme düzeyinde verilen tarih kavramlarına yönelik öğrenci algılarını ortaya çıkarmak hedeflenmiştir. Araştırma öncesinde araştırma kapsamına dâhil edilecek kavramlar için ilgili literatür taranmış, uzman görüşüne ve Millî Eğitim Bakanlığına bağlı ortaokullarda çalışan sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine başvurulmuştur. Söz konusu kavramların öğrenciler tarafından nasıl algılandığının kapsamlı bir şekilde araştırılmasının sosyal bilgiler ve tarih öğretiminin daha etkili bir biçimde gerçekleştirilmesine yönelik olumlu katkılar yapacağı beklenmektedir.

1.6. Araştırmanın Varsayımları

Bu araştırmada;

(1) Türkiye İstatistik Kurumunun gelişmişlik düzeyi verilerinin gerçeği yansıtacağı,

(2) Araştırma kapsamına dâhil edilen okullardaki sosyal bilgiler dersi öğretmenlerinin, programda belirtilen tarih kavramlarının öğretimi için birbirine yaklaşık oranlarda ağırlık vereceği,

(3) Araştırmaya katılan 8. sınıf öğrencilerinin araştırma kapsamındaki metaforlar yoluyla tarih kavramlarına yönelik veri toplama formunu, yarı yapılandırılmış görüşme sorularını objektif ve samimi bir biçimde cevaplandıracakları varsayılacaktır.

1.7. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma;

1. Türkiye İstatistik Kurumunun gelişmişlik düzeyi verileri,
2. Araştırmanın uygulama kısmına yönelik olarak 2016-2017 eğitim öğretim yılında gelişmişlik düzeyine göre Kayseri ili merkez ilçe ortaokullarından örnekleme alınan ortaokullar ve 8. sınıf öğrencileri,
3. 2004 yılında yenilenen 4-5. sınıflar ve 6.-7. sınıflar Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve 2016-2017 yıllarında okutulan sosyal bilgiler ders kitapları,
4. 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan yedi farklı tarih kavramı (Cumhuriyet, Demokrasi, Devlet, Milli Egemenlik, Gelenek, Kanıt, Kronoloji),
4. Veri toplamak araçları olan metaforlar yoluyla veri toplama formu, doküman analizine yönelik olarak katılımcılardan çizimleri istenilen resimler/karikatürler ve her bir kavrama yönelik oluşturulmuş yarı yapılandırılmış görüşme formu,
5. Katılımcılar tarafından oluşturulan yüksek frekansa sahip metaforlarla ve oluşturulan metaforların gerekçesi ile uyumlu olarak çizilmiş olan resimler/karikatürler ile sınırlıdır.

1.8. Tanımlar

Sosyal Bilgiler: Bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesini sağlamaya yönelik; ekonomi, psikoloji, tarih, coğrafya, sosyoloji, felsefe, antropoloji, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan; bir

ünite ya da tema altında öğrenme alanlarının birleştirilmesini içeren; geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında insanın sosyal ve fizikî çevresiyle girdiği etkileşiminin incelendiği; toplu öğretim yaklaşımından hareketle oluşturulan bir ilköğretim dersidir (MEB, 2005a).

Kavram: Olgular kategorisini temsil eden bir sözcük ya da cümle ile ifade edilen ve bundan dolayı bir olguya göre düşünülmesi biraz daha zor olan soyut bir düşüncedir (Barth ve Demirtaş, 1997).

Metafor: Bir kavram, terim yahut ifadeyi yaygın anlamının yerine çağrıştırdığı başka anlamları yükleyerek kullanmak; bir ifadeye bilinen anlamın dışında bir anlam veya işlem yüklenmesidir (Demir ve Acar, 2002).

Algı: Çevremizdeki nesnel dünyanın duyular yolu ile öznel bilincimizde yorumlara dayalı oluşumdur. Başka bir deyişle, dış dünyadan gelen uyarıcıların beş duyu organismamız vasıtası ile anlamlandırılmasıdır (Göler, 2009).

Gelişmişlik Kodu (Düzeyi): 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanununun 4/r maddesine göre yetkili idare olarak belediyeler ve il özel idareleri Ulusal Adres Veri Tabanına (UAVT) numaralama çalışması yapmakla ve aynı zamanda bu verinin veri girişini yapmakla yükümlüdürler. “Gelişmişlik kodu” değişkeni, numaralama çalışması sırasında belediye elemanları tarafından zengin(gelişmiş), orta (orta gelişmiş) ve fakir (gelişmemiş) şeklinde düzeyleri oluşturulan kodlardır (TÜİK, 2016). Gelişmişlik açısından bu düzeylerin oluşturulmasında, bulunduğu belediye içinde ulaşım ve alt yapı hizmetlerinin iyi, orta veya yetersiz düzeyde olup olmadığı, bina ve konutların niteliği gereği kiraların yüksek veya düşük olduğu meydan, bulvar, cadde, sokak veya küme evler gibi kriterler baz alınmıştır.

1.9. Kısaltmalar

Akt.: Aktaran

Çev.: Çeviren

Çev. Ed.: Çeviri Editörü

Ed.: Editör

Eds.: Editörler

f: Frekans

%: Yüzde

GD: Gelişmişlik Düzey

MEB: Millî Eğitim Bakanlığı

SED: Sosyo-Ekonomik Düzey

TDK: Türk Dil Kurumu

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

vb. : ve benzeri

vd. : ve diğerleri

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Bu bölümde; araştırmının problem durumuna ilişkin olarak kavram terimi, kavram öğretimi, sosyal bilgiler dersinde kavram öğretiminin önemi, sosyal bilgiler dersinde kullanılan tarih kavramlarının önemi ve metafor kavramı ile ilgili kuramsal açıklamalara ve bu konuda yapılmış olan araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. Kavram Terimi

Günümüz dünyasında, teknolojinin hızla ilerlemesi sonucu eğitim yaklaşımları değişime uğramakta ve yeni bilgilerle donanmaktadır. Eğitim anlayışındaki bu değişimler yeni anlayış ve yaklaşımların oluşmasını da gerektirmektedir. Günümüz yeni eğitim anlayışı öğrencilere bilgiyi doğrudan vermek yerine, var olan bilgiyi kullanarak yeni bilgiler üretmesini sağlamaya yöneliktir. Bilgi üretimi de olay ve olguların içerisinde bulunan kavramların doğru gruplandırılmasıyla gerçekleşmektedir (Sabancı, 2008: 1).

Bilgilerin yapı taşı kavramlar, bilimsel prensipleri de kavramlar arası ilişkiler oluşturmaktadır. İnsanlar çocukluktan başlayarak kavramları ve onlara ait adları olan sözcükleri öğrenerek kavramları sınıflandırmakta ve bunlar arasındaki ilişkileri bulmaktadırlar. Bu şekilde bilgilerini anlam kazandırma yoluyla yeniden düzenlerler, hatta yeni bilgiler ve kavramlar üretirler. İnsan zihnindeki yeniden yapılanma ve öğrenme süreci her yaşta devam etmektedir. Kavramlar, uğraşmak durumunda olunan bir olay ve fikirden anlam çıkarılmasına yardımcı oldukları için düşünce sürecinin çok önemli bir parçasıdır. Çevreyi oluşturan etmenlerin kolaylıkla anlaşılmasını sağladıklarından dolayı kavramlar sıkça kullanılır. Ayrıca dilimizde de karmaşık fikirleri ifade edebilecek çok sayıda soyut kavramlar yer almaktadır (Arslan, 2008).

İnsan düşüncesinin temel yapı taşı olan kavramın literatürde ve birçok kaynaklarda değişik şekillerde tanımlandığı ve açıklandığı görülmektedir. Aşağıda bunların bir kısmına değinilmiştir.

Sosyal Bilimler Sözlüğü’nde kavram; olay, olgu, süreç veya objelerin ortak özelliklerini taşıyan ya da bunlar arasındaki ilişkilerle ilgili genel bir fikir veren ve görüngülerin sınıflandırılmasını sağlayan, çoğunlukla bir sözcük ya da sözcük grubundan oluşan soyut bir ifade olarak tanımlanmıştır. Başka bir deyişle belirli, özel anlamlar yüklenmiş sözcük olan kavram, düşüncenin temel taşı fonksiyonunu gören ve gerçekliğin tasvir edilerek yorumlanması için temel malzeme olarak alınan ve kullanılan soyut dilsel ifade olarak da tanımlanmıştır (Demir ve Acar, 2002).

Türk Dil Kurumu Sözlüğü’nde kavram “bir nesnenin zihindeki soyut ve genel tasarımı, mefhum, fehva, nosyon; nesnelerin veya olayların ortak özelliklerini kapsayan ve bir ortak ad altında toplayan genel tasarım” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 1998).

Tarih Terimleri Sözlüğü’ne göre kavram “sözcüklere gerçek anlamlarını verme ve bu sayede düşünme yoluyla, süreç ve olayların özünü kavrayıp, temel yanlarına ve özelliklerine ilişkin genellemeler elde etme imkânını sağlayan, nesnel çevrenin insan düşüncesindeki yansıma biçimidir” şeklinde açıklanmaktadır (Bilgiç, 2012)

Ülgen’e (2004) göre kavram, genel anlamda insan zihninde anamlanan, bir sözcükle ifade edilen, farklı obje ve olguların değişebilen ortak özelliklerini temsil eden bir bilgi formudur. Başka bir deyişle obje ve düşüncelerin benzerliklerine dayanarak, zihinde oluşturulan sözcükle ifade edilen özellikler bütünüdür.

Cüceloğlu’na (2006) göre kavram, aralarında belirli özellikleri paylaşan bir grup nesne veya olaya verilen sembol olarak tanımlanmaktadır. Örneğin “ağaç” çok sayıda nesneyi temsil ettiği için bir kavramdır ve bu nesneler toprağa kök salma, dik durma, gövdesi, dalları ve yaprakları olma gibi bir dizi özellikleri aralarında paylaşırlar.

Bir başka tanıma göre kavram, olgular kategorisini temsil eden bir sözcük ya da cümle ile ifade edilen ve bundan dolayı bir olguya göre düşünülmesi biraz daha zor olan soyut bir düşüncedir. Örneğin Türkiye düşünüldüğünde Van gölü somut bir olgu iken “Türkiye bir demokrasidir” denildiğinde, “demokrasi”nin soyut bir kavram olmasından dolayı demokrasiyi hayal etmek gözle görülür bir gölden daha biraz daha

zor olacaktır. Kavramlar, anlama veya ana fikir olarak özetlenmiş ve yorumlanmış bir gerçekler grubudur. Bir olgular grubunun bazı noktaları, özellikleri veya örnekleri birbirine benzeyebilir. Bu benzerlikler, özetlendiğinde ve yorumlandığında bir kavram olur. Aralarındaki fark ise olguların somut, kavramların olgulara dayalı soyut imajlar olduğudur (Barth ve Demirtaş, 1997)

İnsan düşüncesinin yapı taşları olan kavramlar nesnelerin ve olayların gözlenebilen özelliklerinin bütününden meydana gelirler ve ortak özellikleri olan aynı isimli nesneler ve olaylar grubunu temsil ederler (Merrill, 1983).

Kavram, genel olarak nesneleri veya bir şekilde benzer olayları zihinsel olarak gruplandırmadır. İnsanlar, kendi dünyalarını kategorize etme eğilimindedirler. Hatta iki aylık bebekler, deneyimlerini organize etmelerine yardımcı olan bir kategori biçimlerine sahip olduklarına dair bazı kanıtlar göstermektedirler. Genellikle insanlar bir kavramı önce somut biçimde öğrenirler, daha sonra bu kavramların soyut anlayışlarını zamanla elde ederler. Örneğin birçok küçük çocuklar için “yaz” kavramı, sıcaklık, okulların tatil olması, yüzme gibi kolayca gözlenebilir karakteristiklere sahiptir. Daha sonra okullar açıldığında, “yaz” kavramı hakkında yaz gündönümü ve sonbahar ekinoksu arasındaki üç aylık periyot gibi daha çok soyut anlamları öğrenebilirler (Ormrod, 2012).

Kavram “pek çok açıdan farklı olabilen nesnelerin ortak özelliği” olarak tanımlanabilir. Herhangi bir dildeki kelimelerin pek çoğu belirli nesnelerin isimlerinden ziyade kavram isimlerinden meydana gelmektedir (Arı, 2008).

Kavram denilince zihnimizde kavramlaşan bir tanım; ortak özellikleri olan uyarılara verdiğimiz ortak tepkilerdir. Bu ortak tepkilerin içine algılama ve adlandırma girmektedir. Çeşitli psikoloji ve eğitim kitaplarındaki tanımlardan soyutlanabilecek olan ortak bir tanım; bu ortak özellikleri içermesi ve tepkilerin verilmesidir (Kavsaoglu, 1990).

Millî Eğitim Bakanlığı Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’na göre kavram, bir şey üzerine ve özellikle o şeyin nitelikleri ya da imleri üzerine taşıdığımız genel

düşünceye verilen addır. Kavramlar soyuttur ve belli bir hüküm taşırlar. Temel kavramlar, yüksek düzeyde soyutlamalar taşıyan sözlü örüntülerdir (MEB, 2005a)

Bu bilgiler ışığında kavram için, meydana gelmiş bir olayın veya öğrenilen bir nesnenin sembolleştirilmiş ve genelleştirilmiş hâlidir denilebilir. Deneyimlerin sıkıştırılmış hali ve olgudan soyutlamaya geçilirken atlama taşları olan kavramlar için soyutla somutun düğüm yerleridir denilebilir (Arslan, 2008). Kısaca kavram ortak özellikleri olan nesne, davranış, fikir ve olayların meydana getirdiği sınıflamaların soyut temsilcileridir (Fidan, 2012).

Günümüz bilim dünyasının çok hızlı olarak ilerlemesi ve gelişmesi ile doğru orantılı olarak bilgilerimiz de devamlı surette yenilenmektedir. Bu bilgiler kavramları da kapsadığı için bu kavramların çeşitli şekillerde ifade edilmesi zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla kavramların kullanılarak doğru ve net bir şekilde bir fikir ifade edilebilmesi onların iyi öğrenilmesine bağlıdır. Böylelikle hem öğrenme hem de iletişim açısından kavramların hayatımızdaki yeri oldukça önemlidir.

2.1.1. Kavramların Özellikleri

Tarih boyunca insanoğlunun oluşturduğu uygarlığı, dile dayalı iletişim olmadan geliştirmesi mümkün değildir. Bu kadar önemli görevleri ve işlevleri bulunan dilin, kavramsız olması düşünülemez. Dolayısıyla kavramlar düşünce sürecinde büyük ekonomi sağlayarak bireyin son derece karmaşık ve detaylı olan algısal yaşantısını soyutlaştırır, özetler ve böylelikle bilim, kültür, sanat, teknoloji ve edebiyat alanında gelişmelere ortam hazırlamaktadır (Cüceloğlu, 2006)

Dil düşüncenin gelişimini sağlar. Her düşünce bir genelleme olup genellemeler kavramları ve sözcükleri ortaya çıkarır. Kavramlar ve nesnelerle sesler arasında kurulan bağlantılar sözcükleri oluşturur. Bu açıdan sözcükler, kavramların ve nesnelerin sembolüdür denilebilir. Sözcük, kavramlar ve dil düşüncenin şekilsel görünüşüdür, başka bir deyişle dış elbisesidir. Çocuğun zihni ve sosyal-kültürel ortam, sözcüklerin anlamlarının sürekli gelişip değişmesini sağlamaktadır. Düşünce ile sözcük arasında devamlı olarak karşılıklı etkileşim vardır. Düşünceler ancak sözcükler

aracılığıyla varlık kazanırlar. Kavram oluşturma ise çocuklukta başlar, ama entelektüel oluşumlar ergenlik döneminde ortaya çıkarlar. Bilimsel kavramlar ise daha çok okulda öğretilirler (Ergün ve Özsüer, 2006).

Düşüncemize yön veren kavramlar, sadece zihne özgü sorunlar olmayıp en sıradan detaylara kadar gündelik eylemlerimize yön verir. Kavramlarımız günlük hayatta algıladığımız şeyleri, dünyada yolumuzu bulma tarzımızı ve diğer insanlarla ilişki kurma şeklimizi belli bir yapıya kavuşturur. Kavram sistemimiz bu şekilde gündelik gerçekliklerimizi tanımlamakta merkezi bir role sahiptir (Lakoff ve Johnson, 2015).

Kavramlar hayatımızı kolaylaştırarak dünya ile daha etkili iletişim kurmaya yardımcı olur. Sahip olmadığımız gerçekler anlamına gelen bir genelleme düzeyine sahip olan kavramlar, hatırlamak zorunda kaldığımız ve yeniden öğrenmek ihtiyacı duyduğumuz gerçeklerin miktarını da kısıtlamaktadır (Candan, 2015). Kavramların gerçek yaşamda tam karşılıkları yoktur, örnekleri vardır. “Öğrenci” bir kavramdır. Anaokulu, ilkokul, ortaokul, lise, üniversite, ön lisans, lisans, yüksek lisans, doktora, açık öğretim öğrencisi gibi birçok değişik öğrenciler vardır ve bütün bu öğrencilerin ortak özelliklerinin dikkate alınmasıyla zihnimiz tarafından “öğrenci” kavramı oluşturulmuştur (Fidan, 2012).

Bireyin düşünmesini sağlayan zihinsel araç olan kavram, fiziksel ve sosyal dünyanın anlaşılmasını ve anlamlı iletişim kurulmasını sağlar. Kavramlar; çok kapsamlı bilgileri kullanılabilir birimler haline getirir. Örneğin “hayvan” kavramı çok büyük miktarda bilgi içerir. Kavramları anlama; ilkeleri anlama, problem çözme ve dünyayı anlama için de gereklidir.

Benzer objeleri, olayları, insanları, süreçleri, fikirleri gruplamada işe koşulan bir kategori olan kavramlar, bireyin bir grup varlık, olay, fikir ve süreçleri diğer gruplardan ayırt etmesini sağladığı gibi, diğer grup varlık, olay, fikir ve süreçlerle ilişkiler kurmasına da yardım eder. Örneğin; psikoloji, sosyoloji, eğitim psikolojisi vb. kavramlar her bir bilim dalını diğerinden ayırt edilmesini sağladığı gibi, bir bilim

dalının diğer bilim dallarıyla ilişkilerinin kurulmasına da yardımcı olur (Senemoğlu, 2005).

Farklı bilim dallarında farklı kavramlar kullanılmaktadır. Düşünmenin temel yapı taşları olan kavramlar bilimsel bilgilerin sınıflandırılması, kullanılması ve ilişkilendirilmesi gibi pek çok işleve sahiptirler. Her bilim dalında bilgilerin işlenebilmesi ve yeni bilgilerin üretilebilmesi için temel kavramlara yer verilir. Bu kavramlar, alandaki diğer bilgi türlerinin öğrenilmesine temel oluşturacağı için herhangi bir bilim dalı, konusunu açıklarken öncelikle temel kavramlarını kazandırma eğilimi içerisine girer. Temel kavramlar öğrencilere tam olarak kazandırılmazsa ilgili kavramlar üzerine kurulmuş olan bilgileri öğrencilerin tam olarak kavrayabilmeleri de zor olacaktır (Kılıç ve Seven, 2002).

Bazen aynı sözcük iki bilim dalı arasında farklı anlamlarda kullanılabilmektedir. Kavramların kullanımında öncelikle o bilim dalı için uygun olup olmadığına dikkat edilmelidir. Kavramlar, herhangi bir yanlış anlamaya meydan vermeyecek şekilde açıklanmalıdır. Farklı bilim dallarında aynı kavramın anlamı farklı ise; bu durum açıklanarak öğrencilerin ileride kavram kargaşası yaşamaması sağlanmalıdır (Kılıç ve Seven, 2002).

Ülgen (2004) kavramın özelliklerini aşağıdaki şekilde sıralamaktadır; *i.* yeni tecrübelerle kavramların özellikleri nitelik ve nicelik açısından değişmekte ve kavramlar sürekli yeniden tanımlanmaktadır. Kavramlar, tecrübeyle zamana bağlı olarak değişebileceği için özellikleri sürekli incelenmektedir, *ii.* kavramların algılanan özellikleri kişiden kişiye farklılık gösterebilir. İnsanlar dünyadaki gerçekleri kabiliyetleri ölçüsünde kendi geçmiş deneyimlerinin etkisi altında kendi değer yargılarına dayalı olarak değerlendirdikleri için kavramların yanlı olduğu düşünülür, *iii.* kavramın orijinali (prototype) vardır. Kavramın bireyin düşüncelerindeki ilk oluşumu olan kavramın orijinali, kavramın kritik özelliklerinden oluşur, *iv.* kavramların bazı özellikleri, bazen birden fazla kavramın üyesi olabilirler. Bir özellik, birden fazla kavramın özelliği olabilir, *v.* kavramlar objelerin ve olayların hem doğrudan hem de dolaylı olarak gözlenebilen özelliklerinden oluşurlar. Her kavramın

doğrudan gözlenen (somut) ve dolaylı gözlenen (soyut) özellikleri vardır. Bunların bazılarında somut özellikler ağırlıklı olabilirken, bazılarında da soyut özellikler ağırlıklı olabilir, *vi*. Bir kavram konumuna göre, bazen merkezde bazen de merkezin çevresinde yer alabildiği için çok boyutludur. Bu çok boyutluluk, bir açıdan onun esnek olmasına işaret eder. Birtakım belli özellikler belli konumda değerlendirilir, *vii*. kavramlar özelliklerine uygun olarak kendi içlerinde belli ölçütlere göre gruplanabilirler. Bir kavram iki ayrı ölçütle gruplandığında fazla sayıda gruplar oluşurken ölçütlerin değişmesiyle birlikte özellikler ve gruplar, nitelik ve nicelik açısından değişirler, *viii*. kavramlar, aralarındaki etkileşime dayanarak bir bütünlük oluştururlar ve bunlar kavram haritaları adı altında ele alınmaktadır. Kavram haritaları, belli bir alanda etkileşen kavramların mantıksal bir yolla bütünlük içinde analiz edilmesiyle, yatay ve dikey düzende çapraz ilişkilerin dikkate alınarak organize edilmesini işaret eder. Bir alanda aynı kavramlarla birbirinden farklı haritalar oluşturulabilirken bunların tümü de doğru olabilir, *ix*. Dille ilgili olan kavramlar bir sözcükle ifade edilir. Bir kültürün dil zenginliği ile o kültürde geliştirilen kavram çeşitliliği arasında olumlu anlamda bir ilişki vardır. Bir kültürü oluşturan insanların yaşam tarzı kavram oluşturma ve geliştirme sürecini etkilemektedir. Kavramların insan yaşamına etkisi ele alındığında insanların hayatı, geliştirdikleri kavramlarla sınırlıdır, *x*. kavramların özellikleri de kendi içlerinde birer kavramdır. Bazı kavramların öğrenilebilmesi için, özelliklerle ilgili sözcüklerin anlamlarının bilinmesi gerekir. Bu nedenle, çoğunlukla kavram öğrenme etkinliklerinde ilk önce, kavramda kullanılan sözcüklerin anlamları üzerinde durulur.

Kavramlar sözcüklerle ifade edilirler, sözcük kavramın adıdır. Bir kavramı adlandıran sözcük, aynı dili konuşan bireyler arasında anlaşmayı; anlamları ortak kılmayı sağlar. Kavramlar, toplumsal olarak kabul edilmiş sözcüklerin anlamıdır denilebilir. Kavramlar, sözcükler ve bileşik sözcüklerle adlandırılırlar. Kavramları isimlendiren sözcükler isimler, sıfatlar, fiiller, zarflar, bağlaçlar vb. gibi cümlede kullanıldıkları yere göre gruplanabilirler. Bazı kavramlar, örneğin nesneler isimlerle, süreçler fiillerle temsil edilirken nitelik gösteren kavramlar sıfatlarla temsil edilirler. Bütün kavramlar öğrenilebilirlik, kullanılabilirlik, açıklık, genellik ve güçlülük özellikleri taşırlar (Senemoğlu, 2005); *i*. öğrenilebilirlik: Tüm kavramlar sonradan

öğrenilir, *ii.* kullanılabilirlik: Kavramlar ilkeleri anlama, problem çözme gibi birçok kullanım alanlarına sahiptirler, *iii.* açıklık: Kavram açık ve anlaşılır olmalı; konu alanı ile ilgili uzmanlar arasında kavramın anlamına ilişkin görüş birliği bulunmalıdır, *iv.* genellik: Çoğu kavram hiyerarşik düzende organize edilmiştir. En genel olan kavram hiyerarşik yapının en üstünde bulunur. Genel kavramların alt gruplarına doğru inildikçe genellik özellikleri daha da azalarak daha özel kavramlara dönüşürler, *v.* güçlülük: Kavramın gücü, çoğunlukla diğer kavramların, ilkelerin anlaşılmasına yardımcı olma, problem çözmeyi sağlama gibi konularda faydalı ve destekleyici olması ile orantılıdır. Örneğin, sayı kavramı tüm matematiksel işlemlerin anlaşılmasına yardım ettiği için oldukça güçlü bir kavramdır.

Kavramların birbirleriyle ilişkisinden yargılar, ilkeler ve kurallar ortaya çıkmaktadır. Kavramlar, dört özellik bakımından birbirinden farklılaşır (Nas, 2006); *i.* soyutluk derecesi: kavramlar, özünde soyut ifadelerdir. Bazı kavramlar duyu organlarıyla algılanabildikleri için daha az soyut iken, adalet gibi kimi kavramlar da daha soyuttur. Kavramın özellikleri azaldıkça kapsamı genişlemektedir, *ii.* karmaşıklık derecesi: Kavramlar, yalından karmaşığa doğru bir sıra izlemektedir, *iii.* genellik (çok boyutluluk): Birçok kavram, birbiriyle ilişkili birçok kavramı içerir, *iv.* özelliklerin kritikliği: Özelliklerin kritik (doğrudan ilgili) olup olmaması kavram gelişimi açısından önemlidir.

Kavramların birçok temel özellikleri vardır (Fidan, 2012); *i.* kavramların temel özellikleri ya tanımlama ya da işlevsel yönlerden olabilir. Anahtar kavramı yaptığı, gördüğü işle; taş kavramı da özelliklerine bakılarak geliştirilir. Anahtar kavramında işlevsel yön, taş kavramında tanımlayıcı yön öne çıkar. Bazı kavramlar ise her iki yönden birlikte olmasını gerektirir. Kan kavramında kanın özelliklerinin yanı sıra vücuttaki iş görüsü de ele alınmalıdır, *ii.* kavramlar yatay ve dikey organizasyon içindedirler. Canlı kavramı hem yatay hem de dikey bir yapı gösterir. En üstte canlı olur, onun altında ise insan, hayvan, bitki olur. Bu kavramlar altında ise birçok farklı kavramlar olabilir. Yüksek düzeydeki kavramlar oldukça karmaşık bir yapı gösterirler, *iii.* kavramlar kişilere göre göreceli olup kişiden kişiye değişen ve değişmeyen olarak iki farklı anlam taşırlar. Kitap gibi bazı kavramlara gözlenebilir özelliklerinden dolayı

aynı anlam verilir. Bireylerin neredeyse tamamı “kitap” kavramının anlamı üzerinde birleşebilirler. Bazı kavramlar ise bireylere ve içinde bulunulan duruma göre farklı mânâlara gelebilir. Demokrasi, adalet, egemenlik gibi kavramların tanımı ve anlamı kişilere göre değişmektedir, iv. kavramlar sürekli gelişerek yeni anlamlar kazanan sınıflamalardır ve bu gelişim çocukların gelişimi ile de iç içedir. Hayvan ve bitki kavramları, çocukların çevreleriyle etkileşime girerek gelişmesi ile hem genişlemesine hem de derinlemesine yeni mânâlar kazanır. Hayvan kavramı çocuğun etrafında gördüğü hayvanlarla sınırlı iken mikroskobik bir hayvanın, hayvan kategorisine girmesi için oldukça uzun bir zamana ihtiyaç vardır, v. kavramlar hangi yolla elde edilirse edilsin bunlara yalnız bireyin geçmiş yaşantıları anlam kazandırır. Öğretmeni otoriter ve katı bir kişi olarak tanımlayan bir çocuk, zamanla onun demokratik davranışlara sahip, yüreği sevgi dolu bir kişi olduğunu anlayabilir. Bu durum, yaşantılarını niteliğine bağlıdır, vi. insanlar, kavramların önemli bir bölümünü sembolik şekillerle zihinlerine yerleştirir ve hatırlarlar. Trafik işaretleri ilgili kavramların sembole dönüştürülmüş hâlidir.

Martorella, kavramların özelliklerine yönelik olarak yaptığı çalışmada kavramları isim, ayırt edici özellikler, ayırt edici olmayan özellikler ve örnekler olmak üzere dört başlık altında incelemiştir (Martorella, 1986’dan Akt. Doğanay, 2003); i. kavramların birinci özelliği “isim” dir. Her kavramın bir ya da iki kelimeden oluşan ve insanların iletişimde kullandığı isimleri vardır. Örneğin öğretmen “ada” sözcüğünü kullandığında, eğer bu kavram daha önceki deneyimlerden kazanılmışsa, öğrenciler zihninde net olarak canlandırabilecektir. Şayet bu kavram daha önceden öğrenilmemişse öğrenci için bir anlamı olmayacaktır, ii. kavramların ikinci özelliği, kavram sınıfına giren obje, olay ve düşüncelerin ortak özelliği olan “ayırt edici özelliği” dir. Örneğin etrafımızda gördüğümüz kavak, meşe, çam, ladin, akasya, çınar diye isimlendirdiğimiz nesnelerin ortak özelliği hepsinin gövde, kök ve dal ve yapraklardan oluşmuş olmasıdır ki bunlara ayırt edici özellikler denilmektedir. Dolayısıyla bu nitelikleri taşıyan her nesne ortak bir ad ile yani “ağaç” kavramıyla dile getirilmektedir. O halde, ismini bilmesek bile gövde, kök, dal ve yaprakları olan nesneye ağaç denilebilir, iii. üçüncü olarak her kavramın, ayırt edici özelliklerinin yanı sıra bir de kavram kapsamındaki her örnek için farklı olan “ayırt edici olmayan

özellikleri” vardır. Söz konusu ağaçların boyları, yapraklarının şekli, meyve verip vermemesi gibi birçok özellikleri farklıdır. Bu özellikler, örneğin kavram içinde olup olmamasını değiştirmez. Eğer ortak özellikler varsa, boyları, yaprağın şekli, meyve verip vermemesi gibi ayırt edici olmayan özellikleri ne olursa olsun, o ayırt edici özelliklere sahip olması nedeniyle ağaçtır. Kavramların öğrenilmesinde ayırt edici özellikleri arttıkça ve farklı değerler alabildikçe kavramı tanımak kolaylaşırken, bu özelliklerin ayırt edicilik özellikleri azaldıkça kavram oluşturma gittikçe zorlaşmaktadır. Dolayısıyla kavramların öğretilmesinde kavram ait ayırt edici özellikler oldukça önem arz etmektedir. Burada kavramın ayırt edici özelliklerinin tek başına kavramı betimlemek için yeterli olmadığı hususu da göz önünde bulundurulmalıdır. Kavramın ayırt edici özellikleri kendi içinde bir ilişki, sıra ve yapı oluşturarak tanımlanmasını sağlar. Örneğin su, kara parçası ve etrafını sarma özellikleri hem göl hem de ada kavramları için geçerli olan ayırt edici özelliklerdir. Burada kavramı tanımamızı sağlayan şey, bu özelliklerin arasındaki ilişki ya da yapıdır. Şayet, su kara parçasının etrafında ise kavram adadır, kara parçası suyun etrafında ise kavram göldür, iv. son özellik kavram “örnekleri”dir. Her kavramın pek çok örnekleri kavramın ayırt edici özellikleriyle birlikte kendine has özellikleri de taşırlar. Kavramın ayırt edici özelliklerinden bir veya birkaçının bulunmadığı örneklere de örnek olmayan denilmektedir. Dolayısıyla bir kavramın örneği diğer bir kavramın örnek olmayanıdır. Örneğin, Tuz gölü göl kavramının örneği olmasına karşın Ege Denizi örnek olmayanıdır. Deniz ve göl kavramlarının bazı ortak özellikleri olmasına rağmen, ayırt edici özellikleri ve bu özelliklere ait ilişkilerin oluşturduğu yapı birbirinden farklıdır. Sonuç olarak örnekler kavramların anlaşılmasını kolaylaştırarak kavram öğretimi modellerindeki yeri de önemlidir (Tokcan, 2015).

Erden ve Akman’a (2015) göre okul öğrenmelerinin vazgeçilmez unsurları olan kavramların özellikleri şu şekildedir; i. kavramlar kendi aralarında kategorilere ayrılır. Dolayısıyla diğer objeler, fikirler gibi kategorize olabilirler ve adlandırılabilirler. Kavramın türü nasıl öğrenileceğini belirlediği için farklı kavram çeşitlerinin bilgisi önemlidir, ii. Kavramlar örnekleri ve örnekleri olmayanları ile öğrenilir. Gerçek yaşamda kavramların tam karşılığı yoktur. Bu yüzden örnek sayısı ne kadar çoğaltılırsa bireyin kavrama anlam vermesi ve kavramı oluşturmaya o kadar etkili olmaktadır, iii.

kavramlar sosyal çevreden etkilenebilirler, iv. kavramların adları ve tanımları vardır. Her dilde aynı kavramlar farklı şekillerde adlandırılırken tanımları ise evrenseldir. Bundan dolayı bir öğrencinin kavramın adını söylemesiyle o kavramı tam olarak bildiği söylenemez, v. kavramların kritik ve kritik olmayan özellikleri vardır. Kavramlar tanımlanmalarına ve betimlenmelerine yardımcı olan bazı özelliklere sahiptir. Bir kavramı diğer kavramlardan ayırt eden ve tüm örneklerinde mevcut olan özellikleri kritik özelliklerdir.

Günlük hayatta kavramların en önemli rollerinden birisi karmaşık dünyamızı anlayarak yönetmeye ve yorumlamaya yardım etmesidir. Nitekim kavramlar, dünyamızı nasıl algıladığımızı ve dünyadaki varlıklar arasında neyi algıladığımızı etkiler. Kendi dünyamızı yorumlayıp dışa vurmamız için uygun ve akılcı yollar geliştirmeye imkân sağlar. Coğrafi, sosyolojik, ekonomik, politik ve tarihsel dünyaya ait temel kavramlar bilgisi olmadan, kim olduğumuzu ve yaşadığımız dünyanın ne olduğunu anlamamız büyük ölçüde zor olacaktır (Özşahin, 2008). Öğrenilen kavramlar, bir nevi öğrenilen konunun özeti durumunda olmaları, birbirleriyle ilişkili olmaları ve edinilen bilgileri organize etmeleri açısından beynimizi ekonomik kullanmamızı sağlar. Kavramlar, karmaşık olayları basite indirgeyerek anlaşılmasını sağlaması, bilgiye ulaşma hızını arttırması, her türlü iletişimi kolaylaştırması, olaylar arasında daha rahat ve çabuk ilişkiler kurdurması, yeni ürünleri ortaya çıkarması yönünden dolayısıyla başarının artması açısından büyük bir öneme sahiptir (Çaycı, 2003).

Kavramlar duygu, düşünce ve tecrübeleri dile getirip insanlar arasında iletişimi sağlayarak yaşamın sınırlarını belirler ve hayata farklı manalar yükleyerek zenginleştirir. Kavramlar, eğitim programlarının oluşumunda önemli bir yer işgal ederler ve günlük yaşantımızda bizlere birçok yarar sağlarlar. Kavramlar; i. etrafımızda meydana gelen çok çeşitli olay, fikir ve objeleri gruplara ayırır ve oluşan sınıflamalar vasıtasıyla daha kolay tanımamıza ve anlamamıza yardımcı olurlar, ii. insanlar arası iletişimi kolaylaştırır ve mesajlarımızın yanlış anlaşılmasını engelleyerek ekonomik olarak iletilmesini sağlarlar, iii. bilgilerin sistematik bir biçimde kategorize edilmesini ve sınıflanmasını sağlayarak kavramlar arası ilişkileri

ilkeler bazında oluşturur, iv. öğrenilerek bize kalıcı bir bilgi sistemini inşâ eder ve bu bilgi sistemi sayesinde gerek örneklerin tanınmasında gerekse yeni kavramların edinilmesinde bu sistemin genişletilmesine imkân sağlarlar (Erden ve Akman, 2015).

Kavramlar çok sayıda özelliği içine alır ve tek bir olay, uyarıcı ve nesne birer sınıflama değildir. Dolayısıyla kavram birden fazla olay, uyarıcı ve nesneyi gerektirir (Fidan, 2012).

2.1.2. Kavramların Sınıflandırılması

Kavramlar, birçok araştırmacılar tarafından çeşitli başlıklar altında sınıflandırılmıştır.

Gagne, kavramları somut kavramlar ve tanımlanmış kavramlar olarak ikiye ayırmıştır. Somut kavramlar, yaşamın ilk aylarından itibaren informal yollarla öğrenilirken adalet, vatan, ulus vb. gibi soyut kavramları öğrenmek için genellikle öğretim gerekmektedir. Özellikle öğrencilerin bazı disiplinlere ait soyut kavramları öğrenebilmesi için bilişsel gelişim bakımından da soyut işlemler döneminde olmak zorundadır. Çünkü bu tür kavramları bilişsel gelişim bakımından somut işlemler döneminde olan ilkökul öğrencileri kolayca öğrenemezler (Senemoğlu, 2005).

Vygotsky, kavramları “kendiliğinden edinilen” ve “öğrenilen” olarak iki grupta ele almaktadır. Kendiliğinden edinilen kavramlar, gündelik hayatta genellemeden öze doğru gelişmektedir. Örneğin herkes başlangıçta kardeştir; daha sonra kardeş olmayanlar gittikçe elenerek gerçek kardeşe ulaşılır. Piaget, spontane kavramların systemsiz ve bilinçsiz olarak öğrenildiğini öne sürmektedir. Öğrenilen kavramlar ise daha çok okulda öğretilir ve bu da tümevarım yoluyla (özelden genele) gerçekleştirilir. Örneğin sömürge kavramı önce iki ülke arasında oluşan bir olay olarak anlatılırken daha sonra benzer olaylar biriktirilerek genel “sömürge” kavramına ulaşılır (Ergün ve Özsüer, 2006).

Martorella kavramları dört gruba ayırmıştır (Martorella, 1986’dan Akt. Doğanay, 2003; Tokcan: 2015)

Tablo-2.1. Martorella'ya göre Kavram Sınıflaması

Sınıflama Temeli	Kavram Çeşitleri
Somutluk derecesine göre	Somut (göl, masa) Soyut (özgürlük, sevgi)
Öğrenildiği bağlama göre	Formal (okul, öğretim programı) İnformal (toplumsallaşma)
Ayırt edici özelliklere göre	Tek boyutlu (sandalye) Çok boyutlu (demokrasi) İlişkisel (büyük / küçük)
Öğrenilme bakımına göre	Eylemsel (tenis oynama) Simgesel (TV'de tenis maçı izleme) Sembolik (tenis hakkında kitap okuma)

Kaynak: Tokcan, 2015, s. 12

2.1.3. Kavram Öğrenme ve Kavram Öğretimi

Kavramların bilgileri anlamlı ve kalıcı bir şekilde öğrenmede ne kadar önemli oldukları ve kavramların, kavramlar arasındaki ilişkilerin bir ders, ünite veya konudaki başarının ilk ve en önemli anahtarlarından biri olduğu bilinmektedir (Çaycı, 2003).

Genel anlamda öğrenme, çevresel koşulların değişmesiyle bireylerin davranışlarında meydana gelen değişimdir. Kavram öğrenme ise, uyarınları belli kategorilere ayırarak, zihinde bilgiler oluşturmaktır. Yeterli bir öğrenmede bu bilgilerin davranışla bütünleşmesi beklenir. Sonuç olarak kavram öğrenme bir yapılanma ve yapılandırma işlemidir (Ülgen, 2004).

Kavram öğrenme bireyin doğumuyla başlar ve ölünceye kadar devam eder. Bireyler kavramları, çevreleriyle doğal etkileşimleri ve eğitim yaşamları boyunca okuldaki tecrübeleri yoluyla öğrenmekte, ayrıca karşılaştığı problemlere çözüm ararken de kendiliğinden keşfederek öğrenmektedirler (Wilson ve Tessmer, 1990).

Başlangıçta tesadüflerle, deneme-yanılma ile veya soru-cevapla birçok kavram edinilirken bunlardan bazıları zorunlu olarak, bazıları da keyfi olarak öğrenilir. Zamanla bu kavramların bir kısmı pekişmekte, genişlemekte ve bir kısmı da unutulmaktadır. Bu süreç yaşam boyu sürmektedir. Bazı kavramların ise (bilimsel kavramlar, özel ilgi alanları gibi) yaşamın doğal akışında öğrenilmesi oldukça zordur.

Bu nedenle bu kavramların planlı eğitim kapsamında öğretilmesi gereklidir (Yükselir, 2006)

Bilişsel gelişimin temelinde kavram öğrenme vardır ve çeşitli düzeylerde gerçekleşir. Aynı kavramların farklı düzeylerde nasıl öğrenildiği ve nasıl kullanıldığına ilişkin önemli bir bilgi birikimi elde edilmiş olup kavram öğrenmede bir düzeyden diğerine geçişi sağlayan zihinsel süreçlerin aynı sırayı izlediği ve bunun değişmez bir sıra olduğu araştırmalarla ortaya konmuştur. Kavramların öğrenilmesinde ilgili nesne, olay, fikir ve davranışların yapısal ve işlevsel özelliklerinin algılanması, bunların ortak özelliklerinin belirlenerek kavramla ilgili olan ve olmayan özelliklerin ayırt edilmesi gerekmektedir (Fidan, 2012; Senemoğlu, 2005).

Kavram öğrenmeye yönelik yapılan çalışmalarda araştırmacılar iki anahtar soru üzerinde durmuşlardır; *i.* insanlar aslında kavramlar hakkında ne öğrenirler? *ii.* insanlar kavramları nasıl öğrenirler? İlk soru kavramlar hakkında bilgilerimizin doğasını içerirken ikinci soru kavram öğrenimine yönelik zihinsel süreçleri içerir (Ormsrod, 2012). Kavramların öğrenilebilmesi için bellekteki bilginin daha verimli bir şekilde organize edilmesi gerekmektedir. Çocuklar 1–2 yaşlarında kavramları kazanmaya başlarlar. Çocuklar yeni bilişsel yetenekler kazandıklarında bunları gerekme bile kavramsal olarak harekete geçirme eğilimindedirler. Çocuklarda algısal kavramsal değişime doğru bir gelişimsel kapasite vardır. Ayrıca çocuklar akıl yürütme yeteneklerini kullanarak kavramsal analizler yapabilmekte ve bu analizler onların yeni kavramları öğrenmesine neden olmaktadır. Dört yaşından itibaren çocuklarda kavram oluşturma yeteneğinde bir ilerleme görülmektedir. Algısal gelişim ve öğrenme çevremizden bilgi edinme yeteneğindeki artış olarak tanımlanabilir. Kavramların oluşması için nesne ve olayların özelliklerine dikkat etmek ve bunları ayırt edebilmek gerekir (Üstün ve Akman, 2003). Çocukların zihni sadece kendi keşiflerinin sonucu olmayıp çevreden edindiği bilgi ve kavramsal âletler zihinsel gelişmelerinde büyük kolaylıklar sağlar. Çocukların zihinsel gelişmesinin bir doğrultusu vardır. Gelişme hangi düzeyde ise o düzeye özgü bir düşünce vardır. Yetişkinler, çocuklara kendi düşünce tarzını aktaramazlar. Dolayısıyla onlara gelişim

öncesi verdikleri hazır kavram ve anlamlar ancak “yalancı kavram” olurlar (Ergün ve Özsüer, 2006).

Kavram oluşturma konusunda birçok farklı görüşler vardır. Bu görüşler temel özellikleriyle dört boyutta ele alınmıştır (Cüceloğlu, 2006); *i. çağrışımsal kuram*: Bu kuramda, kavram öğrenilmesi çağrışımlar kurma olarak ele alınır. Bir nesne ya da olay belirli bir grubun adıyla çağrışım kurarak başlatılır ve grubun adı iletişim kurmada yararlı olduğu sürece kullanılır. Böylelikle nesne ile kavram arasında çağrışım kurulmuş olur. Ancak kullanılan kavram iletişim kurmakta etkin değilse daha önceden kurulan çağrışım, etkinliğini yitirir ve söner. Çağrışımsal kurama göre, uzun bir zaman süreci içerisinde yapılan deneme ve yanılgılar kavramlarla, o kavramların kapsamına giren örneklerin birbirleri ile bağ kurmasına yol açar. Öğrenen birey, kendine verilen kavramlarla örnekler arasında çağrışım kurar, *ii. hipotez oluşturma*: Bireylerin kavram geliştirirken son derece aktif oldukları ve farklı hipotezler geliştirerek bu hipotezleri sürekli test ettikleri ileri sürülmüştür. Kavram geliştiren kişi, bir problem üzerinde çalışan bir bilim adamı gibi devamlı hipotezler geliştirmekte ve bunları sürekli deneyerek deneyiminin neticesine göre ya kabul ya da reddedip yeni bir hipotez kurmaya yönelmektedir, *iii. kurallar oluşturma*: Kavramların temelinde bazı tanımlayıcı kuralların olduğunu ve kavram öğreniminin gerçekte bu kuralların geliştirilmesinden ibaret olduğunu söyleyen araştırmacılar özellikle işlevsel kavramların böyle kurallarla tanımlandığını vurgulamaktadır. Karmaşık kuralları olan kavramlar, basit kuralları olan kavramlara göre daha zor öğrenilmektedir, *iv. prototipler*: Kavram öğreniminin belirli bir soyutlama sürecini içerdiğini kabul eden psikologlara göre her kavramın soyutlanmış bir model yapısı olup prototip adını almaktadır. Örneğin hiçbir ağaç birbirinin tıpkısı değildir. Dolayısıyla insan zihninde tipik bir ağacın nasıl olacağına dair bir model şema mevcuttur ve bu şema sayesinde tipik olan bir ağaçla tipik olmayan bir ağaç kolaylıkla ayırt edilebilmektedir.

Ülgen’e (2004) göre kavram öğrenme, süreç ve ürün olarak iki boyutta ele alınabilir. Birinci boyut olan ürün olarak kavram öğrenmede, davranışçı ve bilişsel yaklaşım olmak üzere iki yaklaşım vardır. Öğrenme ürünlerine davranışçı yaklaşım açısından bakıldığında bireyin kavramla ilgili doğrudan gözlenebilen davranışları ile

söz ifadeleri akla gelir. Bir kavramı öğrenen bireyin kavramla ilgili davranışları dört aşamada incelenmektedir. Bunlar; *i.* kavramla ilgili öğrendiklerini dille bütünleştirerek ifade edebilme, kavramla ilgili bilgi açıklandığında kavramın ismini söyleyebilme (Bu bir ağaçtır der), *ii.* kavramı tanımlayabilme, kavramın özelliklerini hatırlayarak kavramı tanımlayabilme (Ağaç; kökü, dalları, yaprakları olan; oksijen, su ve toprakla beslenen canlı bir varlıktır diyebilir), *iii.* kavramın benzer ve farklı yanlarını söyleyebilme (Bütün ağaçların dalları ve kökü vardır, bazıları meyve verir bazıları vermez diyebilir), *iv.* öğrenilen kavrama benzeyen yeni bir kavramla karşılaşıldığı zaman yeni kavramı olasılıklarla tanıyabilme ya da kendi sözcükleriyle tanımlayabilmedir.

Bilişsel yaklaşım açısından kavram öğrenme, bellek sürecinde daha önceden öğrenilmiş olan bilgilerin hatırlanması ve esnek algılarla yeniden yapılandırılmasıdır. Birey, bilişsel yapısında meydana gelen değişiklikler sonucunda karşılaştığı problemleri rahatlıkla çözebilmektedir. Esas olan kavram öğrenme ürünü bilginin transferi ve problem çözebilmedir (Ülgen, 2004).

İkinci boyut olan süreç olarak kavram öğrenmede, davranışçı yaklaşımı benimseyen eğitim psikologlarına göre birey kavramlarla kavramların isimleri arasında bağ kurar. Belli özelliklerle karşılaştığında hangi kavramla bütünleştireceği konusunda tahminlerde bulunur ya da olasılıkları dener ve tesadüfi olarak uygun kavrama ulaşır. Böylelikle uygulama sonucunda elde ettiği doğrulardan destek alarak hatalarını azaltabilir (Ülgen, 2004).

Bilişsel yaklaşımı benimseyen eğitim psikologlarına göre, bireyin bir kavramı öğrenmesi için ilgili kavramlarının bütününe dikkate almalı, anlam ağı kurmalı, ilkeler oluşturmali ve şema geliştirmelidir. Bu süreç içinde, birey kavramların olumlu ve olumsuz örneklerinden algıladığı benzerlikler ve farklılıkları, geliştirdiği belli ilkeler/kurallar ve önermeler ışığında gruplayarak kavramı geliştirir.

Kavram öğretiminde birçok yöntem olmakla birlikte çok kullanılan iki yöntem vardır (Fidan, 2012); *i.* kural-örnek yöntemi: Kavramın temel-kritik özellikleriyle tanımlanmasından sonra örnekler verilir. Turist, bir yeri gezmek, hoş vakit geçirmek

ve yeni şeyler görmek amacıyla seyahat eden kişidir. Sonra buna uygun örnekler verilir, *ii. örnek-kural yöntemi*: Önce örnekler ortaya konur ve bu örneklerden yararlanılarak tanımlamaya gidilir. Bu yöntemde tarihi yerleri gezenler, yazın deniz kenarında dinlenmek için gelen kişiler gibi örnekler verilir ve bu örnekler arasında gezip dolaşan fakat turist kavramı içine girmeyen ilgisiz örnekler de verilir.

2.1.4. Kavram Öğrenme Aşamaları

Kavram oluşturma süreci, çocuğun içinde yaşadığı çevre, bu çevrede çocuktan istenilenler ve çocuğa sunulanlarla bağlantılı olup çevre ve ilişkiler hem kavram oluşturma şeklini hem de oluşturulacak kavramları belirlemektedir (Ergün ve Aksüer, 2006).

Kavram öğrenme bireyin doğumundan ölümüne kadar sürer ve yaş ilerledikçe de daha karmaşık kavramlar öğrenilir. Çocuklar genellikle kavramların örneklerini tesadüfi olarak tecrübe edinerek öğrenirler. Planlı biçimde kavram öğrenmenin öğretimi okullarda gerçekleşir (Ülgen, 2004).

Fidan (2012), kavramların öğretiminde şu üç aşamaya önem verilmesi gerektiğini belirtmiştir; *i. kavramın tanımlanmasında esas olan özelliklerin ortaya konulması, ii. kavrama örnek olan ve olmayan durumların incelenmesi, iii. geri bildirim-dönüt verilmesi* (Öğrenene, doğru ve yanlış yaptıklarının belirtilmesi).

Kavram hangi öğrenme yöntemiyle öğrenilirse öğrenilsin iki aşamada gerçekleşir; *i. kavram oluşturma, ii. kavram kazanmadır* (Ülgen, 2004).

2.1.4.1 Kavram Oluşturma

Kavram oluşturma süreci çocukluğun en başlarında başlamakta ve yaşam süresince devam etmektedir. Yeni doğan bir çocuğun çevresindeki her şey yenidir. Bu yüzden çocuklardan oluşturdukları kavramı sözlerle ifade etmesi beklenmez ama onlar kavramın özelliklerini hafızalarına yerleştirirken mantıksal bir yol takip ederler. Çocukluk yıllarında kavram oluşturma yoğun olmakla birlikte zihinsel temel ancak ergenlik çağında olgunlaşmaktadır. Birçok zihinsel işlevler (çağırışım, dikkat,

imgeleme, çıkarsama vs) kavram oluşturmada hep birlikte çalışmaktadır. Kısacası kavram oluşturmada tüm temel zihinsel işlevler birlikte çalışmaktadır denilebilir (Ergün ve Özsüer, 2006; Ülgen, 2004).

Kavram oluşturma genellemeye dayalı olup birey, kavram örneklerinin benzer ve farklı yanlarını algılar ve bu benzerliklerden genelleme yaparak kavramı oluşturur. Bu aşamada birey, objelerle ilişkili oluşturduğu şemaya dayalı olarak, hatırlama ve objeler arasında ilişki kurma işlemini yapar. Okul öncesi dönemde kavramın tanımlanması önemli değildir ancak okul döneminde dilin hızlı gelişmesi ve yaşın ilerlemesiyle birlikte çocuklar kavramlara verilen isimleri öğrenirler. Bundan dolayı kavram oluşturma işleminde anlam ağı kurma ve şema geliştirme önemli bir yer tutar (Ülgen, 2004).

2.1.4.2 Kavram Kazanma

Kavram oluşturma, sadece kavram öğrenme anlamına gelmemektedir. Kavram oluşturma, kavram kazanmanın ön koşuludur. Kavram kazanma, oluşturulan kavramı uygun kural ve ölçütlerle sınıflara ayırma işlemini ifade eder. Kavram kazanma aşamasında mantıklı bir grupta, geliştirilen bir şema ile birlikte oluşan kavramın niteliğine dayalıdır. Birey, algıladığı özelliklerin ve onlar arasındaki ilişkilerin doğasına uygun olarak mantıksal kuralları ve ölçütleri seçip onları uygular ve kavramı ayırıştırır. Temelde kavram oluşturma, farklılıkları benzerinden ayırıp bu benzerlerden genelleme yapma işlemine dayanırken kavram kazanma ise ayırıştırma işlemine dayalıdır. Kavram oluşturma tanımsal bilgi ile ilgili iken kavram kazanma işlemsel bilgi ile ilgilidir (Ülgen, 2004).

Kavramların oluşturulmasında en önemli nokta, değişik örneklerdeki ortak özelliklerdir. Öğrenci kavramını ele alırsak, planlı bir öğretim ortamı içinde belli amaçlara göre öğrenim görmek, bir öğretmenin rehberliği ve kılavuzluğu yoluyla davranış kazanarak bir belge elde etmek için (diploma, derece vs.) çalışmak, bu kavramla ilgili en önemli özelliklerdir denilebilir. Yaş, zaman, kıyafet öğrenci kavramıyla ilgili olarak doğrudan ilgili özellikler değildir. İlkokul öğrencisi kavramı ele alınırsa yukarıdaki söz konusu özelliklerin yanı sıra ülkemiz için mavi önlük, beyaz

yaka, forma, en az dört yıllık öğrenim ve yaş, doğrudan ilgili özelliklerdir (Fidan, 2012).

Birey yaşam boyu yeni kavramlarla karşılaştığı için veya aynı kavramla farklı düzeylerde ve konumlarda karşılaştığı için her defasında genelleme/bütünleştirme ve ayrıştırma işlemini yapar. Dolayısıyla kavram oluşturma ve kavram kazanma belli bir zaman kesitinde öğrenmeyle tamamlanmamıştır. Birey bazen kavramlar arası ilişkilerden yola çıkarak genellemelere gidebilir. Kavram oluşturma bir genelleme, kavram kazanma ise bir ayırt etme olarak ifade edilebilir. Kavram oluşturma, kavram kazanmanın ön şartıdır. Bilimsel kavramların öğrenilmesinde bu iki sürecin birlikte gerçekleşmesi gerekmektedir. Aşağıda kavram oluşturma ve kavram kazanma aşamalarının karşılaştırılması verilmiştir (Çaycı, 2007; Ülgen, 2004):

Tablo-2.2. Kavram Oluşturma ve Kavram Kazanmanın Karşılaştırılması

Kavram Oluşturma	Kavram Kazanma
Yöntem Açısından	
Örneklerden benzer özellikleri Kurallara göre gruplamayı gerektirir. bütünlendirmeyi gerektirir. Genelde, Tümdengelim yöntemi niteliği taşır. tümevarım yöntemi niteliği taşır.	
Bilgiyi İşleme Açısından	
Birey benzer özellikleri seçme ve bütünlendirmede bir strateji geliştirebilir. Bu strateji öğretimle değiştirilemez. Daha çok bireyin kapasitesine dayalıdır. Ancak bilişsel süreçlerdeki gelişmeler kavram oluşturmaya kolaylaştırır.	Kuralları öğrenme ve uygulama, uygun bir öğretimle gerçekleştirilebilir. Yine uygun bir öğretimle uygun kuralı seçme ve uygulama stratejisi geliştirilebilir.
Sözcükler(terimler) fazla önem taşımazlar.	Sözcükler kavramların incelenip gruplanmasında büyük önem taşır.
İlgiyi odaklaştırmayla formlaştırılır, bellekte orijinal kavramlar olarak saklanır.	İşlemsel kurallarla kritik özellikler formlaştırılır. Ondan çıkan anlamla kritik özelliklerin bir sınıfı, kavramsal bilgi olarak kodlanır.
Gelişim Dönemi Açısından	
Daha çok okul öncesi dönemde kavram oluşturmada önem kazanır, yaşam boyu devam eder.	Daha çok formal eğitimde –okul döneminde- aşamalı olarak organize edilmiş eğitim programlarında üst düzeydeki kavramların öğrenilmesinde önem kazanır.
Öğrenme Açısından	
İnsanın yaratılış özelliklerinden biridir. Beceri kazanma ile veya öğretimle direkt bir bağı yoktur.	Formal eğitimle geliştirilir ve öğrenmeyle kazanılır.
Önem Açısından	
Okul öncesi dönemlerde sıkça kullanılır ve hayat boyu sürer. Çünkü öğrenmenin sonu yoktur.	Genellikle okul dönemlerinde formal eğitimde kullanılır ve daha sonra öğrenilecek kavramlar için oldukça önemlidir.

Kaynak: Çaycı, 2007, ss. 13-14; Ülgen, 2004, ss. 122-123

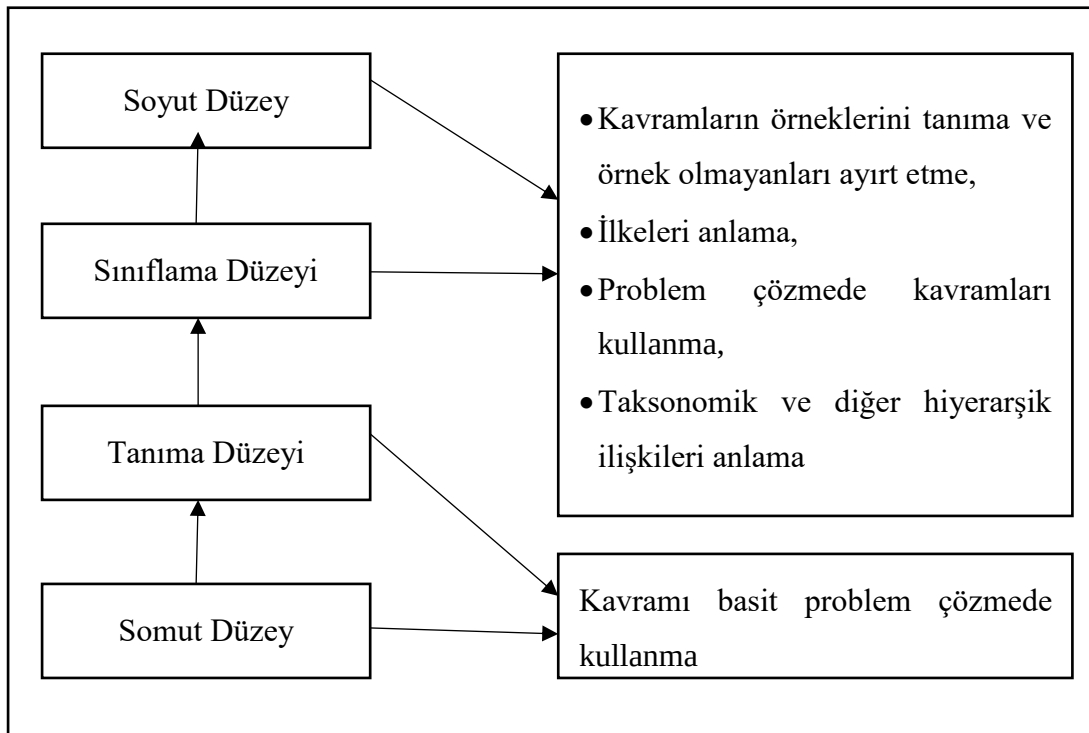
Kavram öğrenmede genel olarak somut düzey, tanıma düzeyi, sınıflama düzeyi ve soyut düzey olmak üzere aşamalı dört düzey bulunmaktadır. Bu dört düzeye ilişkin kavram öğrenmenin zihinsel işlemleri aşağıdaki gibi özetlenebilir (Senemoğlu, 2005); *i.* somut düzey: Objenin algılanabilen çevresine dikkat etme, objeyi diğer objelerden ayırt etme, ayırt edilen objeyi aynı kapsam ve durumda bir başka zamanda da gördüğünde hatırlama, *ii.* tanıma düzeyi: Objenin algılanabilen çerçevesine dikkat etme, objeyi diğer objelerden ayırt etme, ayırt edilen objeyi hatırlama, objeyi farklı ortam ve durumlarda gördüğünde de aynı obje olduğuna ilişkin genelleme yapma,

genelleme yapılan objeyi hatırlama. Somut düzeyde çocuk sadece objeyi görerek kavramı öğrenebilirken tanıma düzeyinde beş duyu organları ile öğrenebilir ve kavramı birden fazla algısal temelle depolayabilir, hatta kavramın adını da öğrenerek kodlama yoluyla saklayabilir, *iii*) sınıflama düzeyi: Objenin bir sınıfına yönelik en az iki örneğin fazla belirgin olmayan özelliklerine dikkat etme, her bir örneği örnek olmayandan ayırt ederek bu örnekleri hatırlama, farklı bir kapsam ve durumda karşılaşılan her bir örneğin aynı örnek olduğu genellemesine varma, aynı sınıfa ait olan en az iki örneğin eşdeğer olduğu genellemesini yapma ve genellemeyi hatırlama. Bu düzeyde kavramın en az iki örneğinin tanıma düzeyinde öğrenilmesi, kavramın ilk kez öğrenilmesi için gereklidir. Bu düzeye özgü olan yeni işlem; iki ya da daha fazla objenin eşdeğer olduğunun genellenmesidir. Bireyler kavramla ilgili çok sayıda doğru örnekleri ve örnek olmayanları vererek üst sınıflamasını yapabilmekte ancak bunları değerlendirmede kavramın belirleyici özelliklerini kullanamayabilir. Ayrıca bireyler, sınıflamaların temellerini daha açık bir şekilde görmekle birlikte, kavram öğrenme henüz tamamlanmamıştır, *iv*. soyut düzey: Kavram örneklerini doğru olarak tanıma, kavramın adını verme, kavramın tanımlanan özelliklerini ayırt etme, kavramın toplumca kabul edilmiş tanımını verme, kavram örneklerinin aynı seviyedeki benzer kavram örneklerinden nasıl farklılaştığını açıklama aşamalarından oluşmaktadır.

Bu düzeyde zihinsel işlemler iki maddede ele alınmaktadır (Senemoğlu, 2005): Tümevarım işlemleri; tanımlanan özellikleri ya da özelliklerle ilgili kuralları denenceleştirme ve bu denenceleri hatırlama, örnekleri ve örnek olmayanları kullanarak denenceleri değerlendirme, kavram henüz sınıflama düzeyinde öğrenilmişse kavramın tanımını yapma; öğrenilmemişse kavramı anlama, kavrama ait örnekleri ve örnek olmayanları, kavramın belirlenmiş özelliklerinin varlığı ya da yokluğu bakımından analiz etme. İkinci madde olarak alma(tümdengelim) işlemleri, kavramın adı, tanımını, kavrama ait örnek olan ve örnek olmayanların görsel ve sözel betimlemelerini içeren bilgiyi özümleme, bilgiyi hatırlama, kavrama ait örnekleri ve örnek olmayanları kavramın belirlenmiş özelliklerinin varlığı ya da yokluğu bakımından analiz etme süreçlerinden oluşmaktadır.

Soyut düzeyde etkili kavram öğrenmeyi sağlamak için tümevarım ve tündengelim işlemlerinin iyi bir kombinasyonu oluşturulmalıdır. Aksi halde öğrencilere, denenceyi bağımsız olarak test ettirip kavramın özelliklerini çıkarmalarını beklemek zaman israfına yol açabilir. Ayrıca kavram örneklerini ve örnek olmayanları vermeden sadece sözel bilgiyi öğretmek yetinmek, kavramı anlamadan ezberlemeye neden olabilmektedir. Aşağıda çeşitli aşamalarda öğrenilen kavramların kullanımlarına yönelik şema verilmiştir (Senemoğlu, 2005):

Şekil-2.1. Çeşitli Aşamalarda Öğrenilen Kavramların Kullanımları

Kaynak: Senemoğlu, 2005, ss. 518-519

Kavram öğretiminde dikkat edilmesi gereken ilkeler bulunmaktadır (Erden ve Akman, 2015); *i.* En iyi örneğin seçilmesi başarıyı artırır. Dolayısıyla kavram öğretiminde verilen örneklerin sırası önemlidir. Mantıklı ve akılcı olarak yapılan bir sıralama rastgele bir sıralamadan daha etkili olmaktadır, *ii.* kavramların kritik özellikleri öğrencilere mutlaka öğretilmelidir, *iii.* kavramla ilgili öğrencilerin verdikleri örneklerin doğruluğu hakkında kendilerine bilgi verilmeli, başka bir deyişle dönüt-düzeltilme yapılmalıdır, *iv.* Kavramların daha iyi anlaşılabilmesi için resim,

şema, grafik, tablo gibi görsel araçlardan yeterince yararlanılmalıdır. Bunlar öğrencilerin zihinlerinde imajların oluşmasını sağlayarak kavramın somutlaşmasına ve kavramlar arasındaki bağlantıların kurulmasına yardımcı olmaktadır.

Erden ve Akman (2015), hangi yaklaşım kullanılırsa kullanılsın kavram öğretimindeki aşamaları şu şekilde sıralamaktadır; *i.* Yapılacak işlem ve hedeflerden öğrencilerin haberdar edilerek öğrenmeye hazır hâle getirilmesi, *ii.* Kavramların örneklerinin ve örnek olmayanlarının verilmesi ve örneklerin model, numune ve görsellerinin gösterilmesi, *iii.* kavramın kazanılıp kazanılmadığının kontrol edilmesi, *iv.* transferin sağlanması.

2.1.5. Kavramların Öğretiminde Kullanılan Teknikler

Benzer özellikleri taşıyan düşünce birimleri olarak tanımlanan kavramların öğrencilere kazandırılmasında kullanılabilecek birçok teknikler mevcuttur. Bunlar anlam çözümleme tabloları, kavram ağları, kavram haritaları, zihin haritaları, kavramsal değişim metinleri, balık kılçığı diyagramı, bilgi haritaları ve kavram bulmacaları olarak sayılabilir.

2.1.5.1 Anlam Çözümleme Tabloları

Anlam çözümleme tablosu, varlıkların veya nesnelerin özelliklerinin sınıflanması amacıyla geliştirilmiş iki boyutlu tablolardır. Tablonun bir boyutunda varlıklar veya kavramlar, diğer boyutunda ise özellikleri sıralanır. Anlam çözümleme tabloları kavramların tanımlayıcı ve ayırt edici özelliklerinin öğrenilmesinde etkili olarak kullanılabilir. Bu araç hazırlanırken öğrenciler, öğrendiği sözcüklerin anlamlarını daha önceden bildiği sözcüklere bağlayarak kavram geliştirmiş olurlar. Ayrıca anlam çözümleme tablosu bir defa hazırlandıktan sonra kavramları pekiştirmek amacıyla da kullanılabilir (Ayas, 2016; MEB, 2005a).

Anlam çözümleme tablolarının eğitim açısından birçok yararları vardır. Bunlar; *i.* kavramların tanımlayıcı ve ayırt edici özelliklerinin öğrenilmesini sağlar, *ii.* bilgilerin organize edilmesinde rol oynar, *iii.* kavramlar, özellikleri ve konu başlıkları arasındaki ilişkinin kurulmasını sağlar, *iv.* kavram geliştirme açısından öğrenilen

sözcüklerin anlamlarını daha önceden bilinen sözcüklerle bağlanmasını sağlar, v. bir kere hazırlandıktan sonra kavramları pekiştirmede kullanılabilir (Gemici, 2012; Tokcan, 2015).

Bir anlam çözümleme tablosunun geliştirilmesinde izlenecek basamaklar şöyle olmalıdır (Ayas, 2016; Gemici, 2012); *i.* ders kitabından veya diğer yazılı kaynaklardan bir konu seçilir, *ii.* konu başlığı tahtaya yazılır. Örneğin altıncı sınıf “Güç, Yönetim ve Toplum” öğrenme alanında yer alan “Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır”, *iii.* öğrenciler konu başlığı ile ilgili bulabildikleri kadar kavram, madde adı bulurlar ve bu kavramlar öğretmen tarafından tahtanın sol alt tarafına alt alta yazılır (Oligarşi, Teokrasi, Monarşi, Cumhuriyet, ...), *iv.* adları yazılan kavramların özellikleri öğrencilere sorulur ve bulabildikleri kadar çok özellik bulmaları istenir. Örneğin hâkimiyet bir gruptadır, dine dayalıdır, kralın elindedir, halkın elindedir, eşitlik vardır, eşitlik yoktur, halkın yönetim hakkı vardır ya da yoktur gibi. Daha sonra bu özellikler tahtaya sıralanır, *v.* iki boyutlu bir maddeler/kavramlar/özellikler çizelgesi hazırlanır. Satır ve sütun başlıkları belirlenmiş olan tablo öğrenciler tarafından defterlerine çizilir. Tablo-2.3’te anlam çözümleme tablosu örneği gösterilmektedir.

Tablo-2.3. Yönetim Biçimlerine Yönelik Anlam Çözümleme Tablosu

YÖNETİM ŞEKİLLERİ	ÖZELLİKLER							
	Hâkimiyet bir grupta	Hâkimiyet dine dayalı	Hâkimiyet kralın elinde	Hâkimiyet halkın elinde	Eşitlik var	Eşitlik yok	Halkın yönetim hakkı yok	Halkın yönetim hakkı var
Oligarşi	X					X	X	
Teokrasi		X				X	X	
Monarşi			X			X	X	
Cumhuriyet				X	X			X

Kaynak: Tokcan, 2016, s. 359

2.1.5.2 Kavram Ağları

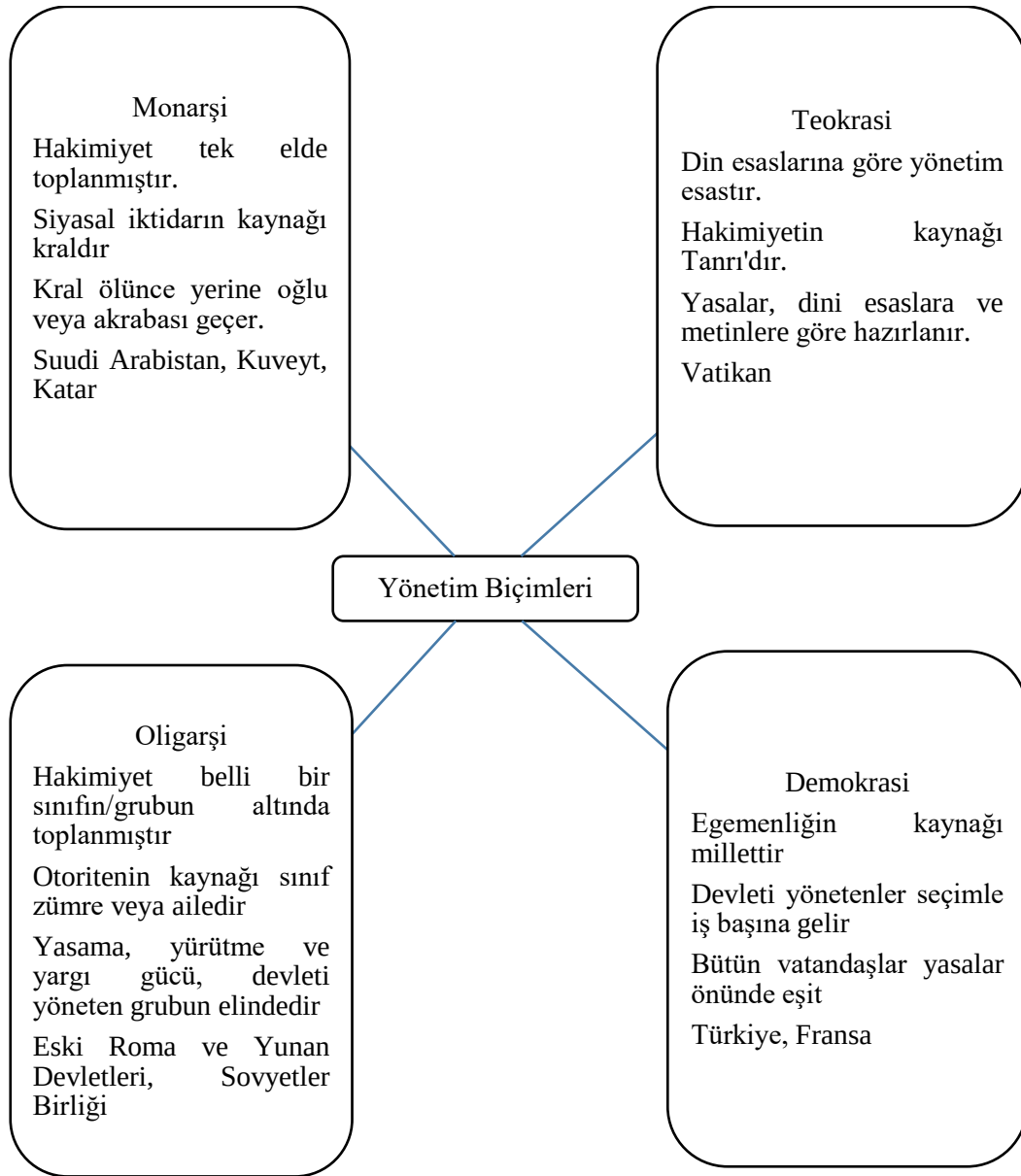
Kavram ağları öğrencilerin izlenim ve düşüncelerini dergi, ders kitabı, ansiklopedi vb. gibi yazılı öğretim araçlarındaki kavram ve ilkelerle uyumlu bir şekilde sergileyen grafik araçlardır. Semantik ağ olarak da bilinen bu araç, öğrencilerin *i.* yazılı metinleri daha iyi anlamaları, *ii.* kavramları gruplamaları, *iii.* önceki bilgilerini harekete geçirmeleri, *iv.* yeni kavramlar geliştirmeleri, *v.* kavramlar arası yeni ilişkiler bulmaları, *vi.* kavramları yeniden düzenlemeleri için kullanılır. Ayrıca kavramların gruplanmasında ve bu yolla çocuğun zihin yapılanmasının düzenlenerek daha üst kavrama ve düşünme düzeyine erişilmesine yardım eder (Alkış, 2014; MEB, 2005a; Tokcan, 2015).

Kavram ağları öğrencilerin *i.* önceki sahip olduğu bilgilerini harekete geçirmek, *ii.* yeni kavramlar geliştirerek kavramlar arası yeni bağlantılar bulmak, *iii.* kavramları yeniden düzenlemek gibi zihinsel etkinliklerle yazılı metinlerin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olur (Gemici, 2012).

Bir üniteye hazırlık basamağında kullanılabilen kavram ağları, ünitenin işlenmesi esnasında ve ünite sonunda da kullanılabilir (Gemici, 2012; Tokcan, 2015).

Bir kavram ağının toplu sınıf etkinlikleriyle geliştirilmesinin basamakları aşağıdaki gibi özetlenebilir (Alkış, 2014; Ayas, 2016; Gemici, 2012); *i.* derste işlenecek bir konuya merkez oluşturacak bir kavram ya da cümle öğretmen tarafından tahtaya yazılır, *ii.* öğrencilerden merkezi kavramla ilgili sözcükler bulmaları istenir. Bulunan sözcükler tahtanın bir yanında listelenirler, *iii.* öğrencilerden bu sözcükleri anlamlarına veya ilişkilerine göre gruplamaları istenir ve her grubun en az bir sözcüğü içermesi gerektiği hatırlatılır, *iv.* sözcük grupları belirlendikten sonra tahtaya yazılır ve öğrencilerden her gruba ait bir ad bulmaları istenir. Grup adları tartışıldıktan sonra bir grafik araç oluşturulur, *v.* sözcüklerin bir kısmı araçtaki gruplardan hiçbirine tam uymayabilir. Bu sözcükler aracın altında gruplanmadan sıralanabilir. Daha sonra gruplama ve gruba ad bulma etkinliğine devam edilerek daha geniş bir tablo yapılabilir. Kavram ağına yönelik bir örnek aşağıdaki Tablo-2.4.'de verilmiştir.

Tablo-2.4. Yönetim Biçimleri Kavram Ağı

Kaynak: Tokcan, 2016, s. 98

2.1.5.3 Kavram Haritaları

Kavram haritaları, kavramlar arasındaki ilişkileri ve hiyerarşiyi görselleştirilmesini sağlayan araçlardır. Kavramlar arasındaki ilişkileri ortaya çıkararak anlamlı öğrenmeyi kolaylaştıran kavram haritaları Ausubel'in anlamlı öğrenme kuramına dayanılarak geliştirilmiştir. Kavram haritaları anahtar kavramları

içerir ve bu kavramları birbirine bağlayarak aralarındaki bağlantıları önermeler şeklinde sunar (Briscoe ve LaMaster, 1991; Edmondson, 1994; Novak, 1991).

Bir konu içerisindeki kavramların ve bu kavramlar arasındaki ilişkilerin iki boyutlu olarak şematize edilmesiyle oluşan kavram haritaları, öğrencilerin bu ilişkileri görmesini sağlayarak bilgileri organize bir şekilde öğrenebilmelerini kolaylaştırır. Kavram haritaları, öğrencilerin kavramsal anlamalarını değerlendirmek için de kullanılabilir. (Ayas, 2016; Gemici, 2012; Novak, Gowin ve Johansen, 1983).

Belli bir alanla ilgili kavramlar genellikle birbirleriyle ilişkilidir. Bir obje, fikir ya da olay bazı durumlarda birden fazla kavram grubuna girebilmektedir. Dolayısıyla kavram öğrenmede öğrencilere öncelikle en geniş kavramın verilmesi gerekmektedir. Bu kavram verildikten sonra öğrenciler bu kavramla ilgili alt kavramları öğrenebilir. Kavram haritaları öğrencilerin kavramlar arasındaki ilişkileri daha kolay görebilmeleri açısından en uygun materyaller olarak karşımıza çıkmaktadır. Kavramlar arası ilişkileri anlamlı kılmayı göstermede kullanılan kavram haritaları doğru yapılmaları hâlinde öğretimin her basamağında kullanılabilir. Konular derste işlenirken başlangıç, gelişme, açıklama ya da değerlendirme aşamasında kullanılabilirlerinin yanı sıra öğrencilerin konular arasındaki bağlantıyı kurabilmelerini kolaylaştırmaları nedeniyle üniteler, temalar ya da bölümler arasındaki geçişi de üstlenmektedirler (Gemici, 2012; MEB, 2005a).

Kavram haritaları öğretilecek konunun başlangıç aşamasında kullanıldığında öğrencilerin kavram hakkında önceden ön bilgileri var ise onların hazır bulunuşluğunu ortaya çıkarır. Yanlış kavram bilgisi varsa bu aşamada tespit edilerek bunların düzeltilmesi konusunda öğretmenlere planını düzenleme imkânı sağlanmış olur. Daha sonra söz konusu kavrama yönelik yeni harita yaptırılarak gelişmeleri de takip edilmiş olur. Kavram haritaları konunun araştırma safhasında öğrencilerin kavram değişikliklerine yönelik görüşlerini ortaya koymalarına imkân tanır. Bu safhada öğrenciye bir kısmı tamamlanmış bir harita verilerek tamamlatılması uygun olacaktır. Konunun açıklanma aşamasında kavram haritasının yaptırılması ile öğrencilerin bir kavramdan ne anladıklarını görsel açıdan yansıtması açısından uygun olacaktır.

Geliştirme aşamasında, öğrencilere açıklama aşamasında çizmiş oldukları kavram haritasını yeniden kullanarak yeni öğrendiklerini işe koşmalarını ve gerekli düzeltme ve düzenlemelerin yaptırılması sağlanır. Kavram haritaları öğrencilerin bir kavramı ne kadar doğru algıladıklarını belirleyebilmek için değerlendirme aşamasında kullanılabilir. Böylelikle anlamakta güçlük çekilen kavramlar tespit edilmiş olur ve öğretmenlerin planlarını yeniden düzenlemeleri sağlanabilir. Ayrıca kavram haritaları, öğeleri bakımından uygun puanlama ile not olarak da değerlendirilebilir. Bu açıdan değerlendirme kapsamında ele alındığında bireysel farklılıklara göre aynı kavram ya da konuya yönelik farklı yapılandırmalar söz konusu olabileceğinden kavram haritasını oluşturan öğelere göre bir puanlamanın uygulanması gerekmektedir (Gemici, 2012).

Kavram haritalarının birçok yararları bulunmaktadır (Turan, 2002); *i.* öğrencilerin birbiriyle bağlantılı kavramları, bir sıra halinde öğrenmesini sağlar, *ii.* sınava hazırlanan öğrencilerin konuyu tüm boyutlarıyla görerek özetlemesini sağlar, *iii.* öğrencilere kavramların konu içerisindeki tam yerini göstererek, konuda geçen diğer kavramlardan niçin ayrıldığını görmelerini sağlar, *iv.* kavram haritaları dinamik olup, öğrenciler bilgi edindikçe haritaya yeni kavramlar eklenir. Böylelikle öğrenmede süreklilik sağlanmış olur, *v.* öğretmenin konu öncesinde hazırlık yaparken özellikle konunun çerçevesini ve planını çizmesine imkân sağlar.

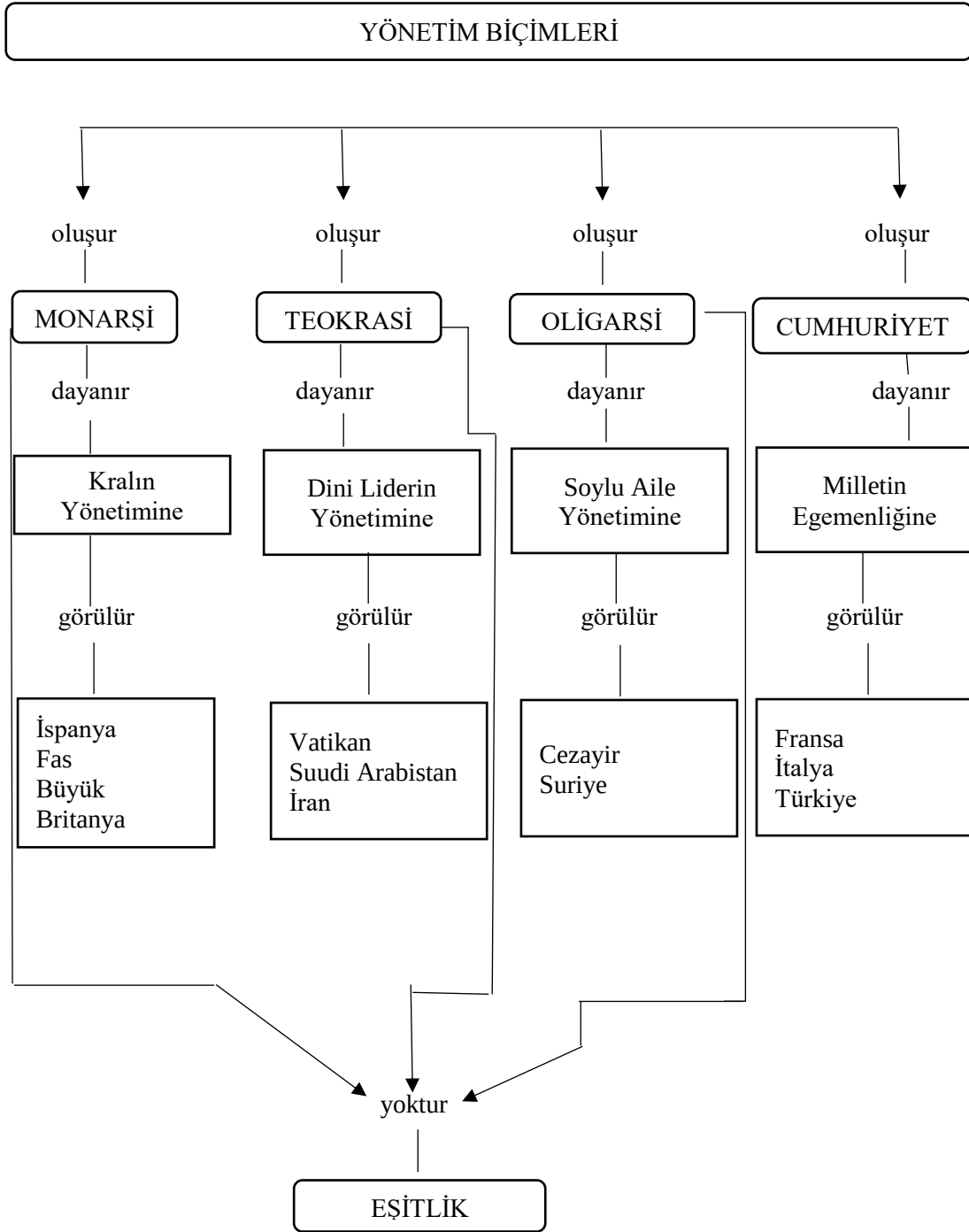
Erden ve Akman (2015) kavram haritalarının yararlarını şu şekilde özetlemektedir; *i.* karmaşık konuların öğretiminde öğrencilerin kavramlar arasındaki ilişkiyi fark ederek görmelerini sağlar, *ii.* öğrencilerin sınavlara hazırlık yaparken ilgili konunun tüm boyutlarını görerek konuyu özetlemelerini sağlar, *iii.* bilgi eksikliklerinin görülmesini sağlar, *iv.* dersin planlanması aşamasını kolaylaştırır.

İlk defa 1970’li yıllarda Amerika’lı eğitimci Novak tarafından geliştirilen kavram haritalarının geliştirilmesinde şu aşamalar takip edilir (Ayas, 2016, Gemici, 2012); *i.* öğretilecek ana konu tahtaya yazılarak ana kavramlar listelenir. Eşya ve olayların tekil örnekleri, özel isimler kavram olmadığı için bu listeye dâhil edilmez. Ayrıca ilkeler ve kavramlar arası ilişkiler de listeye alınmaz. Kavramlarla ilgili

açıklamalar yapılmaz, *ii.* kavramlar listesinden en genel veya en üst düzeyde olan sözcükler ayrı bir sayfanın başına yazılarak, öğretilmek istenen ilişkili kavramlar aşamalı bir düzende sayfaya yerleştirilir. En genel kavram en üstte, eşit düzeyde olanlar aynı satırda, diğerleri ise genellik derecelerine göre azalan sırada sayfanın altına doğru sıralanırlar. Kavram haritasında her kavram yalnız bir kez yer almalıdır, *iii.* kavramların haritadaki diğer sözcüklerden kolayca ayırt edilebilmesi için kutu veya yuvarlak içerisine alınır, *iv.* iki kavram arasındaki ilişkiyi göstermek için iki kutu bir çizgiyle birleştirilerek aradaki ilişki bu çizginin üzerine birkaç kelime ile yazılır. Bu ilişki, haritadaki kavramlardan en az birini ilgilendiren bir önerme olup ilişkiler ve ilkeler kutu içerisine yazılmaz. İlişkinin yönü önemli olduğundan dolayı bazı durumlarda belirtilecek ilişki yönü okla gösterilir. İlişkileri içermeyen bir kavram haritası daha çok bir akış diyagramını andırır ve yeterince etkili olmayabilir, *v.* kavram haritası başlangıçta basit tutulmalı ve şişirilmemelidir. Ancak harita çok sayıda kavram, ilişki ve ilkeyi içeriyorsa önce en önemli elemanları topluca gösteren bir genel harita, daha sonra bu haritanın bölümlerini ayrı olarak gösteren detaylı haritalar yapılmalıdır, *vi.* kavram haritasının öğretilmesinde öğrencilerin iyi bildikleri bir konuyla başlamak ve ilk haritaları öğrencilerle birlikte geliştirmek daha uygun olacaktır, *vii.* haritadaki bütün kavramlar arasında ilişki olması gerekmediği ve bir kavramla ilgili birden fazla haritanın da yapılabileceği öğrencilere hatırlatılmalıdır, *viii.* kavram haritası 2-5 kişilik gruplarda yapılırsa daha etkili olabilir.

Kavram haritaları anlamlı öğrenmede oldukça önemlidir. Öğrencilere verilecek kavramlar öğrenmeyi kolaylaştırması için basitten karmaşığa, kolaydan zora, somuttan soyuta, birbirinin ön koşulu olacak şekilde yakın çevre ve zamandan uzağa doğru sıralanabilir. İlkokul üçüncü sınıfa kadar kavramlar sezdirilmeli ve her ünite ya da temada üçten fazla kavram verilmemelidir. Dördüncü ve beşinci sınıflarda verilecek kavram sayısı yediye kadar çıkabilir (Sönmez, 2007). Kavram haritasına ilişkin bir örnek Tablo-2.5.'te verilmiştir.

Tablo-2.5. Yönetim Biçimleri ile İlgili Kavram Haritası

Kaynak: Tokcan, 2016, s. 228

Kavram haritalarını diğerlerinden üstün kılan yararları şu şekilde sıralanabilir (Köksal ve Atalay, 2015); *i.* öğrenmeyi gözle görülür biçimde artırır, *ii.* farklı

öğrenme biçimlerine ve öğrenciler arası bireysel farklılıklara yönelik hitap eder, *iii.* birçok farklı konu, öğretim aşaması ve not seviyesi için uygun özelliktedir, *iv.* öğrenilmesi, öğretilmesi ve kullanılması kolaydır, *v.* kapsam temellidir, *vi.* kapsam oluşturulması ve bütünleştirilmesinin değerlendirilmesinde rahatlıkla kullanılabilir, *vii.* öğrenciyle öğretmenlerin tartışarak bir haritayı oluşturmalarını sağlayan ve öğretmen-öğrenci etkileşimini teşvik eden öğrenci merkezli yöntemlerdendir, *viii.* kavramlar arasındaki doğrusal ilişkilerin tanımlanmalarında faydalı bir alternatif oluşturur, *ix.* bir sistem içindeki ilişkilerin gösterilmesine yönelik faydalı bir alternatiftir.

Kavram haritaları bir kavramın haritaya dökülmesinin tek bir yolu değildir ancak bazı öğrencilerin daha fazla ilgisini çekebileceği için başlangıçta öğrencilerin çizdiği haritalara değerlendirme aşamasında not verilmemesi daha uygundur. Böylece öğrencilerin bir kavramı ne kadar iyi anladıklarını onlara söyleme ya da takıldıkları yerleri çözebilme fırsatı doğmuş olur. Kavram haritasında öğrencilere zorluk çıkaran alanlar belirlendikten sonra, bireysel olarak yanlış anlamalar tartışılarak haritayı yeniden çizmeleri istenebilir. Bu da öğrencilerin kavramları anlama ve aralarındaki ilişkiyi çözümleyebilmelerini sağlayacaktır (Kaptan, 1999)

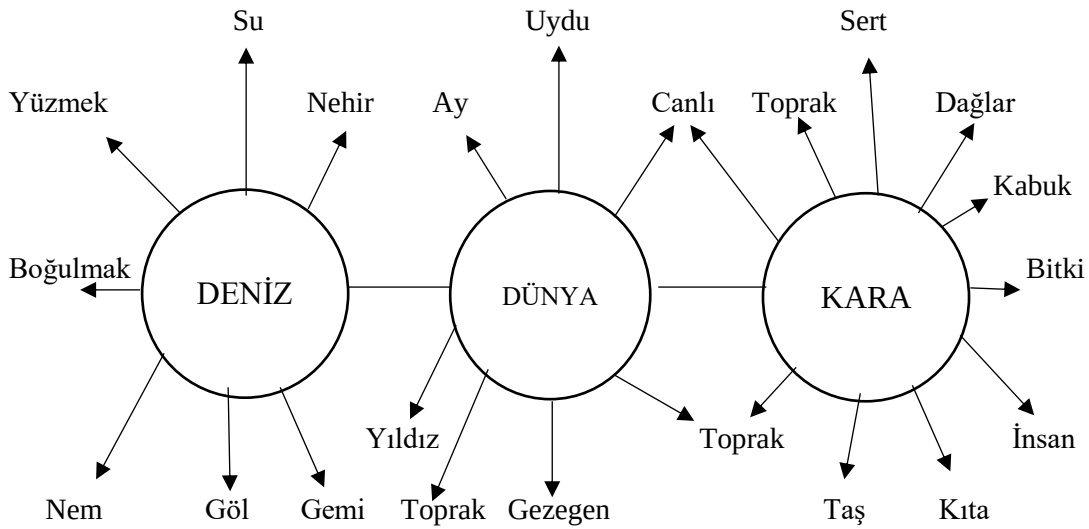
2.1.5.4 Zihin Haritaları

Beynin doğal çalışma şekline uygun düşünce geliştirme, öğrenme ve iletişim aracı olarak tanımlanabilen zihin haritaları aynı zamanda düşünme yoluyla bilinçli çağrışımları ve yaratıcı düşünceleri oluştururken kullanılan araçlardır (Karamustafaoğlu, Karamustafaoğlu ve Yaman, 2005). Kavram haritalarıyla sık sık karıştırılabilen zihin haritaları, kavram haritalarından farklı olarak sadece kavramların değil; aynı zamanda kavram, bilgi ve düşüncelerin görsel sunumunu sağlayarak şekil, anahtar sözcük ve imge kullanımı yardımıyla kâğıt düzenine aktarılan bilgilerin daha sonra yeniden hatırlanmasını kolaylaştırmaktadır (Yesari, 2018).

Farklı kavram ve fikirler arasındaki ilişkilerin beyin fırtınası yöntemiyle şematize edildiği grafik materyallerden biri olan zihin haritaları, kullanılırken öğrencilerin herhangi bir konuyla ilgili akıllarına gelen sözcükler yazılarak varsa

bunlar arasındaki ilişkiler bulunur. Zihin haritalarının hazırlanması aşamasında benzer özellikteki kavramların veya sözcüklerin mümkün olduğunca gruplanarak konuyla doğrudan alakası olmayan kavramların haritaya yerleştirilmemesine dikkat edilmelidir. Zihin haritaları geliştirilirken (Ayas, 2016; Gemici, 2012); i. merkezi bir kavram tahtaya yazılarak çember içine alınır, ii. bu ana kavramla ilgili öğrencilerden hatırlarına gelen sözcükleri söylenir, iii. birden fazla ana kavramın mevcut olduğu haritalarda farklı kavramlar için yazılmış sözcükler arasındaki ilişkiler çizgilerle ifade edilir, iv. önemli düşünce veya kavramların vurgulanmasına yönelik olarak renkler, resimler, şekiller, fotoğraflar, semboller veya grafikler kullanılabilir. Şekil-2.2.'de zihin haritası örneği gösterilmektedir.

Şekil-2.2. Zihin Haritası ile İlgili Örnek

Kaynak: Ayas, 2016, s. 208

Zihin haritalarının hazırlanması esnasında benzer özellikteki kavram ya da sözcüklerin gruplanmasına ve konuyla doğrudan alakalı olmayan kavramların mümkün olduğunca haritaya yerleştirilmemesine dikkat edilmelidir (Gemici, 2012).

2.1.5.5 Kavramsal Değişim Metinleri

Sınıf ortamında öğrencilerin sahip oldukları hazır bulunuşluk onların öğrenme düzeylerini etkilemektedir. Bu ön bilgilerin içerisinde var olabilecek hatalı bilgiler onların sonraki öğrenmelerini olumsuz etkilemektedir. Bu hatalı bilgiler yanlış

kavrama, yanlış anlama, kavram yanılgısına sahip olma gibi şekillerde görülebilmektedir. Dolayısıyla bu tür hatalı bilgilerin geleneksel öğretim metotlarıyla düzeltilmesi oldukça güç olabilmektedir. Bu durumda söz konusu hatalı bilgilerin değiştirilebilmesi için öğrencilerin *i.* bilgilerinin yanlışlığı hususunda ikna edilmeleri gerekir, *ii.* hatalı bilgilerle değiştirilecek olan yeni bilgilerin öğrenciler tarafından anlaşılabilir kadar net ve açık olmalıdır, *iii.* Yeni edinilen bilgiler öğrenciler açısından mantıklı, tutarlı ve kullanışlı olmalıdır (Gemici, 2012).

Öğrencilerin sahip oldukları hatalı bilgilerinin doğru olanlarla değiştirilmesi kavramsal değişim olarak adlandırılmakta ve bu kavramsal değişimin gerçekleştirilmesinde kavramsal değişim metinleri kullanılmaktadır. Bu metinlerde öğrencilerin sahip oldukları yanlış kavramlar yazılır ve bu kavramların yetersizliği ve yanlışlığı öğrencilere vurgulanır. Ayrıca bu metinlere öğretmen, deneyimleri yoluyla ilgili konuda karşılaşılan anlama zorluklarını da ekleyebilir. Öğrenciler bu şekilde bilgi ve inançlarının hatalı ve yanlış olduklarına ikna edilir ve doğru kavram, bilimsel açıklama ve uygun örneklerle öğrencilerin anlayabileceği şekilde anlatılır ve açıklanır. Bireysel veya gruplar halinde metinler üzerinde çalışan öğrenciler kendi bildikleri ile metinde verilenleri karşılaştırarak düşünür ve böylelikle yanlış bilgisini doğrusu ile düzeltmeye çalışır. Kavramsal değişim metinleri çoğunlukla konunun anlatılması esnasında öğrencilere dağıtılarak tek tek veya grup halinde incelemeleri istenir. Her öğrencinin incelediğinden emin olunduktan sonra sınıf içi tartışma ile öğrencilerin doğru fikri kazanmaları sağlanır (Ayas, 2016; Gemici, 2012).

Kavramsal değişim metinleri içerisinde öğrencilerin ön bilgilerini ve kavram yanılgılarını etkin hale getiren ve olayın nasıl gerçekleştiğine yönelik tahminde bulunmayı sağlayan sorular yer almaktadır. Kavramsal değişim metinlerinin bilimsel kavramların öğrenilmesini kolaylaştırdığına yönelik bulgular elde edilmiştir (Chambers ve Andre, 1997; Çaycı, 2007; Mikkila-Erdmann, 2001). Kavramsal değişim metinleri daha çok fen eğitiminde yaygın bir şekilde kullanılmakla beraber henüz sosyal bilgiler eğitiminde yeterince kullanılmadığı söylenebilir. Öğretmenlerin genellikle ders kitaplarını ve yazılı materyalleri tercih ettikleri düşünülecek olursa

sosyal bilgiler derslerinde kavramsal değişim metnlerinin rahatlıkla kullanılabileceği ifade edilebilir (Alkış, 2014).

2.1.5.6 Balık Kılçığı Diyagramı

Balık kılçığı diyagramı, belirli bir sorunun ya da durumun muhtemel nedenlerini belirlemeye yönelik kullanılan ve detaylı bir neden-sonuç ilişkisi çıkarmayı hedefleyen bir uygulamadır. Balık kılçığı diyagramı ile sadece problemin çözülmesi değil, problemin neden ve alt nedenlerinin belirlenmesi amaçlanır. Daha çok problem çözme sürecinin başında problemi tanımlamada kullanılmaktadır. Balık kılçığı diyagramı; *i.* problem çözme sürecini daha düzenli hale getirir, *ii.* tartışmanın doğru odaklanmasını sağlar ve amacından sapmasını önler, *iii.* öğrencilere derin ve nesnel bir görüş açısı kazandırır, *iv.* problemin çeşitli bölümleri arasındaki önemli ilişkilerin görülmesini sağlar, *v.* öğrencilerin daha derinlemesine olarak bir problem üzerinde odaklanmasını sağlar, *vi.* birlikte çalışmayı, gerçeği aramayı, farklı görüşlere açık olmayı ve zıt görüşlerin ortaya çıkmasını sağlar (Tokcan, 2015).

Balık kılçığı diyagramı oluştururken şu adımlar izlenir (Bağışlar, 2006); *i.* sayfanın ortasına soldan sağa doğru, sağ tarafta kutu içinde sonuç(sorun) yer alacak şekilde ana kılçık çizilir. Sonucu etkileyen farklı kategoriler bu ana kılçık üzerinde, yine kutu içinde olacak şekilde çizilerek belirlenen diğer nedenler küçük kılçıklar halinde temel kılçıklara eklenir, *ii.* beyin fırtınası yöntemi kullanılarak nedenler bulunur. Nedenler kısa ve özlü tanımlar haline getirilir. Nedenlerin belli bir kategori içinde diyagrama yerleştirilmesi ve sıralanması, sorunun net olarak görülmesini sağlayacaktır, *iii.* ilk kılçıktan başlayarak nedenler eklenir ve diğer kılçığa geçilir. Her kılçık veya neden birçok alt kılçıklara sahip olabilir. Nedenler ve alt nedenler sıralanırken “Bu niçin oldu?” veya “Buna neden olan nedir?” tarzı sorular sorulmalıdır.

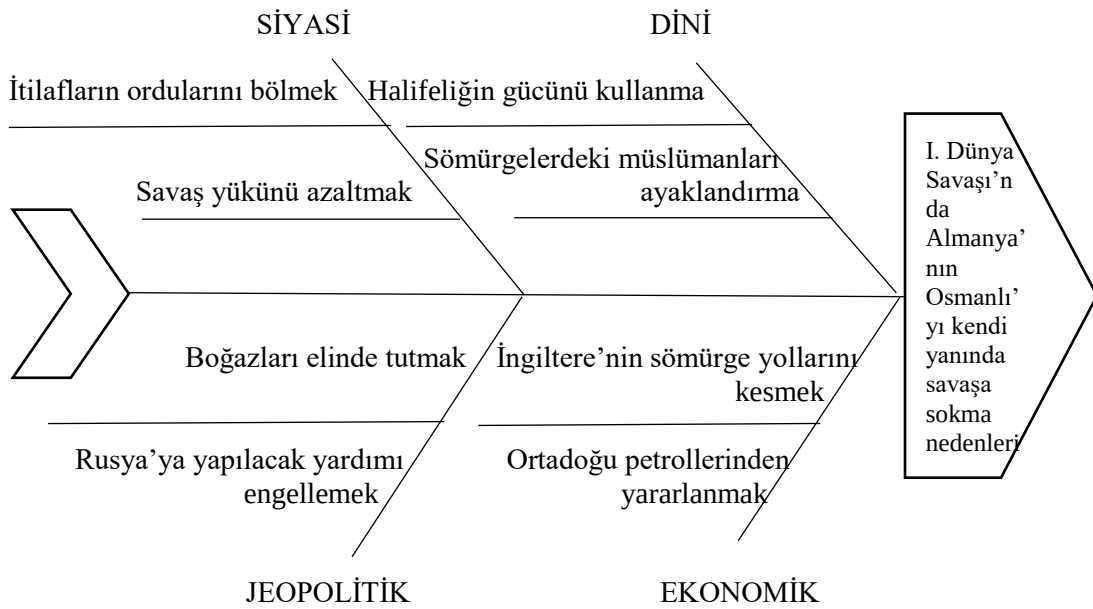
Karmaşık bir olayın nedenlerini ve sonuçlarını ortaya koymak için kullanılan balık kılçığında, kılçığın üst tarafında olaylara, alt tarafında ise olayların nedenlerine yer verilebilir. Bir bakıma olayların neden ve sonuç ilişkileri kurulmaya çalışılır. Balık kılçığı kavram haritasının en önemli özelliği bir problemi ortaya çıkaran nedenlerin ve

ona bağlı olan diğer alt nedenlerin bir bütün halinde görülmesini sağlamasına imkân vermesidir (Köksal ve Atalay, 2015).

Balık kılçığında balıkta olduğu gibi orta kısımda bir ana omurga (kemik) ve ondan çıkan kılçıklar yer alır. Bu kılçıkların her biri bir kavrama karşılık olacak biçimde ilgili kavramlar saptanabilir (Sönmez, 2007).

Şekil-2.3.'te balık kılçığı diyagramı örneği verilmiştir.

Şekil-2.3. Balık Kılçığı Diyagramı Örneği

Kaynak: Tokcan, 2016, s. 312

2.1.5.7 Bilgi Haritaları

Bilgi haritası, hücre-bağlantı-hücre derlemeleri biçiminde bilgiler sunan iki boyutlu bir grafik ekrandır. Hücreler önemli fikirler içerir ve bağlantılar hücreler arasındaki ilişkileri belirtir. Bir bilgi haritası, belli bir bilgi alanı hakkındaki kavramsal ve ilişkisel bilgileri temsil etmek için hücrelerin ve bağların mekânsal olarak düzenlenmesini kullanır. Bilgi haritaları, doğal dilin gücünü ve yararlılığını gözeterek grafiksel sunumların avantajlarından faydalanabilecek genel amaçlı görsel araçlardır denilebilir (McCagg ve Dansereau, 1991).

Bilgi haritaları, sağladığı uzamsal bilgiler nedeniyle öğrencilerin hızlı bir şekilde belirli bir alanla ilgili kavramlar arasında ve alanlar arası karşılaştırmalar yapmasını sağlar. Geleneksel metinler okuyucuyu bir alanın yapısal özellikleri hakkında az bilgi sağlarken bilgi haritaları bir bilgi grubunun üst düzey yapısal özelliklerini açıklığa kavuşturabilir. Sistematiik bir şekilde başlık ve alt başlık içeren metinler, okuyucunun metnin ana fikirlerini veya genel yapısını belirlemesine yardımcı olabilir. Başlıklar öncelikle okuyucuya konu içeriğinin hiyerarşik bir organizasyonunu sağlarken, bilgi haritaları içeriğin bir dizi diğer organizasyonel özelliği hakkında bilgi sağlarlar (Hall, Dansereau ve Skaggs, 1992).

Bilgi haritaları ile çalışmanın öğrencilere sağladığı katkılar şu şekilde sıralanabilir (Görgen, 2001: 5); *i.* karmaşık görüşlerin kavranması, özetlenmesi ve sentezlenmesinde destek sağlar, *ii.* bilgi haritasının görsel yapısı ilk bakışta önemli miktarda bilgiyi sunar, *iii.* öğrencilerin ana kavram, alt kavramlar ve diğer önemli bilgiler arasında nasıl bir ilişki olduğunu anlamasını ve görmesini kolaylaştırır, *iv.* hücreler arasındaki ilişkiyi gösteren bağların isimlendirilmesinden dolayı öğrencilerin kavramlar arasındaki ilişkileri algılamasını kolaylaştırır, *v.* bilgi haritasında temel bilgi birimi hücre-bağ ifadesi olup metindeki önemsiz bilgilerin metinden çıkarılmasını sağlar, *vi.* öğrenciye okuduğunu anlama becerisini geliştirmesinde görsel bir çalışma desteği sunar, *vii.* öğrencilerin metnin ana düşüncelerini ve önemli yardımcı bilgilerini anlamalarını ve hatırlamalarını sağlar.

Bilgi haritası oluşturmada izlenecek bazı adımlar vardır. Bunlar *i.* hazırlık, *ii.* oluşturma, *iii.* gözden geçirme olmak üzere üç kısımdan oluşmaktadır (Karamustafaoğlu, 2003):

2.1.5.7.1. Hazırlık Aşaması

Hazırlık aşamasında bilgi haritası oluşturulurken, sunulan bilgilerin yer aldığı metnin yapısını yansıtmaya dikkat edilmelidir. Bu nedenle önce metnin yapısı anlaşılmalıdır. Metni anlamak, yapısını tanımak için öncelikle metin baştan sona okunarak metnin başlığı, en kapsamlı ve en önemli ana kavramı bulmak amacıyla incelenmelidir. Varsa metnin alt başlıkları da incelenerek birbirleriyle aralarında ilişki

kurulması yoluyla önemli alt kavramlar belirlenmeli, ana ve alt kavramlarla ilgili örnekler bulunarak önemli görüşleri yansıtan ana düşünce cümleleri bulunmalıdır.

Daha sonra bilgi haritasını oluşturan kişi kendine; “Metin bir konuyu veya olayı açıklıyor mu? Konuda geçen kavramlar belli bir aşamalılık içinde mi anlatılmıştır? Konuda geçen anahtar kavramlar nelerdir?” gibi soruları sorup net cevaplar verebiliyorsa bu, metnin yapısını tanıyabileceğini ve belli bir görüşe ulaşabileceğini, ayrıca metnin yapısal düzenini yansıtan bir bilgi haritasını zihninde biçimlendirebileceğini gösterir.

2.1.5.7.2. Oluşturma aşaması

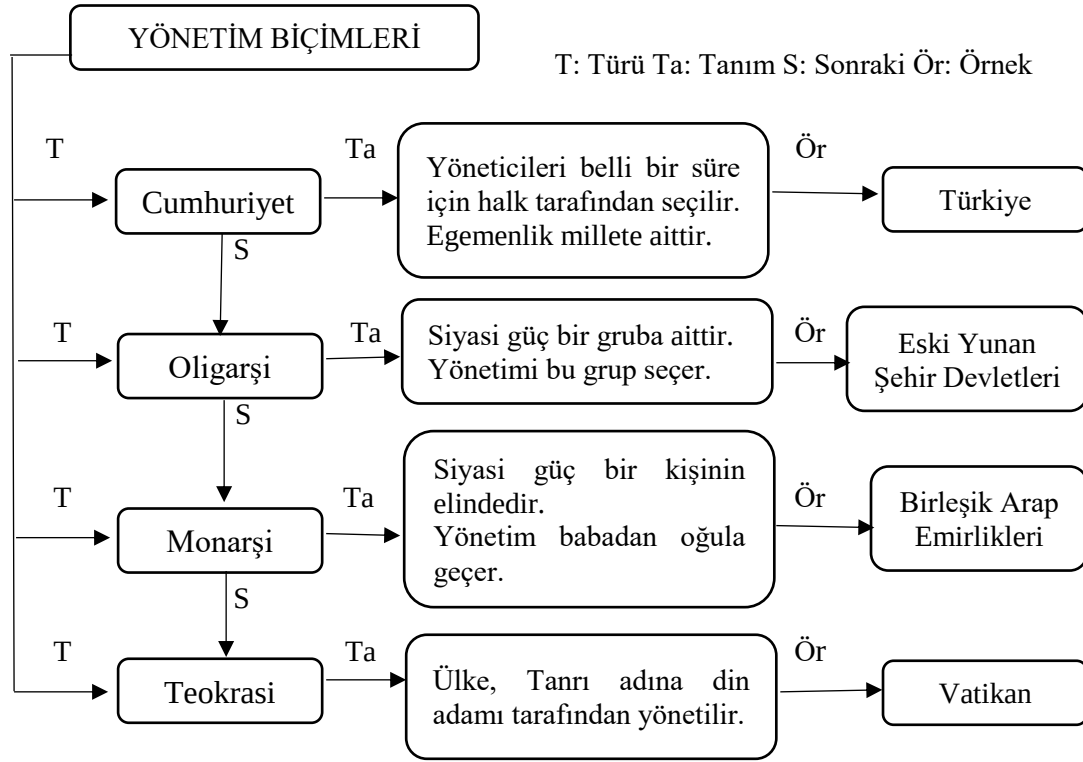
Bu aşamada Amer (1994) tarafından geliştirilen kurallar şu şekildedir; *i.* metnin temel konusunu yansıtan en kapsamlı ve en önemli ana kavram belirlenmeli ve bilgi haritasında sayfanın en üstüne yazılarak çerçeve (hücre) içine alınmalıdır, *ii.* metindeki diğer önemli bilgileri yansıtan daha az kapsamlı alt kavramlar bulunmalı ve çerçeve (hücre) içine alınmalıdır, *iii.* metnin alt kavramları ana kavramın altına yazılmalı ve sıralanmalıdır, *iv.* ana ve alt kavramlar, önemli yardımcı bilgilerle ilgili görüşleri içine alan çerçeveler(hücreler) arasındaki ilişki, oklar çıkarılarak gösterilmeli ve bu okların üzerine ilişki türünü gösteren kısaltmalar yazılmalıdır.

2.1.5.7.3. Gözden Geçirme Aşaması

Bu aşamada aşağıdaki sorulara cevap aranmalıdır; *i.* bilgi haritası metnin temel yapısını kapsıyor mu? *ii.* seçilen ana ve alt kavramlar doğru mu?, *iii.* önemli yardımcı bilgiler tespit edildi mi?, *iv.* tüm bu bilgiler ilişkili olduğu yerlere doğru yerleştirildi mi?, *v.* bilgiler arasındaki ilişkiler doğru olarak oklandırıldı mı?, *vi.* okların üzerindeki kısaltmalar, bilgiler arası ilişkiyi doğru olarak gösteriyor mu?

Bilgi haritasına yönelik örnek Şekil-2.4.’te verilmiştir.

Şekil-2.4. Demokrasinin Temel İlkeleri Açısından Farklı Yönetim Biçimlerini Karşılaştıran Bir Bilgi Haritası Örneği

Kaynak: Tokcan, 2016, s. 401

2.1.5.8. Kavram Bulmacaları

Çeşitli biçimlerde düzenlenen bulmaca, düşündürerek ve aratarak buldurmaya amaç edinen oyunlardır. Daha çok gazete ekleri ile sunulan bulmacalar her yaştan insanın zevkle uğraştığı bir oyun haline gelmiş olup birçok çeşidi bulunmaktadır. Bulmacalar eğlendirmesinin yanı sıra düşünmeye ve akıl yürütmeye sevk etmesi, kolay öğrenmeyi ve öğrenilen bilgilerin kalıcı olmasını sağlaması yönüyle de eğitim alanında da kullanılmaktadır (Aslan ve Şeker, 2013).

Kavram bulmacaları, ezberci ve soyut öğrenmenin aksine somutlaştırıcı ve pekiştirici bir öğretme şekli olarak eğitim alanında kullanılmaktadır. Sosyal bilgiler öğretiminde başarılı bir yöntem olarak kullanılan kavram bulmacaları, kutucuklar ve sorular olmak üzere iki bileşenden oluşmaktadır. Soruların soruş yönüne göre, başka bir deyişle soldan sağa ve yukarıdan aşağıya olacak şekilde cevaplarının bulunup

yazılmasıyla etkinlik gerçekleşmiş olmaktadır. Kavram bulmacaları, kavram öğretiminin yanında kelime haznesinin zenginleşmesini de sağlayarak tercih edilmesi gereken yöntemlerden biri olma özelliği taşımaktadır (Gök, 2014).

Kavram bulmacaları hazırlanırken; öğretmen öncelikle ünite de geçen kavramları listeler ve bu kavramları, oluşturacağı bir kavram bulmacası içine gizler. Kavramların gizlenmesinde soldan sağa ve yukarıdan aşağıya doğru olmasına dikkat eder. Daha üst sınıflarda bu gizlenme, çapraz veya tersten hizalamalar şeklinde de yapılabilir (Dündar, 2015).

Bu etkinlik gerçekleştirilirken öğretmen ve öğrencilere farklı görevler düşmektedir. Öğretmen (Taşlı, 2005); *i.* farklı yetenekteki öğrencilerin bir araya gelmelerini sağlayarak onları işbirlikli öğrenme gruplarına ayırır, *ii.* bulmacada geçen kavramların içinde yer aldığı bir ön testle öğrencilerin mevcut bilgi düzeyini belirleyerek bireysel puanlarını grup puanına dönüştürür, *iii.* grupları bağımsız olarak çalıştırır ve kendilerine verilen süre içinde bulmacadan gizli kavramları bulmalarını sağlar, *iv.* ilgili kaynaklardan gerektiğinde faydalanmalarına yardımcı olur, *vi.* bulmacada geçen kavramları dikkate alarak son test uygular, *vii.* öğrencilerin bireysel puanlarını grup puanına dönüştürerek gruplar arası başarı sıralaması yapar ve ön test-son test arasında anlamlı bir fark olup olmadığını istatistiksel olarak tespit ederek değerlendirir.

Öğrenciler; *i.* bulmacadaki kavramları bulurlar, *ii.* bulduğu kavramların tanımlarını araştırırlar, *iii.* kavramı tanımlayan belirleyici örnekleri yazarlar, *iv.* kavrama ait belirleyici olmayan örnekleri yazarlar, *v.* kavramla ilgili somut örnekler yazarlar, *vi.* grubun tüm üyeleri bulgularını paylaşırlar ve eksiklerini tamamlarlar. Gruplar arası iletişim sağlanarak bilgi paylaşımı sağlanır.

Sosyal bilgilerde öğretmenin kavram öğretimi çalışmalarına yer vermesi yeni bir zenginlik katacaktır. Kavram bulmacaları üzerine çalışırken öğrenciler, kavramı sadece ezberlemek yerine birtakım aşamalardan geçirerek bireysel ve grup sorumluluğu bilinciyle somutlaştırarak öğrenecektir. Kendi bildiklerini grup arkadaşlarıyla paylaşarak öğrenme düzeyini de artırmış olacaklardır. Ayrıca kavram

bulmacaları öğrencilerin bağımsız öğrenme yeteneklerini de geliştirerek onlara bilgi empoze etme yerine kendilerinin bilgiye empoze olmalarını sağlayacaktır. Bu açıdan kavram bulmacaları öğrencilere öğrenmeyi öğretmede önemli bir adım olarak görülmelidir. Kavram bulmacaları, öğrenciler için çözümü mümkün olan problemler olarak düşünülmeli ve onların problem çözme mantıklarının gelişimine katkı sağlayacağı da dikkate alınmalıdır (Taşlı, 2005).

Şekil-2.5. Demokratik Yönetim Birimlerindeki Yetki ile Ulusal Egemenlik Arasındaki İlişkiye Yönelik Kavram Bulmacası Örneği

[illegible]

Yukarıdan Aşağıya

2. Kişilerin kanunlar karşısında aynı haklara sahip olması
4. Aynı kişilerin ülke yönetmek için bir araya geldiği siyasi grup
6. Kişilerin yasalar çerçevesinde rahatça hareket etmesi
8. Halk oyu
10. Kişi ve kurumlar yasaya göre hareket ederken her durumda hukuk üstünlüğü olması
12. Vatandaşların oyunu seçim sırasında kimsenin görmemesi

Soldan Sağa

1. Yöneticilerin başa geçmesi için yapılan oylama.
3. Egemenliğin millete ait olması
5. Her vatandaşın aynı oya sahip olması
7. Seçimler sonucu çoğunluğu oluşturan görüşlerin yönetime gelmesi
9. Cumhurbaşkanı konuları oylamadan tekrar meclise geri göndermesi

2.1.6. Kavram Yanılgıları ve Genel Özellikleri

Bireyler çocukluklarından itibaren çevresiyle girmiş olduğu etkileşimle birlikte yapmış olduğu gözlemler sonucunda birçok bilgileri öğrenirler ve anlamlandırırılar. Her yeni öğrendiği bilgi ve kavramları önceki öğrendikleri üzerine inşa ederler. Bu süreç yaşam boyu devam eder. Fakat önceki öğrendikleri kavramlarda yanlışlık ve hata varsa sonraki öğrendiklerinde de yanlışlık ve hatanın olması kaçınılmazdır. Bu durum kavram yanılgılarına neden olmaktadır.

Çocuklar değişmeye karşı dayanıklıdırlar. Dolayısıyla ilk öğrendikleri bilgiler yanlış bile olsa değiştirmek istemezler. Yanlış bilgiyi düzeltmek, yeni bilgiyi baştan öğretmekten daha zordur. Bu yüzden ilköğretimde verilen kavramların doğru ve ezberden uzak olarak kavratılması oldukça önemlidir (Şahin ve Oktay, 1996).

Yapılan çalışmalarda kavram yanılgısı ile ilgili birçok tanımlar mevcuttur. Aşağıda bunlardan bir kısmına değinilecektir.

Öğrenciler küçük yaşlarda fiziksel ve sosyal dünyayı kendi tecrübeleri ile tanıyarak zihinlerinde gerçek bilimsel düşüncelerden farklı bir düşünce süreci oluştururlar. Bu şekilde zihinlerinde nesnelere ve olaylara ait oluşturdukları kavramların, bilimsel olarak kabul görmüş kavramlardan farklılık göstermesi durumunda bu kavramlara kavram yanılgıları denilebilir. Başka bir deyişle kavram yanılgılarının bilim tarafından gerçekliği kanıtlanmış kavramların öğrenilmesine ve öğretilmesine engel olan bilgiler olduğu ve bilimsel gerçeklere aykırı inanışlar olduğu belirtilmektedir. Böylelikle öğrencilerin sahip olduğu yerleşik kavram yanılgıları bilimin doğasını anlamalarına engel olmaktadır. (Alkış, 2014; Brown, 2014; Clement, Brown ve Zietsman, 1989; Monteiro ve diğerleri, 2012; Holding ve diğerleri., 2014; Schmidt, 1997; Peterson, Treagust ve Garnett, 1986). Kavram yanılgısı, kişilerin bir kavramı kendilerine özgü biçimde anlamlandırdıkları fakat bilimsel olarak tamamen doğru olmayan fikir ve anlayışlardır. Kavram yanılgısı kişilerin bilgi eksikliği içeren düşüncelerinin aksine doğruluğuna inanarak savundukları fikirlerdir. Öğrencilerin sahip oldukları kavram yanılgıları, daha çok kişisel tecrübelerle dayalı oluşan, bilimsel

gerçeklere ve düşüncelere dayanmayan ve anlamlı öğrenmeyi engelleyen bilgiler olarak tanımlanmaktadır (Özkan, Tekkaya ve Geban, 2004).

Çocuklar, okul öncesinde çevrelerinde gerçekleşen olayları kendi düşündükleri şekilde kabul etme gibi farklı duygu ve sezgilere sahip olarak, zihinlerinde oluşturdukları düşünceler, yani onların yanlış kavramlara sahip olması durumu alan yazında kavram yanlışları, ilk kavramlar, sezgisel kavramlar, genel duyu kavramları, ön-kavrama, ön kavramlar, alternatif yapılar, doğal bilgi, çocukların bilimi, çocukların bilimsel içgüdüleri, toplum bilgisi, ortak algı kavramaları, kendiliğinden oluşan bilgiler veya yetersiz kavrama gibi terimlerle adlandırılmaktadır (Koray ve Bal, 2002; Monteiro ve diğerleri, 2012; Demirci ve Efe, 2007). Yukarıdaki açıklamalara bakıldığında kavram yanlışlığı için “hata veya bilgi eksikliğinden dolayı verilen yanlış cevap” diye bir şey geçmemektedir Bütün kavram yanlışları birer hatadır ama bütün hatalar birer kavram yanlışları değildir. Kavram yanlışlığı, zihinde bir kavramın yerine oturan fakat bilimsel olarak o kavramın tanımından farklı olması anlamına gelmektedir. Öğrenciler hatalarının doğru olduklarını sebepleri ile birlikte kendilerinden emin bir şekilde açıklayabiliyorlarsa o zaman kavram yanlışlığı var denilebilir (Eryılmaz ve Sürmeli, 2002).

Piaget’e göre kavram yanlışlığı, bir yapıdır ve bu yapının bir inşa süreci vardır. Böylece, tüm açıklayıcı bilgi gibi, kavram yanlışlığının inşası bilgi eksikliğinden oluşan bir boşluk gibi başlar. Bu potansiyel boşluk, öğretmen tarafından verilen kalitesiz öğretim, öğrencilerin var olan bilgileri ve karşı karşıya kalınan deneyimlerle rastgele bir şekilde inşa edilmeye devam eder. Öğrenciler tarafından bu şekilde elde edilen bilgiler bir yere kadar başarılıdır ama bir noktadan sonra bu bilgiler kavram yanlışlığı olarak karşımıza çıkmaktadır (Rowell, Dawson ve Lyndon, 1990).

Wessel, literatürde yer alan kavram yanlışlığının özelliklerini şu şekilde özetlemiştir(1999); *i. öğrenenler formal bilim öğretimine, en doğal olgular hakkında farklı bir dizi kavram yanlışlarına sahip olarak gelirler. Bu kavramlar, öğrenciler tarafından yetişkin veya bilimsel açıklamalardan çok daha farklı olarak, olayları değişik yollarla açıklamak için kullanılırlar. Öğrenciler doğal olgular için birden fazla*

görüŖe ve açıklamalara sahip olabilirler, *ii.* kavram yanlışları yaş, yetenek, cinsiyet ve kültürel birikimden bağımsız olarak görünebilir. Bu yanlışlar inatla öğrenenler tarafından benimsenir ve genellikle geleneksel öğretim yoluyla değiştirilemez. Kavram yanlışları, eski bilim adamlarının veya filozofların kavramları ile sıkça paralellik gösterirler, *iii.* özellikle kavramsal değişimi sağlamak için tasarlanan öğretimsel stratejiler, bilimsel ortaklığa uygun düşen kavramların öğretilmesini kolaylaştırmada bazı başarıların elde edilebileceğini göstermiştir. Ancak, öğretim süresince yapılan tutarsız etkinlikler, her zaman beklenen bilişsel değişiklikleri sağlamazlar. Öğrenenler testlerdeki soruları doğru cevaplasalar bile kavram yanlışları kendilerini sürdürebilirler, *iv.* bilimsel kavramlar, öğrenenlerin bu kavramları hemen anladıkları varsayılarak sunulur, ancak öğrenenlerin kavram yanlışları ile öğretim sürecinde sunulan kavramlar birbirlerini etkileyerek tahmin edilemeyen şekillerde istenmeyen öğrenme çıktıları üretebilirler, *v.* öğrenenler aynı zamanda çelişkili kavramları tutabilirler. Bu kavramların bir kısmını bilim sınıflarında etkinlikler yaparken, bilimsel sorulara cevaplar verirken, diğer bir kısmını ise sınıf dışında kendi deneyimsel dünyalarındaki olayları açıklamak için kullanabilirler, *vi.* bilim öğretiminde yıllar geçse bile, birçok yetişkin ve bilim öğretmenleri de öğrenciler gibi aynı kavram yanlışlarına sahiptir, *vii.* kavram yanlışları, her bir öğrencinin kendi karmaşık deneyimsel geçmişine sahiptir. Ayrıca öğrencilerin dünyayı doğrudan gözlemleri, ekran kültürü ve dilin yanı sıra televizyon ve formal sınıf öğretimi de dâhildir. Her bireyin özgün bir geçmişi vardır ve bu nedenle her bir öğrencinin sahip olduğu kavram yanlışsı, diğer öğrencilerinkinden farklılık gösterir.

Bazı alternatif kavramlar, öğrencilerin yanlış anlamalarına ya da yanlış fikirlere sahip olmasına neden olabilir. Kavram yanlışlarının karakteristik özelliklerine aşağıda değinilmiştir (Fisher, 1985); *i.* kavram yanlışları, alan uzmanları tarafından düzenlenen kavramlarla uyumsuz olabilirler, *ii.* tek veya az sayıda kavram yanlışsı, farklı bireyler tarafından paylaşılmaya yaygın olma eğilimindedir, *iii.* birçok kavram yanlışsı, en azından geleneksel öğretim yöntemleri ile giderilemeyecek kadar büyük ölçüde değişime ya da değişikliğe karşı dirençlidirler, *iv.* kavram yanlışları bazen, sistematik şekilde öğrenciler tarafından kullanılan önerme setleriyle mantıklı olarak oluşan alternatif inanç sistemlerini kapsar, *v.* bazı kavram yanlışları tarihsel önceliğe

sahiptir, yani bugün öğrenciler tarafından ortaya konan bazı yanlış fikirler, alandaki eski liderler tarafından benimsenen fikirlerdir, vi. kavram yanlışları şunlar sonucu ortaya çıkabilir; i. nörolojik donanım ya da genetik programlamadan dolayı, ii. yaygın olarak birçok kişi tarafından paylaşılan bazı deneyimler aracılığıyla, iii. okul ya da diğer ortamlarda öğretim yoluyla.

2.1.7. Kavram Yanlışlarının Nedenleri

Öğrencilerde yanlış kavramların oluşması; i. öğrencilerin yeni öğrenme durumlarında kendi ön bilgilerini kullanmasındaki yetersizlik, ii. öğretmenin, öğrencilerin zihinlerinde kavramsal değişimi sağlamada başarısız olması, iii. kavramların, öğrenciler tarafından öğrenilirken belirli durumlarda anlam bütünlüğü kurulamaması nedenlerine bağlanabilir (Koray ve Bal, 2002).

Öğrencilerde var olan kavram yanlışları, oluşum nedenlerine göre beş farklı kategoride incelenmektedir (CUSE, 1997); i. önyargıya dayalı kavramlar: Günlük deneyimlerden kaynaklanan köklü popüler kavramlardır. Örneğin pek çok insan yeraltı sularının akarsular gibi aktığını düşünürler. Çünkü bu durum, onların suların akarsular halinde aktıklarını gözlemlerlerinden kaynaklanmaktadır. Ön yargılı kavramlar ısı, enerji, yerçekimi ve diğer bazı kavramlar için öğrencilere problem çıkartmaktadır, ii. bilimsel olmayan inançlar: Öğrencilerin dinsel ya da mitolojik öğretiler gibi, bilimsel olmayan kaynaklardan öğrendikleri bilgileri içerir. Örneğin bazı öğrenciler dünyanın tarihi ve dünya hakkındaki bilgileri mitoloji ve dinsel öğretim aracılığı ile öğrenirler. Yaygın inanışlar ile bilimsel kanıtlar arasındaki geniş ölçüdeki farklılıklar tarih öncesinden beri bilimin öğretimi açısından tartışmalara yol açmıştır, iii. kavramsal yanlış anlamalar: Bunlar, öğrencilerin bir şekilde bilimsel bilgileri öğrenirken daha önceki öğrendikleri çelişkilerle yüzleşemedikleri durumunda ortaya çıkar ve bu kavramsal yanlış anlamalar öğrencilerin kendi önyargılı kavramlar ve bilimsel olmayan inançlarından kaynaklanan çatışmalara neden olur. Bu çelişkilerinin üstesinden gelmek için, öğrenciler kavramlar hakkında hatalı modeller geliştirebilirler ve genellikle zayıf ve güvenli olmayan kavramlar üretirler, iv. konuşma dilinden kaynaklanan kavram yanlışları: Kelimelerin günlük yaşamdaki kullanımı ya da

anlamı ile bilimsel anlamları birbirinden farklı olduğunda ortaya çıkar, v. gerçeklere dayalı kavram yanlışları: Bireylerin genellikle erken yaşlarda öğrendikleri yanlış bilgilere dayanan ve yetişkinlikte değişmeden kalıcılığını devam ettiren kavram yanlışlarıdır. Örneğin “Aynı yere iki kere yıldırım düşmez” görüşünün saçma olduğu açıktır, ama bu fikir bireylerin inanç sisteminde bir yerde gömülü olabilir.

Literatürde yer alan kavram yanlışsı oluşum nedenleri birçok faktörden oluşmaktadır. Bunlar doğrudan ya da dolaylı etkiye sahip olan öğretmenler, eğitim öğretim müfredatı ve öğretim yöntemleri, öğrencilerin sahip olduğu yetersiz ve yanlış ön bilgiler, önyargılar ve sezgisel inanışlar, öğrencilerin sahip olduğu yaşantılar, çevredeki informal uyarıcılar, kitaplar, öğrencilerin zihinsel becerileri, dil kökenli sebepler, öğrencilerin yaptığı yanlış ve aşırı genellemeler, kavram öğrenimindeki model kullanımı, masal, hikâye, çizgi film ve mitolojik öğretiler, formüller ve ezberciliktir (Yelgün, 2009).

Şahin ve Oktay (1996) birçok bilimsel konuda öğrenci hatalarının ve bilimsel yanlışların temel nedenleri olarak şunları sayar; *i.* öğretmenlerin kullandıkları metotların bilimsel olarak kabul edilemeyecek hale gelmesi, *ii.* Öğretmenlerin kavramlar arasında ilişki kurmaması, *iii.* kavramların öğretiminde öğrencilerin derste aktif hale getirilmemesi, *iv.* bilimsellikten uzak olan günlük konuşma dilinin olması, *v.* soyut kavramların somut hale dönüştürülememesi, *vi.* günlük yaşantılar ve deneyimler sırasında öğrenilen yanlış bilgiler, *vii.* öğrenim hayatı süresince öğrenilen yanlış kavramaların yol açtığı hatalar ve yanlış değerlendirme sonucu oluşan hatalı düşünceler.

Kavram yanlışları bazen de öğrencilerin usa vurma yeteneğinin yetersiz olmasından kaynaklanır. Öğrencilerin, sahip oldukları bilgiler arasında sağlıklı bağlantılar oluşturmamaları sonucunda zihinlerinde yeterli deneyim olsa bile bağlantıları zayıf kalacaktır. Bu zayıf bağlantılar zaman geçtikçe yeni bilgilerin eklenmesi ile kopma durumuna gelebilir. Bu durumda sorulara ve etkinliklere yönelmek öğrencilerin muhakeme yeteneklerinin geliştirilmesi açısından doğru bir adım olacaktır (Tao ve Gunstone, 1999).

Olgular kategorisini temsil eden bir sözcük ya da cümle ile ifade edilen kavramlar, bir olguya göre düşünülmesi biraz daha zor olan soyut bir düşüncedir (Barth ve Demirtaş, 1997). Sosyal bilgiler dersinde bazı konuların açıklanmasında bir çok farklı disiplinlerden (tarih, coğrafya, hukuk, sosyoloji felsefe, antropoloji, vatandaşlık vs.) faydalanılmaktadır. Bu nedenle sosyal bilgiler derslerinde oldukça fazla kavram geçmektedir. Derslerde çok fazla kavramla karşılaşan öğrencilerin ezber yapma istekleri de artacaktır. Dolayısıyla kavramların tam olarak öğrenilememesi anlamına gelecek olan ezberin, kavram yanlışlarının önemli bir nedeni olduğu söylenebilir.

2.1.8. Kavram Yanlışlarının Olumsuz Etkileri

Kavram yanlışları öğrencilerin eğitim öğretim hayatlarında iki önemli sorun oluşturmaktadır. Birincisi öğrenciler bunları kullanarak yeni deneyimleri yorumlamaya ve anlamlandırmaya çalıştıkları zamanlarda öğrenme sekteye uğramaktadır. İkincisi öğrenciler genellikle kavram yanlışlarını kendi algı biçimlerine göre kişisel olarak geliştirdiklerinden dolayı bunları eğitim-öğretim süreci içinde ortadan kaldırmak çok zor olmakta ve büyük çaba gerektirmektedir. Dolayısıyla öğrencilerin çoğunlukla sahip oldukları kavram yanlışlarını değiştirmeye direnç gösterdikleri, okul eğitimi karşısında kavram yanlışlarını ısrarla sürdürdükleri ve bu durumun da öğrencilerin yeni öğrenmelerini ve öğrenim hayatlarının bir sonraki adımının olumsuz etkilendikleri söylenebilir (Fellows, 1994; Meşeci, Tekin ve Karamustafaoğlu, 2013; Hughes, Lyddy ve Lambe, 2013; Schmidt, 1997).

Kavram yanlışları, öğrenmeyi etkileyen önemli faktörlerden birisidir. Kavram yanlışısı en genel anlamı ile bilimsel olarak doğru olmayan ama öğrencilerin kendilerine özgü biçimde anlamlandırdıkları kavramlardır. Öğrenci kavram yanlışlarını, formal eğitim öncesi ya da formal eğitim döneminde edinebilir. Kavram yanlışları yeni öğrenilen bilgilerin yeniden yapılandırılmasına ket vurduğu gibi kavramlar arasındaki anlam bütünlüğünü bozmasıyla bir elektrik devresindeki kısa devreye yol açan iletken tellere benzer. Bu açıdan anlamlı öğrenmeyi engelleyen bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Anlamlı öğrenme, yeni bilgilerin hâlihazırda var

olan bilgilerle bütünleşmesini gerektirir. Başka bir deyişle yeni bilgilerin ön bilgilerle tekrar yapılanması ve bireye has hâle getirilmesi gerekmektedir. Her yeni bilginin bütünleşmesinde hem ön bilgi ağında hem de entegre olan bilgide bir değişme oluşur. Bu işlem çoğu zaman başarılı iken başarısız olduğu durumlarda anlamada hatalara ve öğrenme güçlüklerine yol açmaktadır (Bahar, 2003).

Kavram yanlışlarından kaynaklanan olumsuz durum ve engellerle mücadele etmek ve onları ortadan kaldırmak için, öncelikle kavram yanlışlarının öğrencilerin zihinlerinde ne şekilde yapılandırıldıklarının belirlenmesi gerekir. Bu, verimli bir öğrenme ortamının hazırlanması açısından gerekli ve yeterli ilk şarttır. Bu nedenle öğrencilerin kavramlarla ilgili ilk bilgileri öğrenmede oldukça önemli bir role sahiptir (Bozkurt ve Cansüngü, 2002; Brown ve Clement, 1989).

Öğrencilerin sahip oldukları fikirlerin çatışması potansiyel bir sorundur. Kavram yanlışlarının doğru bir bilgi niteliği taşıyabilmelerinin yanı sıra öğrencilerin öğrendikleri bazı bilgileri doğru sanmaları, söz konusu bilgileri düzeltmek için bir gayret göstermemelerine neden olacaktır. Bu durum değiştirebilir mi sorusunun cevabı konusunda öncelikle öğretmenler öğrencilerde var olan kavram yanlışlarını tespit etmek için onlara derste bazı sorular sorarak fikirlerini ortaya çıkarmalıdır. Ayrıca öğrencilerin var olan hatalı bilgileri, daha iyi açıklamaları içeren yeni bilgilerle değiştirilmeli ve eski fikirlerini bırakmaları için yeni ve daha iyi fikirler sunulmalıdır. Bu durumda öğrenciler çevreleri ile işbirlikli tartışmalara girerek hangi fikirleri muhafaza edeceklerine daha iyi karar verebilirler (Rowell, Dawson ve Lyndon, 1990).

2.1.9. Kavram Öğretimini Etkileyen Faktörler

Kavram öğretimini etkileyen pek çok etken bulunmaktadır. Kavramların yapısı (somut-soyut, basit-karmaşık vb.), öğrencilerin gelişim özellikleri (bilişsel kapasitesi ve zekâ yaşı), öğrenci ailesinin sosyo-ekonomik özellikleri, okul ortamının özellikleri ve imkânları, öğretmen özellikleri vb. bunlar arasında sayılabilir. Ayrıca kavram öğretiminde öğrencilerin sahip oldukları sözcük dağarcığı da önemlidir. Bilindiği gibi kavramlar sözcüklerle ifade edilir ve bu sözcükler kavramların sembolleridir. Öğrencilere öğretilmesi planlanan kavramlar mutlaka onların gelişim düzeylerine

uygun olarak seçilmelidir. Kavram öğretiminde öğrenene görelilik, somuttan soyuta, basitten karmaşığa, yakından uzağa gibi ilkeler dikkate alınmalıdır. (Alkış, 2014). Yeni kavramların öğretilmesi esnasında öğrencilerin bireysel farklılıklara sahip olduğu ve her öğrencinin algılama sisteminin aynı olmadığı unutulmamalıdır. Kavramların öğretilmesi için öğrencilerin o kavramla ilgili uygun yaşantılarla yaşatılması kavram yanılgısını önlemede önemli bir rol oynar (Tao ve Gunstone, 1999).

Kavram öğretimine öğrencilerin ayırt etme, analiz ve sentez gücü, daha önceden öğrendikleri şeyler ve öğrenme biçimleri gibi bireysel özellikleri; öğretim yöntemleri, kavramın soyut olma derecesi ve kavramın karmaşıklığı gibi faktörler de etki etmektedir (Fidan, 2012).

Aşağıdaki ilkeler, kavram öğrenimini ve stratejilerini etkileyen faktörler olarak her yaştan öğrencilere yeni kavramları öğrenmede yardımcı olacaktır (Ormstrod, 2012); *i.* kavramların özelliklerinin tanımlanarak öğrenilmesi, kavramın ilişkisel ve ilgisiz özelliklerinden daha kolaydır, *ii.* kavramla ilgili yapılan tanımlar, kavram öğrenimini kolaylaştırmaktadır, *iii.* çeşitli ve çok sayıda verilecek olumlu örnekler, kavramın öğrenilmesine yardımcı olmaktadır, *iv.* bir kavramın ne olmadığını göstermede olumsuz, negatif örnekler vermek kullanışlı olmaktadır, *v.* pozitif ve negatif örnekler eş zamanlı sunulduğunda daha etkili olmaktadır, *vi.* sınıf içi değerlendirme görevleri, kavram öğrenmeyi izlemenin yanı sıra kavram öğrenmeyi geliştirmektedir.

2.1.10. Sosyal Bilgiler Dersinde Kavram Öğretimi ve Önemi

Merak yetisiyle doğan insanoğlu bu özelliğinden dolayı çevresini incelemeye ve merak ettiği sorulara cevaplar bulmaya çalışır. Bunun yanı sıra sosyal bir varlık olan insanoğlu merak ettiği sorulara cevaplar ararken çevresiyle de sürekli etkileşim halindedir. Bu açıdan bakıldığında karşımıza sosyal bilimler kavramı çıkmaktadır.

Bilginin yapıtaşlarını oluşturan olguları, kavramları ve genellemeleri içeren bilginin, nasıl oluşturulduğu konusuna dayalı bir çağdaş bir okul müfredatı, olgulardan

çok kavramlara dayalı öğretim olarak adlandırılmaktadır. Kavramlara dayalı öğretim yoluyla öğrencilerin, olguların karmaşık yığını içinde anlam kurmak ve özetlemek üzere yardım eden yüksek düzeyli kavramları düşünmeleri, olay ve olguların arkasındaki genellemeleri bulmaları sağlanır (Barth ve Demirtaş, 1997).

Sosyal bilimler, bilimsel bir yaklaşımla toplumların incelendiği disiplinlerden oluşmaktadır. Esas olarak beşerî anlayışın gelişmesi için gruplar içinde oluşan insan etkinliğini inceler. Bu yüzden sürekli bir değişim içerisinde olan, muhtelif ve karışık problemlerle karşı karşıya gelen insan ve toplumların hayatında, sosyal bilimlerin yeri oldukça önemlidir (Köstüklü, 2001).

Sosyal bilimler tarih, hukuk, vatandaşlık bilgisi, sosyoloji, antropoloji, coğrafya ve psikoloji gibi önemli bilimlerin yer aldığı konu alanlarından oluşurken sosyal bilgiler ise bir öğretim programı olup öğretim kurumlarında bulunan eğitim alanlarının ortaya çıkardığı bir kavramdır. Başka bir deyişle sosyal bilgiler, sosyal bilimlerin eğitimsel ilkeler kapsamında özel bir kitle olan öğrenciler için basitleştirilmiş şeklidir. Sosyal bilimler alanında akademik ortamda üretilen bilimsel bilgileri kullanan sosyal bilgiler, bu bilimsel bilgileri öğrencilere sunarken öğrencilerin yaş kuşağı, ilgi ve gereksinimleri ile hazır bulunuşluk düzeyini de göz önünde bulundurmaya çalışmaktadır. Sosyal bilgiler dersi, insanı, toplumu ve bunlarla ilişkisi çerçevesinde çevreyi konu alanı olarak incelerken, öğrencilerin insan-toplum ilişkileriyle ilgili bilgi ve tecrübelerini geliştirmesine imkân sağlamakla birlikte bireyin kendisini, değerlerini ve düşüncelerini keşfişinin ortamını hazırlayan bir ders de olabilmelidir (Kabapınar, 2014; Turan ve Ulusoy, 2005).

Dünyada ve ülkemizde yaşanan kültürel, ekonomik, sosyal, bilimsel ve teknolojik değişimler ile eğitim alanında meydana gelen gelişmeler okullarda uygulanan öğretim programlarının da yenilenmesi ihtiyacını doğurmaktadır. Bu yaklaşımla Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ilkokul 4.sınıftan ortaokul 7.sınıfa kadar aşamalı bir biçimde uygulanmaktadır. Ayrıca mevcut program, günümüzde pek çok ülkede benimsenen yapılandırmacı yaklaşım ile öğrenme-öğretme süreçlerinde

öğretmenden öğrencilere, okul yönetiminden velilere kadar öğrenci merkezli bir eğitim anlayışının benimsenmesi hedeflenmiştir (Özdemir, 2014).

İlköğretim kurumlarında (4-7. sınıflarda) okutulan sosyal bilgiler dersinin gayesi, bireyin sosyal hayatla ilgili durumları algılayıp yorumlayabilmesi açısından gerekli bilgi, beceri, davranış ve tutumları kazandırabilmektir. İçeriğini, bireyin sosyal hayatta karşılaştığı ve karşılaşılabileceği düşünülen durumlar oluşturmaktadır (Kılıç ve Seven, 2002; MEB, 2005b).

2004 yılından itibaren ülkemizin eğitim sisteminde oldukça köklü değişikliklere gidilmiştir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve ders kitapları yapılandırmacı yaklaşım anlayışına göre hazırlanmıştır. Bu değişiklik vesilesiyle “Sosyal Bilgiler” öğrencilerin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine katkıda bulunmak amacıyla tarih, hukuk, ekonomi, sosyoloji, coğrafya, antropoloji, felsefe, psikoloji, uluslararası ilişkiler ve siyaset bilimi gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan öğrenme alanları bir üniteye birleştirilmiştir. Ayrıca Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nın dört temel ögesini beceriler, kavramlar, değerler ve genel amaçlar oluşturmaktadır (MEB, 2005b; Turan ve Ulusoy, 2015).

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, bireyin kendisinden hareketle yaşadığı çevreye ve dünyaya makul bir anlam yükleyebilmesi için yol göstermektedir. İnsan kendine ve hayatta karşılaştığı her şeye “dil” aracılığıyla anlam vererek yapılandırır, ifade eder ve yine dil ile başkalarıyla paylaşır. Bu anlamın yapılandırılması, “olgu-kavram-genelleme ya da ilke-kuram” olmak üzere dört ana evreyi içermektedir. Sosyal hayatı oluşturan insan deneyimlerinin bütünlüğü, bu evrelerin tek başına ele alınmasına engel olmaktadır. Dolayısıyla Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda olgu, kavram, genelleme ve ilke-kuram tek başına ele alınmamıştır. Ayrıca denilebilir ki bu dört evre, dünyaya bakan insanın, ona bütüncül ve kapsamlı bir mânâ verebilmesi için ortaya koyduğu hiyerarşik zihinsel etkinliklerdir. Olgular, kavramlarla tanımlanmaya ihtiyaç duydukları gibi, doğru olarak belirlenen kavramlar da genellemeler ve ilkeler türetirler. İlkeler yaşamın içinde anlamlı açıklayıcı yapılara dönüşerek teorileri oluştururlar (MEB, 2005a).

Sosyal bilgiler dersleri tarih, coğrafya, hukuk, sosyoloji, siyaset bilimi, antropoloji, ekonomi vb. sosyal bilimler disiplinlerinin baz alınarak oluşturulmasından dolayı kavramlar açısından oldukça zengindir ve öğrencilerin birçok kavramla karşılaşması doğaldır. Özellikle ilköğretim kademesinin kavram öğretimine temel teşkil etmesi, kavramların önemle ele alınmasını gerektirmektedir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın bu kadar geniş içeriğe sahip olması aynı zamanda kavram zenginliği anlamına gelmektedir ki bu durum öncelikli olarak tüm temalarda o temada geçen kavramların anlam bilgisinin kazandırılmasını gerektirmiştir. Çünkü bir temanın anlaşılması, o temaya ait kavramların iyi bilinmesine ve öğrenilmesine bağlıdır. 2004 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın vizyonlarından birisini de kavramların kullanımı oluşturmakta ve programın genel hedeflerinde de önemle üzerinde durulmaktadır (Alkış, 2014; Taşlı, 2005).

İlköğretime başlayan öğrencilerin zamanla yaşamlarında bazı sosyal kavramlarla ilk kez karşılaştığı için, bu tür kavramları çoğunlukla anlamakta sıkıntı yaşayarak birbirine karıştırabilmekte veya kavramlarla ilgili yanlışlara sahip olmaktadır. Okullarımızda bazı derslerin geleneksel yöntemlerle işlenmesi ve teknolojik aletlerin yetersiz kalması sonucu, öğrencilerin konuları anlamlı öğrenmelerine engel olabilmektedir (Yazıcı ve Sabancı, 2003).

Okullarda kavramların öğretilmesi oldukça önemlidir. Çünkü insan zihninin temel yapıtaşları olan kavramların açıklığı ve çeşitliliği, bireylerin öğrenmelerinin anlamlı olması ile doğru orantılı olmaktadır (Fidan, 2012).

Öğrenciler sosyal bilgiler dersinde öğrendikleri bilgileri ve kavramları günlük yaşantılarında kullanmak suretiyle kendi zihinsel gelişimlerinin inşasına olumlu katkıda bulunabilirler ve karşılaştıkları olgular ve problemler karşısında gerekli açıklamaları yaparak çözüm üretebilirler. Öğretmenler, öğrencilerin sahip olduğu ön bilgileri ve kavramları ortaya çıkarmalı, bunlardan yanlış olan bilgi ve kavramların yerine doğru olanları öğretmek için gerekli çabayı göstermelidirler.

2.2. Tarih, Tarihin Önemi ve Tarih Bilinci

İnsan sosyal bir varlıktır. Bu yüzden insanı inceleyen en önemli bilimlerden birisi de tarihtir ve en temel konusu insandır. İnsan topluluklarını, devletleri ve uygarlıkları inceleyen tarih zaman zaman insanı bireysel olarak da konu edinmektedir. Savaşlar, göçler, antlaşmalar, iklim, icatlar, doğal afetler, yeryüzü şekilleri, salgın hastalıklar vs. gibi insan topluluklarını etkileyen her şey az ya da çok tarihin konusu içine girer. Dolayısıyla insanların yaptığı her türlü uğraşı, gerileme ve ilerlemeler tarihin konusudur denilebilir ve bu süreçteki bütün genel ve özel tecrübeler, insanlığın bundan sonraki devamı için çok önemlidir (Turan ve Ulusoy, 2015).

Tarihle ilgili birçok tanımlamalar yapılmaktadır. Tarihle ilgili yapılan tanımların odak noktası “insan”dır. Tarihin temel inceleme alanı insan ve içinde yaşadığı sosyal ortamdır. Bu nedenle tarihe, sadece geçmişin kaydı gözüyle bakılmamalıdır. Buradan hareketle tarih, geçmişten bugüne insan topluluklarının incelenmesi, toplumların benzerlik ve farklılıklarının gelişmesini ve değişmesini araştıran disiplin olarak tanımlanabilir (Turan ve Ulusoy, 2015).

Genel olarak insanın kendisi ve çevresinde olan bitenler hakkındaki bilgisi, düşüncesi ve anlaması yeteneği olarak tanımlanan bilinç, ülkemizde sadece tarih dersleri için değil; diğer dersler için de önemli bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Sınıflarda işlenen derslerde birçok konular anlatılmakta, bazı öğrenciler çok yüksek puan da almaktadırlar fakat o konu hakkındaki bilinç düzeyleri her zaman yeterli olamayabilmektedir. Bunun nedenini bazı öğretmenlerin derslerde öğrencilere sadece bilgi aktarmaları ve öğrencilerin anlatılanlara inanmaktan çok sadece not almak için bir eylem içinde olmalarıdır denilebilir. Öğrencilere konunun tartışılması için imkânının verilmesi genellikle her zaman mümkün olmamaktadır (Kıcıır ve Aksoy, 2004). Dolayısıyla sosyal bilgiler dersi kapsamında gerek programda gerekse ders ve çalışma kitaplarında tarih öğretiminin öğrencilere tarih bilincini aşılacak şekilde düzenlenmesi, ayrıca öğretmenlerin de bu bilinci öğrencilere yeterince aşılması gerektiği anlamı ortaya çıkmaktadır.

İlköğretim okullarında tarih öğrenimi ve öğretimi, daha kesin ve erişilebilir amaçlar yerine kesin bilgi ya da resmi düşünme yeteneği oluşturma üzerine yoğunlaşmıştır. Genç ilköğretim öğrencileri için, tarih eğitiminin önemli bir amacı, geçmişin sadece erişkin anılarda ya da içi boş ders kitabı bölümlerinde saklanan dokunulmaz bir soyutlama olmaktan uzak gerçek gibi görünmesini sağlamaktır. İyileştirilmiş tarih öğretimi bunu mümkün kılmaya başladıkça, öğrenciler kendi hayatlarına ve günümüz olaylarına dair anlayışlar inşa etmek için ikinci bir amaca ulaşabilirler; geçmiş, günümüzü aydınlatmak için kullanılabilir. İlköğretim okullarında ulaşılabilir diğer amaçlar, tarih mirası hakkında bilgi geliştirmek, geçmişin önemli kişilerini tarihin bağlamında tanıyarak yerleştirmek, zamana ve kronolojiye ilişkin bilgiyi zamanla tanıtmak ve yavaş yavaş oluşturmaktır. Tabii ki, bu amaçlar ilköğretim öğrencilerinin bilişsel kısıtlamaları açısından dikkatle ele alınmalıdır (Turan ve Ulusoy, 2015).

Tarih, toplum hayatımızı birçok yönden etkilemektedir. Dolayısıyla toplumlara milli benlik, vatandaşlık bilinci, demokrasi, inanç, kültür, değer, beceri ve şuur kazandırmada çok önemlidir. Toplamlar bilinçli, şuurlu ve aydın nesiller yetiştirebilmek için tarih ve sosyal bilgiler derslerinde işlenen tarihsel bilgiler ve kavramlardan yararlanarak tarih bilincini aşlamaktadırlar (Turan ve Ulusoy, 2015).

2.3. Sosyal Bilgiler Dersinde Tarih Kavramlarının Yeri ve Önemi

Ülkeler ve toplumlar için vazgeçilmez alanlardan biri de sosyal bilgilerdir. Her toplum bekasını sağlamak için gelecek nesilleri bir adım daha öteye gidebilecek nitelikte bireyler yetiştirmek için eğitime önem vermektedir ve gerek evrensel gerekse yerel özellikleri barındıran eğitim programları ile bunu gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar. Bu programların sınırlarını da elbetteki toplumların kendileri belirleyecektir. Buradan hareketle sosyal bilgiler dersi öğretim dünyasında bu amaca yönelik bir ders olarak yerini almıştır (Akdağ, 2014).

Sosyal bilgiler dersini almış bir öğrenci, çevresinde olan herhangi bir toplumsal olayı pek çok farklı disiplinin durbününden bakarak ele alabilmelidir. Bu nedenle disiplinler arası ya da bir disiplinin baskın olduğu şekliyle sosyal bilgiler üniteleri, bir

ilköğretim öğrencisine sosyal bilim insanının nasıl düşündüğünü göstermelidir (Ata, 2014). Sosyal bilgilerin vazgeçilmez ve en önemli disiplinlerinden birisi de “tarih”tir. Bu disiplin, toplumu ilgilendiren her konuda karşımıza çıkmakta ve önemini her zaman korumaktadır. Tarih disiplini özellikle vatandaşlık eğitimi ve vatandaşlık bilinci konularında en önemli görevi üstlenmektedir (Turan ve Ulusoy, 2015).

İlköğretimden itibaren “geçmişte yaşayan insanların askeri, siyasi, ekonomik, dini, kültürel, sosyal vs. her türlü eylemlerini yer ve zaman bildirerek, sebep-sonuç ilişkisi içerisinde anlatan bilim dalı” şeklinde öğretilen tarihin tanımı, tarihin ne kadar önemli olduğunu bizlere göstermektedir. Sosyal bilgiler çatısı altında öne çıkarak okul seviyesindeki sosyal bilgiler öğretimine de temel anlamını veren ve “insanın, insanlığın ve kültürlerin hafızası” olarak tanımlanan tarih, insanın ya da insanlığın olumlu ya da olumsuz anlamda ortaya koyduklarına anlam verildiği ve eleştirel bir yaklaşımdan değerlendirmenin yapıldığı bir disiplin alanıdır. Tarihin en önemli öznesi insandır ve insanın olduğu her yerde ve her dönemde tarih önemini koruyacak ve sürdürecektir (Turan ve Ulusoy, 2015; Kabapınar, 2014). Özellikle son bir asırdır tarih disiplini, sosyal bilgiler programlarında önemli bir konuma sahip olmuştur.

Toplum hayatında bireylerin, geçmişinden ders alarak elde ettiği bilgi, birikim, beceri, deneyim ve kazanımları yorumlayarak geleceğine yön verebilmesi açısından tarih bilincine sahip olması gerekmektedir. Toplumların ayakta kalmasında birçok faktörün etkili olmasının yanı sıra bireylerinin bu bilince sahip olması ve koruması oldukça önemlidir. Bugün birçok gelişmiş ülkeler bireylerine tarih bilincini kazandırmak ve aşılacak için küçük yaşlardan itibaren işe başlamaktadırlar. Bu açıdan bakıldığında özellikle okullarda sosyal bilgiler ve tarih dersleri yoluyla yapılan eğitim ve öğretim faaliyetlerinin yapılması tarih bilincini aşılama önem arz etmektedir.

Aile tarihi, bireyin aile içinde doğmasıyla başlamakta ve toplum da aynı bu şekilde kendi tarihini oluşturmaktadır. Tarih bilincinin oluşturulmasında bireyin kendisinin, ailesinin, çevresinin ve yaşadığı kültürün etkisi olmaktadır. Dolayısıyla insandan söz edilen her yerde kültürden, kültürden söz edilen yerlerde de insandan söz edilmektedir. Tarih bilincinin oluşturulmasında tarihin toplumdan ayrı olmadığı

düşüncesi göz önüne alınarak, öğrencinin kazanacağı bilginin kendi geçmişi olduğu kültürel özelliklerden hareket edilerek verilmesi daha etkili olmaktadır (Sezginsoy ve Akkoyunlu, 2011).

İnsanlara kimlik duygusu veren tarih, onların üyesi oldukları toplumların kültürel köklerini ve devraldığı mirası anlamasını sağlar. İnsanların nereden gelip nereye gittiklerini ve dünyanın, içinde yaşadığı toplumun, ulusun ve bireylerin bugünleri için hangi zorlu aşamalardan geçtiklerini, kimlerin nasıl bir bedel ödediklerini kolayca anlamalarına yardımcı olur.

Tarih bilimi ve öğretiminde önemli bir organizasyon işlevi gören kavramlar, tarihi kolay ve çabuk öğrenmemizi sağlar. Tarih disiplini, millet, bağımlılık, hükümet, cumhuriyet, kurallar, demokrasi, imparatorluk, işbirliği, kültürel değişim, çatışma, sosyal kontrol, güç, kuvay-i milliye, statü, saltanat, beylik vb. kavramlar üzerine oturmuş olduğu için, öğrenciler açısından tarihin kavramlarının ne olduğunu, hangi anlamı çağrıştırdığını ve tarihin öğrenilmesinde nasıl kullanılabileceğini öğrenmeleri oldukça önemlidir (Candan, 2015).

Tarih eğitimi, çocukların kendi geçmiş hayatlarıyla olan ilişkilerini tanımasına yardımcı olur ve eylemlerinin ve yaşamlarının, henüz yazılmamış tarihlerin potansiyel bir parçası olduğunun farkına varır. Bunları ilkokulda tarihin amaçları olarak tutmak, öğrencilerin geçmişe saygı duymalarını ve sınırlamalarını gerçekçi bir biçimde görmelerini sağlayacaktır. Ancak o zaman öğrenciler ortaokulların daha karmaşık ve resmi tarih derslerine açık olacaklardır (Hoge ve Crump, 1988).

Ülkemizde ve dünyada tarih konularının öğretimiyle ilgili yapılan birçok çalışmalar ve tartışmalar, bilim insanlarını araştırmaya yönlendirmiştir. Tarih konularıyla ilgili eleştiriler öğrencilere kronoloji, tarihsel olay ve olguların katı bir biçimde öğretilmek istenmesi, ders kitaplarının bazı zamanlar sıkıcı ve bazı yönlerden hatalı olabilmesi, araştırma yapmaya ve düşünmeye yönlendirmeyen, öğretmenin anlatmasına ve ezbere dayalı bir yaklaşımın hâkim olduğu konularında yoğunlaşmaktadır. Bu durum “Tarih dersi konuları nasıl öğretilbilir? Öğrencilere nasıl sevdirebilir?” sorularına cevap bulmak için eğitimcileri ve tarihçileri yeni

arayışlara yönlendirmiştir. Zamanla tarih öğretiminde yeni yaklaşımlar, yeni strateji, yöntem ve teknikler uygulanmaya çalışılmıştır (Yeşilbursa, 2008).

İster soyut ister somut olsun, tarihsel bir bilginin öğrencinin işine yaraması ve kalıcı bilgi haline getirmesi, bu bilginin kavram ya da kavramlara dönüştürülmesine bağlıdır. Tarihsel bilginin kavramsallaştırılmasında “bireysel farklılıklar” da göz önüne alınmalıdır. Tarihsel bir kavram bir sınıfta her öğrenci tarafından eşit düzeyde anlaşılmayabilmektedir. Bu durumda öğretmen konunun inceliklerine dikkat çekmeli, öğrencilerin algılama yanlışlıkları yapmaması konusunda kılavuzluk etmelidir. Ayrıca kavramları oluşturacak bilgilerin doğru ve yeterli düzeyde olması gerektiği için bu bilgilerin somut yaşamda geçerli ve bir süre sonra değişmeyecek türden olmasına dikkat etmek yararlı olacaktır (Candan, 2015).

Tarih, ilköğretim sosyal bilgiler müfredatının hayati bir parçası olmalıdır. Dünyası hakkında bilgi edinmeye ve içinde kendine özgü nitelikler geliştirmeye çalışan öğrencilere çok şey sunar. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı genel olarak incelendiğinde tarih, belirgin bir biçimde konu ya da ünite şeklinde değil de, benimsenmiş olan öğrenme alanları, kazanımlar, bu kazanımları gerçekleştirmek için seçilmiş etkinlikler ve bunlara bağlı öğretimi planlanmış beceriler çerçevesinde ele alındığı görülmektedir. Başka bir ifadeyle yeni programda tarih, bir disiplin olarak değil, sosyal hayatta karşılaşılan problemlerin çözümüne yönelik destek sağlayan bir araç olarak yer almıştır (Hoge ve Crump, 1988; Şimşek, 2005).

Son dönemlerde hem akademik alanda hem de okul düzeyindeki tarih öğretimi aracılığıyla oluşturulan yanlış kavramlar, tarihi, içinde düşünme ve eleştirel bakışın yer bulamayacağı ve geçmiş olayları hikâye ederek nakleden bir alan olarak tanıtmıştır. Bu bağlamda pek çok insan için tarih, daha çok kral/padişah isimleri, antlaşma tarihleri ve maddelerinin ezberlenmesi olarak görülmektedir. Özellikle ülkemizdeki sosyal bilgilere ve tarihe yön veren temel yaklaşım savaş tarihi ekseninde ve padişah, kral, sultan ve komutanın yönlendirdiği bir siyasal tarih ve bu tarihin doğal uzantıları olan antlaşma maddeleri, tarihler ve diğer ezber ile ilintili tarihin bileşenleri etrafındadır. Böylesi bir tarih öğretiminde, öğrencilerin zihinsel gelişimleri ile tarih

öğretiminde ortaya konan çağdaş yaklaşımlar temel kaygı noktaları olamamaktadır (Kabapınar, 2014).

Özellikle tarih konularının işlenmesinde öğretmenlerin öğrenme ortamını hazırlayıcı rolüne her zaman büründüklerini söylemek mümkün olmamaktadır. Çünkü öğretmenler çoğunlukla bu konuların işlenmesinde soru-cevap tekniği ve aktarım yönteminin dışında başka bir yaklaşım uygulamamaktadırlar. Böylelikle sözel-dilsel zekâ alanına sahip öğrenciler dışındaki farklı zekâ alanlarına sahip öğrencilerin, bu dersin işlenmesi esnasında derse istekli olarak katılmaları ve dersin kendisine karşı pozitif duygular beslemeleri zor hale gelmektedir. Pozitif duyguların öğrenme sürecine olumlu katkıları olduğundan hareketle öğrenciler, kendi benimsedikleri bir yolla istekli bir şekilde çalıştıktan sonra zorlandıkları bir alanda bile kolaylıkla öğrenebilirler (Yavuz, 2002'den Akt. Yılmaz, 2008).

2.4. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında ve Ders Kitaplarında Araştırmaya Konu Olan Kavramların Yeri ve Önemi

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'na göre dördüncü sınıflarda verilecek olan kavram sayısı 91, beşinci sınıflarda verilecek olan kavram sayısı ise 121 tanedir. Aynı şekilde altıncı sınıfta verilecek olan kavram sayısı 124, yedinci sınıflarda verilecek olan kavram sayısı ise 121 tanedir. Yapılacak çalışma kapsamında programda geçen bütün bu kavramlar incelenmiş ve sosyal bilgiler derslerinde tarih konularında kazandırılması düşünülen tarih kavramlarına ait aşağıdaki tablo-2.6. elde edilmiştir.

Tablo-2.6. 4., 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Bulunan Tarih Kavramları

No	KAVRAMLAR	SINIF			
		4	5	6	7
1	Bağımsızlık	○	○	⊙	⊙
2	Barış	○	○	⊙	⊙
3	Bildirge (Beyanname)		○	⊙	⊙
4	Birinci elden kaynak		○		
5	Cumhuriyet	⊙	⊙	⊙	⊙
6	Demokrasi	○	⊙	⊙	⊙
7	Devlet	○	⊙	⊙	⊙
8	Egemenlik	○	⊙	⊙	⊙
9	Gelenek	○	⊙	⊙	⊙

10	Göç	○	⊙	⊗
11	İkinci elden kaynak	○		
12	Kanıt	○	⊙	⊗
13	Kâşif	○		
14	Kronoloji	○	⊙	⊗
15	Lâiklik	○		
16	Millet	○	○	⊙
17	Millî egemenlik	○	⊙	⊗
18	Millî kültür	○	○	⊙
19	Ortak miras	○	⊙	⊗
20	Saltanat	○		
21	Savaş	○	○	
22	Teşkilât	○	○	
23	Ticaret	○	○	
24	Tören	○	○	
25	Vakıf	○	○	
26	Vatan	○	○	

○ Bu kavram giriş düzeyinde verilecektir.

⊙ Bu kavram geliştirme düzeyinde verilecektir.

⊗ Bu kavram, pekiştirme düzeyinde verilecektir.

Tablo 2-6 incelendiğinde 26 kavram görülmektedir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda Sosyal bilgiler derslerinde öğrencilere öğretmenleri tarafından bu kavramların bir kısmının giriş, bir kısmının geliştirme ve bir kısmının da pekiştirme düzeyinde verilmesi ön görülmüştür. Bu çalışmada 5., 6. ve 7. sınıflar için geliştirme ve pekiştirme düzeyinde öğrencilere verilen ortak tarih kavramları ele alınmıştır. Bu kavramlar “Cumhuriyet, Demokrasi, Devlet, Gelenek, Kanıt, Kronoloji, Milli Egemenlik” olmak üzere yedi tanedir (MEB 2005a, 2005b). “Egemenlik” ve “Milli Egemenlik” kavramlarının birbirlerine çok yakın ve benzer olmasının yanı sıra öğrenciler tarafından da karıştırılabileceği hususu göz önüne alınarak “Egemenlik” kavramı araştırma kapsamı dışında tutulmuştur.

Bu çalışma için belirlenen söz konusu kavramların nasıl ve neden seçildiğine yönelik bilgiler araştırmanın deseni kısmında verilmiştir. Aşağıda ise bu kavramlara yönelik kuramsal bilgiler ve bu kavramların Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda ve sosyal bilgiler ders kitaplarındaki yeri açıklanmaya çalışılacaktır.

2.4.1. Cumhuriyet

Cumhuriyet, devlet yönetiminde halkı temsil edecek kişilerin düzenli aralıklarla ve özgürce seçildiği ve iktidarın halk çoğunluğunun seçimine göre

belirlendiği bir yönetim sistemidir. Bu sistem yasama, yürütme ve yargı güçlerinin birbirine karşı bağımsız ve birbirini dengeleyecek biçimde denetleme esası üzerine kuruludur (Demir ve Acar, 2002).

Cumhuriyet yönetiminde egemenlik halka aittir. İlk kez M.Ö. 509 yılında Roma Devleti'nde görülmesiyle birlikte bu yönetim köleci cumhuriyet biçimindedir. Orta çağda ve Yeniçağda Venedik, Ceneviz gibi tüccar İtalyan devletlerinde de uygulanan bu yönetim, çağdaş anlamda demokrasinin ve ulusal egemenliğin tam anlamıyla uygulandığı ilk laik cumhuriyet yönetimi Amerika Birleşik Devletleri'nde kurulmuştur (Bilgiç, 2012).

Cumhuriyet için halkın egemenliği kendi elinde bulundurduğu yönetim biçimidir denilebilir. Türkiye Cumhuriyeti anayasasının birinci maddesinde “Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir” ibaresi yer alır. İkinci maddesinde “Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti” olduğu belirtilmektedir (Akdağ ve Taşkaya, 2015; Güven, 2016; Özmen, 2014).

5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve sosyal bilgiler ders kitaplarında “Cumhuriyet” kavramına doğrudan ve dolaylı olarak nasıl yer verildiğine ilişkin bilgiler açıklanmaya çalışılacaktır.

5.,6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'na göre bu dersin eğitim ve öğretiminde, öğrencilerin “Cumhuriyet” kavramının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak cumhuriyet sevgisi gelişmiş, haklarını bilen ve sorumluluk sahibi Türk vatandaşları olarak yetiştirilmesi hedeflenmiştir. Bu açıdan öğretmenlerin, öğrencileri millî, ahlâkî, insanî, manevî, kültürel değerler bakımından besleyici; demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmede yol gösterici olmaları istenmiştir (MEB, 2005a).

5. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda Millî Mücadele yılları ve cumhuriyetin ilanı, “güç, yönetim ve toplum” ve “kültür ve miras” öğrenme alanları çerçevesinde ele alınmıştır. 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda “güç, yönetim ve toplum” öğrenme alanında “demokrasinin temel ilkelerinden hareketle farklı yönetim biçimlerini tanıy ve karşılaştırırlar” anlayışı içerisinde ele alınmıştır. Ayrıca bu öğrenme alanı içeriği gereği “kültür ve miras”, “gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler” ve “küresel bağlantılar” öğrenme alanları ile ilişkili olup bu anlamda sosyoloji, tarih ve siyaset biliminin temel kavramlarını da içermektedir (MEB, 2005a).

5. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda Cumhuriyet kavramı “adım adım Türkiye” ünitesinde “kanıt kullanarak Atatürk inkılâplarının öncesi ile sonrasındaki günlük yaşamı karşılaştırır” kazanımı ve “Atatürk inkılâplarıyla ilkelerini ilişkilendirir” kazanımı ile ilişkilendirilmiştir. Bu bağlamda “film izliyoruz” başlığı altında “Atatürk ve cumhuriyet konulu filmler izlenir” ve “fotoğraf inceliyoruz” başlığı altında “fotoğraflar kullanılarak cumhuriyet sonrası günlük yaşamdaki değişiklikler yorumlanır” şeklinde etkinliklere yer verilmiştir. Bununla birlikte “görsel kanıt kullanarak Atatürk inkılâplarının öncesi ile sonrasındaki günlük yaşamı karşılaştırır” kazanımı, İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi dersi “Kadın ve erkeklerin cumhuriyetle birlikte yeni haklar elde ettiğini bilir” kazanımı ile ara disiplin alan kazanımı olarak eşleştirilmiştir (MEB, 2005a).

5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında cumhuriyet kavramı “kültür ve miras” öğrenme alanı içerisinde “adım adım Türkiye” ikinci ünitesinin “çağdaşlaşan Türkiye” ve “yeni Türk devletinin temelleri” adlı konularında, “güç, toplum ve yönetim” öğrenme alanı “bir ülke, bir bayrak” yedinci ünitesinin “ulusal egemenlik ve yönetim”, “merkezi yönetim” alt başlıkları içerisinde işlenmiştir (Özensoy ve Aynacı, 2016).

5. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda Atatürkçülük ile ilgili konular ve açıklamalara yer verilmiştir. “kültür ve miras” öğrenme alanı ve “adım adım Türkiye” ünitesinde “Türk kadınının toplumdaki yeri ve Atatürk'ün kadın haklarına verdiği önemi” belirtmek üzere “Atatürk'ün kadınlara sağladığı sosyal ve siyasal haklar kanıt gösterilerek kadınların cumhuriyet yönetimi sayesinde elde ettikleri haklar

ve Türk kadınının günümüz toplumundaki yeri ve önemi örneklerle açıklanır” ile “Atatürk’ün en büyük eserinin neden Türkiye Cumhuriyeti olduğu açıklanır” şeklindeki ifadelerle yer verilmiştir. Ayrıca “Cumhuriyetçilik” ilkesine yönelik olarak “Cumhuriyetin bir yönetim şekli olduğu, milletin egemenliğine dayandığı, milletin devlet yönetiminde söz sahibi olmasını sağladığı, cumhuriyet yönetimiyle vatandaşların hak ve hürriyetlerinin güvenceye alındığı örneklendirilerek yöneticilerin halkın oyu ile seçimle belli bir süre için iş başına geldiği belirtilir. Atatürk’ün cumhuriyetle ilgili sözleri belirtilir ve Türk milleti için en uygun yönetim şekli olduğu için cumhuriyetin kabul edildiği açıklanır. Cumhuriyetin bir devlet ve yönetim şekli olarak anayasamızda yer aldığı ve anayasadaki bu maddenin değiştirilemeyeceği açıklanarak anayasamızda Türkiye Cumhuriyetinin demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğu hükmünün yer aldığı vurgulanır. Atatürk’ün Gençliğe Hitabesinde Türk gençliğinden beklentileri analiz edilerek Türkiye Cumhuriyetini Türk gençliğine emanet ettiği ve Atatürk’ün Türkiye Cumhuriyetinin sonsuza kadar yaşatılmasını istediği açıklanır. Cumhuriyetçilik ilkesini benimsemenin cumhuriyet yönetimine bağlılığı sağladığı, cumhuriyet yönetimini korumayı ve yüceltmeyi amaçladığı vurgulanarak cumhuriyet yönetiminin Türk toplumuna sağladığı faydalar; demokrasi, katılım, hak ve hürriyet kavramları çerçevesinde değerlendirilir” açıklamalarına yer verilmiştir. “güç, yönetim ve toplum” öğrenme alanı ve “bir ülke, bir bayrak” ünitesinde “toplumsal yaşamı düzenleyen yasaların varlığını ve önemini fark eder” kazanımına yönelik olarak “1923 yılında, 1921 Anayasasına Türkiye Devletinin bir cumhuriyet olduğu hükmünün konulduğu, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ihtiyaçlarına uygun olarak yeni anayasalar hazırlandığı vurgulanarak yürürlükte olan anayasamızın değiştirilemez maddeleri, gerekçeleri ile işlenir” açıklamasına yer verilmiştir (MEB, 2005a).

6. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda “güç, yönetim ve toplum” öğrenme alanında “Cumhuriyet” kavramı, “Geçmişten günümüze Türk devletlerinde yönetim şekli ve egemenlik anlayışındaki değişim ve sürekliliğin fark edilerek Türkiye Cumhuriyeti Devletinin yönetim yapısının güçler ayrılığı ilkesi çerçevesinde analiz edilmesi” çerçevesinde ele alınmıştır. Ayrıca “demokrasinin serüveni” ünitesinde “demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini (monarşi, oligarşi,

teokrasi ve cumhuriyet) karşılaştırır” kazanımı ile 6. sınıf ders kitabında da olduğu gibi cumhuriyetin daha çok biçimsel yönüne ağırlık verilmiştir (MEB, 2005b).

6. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda Atatürkçülük ile ilgili konular ve açıklamalara bakıldığında “güç, yönetim ve toplum” öğrenme alanı ve “demokrasinin serüveni” ünitesinde, “insanların sahip oldukları hak ve hürriyetler ile Atatürk’ün insan hak ve hürriyetlerine verdiği önem” i belirtmek üzere “Atatürk’ün kurduğu cumhuriyet sayesinde Türk milletinin elde ettiği hak ve hürriyetler örneklerle vurgulanır” şeklinde açıklamalara yer verilmiştir (MEB, 2005b).

7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda cumhuriyet kavramı “güç, yönetim ve toplum” öğrenme alanı ve “yaşayan demokrasi” ünitesinde “tarihsel süreçte Türk devletlerinde yönetim şekli ve egemenlik anlayışındaki değişim ve sürekliliği fark eder”, “Anayasamızın 2. maddesinde yer alan Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin nitelikleri ile ilgili uygulamalara toplum hayatından örnekler verir” ve “Türkiye Cumhuriyeti Devletinin yönetim yapısını yasama, yürütme ve yargı kavramları çerçevesinde analiz eder” kazanımları kapsamında ele alınmıştır. Bu kapsamda “yasalar gerekli mi?” başlığı altında “Yasaların önemine ve gerekliliğine dair beyin fırtınası yapılır”, “cumhuriyetin nitelikleri” başlığı altında “anayasamızın ikinci maddesi incelenerek örnek olaylarla karşılaştırılır” ve “belgesel film izliyoruz” başlığı altında “Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin yönetim yapısını, meclisin önemini anlatan eğitsel filmler izlenir” şeklinde etkinliklere de yer verilmiştir. Burada da görüldüğü gibi programda cumhuriyet kavramının daha çok yapısal ve niteliksel özelliklerine vurgu yapılmıştır (MEB, 2005b).

7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında cumhuriyet kavramı “yaşayan demokrasi” altıncı ünitesinde “Türklerde yönetim ve egemenlik”, “anayasadan gelen güç”, “yönetimin gücü” alt başlıklarında işlenmiştir (Evirgen, 2016).

7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Ara Disiplin Alan Kazanımları Tablosu’na göre “güç, yönetim ve toplum” öğrenme alanı ve “yaşayan demokrasi” ünitesi kapsamında “Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin yönetim yapısını yasama, yürütme ve yargı kavramları çerçevesinde analiz eder” kazanımı, İnsan Hakları ve

Vatandaşlık Eğitimi dersine ait “ülkemizde yasama, yürütme ve yargı organlarının bağımsız olduğunu fark eder” kazanımı ile eşleştirilmiştir (Evirgen, 2016).

7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda Atatürkçülük ile ilgili konular ve açıklamalara bakıldığında “güç, yönetim ve toplum” öğrenme alanı ve “yaşayan demokrasi” ünitesinde, “Türkiye Cumhuriyeti Devletinin yönetim yapısını yasama, yürütme ve yargı kavramları çerçevesinde analiz eder” kazanımı ile ilgili olarak “vatandaşlık görevlerinden seçme ve seçilme hakkı ile kanunlara ve kurallara saygılı olmanın gerekliliği belirtilerek cumhuriyetle birlikte vatandaşlık görevlerinin yeniden düzenlenmesi çalışmaları, Atatürk’ün vatandaşlık görevlerine önem vermesi ile ilişkilendirilerek vurgulanır”; aynı şekilde “anayasamızın 2. maddesinde yer alan Türkiye Cumhuriyeti Devletinin nitelikleri ile ilgili uygulamalara toplum hayatından örnekler verir” kazanımı ile ilgili olarak “anayasamızda devletin şekli, cumhuriyetin nitelikleri, resmî dili, bayrağı, millî marşı ve başkentiyle ilgili değiştirilemez maddelerin yer aldığı vurgulanır” şeklinde açıklamalara yer verilmiştir (MEB, 2005b).

2.4.2. Demokrasi

Tarihsel sürece bakıldığında toplumların gelişme düzeyine bağlı olarak demokrasi kavramına farklı anlamlar yüklenmeye başlandığı görülmektedir (Tunç, 2008: 1116). Etimolojik olarak "halk iktidarı" anlamına gelen demokrasi, günümüzde daha farklı boyutlarda anlamlar kazanmış ve birbirinden farklı uygulamaları nitelemede kullanılan bir kavram haline dönüşmüştür (Ural, 1999).

Halk yönetimi anlamına gelen demokrasi, toplumsal bağlayıcılığı olan kararların, o kararlara uyması beklenen ya da zorlanan kişilerin iradesini yansıtacak biçimde oluşturulduğu bir yönetim biçimidir (Demir ve Acar, 2002).

Halkın egemenliğine dayanan yönetim şekli olarak tanımlanan demokrasi bir başka tanımda ise “Özgür bir seçim sistemi sonucunda halk tarafından seçilen temsilcilerden kurulan yönetimdir” şeklinde tanımlanmaktadır. Buradan halkın kendi istek ve iradesinin yönetimi yönlendirdiği anlaşılmaktadır. Demokrasi egemenliğin, kayıtsız şartsız millette olduğunu gösterir ve demokrasiyi temel alan hükümetlerde

egemenlik halka, halkın çoğunluğuna dayanır. Çoğunluk içinde yer almayanlar muhalefeti oluşturur. Demokrasilerdeki eşitliğin bir sonucu olarak çoğunluk ve azınlık arasındaki katılım ve söz hakkı mevcuttur. Ayrıca demokrasi, insanın salt insan olması nedeniyle hak ve hürriyetlerini kullanmasına da yol açar (Doğan, 2007).

Cumhuriyetin ilânından itibaren bugünlere kadar, eğitimimizde gerek nicel, gerekse nitel açıdan büyük gelişmeler kaydedildiği bir gerçektir. Demokrasinin ülkemizde sağlıklı olarak gelişebilmesi için, küçük yaşlardan itibaren çocuklara demokrasinin bir yaşam ve davranış biçimi olarak öğretilmesi gerekmektedir. Ancak bu şekilde demokratik tutum ve becerilere sahip ve demokrasiye bağlı ideal vatandaşlar yetiştirilebilir (Tezcan, 1996). Bireylerin demokrasi bilgisi edinmeleri ve bu bilinçle donanmaları oldukça önem arz etmektedir. Çünkü yurttaşlık ancak ve önemli ölçüde demokrasi ile olanaklı olsa bile, demokrasiyi daha baştan yaratan ve gelecekte de yaşatacak olan yalnızca yurttaşlardır (Gündüz ve Gündüz, 2002).

Bir demokraside eğitimin yönetimi, kabul edilmiş bazı ilkelere bağlıdır. Öğrencilerin demokrasinin işlemesi için yetiştirilmeleri düşünülecekse demokrasinin değerini ve erdemini bilecek şekilde yetiştirilmelidirler. Özellikle örgün eğitimde oy verme, yönetim ve iş yaşamı, basın özgürlüğü, ırk çalışmaları, suç olgusu, iletişim araçlarının etkileri gibi konular üzerinde durularak bilgi sahibi olmaları sağlanmalıdır. Demokrasi tecrübeye ve açıklığa önem verdiği için eğitim sistemi açık fikirliliği geliştirmelidir. Açık fikirlilik dengeli olmayı, başkalarına saygılı olmayı, ötekileştirmemeyi ve onların görüşlerini anlayıp kavramayı ifade eder. Dolayısıyla demokraside kişiler esnek ve değişime hazır olmalı, sabit fikirli ve eleştiriye kapalı bir kimse olmamalıdır. Buradan hareketle okullar, öğrencilere bir soruna değişik açılardan bakma alışkanlığı kazandırmalıdır. Ayrıca demokrasilerde anlaşma ve çoğunluğun oyu esastır. Bir birey, iktidarın icraatlarını beğenmeyebilir fakat hükümetin çoğunluğun oyları ile iktidara geldiğini ve amacının kamuoyunun isteklerine cevap vermek olduğunu bilmelidir. Dolayısıyla açık tartışma, demokrasinin bir yöntemi olduğu için takip edilen politikalar olumlu ve olumsuz yönleriyle açık olarak tartışılmalıdır. Bunların dışında demokrasilerde eğitim, sağlıklı bir yarışma kadar verimli bir iş birliği alışkanlığı geliştirmelidir. Bu alışkanlığı kurumların yanı sıra özellikle gönüllü

kuruluşlar sağlamaktadır. Okullarda öğrencilere kulüpler, öğrenci birlikleri vs. yoluyla diğerleri ile birlikte beraber çalışma alışkanlığı kazandırılmalıdır. Böylelikle yetişkin olduğunda siyasal partiler, sivil toplum örgütleri, dinsel kuruluşlar, mesleki gruplar gibi birçok gönüllü kuruluşlara da katkıda bulunurlar. Bu yönüyle okul, demokratik uğraşlara ve etkinliklere bir ortam olmalıdır ve demokratik kurallar, her türlü okul aktivitelerinde uygulanabilmelidir. Bir başka ilke ise, eğitim üzerindeki siyasal denetimin asgari düzeyde olmasıdır denebilir. Örneğin Amerika’da akademik özgürlük genel ilkesi altında ehliyetli öğretim üyelerinin öğretimi, mümkün olduğunca hükümetin etkisinden bağımsız kalmalıdır inancı ve eğitim politikası siyasal müdahalelerden zedelenmeden istikrarlı olması sağlanarak bu politikanın toplumun ihtiyaçlarına cevap vermelidir görüşü yaygındır. Dolayısıyla eğitimsel programlara parti müdahalesinin yasaklanması, akademik özgürlüğü ve istikrarı desteklemektedir. (Tezcan, 1996).

5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve sosyal bilgiler ders kitaplarında demokrasi kavramına doğrudan ve dolaylı olarak nasıl yer verildiğine ilişkin bilgiler açıklanmaya çalışılacaktır.

5.,6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’na göre bu dersin eğitim ve öğretiminde, öğrencilerin demokrasi kavramının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye’si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenleyebilmesi, demokratik değerleri yaşatmaya istekli olabilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda öğrencilere oluşturmacı sınıfların gerçek anlamda demokrasinin yaşandığı bir yer olduğunun öğretilmesi gerektiği; böylelikle öğrencilerin demokratik beceri ve değerlere sahip, bilimsel düşünmeye açık, insan haklarına saygılı, iş birliği içinde çalışabilen, cumhuriyet sevgisi ve demokrasi bilinci gelişmiş, haklarını bilen ve sorumluluk sahibi Türk vatandaşları olarak yetişebileceği vurgusu yapılmıştır (MEB, 2005a; 2005b).

5. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda demokrasi kavramı “güç, yönetim ve toplum” öğrenme alanı ve “bir ülke, bir bayrak” ünitesinde “merkezi yönetim birimlerini tanıyarak bu birimleri temel görevleriyle ilişkilendirir” kazanımı

ile “demokratik yönetim birimlerindeki yetki ile ulusal egemenlik arasındaki ilişkiyi açıklar” kazanımı çerçevesinde ele alınmıştır. Bu kapsamda bu kazanımlara yönelik “okul meclisi” başlığı altında “demokrasi eğitimi ve okul meclisleri projesine uygun olarak meclis oluşturulur” ve “okul (sınıf) sözleşmesi” başlığı altında “okul kurulunun belirlediği öğrencilerle okuldaki demokratik haklarla ilgili sözleşme hazırlama çalışması yapılır” şeklinde etkinliklere yer verilmiştir. Bununla birlikte “demokratik yönetim birimlerindeki yetki ile ulusal egemenlik arasındaki ilişkiyi açıklar” kazanımı, İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi dersi “demokrasi ve ilkelerinin önemini kavrar”, “demokrasinin insan hakları için vazgeçilmez bir değer taşıdığını takdir eder” ve “demokrasinin temelinin özgürlük ve eşitliğe dayandığını bilir” kazanımları ile ara disiplin alan kazanımı olarak eşleştirilmiştir (MEB, 2005a).

5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında demokrasi kavramı “güç, yönetim ve toplum” öğrenme alanı “bir ülke, bir bayrak” yedinci ünitesinin “ulusal egemenlik ve yönetim” ve “merkezi yönetim” alt başlıklarında işlenmiştir (Özensoy ve Aynacı, 2016).

5. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda Atatürkçülükle ilgili konularda “kültür ve miras” öğrenme alanı ve “adım adım Türkiye” ünitesinde demokrasi kavramına ilişkin olarak “cumhuriyetçilik ilkesi” başlığı altında “Cumhuriyet yönetiminin Türk toplumuna sağladığı faydalar; demokrasi, katılım, hak ve hürriyet kavramları çerçevesinde değerlendirilir” ve “laiklik ilkesi” başlığı altında “laiklik ilkesiyle Türk milletine çağdaşlaşma yolunun açıldığı, laiklik ilkesinin ülkemizde demokrasinin yerleşmesine yardımcı olduğu ve cumhuriyet yönetiminin güçlenmesi için gerekli olduğu belirtilir” şeklinde açıklanmıştır (MEB, 2005a).

6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’na göre “güç, yönetim ve toplum” öğrenme alanı içerisinde öğrencilerin “bilinçli ve etkin yurttaş olarak topluma tam katılma yollarını araştırarak görev ve sorumluluklarının farkına varma, katılım kavramını ve sürecini tanıma, demokratik yaşam için katılımın önemini savunma, demokrasinin temel ilkelerinden hareketle farklı yönetim biçimlerini tanıma ve karşılaştırma, toplumsal düzenin nasıl sağlandığını ve korunduğunu anlayarak

yönetimi etkilemek için hangi demokratik yolların olduğunu kavrama” şeklinde bir hedef belirlenmiştir. Ayrıca öğrenciler demokratik yönetim anlayışının tarihsel gelişimini eş zamanlı olarak öğrenecekleri vurgulanmıştır (MEB, 2005b).

6. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda “güç, yönetim ve toplum” öğrenme alanı ve “demokrasinin serüveni” ünitesinde “demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır”, “değişik dönem ve kültürlerde demokratik yönetim anlayışının tarihsel gelişimini tartışır” ile “demokratik yönetimlerde yaşama hakkı, kişi dokunulmazlığı hakkı, din ve vicdan özgürlüğü ile düşünce özgürlüğüne sahip olunması gerektiğini savunur” kazanımları kapsamında ele alınmıştır. Bu bağlamda “demokrasinin tarihçesi” başlığı altında “demokrasinin gelişim sürecini, temel ilkelerini, değişik yönetim biçimlerini değerlendirerek bir anlam çözümleme tablosunda karşılaştırır” ve “bırakın konuşayım!” başlığı altında “düşünce ve ifade özgürlüğünün önemine ve gerekliliğine dair bir gazeteye yazı hazırlanır” şeklinde etkinliklere yer verilmiştir. Bununla birlikte “demokratik yönetimlerde yaşama hakkı, kişi dokunulmazlığı hakkı, din ve vicdan özgürlüğü ile düşünce özgürlüğüne sahip olunması gerektiğini savunur” kazanımı, Sağlık Kültürü dersi “özgürlüğün başkalarının özgürlükleri ile bağlantısı olduğunu fark eder” kazanımı ile ara disiplin alan kazanımı olarak eşleştirilmiştir (MEB, 2005b).

6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında demokrasi kavramı “güç, yönetim ve toplum” öğrenme alanı “demokrasinin serüveni” altıncı ünitesinin “en iyisi demokrasi”, “tarihten günümüze demokrasi” ve “haklarımız var” alt başlıklarında yer verilmiştir (Karabıyık, 2016).

6. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda Atatürkçülükle ilgili konularda demokrasi kavramı “güç, yönetim ve toplum” öğrenme alanında “demokrasinin serüveni” ünitesinde “Türk kadınının toplumdaki yeri ve Atatürk’ün kadın haklarına verdiği önem”, “insanların sahip oldukları hak ve hürriyetler ile Atatürk’ün insan hak ve hürriyetlerine verdiği önem” açısından ele alınarak işlenmiştir (MEB, 2005b).

7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda “demokrasi” kavramı, “güç, yönetim ve toplum” öğrenme alanı ve “yaşayan demokrasi” ünitesinde “içinde

bulunduğu eğitsel ve sosyal faaliyetlerde işleyen süreçleri demokrasinin ilkeleri açısından analiz eder” kazanımıyla ilişkilendirilmiştir. Bu kapsamda “öğrenci kulüpleri” başlığı altında “öğrencilerin okul içi ve okul dışında bulunduğu eğitsel ve sosyal kulüp faaliyetlerinin süreçleri, demokrasinin ilkeleri açısından incelenir” şeklinde etkinliğe de yer verilmiştir. Bununla birlikte “Türkiye Cumhuriyeti Devletinin yönetim yapısını yasama, yürütme ve yargı kavramları çerçevesinde analiz eder” kazanımı, İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi dersi “ülkemizde yasama, yürütme ve yargı organlarının bağımsız olduğunu fark eder” kazanımı ile ara disiplin alan kazanımı olarak eşleştirilmiştir (MEB, 2005b).

7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında demokrasi kavramına “güç, yönetim ve toplum” öğrenme alanı ve “yaşayan demokrasi” altıncı ünitesinin “anayasadan gelen güç”, “yönetime etki eden güçler” ve “okulda demokrasi” alt konu başlıklarında yer verilmiştir (Evirgen, 2016).

7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda Atatürkçülükle ilgili konularda demokrasi kavramı, “güç, yönetim ve toplum” öğrenme alanında “yaşayan demokrasi” ünitesinde “vatandaşların devlete karşı görevleri ve Atatürk’ün vatandaşlık görevlerine önem vermesi”, “kamuoyunun önemi”, “anayasanın anlam ve önemini fark edebilme” ve “yürürlükte olan anayasamızın bazı maddeleri” açısından irdelenerek ele alınmış ve işlenmiştir (MEB, 2005b).

2.4.3. Devlet

Toplum halinde yaşayan insanların, iç ve dış faktörler sebebiyle siyasal bir birliğe yani bir devlete ihtiyaçları vardır. Toplumun teşkilatlanmaya olan gereksinimi, devleti oluşturmaya zorlayan iç faktörlerin başında gelir. Kanundan, kuraldan ve nizamdan yoksun bir toplum düşünülemez. İnsan ve toplum hürriyetine yönelik dış tehditler devleti oluşturmaya zorlayan dış faktörlerin başında gelir. Çeşitli gerekçelerle bazı toplumlar başka toplumların zenginlik kaynaklarına göz koymaktadırlar. Dolayısıyla devlet, bunları korumak ve milletin egemenlik hakkını sağlamak için ortaya çıkmaktadır (Doğan, 2007).

Bir hükümet yönetiminde örgütlenmiş siyasal topluluk olarak tanımlanan devlet; aynı zamanda ekonomik egemenliği elinde tutan toplumsal sınıfın siyasal örgütüdür. Kölelik sisteminin sürdürülmek istenmesinin yan sıra mallarda ve üretim araçlarında ortaya çıkan özel mülkiyetin korunması sonucunda devletin oluşması kaçınılmaz olmuştur ve tarihte ilk devlet örgütlenmeleri, tarih öncesi devirlerden Tunç Çağında ortaya çıkmıştır. Belli bir toplumsal ve ekonomik düzeni sürdürmek için tarih boyunca devletlerin özü ve görevi değişmemiştir (Bilgiç, 2012).

Devletin oluşması için üç unsur gereklidir. İnsan unsuru (halk), toprak unsuru (ülke) ve egemenlik unsuru (egemen bir siyasal otorite) birlikteliğinden oluşan devlet, siyasal bir örgütlenmedir. Bir başka deyişle, belli bir ülkede meşru egemenlik gerekçesiyle, o ülkede yaşayan tüm insanların hak, görev, sorumluluk ve davranışlarının kontrolünü elinde tutan siyasal kurum olan devlet, bütün siyasal kurumların soyut düzeyde toplamını ifade etmektedir (Demir ve Acar, 2002).

5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve sosyal bilgiler ders kitaplarında “Devlet” kavramına doğrudan ve dolaylı olarak nasıl yer verildiğine ilişkin bilgiler açıklanmaya çalışılacaktır.

5. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda öğrencilerin bilinçli bir yurttaş olarak topluma tam olarak katılma yollarını araştırarak görev ve sorumluluklarının bilincine varmaları ve toplum yaşamında ortaya çıkacak sorunların en önemli güvencesi olarak örgütlü bir devlet gücünün varlığını kavramaları beklenmektedir. Bununla birlikte programda devlet kavramı daha çok, yönetim birimleri ve bu birimlerin temel görevleri açısından ele alınmıştır (MEB, 2005a).

5. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda devlet kavramı, “güç, yönetim ve toplum” öğrenme alanı ve “bir ülke, bir bayrak” ünitesinde “toplumsal yaşamı düzenleyen yasaların varlığını ve önemini fark eder”, “yaşadığı yerdeki merkeze bağlı yönetim birimleri ile bu birimlerin temel görevlerini ilişkilendirir” ve “merkezi yönetim birimlerini tanıyarak bu birimleri temel görevleriyle ilişkilendirir” kazanımları ile ilişkilendirilmiştir. Buna yönelik olarak “internette araştırıyoruz” başlığı altında “merkezî yönetim birimlerinin tanıtıldığı sitelerden araştırma yapılır”,

“hükümet kurma” başlığı altında “cumhurbaşkanının ve bazı bakanlıkların temel görevlerini kavratma amaçlı drama çalışması yapılır” şeklinde etkinliklere yer verilmiştir. Bu etkinliklerle ilgili olarak “merkeze bağlı yönetim birimleri olarak kaymakamlık ve valilik; devletin temel görevlerinde eğitim, adalet, sağlık ve güvenlik konuları ve merkezî yönetim birimleri olarak İç İşleri, Dış İşleri, Millî Eğitim, Sağlık, Adalet, Kültür ve Turizm Bakanlıkları verilerek temel görevleri ele alınacaktır” şeklinde açıklamaya da yer verilmiştir. Bununla birlikte “toplumsal yaşamı düzenleyen yasaların varlığını ve önemini fark eder” kazanımı, Rehberlik ve Psikolojik Danışma “kuralların insan hayatındaki önemini kavrar” kazanımı ile ara disiplin alan kazanımı olarak eşleştirilmiştir (MEB, 2005a).

5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında devlet kavramına daha çok “bir ülke, bir bayrak” yedinci ünitesinde “birlikte yaşamak için”, “yaşadığım ilin yönetimi”, “merkezi yönetim” ve “ulusal değerlerimiz” alt konu başlıklarında yer ayrılmıştır (Özensoy ve Aynacı, 2016).

5. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda Atatürkçülükle ilgili konularda devlet kavramı, “kültür ve miras” öğrenme alanında “adım adım Türkiye” ünitesinde “Türkiye Cumhuriyeti’nin demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğu hükmünün yer aldığı vurgulanır”, “Yeni Türk devletinin 1921 yılında hazırlanan ilk anayasasının esaslarının Kurtuluş Savaşının devam ettiği sırada Atatürk tarafından belirlendiği belirtilir”, “Türkiye’nin içinde bulunduğu bölgede güçlü bir devlet olduğu, genç ve dinamik bir nüfusa sahip olduğu belirtilir” gibi birçok açılardan ele alınarak işlenmiştir (MEB, 2005a).

6. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda devlet kavramı, “güç, yönetim ve toplum” öğrenme alanı içerisinde öğrenciler için “geçmişten günümüze Türk devletlerinde yönetim şekli ve egemenlik anlayışındaki değişim ve sürekliliği fark ederek Türkiye Cumhuriyeti Devletinin yönetim yapısını güçler ayrılığı ilkesi çerçevesinde analiz ederler” şeklinde ele alınmıştır. Ayrıca devlet kavramı, “kültür ve miras” öğrenme alanı ve “İpek Yolunda Türkler” ünitesinde “Orta Asya ilk Türk devletlerinin siyasal, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur”,

“Orta Asya ilk Türk devletlerinin kültürel özellikleriyle yaşadıkları yerlerin coğrafi özelliklerini ilişkilendirir”, “günümüz Türk Silahlı Kuvvetlerini ilk Türk devletlerinin ordusu ile ilişkilendirerek, Türk Silahlı Kuvvetlerinin önemini ve görevlerini kavrar”, “dönemin devlet adamları ve Türk büyüklerinin hayatından yararlanarak ilk Türk-İslam devletlerinin siyasal, sosyal ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur”, “Orta Asya ilk Türk devletleri ve Türk-İslam devletlerinin Türk kültür, sanat ve estetik anlayışına katkılarını kanıtlar gösterir” kazanımlarıyla ilişkilendirilmiştir. Buradan da görüleceği gibi programda devlet kavramı siyasal, ekonomik, kültürel, sanatsal ve estetik özellikler açısından ele alınmış; coğrafi konum, ordu, devlet adamları gibi birçok kavramlarla da bağlantı kurulmuştur. Bu kazanımlar “Oğuz Kağan Destanı ve Hunlar”, “Türeyiş ve Ergenekon Destanları”, “Bilge Kağan’dan mesaj”, “destan ve yazıtlara göre Uygurlar”, “Türk Ordusu ne zaman kuruldu?”, “İpek Yolu ve Türkler”, “Türkler”, “Kaşgarlı Mahmut ile Karahanlı’ya yolculuk”, “Gazneli Sultanı”, “Büyük Selçuklu Veziri Nizamülmülk”, “kilim” gibi konu başlıkları altında birçok etkinliklere yer verilmiştir (MEB, 2005b).

6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında devlet kavramına daha çok “İpek Yolunda Türkler” ile “demokrasinin serüveni” ünitelerinde ağırlıklı olarak yer ayrılmıştır (Karabıyık, 2016).

6. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda Atatürkçülükle ilgili konularda devlet kavramı, “kültür ve miras” öğrenme alanında “İpek Yolunda Türkler” ünitesinde “Atatürk’ün milli tarihimize verdiği önem”, “küresel bağlantılar” öğrenme alanı ve “ülkemiz ve dünya” ünitesinde “Atatürk’ün barışçı bir devlet adamı olması” ve “Atatürk’ün millî dış politika hakkındaki düşünceleri”; “insanlar, yerler ve çevreler” öğrenme alanı ve “yeryüzünde yaşam” ünitesinde “Türkiye’nin dünya üzerindeki yerinin önemi”; “üretim, dağıtım ve tüketim” öğrenme alanı ve “ülkemizin kaynakları” ünitesinde “vatandaşların devlete karşı görevleri ve Atatürk’ün vatandaşlık görevlerine önem vermesi” açılarından irdelenerek ele alınmış ve bunun gibi daha birçok başlıklarda işlenmiştir (MEB, 2005b).

7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda devlet kavramı, “insanlar, yerler ve çevreler” öğrenme alanı ve “ülkemizde nüfus” ünitesinde “eğitim ve çalışma hakkının kullanılması ile devletin ve vatandaşın bu konudaki sorumluluklarını ilişkilendirir” kazanımı; “üretim, dağıtım ve tüketim” öğrenme alanı ve “ekonomi ve sosyal hayat” ünitesinde “kaynakların, ürünlerin ve ticaret yollarının devletlerin gelişmesindeki önemine tarihten ve günümüzden örnekler verir” kazanımı; “güç, yönetim ve toplum” öğrenme alanı ve “yaşayan demokrasi” ünitesinde “tarihsel süreçte Türk devletlerinde yönetim şekli ve egemenlik anlayışındaki değişim ve sürekliliği fark eder”, “anayasamızın 2. maddesinde yer alan Türkiye Cumhuriyeti Devletinin nitelikleri ile ilgili uygulamalara toplum hayatından örnekler verir” ve “Türkiye Cumhuriyeti Devletinin yönetim yapısını yasama, yürütme ve yargı kavramları çerçevesinde analiz eder” kazanımları açısından ele alınmıştır. Bu kazanımlarla ilgili “nüfusu inceleyelim, el ele tutuşalım, ülkeler nasıl gelişir? Yeni yollar, kurultaydan Büyük Millet Meclisi'ne, yasalar gerekli mi? Belgesel film izliyoruz, bir yasa TBMM'den nasıl çıkar?, sınıf mahkemesi kuralım, sanal alan gezisi” gibi başlıklar altında bir çok etkinliklere yer verilmiştir. Bununla birlikte “eğitim ve çalışma hakkının kullanılması ile devletin ve vatandaşın bu konudaki sorumluluklarını ilişkilendirir” kazanımı, İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi dersi “eğitimin kendisi için bir hak olduğunu fark eder”, “zorunlu ve parasız ilköğretimin bütün çocuklar için bir hak olduğunu belirtir” kazanımları ile ara disiplin alan kazanımı olarak eşleştirilmiştir. Aynı şekilde “Türkiye Cumhuriyeti Devletinin yönetim yapısını yasama, yürütme ve yargı kavramları çerçevesinde analiz eder” kazanımı “ülkemizde yasama, yürütme ve yargı organlarının bağımsız olduğunu fark eder” kazanımı ile ara disiplin alan kazanımı olarak eşleştirilmiştir (MEB, 2005b).

7. sınıf ders kitabında devlet kavramına daha çok “ülkemizde nüfus” ikinci ünitesi “nüfusumuzun özellikleri”, “eğitim ve çalışma hakkı”; “yaşayan demokrasi” altıncı ünitesi “Türklerde yönetim ve egemenlik”, “anayasadan gelen güç” ve “yönetimin gücü” alt konu başlıklarında yer ayrılmıştır (Evirgen, 2016).

7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda Atatürkçülükle ilgili konularda devlet kavramı “güç, yönetim ve toplum” öğrenme alanı “yaşayan demokrasi”

ünitesinde “vatandaşların devlete karşı görevleri ve Atatürk’ün vatandaşlık görevlerine önem vermesi”, “anayasanın anlam ve önemini fark edebilme”;“Atatürk’ün millî tarihimize verdiği önem” ve “yürürlükte olan anayasamızın bazı maddeleri” açısından ele alınarak işlenmiştir (MEB, 2005b).

2.4.4. Milli Egemenlik

Türk Dil Kurumu Sözlüğüne göre egemenlik “milletin ve onun tüzel kişiliği olan devletin yetkilerinin hepsi, hükümlanlık, hâkimiyet” olarak tanımlanmaktadır. (TDK, 1998).

İstedğini yaptırabilme ve söz geçirebilme gücü anlamına gelen egemenlik, ulusal veya uluslararası düzeyde siyasi kararlar alma ve bu kararları uygulama yetkisinin, herhangi bir kimse, grup veya kuruma değil, sadece devlete ait olması anlamını da içerir (Demir ve Acar, 2002).

Yöneticilerin sınırsız yetki ve güçlere sahip olmaması gerektiği çağdaş demokrasilerde herkes tarafından kabul görmektedir. Buradan hareketle çağdaş egemenlik anlayışı devletin ülke sınırları içinde en üstün ve yüksek, hiçbir kurumla paylaşılabilen, devredilemeyen, asli, kayıtsız ve şartsız iktidarından ziyade, hukuk kuralları yoluyla ulusal ve uluslararası alanda sınırlandırılarak keyfi uygulamaların olmadığı, meşruiyetini halktan ve uluslararası hukuk normlarından alan, temel insan hakları ve hürriyetlerini koruyarak geliştiren, çoğunluğun yanında azınlığın da haklarını eşit şartlarda kullanabildiği bir anlayışı ifade etmektedir (Aydınlı ve Ayhan, 2004).

Sadece devletin sahip olup, diğer toplumsal kurumların sahip olmadığı en üst karar alma ve uygulama yetkisi ile iktidarı olarak tanımlanabilen egemenlik, iç ve dış egemenlik olmak üzere iki kapsamda ele alınır. İç egemenlik, ulusal sınırlar içerisinde yalnız devletin gücü ve yetkisini ifade ederken, dış egemenlik ise uluslararası düzende devletin sadece kendi yükümlülükleri çerçevesinde sınırlandırılabilen mutlak bağımsızlığını kapsamaktadır. Devlet yönetimi; uluslararası hukuk kuralları ve devletin üye bulunduğu birçok uluslararası organizasyonların kuralları ile

düzenlenirken bu kuralların devlete yüklediği görev ise; toplumun refah seviyesini artırarak halkını mutlu etmek olmalıdır (Bilgiç, 2012).

Milli Egemenlik, bir ülkede milletin demokratik bir seçim yoluyla meclise milletvekillerini göndererek devletin yönetimine el koyması ve kendi hükümetlerini onların aracılığıyla denetleme yetkisini, başka bir deyişle yasama, yürütme ve yargı yetkisini elinde tutmasıdır. Milli Egemenlik ilkesi, demokrasinin de vazgeçilmez temel taşlarından biri olduğu için "egemenlik kayıtsız, koşulsuz milletindir" özdeyişi kabul edilmiş bir ilke olarak belirtilmiştir (Bilgiç, 2012).

5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve sosyal bilgiler ders kitaplarında Milli Egemenlik kavramına doğrudan ve dolaylı olarak nasıl yer verildiğine ilişkin bilgiler açıklanmaya çalışılacaktır.

5. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda Milli Egemenlik kavramı, "güç, yönetim ve toplum" öğrenme alanı ve "bir ülke, bir bayrak" ünitesinde "demokratik yönetim birimlerindeki yetki ile ulusal egemenlik arasındaki ilişkiyi açıklar" ve "Ulusal Egemenlik ve bağımsızlık sembollerine değer verir" kazanımları ile ilişkilendirilmiştir. Bu kazanımlarla ilgili olarak "sınıf anayasası" başlığı kapsamında "sınıf içerisinde öğrenciler tarafından sınıf ve okul kurallarını içeren bir sınıf anayasası hazırlanır", "Mehmet Akif Ersoy evi gezisi" başlığı altında "İstiklâl Marşımızın yazarı Mehmet Akif Ersoy'un evine gezi yapılır" ve "bayrağımızın tarihi" başlığı altında "Ulusal Egemenlik sembollerimizden bayrağımızın tarihi hakkında araştırma yapılır" şeklinde etkinliklere yer verilmiştir. Ayrıca "demokratik yönetim birimlerindeki yetki ile ulusal egemenlik arasındaki ilişkiyi açıklar" kazanımı ve "Ulusal Egemenlik ve bağımsızlık sembollerine değer verir" kazanımları, İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi dersine ait sırasıyla "demokrasi ve ilkelerinin önemini kavrar; demokrasinin insan hakları için vazgeçilmez bir değer taşıdığını takdir eder; demokrasinin temelinin özgürlük ve eşitliğe dayandığını bilir" ve "T.C. Anayasasının varlığının farkına varır" kazanımları ile ara disiplin alan kazanımı olarak eşleştirilmiştir (MEB, 2005a).

5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında Milli Egemenlik kavramı daha çok “bir ülke, bir bayrak” yedinci ünitesinde “Ulusal Egemenlik ve yönetim” ile “ulusal değerlerimiz” alt konu başlıklarında işlenmiştir (Özensoy ve Aynacı, 2016).

5. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda Atatürkçülükle ilgili konularda Milli Egemenlik kavramı, “güç, yönetim ve toplum” öğrenme alanı “bir ülke, bir bayrak” ünitesinde “millî kültürün korunmasında dilin önemi”, “Türkiye’nin dünya üzerindeki yerinin önemi” ve “bazı devletler tarafından Türkiye’nin güçlenmesinin istenmediği” şeklinde ele alınarak işlenmiştir (MEB, 2005a).

6. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda Milli Egemenlik kavramı, “güç, yönetim ve toplum” öğrenme alanı içerisinde öğrenciler için “geçmişten günümüze Türk devletlerinde yönetim şekli ve egemenlik anlayışındaki değişim ve sürekliliği fark ederler” kazanımı ile ilişkilendirilmiştir. Ayrıca Milli Egemenlik kavramı, demokrasi kavramı kapsamında işlenmiştir (MEB, 2005b).

6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda Milli Egemenlik kavramı, “güç, yönetim ve toplum” öğrenme alanı “demokrasinin serüveni” ünitesinde “demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır” ve “değişik dönem ve kültürlerde demokratik yönetim anlayışının tarihsel gelişimini tartışır” şeklinde ele alınmıştır. Bu kapsamda “demokrasinin tarihçesi” başlığı altında “demokrasinin gelişim sürecini, temel ilkelerini, değişik yönetim biçimlerini değerlendirerek bir anlam çözümleme tablosunda karşılaştırır” şeklinde etkinliğe yer verilmiştir. Bununla ilgili olarak “farklı yönetim biçimleri olarak monarşi, oligarşi, teokrasi ve cumhuriyet incelenecektir” şeklinde açıklama yapılmış ve Milli Egemenlik kavramına cumhuriyet yönetim biçiminde değinilmiştir (MEB, 2005b).

6. sınıf ders kitabında Milli Egemenlik kavramı “demokrasinin serüveni” altıncı ünitesinde “en iyisi demokrasi” alt konu başlığında işlenmiştir. Burada “egemenlik kayıtsız, şartsız milletindir” ilkesini getiren 1921 Anayasası’na değinilmiş, demokrasinin temel ilkeleri kapsamında anayasanın altıncı maddesine vurgu yapılmış ve ayrıca demokrasinin genellikle halkın egemenliğine dayalı bir yönetim şekli olduğu üzerinde durulmuştur (Karabıyık, 2016).

7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda Milli Egemenlik kavramı, “güç, yönetim ve toplum” öğrenme alanı “yaşayan demokrasi” ünitesinde “tarihsel süreçte Türk devletlerinde yönetim şekli ve egemenlik anlayışındaki değişim ve sürekliliği fark eder” kazanımı ile ilişkilendirilmiştir. Bu bağlamda “kurultaydan Büyük Millet Meclisi'ne” başlığı içinde “ilk Türk devletlerinden günümüze yönetim ve egemenlik anlayışındaki değişim ve sürekliliği gösteren bilgiler analiz edilir” şeklinde etkinliğe yer verilmiştir (MEB, 2005b).

7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında Milli Egemenlik kavramı “yaşayan demokrasi” altıncı ünitesinde “Türklerde yönetim ve egemenlik”, “anayasadan gelen güç” ve “yönetimin gücü” alt başlıklarında ele alınmıştır (Evirgen, 2016).

7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda Atatürkçülükle ilgili konu ve kazanımlarda Milli Egemenlik, “güç, yönetim ve toplum” öğrenme alanı ve “yaşayan demokrasi” ünitesinde, yürürlükte olan anayasamızın bazı maddeleri kapsamında ele alınmış ve burada “anayasamızın 2. maddesinde yer alan Türkiye Cumhuriyeti Devletinin nitelikleri ile ilgili uygulamalara toplum hayatından örnekler verir” kazanımı altında “anayasamızda, devletin temel amaç ve görevleriyle ilgili bir madde ile egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğunu belirten bir maddenin yer aldığı belirtilir” şeklinde açıklamaya yer verilmiştir (MEB, 2005b).

2.4.5. Gelenek

Bir topluluğun kendinden önceki nesillerden devralıp kısmen dönüştürerek sonraki nesillere devrettiği inanç, kurum ve seremonileri de kapsayan her türlü toplumsal pratiklerin tümüdür. Başka bir açıdan gelenek, toplumun bireylerini birbirlerine bağlayan, geçmişten gelen ve deneme yanılma yoluyla oluşarak kökleşmiş, alışkanlıklar biçimindeki kurallardır (Demir ve Acar, 2002; Bilgiç, 2012).

Her toplum, içinde yaşayan bireylere iyi veya kötü bir gelenek sunar. Toplumun geçirmiş olduğu yaşantılardan süzölmüş birikim olan geleneklerin amacı, yeni nesillere dünyada yaşamak için gerekli bilgileri vermektir. Dolayısıyla bizlere sunulan en yararlı bilgi kaynaklarından biri de gelenektir. Ancak geleneğin bu

yararlılığı onun her zaman “doğru” olduğu, hata ve yanlış yapmadığı anlamına gelmeyeceği gibi, gelenek bize “doğru” değil, “yararlı” bilgi vermeye çalışır. Başka bir deyişle geleneğin, “Bu verdiğim bilgi doğru mudur?” yerine “Bu verdiğim bilgi işe yarar mı?” diye bir sorunu vardır. Bundan dolayı gelenek, bir bilgi kaynağı olarak bilgiyi doğrulama yöntem ve teknikleri geliştirmemiştir. Ancak bilim “doğru bilgi” vermeyi amaçlayarak çeşitli doğrulama yöntemleri geliştirmiştir ve geliştirmektedir. Bu anlamda, gelenek pragmatisttir (Bacanlı, 2014). Dolayısıyla diyalektik açıdan geleneğe körü körüne bağlanma kadar, gelenekten tümüyle kopmuş olan bir düşünce de yanlıştır. Bu durumda yapılması gereken, yaşam tarzı ve ihtiyaçlarla çelişen, bilime zıt olan geleneklerden arınmak, doğru ve gerekli olan sağlam gelenekleri ise geleceğe doğru geliştirmektir (Bilgiç, 2012).

Gelenek, bir toplumun kültürüdür. Nesilden nesle maddi ve manevi kültür ürünleri ve pratikleri yoluyla aktarılan bu bilgi birikimi, o topluma bağlı bireyleri, karşılaştıkları yeni durumlarda ne yapabileceklerine yönelik çeşitli tavsiyelerde bulunur. Ayrıca, bireylerin gerek kişisel benliklerini gerek sosyal ilişkilerini, gerekse fiziksel dünya ile ilişkilerini şekillendiren gelenekler, bu şekillendirmede “doğru”dan çok “yararlılık”ı esas alır. Dolayısıyla, toplumun kültürünün kişiye göstermiş olduğu yol ve ilişki biçimleri her zaman “doğru” olmayabilmektedir ve özellikle bu durum günümüzde olduğu gibi, teknolojik gelişmelerin toplumun geleneği oluşturmaya ve o geleneği kullanmasına izin vermeyecek kadar hızlı meydana gelmesi durumunda daha iyi anlaşılmaktadır. Böyle durumlarda gerek kendimizle gerek başkalarıyla gerekse dış dünyayla doğru ve sağlıklı ilişki kurabilmek için -ki ağırlık sosyal ilişkilerdedir- gelenekte birtakım amaçlı ve hedefli düzeltme ve düzenlemelerin yapılması gerekebilir. Bu düzeltmelerin yolu da eğitimden geçmektedir. Bu yüzden, birtakım çevreler eğitim yoluyla “her şeyin düzeleceğini” düşünmektedirler. Kişinin sosyal ilişkilerinin sağlıklı bir şekilde kurulabilmesi ve yürütülebilmesi için sosyal beceri eğitiminden yararlanabilir ve böylece toplumun geleneğinin yeniden yapılandırılması sağlanabilir. Başka bir deyişle, bugün Türkiye toplumunun yaşadığı sıkıntıların en azından bir kısmı sağlıklı insan ilişkilerinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle sosyal beceri eğitimi de bu probleme muhtemel bir çözüm yollarından biridir (Bacanlı, 2014).

5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve sosyal bilgiler ders kitaplarında gelenek kavramına doğrudan ve dolaylı olarak nasıl yer verildiğine ilişkin bilgiler açıklanmaya çalışılacaktır.

5. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda, programın temel yaklaşımlarından biri “öğrencilerin kendi örf ve âdetleri çerçevesinde ruhsal, ahlâkî, sosyal ve kültürel yönlerden gelişmesini hedefler” olarak kabul edilmiştir. Gelenek kavramı programda daha çok “kültür ve miras” öğrenme alanında kültür kavramı kapsamında ele alınmıştır (MEB, 2005a).

5. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda gelenek kavramı, “kültür ve miras” öğrenme alanı ve “adım adım Türkiye” ünitesinde “ülkemizin çeşitli yerlerindeki kültürel özelliklere örnekler verir”, “ülkemizin çeşitli yerleri ile kendi çevresinin kültürel özelliklerini benzerlikler ve farklılıklar açısından karşılaştırır” ve “kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki önemini açıklar” kazanımları ile ilişkilendirilmiştir. Bu kazanımlarla ilgili olarak “hikâye okuma bayramı” başlığı altında “okuma etkinlikleriyle, seçilen hikâye, masal, efsane ya da destanlardaki kültürel izler fark edilir” şeklinde etkinliğe yer verilmiştir (MEB, 2005a).

5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında gelenek kavramı daha çok “adım adım Türkiye” ikinci ünitesinde “ülkemizin güzelliklerine yolculuk”, “zengin kültürümüz”, “farklılıklar ve benzerliklerimiz zenginliğimizdir” ile “ortak değerlerimiz” alt konu başlıklarında işlenmiştir (Özensoy ve Aynacı, 2016).

5. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda Atatürkçülükle ilgili konularda gelenek kavramı, “kültür ve miras” öğrenme alanı “adım adım Türkiye” ünitesinde “Atatürk’ün millî eğitim konusundaki düşünceleri/uygulamaları” başlığında “Atatürk’ün öğretim birliğine ve karma eğitime neden önem verdiği açıklanarak onun eğitimin ve millî kültürün yaygınlaştırılmasına önem verdiği vurgulanır” açıklamasına yer verilmiştir. “millî kültürün korunmasında dilin önemi” başlığı altında da “millî kültürün korunup geliştirilmesinde Türk dilinin önemi açıklanır. Millî kültürün korunup geliştirilmesinde Türk dilinin önemi, Atatürk’ün millî kültür ve dil arasındaki ilişkiyi belirten sözleri ile ilişkilendirilir” açıklaması yer almıştır. Yukarıda bahsedilen

konu başlıkları “kanıt kullanarak Atatürk inkılâplarının öncesi ile sonrasındaki günlük yaşamı karşılaştırır” kazanımı ile ilişkilendirilmiştir. Ayrıca Atatürkçülüğün birçok temel esaslarından biri olan “milli kültürün geliştirilmesi” hatırlatılarak Atatürk ilkeleri ile ilişkilendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır (MEB, 2005a).

6. sınıflar için gelenek kavramı, programda daha çok “kültür ve miras” öğrenme alanında “kültür” kavramı kapsamında ele alınmıştır. 6. sınıftaki öğrencilerin, Türk kültürünün yazılı ve sözlü edebiyat ürünlerini inceleyerek Orta Asya’da yaşayan ilk Türk toplumlarının yaşamlarını ve onların Türk kültürüne katkılarını fark etmeleri beklenmektedir. Ayrıca günümüzdeki geleneklerin tarihsel kökenlerini öğrenme fırsatı bularak kültürümüzü oluşturan unsurları değişim ve süreklilik açısından incelemeleri istenmektedir (MEB, 2005b).

6. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda gelenek kavramı, “kültür ve miras” öğrenme alanı ve “İpek Yolunda Türkler” ünitesinde “destan, yazıt ve diğer belgelerden yararlanarak Orta Asya ilk Türk devletlerinin siyasal, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur”, “Orta Asya ilk Türk devletlerinin kültürel özellikleriyle yaşadıkları yerlerin coğrafi özelliklerini ilişkilendirir”, “İpek Yolu’nun toplumlar arası siyasal, kültürel ve ekonomik ilişkilerdeki rolünü fark eder”, “Türklerin İslamiyet’i kabulleri ile birlikte siyasî, sosyal ve kültürel alanlarda meydana gelen değişimleri fark eder”, “Örnek incelemeler yoluyla kutlama ve törenlerimizdeki uygulamaların kültürümüzü oluşturan unsurlarla ilişkisini değişim ve süreklilik açısından değerlendirir” ve “Orta Asya ilk Türk devletleri ve Türk-İslam devletlerinin Türk kültür, sanat ve estetik anlayışına katkılarını kanıtlar gösterir” kazanımları ile ilişkilendirilmiştir. Bu kazanımlarla ilgili olarak “Oğuz Kağan Destanı ve Hunlar”, “Türeyiş ve Ergenekon Destanları”, “Bilge Kağan’dan Mesaj”, “Destan ve Yazıtlara göre Uygurlar”, “İpek Yolu ve Türkler”, “İslamiyet ve Türkler”, “Türkler”, “Geçmişiz İzleri” ve “Kilim” başlıkları altında birçok etkinliklere yer verilmiştir (MEB, 2005b).

6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında gelenek kavramı “İpek Yolunda Türkler” üçüncü ünitesinde “ordu, millet el ele” ve “geçmişten günümüze” alt başlıklarında; “ülkemizin kaynakları” dördüncü ünitesinde “doğa ile ekonomi buluşuyor” alt

başlığında; “ülkemiz ve dünya” beşinci ünitesinde “insanları seviyorum” alt başlığında; “demokrasinin serüveni” altıncı ünitesinde “Türk toplumunda kadının yeri” alt başlığında ele alınarak işlenmiştir (Karabıyık, 2016).

6. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda Atatürkçülükle ilgili konularda gelenek kavramı ile ilgili olarak “kültür ve miras” öğrenme alanı “İpek Yolunda Türkler” ünitesinde “Atatürk’ün millî tarihimize verdiği önem” başlığında “Türklerin köklü ve zengin bir tarihe sahip oldukları vurgulanarak tarih boyunca birçok güçlü devlet kurdukları belirtilir” açıklamasına yer verilmiştir. “küresel bağlantılar” öğrenme alanı “ülkemiz ve dünya” ünitesinde “diğer örf ve âdetlere hoşgörölü olmanın gerekliliğı” başlığında “diğer milletlerin örf ve âdetlerine hoşgörü göstermenin önemi belirtilerek Atatürk’ün diğör milletlerin örf ve âdetlerine hoşgörölü olduğı vurgulanır” açıklaması yer almıştır (MEB, 2005b).

7. sınıftaki öğrencilerin Türkiye tarihinin temel kırılma noktaların yanı sıra, Türkiye’de kurulan Türk Devletleri’nin Türk kültürünün oluşmasındaki yeri ve önemini; edebiyat, mimarî, müzik ve güzel sanatlar üzerinden değerlendirmeleri ve bununla birlikte siyasi yapının devamlılığında kültürel faktörlerin önemini kavramaları beklenmektedir.

7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda gelenek kavramı, “kültür ve miras” öğrenme alanı ve “Türk tarihinde yolculuk” ünitesinde “Türkiye Selçukluları döneminde Türklerin siyasal mücadeleleri ve kültürel faaliyetlerinin Anadolu’nun Türkleşme sürecine katkılarını değerlendirir”, “şehir incelemesi yoluyla Türk kültür, sanat ve estetik anlayışındaki değişim ve sürekliliğe ilişkin kanıtlar gösterir”, “Osmanlı-Avrupa ilişkileri çerçevesinde kültür, sanat ve estetik anlayışındaki etkileşimi fark eder” ve “seyahatnamelerden hareketle Türk kültürüne ait unsurları örneklendirir” kazanımları ile ilişkilendirilmiştir. Bu kazanımlarla ilgili olarak “Selçuklu Kervansarayları”, “Haçlı Seferleri”, “medresenin sırrı”, “şehirlerin dili” “lalenin serüveni”, “Türk Marşı” ve “seyyahların gözüyle” başlıkları altında birçok etkinliklere yer verilmiştir (MEB, 2005b).

7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında gelenek kavramı “lkemizde nüfus” ikinci ünitesinde “nedenleri ve sonuçları ile g” alt başlığında, “Türk tarihinde yolculuk” üçüncü nitesinde “Osmanlı’da hoşgörü ve birlikte yaşama kültürü”, “Osmanlı’nın ilk başkenti: Bursa” ve “Osmanlı-Avrupa etkileşimi” alt başlıklarında; “ekonomi ve sosyal hayat” beşinci ünitesinde “vakıf medeniyeti” ve “nasıl meslek edindiler?” alt başlıklarında; “lkeler arası köprüler” yedinci ünitesinde “ortak mirasın nöbetçileri” alt başlığında ele alınarak işlenmiştir (Evirgen, 2016).

7. sınıf Sosyal Bilgiler ğretim Programı’nda Atatürkçülükle ilgili konularda gelenek kavramı “küresel bağlantılar” öğrenme alanı “lkeler arası köprüler” nitesinde “Atatürk’n Türk tiyatrosuna ve sahne oyunlarına verdiği önem” başlığında “düşünce, sanat ve edebiyat ürünlerinin, doğal varlıkların ve tarihi çevrelerin ortak miras ögesi olarak yaşatılmasında insanlığın sorumluluğunun farkına varır” kazanımı çerçevesinde “Atatürk’ün geleneksel sahne oyunlarının ve ağdaş Türk tiyatrosunun gelişmesi için sağladığı katkılar belirtilerek Atatürk’ün tiyatro ve sahne sanatçılarına verdiği önem vurgulanır” açıklaması kapsamında yer verilmiştir (MEB, 2005b).

Sonuç olarak 6. ve 7. sınıflarda bulunan öğrencilerin bu alanda kültürü ve kültürün özel yönlerini, dil, inançlar ve bunların etkisi hakkında bilgi edinmeleri, ayrıca kültürün insanoğlu tarafından oluşturulduğunu, öğrenildiğini, insanın kendini kültüre adapte ettiğini öğrenmeleri ve insanların inanç, bilgi, değer ve gelenek sistemlerine sahip olduğunu fark etmeleri gerektiği vurgulanmaktadır. Kültürün toplumdan topluma farklılık gösterdiğini, aynı zamanda benzerlikleri de barındırdığını fark etmeleri, toplumların birbirlerini kültürel yönden etkilediğini ve buna Türk tarihinden örnekler vermeleri beklenmektedir.

2.4.6. Kanıt

Bir şeyin doğruluğu, gerçekliği konusunda kanı verici belge, delil anlamına gelen kanıt (TDK, 1998), bir ifadenin, önermenin, durumun veya olayın üzerinde uzlaşılabilecek düzeyde doğruluğuna veya yanlışlığına karar vermede kabul görebilecek bilgi, belge veya akıl yürütme olarak da tanımlanmaktadır (Demir ve Acar, 2002). Sosyal Bilgiler ğretim Programı’na göre kanıtlama, öğrencilerin,

öğrenilenlerle ilgili bir yargıyı destekleyici bilgileri toplayarak bu bilgileri çözümlemeleri ve o yargıyı doğrulayan kanıtlar olarak sunmalarıdır. Türkiye'nin çölleşmekte olduğu, kültürün geçmişten bugüne taşındığı, bazı mesleklerin kaybolmaya yüz tuttuğu düşüncelerini kanıtlamaya çalışmak örnek olarak verilebilir (MEB, 2005b).

Tarih disiplini söz konusu olduğunda akla gelen en önemli noktalardan biri, kaynak ve kanıtlardır. Zira kaynak gösterilmeden yapılan tarihin ya da tarihsel bilginin oluşturulması için gerekli olan kanıtların eksikliği, tarihinin tarihsel bilgiyi oluştururken bilimsellikten uzaklaşmasına açmaktadır. Bu tür bir eksik çalışma tarihsel bir çalışmadan çok, bir hikâye olarak düşünülebilir. Doğru ve güvenilir bir tarih çalışması, bir dizi farklı düzeylerde inceleme yapmayı gerektirmekte ve bu da yalnızca tarihsel yöntemin uygulanmasından ibaret değildir. Geçmişten günümüze kadar gelen kalıntılar sınıfta incelendiğinde birer ders materyali haline gelir. Bu kalıntılardan yola çıkılarak ortaya koyulacak argümanlar tarihsel bilgiyi oluşturur (Işık, 2008).

Kanıtların farklı farklı bilim/araştırma alanları ile meslek gruplarındaki kilit rolü, okul düzeyindeki derslerin öğrenciye indirgenme sürecinde de kullanılmıştır. Yapılandırmacı öğrenme anlayışının kilit yaklaşımlarından biri de bilişsel, duyuşsal ve psikomotor becerilerin gelişim ve sınıf içinde etkin oluş sürecinde öğrencilerin önüne kanıtların sunulması ve onların kanıt temelli etkinlikler yapmaları olmuştur. “kanıt temelli tarih öğretimi”, tarih dersinin öğretimine yönelik yapılandırmacı anlayışa dayalı çağdaş bakış açısını kapsayan bir yaklaşım olup tarih disiplininin temel anlayışıyla metodolojik kavram ve söylemlerinin öğrenciye tanıtılmasını ve bu temelde becerilerin oluşturulmasını amaçlar. Bu bağlamda tarih öğretiminde ana nokta, tarihçilerin araştırma, analiz ve yorumlama süreçlerinin öğrenciye tanıtılarak bu süreçlere ilişkin deneyim ve becerilerin oluşturulmasıdır (Kabapınar, 2014).

Kanıt temelli öğretim yaklaşımı sosyal bilgiler dersinin bileşenleri içerisinde yer alan vatandaşlık, coğrafya, arkeoloji, ekonomi, sosyoloji, psikoloji gibi alanların konularının öğretilmesi sürecinde ve sosyal bilgiler öğretim programının temel

felsefesine uygun olarak işlenen konunun/temanın tarihsel, sosyal, kültürel, ekonomik boyutlarının bir bütün olarak sunulması sürecinde kullanılabilir. Kanıt temelli tarih ya da sosyal bilgiler öğretimi, öğrencilerin tarih ve sosyal bilimlere ilişkin bazı farkındalıklar geliştirmelerine yardımcı olacaktır. Bunlardan bazıları şu şekildedir; *i.* tarihsel ya da sosyal bilginin üretilmesinin temelinde kanıtların olduğunun farkına varmaları, *ii.* tarihçilerin ve sosyal bilimcilerin aynı kanıtları kullansalar bile farklı bakış açıları ve yorumları üretebilecekleri, *iii.* kendilerinin de kanıtları analiz ederek tarihsel ya da sosyal bilimlerle ilintili konulara ilişkin bakış açısı/yorumlar üretebilecekleri, *iv.* tarihin ve sosyal bilimlerin yorumlanmasında mutlak doğrunun olmadığı, *v.* tarihsel ve sosyal konularla/sorunlarla ilgili kanıtların güvenilirliğini sorgulamanın öneminin fark edilmesi, *vi.* Tarih ve sosyal bilgiler dersinin, kullanılan yöntemle bağlı olarak ezber ile özdeşleşmek zorunda olmadığını görmelerini sağlamasıdır (Kabapınar, 2014).

5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve sosyal bilgiler ders kitaplarında kanıt kavramına doğrudan ve dolaylı olarak nasıl yer verildiğine ilişkin bilgiler açıklanmaya çalışılacaktır.

5. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda "Görsel kanıt kullanma (nesne, minyatür, gravür, fotoğraf, karikatür, temsili resim)", "doğrudan verilecek beceriler" den biri olarak nitelenmiştir. Öğrencilerin kanıt kullanması, kanıta dayalı akıl yürütme becerilerini geliştirmesi, sosyal bilgiler dersinin en önemli amaçlarından birisidir. Bu açıdan sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin, kanıt niteliği taşıyan birinci elden kaynakları ikinci elden kaynaklarla karşılaştırmaları gereklidir. Birincil kaynak olayın geçtiği döneme ait kaynaklar olup ikincil kaynaklar ise bu kaynaklara dayanılarak hazırlanmış telif eserlerdir. Dolayısıyla birincil kaynaklar yazılı, görsel ve işitsel dokümanlardan ve nesnelerden oluşmaktadır (MEB, 2004); *i.* gazeteler, mektuplar, tarihsel yemekler, günlükler, *ii.* nüfus verileri, haritalar, mimari çizimler, *iii.* fotoğraflar, aile fotoğrafları, filmler, videolar, güzel sanatlar, *iv.* sözlü tarih kayıtları, görüşme kayıtları, müzik kayıtları, *v.* buluntular, aletler, silahlar, aletler, malzemeler, giysiler icatlar, mezar taşları.

Akademik kitaplar, uzman görüşleri, parti programları, mahkeme kararları, güncel istatistik ve tablolar, resmi raporlar, meteoroloji verileri haritalar, gazete ya da dergi haberleri, karikatürler, şiirler, şarkılar, sivil toplum raporları, belgeseller, güncel fotoğraflar/resimler sosyal bilgiler konularında kullanılabilecek potansiyel kanıtlardır (Kabapınar, 2014).

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda belirtildiği üzere ilköğretimde 4 ve 5. sınıf çocukları için birincil kaynaklar olarak kendi yaşamlarına ait kimlik belgeleri, doğum günü kartları, ilk kitapları, oyuncakları, koleksiyon defterleri, aileye miras kalan eşyalar, okul kayıtları, posta kartları, demir ve kâğıt paralar gibi malzemeler öncelikli olmalıdır. Ayrıca kanıtlarla ilgili diğer bir husus da programda ayrı bir başlık olarak işlenen “görsel kanıtlar” dır. Görsel materyaller (fotoğraf, resim, grafik, karikatür, harita vb.), sadece metinden oluşan bir yazılı materyalden daha etkili olup bazı öğrencilerin görsel betimlemeler yoluyla daha kolay öğrendikleri bilinmektedir. Hatta sözel yolla daha kolay öğrenen öğrencilerin bile çoğu zaman bazı kavramları öğrenmede, görsel desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. Dolayısıyla sosyal bilgiler öğretiminde tarihî eserler, resimler, portreler, yazılı ya da basılı dokümanlar, anıtlar, yapılar, fotoğraflar, haritalar, mitler, masallar, folklor, edebiyat, müzik, istatistikler, hatırat vb. görsel kanıt olarak kullanılabilecek materyal türleridir. Sonuç olarak görsel materyaller karşılaştırma yapmak, istatistik ve diğer verileri daha anlaşılır kılmak, nesneleri açıkça görebilmek için büyütme ya da küçültme, sözel mesajları desteklemek (sözel mesajları tekrarlamak değil), bir noktayı açıklığa kavuşturmak; değişiklikten, çeşitlilikten yararlanmak; ilişkileri, kural ya da formülleri göstermek maksadıyla kullanılabilir (MEB, 2005a).

5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda “kanıt kullanma” doğrudan verilecek becerilerden biri olarak ele alınmıştır. Yine kaynak ve kanıt kullanımının sosyal bilgiler eğitimi için önemi, amacı ve sınırlılıkları şu şekilde ifade edilmiştir (Kabapınar, 2014); *i.* sosyal bilgiler eğitimi kapsamında kaynak kullanımı ve kanıt değerlendirmede, öğrencilerin neden-sonuç ilişkisi kurmaları ve kanıta dayalı akıl yürütmeleri sağlanarak kanıtların sınırlılıkları ve tarihin farklı yorumlarının olabileceği fark ettirilmeli, *ii.* erken yaşlardan itibaren öğrencilerin birincil ve ikincil kaynaklar üzerinde bireysel ya da grup hâlinde çalışarak, kendi anlayışlarını sosyal ve

kültürel bağlam içerisinde oluşturmalarına yardımcı olmalı, *iii.* öğrencilerin farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesneler, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeli, değişim ve sürekliliği algılamalıdır.

5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda “eleştirel düşünme becerisi” ve “tarihi empati” başlıklarında da kanıtla ilgili ifadelere yer verilmiştir. “eleştirel düşünme becerisi” başlığında kanıtlarla ilgili olarak “eleştirel düşünme, yalnızca “bilmek” ten fazlasını gerektirmektedir. Öğrenciler, bilgi edinmek için araştırmalar ya da gözlemler yapabilmelidirler. Eleştirel düşünme, gözlem ya da araştırma verilerinden, öğrencilerin güvenilir sonuçlara varabilmeleri ve araştırmanın amacına, niteliğine bağlı olarak öğrencilerin kendilerine “o halde”, “öyleyse”, “bu durumda” gibi ifadelerle başlayan sorular sorabilmelidirler. Öğrenciler, başlı başına bir olgudan yola çıkarak çıkarım yapabilecekleri gibi, bir genellemeden, bir karardan ya da değerlendirmeden yola çıkarak da bir çıkarımda bulunabilirler. Öğrenciler ham verilerden, kanıtlardan ya da örneklerden de çıkarım yapma konusunda yararlanabilirler. Akılcı çıkarımlar ve yorumlar yapma, eleştirel düşünmenin temel gerekliliklerinden biri olan derinliğine soruşturma yapmanın bir parçasıdır” açıklamasına yer verilmiştir. Programda “tarihî empati”nin özellikleri vurgulanırken “tarihî kanıtlar tarihin motorudur. Dolayısıyla tarihî empati, tarihî kanıtların değerlendirilmesine ve analizine dayanır. Onlar olmadıklarında, hatta bazı durumlarda az bulunduklarında bile tarih makinesi çalışmayabilir. Öğrencilerin tarihî olayları daha derinlemesine anlayabilmeleri için, tarihî kanıtları incelemesi ve değerlendirilmesi ile ilgili araştırmalarla baş edebilmelidirler” açıklaması yapılmıştır (MEB, 2005b).

5. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda kanıt kavramı, “kültür ve miras” öğrenme alanı “adım adım Türkiye” ünitesinde “kanıt kullanarak Atatürk inkılaplarının öncesi ile sonrasındaki günlük yaşamı karşılaştır” kazanımı; “insanlar, yerler ve çevreler” öğrenme alanı “bölgemizi tanıyalım” ünitesinde “yaşadığı bölgedeki insanların doğal ortamı değiştirme ve ondan yararlanma şekillerine kanıtlar gösterir” kazanımı ve “bilim, teknoloji ve toplum” öğrenme alanı “gerçekleşen düşler” ünitesinde “kanıtlara dayanarak Atatürk’ün bilim ve teknolojiye verdiği önemi gösterir” kazanımı ile ilişkilendirilmiştir. Bu kazanımlarla ilgili olarak sırasıyla “grafik

yorumluyoruz, film izliyoruz, fotoğraf inceliyoruz”, “turist rehberi olalım, bölgemizi tanıyalım, fotoğrafların dili, internette araştırıyoruz” ve “Atatürk ve bilim” başlıkları altında etkinliklere yer verilmiştir. Ayrıca “görsel kanıt kullanarak Atatürk İnkılâpları öncesi ile sonrası günlük yaşamı karşılaştır” kazanımı İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi Dersine ait sırasıyla “Atatürk İnkılâplarının, insan haklarının ülkemizde gelişimi için önemli olduğunu fark eder; kadın ve erkeklerin cumhuriyetle birlikte yeni haklar elde ettiğini bilir” kazanımları ile ara disiplin alan kazanımı olarak eşleştirilmiştir (MEB, 2005a).

5. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda Atatürkçülükle ilgili konularda kanıt kavramı için “kültür ve miras” öğrenme alanı “adım adım Türkiye” ünitesinde “Türk kadınının toplumdaki yeri ve Atatürk’ün kadın haklarına verdiği önem” başlığında “Atatürk’ün kadınlara sağladığı sosyal ve siyasal haklar kanıt gösterilerek kadınların cumhuriyet yönetimi sayesinde elde ettikleri haklar ve Türk kadının günümüz toplumdaki yeri ve önemi örneklerle açıklanır” açıklamasına yer verilmiştir. Ayrıca programda Atatürkçülük ile ilgili olarak “kanıt kullanarak Atatürk inkılâplarının öncesi ile sonrasındaki günlük yaşamı karşılaştır” kazanımı kapsamında birçok başlıklara yer ayrılmıştır (MEB, 2005a).

6. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda kanıt kavramı “kültür ve miras” öğrenme alanı ve “İpek Yolu Türkler” ünitesinde “Orta Asya İlk Türk devletleri ve Türk-İslam devletlerinin Türk kültür, sanat ve estetik anlayışına katkılarını kanıtlar gösterir” kazanımı ilişkilendirilmiştir. Bu kazanımla ilgili olarak “kilim” etkinliğine yer verilmiştir (MEB, 2005b).

7. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda kanıt kavramı “birey ve toplum” öğrenme alanı “iletişim ve insan ilişkileri” ünitesinde “Atatürk’ün iletişime verdiği önem kanıtlar gösterir” kazanımı; “kültür ve miras” öğrenme alanı “Türk tarihinde yolculuk” ünitesinde “kanıtlara dayanarak Osmanlı Devleti’nin siyasi güç olarak ortaya çıkışını etkileyen faktörleri açıklar”, “Osmanlı toplumunda hoşgörü ve birlikte yaşama fikrinin önemine dayalı kanıtlar gösterir” ve “şehir incelemesi yoluyla Türk kültür, sanat ve estetik anlayışındaki değişim ve sürekliliğe ilişkin kanıtlar gösterir” kazanımları ile ilişkilendirilmiştir. Bu kazanımlarla ilgili olarak sırasıyla “Anadolu

Ajansı”, “Osman Bey’in rüyası, kuruluş, medresenin sırrı, Osmanlı’da yaşamak, şehirlerin dili, yazıyor, yazıyor!” başlıkları altında etkinliklere yer verilmiştir. Ayrıca “görsel kanıt kullanarak Atatürk İnkılâpları öncesi ile sonrası günlük yaşamı karşılaştır” kazanımı” İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi Dersine ait sırasıyla “Atatürk İnkılâplarının, insan haklarının ülkemizde gelişimi için önemli olduğunu fark eder; kadın ve erkeklerin cumhuriyetle birlikte yeni haklar elde ettiğini bilir” kazanımları ile ara disiplin alan kazanımı olarak eşleştirilmiştir (MEB, 2005b).

7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda Atatürkçülükle ilgili konularda kanıt kavramı, “birey ve toplum” öğrenme alanı “iletişim ve insan ilişkileri” ünitesinde “Atatürk’ün iletişime verdiği önemi kanıtla gösterir” kazanımı kapsamında “basının önemi ve kamuoyu ile ilişkisi” başlığı altında yer bulmuştur (MEB, 2005b).

5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında ders konularıyla ilgili birçok kanıtlara yer verilmiştir. Örneğin 5. sınıf ders kitabında “adım adım Türkiye” ünitesinde görsel kanıt kullanma (nesne, minyatür, gravür, fotoğraf, karikatür, grafik, temsili resim vb.) doğrudan verilecek beceri olarak ele alınmıştır. Ders kitapları incelendiğinde hemen hemen tüm ünitelerde gazeteler ve dergilerden alıntılar, mektup örnekleri, tarihsel yemekler, günlüklerden alıntılar, nüfus verileri, haritalar, mimari çizimler, güncel fotoğraflar/resimler, temsili resimler, aile fotoğrafları, sözlü tarih kayıtları, görüşme kayıtları, güncel istatistik ve tablolar, resmi raporlar, meteoroloji verileri, karikatürler, şiirler, vb. birçok kanıt türlerine yer verilmiştir (Kabapınar, 2014).

Sonuç olarak gerek görsel gerekse yazılı kanıtlar kullanılarak öğrenci için bir araştırma örüntüsü kurulmuş olup burada öğrenciye düşen görev, kendisine sunulan bu kaynakları inceleyerek, bir tarihçinin/sosyal bilimcinin yaptığı gibi kendi çıkarımlarını yapabilmesidir. Öğrencinin inceleme aşamasında kullanacağı yazılı ve görsel kaynaklar, sayısal veriler ders kitabı yazarı tarafından kendilerine sunulmuştur. Öğrencilerin bu kaynaklar üzerinde çalışarak elde edeceği bilgi ve veriler temelinde kendi anlamlandırma ve yorum sürecini oluşturacaklardır. Zaman sorunu, ders konularını yetiştirme telaşı gibi durumlar oluşursa bile istenildiğinde birkaç kanıt kullanılarak ders zenginleştirilebilir (Kabapınar, 2014).

2.4.7. Kronoloji

Tarih öğrenme, tarihleri ezberlemek anlamına gelmez. Geleneksel tarih öğretimi, bazen tarihlerin sürekli ezberlenmesiyle basmakalıp hâle gelmektedir. Zamanı anlamamanın, tarihin ayrılmaz bir parçası olduğunu inkâr etmek yine de zordur. Tarihsel kanıt, yorumlama, temsil etme ve anlamlılık gibi durumlara kıyasla öğrencilerin zamanın önemini anlayışları, ancak tarihi bir şeylerin ne zaman olduğunu bildikleri zaman daha eksiksiz olacaktır. Zamanı anlamak, tarihin küçük ama önemli bir parçasıdır. Çocuklar tarihsel dönemleri sıralamada, o dönemlere tarih veya isim atamaktan daha iyidirler. Yaşça daha büyük olan öğrenciler bile siyasi gelişmelerin ve savaşların tarihlerini nadiren bilirler. Tarihler, genellikle öğrencilerin referans verilen zamanı görselleştirmesine izin vermezler. Dolayısıyla öğretmenler, öğrencilerin görsel geçmişlerini, ilgili tarihlerle ilişkilendirmelerine yardımcı olmalıdırlar (Levstik ve Barton, 2015).

Zaman, tarih açısından ayırt edici bir özellik olup öğrencilerin tarihi öğrenmelerinde önemli bir unsurdur. Çocuklar ve ergenlik dönemindekiler günlük yaşamlarında ve tarih derslerinde geçmiş, bugün, gelecek, saat, takvim, tarihin sürekliliği ve ardışıklığı gibi zamana ilişkin çeşitli kavramlarla karşılaşmaktadırlar. Böylelikle öğretmenlere, öğrencilerin okula gelmeden daha önceden sahip oldukları tarihle ilgili simge, kavram ve sözcükleri geliştirme imkânını sağlamaktadır. Zaman matematik, dilbilim, mantık gibi çeşitli alanları içeren kavram olduğu için zamanı kavramak tarihleri ezberlemekten daha fazlasıdır (Güven ve diğerleri, 2014).

Geçmiş konu edinen tarih disiplini, içeriğinden dolayı zaman ve kronolojiden yararlanır. Çünkü tarih disiplininin en önemli bileşenlerinden biri zamandır. Bir olayı meydana getiren nedenlerin ve olayın ortaya koyduğu sonuçların doğru öğrenilmesi ve yorumlanması için o olayın meydana geldiği zamanın bilinmesi ve meydana gelmesini sağlayan şartların anlaşılması gereklidir (Kütükoğlu, 2014).

Thornton ve Vukelich'in (1988) yapmış olduğu araştırmalara göre çocukların zamanla ilgili kavramları veya becerileri kazanma gelişimi tablo-2.7.'de gösterilmektedir.

Tablo-2.7. Zamanla İlgili Kavramların veya Becerilerin Kazanılması

Yaş Aralığı	Saat ve Takvimle İlgili	Tarihle İlgili
4-5	Bir günlük etkinliklerin sırasını açıklar Şimdi ve sonra, önce ve sonra terimlerini kullanır Geçmiş ve gelecek fiil zamanını kullanır	
6	Öğle vakti, oyun zamanı, uyku saati gibi zaman bloklarını kullanır Saatleri doğru olarak okur Zaman ve mesafeyi iki farklı boyut olarak okur	
7	Saatleri, zamanın aynı uzunlukta olan bir dilimi olarak tanır. Haftanın günlerini, ayları ve mevsimleri sıralı olarak ezberden okur.	Kendisi, anne ve babası, büyükanne ve büyükbabası gibi aile üyelerini doğru yaş grubunda konumlar
8	Tatil günlerini isimlendirir Zamandaki bir noktayı tanımlamak için “gece, yarın, sabah” gibi terimleri kullanır Ayları, haftaları ve günler isimlendirir.	Yıl tarihlerini kullanır ancak yılları bir kişiyle veya geçmişle eşleştiremez 1750, 1850 ve 1950 veya 1970, 1980 ve 1960 gibi tarihler verildiğinde bunları doğru bir şekilde sıralar. Tarihleri önemli kişi veya olaylarla eşleştirmeye başlar
9	Takvimdeki tatil günlerini sıralar	Uzun bir zaman önce, çok eskiden, bir zamanlar gibi genel terimlerini kullanır Belirli zaman dilimini - örneğin yaklaşık 100 yıl önce gibi - referans olarak kullanır Önemli insanları olaylarla eşleştirir
10	Saniye, dakika ve saatin her yerde aynı uzunlukta olduğunu fark eder	Sömürge zamanları, iç savaş yılları gibi zaman dönemlerini sınıflandırır
11	Saat ve takvime olan hâkimiyetini gösterir	
12-13		Uygun tarihi olayları, kişileri ya da dönemleri, tarihleri ile eşleştirir
14		Yüzyıl, nesil, atalar gibi yetişkinlerin kullandığı

	sözcük ve kavramları kullanır
15	Yüzyıllar arasında ayırım yapar
16	16.yy ve 1500'lü yılları birbirinin yerine kullanır

Tablo-2.7.'den de görüleceği üzere çocukların zaman ve kronolojiye ilişkin kavramları tam olarak kavrayabilmesi on altılı yaşlara kadar sürmektedir.

Kronoloji öğrencilerin zamanı anlamalarında gerekli olan önemli unsurlardan biri olup, tarihlerin ve olayların ortaya çıkışlarına göre düzenlenmelerini kapsamaktadır. Çünkü tarih öğreniminde düzenliliği ve tutarlılığı sağlayan bir temel çerçeve sunmaktadır. Aynı zamanda kronoloji, tarihi öykülerin etrafında şekillendirildiği bir iskelet oluşturmaktadır. Zaman kavramını bilhassa kronolojiyi kavramaksızın öğrencilerin neden ve sonuç, değişim ve süreklilik, ilerleme ve gerileme gibi kavramları anlamaları zorlaşacaktır. İngiltere'de yapılan bir çalışmada altı ve yedi yaşlarındaki öğrencilerin, resimleri ilgili dönemlerine göre tanımlayarak sınıflandırabildikleri ve dokuz yaşındaki öğrencilerin de Tudor, Roma ve savaş zamanlarına ait resimleri bularak bunların ortak özelliklerini belirleyebildikleri görülmüştür (Güven ve diğerleri., 2014).

İlkokuldan liseye kadar tarih ve tarih disiplini içeriğini barındıran derslere bakıldığında, zaman ve kronolojinin sınıf düzeylerine göre farklı isim, kapsam ve ağırlıklarda öğretim programlarında yer aldığı görülmektedir. Bu açıdan öğretim programlarında, zaman ve kronoloji becerisinin kazandırılmasında kullanılması önerilen birçok materyaller de bulunmaktadır. Bunlardan biri de zaman veya tarih şeritleridir (Altun ve Kaymakçı, 2016).

Öğrencilere zaman kavramını kazandırmak ve çeşitli olaylar arasındaki zamansal ilişkileri göstermek için zaman şeritlerinden faydalanılabilir. Zaman şeritleri, geçmişten bugüne düz bir çizgi formunda uzanan ve üzeri eşit birimlere ayrılarak tarih rakamlarıyla tanımlanan soyut kurgunun somut görünümüdür denilebilir. Çok basit, ekonomik ve öğretmenler tarafından hemen her derste

kullanılabilecek olan zaman şeritleri, genellikle üzerinde birkaç yılı gösteren bir çizgiden ve üzerindeki resim/yazılardan ibarettir. Ölçekli olarak çizilerek olayların yaşandığı yıllara veya olaylara göre üzerinde işaretlenmektedir. Dolayısıyla zaman şeritleri, öğrencilerin geçmişten bugüne kadar meydana gelen siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel olayları bir dizi halinde görerek karşılaştırmalar yapabildikleri ve görsel öğrenme temelli bir grafikdir. Zaman şeritleri çağları aşan bir tarih diliminden ziyade daha dar zamanlı olaylar için kullanılmaktadır. Bu zaman dilimi öğrencilerin kendi hayatından bir kesit olabileceği gibi, belirli bir dönem veya konu için de hazırlanabilir. Bir zaman şeridinde tarihlerin neyi ifade ettiği önceden yazılabileceği gibi ders esnasında da önceden çizilen kutucukların öğrencilerce doldurulması istenebilir. Eskiçağlardan günümüze kadar olan çağ kavramları ile tarihteki en önemli olayları tek bir çizgide gösteren şeritler tarih şeritleridir. Tarih şeritleri ise bütün bir tarihi tek bir uzunlukta gösteren şeritlerdir (Altun ve Kaymakçı, 2016; Köstüklü, 2001; Şimşek, 2006).

5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve sosyal bilgiler ders kitaplarında kronoloji kavramına doğrudan ve dolaylı olarak nasıl yer verildiğine ilişkin bilgiler açıklanmaya çalışılacaktır.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'na bakıldığında 4. sınıftan başlayıp 8. sınıfa kadar zaman ve kronoloji kavramları, “zaman ve kronolojiyi algılama” becerisi olarak yer almıştır. Öğrencilerin takvim bilgisini edinme, zamanları ayırt etme (geçmiş, şimdiki, gelecek zaman), zaman ifadelerini doğru kullanma, kronolojik sıralama yapma, zaman şeridindeki veriyi yorumlama ve zaman şeridi oluşturma, zaman ve kronolojiyi algılama becerilerinin maddeleri olarak kabul edilmiştir. Ayrıca programda doğrudan verilecek becerilerden olan “sebe-sonuç ilişkisi belirleme” kısmında, olayların kronolojik olarak sıraya dizilmesi önemli bir nokta olarak ifade edilmiştir. Dolayısıyla birbirini zincirleme takip eden ve birbirleriyle bağlantılı olduğu düşünülen olayları kronolojik olarak düşünebilmek, aralarındaki sebe-sonuç ilişkisinin belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. “zaman, süreklilik ve değişim” öğrenme alanında öğrencilerin, kim olduklarını, geçmişte yaşanan olayları, geçmiş ile bağlantı kurabilmeyi, dünyanın değişimini ve gelecekteki durumunu

anlamaları, ayrıca insanların geçmişle olan duygusal bağlarını, insanlık tarihi boyunca bulundukları yerleri kronoloji, değişim ve süreklilik bakış açısı ile açıklamaları beklenmektedir. “zaman, süreklilik ve değişim” tüm insanlık tarihi, zaman, mekân ve kronoloji içerdiği için diğer bütün öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilmiştir (MEB, 2005a; MEB, 2005b).

6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda belirtildiği gibi altı ya da yedi yaşındaki çocukların, yaşamlarına yönelik birkaç olayı sıralayabildikleri zaman şeritleri öğretici olmaktadır. Bunlarla her çocuğun kendi hayatının, tarihin bir parçasını biçimlendirdiğini görerek kronoloji öğretimine giriş yapmaları sağlanabilir. İlköğretimin ilk yıllarındaki öğrenciler bugün, dün ve yarın terimlerini öğrenmelidirler. Bu kavramlar, okul yaşantısında ve sosyal bilgiler dersi programlarında kullanılan etkinlikler yoluyla ve somut deneyimlerle öğretilir. Bunun için de ilköğretimin birinci kademesinde öğretmenlerin, çocukların zaman gelişim birimlerinin farkında olmaları gereklidir. Zamanı göstermeyi öğrenme, bir saati kullanma, M.Ö. ve M.S. arası uzaklıkları gösterme gibi önemli konular ders yılının başlangıcında verilmelidir. Böylelikle öğrenciler aynı anda gün, hafta, ay ve yılın anlamı ve takvimin doğasını öğrenirler. Dakika ve saatlerin kronoloji için kavramlaştırılması gerekir. Dördüncü sınıf ve daha üstü için dönem, çağ, yüzyıl, on yıl terimleri çalışılabilir. İlköğretimin ikinci kademesinde ise öğretmenler, on ve yüzyıl gibi daha küçük birimlere ayrılmamış ayrıntısız ve geniş bir şekilde olan zamanın anlaşılmasında gerekli temelleri atmalıdırlar (MEB, 2005b).

6. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda “güç, yönetim ve toplum” öğrenme alanı “demokrasinin serüveni” ünitesinde “Türk tarihinde kadının konumu ile ilgili örnekleri, kadın haklarının gelişimi açısından yorumlar” kazanımına ilişkin olarak “eşitliğe doğru” örnek etkinliğe yer verilmiştir. Bu etkinlik örneği için “kronolojik olarak verilen örnek olay ve olgulardan yararlanılarak kadın haklarının gelişim süreci incelenir” açıklaması yapılmıştır. “kültür ve miras” öğrenme alanı “İpek Yolunda Türkler” ünitesinde “Türklerin İslamiyet’i kabulleri ile birlikte siyasî, sosyal ve kültürel alanlarda meydana gelen değişimleri fark eder” kazanımı için “İslamiyet ve Türkler” örnek etkinliğine yer verilmiştir. Bunun için de “eş zamanlı tarih şeritleri

ve haritalar kullanılarak İslamiyet'in yayılış süreci ve Türklerin İslamiyet'i benimsemeleri incelenir" açıklaması yer almıştır (MEB, 2005b).

7. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda "bilim, teknoloji ve toplum" öğrenme alanı ve "zaman içinde bilim" ünitesinde "zaman ve kronolojiyi algılama" doğrudan verilecek beceri olarak belirlenmiştir. Ayrıca 5., 6. ve 7. sınıf ders kitaplarında ünitelerin büyük bir kısmında ilgili ders konularına yönelik olarak zaman şeritlerine yer verilmiştir (MEB, 2005b).

2.5. Metafor Kavramı ve Özellikleri

Dilde zengin ve geniş kapsamlı bir unsur ve bir odak noktası olan metafor hakkında son otuz yıl içinde yoğun çalışmalar yapılmıştır. Eğer bu dil unsuru böyle bir ilgi uyandırdıysa, bunun nedeni, tüm kavramlarımızın mecazi terimlerle çerçevellendiğinin giderek arttığının biliniyor olmasıdır. Dilsel işaret üzerine kurulu bir dil modeli (sözcüklerin dünyadaki dilleri, dil dışında belirteceğini ima eden bir model) yerine, dilbilimciler bugün kavramlar için bir figüratif altyapı bulunduğunu kabul etmeye daha eğilimli olmaya başlamıştır. Bu da kavramların, dünyada mevcut olan ve zihin tarafından keşfedilmeyi, ayrıca düşünürler tarafından tanımlanmayı bekleyen, çok dilli olmayan varlıkları anlamamıza yardımcı olmaktadır. Metafor teorisindeki ilerlemeler sayesinde kavramların kavramsal düşünce biçimlerini oluşturmak için dilde ve dilde birlikte çalıştığı düşüncelerin buluşu olduğu açıkça ortaya koyulmuştur (Underhill, 2011).

Grekçe *metaphor*adan gelen "metafor" kelimesi, *meta*: öte ve *phrein*: taşımak kelimelerinden mürekkeptir ve "bir yerden başka bir yere götürmek" anlamına gelir. İnsan, içinde yaşadığı gerçekliği ancak metaforlar vasıtasıyla metaforik olarak inşa edebilir. Buradan hareketle metaforlar hayatı, kendimizi ve "öteki"ni anlamanın biricik yoludur denilebilir. Metaforlar, dünya diye adlandırdığımız şeyi açığa çıkararak ve gizleyerek bize sunar (Lakoff ve Johnson, 2015; Leino ve Drankenberg, 1993).

İngilizce bir kelime olan "metafor" (metaphor), Türkçe'de "benzetme, eğretileme", eski Türkçede "mecaz", Arapça'da "istiare" kelimeleriyle

karşılanmaktadır. Metafor; bir şeyi veya bir fikri ona çok benzer niteliklere sahip başka bir şey ile genelde “gibi”, “benzer” sözcüklerini kullanmaksızın istenen tanımlamayı yaparak, anlatıma üslup güzelliği ve kolaylığı katmak amacıyla kullanılan sözcük ya da sözcük kümesidir. Ayrıca metafor; bir kavramı, kelimeyi, terimi, olguyu daha güzel ve iyi anlatabilmek için, başka bir anlamda olan bir sözcükle ilgi kurarak benzetme yoluyla kullanılmasıdır (Aydın, 2006).

Metafor, bir sözcüğü yerleşmiş anlamına yakın, ama ondan farklı anlamlı bir başka sözcük yerine kullanarak yapılan sapmaca; bir sözcüğü başka bir sözcük yerine eğreti biçimde kullanma olarak da tanımlanabilir. "Üzüntünün kaynağı" sözünde, su çıkan yer anlamındaki sözcük (kaynak), “neden” ya da “köken” yerine kullanılmıştır. Bu bir eğretilemedir (Guiraud, 1994).

Genel olarak bir fenomenin veya bir kavramın daha tanıdık ve bilinen terimlerle nitelendirilmesi olarak tanımlanan metaforların kesin ve bilinçli bir şekilde eğitim ya da öğrenme amaçlı kullanılmaları henüz yeni olmakla birlikte onların bir öğretim aracı olarak kullanılmaları çok eskiye dayanmaktadır (Arslan ve Bayrakçı, 2006).

Bir asır öncesine kadar sadece bir mecaz olarak kullanılan metaforlar, söylem analizinin gelişmesiyle birlikte çok daha fazla temsil etme gücüne ulaşmıştır. Metaforlar, birçok durumda bir bakış, bir görme, bir anlama açısını ve dünyayı yeniden organize etmeyi temsil eder. Günlük dilde yaygın olarak kullanılır ve bu nedenle bilişsel dünyamızda önemli bir rol oynar. İnsan düşünce süreçleri yani bizim kavramsal sistemimiz, metaforik olarak yapılandırılmış kabul edilmektedir. Böylece yaşantımızda metaforları bilinçli ya da bilinçsiz olarak kullandığımızda bize ait gerçeklikleri biçimlendirmiş olmaktadır (Adu-Ampong, 2016).

Aklın temel işlevi iki şeyi birbirine bağlamaktır. Bu nedenle Arapça asıllı bir kelime olan aklın temel anlamlarından biri de “bağlamak”tır. Bu anlamda akıl, genelde bilinen iki şeyi birbirine bağlayarak bilinmeyene ulaşmaktadır. Akıl yürütme yoluyla ya bilinen iki terim ya da iki önerme birbirine bağlanarak birtakım sonuçlara ulaşılmaktadır. Bu bağ özsel olduğunda nesnel sonuçlar ortaya çıkabilmekte, aksi

durumda nesnellikten uzaklaşarak metafora kapı aralamaktadır. Örneğin, “bütün insanlar ölümlüdür” yargısı ile “Ali insandır” yargısı bilinenlerdir. Bu iki yargı arasında kurulacak özsel ilişki bizi, zorunlu olarak “Ali ölümlüdür” sonucuna götürmektedir. Sonuçtaki “ölümlüdür” yüklemi, “Ali” ye, insan olmasından dolayı verilmiştir. Yani orta terim olan “insan” kavramı, “Ali” ile “ölümlü” kavramı arasında özsel ilişki kurmakta ve özsel nedeni oluşturmaktadır. Buna karşılık metafor, iki şey arasındaki özsel ilişkiden değil de ilintisel ilişki de diyebileceğimiz, benzerlikten hareketle birinde var olan niteliği diğerine de vererek ya da iki şeyi birbirine bağlamaktır (Ayık, 2009).

Metafor, duygusal zihnin para birimi gibi düşünülebilir ve esas itibariyle somutlaşır, sadece mecazdan ibaret değildir. Metafor, dil tarafından ikincil olarak benimsenen ve nörofizyolojik sürecin henüz belirlenmediği bir ifadesidir. Metafor, duygusal deneyimlerin, geçmişle bugün arasındaki benzerlik ve farklılıkların farkına varılmadan kategorize edilmesidir. Metaforlar, diğer kavramlara bilinçsizce erişmeyi sağlar ve onlarla empatik bağlantıyı besler (Modell, 2009).

Sosyal Bilimler Sözlüğü’nde metafor “bir kavram, terim yahut ifadeyi yaygın anlamının yerine çağrıştırdığı başka anlamları yükleyerek kullanmak; bir ifadeye bilinen anlamın dışında bir anlam veya işlem yüklemek” anlamlarında kullanılmaktadır (Demir ve Acar, 2002). İki nesneyi ya da kavramı birbirine bağlayan dilsel bir araç olan metafor, genellikle konuşmacılar ve yazarlar arasında deneyimlerin, bir alanından diğerine dramatik bir aktarımı ya da karşılaştırma yaratmak için, birbirine benzeyen iki değişik düşüncüyü ilişkilendiren mecazi bir dil yapısı olarak kabul edilmektedir (Palmquist, 2001).

Metafor, gerçek ve sanal ortam arasındaki köprüdür. Sanal gerçeklik daima gerçek dünyamıza metaforik bir paralellik sağlar. Kaynak bilginin öğrenilmesi, yapay dünyalardaki metaforik somutlaştırmayla daha kolay yapılabilir ki öğrenciler bu bilgiyi doğrudan görselleştirip deneyimleyebilir ve yorumlayabilirler (Sanchez, Barreiro ve Maojo, 2000).

Eğer bir resim 1000 kelimeye bedelse, bir metafor da 1000 resme bedeldir; çünkü bir resim yalnızca durgun bir görüntü sağlarken, bir metafor bir şeyi düşünmek için kavramsal bir çerçeve sağlamaktadır. Kullandığımız metaforlar, belirli bir durumda neler gördüğümüzü, bir olayın yorumlanma biçimini, denenen çözümleri ve davranış tarzımızı şekillendirmektedir (Shuell, 1990).

Metafor kullanımında karşımıza iki alan çıkmaktadır. Başka bir kavramsal alanı anlayabilmek için metaforik ifadeleri alıp kullandığımız alan olan kaynak alan, bu şekilde anlaşılması sağlanan kavramsal alan ise hedef alan olarak adlandırılmaktadır. Hedef alan, bizim kaynak alanı kullanma yoluyla anlamaya çalıştığımız alandır. O halde tartışma, yaşam, fikirler ve diğerleri hedef alanlar; savaş, yolculuk, gıda ve diğerleri ise kaynak alanlar olmaktadır. Tartışma, yaşam ve fikir kavramlarının hepsi savaş, yolculuk ve gıda kavramlarına göre daha soyut kavramlardır. Metaforlar tipik olarak daha soyut bir kavramı hedef olarak kullanırken, daha somut ve fiziksel bir kavramı da kaynak olarak kabul ederler. Bir kavramın daha iyi anlaşılması isteniyorsa, bu o kavramdan daha somut, fiziksel veya elle tutulur başka bir kavramı kullanarak yapılmalıdır. Fiziksel dünya ile ilgili deneyimler ve yaşantılar, daha soyut alanların anlaşılmasında doğal ve mantıksal bir altyapı sağlamaktadır. Bundan dolayı, günlük hayatta kullanılan metaforların çoğunda kaynak ve hedef alanlar yer değiştiremezler. Söz gelimi gıdalardan fikir, yolculuktan aşk olarak bahsedilemez. Bunun nedeni tek yönlülük prensibidir, başka bir deyişle metaforik süreç doğal olarak daha somut olandan daha soyut olana doğrudur ve bu yön değişemez (Kövecses, 2010).

“Metafor” etiketini hak edecek bir şey için, en azından şu soruları cevaplanması gerekmektedir; *i.* Metaforun iki terimi hangileridir ve biz bunu nereden bilebiliriz? *ii.* Metaforun hedef alanı ve kaynak alanı hangileridir ve biz bunu nasıl bilebiliriz? *iii.* Metaforun kaynak etki alanından hedef etki alanına doğru hangi özellikler eşleştirilmelidir ve bunun seçimi nasıl kararlaştırılabilir? (Forceville, 2002). Bu ilişkiyi Saban (2004), metaforun konusu (örneğin, “Öğretmen bahçıvan gibidir.” cümlesindeki öğretmen sözcüğü), metaforun kaynağı (bahçıvan) ve metaforun kaynağından (bahçıvan kavramından) metaforun konusuna (öğretmen konusuna) atfedilmesi

düşünülen özellikler (bahçıvanın yetiştirdiği fidanlarla ayrı ayrı ilgilenmesi gibi öğretmenin sınıftaki öğrencilerin bireysel farklılıklarını dikkate alması) şeklinde örneklendirerek metaforun kaynağının, metaforun konusunu farklı bir bakış açısıyla anlamada bir filtre ve süzgeç görevi gördüğünü ifade etmiştir.

Metaforlar, mevcut durumun yorumlanmasını zenginleştirmek ve yeniden şekillendirmeye katkıda bulunmak, böylece yeni yorumlar sunmak ve yeni ve farklı eylem durumlarını teşvik etmede önemlidirler (Öztel ve Hinz, 2001). Metaforların sonuçları vardır. Bu sonuçlar bizim tutumlarımızı şekillendirir ve yansıtır, sonra da davranışlarımızı belirler (Strenski, 1989).

Lakoff ve Johnson, metaforu analiz etmek için yeni paradigmlar başlatarak yaptıkları çalışmalar ile kavramsal yapıların dilde gösterilmesi etrafında dönen tartışmaların şartlarını etkilemişlerdir. Bu çalışmalarının özü yedi noktada toplanabilir (Underhill, 2011); *i.* metaforlar canlıdır, *ii.* metaforlar sistematik yapılar oluştururlar, *iii.* metaforlar vurgulanmakta ve gizlenmektedir, *iv.* kavramsal metaforlar genellikle birbirleriyle çelişirler, *v.* metaforlar tecrübelerle dayanırlar, *vi.* metaforlar benzerlik yaratırlar, *vii.* metaforlar önemli çatışmalardır.

Kavramsal metafor teorisinin teorik temelleri Lakoff ve Johnson tarafından ortaya konulmuştur. Yaklaşımlarının en temel tezi, metaforun yalnızca bir dilsel olgu olmakla kalmayıp, daha önemlisi ve daha doğrusu zihinsel, bilişsel bir ilke olmasıdır ki bu temel ilke, dünyayla ilgili deneyimimize nüfuz eder ve onu büyük oranda yapılandırır. Bu anlamda metafor, deneyimin zihinsel işleminin her yerde var olan bir ilkesidir. Metafor, kavramsallaştırma süreci olarak da tanımlanır ve böylece diğer alanlardan gelen kavramlarla ilgili belirli deneyimsel alanlar hakkında düşünmek ve konuşmak mümkün olur (Csatar, 2014).

Metafor, bir resim, öykü ya da herhangi somut bir şeyi kullanan edebi bir mecazdır ve biraz soyut özellik veya fikri ya da daha az somut bir şeyi temsil eder. Yunanca olan bu sözcük, transfer anlamına gelir. Aynı zamanda ortak noktalara sahip iki farklı şey arasında zımni bir karşılaştırmanın yapıldığı bir mecaz olarak da tanımlanır. Metafor, bilinen terimlerle bilinmeyenleri açıklar. Bir fenomenin veya

durumun bilinen bir terminolojide ifade edilebilmesi için de metafor kullanılır. Diğer yandan insanların zihinlerinde taşıdıkları şeyler, görüntüler, varsayımlar ve öyküler, sadece dünyayı nasıl hissettiğimizi değil, nasıl harekete geçtiğimizi de belirler (Kalra ve Baveja, 2012).

Metafor, öğrenmeyi geliştirmek için son derece değerli araçlardır: Yeni bir şey keşfetmek istiyorsak önce bunu hayal edebilmek zorundayız. Hayal gücümüzün muğlak kavramlardan ziyade net fikirler üretebilmelerinde metaforlar bir araç olduğu için sezgisel bir değere de sahiptirler. Benzetmeler ve metaforlar, kavramsal sistemimizi ve öğrencilerin dünyayı görme biçimlerini değiştirme gücüne sahiptir (Sanchez, Barreiro ve Maojo, 2000).

Metaforla ilgili yapılan tüm tanımlardaki ortak nokta, bir anlam transferinin, aktarımın olması ve bir benzerlik ilişkisinin kurulmasıdır. Metaforun en temel iki sacayağını bu iki özellik oluşturmaktadır (Türker, 2009). Sonuç olarak metafor için dünyayı kavrayışımıza ilişkin düşünme ve görme biçimidir diyebiliriz (Dal, 2005).

Hayatın her alanında yer alan mecazlar bilimden siyasete, edebiyattan ekonomiye en karmaşık düşünceler, anlam ve açıklamalar, ilişkilendirmeler mecazlar yoluyla anlatılmakta, farklı birikimlere sahip aydın insanlar birbirlerini anlar hale gelmektedirler. Birçok noktada insana, evrene, sevgiye, topluma, geçmişe ve geleceğe, iyiliğe ve doğruluğa, beklenti ve umutlara ilişkin en karmaşık mesajlar mecazlar yoluyla ifade edilmektedir. Ayrıca mecazlar insanın doğayı ve çevresini anlamada ve anlamlandırmada, anlamsız gibi görünen nesnel gerçekliklerden belirli yorumlamalar yoluyla anlamlar çıkarmada, yaşantı ve tecrübeye anlam kazandırmanın araçları olarak katkı sağlamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Metaforların sahip olduğu özellikler şu şekildedir (Lakoff ve Johnson, 2015); *i.* metaforlar temelde kavramsal olup metaforik dil ikincildir, *ii.* kavram metaforları gündelik deneyimler ile temellenir, *iii.* bütünüyle de olmasa bile soyut düşünceler büyük ölçüde metaforiktir, *iv.* metaforik düşünce kaçınılmaz olup, hep mevcut ve çoğunlukla da bilinçdışıdır, *v.* soyut kavramlar metaforlar olmadan eksik kalmaktadır. Örneğin büyü, cazibe, delilik, birleşme, büyütme vb. metaforlar olmaksızın aşk, aşk

değildir, vi. kavram sistemimiz tamamıyla tutarlı değildir. Bunun nedeni kavramlar hakkında akıl yürütmek için kullanılan metaforların tutarsız olabilmesidir, vii. hayatımızı metaforlar aracılığı ile sağlanan çıkarımlar temelinde yaşamaktayız.

Temel bir nesne veya olayın özel özelliklerini açığa çıkarmaya yönelik bir araç olan metaforlar, bulguları iletmenin güçlü ve zeki yolları olabilir. Hatta tek bir ibarede güçlü bir metafor ile çok fazla anlam ifade edilebilir. Burada dikkat edilmesi gereken şey metaforların veya kavramların somutlaştırıldığı zaman açıklama değerlerini kaybederek gereksiz tekrar haline gelebilmeleridir. Bu yüzden metaforun güçlü bir aydınlatma aracı olarak kalabilmesi için metafor kullanımında dikkatli bir çizgi izlenmelidir (Patton, 2014; Denzin, 1978).

Son yıllarda metafor ve metaforik analizin eğitim uygulamalarında ve eğitim araştırmalarında kullanıldığı gözlenmektedir. Bireylerin farklı konularda görme ve düşünme biçimleri hakkında bilgi toplamak, sorunları bulmak ve bunları çözmek için yeni perspektifler oluşturmak adına eğitim, sınıf yönetimi, eğitim yönetimi, danışmanlık ve okul gelişimi gibi metaforların ve imlerin kullanıldığı temel alanlarda çalışmalar yapılmaktadır. Öğretim araçları olarak metaforlar, hem öğretmen eğitim programlarında eğitim görmüş üniversite öğrencileri için hem de ilköğretim ve ortaöğretim okul öğrencileri bir öğretim stratejisi olarak tartışılmıştır. Bununla birlikte, literatürdeki genel eğilim, metaforların üniversitelerde öğretmen eğitimi programlarında kullanılması doğrultusundadır (Balcı, 1999).

Metaforlarla çalışmak hem çalışmayı yürüten araştırmacılara hem de katılımcılara pek çok katkı sağlamaktadır. Üretilen metaforlar genel olarak araştırmacılara herhangi bir olgu, durum ya da sürece yönelik bireylerin yaklaşımlarını belirleyerek durum analizi yapmalarını sağlamakta ve konu ile alakalı gerekli önlemlerin alınmasına fırsat sunmaktadır (Koç, 2013).

Metaforlar, dilsel ve edebî araçlar olarak kullanılmalarının yanı sıra eğitim ve öğretim alanında da çok geniş bir kullanıma sahiptir. Sınıf içerisinde öğrencilerin özellikle zor kavram ve terimleri daha net bir şekilde anlayabilmeleri, soyut kavramları zihinlerinde somutlaştırma ve görselleştirmelerinde metaforların son derece yararlı

olmaktadır. Metaforların öğrenmeye katkıları ve kullanım alanlarının sınırlı olmasıyla birlikte öğrenilen bilgilerin akılda daha uzun süre kalmasını ve daha kolay hatırlanmasını sağlamakta, ayrıca öğrenmeye motivasyonu artırıcı etkisi olmaktadır. Bununla birlikte metaforlar, sınıf içerisinde kullanılırken farklı nedenlerden dolayı yanlış anlamalara veya yanlış yorumlara yol açabilmektedirler. Bu nedenle metaforların sınıfta kullanımı konusunda sınıf içerisindeki uygulamalarda dikkatli olunması; daha derin ve geçerlilikleri ispatlanmış öğretimsel kuramlar ile ilişkilendirilerek uygulamaya geçilmesinde yarar görülmektedir (Arslan ve Bayrakçı, 2006).

Eğitimde genel olarak az sözcükle çok şey anlatmasının yanı sıra zihinde görsel bir imge oluşturan metaforlar, kavramların ve konunun anlaşılmasını ve somutlaşmasını, konu hakkında örnekler sunarak öğrenmeyi kolaylaştırır. Öğrenilen bilgilerin hatırlanması, eski öğrenmelerle yeni öğrenmeler arasında köprü kurulması, benzerliklerin ve farklılıkların ayırt edilmesi ve kalıcı öğrenmelerin sağlanması metaforlar aracılığıyla mümkün olmaktadır. Metaforlar etkili bir analiz yapma imkânı sağlarken öğrenmedeki eksiklikleri ve yanlışlıkları da ortaya çıkarabilmektedir. Metaforlar bireylerin bilişsel ve duyuşsal süreçleri harekete geçirir, onların karar vermelerine yardımcı olur, hayal gücünü geliştirir ve yeni öğrenme alanları oluşturur. Ayrıca ifade gücünü geliştirme, iletişimi ve etkileşimi kolaylaştırmanın yanı sıra insanların ve toplumların yapısı, sosyokültürel özellikleri hakkında fikir verir (Akyol, 2017).

2.6. İlgili Araştırmalar

Aşağıda, sosyal bilgiler ve tarih dersine ait kavramlara ilişkin gerek yurt içinde gerekse yurt dışında yapılmış olan bazı araştırmalar ele alınmıştır. Bu çalışmanın konusuna ait kavramların kapsamına yönelik araştırmaların oldukça sınırlı sayıda olduğu görülmüştür. Yapılan araştırmalara “yurt içinde yapılan araştırmalar” ve “yurt dışında yapılan araştırmalar” şeklinde aşağıda yer verilmiştir.

2.6.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Akça, Gültekin ve Berk'in (2016) yapmış oldukları araştırmada 8., 11. ve lisans 1. sınıflarda okutulan inkılâp tarihi dersinde geçen belirli kavramlara ilişkin öğrencilerin bilgi düzeylerini incelemişlerdir. Bu kapsamda çalışma grubunda yer alan öğrencilerin inkılâp tarihi dersine ilişkin kavramlara ilişkin “tam anlama, kısmen anlama, kısmen anlama/yanlış kavram, yanlış kavram ve anlaşılmamış kavram” olarak tanımlanan bilgilerinin cinsiyet ve sınıf düzeylerine göre dağılımının nasıl olduğuna ilişkin sorulara cevap aranmıştır. Adana ve Aksaray illerinde Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı orta sosyo-ekonomik düzey kapsamında yer alan ortaokullarda öğrenim görmekte olan 8. ve liselerde ise 11. sınıf öğrencileri; Çukurova ve Aksaray Üniversitesi'nde İktisadi ve İdari Bilimler, Mühendislik Mimarlık ve Eğitim Fakülteleri'nin 1. sınıflarında öğrenim görmekte olan toplam 450 öğrenci araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen 15 kavramın yer aldığı, öğrencilerden bu kavramların tarihi tanımlama ve tarih dersi bağlamında örneklendirilmesi istenen bir form kullanılmış ve elde edilen verilerin analizi öğrencilerin kavramlara verdikleri cevapların yüzde ve frekans değerleri hesaplanarak yapılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre her üç sınıf düzeyinde en fazla yanlış anlaşılan kavramlar “cumhuriyetçilik, milli bağımsızlık ve milli egemenlik” kavramları; en fazla tanımın doğru yapıldığı kavramlar “emperyalizm, İstikbal, tevhid” kavramları; en fazla örneğin doğru verildiği tarihi kavramlar “genelge, mütareke, taarruz”; en fazla doğru anlanan kavramlar “müttefik, teşkilat”; en çok anlaşılmayan/boş bırakılan kavram ise “ültimeatom” olarak belirlenmiştir.

Akınoğlu ve Arslan'ın (2007) yapmış oldukları araştırmada ortaöğretim öğrencilerinin tarih kavramlarını kazanma durumunu inceleyerek değerlendirmişlerdir. Araştırmada nicel kısımda betimsel tarama, nitel kısımda ise yarı yapılandırılmış görüşme formu ve açık uçlu sorularla doküman analizi yapılmıştır. Araştırmanın evrenini 2005-2006 öğretim yılında İstanbul ili Kadıköy ilçesine bağlı 20 resmi ortaöğretim okulunun 9. sınıf öğrencileri oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini ise evrende bulunan okullardan tesadüfi olarak seçilen beş okuldur. Araştırmanın verileri 185 öğrenciye uygulanan tarih kavramlarını ölçmeye yönelik test

ve 200 öğrenciye uygulanan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile açık uçlu sorularla elde edilmiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin ana kaynak kavramını %67,56, vatan kavramını %88,64, göç kavramını %90,81 ve kültür kavramını %75,62 oranlarında kazandıkları belirlenmiştir. Öğrenciler, genelde tarihsel kavramları bilmenin önemli olduğuna inanmakta, ancak aynı zamanda tarihsel kavramları öğrenilmesi zor kavramlar olarak değerlendirmişlerdir. Öğrencilerin tarih öğretiminde geçen kronoloji, yer/mekân isimleri, devlet yönetim şekilleri ve eski Türkçe’de kullanılan kavramları öğrenmede güçlük çekmeleri araştırmanın diğer bir sonucudur.

Arslan (2010) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde kavram yanlışlarına ilişkin öğretmen görüşleri incelenmiştir. Sosyal bilgiler öğretmenlerine yönelik olarak hazırlanan ölçekle öğretmen görüşlerini tespit etmek amacıyla 36 sorudan oluşan bir anket hazırlanmıştır. Anketin kapsam geçerliliği için uzman görüşleri alınmış, güvenirliliği için faktör analizi yapılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde kavram yanlışlarına yönelik öğretmen görüşleri arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Bir diğer bulguya göre öğretmenler öğrenci özelliklerinin, öğretmen özelliklerinin, eğitim-öğretim ortamının, eğitim durumlarının, sosyo-ekonomik çevrenin ve ders planı faktörlerin öğrencilerde oluşan kavram yanlışlarında etkili olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir.

Aycan’ın (2010) yaptığı araştırma ile ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde geçen kavramları anlama düzeylerini tespit etmek ve sahip oldukları kavram yanlışlarını ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Araştırma tarama modelinde betimsel bir çalışma olarak yapılmış, araştırmanın çalışma grubunu, Manisa ili Gördes ilçe merkezinde bulunan 6 ilköğretim okulu ve bu okullarda 2008-2009 öğretim yılında öğrenim görmekte olan 214 ilköğretim öğrencisi oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu ve 40 adet çoktan seçmeli sorudan oluşan kavram başarı testi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda 8. sınıf öğrencilerinin Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde geçen kavramların çoğunluğunu tam anlamıyla

kavrayamadıkları ve söz konusu kavramlarla ilgili yanılgıları olduğu tespit edilmiştir. “Anlaşma, antlaşma, antant, demokrasi, emperyalizm, etabli, ıslahat, darbe, itilaf, ittihat, mutlakıyet, meşrutıyet, müttefik, muhtıra pakt, seferberlik, sıkıyönetim, misyonerlik” kavramlarının kazanılma düzeylerinin %50’nin altında olduğu, bu kavramların öğrenciler tarafından yeterli düzeyde kazanılmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunun gerekçesi olarak da İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde geçen kavramların soyut olması ve sayısının fazla olması gösterilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin “anlaşma-antlaşma”, “emperyalizm-işgal”, “ittihat-ittifak”, “mutlakıyet-meşrutıyet”, “ihtilal-darbe”, “Antant-sözleşme”, “genelge-tebliğ”, “miting-protesto”, “rejim- cumhuriyet”, “ittifak-blok”, “ıslahat-düzenleme” gibi birbirine yakın anlamlı olan kavramlarla ilgili yanlış kavrayışları olduğu, bu kavramların tanımlarını birbirinden ayırt edemedikleri ve tanımlarını karıştırdıkları sonucu araştırmanın diğer bir bulgusudur. Ayrıca araştırmada istatistiksel analizler sonucunda cinsiyet, baba eğitim durumu, anne baba mesleği, ailenin aylık geliri ve öğrencilerin öğrenim gördükleri okullar açısından kavramların anlaşılma düzeyleri arasında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir.

Berkant ve Atmaca (2013) tarafından yapılan çalışmada, altıncı ve yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında insan hakları ve demokrasi ile ilgili kavramlara yer verilme durumunu incelenmiştir. Bu kapsamda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nde yer alan insan hakları ve demokrasi ile ilgili 22 kavram belirlenmiştir. 2011-2012 eğitim-öğretim yılı ilköğretim ikinci kademesinde kullanılan ve üç yayınevine ait toplam altı (üç altıncı sınıf, üç yedinci sınıf) sosyal bilgiler ders kitabında bu kavramlara ne oranda yer verildiği doküman analizi yöntemiyle betimsel analiz yapılarak incelenmiştir. Araştırma sonucu olarak, altıncı ve yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında insan hakları ve demokrasi ile doğrudan ilgili bazı kavramlara en çok yer verildiği, ancak bunlarla ilgili bazı alt ve yan kavramlara yeterince ya da hiç yer verilmediği belirlenmiştir. Ayrıca bu kavramlara yer verilmesinde ders kitapları arasında ve sınıflar arasında bir istikrar olmadığı da gözlenmiştir. Araştırma sonucunda altıncı ve yedinci sınıf ders kitaplarında ortak olarak en çok “hak” ve “demokrasi” kavramlarına yer verildiği, en

az “barış”, “sosyal güvenlik” ve “bireysel başvuru hakkı” kavramlarına yer verildiği tespit edilmiştir.

Altun’un (2014) yaptığı çalışmada öğrencilerin “Sence tarih nedir?” sorusuna verdikleri cevaplar üzerinden ilkokul ve ortaokul süresince “tarih kavramına ilişkin algının” nasıl bir yörünge (değişim) izlediği incelenmiştir. Çalışma grubunu sosyo-ekonomik düzeyleri farklı olan altı okuldan toplam 712 öğrenci oluşturmuştur. Elde edilen veriler içerik analizine tabi tutulmuş ve sonuçta öğrencilerin üç farklı tarih algısına sahip oldukları belirlenmiştir. Bu algılardan “zaman olarak tarih” algısı ilkokulun başından ortaokulun sonuna kadar ciddi bir biçimde azalma eğilimi gösterirken “güncel bir faaliyet olarak tarih algısı” bunun tam tersine giderek yükselme eğilimi göstermiştir. Tüm bunlara karşın “geçmiş olarak tarih” algısının yörünge boyunca önemli olduğu ve bu önemini az da olsa giderek arttırma eğiliminde olduğu görülmüştür. Öğrencilerin ilkokul üçüncü sınıftan itibaren gittikçe artan bir oranda tarihi sahiplenmeye başlıyor olmaları çalışmanın diğer önemli sonuçlardan birisidir. Dolayısıyla “geçmişte olanlar” nitelendirmesi zamanla “geçmişimizde olanlara” dönüşmektedir. Sonuç olarak ilkokul ve ortaokul öğrencilerinin tarih algılarının ağırlık merkezinin bugünden çok geçmişte olduğu gözlenmiştir.

Dönmez ve Yeşilbursa (2014) yaptıkları çalışmalarında, ortaokul öğrencilerinin tarih algılarını incelemişlerdir. Bu çalışmada gelişim araştırması yöntemlerinden kesitsel desen kullanılmış, çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örneklem yöntemlerinden maksimum çeşitlilik yöntemi seçilmiştir. Çalışma grubunu 215 ortaokul öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmanın sonuçlarına göre çalışma grubunda yer alan öğrencilerin tarih algıları; “geçmişteki olaylar”, “takvimsel zaman”, “tarihi eserler” ve “kültürel öğeler” olarak ortaya çıkmıştır. Genel olarak öğrencilerin tarihi sadece geçmişteki savaşlar, antlaşmalar ve barışlar gibi siyasi olaylar olarak değil aynı zamanda icatlar, keşifler ve göçler gibi sosyal tarih konuları olarak da algıladıkları gözlenmiştir. Bunun yanı sıra öğrencilerin tarihi, arkeolojik kalıntılar, tarihi ve kültürel objeler, tarihi binalar, kutlamalar, törenler, ritüeller gibi yaşayan tarihi ve kültürel öğeler olarak da algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumun

ortaya çıkmasında ortaokullarda tarih konularının yer aldığı sosyal bilgiler dersi programının etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Akşit'in (2016) yaptığı araştırmada, yedinci sınıf sosyal bilgiler öğretim programında “Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesinde geçen bazı kavramlar hakkında öğrencilerin sahip olduğu önbilgi ve algıları incelenmiştir. Araştırmada sırasıyla “devlet, kronoloji, yüzyıl, iskân, fetih, gaza, hoşgörü, kanıt, değer, gelenek, değişim, ıslahat” kavramları ele alınmıştır. Araştırma, nitel araştırma desenlerinden biri olan eylem araştırması ile yapılandırılmıştır. Veri araçları olarak zihin haritası, metafor, kavram tanımlama formu, kavram haritası, kavramsal değişim metni, bulmaca, yapılandırılmış grid, odak grup görüşmeleri, ders video kaydı, saha notları ve doğrudan ilgili kavramlara yönelik hazırlanan etkinlikler kullanılmıştır. Uygulama süreci 11 hafta süren araştırmada üretilen veriler kelimeye dayalı içerik analizine tabi tutulmuştur. Araştırma sonucunda önbilgi ve algıları açısından öğrencilerin iskân, değer ve ıslahat kavramlarına ilişkin herhangi bir önbilgi ve algısı bulunamamıştır. Sırasıyla gaza, kanıt, kronoloji, yüzyıl, hoşgörü ve gelenek kavramları hakkında önbilgi ve algıları azdır. Öğrencilerin önbilgi ve algılarının en fazla olduğu kavramlar değişim ve fetih kavramlarıdır. Süreç sonunda sırasıyla ıslahat, iskân, gaza, yüzyıl, kronoloji, fetih, değişim hoşgörü ve kanıt kavramlarında belirgin; gelenek ve devlet kavramında ise daha az bir ilerleme sağlanmıştır. İlerlemenin en az sağlandığı kavram ise değer kavramıdır. Süreç sonu yapılan görüşmelerde öğrencilerin çoğunluğu yapılan uygulamaları beğendiklerini, uygulanan etkinliklerin kolay olduklarını belirtmişlerdir. Uygulanan etkinlikler içerisinde öğrencilerin en sevdikleri rol oynama, en sevmedikleri ise kavram tanımlama formu olarak belirlenmiştir. Sınıf ortamı hakkında bazı öğrenciler önceki ünitelerde olmayan kavramları birbirlerine yardım ederek, bilmediklerini de arkadaşlarının yardımıyla öğrendiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca öğrencilerin çoğunluğu diğer ünitelerin işlenmesini ek dersler ve kamera kaydı olmamak şartıyla istedikleri belirlenmiştir.

Uygun ve Batur (2015), gerçekleştirdikleri çalışmada farklı programlarda okuyan öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan bazı kavramlara ilişkin algılarını incelemişlerdir. Çalışma sonucunda aday öğretmenlerin “bilim, barış,

cumhuriyet, demokrasi, devlet, dil, kültür, medya sanat, sorumluluk ve yurttaşlık” kavramlarına ilişkin algıları bölüm düzeyinde farklılaştığı görülmüştür. Ayrıca öğretmen adaylarının “Barış” kavramının genel olarak sözlükteki dördüncü anlamında yoğunlaştıkları, birinci, ikinci ve üçüncü anlamla ilgili herhangi bir tanım yapamadıkları ve kavram algılarının olmadığı belirlenmiştir. Adayların kavramı “iç huzur ve saygı” çerçevesinde ele aldıkları gözlenmiştir. Öğretmen adaylarının “Bilim” kavramını tam olarak tanımlayamadıkları ve bu kavramı “Teknoloji” kavramı ile karıştırdıkları, “Cumhuriyet” kavramını da hemen hemen her gün çeşitli sebeplerle dile getirilmesine rağmen kavramın tam olarak algılayamadıkları ve “Demokrasi” kavramıyla karıştırdıkları görülmüştür. “Yurttaşlık” kavramı adaylar tarafından genel olarak sözlük anlamıyla algılanamadığı görülmüştür. Özellikle sınıf öğretmenliği bölümünün aday öğretmenlerinin tümünün bu kavramı yanlış tanımlamışlardır. “Devlet” kavramının yönetim anlamı dışındaki günlük yaşamdaki anlamalarının adaylar tarafından belirtilmemesi, adayların kavramın diğer anlamlarından habersiz olduklarını göstermektedir. Sonuç olarak programlar arasında kavramlara ilişkin algılarda farklılıkların olduğu ve öğretmen adaylarının kavramları tanımlamakta zorlandıkları, tanımlanan kavramların ise genelde sözlükte verilen ilk anlamlarıyla algılandığı ortaya çıkmıştır.

Kılıç’ın (2011) yaptığı çalışmada, ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde tarih konuları üzerinde oluşturdukları metaforlar söylem analizi tekniği ile incelenmiştir. Araştırma verileri 2008- 2009 eğitim öğretim yılının birinci ve ikinci döneminde Çanakkale ili merkezinde bulunan 5 farklı ilköğretim okulunun 427 beşinci sınıf öğrencisinden yazılı olarak ve belirlenen öğrencilerle yapılan görüşmelerden ve ayrıca bu öğrencilerin sosyal bilgiler derslerindeki gözlem raporlarından elde edilmiştir. Betimsel nitelikte bir durum saptaması olan çalışmada veriler, nitel araştırma teknikleri temel alınarak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen metaforların, öğrencilerin geçmiş yaşantıları ve sosyo-kültürel ortamları ile paralellik gösterdiği görülmüştür. Ayrıca söylemlerde yer alan metaforların sınıf içerisinde yeni oluşumlar sağladığı gözlenmiş, metaforların içerik analizi tekniği ile incelenmesi sonucunda 10 farklı kodlama elde edilmiştir. Oluşturulan kodlamalarda her öğrencinin tarihi kendi yaşantısıyla detaylandığı görülürken, metaforların

öğrenme-öğretme sürecine bu yöndeki olumlu etkisi ve öğrencilerin bu sürece aktif olarak katılmasının önemi görülmüştür. Diğer bir bulguya göre kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha çok metafor oluşturduğu tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlara dayalı olarak metaforun anlamlı öğrenmeyi sağlamak amacıyla eğitimde bir araç olarak kullanılması, öğrencilerin yaşantı zenginliklerinin aktif öğrenme teknikleri ile zenginleştirilmesi, sınıf söyleminin etkili ve kontrollü olarak kullanılması, metaforlarla öğrencilere farklı bakış açılarının kazandırılması ve ders kitaplarında metaforik ifadelerin örneklerine yer verilmesi gibi önerilerde bulunulmuştur.

Soydaş (2010) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, öğrencilerin hayat bilgisi dersi programında yer alan demokrasi kavramını yaşamlarıyla ilişkilendirme biçimleri ve bu ilişkiyi yaşamlarının hangi alanlarında kullandıkları incelenmiş ve bu ilişkilendirmenin belirlenmesi için öğrencilerin demokrasi kavramı ile ilgili oluşturdukları metaforlar ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın verileri Çanakkale il merkezi ve Kepez Beldesi'nde bulunan 17 ilköğretim okulunun 3. sınıfında öğrenim gören 1090 öğrenciden toplanmıştır. Öğrencilere öncelikle, demokrasi ve demokratik yaşam ile ilgili yedi kavramdan oluşan anket formu uygulanmış; toplanan veriler içerik analizi tekniği ile kategorilere ayrılmış; oluşturulan kategoriler, yapılan gözlem ve görüşmelerle birlikte ele alınmıştır. Bu aşamada hermeneutik yaklaşımdan yararlanılmış ve sınıf ortamının metafor oluşturmayı etkileme durumu, yapılan gözlem ve görüşmelerle desteklenmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin metafor oluşturmada sorun yaşadıkları ve genellikle yakın çevrelerindeki varlıklar üzerinden metafor oluşturdukları görülmüştür. Oluşturulan metaforlar cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde, kız ve erkek öğrenciler arasında farklılık görülmemiş ve tüm kavramlarda kız ve erkek öğrenciler birbirine yakın oranlarda metafor oluşturmuştur. Diğer taraftan veriler anne-baba mesleklerine göre incelendiğinde, annesi çalışan öğrencilerin “farklılık”, “özgürlük” ve “adalet” kavramlarında daha fazla metafor oluşturduğu gözlenmiştir. Sonuç olarak, hayat bilgisi dersi programında yer alan bu kavramların, öğrenciler tarafından yeterince anlaşılmadığı; öğrencilerin büyük bir kısmının demokrasi ve demokratik yaşam ile ilgili kavramları somutlaştırmada sorun yaşadığı tespit edilmiştir. Ayrıca kavram karmaşası ve tanımlama sorunu, metafor oluşturma oranını

da düşürmüştür. Öğrencilerin demokrasi bilincini kazanmasında öğretmenlerin, eğitim programlarının ve anne-babaların rolünün büyük olduğu, bu nedenle de öğretmenlere verilecek eğitimlerin, eğitim programlarında yapılacak destekleme çalışmalarının ve anne-babalara verilecek bilinçlendirme çalışmalarının artırılarak demokrasi bilincinin kazandırılabilmesi, çalışmanın önerileri olarak sunulmuştur.

Kaya (2011) tarafından yapılan çalışmada, ilköğretim 7.sınıf öğrencilerinin demokrasi konusundaki bazı kavramlara ilişkin görüşleri ve yanlışları incelenmiştir. Araştırmanın çalışma evreni, Aksaray ilinde biri merkez, diğeri köy okulu olmak üzere iki ilköğretim okulunda 2009–2010 eğitim öğretim bahar yarısında öğrenim gören 7.sınıf öğrencileridir. Öğrenciler görüşme formu uygulanmıştır. İki bölümden oluşan görüşme formunun birinci bölümünde on soruluk öğrencilere ait kişisel bilgilere, ikinci bölümünde ise demokrasi konusunda belirlenen yirmi kavrama ait sorulara yer verilmiştir. Bu kavramlar seçilirken uzman görüşlerine başvurulmuştur. Random (rastgele) yöntemince seçilen okullarda görüşme formu toplamda 18 öğrenciye uygulanmıştır. Yapılan araştırmanın sonucuna göre öğrencilerin kavramları farklı kelimelerle ifade edebildikleri belirlenmiştir. Öğrencilerin seviye başarı sınavı puanları düştükçe, kavramları ifade edebildikleri kelime sayılarının da düştüğü gözlenmiştir. Öğrenciler toplamda seçilen yirmi kavrama cevap vermişlerdir. Bu kavramlardan “Devlet, bağımsızlık, eşitlik, yasa, birey, katılım, yasama, yürütme ve yargı kavramları” katılımcılar tarafından tam olarak açıklanmıştır. Katılımcılardan bazıları “Demokrasi, cumhuriyet, milli egemenlik, sivil toplum örgütü, kamuoyu, meşrutiyet ve laiklik” kavramlarını açıklayamamışken “Hoşgörü, kamuoyu, egemenlik, yurttaşlık ve cumhuriyet” kavramları her iki okul öğrencilerinin de en çok yanlışla düştüğü kavramlar olarak belirlenmiştir. Ayrıca iki okul öğrencileri arasındaki demografik özellikler karşılaştırıldığında şehirdeki öğrencilerin köydeki öğrencilere göre sosyo-kültürel düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmüş ancak şehirdeki öğrenci grubunun daha fazla kavram yanlışına düştüğü belirlenmiştir.

Ulusoy ve Yelken’in (2009) yaptıkları çalışmada, dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin 2005 sosyal bilgiler programında yer alan Atatürkçülük ile ilgili kavramları nasıl algıladıkları incelenmiştir. Çalışma 2006-2007 öğretim yılında

Türkiye’de Ankara ilinde bulunan 104 ilköğretim öğrencisi üzerinde yapılan çalışmada betimsel yöntem kullanılarak, veriler anket ve açık uçlu sorular yoluyla elde edilmiştir. Programda verilmesi istenilen kavramlardan hangilerinin Atatürkçülük konularında verildiği belirlenmiş ve daha sonra öğrencilerin bu kavramları tanımlamaları ve öğrenmelerini algılamaları istenmiştir. Çalışma sonucuna göre öğrencilerin bazı kavramları öğrendikleri ancak bazılarında yanlış algılamalarının olduğu görülmüştür. Dördüncü sınıf öğrencilerinin büyük çoğunluğu Atatürkçülük konuları ile ilgili kavramları orta derecede öğrendiklerini düşünürken, beşinci sınıf öğrencilerinin büyük çoğunluğu ise tamamen öğrendiklerini belirtmişlerdir. Dördüncü ve beşinci sınıflar arasında kavramları algılamada anlamlı farklılıklar görülmüştür. Ayrıca dördüncü sınıf öğrencilerinin beşinci sınıfa ait kavramları programda yer almamasına rağmen doğru algıladıkları görülmüştür.

Doğan’ın (2007) yaptığı araştırmada sosyal bilgiler dersi 5. sınıf öğretim programında bulunan “Bir Ülke Bir Bayrak” ünitesindeki “devlet, milli egemenlik, cumhuriyet, demokrasi, anayasa, yasa, merkezi yönetim, yerel yönetim ve vatandaş” kavramlarının öğrenilmesinde öğrencilerin başarı düzeylerinin ve varsa yaptıkları yanlışların belirlenmesi incelenmiştir. Tarama modelinde betimsel bir çalışma olan araştırmanın çalışma grubunu “kritik durum örnekleme” yöntemiyle; Adana İli Seyhan İlçesindeki özel ve devlet okullarından seçilen dört ilköğretim okulu ve bu okullardaki 6. sınıfların 8 şubesi oluşturmuştur. Araştırmada veri toplama araçları olarak, Bacanlı (1997) tarafından oluşturulan “Sosyo-ekonomik Düzey Ölçeği” (SED), araştırmacı tarafından hazırlanan 51 maddelik “Kavram Başarı Testi” ve yine araştırmacı tarafından oluşturulan “Görüşme Formu” kullanılmıştır. Araştırma sonucuna göre öğrencilerin her kavramla ilgili olarak başarıları incelenmiş, başarı sıralamasının en başarılı olunan kavramdan en başarısız olunan kavrama doğru “Vatandaş, milli egemenlik, demokrasi, yerel yönetim, cumhuriyet, devlet, anayasa, merkezi yönetim, yasa” şeklinde sıralandığı görülmüştür. Diğer bir sonuca göre öğrencilerin araştırma kapsamındaki kavramların tanımlarını tam olarak yapamadıkları, kavramların özelliklerini, üst kavramlarını ve türsel kavramlarını bilmedikleri gözlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin kavramları tam olarak kazanamadıkları, kavramların özellikleriyle ilgili olarak sahip oldukları birtakım bilgilerinin, yanlış

olarak kavramların; türsel, cins ve uzak cins özelliklerini kapsadığı ve bu yüzden doğru sınıflama yapamadıkları tespit edilmiştir.

Şimşek (2006) yaptığı araştırmada, ilköğretim 4-8. sınıf (10-14 yaş arası) öğrencilerinde tarihsel zaman kavramı ve buna bağlı becerilerin gelişimi konusunu incelemiştir. Nicel ve nitel yöntemlerin kullanıldığı betimsel bir alan araştırması olan bu çalışma, Kırşehir il merkezindeki sosyo-ekonomik açıdan üst-orta-alt çevreleri örnekleyen, sırasıyla, Cacabey, Vali Mithat Saylam ve Ahi Evran İlköğretim Okullarında yapılmıştır. Araştırmanın nicel kısmında rasgele seçilen birer şubeden öğrenciye (toplam 421), konuya ilişkin başarı testi uygulanmış, elde edilen veriler istatistiki olarak SPSS programında t testi, Anova ve Korelasyon teknikleri kullanılarak çözümlenmiştir. Nitel yöntem kullanılan kısmında ise seçilen onar (toplam 149) öğrenci ile yarı yapılandırılmış görüşme tekniğine dayalı olarak veriler toplanmıştır. Araştırmanın sonucunda, tarihsel zaman kavramının öğrenci tarafından kazanılmasında, sosyo-ekonomik çevre, cinsiyet, sınıf düzeyi (yaş), matematik ve dil (Türkçe) başarısı değişkenlerinin etkili olduğu gözlenmiştir. Nicel bulgulara, tarihsel zaman kavramı başarı testi sonuçlarına göre sınıf bazında 4., 5., 6. sınıfların bir grup, 7. ve 8. sınıfların ise başka bir grubu oluşturacak kadar anlamlı bir farkın olması kayda değer bulunmuştur. Araştırmanın nitel bulguları nicel bulgularını desteklemiştir. Ayrıca öğrencilerin, değişim kavramını örneklendirerek ifade etme ve değişim algısını işe koşmada başarıları çok yüksekken, süreklilik kavramını örneklendirmede yetersiz kaldıkları görülmüştür. Çocukların tamamına yakını tarih kavramını açıklarken bunu, zaman kavramı ile ilişkilendirdiği bulgulanmıştır. Çocukların genelinin M.Ö.-M.S. kavramlarına bağlı işlem yapabilmedeki başarılarının, sosyo-ekonomik çevre değişkenine göre farklılaşmasına, sınıf düzeyine göre artmasına rağmen, genelde düşük olduğu görülmüştür. Bir başka bulguya göre öğrencilerin, sosyal bilgiler ders kitaplarındaki tarih konularında yer alan zaman ifadeleriyle kastedilenleri anlamada başarısız oldukları görülmüş; bu durum, ders kitaplarındaki üslubun özensizliğine bağlanmıştır. Diğer bir sonuca göre çocukların tarihsel zaman kavramını kazanmalarında, yaşa bağlı gelişen zihinsel olgunluk yanında, cinsiyetin, okudukları okulun ait olduğu sosyo-ekonomik çevrenin, konuyla ilgili öğretim programlarının,

ders kitaplarının, kullanılan öğretim stratejisinin, yöntem ve teknikler ile öğretim materyallerinin de etkili olduğu görülmüştür.

2.6.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Adeyemi (2002), yaptığı çalışmada, Botswana’da sosyal bilgiler dersi öğretmenlerince “demokrasi” kavramının nasıl öğretildiğini incelemiş ve bu konudaki yaşanan problemlere çözüm önerileri sunmayı hedeflemiştir. Araştırmanın örneklemini Botswana’daki 36 tane farklı ortaokuldan 72 sosyal bilgiler öğretmeni araştırmanın örneklemini oluştururken çalışmada likert tipi bir ölçek, öğretmenlerin demokrasi kavramını öğretirken karşılaştıkları zorlukları yazabilecekleri açık uçlu bir kısım, karşılaşılan bu güçlüklerin nasıl üstesinden gelindiğinin yazıldığı bir bölüm olmuştur. Ayrıca, “Demokrasi Kavramının Öğretilmesi ve Öğrenilmesi ile İlgili Sınıf Gözlemleri” isimli beş dereceli bir gözlem formu da kullanılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre sosyal bilgiler öğretmenlerinin büyük çoğunluğunun demokrasi ile ilgili kavramların öğretilmesi konusunda başarı düzeyleri ortalama ya da ortalamanın biraz üstünde bulunmuş, demokrasinin soyut ve tanımlanması zor olan bir kavram olmasından dolayı farklı yetenek ve zekâ seviyelerindeki öğrencilerin heterojen bir sınıf ortamında olmalarına kadar demokrasi kavramını öğretme konusunda karşılaşılan bir dizi zorluklar tespit edilmiştir. Bir diğer sonuca göre öğretmenlerin kendi değerlendirmeleri ile araştırmacının kendi değerlendirmesi arasında beklenenden az da olsa olumlu bir ilişki bulunduğu görülmüş ancak, aynı konuda korelasyon sonuçları arasında önemli farklılıklar gözlenmiştir.

Haenen ve Schrijnemakers (2000) yaptıkları çalışmada, öğrencilere bir kavramın tanımını vermenin otomatik olarak kavrayacakları anlamına gelmeyeceğine, tarih konularının öğretiminde oy hakkı, feodal, demokrasi, antlaşma gibi karmaşık yapıdaki kavramların öğretilmesine dayalı tarih öğretiminin birtakım güçlüklerine değinerek, öğrencilere önemli kavramların üzerinde çalışmaları ve işbirlikli öğrenme metotlarını kullanmaları sonucuna ulaşmışlardır.

Bryant (1994), yaptığı çalışmada beşinci sınıf düzeyindeki öğrencilerin sosyal bilgiler alanındaki kavram yanlışlarını incelemiştir. Vaka analizi yönteminin

kullanıldığı bu çalışmada, elde edilen verileri üçgenleştirmek için öğrencilerle yapılan görüşmeler, düzenli sınıf gözlemleri, ders notları, öğrencilerin yaptığı çalışmalar ve araştırmacı tarafından hazırlanmış bir dizi semantik harita beş bilgi kaynağı kullanılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre sınıftaki tüm öğrencilerin farklı düzeylerde ciddi kavram yanlışları yaşadığını göstermiştir. Kavram yanlışları, "hükümet başkan için çalışıyor" gibi anlayışlardan, çok karışık olan tarihsel olayların versiyonlarına kadar uzandığı ve bu yanlışların en çok öğrenci sunumlarında, rol oynamada, güncel olayların tartışılmasında ve yazılı ödevlerde belirgin olduğu görülmüştür. Bu durumun otorite sorunları, bilgiyi bağlamsallaştırma başarısızlığı, anlamlı sorular sormadaki yetersizlik ya da isteksizlik, tarihsel olaylara dair hayali yorumlar yapma eğilimi ve kişisel deneyimler merceğiyle konuları yorumlama eğilimi nedeniyle var oldukları ortaya çıkmıştır. Ayrıca anlamada da temel boşluklar olduğu gibi tamamlanmamış bilgilerin öğretmenler aracılığıyla çok kültürlü bakış açıları ve aşırı basitleştirilmiş analogiler ve örnekler yoluyla gerçeğe dönüşmesi sonucunda kavram yanlışlarının devam ettiği görülmüştür.

Friedman'ın (1991) yaptığı çalışmada 4, 6 ve 8 yaşındaki çocuklar iki hedef olayı tecrübe etmişlerdir. Biri 7 hafta, diğeri ise testten önce 1 hafta sürmüştür. Çocuklardan, iki olayın birbirine göreceli yakınlığı ve daha eski olayı gün, hafta, ay, mevsim ve yıl olarak yerlerini belirlemeleri istenmiştir. İki olayın göreceli yakınlığını dört yaşındaki çocuklar başarılı bir şekilde tahmin ederek daha eski olayı günün saatine göre yerini belirlemede başarılı olmuşlardır. Üç uzun olaydan oluşan zaman çizelgesinde sadece 6 ve 8 yaşındaki çocuklar daha eski olayın yerini belirleyebilmişler, meydana gelmiş olabileceği olası zaman hakkında mantık yürütebilmişlerdir. Her üç yaştakilerin zaman-gün yargılarının büyük orandaki doğruluğu, mesafe tipi bilgiden dolayı kesinlik göstermemiştir. Bu da mesafeyle konum yargılarının ayrı şekilde geliştiğini göstermiştir.

Bentley'in (1987) yaptığı çalışmasında, zamansal ve zamansal olmayan kavramlarla ilgili görevlerde zamanı koruma becerilerinin gelişimini incelemiştir. Çalışma grubunu yalnız bir cinsiyetin öğrenim gördüğü küçük bir kasaba okulundaki ikiden yediye kadar olan sınıflardaki 129 çocuk oluşturmuştur. Buna göre çocukların,

basit sıralama becerilerini 7 yaşından, karmaşık sıralama becerilerini ise 8 yaşından itibaren yapabildikleri gözlenmiştir. Ayrıca çocukların çoğunluğu 8 yaşına kadar sayıları, 9 yaşına kadar sıvı miktarları ve 10 yaşında madde ve uzunluk birimlerini koruduğu görülmüştür. Bir başka sonuca göre çocukların zaman korunmasının farklı yaşlarda olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Berti ve Andriolo (2001), gerçekleştirdikleri çalışmalarında, kavramlar hakkında geniş bir literatürün yanı sıra ilkökul üçüncü sınıf İtalyan öğrencilerinin sahip oldukları politik kavramların, ulus-devlet kavramlarının işlenmesi ile kalıcı olarak değiştirilip değiştirilemeyeceğini incelemişlerdir. Bu amaçla iki ilkökul üçüncü sınıfta deney ve kontrol gruplu bir uygulama yapılmıştır. Deney grubu olarak bir üçüncü sınıftan 23 öğrenci (8 kız ve 15 erkek), kontrol grubunda diğer üçüncü sınıftan 20 öğrenci (6 kız ve 14 erkek) olmak üzere toplam 43 öğrenci ile çalışma yapılmıştır. Deney grubunda öğrencilerin olayları yaparak-yaşayarak çözümledikleri, kavramsal değişim ve yapısalci yaklaşıma dayalı olarak hazırlanan öğretim temelli bir süreç tasarlanırken, kontrol grubunda ders kitabı ve öğretmenin anlatımına dayalı bir öğretim yapılmıştır. Tüm öğrencilere müfredatta işlenen başlıklar üzerine yarı-yapılandırılmış görüşmeleri içeren (okullaşma, ulus-devlet, politik birimler, polis ve yargıç) bir ön-test verilmiştir. Müfredat bittikten 1 ay ve 10 ay sonra her iki grup son-teste alınmış ve her iki gruba da bireysel olarak görüşmeler yapılmıştır. Araştırmancın sonucuna göre üçüncü sınıf öğrencilerinin, birbirleri ile bağlantılı politik kavramların kendilerine öğretilmeden önce ve öğretildikten sonraki algılarının ve her iki gruplar arasında bazı kavramların gelişimi açısından anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Deney grubunda öğretim sonrası bazı kavramlara ilişkin verilen cevapların ön-test ve son-test puanları arasında önemli farklılıklar olduğu gözlenmiştir. Görüşme kayıtları değerlendirildiğinde kontrol grubu öğrencilerinin çalışma başındaki kayıtlarla son kayıtlar arasında pek fazla farklılığın olmadığı ancak bazı kavramları geliştirmeleri açısından gelişmelerin olduğu görülmüştür.

Harwood ve Jackson (1993), fiziki çevreyle alakalı kavramları anlama seviyelerini belirlemek amacıyla 9–11 yaş arası gruba bir çalışma yapmışlardır. Yapılan çalışmada öğrencilerin fiziki çevreyle ilgili dokuz kavramın (sahil, deniz,

liman, nehir, dağ, tepe, okyanus, uçurum, liman ve vadi) anlama düzeyleri derinlemesine incelenmiştir. Görüşme, resim tanıma ve resim çizme şeklinde üç farklı yöntemin kullanıldığı çalışmada, elde edilen veriler kaydedilmiş ve kategoriler oluşturulmuştur. Çalışmanın sonucuna göre, kavramlarla ilgili öğrencilerin birçok kavram yanılgılarına sahip olduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak, lokal ve uzak alanlara yapılacak alan ziyaretleri yoluyla bir alandaki tanıdık, günlük manzara kavramlarının, öğrencilere tanıtılmasının önemli olduğu ve ayrıca, fiziki çevreyle ilgili birçok kavramın ve özelliklerinin (dağ, akarsu, kaynak ve delta gibi) tanımlanmasında daha fazla teknik kavramın çocuklara tanıtılmasının gerektiği de vurgulanmıştır.

Tennyson ve Park (1980), yaptıkları çalışmada, doğrudan kavram öğretimi ile ilgili yapılan çalışmaları inceleyerek, literatüre dayalı dört kademeli bir süreç önermişlerdir. Buna göre *i.* içeriğin taksonomik yapısı belirlenmelidir, *ii.* bir kavram tanımı, kritik nitelikler açısından hazırlanmalı ve örnekler, kritik ve değişken öznitelikler temelinde seçilmelidir, *iii.* özniteliklerin uygun şekilde manipüle edilmesiyle örnekler, rasyonel kümeler halinde düzenlenmelidir, *iv.* rasyonel kümelerin sunum sırası, kavramın örnekleri arasındaki farklılık ve zorluk seviyesine göre düzenlenmelidir. Sonuç olarak, kavramların öğretim sırası, bağlamsal bir biçimde organize edilmeli ve organize içeriğin sunum sırası, öğrencinin bilgi durumu hakkındaki güncel bilgilere göre karar verilmelidir.

Jahoda (1963), 6-11 yaş arasındaki öğrencilerde “ülke” ve “ulus” kavramlarının ne düzeyde geliştiğini belirlemek amacıyla inceleme yapmışlardır. Glasgow’daki dört okuldan 144 öğrencinin katıldığı bu çalışmada öğrencilerden yakından uzağa (Glasgow, İskoçya ve Britanya) yerleşim yerleri arasındaki sınıflandırmayı (ilişkiyi) açıklamaları istenmiştir. Öğrencilerin, ilgili kavramlara ilişkin görüşlerini ve gelişimlerini belirlemek için, bu öğrencilerle görüşme yapılmış ve mekânsal test uygulanmıştır. Araştırma bulgusuna göre görüşmeye katılan küçük yaştaki öğrencilerin %14’ünün yeterli düzeyde anlama gösteren cevaplar verdiği, % 44’ten fazlasının ise bu kavramlar arasındaki ilişkiyi anlamaya yönelik hiçbir cevap veremedikleri görülmüştür. Buna karşılık ileri yaşlardaki öğrencilerde anlama düzeylerinin arttığı gözlenmiştir. Araştırma sonucunda, öğrencilerin yerler arasındaki

ilişkiyi ve sınıflandırmayı anlamadaki gelişimlerinin yaşa bağlı olduğu açık olarak ortaya konulmuştur.

Mcgrath'ın (2006) yaptığı çalışmada öğretmenlerin metafor analizi yoluyla hizmet içi öğretmen eğitimi konusundaki sonuçları ya da çıkarımları incelenmiştir. Çalışmada, öğretmen ve öğretmen yetiştiren eğitimcilerin metaforik dil kullanmalarına yansıyan inançlarını ortaya koyma hususundaki yararları özetlenmiş ve Brezilyalı İngilizce öğretmenlerinden elde edilen 200 kadar imge (metafor ve benzetme) toplanmış ve tartışılmıştır. Çalışmada 248 Brezilyalı İngilizce öğretmenlerine “Ders kitabı..... dır” şeklinde soru yöneltilmiş, cevabı sembollerle çizerek ifade etmeleri istenmiş ve sembollerini net çizemedikleri durumlarda bunları yazılı olarak ifade etmeleri istenmiştir. Toplanan metaforlar “rehber, erişim, destek, kaynak ve baskı” şeklinde beş başlıkta kategorize edilerek 221 imge oluşturulmuştur. Çalışmada, öğretmenlerin ders kitaplarına karşı tutumlarının farklılık gösterdiği ve imgelerden hareketle ders kitabını farklı derecelerde kullanma düzeyleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Shaw ve Mahlios'un (2008) yaptıkları çalışmada, sınıf öğretmeni adaylarının öğretme ve okuryazarlık kavramları ile ilgili metaforlarını incelenmiş ve okur-yazarlık ile ilgili olan metaforik imgelerini kullanarak okuma metotları dersinin içeriğini geliştirmek amaçlanmıştır. 52 katılımcı “Öğretme ...dir” ve “okuryazarlık dir” şeklindeki açık uçlu ifadeleri cevaplamıştır. Elde edilen sonuçlara göre öğretmen adaylarının metaforları öğretme ile ilgili olanlar 11 temada, okuryazarlık ile ilgili olanlar ise 14 temada gruplandırılmıştır. Öğretme kavramı ile ilgili daha önceki çalışmalarda da ortaya çıkan “beslemek” ve “rehberlik” temaları katılımcılarca belirgin olarak ifade edilmiştir ki bu durum onların ortak düşüncelerini belki de evrensel doğalarını göstermektedir. Temel okuryazarlık teması ise bölüm/içerik metaforudur(N=8). Okuryazarlık kavramı ile ilgili olarak “bilgi ve beceri dizisi, bir bütün olarak bir araya gelen parçalar, yaşamın temeli, yolculuk” olmak üzere dört baskın metafor tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının yirmi üçü (veya %44'ü) okuma yöntemleri dersinde sunulan içeriğe ilişkin metafor yazmıştır. Araştırmacılar gelecekte yapılacak çalışmaların öğretmen adaylarının öğretmen yetiştirme programında

okuryazarlık metaforlarını erken almaları ve öğrencilere çalışma süresince metaforlarını incelemeyi öğretmeleri gerektiğini belirtmişler, ayrıca acemi öğretmenlerin sınıfta takip edilmelerini ve öğretmeyi öğrenirlerken izlenmeleri gerektiğini ifade etmişlerdir. Araştırmacılar metaforların öğretmenlerin inançlarına ilişkin farkındalıklarını ortaya çıkarmak için kullanılacak güçlü bir kavramsal araç olarak kullanılmaya devam edeceğine inanmaktadırlar.

Wan, Low ve Li (2011) yaptıkları araştırmada, bir grup Çinli üniversite öğretmenleri ve onların iki grup İngiliz öğrencilerinin kullandıkları kişisel “öğretmen” metaforlarını, EFL öğretmenlerinin rollerine ilişkin inançlarını temsil eden “İngilizce öğretmeni dir. Çünkü” metaforu aracılığıyla nasıl algıladıklarını incelemişlerdir. Veri kaynakları ayrıca bireysel görüşmeleri de içermektedir. Çalışmanın öncelikli amaçları, sınıf öğretmenlerinin farklı seviyelerde İngilizce yeterlilik düzeyindeki öğrencilere göre karşılaştırılması da dahil olmak üzere, sınıf öğretmenlerinin öğretmenler ve öğrenciler arasındaki rolleri hakkındaki metafor analizinin etkilerini incelemek ve öğretmenlerin ve öğrencilerin aralarındaki etkileşimin derecesini içeren metafor analizinin kullanımının davranış değişikliğine, özellikle öğretim uygulamalarındaki değişime yol açıp açmadığını belirlemek olarak belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre öğretmenlerin hem öğrenciler hem de öğretmenler arasındaki rollerinin ve farklı seviyelerde İngilizce yeterlilik düzeyindeki öğrenci grupları arasındaki uyumsuzluklarının olduğu gözlenmiştir. Bir diğer bulguya göre metaforun, öğrencilerin ve öğretmenlerin inançlarına iç görü kazandırmada güçlü bir bilişsel araç işlevi gördüğü görülmüştür. Ayrıca, öğrenciler ve öğretmenler arasında “öğretmen” metaforlarını içeren bir etkileşimin olmasıyla, iki grup arasındaki inanç çatışmalarının çözülmesinde makul ölçüde iyi çalışmış ve öğretmenlerin çoğunda öğretmenlik uygulamasında değişiklikler yapmaya istekli oldukları görülmüştür.

Martinez, Saulea ve Huber (2001) gerçekleştirdikleri çalışmada, deneyimli 50 öğretmenin öğretim psikoloji üzerine verilen akşam dersindeki yansımalarına dayanan öğrenmenin metaforik kavramlarını analiz etmektedir. Metaforlar küçük gruplar halinde işbirliği ile elde edilmiştir. Grup üyelerinin kullandığı "ortak yansıtma"

yöntemi öğretmenlerin öğrenme hakkındaki zımni teorilerinin metaforik olarak tekrar yapılandırılmasını teşvik etmek amacıyla oldukça uygundur. Çalışmadan elde edilen sonuca göre öğretmenlerin çoğunluğu, öğretme ve öğrenmenin bilgi aktarımı olarak gösteren geleneksel metaforu kullanırken, daha az sayıdaki öğretmen grubunun ise yapılandırmacı metaforu ifade ettikleri görülmüştür. Sadece küçük bir azınlık öğretme ve öğrenmeyi sosyal bir süreç olarak algılamaktadır. Bu sonuçlar müfredat tasarımı dersine katılan ve sınıf deneyimi olmayan 38 öğretmen adayının oluşturduğu metaforlarla karşılaştırılmıştır. Ayrıca bu metaforlar daha sonraki çalışmalarda öğretme ve öğrenmenin doğasına ilişkin kavramların daha derin ve daha geniş çalışılmasına bir basamak taşları olarak hizmet edeceklerdir.

Inbar (1996), yaptığı çalışmada, eğitimde karşılaşılan problem ve zorlukları tespit etmek, anlamak ve çözmek için öğrenciler ve öğretmenlerin metaforik algılarını incelemiştir. Bunun için 409 öğrenci ve farklı branşlardan 254 öğretmenden “Öğrenci ... gibidir”, “Öğretmen... gibidir”, “Okul yöneticisi, ...gibidir.” ve “Okul ... gibidir” cümlelerini tamamlamalarını ve en önemli bulduklarını işaretleyip kısaca açıklamalarını istemiştir. Süreç sonunda toplam 7.042 metaforik imge toplanmıştır. Gereksesi olmayan metaforlar ayıklanarak kalan metaforlar kategorize edilmiştir. Araştırma sonucuna göre öğrenci için “içine bir şeyler konan kap, çömlekçinin elinde şekillenen kap, flora ve fauna, tutsak öğrenci, programlı bağımsızlık, küçük ve yalnız, hoş ve nazik” metaforik grupları; öğretmen için “süper kilit, teknolojiyi öğretme, mesleği öğretme, beyinden kalbe, lideri izleme, çalışmak ve savaşmak için doğmuş” metaforik grupları; okul yöneticisi için “otoriter güç, yönetim, liderlik, eğitimsel çiftçi, nazik yönetici, sosyal ayna” metaforik grupları ve okul için ise “çerçevelemiş dünya, çalışma ve yarışma dünyası, bütünleştirme ve onarma dünyası, büyüme ve gelişme dünyası, eğitimsel makine, olanaklar deposu, eğitsel öğrenme merkezi, serbestlik ve yaratıcılık dünyası, ikinci ev, eğlence dünyası, karışıklık” metaforik grupları oluşturulmuştur. Diğer bir sonuca göre öğrencilerin ürettiği metaforlarda cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Sınıf düzeylerine göre ise bazı farklılıklar ortaya çıkmıştır. Araştırmacı, bulduğu bu çok geniş kapsamlı metaforların öğretmenlerin öğretime ve eğitim uygulamalarına yardımcı olacağını belirtmiş,

öğretmenlerin ve öğrencilerin algıları arasındaki bulguların okul sistemini yargılama konusunda önemli sonuçlar ortaya koyacağını ifade etmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın deseni, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması, verilerin analizi ve yorumlanması başlıkları yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Deseni

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemi desenlerinden olan olgu bilim/fenomenoloji deseni uygulanmıştır. Yaşanılan dünyada olgular kavramlar, algılar, deneyimler, olaylar, yönelimler ve durumlar gibi birçok şekilde karşımıza çıkmaktadır. Olgu bilim çalışmaları farkında olunan ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olunmayan olgulara odaklanmaktadır. Olgu bilim, tümüyle yabancı olmadığımız ve aynı zamanda da tam anlamını kavrayamadığımız olguları araştırmak için uygun bir zemin oluşturur. Böylelikle bir olgunun daha iyi tanınmasına ve anlaşılmasına yardımcı olacak sonuçlar sağlayacak örnekler, açıklamalar ve yaşantılar ortaya konulabilir. Bu açıdan hem bilimsel literatüre hem de uygulamaya önemli katkılar sağlayabilir (Büyüköztürk ve diğerleri, 2014; Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Fenomenolojik yaklaşımda bireysel evren araştırılmakta ve araştırmacı, katılımcının kişisel (öznel) tecrübeleri ile ilgilenererek bireyin olaylara yükledikleri anlamları ve algılamalarını incelemektedir. Doğal olarak her bireyin algılayışı farklı olduğu için ortaya değişik anlamların çıkması muhtemeldir. Buna karşılık bu yaklaşımda genelleştirme yapmaktan çok olgulardaki gerçekliğin tanımlanması amaçlanmaktadır. Tümevarımsal tanımlayıcı bir araştırma yöntemi olan olgu bilimdeki amaç birey tecrübelerini de kapsayarak tüm olgunun görüldüğü gibi tanımlanmasıdır (Akturan ve Esen, 2013)

Fenomenolojik bir çalışmada insanların tecrübe ettikleri şeyi nasıl betimledikleri ve o şeyi nasıl tecrübe ettiklerine yoğunlaşılır. Dolayısıyla insanların fenomeni algılamalarını, betimlemelerini, yargılamalarını, anlamlandırmalarını nasıl yaptıkları ve fenomen hakkında ne hissettikleri; hem bireysel olarak hem de paylaşılan anlam olarak deneyimi bilince nasıl dönüştürdüklerini keşfetme üzerine odaklanılır

(Patton, 2014). Burada amaç katılımcıların yaşam dünyalarına yönelik bir bakış açısı kazanmak ve onların yaşanmış deneyimleriyle yapılandıkları bireysel anlamları tespit etmektir (Johnson ve Christensen, 2014). Sonuç olarak olgu bilim çalışmaları hem teorik olarak hem pratik olarak yararlı bilgiler sunmaktadır (Aydın, 2015).

Ortaokul 8. sınıf öğrencilerinin 5., 6., ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan tarih kavramlarına olan bakış açılarını belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada metaforlar yoluyla veri toplama, yarı yapılandırılmış görüşme ve doküman analizinden oluşan nitel araştırma teknikleri beraber kullanılmıştır. Bir araştırma sorusunu aydınlatmak amacıyla mülakat, gözlem ve doküman analizi gibi çok farklı yöntemsel kombinasyonlar kullanılabilir. Çeşitleme, zenginleştirme olarak da adlandırılan üçgenleme (triangulation) yöntemi, çeşitli yöntemlerin (görüşme, gözlem ve doküman analizi gibi) bir araya getirilmesiyle araştırma desenini güçlendirici bir role sahiptir. Ayrıca aynı fenomene farklı yollarla bakmaya imkân tanıdığı için değil, aynı zamanda elde edilen sonuçlara olan güveni güçlendirerek inanılabilirliğe katkı sağladığından dolayı veri analizinde önemli bir yeri vardır. Çeşitleme, nitel araştırmalarda geçerliğin ve güvenilirliğin sağlanmasında kullanılan önemli stratejilerden biridir. Araştırmanın kapsamını genişleterek ve daha fazla zaman ve çaba gerektirmesine rağmen araştırma sonuçlarının inandırıcılığı ve genellenebilirliği konusunda önemli katkılarda bulunur. Yöntem üçgenlemesi, bir programı veya problemi çalışmak için çoklu yöntemlerin kullanılmasını sağlar ve farklı veri toplama yöntemleri tarafından oluşturulan bulguların tutarlılığının kontrolüne izin verir (Patton, 2014; Guion, 2002: 2; Yıldırım ve Şimşek, 2006; Büyüköztürk ve diğerleri, 2014)

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'na göre öğrencilere 4. sınıflar için toplam 91 kavram, 5. sınıflar için 121 kavram, 6. sınıflar için 124 kavram ve 7. sınıflar için de 121 kavramın verilmesi ön görülmüştür (MEB 2005a, 2005b). Yapılacak çalışma kapsamında programda geçen bütün bu kavramlar incelenmiş ve sosyal bilgiler derslerinde tarih konularında kazandırılması düşünülen tarih kavramlarına ait aşağıdaki tablo-3.1. elde edilmiştir.

Tablo-3.1. 4., 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Bulunan Tarih Kavramları

No	KAVRAMLAR	SINIF			
		4	5	6	7
1	Bağımsızlık	○	○	⊙	⊙
2	Bariş	○	○	⊙	⊙
3	Bildirge (Beyanname)		○	⊙	⊙
4	Birinci elden kaynak		○		
5	Cumhuriyet	⊙	⊙	⊙	⊙
6	Demokrasi	○	⊙	⊙	⊙
7	Devlet	○	⊙	⊙	⊙
8	Egemenlik	○	⊙	⊙	⊙
9	Gelenek	○	⊙	⊙	⊙
10	Göç		○	⊙	⊙
11	İkinci elden kaynak		○		
12	Kanıt	○	⊙	⊙	⊙
13	Kâşif		○		
14	Kronoloji	○	⊙	⊙	⊙
15	Lâiklik		○		
16	Millet	○	○	⊙	⊙
17	Millî egemenlik	○	⊙	⊙	⊙
18	Millî kültür	○	○	⊙	⊙
19	Ortak miras		○	⊙	⊙
20	Saltanat		○		
21	Savaş	○	○		
22	Teşkilât	○	○		
23	Ticaret	○	○		
24	Tören	○	○		
25	Vakıf		○		
26	Vatan	○	○		

○ Bu kavram giriş düzeyinde verilecektir.

⊙ Bu kavram geliştirme düzeyinde verilecektir.

● Bu kavram, pekiştirme düzeyinde verilecektir.

Tablo 3.1 incelendiğinde 26 kavram görülmektedir. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda sosyal bilgiler derslerinde öğrencilere öğretmenleri tarafından bu kavramların bir kısmının giriş, bir kısmının geliştirme ve bir kısmının da pekiştirme düzeyinde verilmesi ön görülmüştür. Giriş düzeyinde verilecek kavramların sadece 4. ve 5.sınıfta bulunması ve birçok kavramın 6. ve 7. sınıflarda verilmemesi, buna dayalı olarak da 8. sınıfa kadar bu kavramları öğrencilerin unutabilmesi riski bulunmaktadır. Ayrıca söz konusu kavramların araştırmaya dâhil edilmek istenmesi durumunda toplam 26 kavramın her biri için öğrencilerin metafor formlarını doldurması, resim-karikatürleri çizmesi ve görüşme sorularını cevaplama oranını oldukça düşürecektir.

Bu durum zaman ve maliyet yönünden de ekonomik olmadığı için giriş düzeyinde verilecek kavramlar araştırma kapsamına dâhil edilmemiştir. Bu nedenden dolayı çalışmada söz konusu kavramlar yerine 5., 6. ve 7. sınıflar için geliştirme ve pekiştirme düzeyinde öğrencilere verilecek ortak kavramlar ele alınmıştır. Bu kavramlar “Cumhuriyet, Demokrasi, Devlet, Egemenlik, Gelenek, Kanıt, Kronoloji, Milli Egemenlik” olmak üzere sekiz tanedir (MEB 2005a, 2005b). Kaldı ki 4. sınıflarda bu sekiz kavramdan cumhuriyet kavramı geliştirme düzeyinde, diğer yedi kavram ise giriş düzeyinde zaten verilecektir. “Egemenlik” ve “Milli Egemenlik” kavramlarının birbirlerine çok yakın ve benzer olmasının yanı sıra öğrenciler tarafından da karıştırılabileceği hususu göz önüne alınmış ve bu nedenden dolayı “Egemenlik” kavramı çalışma kapsamı dışında tutulmuştur. Sonuç olarak yedi kavram çalışma kapsamına dâhil edilmiştir.

Sosyal bilgiler dersi kavramlar açısından oldukça zengindir ve bu kavramlar birçok disiplin alanlarına göre tasnif edilmiştir. Bu bağlamda örnek verilecek olursa demokrasi ve milli egemenlik kavramları siyaset bilimi; gelenek ve kanıt kavramları antropoloji disiplini; kronoloji kavramı tarih disiplini ile ilişkili (Doğan, 2007) iken bir başka çalışmada demokrasi ve milli egemenlik kavramları vatandaşlık disiplini; cumhuriyet ve devlet kavramları hem vatandaşlık hem tarih disiplini; gelenek kavramı sosyoloji disiplini, kronoloji kavramının tarih disiplini ile ilişkili olduğu ifade edilmiştir (Ünlü, 2011). Literatürde bu ve buna benzer çalışmalarda kavramların tasnifinde farklılıklar görülebilmektedir.

Kavram listesinde yer alan kavramlarla listede yer almayan kavramların birbiriyle çok yakından ilişkili olmasından dolayı gerek içerikte gerekse öğrenme-öğretme etkinliklerinde ve değerlendirme durumlarında hep bir arada yer verilmiştir (Doğan, 2007).

Görüldüğü üzere sosyal bilgiler derslerinde verilecek olan kavramların birçok bilim dalları ile ilişkili olmalarının sonucunda tasnif açısından kesin ve keskin çizgilerle birbirinden ayrılması doğal olarak farklı olabilmektedir. Ancak bu çalışma kapsamında belirlenen kavramların tümü tarih disiplini ile doğrudan veya dolaylı

olarak ilişkili olmasının yanı sıra Tarih ve sosyal bilgiler ders kitaplarında çok sık kullanılan kavramlar olmasından dolayı tarih disiplini şemsiyesi altında incelenmiştir.

2005 yılında yapılandırmacı yaklaşım anlayışında uygulamaya konulan Sosyal Bilgiler Programı zamanla bazı değişikliklerle 2017 yılına kadar kullanılagelmıştır. Programların, yaşanan dönemin ve zamanın şartlarına göre değiştirilmesi, geliştirilmesi ve yenilenmesi kaçınılmaz olmaktadır. Bu çalışmanın yapılması sürecinde 2005 programı yürürlükte olduğu için doğal olarak bu program ele alınmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı program değişikliğine giderek 2017 yılında hazırlanan Sosyal Bilgiler Dersi Taslak Öğretim Programı'nı 2018-2019 eğitim öğretim yılından itibaren tüm sınıf düzeylerinde yürürlüğe koymuştur.

Tay (2017), “2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile 2017 Sosyal Bilgiler Dersi Taslak Öğretim Programının Karşılaştırması” adlı çalışmada iki programı karşılaştırmış ve şu bulgulara ulaşmıştır; *i.* 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı bir vizyona sahipken 2017 yılı Sosyal Bilgiler Dersi Taslak Öğretim Programı'nda vizyona karşılık gelen temel bir felsefe yer almaktadır, *ii.* 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı tematik anlayışa sahip iken, 2017 yılı Sosyal Bilgiler Dersi Taslak Öğretim Programı tematik gibi görünse de ünite anlayışına sahip olduğu görülmüştür, *iii.* her ikisinde hedeflerin yer aldığı, 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda toplam olarak 174 kazanım yer alırken; 2017 yılı Sosyal Bilgiler Dersi Taslak Öğretim Programı'nda ise toplam olarak 136 kazanımın yer aldığı görülmüştür, *iv.* 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı genel anlamda 9 öğrenme alanı çerçevesinde oluşturulmuşken, 2017 yılı Sosyal Bilgiler Dersi Taslak Öğretim Programı'nın tamamının 7 öğrenme alanı çerçevesinde oluşturulduğu ve ayrıca bazı öğrenme alanlarının isimlerinin değiştirildiği görülmüştür.

2005 yılındaki programda dört yıl süresince öğrencilere kazandırılacak kavramlar tek tek listelenmiş, ayrıca bu kazanımların hangi sınıf düzeyinde giriş, geliştirme ve pekiştirme boyutları ile kazandırılacağı belirtilmiş iken 2017 yılı taslak öğretim programında ise kavramlar ile ilgili olarak kavram öğretiminin önemli olduğuna yönelik “....ilgili temel kavramları öğrenir” şeklinde açıklamaların verildiği

tespit edilmiştir (Tay, 2017). Yeni programa bakıldığında önceki programda öğretilmesi hedeflenen kavramların hangisinin ya da hangilerinin programdan çıkarıldığına dair bir bilgi verilmemiştir. Dolayısıyla bu çalışma kapsamında belirlenen kavramlar hem günlük hayatta hem de ders kitaplarında çok sık kullanılan sosyal bilgiler ve tarih dersinin temel kavramlarıdır.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, TÜİK'in (Türkiye İstatistik Kurumu) 2016 yılı gelişmişlik düzey verileri baz alınarak oluşturulmuştur. Gelişmişlik düzeyler alt, orta ve üst olarak belirlenmiştir. 2016-2017 eğitim-öğretim yılı güz döneminde Kayseri ili merkez ilçelerine ait alt, orta ve üst gelişmişlik düzeyde bulunan yerleşim yerlerinden amaçlı örnekleme yöntemlerinden birisi olan maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemiyle on beş ortaokul seçilmiştir. Çalışma grubuna ait veriler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo-3.2. Çalışma Grubunun Gelişmişlik Düzeye ve Cinsiyete Göre Frekans ve Yüzde Dağılımı

Gelişmişlik Düzey	Cinsiyet		Yüzde		Toplam	Yüzde
	Kız	Erkek	Kız	Erkek		
Alt	130	122	51,58	48,42	252	36,36
Orta	113	98	53,55	46,45	211	30,45
Üst	119	111	51,74	48,26	230	33,19
Toplam	362	331	52,24	47,76	693	100

Tablo 3.2'ye göre alt gelişmişlik düzeyde 252 (%36,36), orta gelişmişlik düzeyde 211 (%30,44) ve üst gelişmişlik düzeyde 230 (%33,18) olmak üzere toplam 693 sekizinci sınıf öğrencisi araştırmanın çalışma grubunu oluşturmaktadır.

Amaçlı örnekleme yöntemleri nitel araştırma geleneği içinde ortaya çıkmıştır. Maksimum çeşitlilik örneklemesinde amaç, çeşitlilik gösteren durumlar arasında herhangi ortak ya da paylaşılan olguların, yönlerin ve örüntülerin olup olmadığını tespit ederek bu çeşitliliğe göre problemin farklı boyutlarını ortaya koymak ve problemin daha geniş bir kapsamda betimlemektir (Yıldırım ve Şimşek, 2006; Büyüköztürk ve diğerleri, 2014).

Araştırmada öğrencilerle yapılan görüşmelere ait bilgiler tabloda sunulmuştur:

Tablo-3.3. Görüşme Yapılan Öğrencilerin Gelişmişlik Düzey ve Cinsiyete Göre Frekans Dağılımı

Gelişmişlik Düzey	Cinsiyet		Toplam
	Kız	Erkek	
Alt	35	22	57
Orta	29	18	47
Üst	29	21	50
Toplam	93	61	154

Tablo 3.3’e göz atıldığında alt gelişmişlik düzeyde 57, orta gelişmişlik düzeyde 47 ve üst gelişmişlik düzeyde 50 olmak üzere toplam 154 sekizinci sınıf öğrencisi ile görüşme yapılmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada aşağıda detaylı olarak açıklanan farklı veri toplama araçları kullanılarak çalışma grubundaki öğrencilerin 5.,6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan tarih kavramlarını nasıl algıladıkları ayrıntılı bir biçimde betimlenmeye çalışılmıştır.

3.3.1. Metaforlar Yoluyla Veri Toplama Formu

8. sınıf öğrencilerinin, 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda yer alan tarih kavramlarını nasıl algıladıklarını incelemek ve analiz etmek amacıyla, metaforları ortaya çıkarmaya yönelik ilgili araştırmalarda (Ablak, 2017; Akkaya, 2012; Aydın, 2010; Çepni, 2013; Gedikli, 2014; Karasahinoğlu, 2015; Kelleci, 2014; Kılcan, 2013; Kılcan ve Akbaba, 2013; Öztürk, 2007; Saban, 2004; 2008; 2009) kullanılan metaforlar yoluyla veri toplama formu kullanılacaktır (Bkz. Ek-1). Formun uygunluğu konusunda daha önce çalışmalarında metafor yöntemini kullanan öğretim üyesi bir uzmanın görüşü alınmış ve metaforlar yoluyla veri toplama formu ilgili literatür taraması sonucunda araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Katılımcılardan çalışma kapsamındaki yedi kavrama yönelik olarak bir metafor üretmeleri ve bu metaforu kullanma gerekçelerini belirtmeleri istenmiştir.

Metaforların, bilimsel bilginin oluşturulması ve yorumlama yoluyla dünyanın kavranması süreçlerinde önemli bir yeri vardır. Bir durumu betimleme ve bir süreci hızlandırma veya iyileştirme amacıyla kullanılan metaforlar, nitel bir veri toplama yöntemi olarak kullanılması halinde daha çok betimleyici rolü ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla metaforlar betimleme amacıyla kullanıldığında bir durum, olay ve kavram mevcut haliyle betimlenmekte ve resmedilmektedir. Mecazı merkeze alan veri toplama çalışmaları, süreç olarak açık uçlu sorulara dayalı bireysel ya da odak grup görüşmelerine dayalı çalışmalardan çok farklı olmadığı gibi toplanan verilerin doğası gereği o çalışmalardan daha kolay ve pratik bir veri toplama yöntemidir. Bu durumun yanı sıra mecazlar çalışılan konu, olgu, olay ve durum hakkında çok sağlam ve zengin bir resim, görsel bir imge sunarlar (Morgan, 2006; Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Formun birinci bölümünde katılımcılardan araştırma kapsamındaki yedi kavramla ilgili (Örneğin “Cumhuriyet benzer. Çünkü”) cümlesini tamamlayarak cumhuriyetle ilgili düşüncelerini yansıtan metaforlar oluşturmaları istenmiştir. Katılımcıların yapılan benzetmelere ilişkin geçerli bir gerekçe ileri sürmeleri istendiği için yarı yapılandırılmış cümlelerin tamamlanması yoluna gidilmiştir. Yıldırım ve Şimşek’ in (2006) de belirttiği gibi mecazın kendisi tek başına betimsel ya da görsel gücünü yeteri kadar ortaya çıkartamayacağı için bu sorunun arkasından “niçin” ya da “neden” sorusu da mutlaka sorulmalıdır. Mecazların asıl gücü, bu “sıfat”larla ilgili sorulardadır. Her birey, aynı mecaza farklı anlamlar yükleyebilir. Dolayısıyla yüklenen bu farklı anlamları ya da bir mecazı kullanırken hangi amaçla kullanıldığı ancak “niçin” sorusunun yanıtıyla elde edilebilir.

3.3.2. Doküman İncelemesi

Doküman inceleme, araştırmanın konusu ile ilgili bilgi içeren materyallerin analizidir. Tek başına bir veri toplama yöntemi olabildiği gibi diğer veri toplama yöntemleri ile birlikte de kullanılabilir. Görüşme ve gözlem yöntemlerinin yanı sıra araştırmanın geçerliliğini artırmak amacıyla çalışılan araştırma problemine yönelik yazılı ve görsel materyaller ve malzemeler araştırma kapsamına dâhil edilebilir.

Böylelikle “verinin çeşitlendirilmesi” amacına da hizmet etmiş olacaktır (Aktaş, 2015; Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Çocuklar, dile getirmekte güçlük çektikleri duygu, düşünce ve gereksinimlerini çizgi yoluyla kolayca dışa vurabilirler. Çocuk çevresinde gördüğü birçok ayrı unsuru çizme, boyama, inşa etme gibi etkinliklerin yer aldığı karmaşık süreçte anlamlı bir bütünlüğe dönüştürür. Çizdiği resimler, kendisinden bir parçadır. Çizdiği resim onun düşünüşünü, duyusunu ve görüşünü yansıtır (Savaş, 2014).

Çocuğun bize kendini yansıtması ve olaylar hakkındaki duygu ve düşüncelerini ifade etmesinde, yalın bir anlatım aracı olan resmin önemi büyüktür. Çocuk resimlerinin çocukların psikolojik durumlarını, kişilerarası stilleriyle ilgili bilgilerini ve çeşitli duyguları sergileyerek iç dünyalarını yansıttığı bilinmektedir. Çocuklar resim yapmayı keşfetmek, problem çözmek ya da fikir ve gözlemlere görsel bir biçim vermek amacıyla kullanabileceği gibi; resim anlatımı yoluyla kendilerinin birçok farklı yönünü temsil eden ve içlerinde hem bilinçli hem de bilinçsiz anlamlar taşıyan benzersiz kişisel beyanlarını anlatırlar (Malchiodi, 2013; Yavuzer, 2000). Çocuklar somut düşünme evresinden soyut düşünme evresine ortaokul altıncı sınıflarda geçmeye başlar. Bu durum kaybettiği imgelerle düşünme yeteneğini yeniden kazanmaya başladığını gösterir. Geometrik çizgilerden uzaklaşan çocuklar, artık çizgilerin özgünleştiği ve düşüncenin ifade biçimi olarak geri geldiği bir döneme doğru geçiş yapmaktadırlar. 13-14 yaşlarına geldiklerinde resim yapmaya devam eden çocukların resimlerindeki ayrıntılar artar, renk ve desene daha çok dikkat edilir. Perspektifin tam ve etkin bir şekilde kullanıldığı görülür ve soyut imgeler üretilmeye başlanır (Savaş, 2014). Kayıtlar, fotoğraflar veya metinler gibi materyalleri içeren dokümanların araştırmacı tarafından yorumlanması gerekmektedir. Dolayısıyla araştırmacı dokümanları sadece analiz etmekle kalmamakta, ayrıca onları yorumlayarak yeniden oluşturmaktadır. Özellikle görsel verilerin kelimelere dökülerek yorumlanmasında araştırmacı dikkatli olmalıdır (Akturan, 2013).

Yazılı ve görsel dokümanların incelenmesi daha kapsamlı ve zengin bir çıkarım sağlaması açısından oldukça önemlidir. Araştırma sürecinde araştırmacı

fotoğraf çekmek, katılımcılara çizim yaptırmak, video kaydı almak gibi görsel verileri topladıysa dikkat etmesi gereken üç husus vardır (Suzuki ve diğerleri, 2007): *i.* araştırmacının görsel verileri ortaya çıkarmadan ya da kullanmadan önce katılımcıları tanınması, anlaması, onlarla ilişki kurması, *ii.* katılımcıların, kendi çizimleri gibi, ürettikleri görsel veriyi açıklaması veya yorumlaması, *iii.* gözlem, görsel veri toplama, derinlemesine görüşme gibi diğer veri toplama teknikleriyle birlikte kullanılması gerekmektedir.

Öğrencilerin tarih kavramlarına yönelik geliştirdikleri metaforlara ait çizdikleri görsellerden (resimler ve karikatürler) oluşan dokümanlar, araştırmanın bir diğer veri toplama aracıdır. Metaforlar yoluyla veri toplama formunun ikinci kısmında katılımcılardan araştırma kapsamındaki yedi kavramla ilgili algılarını yansıtan bir resim/karikatür çizimleri ve ihtiyaç duymaları halinde çizdikleri resmi/karikatürü açıklamaları istenmiştir.

3.3.3. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Her bir tarih kavramına ilişkin çalışma grubundaki katılımcılarla gerçekleştirilmiş olan yarı yapılandırılmış görüşme formu araştırmanın son veri toplama aracıdır (Bkz. Ek-2). Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, yapılandırılmış görüşme tekniğinden biraz daha esnek olup, araştırmacı önceden sormayı planladığı soruları kapsayan bir görüşme protokolü hazırlar. Dolayısıyla araştırmanın amacı çerçevesinde görüşme yapılan bireylerden bilgiler elde etmek amacıyla birtakım soruların yer aldığı görüş formu kullanılır ve bu formlar aracılığıyla elde edilen bilgiler arasındaki benzerlik ve farklılıklar saptanarak karşılaştırılabilir. Yarı yapılandırılmış görüşmeler hem sabit seçenekli cevaplamayı hem de ilgili alanda derinlemesine gidebilmeyi birleştirdiği gibi görüşmede görüşülene kendini ifade etme imkânını vermesi, analizlerin kolaylığı ve gerek duyulduğunda derinlemesine bilgi sağlama gibi avantajları vardır. Bu tür görüşmede soruların ifade şekli esnek olup, dilin düzeyi ayarlanabilir ve görüşme süresince sorular yeniden sıralanabilir (Aktaş; 2015; Berg ve Lune, 2015; Büyüköztürk ve diğerleri, 2014; Türnüklü, 2000).

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırma verilerinin toplanması üç aşamada gerçekleştirilmiştir (Kılcan, 2017): Ön uygulama aşaması, asıl uygulama aşaması 1 ve asıl uygulama aşaması 2.

Araştırma verilerinin toplanmasında izlenen süreç aşağıdaki tablo-3.4’de verilmiştir.

Tablo-3.4. Araştırma Verilerinin Toplanmasında İzlenen Süreç

Aşama	Takvim
Ön Uygulama Aşaması	Ekim 2016
Asıl uygulama Aşaması 1	Kasım 2016-Ocak 2017
Asıl Uygulama aşaması 2	Şubat-Nisan 2017

3.4.1. Ön Uygulama Aşaması

Bu aşamada çalışma grubunda yer alacak katılımcıların, araştırmanın tamamını ne kadar sürede tamamlayabileceklerini belirlemek ve kullanılacak veri toplama araçlarının amaca uygun olup olmadığını tespit etmek amacıyla Türkiye İstatistik Kurumu’nun gelişmişlik düzeyi verileri temel alınarak Kayseri ili merkez ilçelerine bağlı orta düzeyde gelişmişliğe sahip ve önceden izin alınan bir devlet okulunda 34 sekizinci sınıf öğrencileri ile ön uygulama yapılmıştır. Uygulama sonrasında metaforlar yoluyla veri toplama formunu ve buna bağlı olarak çizecekleri görselleri ne kadar sürede doldurup tamamlayacakları belirlenmiştir. Yapılan uygulama sonucunda öğrencilerin tamamı kendilerine verilen formları bir ders saatinde tamamlamışlardır. Bu sürenin önceden belirlenmesi ile asıl uygulama için okul idaresinden ve ders öğretmenlerinden alınan izinlerde bir kolaylık sağlamıştır.

3.4.2. Asıl Uygulama Aşaması 1

Çalışmanın birinci uygulama aşamasında, öncelikle araştırma için gerekli olan resmi izin Milli Eğitim Müdürlüğü’nden alınmıştır (Bkz. Ek 4 ve Ek 5). Çalışmanın uygulanabilmesi için gidilecek okullardan randevu alınmıştır. Uygulamanın yapılacağı şubeler, sınıfların veri toplamaya uygun olma durumları da (öğrencilerin sınavlarının olması, devamsızlık durumu, beden eğitimi dersinde okul bahçesinde olmaları) göz

önünde bulundurularak tesadüfî olarak seçilmiştir. Uygulamadan önce araştırmacının kendisi, araştırma ve araştırmanın amacı hakkında katılımcılara kısaca bir bilgilendirme yapmıştır. Sonra her bir katılımcıya araştırma yönergesini içeren sayfa da dâhil olmak üzere 7 adet tarihi kavramları kapsayan metaforlar yoluyla veri toplama formları (8 adet A4 kâğıdı) dağıtılmıştır. Katılımcılara verilen formlarda yer alan yönerge okunarak araştırma hakkında bilgi edinmeleri sağlanmıştır. Dolayısıyla, katılımcıların düşündüklerini dürüst, samimi ve açık bir şekilde ifade etmeleri ve kendilerini rahat hissetmeleri söylenmiştir. Öğrencilere oluşturdukları metaforların değerli olduğu, herkesin kendi düşüncesinin ne ise onu yazmaları gerektiği, metaforların doğruluğu, yanlışlığı üzerinde çok vakit kaybetmelerine gerek olmadığı ifade edilmiştir. Ayrıca çizilecek resim/karikatürlerin metaforu destekleme amaçlı olduğu için birinci önceliğin metafor oluşturma olduğu vurgulanmıştır. Uygulama esnasında sınıfta araştırmacı ve katılımcılar bulunmuştur. Katılımcıların düşüncelerini serbest ve objektif olarak yansıtabilmeleri için uygulama esnasında kendilerine hiçbir müdahale ya da yönlendirmede bulunulmamış, ayrıca resim/karikatür çizme bölümü için kullandıkları kalem ve boya ile ilgili herhangi bir sınırlama getirilmemiştir. Araştırmacı tarafından katılımcılara yaptıkları çizimlerin sadece ne ifade ettiğinin önemli olduğu, metaforu destekleme amaçlı olduğu açıklanmış ve bu yüzden de katılımcıların kötü çizim yapmaktan endişe duymamaları gerektiği belirtilmiştir. Herkesin resim/karikatür çizme yeteneği aynı seviyede olamayacağı için araştırmacı tarafından öğrencilere bu konuda ısrar edilmemiştir. Çizdikleri resim/karikatürle ilgili ekstradan bir fikir, düşünce, görüş açıklama ihtiyacı duyduklarında kâğıdın en alt tarafında yer ayrılan bölmeye yazabilecekleri söylenmiştir. Uygulamanın tamamlanması için her sınıfta katılımcılara birer ders saati süre verilmiştir ve formlar katılımcılar tarafından bir ders saatinde içinde tamamlanmıştır.

Formlar toplanarak elde edilen veriler araştırmacı tarafından gelişmişlik düzeylerine göre ayrılmıştır. Daha sonra her bir kavrama yönelik katılımcılarca oluşturulan metaforlar, metaforların gerekçeleri ve o gerekçeye ve kavrama uygun olarak çizdikleri görseller bir alan uzmanı eşliğinde gözden geçirilmiştir. Çizilen görsellerin katılımcılar tarafından dikkatle ve özenle çizilip çizilmediği, anlaşılıp anlaşılmadığı, oluşturulan metaforların gerekçesine uygun olup olmadığı gibi

faktörlerin araştırmacı ve uzmanlar tarafından incelenmiş olup çizilen görseller “benzer görseller çizenler, farklı görseller çizenler ve hiç görsel çizmeyenler” şeklinde üç gruba ayrılmıştır.

3.4.3. Asıl Uygulama Aşaması 2

Araştırmanın bu aşamasında katılımcılarla yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. İlk önce her gelişmişlik düzeyden her bir kavrama ilişkin benzer, farklı ve hiç görsel çizmeyenlerden en az bir görüşme yapmak üzere maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemine uygun olarak katılımcılar belirlenmiştir. Araştırmacı, okulda uygun ve müsait bir ortamda katılımcılarla bir araya gelmiş ve ortak bir açıklama yapmıştır. Bu açıklamada; katılımcılara, yapılacak olan görüşme hakkında bilgi verilmiş ve görüşmenin gönüllü olduğu, istenildiği zaman görüşmenin yarıda bırakılabilecekleri söylenmiştir. Katılmak istemeleri halinde yapılan görüşmenin ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınacağı belirtilmiştir. Görüşmeyi sağlıklı yapmak için okulların fiziki durumu göz önüne alınarak öğrenciyi ve araştırmacıyı rahatsız etmeyecek, dikkatini dağıtmayacak ve ses kaydının kalitesini etkilemeyecek şekilde sessiz mekânlar (çok amaçlı salon, kütüphane, öğretmenler odası, idarecilerin odası, rehberlik odası vs.) tercih edilmiştir. Katılımcıların kavramlar hakkında oluşturdukları metaforlar hakkında daha derinlemesine bilgi edinebilmek amacıyla katılımcılar birer birer görüşme ortamına alınmış ve onlara her bir tarihi kavramla ilgili neler düşündükleri sorulmuştur. Yapılan bu görüşmede; en az her kavrama ilişkin benzer görsel çizenlerden bir görüşme, farklı görsel çizenlerden bir görüşme ve o kavrama ilişkin hiç görsel çizmeyenlerden bir görüşme yapılmıştır. Her bir kavramla alakalı yaklaşık 1-2 dakika olmak üzere toplam 154 katılımcı ile görüşme yapılmıştır. Çalışmanın ikinci uygulama aşaması burada son bulmuştur.

3.5. Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Olgu bilim araştırmalarında veri analizi, yaşantıları ve anlamları ortaya çıkarmaya yönelik olup bu amaçla içerik analizi yapılır ve verinin kavramsallaştırılarak olguyu tanımlayabilecek temaların ortaya çıkarılması hedeflenir. Elde edilen sonuçlar betimsel bir anlatım ile sunularak sık sık doğrudan alıntılar

yapılır. Ayrıca ortaya çıkan temalar ve örüntüler kapsamında elde edilen bulgular açıklanarak yorum yapılır (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Bu çalışmada verilerin değerlendirilmesinde içerik analizi tekniği kullanılmış ve toplanan verilere dayalı olarak da betimlenmiştir. İçerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenebilir bir teknik olarak tanımlanmaktadır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2014). Toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmak, içerik analizinin temel amacıdır. Dolayısıyla içerik analizinde birbirine benzeyen veriler, belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilir ve okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenlenerek yorumlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bir kişinin veya grubun bilinçli ve bilinçsiz inançları, tutumları, değerleri ve fikirleri genellikle iletişimlerinde ortaya çıkar. İçerik analizi, araştırmacıların insan davranışlarını iletişimlerinin analizi yoluyla dolaylı bir şekilde incelemelerini sağlayan bir tekniktir. Dolayısıyla bir iletişimin genel, ancak zorunlu olarak yazılı içeriğinin analizidir. Ders kitapları, denemeler, gazeteler, romanlar, dergi makaleleri, yemek kitapları, şarkılar, siyasi konuşmalar, reklamlar, resimler -aslında hemen hemen her iletişim türünün içeriği- analiz edilebilir. Nerede kullanılırsa kullanılsın, içerik analizi esasında bir kodlama ve veri yorumlama işlemidir (Fraenkel, Wallen ve Hyun, 2012; Berg ve Lune, 2015).

Araştırma sonucunda elde edilen verilerin analizi sürecinde literatürde belirtilen (Saban 2004, 2008, 2009; Saban, Koçbeker ve Saban, 2006; Kılcan, 2017) aşamalardan yararlanılmıştır:

i. Metafor Kodlama ve Ayıklama Aşaması: Bu aşamada ilk olarak araştırmaya katılan katılımcıların geliştirdiği metaforlar Microsoft Excel programında alfabetik sıraya dizilmiş ve bir liste oluşturulmuştur. Araştırmanın amacına göre katılımcıların açıklamalarında, metaforların belirgin bir şekilde ifade edilip edilmediğine bakılmış ve her bir katılımcının formda dile getirdiği metafor kodlanmıştır. Daha sonra katılımcıların formları incelenerek; kavrama ilişkin metaforun olduğu ancak gerekçesinin olmadığı formlar(i), belirtilen kavramın sadece tanımlanmasının olduğu

formlar(ii) ve belirtilen kavrama yönelik herhangi bir metaforun gerçekleştirilmediği yani boş bırakılan formlar(iii) işaretlenmiştir. Yukarıda ifade edilen gerekçelere dayanarak;

- Cumhuriyet kavramı ile ilgili üç GD'den 441 katılımcı tarafından belirtilen “Cumhuriyet bir çiçek gibidir. Çünkü her insan bir çiçek gibidir. A, E18”, “Cumhuriyet bir bıçak gibidir. Çünkü bizi başka milletlerden korur. O, E133”, “Cumhuriyet gökyüzü gibidir. Çünkü içinde kimi insanların gördüğü, kimi insanların göremediği farklı şeyleri barındırır. Ü, K32” gibi ifadelerin yer aldığı formlar ve 7 katılımcı tarafından boş bırakılan toplam 448 form,

- Demokrasi kavramı ile ilgili üç GD'den 386 katılımcı tarafından belirtilen “Demokrasi öğretmen ve öğrenci gibidir. Çünkü öğretmen olmazsa sınıfta demokrasi de olmaz. A, K27”, “Demokrasi saygı gibidir. Çünkü saygılı olan demokratik olur. O, E121”, “Demokrasi adalet gibidir. Çünkü ... Ü, E31” gibi ifadelerin yer aldığı formlar ve 27 katılımcı tarafından boş bırakılan toplam 413 form,

- Devlet kavramı ile ilgili üç GD'den 395 katılımcı tarafından belirtilen “Devlet dağ gibidir. Çünkü bir dağ sağlam olmazsa devlet de sağlam olmaz. A, E38”, “Devlet harita gibidir. Çünkü harita bütün şehri, ülkeyi kapsadığı için devlet de bütün şehri, ülkeyi kapsıyor. O, K92”, “Devlet ülke gibidir. Ülke de hep beraber... Ü, E23” gibi ifadelerin yer aldığı formlar ve 24 katılımcı tarafından boş bırakılan toplam 419 form,

- Milli Egemenlik kavramı ile ilgili üç GD'den 447 katılımcı tarafından belirtilen “Milli Egemenlik özgürlük gibidir. Çünkü insan kendi iradesi ile olmalıdır A, K48”, “Milli Egemenlik ağaç gibidir. Çünkü bakarsan çiçek açar, meyve verir O, E121”, “Milli Egemenlik ordu gibidir. Çünkü millete ait birlik... Ü, K10” gibi ifadelerin yer aldığı formlar ve 59 katılımcı tarafından boş bırakılan toplam 506 form,

- Gelenek kavramı ile ilgili üç GD'den 473 katılımcı tarafından belirtilen “Gelenek halı gibidir. Çünkü atalarımızdan kalan şeyler... A, E54”, “Gelenek kalem gibidir. Çünkü bir kalemin ucu bitince nasıl işe yaramaz oluyorsa gelenek de unutulursa o da işe yaramaz olur. O, E203”, “Gelenek tarih gibidir. Çünkü geleneklerimiz bize

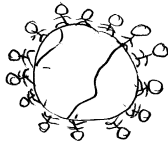
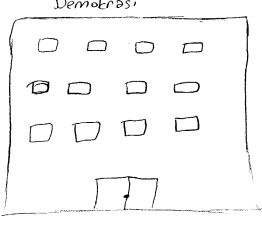
kültürümüzü anlatmaktadır. Ü, K8” gibi ifadelerin yer aldığı formlar ve 41 katılımcı tarafından boş bırakılan toplam 514 form,

- Kanıt kavramı ile ilgili üç GD’den 451 katılımcı tarafından belirtilen “Kanıt ispat etme durumu gibidir. Çünkü ... A, E60”, “Kanıt yapılan bir iş gibidir. Çünkü ... O, K171”, “Kanıt bir suç işlemek gibidir. Çünkü ... Ü, K177” gibi ifadelerin yer aldığı formlar ve 70 katılımcı tarafından boş bırakılan toplam 521 form,

- Kronoloji kavramı ile ilgili üç GD’den 392 katılımcı tarafından belirtilen “Kronoloji fen dersi gibidir. Çünkü fen dersinde bunun gibi şeyler var olduğu için... A, K72”, “Kronoloji tarih gibidir. Çünkü tarihle bağlantılıdır. O, K187”, “Kronoloji okulun bahçesinde sıra olmamız gibidir. Çünkü... Ü, K176” gibi ifadelerin yer aldığı formlar ve 82 katılımcı tarafından boş bırakılan toplam 474 form elenerek araştırma kapsamına dâhil edilmemiştir.

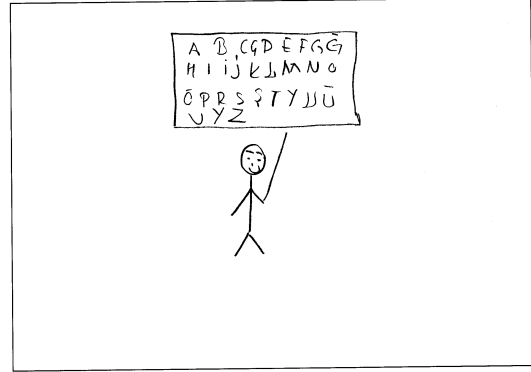
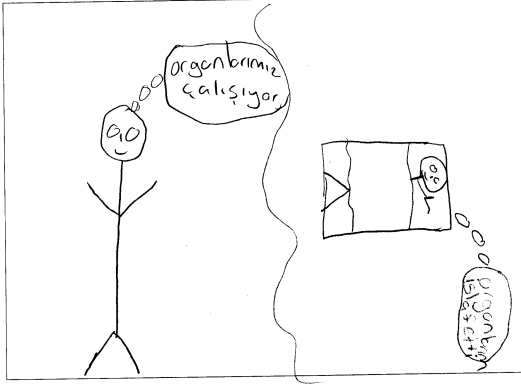
ii. Resim ve Karikatür Ayıklama Aşaması: Katılımcıların oluşturdukları metafora ve gerekçesine ilişkin çizdikleri görsellerin anlaşılır olup olmadığı, oluşturulan metaforu ve gerekçesini yansıtip yansıtmadığı incelenerek eleme yapılmıştır. Aşağıdaki tablo-3.4.’te üç GD’den bütün kavramlara yönelik elemeye tabi tutulan görsellerden örnekler verilmiştir.

Tablo-3.5. Her Gelişmişlik Düzeyden Eleme Yapılan Bütün Kavramlara İlişkin Görsellerden Örnekler

Cumhuriyet bir dünya gibidir. Çünkü bir sürü insan cumhuriyet içinde yaşar.	Demokrasi okul gibidir. Çünkü okul olmazsa okuyamayız. Demokrasi olmazsa okul olmaz.
	

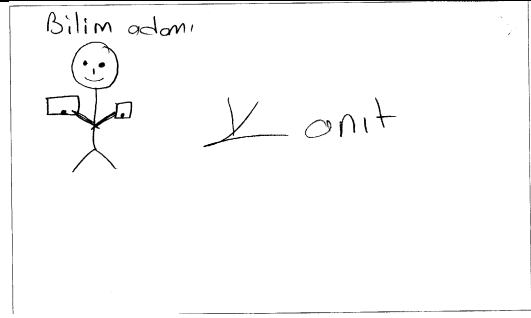
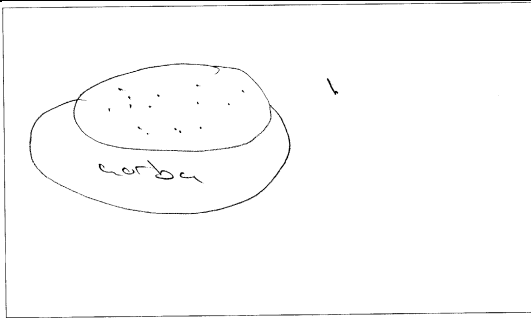
Devlet organ gibidir. Organlarımızdan birisi eksilirse ya ölürüz ya da felç. Sonuç olarak sağlıklı olamayız.

Milli Egemenlik öğretmen gibidir. Çünkü öğretmen olmazsa bilgi öğrenemeyiz.

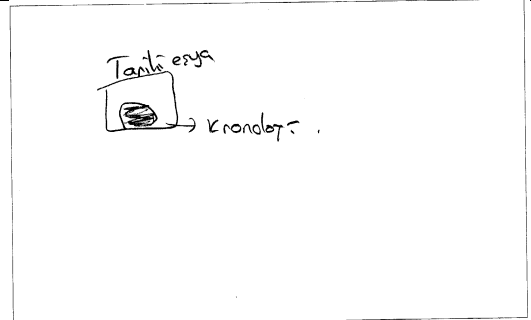

Gelenek çorba gibidir. Çünkü gelenek karışık bir şeydir.

Kanıt bilim adamları gibidir. Çünkü bilim adamları kanıt gibidir. Kanıt ise eski şeyler eski tarihi...

Kronoloji tarihi eşya gibidir. Çünkü tarihteki eşyalar hep değerlidir.

iii. Örnek Metafor Derleme (Gruplama) Aşaması: Bu aşamada katılımcıların oluşturdukları metaforlar ortak özellikleri ve ortak alanlarının belirlenmesi bakımından içerik analizi teknikleri kullanılarak daha küçük gruplara ayrıştırılmıştır. Ayrıca katılımcıların yazdıkları metaforlar tekrar gözden geçirilerek (i) her metaforunda benzeyen, (ii) benzetilen ve (iii) benzeyen ve benzetilen arasındaki bağıntı analiz

edilmiştir (Saban, 2008; 2009; Yıldırım ve Şimşek, 2006; Kılcan, 2017). Katılımcıların zayıf yapılı zihinsel imgeleri içeren formlarının ayıklanmasından sonra her bir kavramla ilgili elde edilen geçerli metafor sayısı aşağıdaki tablo-3.4'te verilmiştir.

Tablo-3.6. Alt, Orta ve Üst Gelişmişlik Düzeyden Her Bir Kavramla İlgili Geçerli Metafor Oluşturulan Katılımcı ve Metafor Sayıları

Gelişmişlik Düzey	Kavramlar	Katılımcı Sayısı	Geçerli Metafor Sayısı
ALT	Cumhuriyet	103	55
	Demokrasi	102	70
	Devlet	99	56
	Milli Egemenlik	73	59
	Gelenek	66	49
	Kanıt	66	40
	Kronoloji	84	44
	Toplam	593	373
ORTA	Cumhuriyet	75	48
	Demokrasi	91	58
	Devlet	97	62
	Milli Egemenlik	51	43
	Gelenek	64	54
	Kanıt	51	40
	Kronoloji	58	40
	Toplam	487	345
ÜST	Cumhuriyet	67	43
	Demokrasi	87	55
	Devlet	78	49
	Milli Egemenlik	63	48
	Gelenek	49	40
	Kanıt	55	34
	Kronoloji	77	50
	Toplam	476	319

iv. Kategori Geliştirme Aşaması: Bu aşamada değerlendirmeye alınan ve sıralanan metaforlar, gerekçelerine bakılarak ve ortak özellikleri incelenerek temel kategoriler altında toplanmıştır. Metafor kategorileri oluşturmada katılımcıların oluşturdukları metaforun kelime anlamı değil, metaforun gerekçesi dikkate alınmıştır. Kategorize etme aşamasında Microsoft Excel programından yararlanılmıştır. Katılımcıların formlarda verilen kavramlara ilişkin ürettikleri metaforların gerekçelerine göre toplandıkları kategorilere ait tablo aşağıda verilmiştir.

Tablo-3.7. Alt, Orta ve Üst Gelişmişlik Düzeyden Kavramlara Yönelik Geliştirilen Kategori Sayıları

Her Üç GD'den Kavramlara Yönelik Geliştirilen Kategori Sayıları				
Kavramlar	Gelişmişlik Düzey			Toplam
	Alt	Orta	Üst	
Cumhuriyet	8	10	4	22
Demokrasi	7	9	5	21
Devlet	8	6	4	18
Milli Egemenlik	4	6	4	14
Gelenek	4	5	4	13
Kanıt	4	4	3	11
Kronoloji	3	4	4	11
Toplam	38	44	28	110

v. Geçerlik ve Güvenirliği Sağlama Aşaması: Araştırmanın geçerliği ve güvenirliliği üçgenleme(çeşitleme) stratejisi, Miles ve Huberman (1994) tarafından geliştirilen “Güvenlik = (Görüş Birliği / Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) *100” uyum yüzdesi formülü ve nitel araştırmalarda başvuru olan “inandırıcılık” ve “aktarılabirlik” başlıkları olmak üzere üç yolla sağlanmaya çalışılmıştır.

Görüşme, gözlem ve doküman analizi gibi farklı yöntemlerle elde edilen verilerin birbirlerini teyit etme amacıyla kullanılması, elde edilen sonuçların geçerliğini ve güvenirliliğini artırır. Gözlem sürecinde araştırmacının öğrendiklerini görüşme yoluyla doğrulaması ya da görüşmede ortaya çıkan bulguların dokümanlarla (yazışmalar, fotoğraflar, günlükler vb.) desteklenmesi ya da yapılan bir doküman analizi sonuçlarının ilgili bireylerle yapılacak görüşmelerle açıklanması ve zenginleştirilmesi araştırmanın “inandırıcılığını” artıran yöntemlerden biridir. Ayrıca nitel araştırma yöntemleri konusunda uzmanlaşmış ve araştırma konusu hakkında genel bilgiye sahip kişilerden, yapılan araştırmayı çeşitli boyutlarıyla incelemesinin istenmesi inandırıcılık konusunda alınacak önlemlerden bir diğeridir. Bir nitel araştırmada, araştırma sonuçlarının “aktarılabirliğini” artırmak amacıyla ayrıntılı betimleme ve amaçlı örnekleme yöntemi önerilmektedir. Ayrıntılı betimlemede ham veri, ortaya çıkan kavram ve temalara göre yeniden düzenlenmiş bir biçimde okuyucuya yorum katmadan ve verinin doğasına mümkün olduğu ölçüde sadık kalınarak aktarılır ve bu amaçla sık sık doğrudan alıntılar kullanılır. Bir diğer yöntemde aktarılabirliği artırmak için, hem tipik olarak karşımıza çıkan olay ve

olguları hem de bunların değişkenlik gösteren özelliklerini ortaya koymak amacıyla amaçlı örnekleme yöntemleri kullanılır. Nitel araştırmada genele ait bilgileri ortaya koymak yerine hem genele hem de özele ait bilgilere ulaşma yönelimi olması açısından araştırma kapsamındaki veri kaynaklarının bu farklılığı yansıtacak biçimde seçilmesi önemlidir. Amaçlı örneklemenin, aktarılabilirlik açısından bir diğer artısı da süreç içinde ek örnekleme yapmaya olanak verecek esnekliğe sahip olmasıdır. Son olarak nitel bir araştırmada elde edilen verilerin ayrıntılı olarak rapor edilmesi ve araştırmacının sonuçlara nasıl ulaştığını açıklaması nitel bir araştırmada geçerliğin önemli ölçütleri arasında yer almaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Bu araştırmada geçerliği ve güvenilirliği sağlamak, elde edilen sonuçların inandırıcılığını artırmak amacıyla farklı veri kaynaklarının kullanımına imkân veren üçgenleme(çeşitleme) stratejisi kullanılmıştır. Araştırmanın geçerliği ve güvenilirliği için, araştırmada ulaşılan kavramsal kategorilerin bünyesinde yer alan metaforların, yer aldığı kategoriye temsil edip etmediğini belirlemek amacıyla uzman görüşüne başvurulmuştur. Uzman görüşü alınacak katılımcı yanıtları toplam form sayısının üçte biri kadar olup rasgele seçilmiştir. Listelerde bulunan metaforların belirtilen kavramsal kategorilere ait olup olmadığına ilişkin, her bir yanıt için “uygundur” ya da “değildir” şeklinde uzmandan onay istenmiştir. Uzmanın yaptığı eşleştirmeler (metafor ve kategori eşleştirmesi) ile araştırmacının oluşturduğu kategoriler karşılaştırılmış, karşılaştırma sonucunda görüş birliği ve görüş ayrılığı sayıları belirlendikten sonra araştırmanın güvenilirliği, Miles ve Huberman’ın (1994) uyum yüzdesi formülü ($\text{Güvenirlik} = (\text{Görüş Birliği}/\text{Görüş Birliği}) + \text{Görüş Ayrılığı} \times 100$) ile hesaplanmıştır. Bu çalışmalar sonucunda iki kodlayıcı arasındaki uyuma oranı hesaplanmıştır. Uzman ile araştırmacı değerlendirmeleri arasındaki uyumun %90 ve üzeri olması nitel araştırmaların güvenilir olması için gereklidir (Saban, 2008; 2009). Uzman görüşleri doğrultusunda metafor ile ilgili kategoriler arasında uyumsuzluk olanlar tespit edilmiş ve yeniden düzenleme yapılmıştır.

Görüş birliği ve görüş ayrılığı yoluyla hesaplanan uyum yüzdeleri aşağıdaki tablo-3.6.’da verilmiştir.

Tablo-3.8. Uzman Görüşü Sonrası Metafor ve Çizim Kategorilerine İlişkin Güvenirlik Değerleri

Kategoriler	Görüş Birliği(a)	Görüş Birliği(a)+Görüş Ayrılığı(b)	$\frac{a}{a+b} * 100$
		f	%
Metafor Kategorileri	217	231	93,93
Çizim Kategorileri	213	231	92,20

Tablo-3.6 incelendiğinde metaforların %93,93'ünün, çizimlerin ise %92,20'sinin uygun kategoriler altında toplandığı görülmektedir.

Bu araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılmıştır. Ayrıca katılımcıların formda yer alan metafor gerekçelerine ilişkin belirtmiş oldukları ifadelerden doğrudan alıntılar yapılmış ve yorum katmadan, verinin doğasına mümkün olduğu ölçüde sadık kalınarak aktarılması yoluna gidilerek araştırmanın inanılabilirliğini artırılmaya çalışılmıştır. Araştırmanın uygulanma süreci (verilerin toplanması, örneklem seçimi, katılımcıların nasıl seçildikleri ve özellikleri, verilerin analizi) detaylı ve anlaşılabilir bir biçimde sunulurken araştırmanın aktarılabilirliği sağlanmaya çalışılmıştır.

vi. Verilerin Bilgisayar Ortamına Aktarılması: Katılımcıların kavramlara yönelik oluşturdukları bütün metaforlar kategorize edilmiş ve bütün veriler bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Daha sonra metaforların ve bulundukları kategoriyi temsil eden katılımcı sayısı (f) ve yüzdesi (%) hesaplanmıştır. Oluşturulan metafor kategorilerini açıklamak için katılımcılar tarafından metaforun oluşturulma gerekçesini belirten ifadelerden yüksek frekansa sahip olanlar aynen alınarak (“...” tırnak içinde) bulgular kısmına, ayrıca bazı katılımcıların çizdikleri görsellere ait açıklamalar da ilgili görsellerin altına yerleştirilmiştir.

Katılımcı metaforlarından yapılan alıntı ve çizimlerin hangi katılımcı tarafından oluşturulduğunu gösteren bilgiler alıntının sonunda kodlanmış olarak yer almaktadır. Örneğin; “A, K38” kodu, katılımcının alt gelişmişlik düzeyine sahip okuldaki 38 numaralı formu dolduran kız öğrenci; “O, E144” kodu orta gelişmişlik düzeyine sahip okuldaki 144 numaralı formu dolduran erkek öğrenci; “Ü, K1” kodu üst

gelişmişlik düzeye sahip okuldaki 1 numaralı formu dolduran kız öğrenci olduğu anlaşılmaktadır.

Katılımcıların tarih kavramlarına ilişkin görüşlerini ve düşüncelerini detaylı olarak tespit etmek için yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Katılımcıların oluşturdukları metaforların gerekçelerini ve buna bağlı olarak çizdikleri görselleri desteklemesi açısından yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veriler, bulgular kısmında görsellerden sonra gelecek şekilde yerleştirilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda yer alan tarih kavramlarına ilişkin alt, orta ve üst GD'lerde yer alan sekizinci sınıf öğrencilerinden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Alt Gelişmişlik Düzeye İlişkin Bulgular

4.1.1. Cumhuriyet Kavramına İlişkin Bulgular

Tablo-4.1. Alt Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Cumhuriyet” Kavramına Yönelik Oluşturdıkları Metaforlar

Sıra No	Metafor	f	%	Sıra No	Metafor	f	%
1	Ağaç	1	0,97	29	Hava	1	0,97
2	Ağacın Gövdesi	1	0,97	30	Hürriyetin Kapısı	1	0,97
3	Ağaç Kökü	3	2,91	31	Işığı Yeterli Lamba	1	0,97
4	Altın	2	1,94	32	İnsanın İçindeki Sevgi	1	0,97
5	Ana	1	0,97	33	Kalemlik	1	0,97
6	Anahtar	1	0,97	34	Kalp	18	17,48
7	Arabanın Benzini	1	0,97	35	Kapısı Açık Olan Bir Kafes	1	0,97
8	Ayak	1	0,97	36	Kemik	1	0,97
9	Ayna	1	0,97	37	Kraliçe Karınca	1	0,97
10	Baba	1	0,97	38	Lamba	4	3,88
11	Bayrak Direği	1	0,97	39	Masanın ayağı	4	3,88
12	Beyin	5	4,85	40	Oksijen	1	0,97
13	Bina	2	1,94	41	Omurga	1	0,97
14	Binanın Temeli	3	2,91	42	Özgür Kuşlar	2	1,94
15	Bir Bitkinin Kökü	1	0,97	43	Özgürlük	4	3,88
16	Bir Ev	2	1,94	44	Parlak Gümüş	1	0,97
17	Bir Evdeki Pencere	1	0,97	45	Parmaklar	1	0,97
18	Bir Kartal	1	0,97	46	Pusula	4	3,88
19	Böbrek	1	0,97	47	Restorandaki Menü	1	0,97
20	Çiçek	2	1,94	48	Saç Stili	1	0,97
21	Eşit Kollu Terazi	1	0,97	49	Sönmek Bilmeyen Meşale	1	0,97
22	Evren	1	0,97	50	Su	1	0,97
23	Fener	1	0,97	51	Tavşanın Özgürlüğü	1	0,97
24	Güçlü Bir Baba	1	0,97	52	Terazi	2	1,94
25	Gül	1	0,97	53	Tohum	1	0,97

26	Güneş	6	5,83	54	Tuğlalar	2	1,94
27	Güvenlik Görevlileri	1	0,97	55	Ülkenin Beyni	1	0,97
28	Hücre Çekirdeği	1	0,97	Toplam		103	100

Tablo 4.1 incelendiğinde alt gelişmişlik düzeydeki katılımcılar tarafından “Cumhuriyet” kavramına ilişkin 55 tane farklı metafor geliştirilmiştir. Bu metaforlardan 39 tanesi yalnız bir katılımcı tarafından geliştirilirken geriye kalan 16 metafor, 2-18 katılımcı tarafından geliştirilmiştir. “Cumhuriyet” kavramına ilişkin metaforların sıklık dağılımına bakıldığında kullanılan en fazla metaforlar “Kalp” (f=18), “Güneş”(f=6), “Beyin”(f=5), “Lamba”(f=4), “Masanın Ayağı” (f=4), “Özgürlük” (f=4) ve “Pusula”(f=4) olarak belirlenmiştir.

Tablo-4.2. Alt Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Cumhuriyet” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori Adı	Metaforlar	Metafor Sayısı	f
1	Sorunlara Çözüm Bulunan ve Özgürlük, Güven, Huzur Ortamını İçeren	Ana(1), Anahtar(1), Ayna(1), Binanın Temeli(1), Eşit Kollu Terazisi(3), Ev(1), Güneş(1), Hürriyetin Kapısı(1), Kapısı Açık Olan Bir Kafes(1), Özgür Kuşlar(2), Özgürlük(4), Restorandaki Menü(1), Tavşanın Özgürlüğü(1)	10	19
2	Sahip Çıkılması, Korunması Gereken Bir Yaşam Kaynağı	Çiçek(2), Kalp(17)	2	19
3	Bir Yönetim Şekli Olan	Baba(1), Bayrak Direği(1), Beyin(4), Bina(1), Bir Kartal(1), Ev(1), Evren(1), Güçlü Bir Baba(1), Hücre Çekirdeği(1), İnsanın İçindeki Sevgi(1), Kalp(1), Kraliçe Karınca(1), Saç Stili(1), Ülkenin Beyni(1)	14	17
4	Devletimizi Ayakta Tutan	Ağaç Kökü(3), Ayak(1), Binanın Temeli(2), Bir Bitkinin Kökü(1), Güvenlik Görevlileri(1), Masanın Ayağı(3), Omurga(1), Tohum(1)	8	13
5	Işık Vererek Aydınlatan	Fener(1), Güneş(5), Işığın Yeterli Lamba(1), Lamba(4), Parlak Gümüş(1), Sönmek Bilmeyen Meşale(1)	6	13
6	Herkesi Kucaklayan Değerli Cumhuriyet	Ağacın Gövdesi(1), Bir Altın(2), Böbrek(1), Kalemlik(1), Parmaklar(1), Tuğlalar(2)	6	8
7	Vazgeçilmez Olan	Ağaç(1), Arabanın Benzini(1), Bina(1), Gül(1), Hava(1), Oksijen(1), Su(1)	7	7
8	Aydınlık Bir Yola, Yöne, Geleceğe Götüren	Beyin(1), Bir Evdeki Pencere(1), Kemik(1), Pusula(4)	4	7
Toplam			57	103

Yukarıdaki tablo 4.2 incelendiğinde, alt gelişmişlik düzeyde “Cumhuriyet” kavramına ilişkin toplamda 57 tane metafor, 103 katılımcı tarafından oluşturulmuştur. Söz konusu metaforlar ortak özellikleri bakımından 8 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda her metafor, gerekçesini oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1. Sorunlara Çözüm Bulunan ve Özgürlük, Güven, Huzur Ortamını İçeren

Tablo 4.2 incelendiğinde “Sorunlara Çözüm Bulunan ve Özgürlük, Güven, Huzur Ortamını İçeren” kategorisi toplam 10 metafor ve 19 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforların “Özgürlük” (f=4), “Terazi” (f=3) ve “Özgür Kuşlar” (f=2) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Sorunlara Çözüm Bulunan ve Özgürlük, Güven, Huzur Ortamını İçeren” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Cumhuriyet *özgürlük* demektir. Çünkü özgür olmamız demek düşüncelerimizde herhangi bir şekilde engelleme ve zorlama yapılmaması demek. Bu da ancak Cumhuriyet sayesinde olur. Atatürk cumhuriyeti ilan etmeseydi özgür olamazdık [A, K130].

Şekil-4.1. 130 kodlu katılımcının çizimi

Yukarıdaki çizdiğim resimde bir tarafta özgürlük yok, bir tarafta var. Sağ tarafta cumhuriyet ve özgürlüğün olduğu yerde İstiklal Marşı okunuyor [A, K130].

Cumhuriyet *özgürlük* gibidir. Çünkü cumhuriyetin olduğu yerde insanlar dinlerini yaşamakta özgür olurlar. Kimse kimseyi küçümsemez, hatta dost olurlar. Herkes de mutlu olur [A, K167].

Şekil-4.2. 167 kodlu katılımcının çizimi

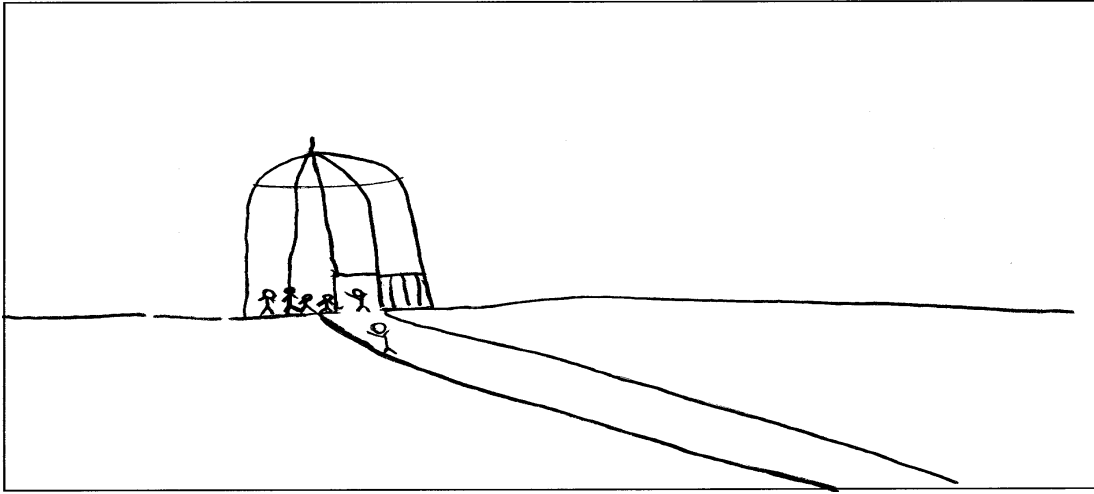
Özgür ülkelerde hem açık olan bir kadın hem de kapalı olan bir kadın birbirlerini dışlamazlar. Herhangi bir sorun yaşanmaz. Her dinden insan birlikte mutlu yaşar. Cumhuriyet de bu özgürlüğü güvenceye alır [Görüşme Kaydı: A, K167].

Cumhuriyet *terazi* gibidir. Çünkü terazi tarttığı şeyleri eşitler. Cumhuriyet rejimi de herkese eşit davranır [A, K133].

Cumhuriyet *terazi* gibidir. Çünkü aynı şeyleri eşit olarak tartar. Terazî nasıl dengeyi sağlıyorsa cumhuriyet yönetiminde denge ve adalet sağlanır [A, K44].

Cumhuriyet *kafesin açık kapısı* gibidir. Çünkü cumhuriyet, Türk milletinin özgürlüğü için açılan bir kapıdır [A, K105].

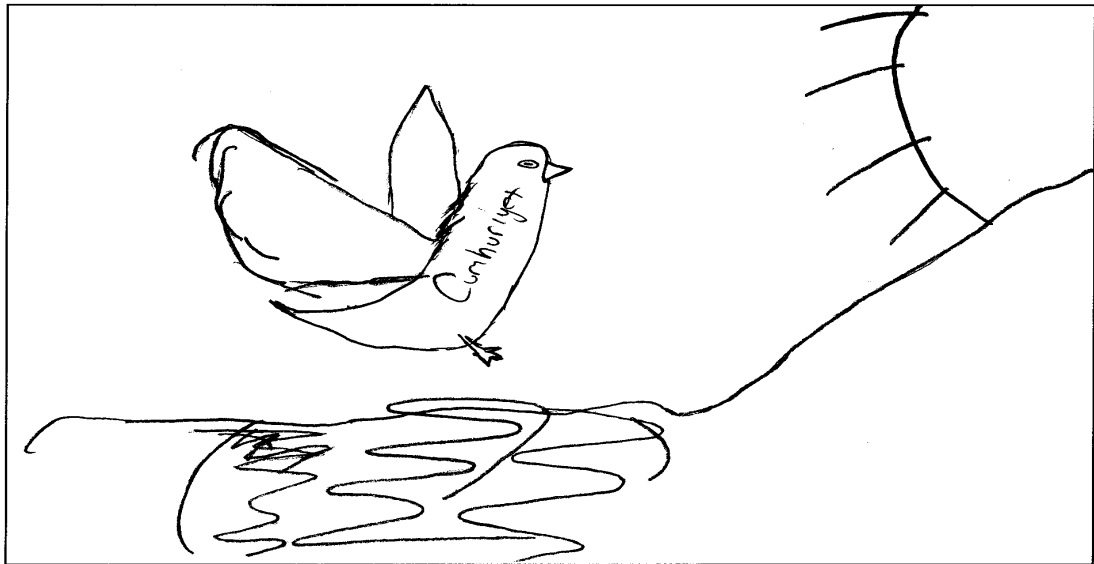
Şekil-4.3. 105 kodlu katılımcının çizimi

Bir kafes düşünelim. Bu kafes tutsaklığı, kapısı da cumhuriyeti sembol ediyor. İçindeki insanlar ise Türk milleti. Kapının açıldığı yol, özgürlüğe ve eşitliğe gidiyor [Görüşme Kaydı: A, K105].

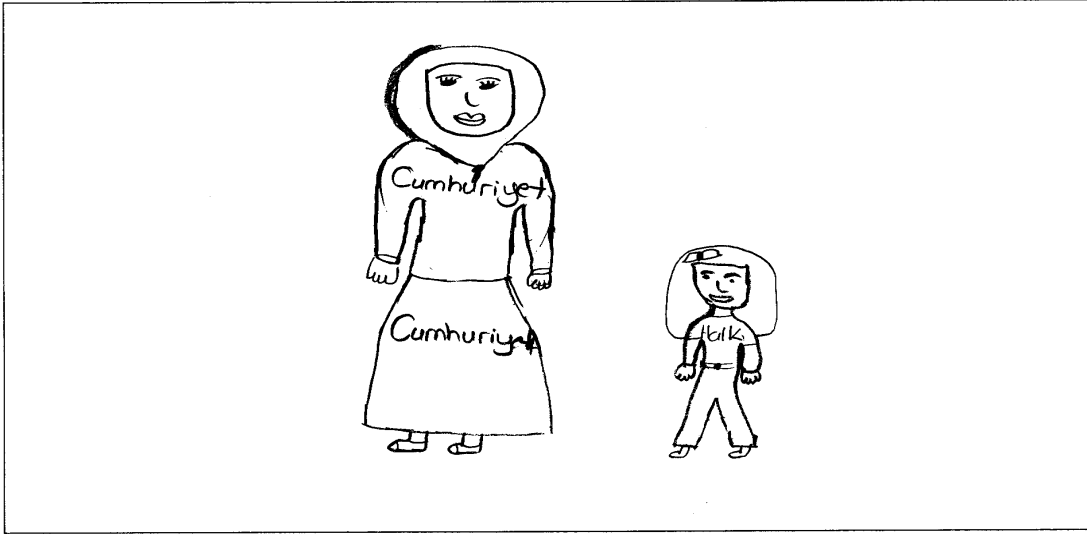
Cumhuriyet *özgür kuşlar* gibidir. Çünkü kuşlar kendi özgür iradeleriyle kendi kararlarını verirler. Bir baskı olmadan yaşayabiliyorlar. Cumhuriyet de toplumumuzu özgürce ve rahatça yaşatıyor [A, K106].

Şekil-4.4. 106 kodlu katılımcının çizimi

Cumhuriyet *ana* gibidir. Çünkü annelerimiz her işin üstesinden gelir. Annemiz nasıl evdeki işlerin hepsini kendi yapar, yemeği danışarak pişirir. Cumhuriyet de aynı anne gibi bütün (devlet) işlerini danışarak yani halkın isteğine göre yapar. Cumhuriyet yönetimi ile her işin üstesinden gelinir. Annelerimizin nasıl çocuğu varsa halk da cumhuriyetin çocuğudur [A, K168].

Şekil-4.5. 168 kodlu katılımcının çizimi

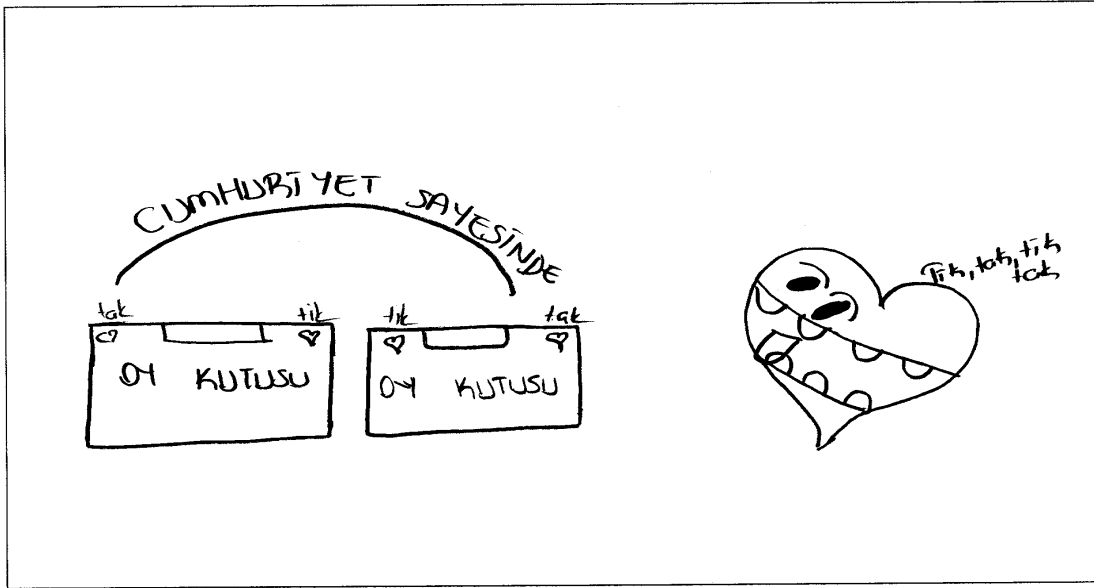
Cumhuriyet benim için bir restorandaki menüyü ifade ediyor. Restoranda menüye bakarak seçim yaparız, istediğimiz yemeği seçebiliriz. Cumhuriyet yönetiminde de istediğimiz siyasi partiye oy veririz, istediğimizi seçebiliriz. Bu konuda özgürüz [Görüşme Kaydı: A, K67].

Kategori 2. Sahip Çıkılması, Korunması Gereken Yaşam Kaynağı Olarak Cumhuriyet

Tablo 4.2 incelendiğinde “Sahip Çıkılması, Korunması Gereken Bir Yaşam Kaynağı” kategorisi toplam 2 metafor ve 19 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforun “Kalp” (f=17) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Sahip Çıkılması, Korunması Gereken Bir Yaşam Kaynağı” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Cumhuriyet *kalp* gibidir. Çünkü kalbin durduğu veya bittiği anda insan da biter ve ölür. Cumhuriyet de kalp gibidir. Cumhuriyet olmadığı zaman insan yaşamaya devam eder ama insan özgürlüğü ve hür iradesi biter ve ölür. Eğer Cumhuriyet olmazsa insan yaşar ama insan yaşamı ölür, yaşayan ölü gibi olur [A, K153].

Şekil-4.6. 153 kodlu katılımcının çizimi

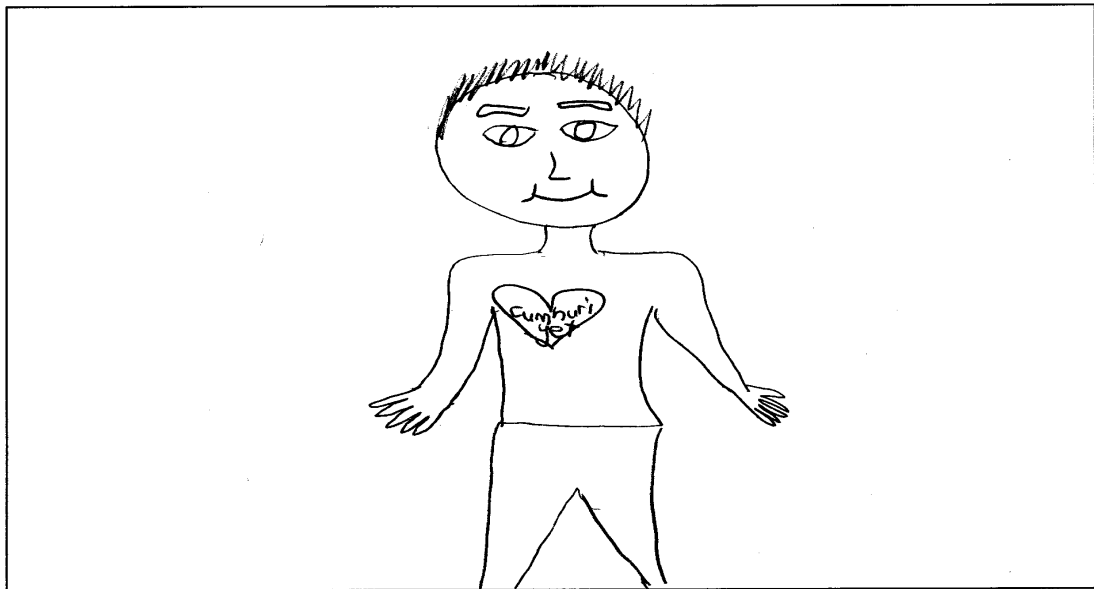

Yukarıdaki çizdiğim resimde görüldüğü gibi kalp canlı kalırsa yani “tik tak” atmaya devam ederse o insan yaşar. Ülkemizde oy sandıkları olursa ve cumhuriyetimiz devam ederse milletimiz de yaşamaya devam eder [A, K153].

Kalbin durduğu yerde insan yaşamı durur. Cumhuriyet de aynı bunun gibidir. Cumhuriyeti de kalp gibi düşünürsek cumhuriyetin bittiği yerde yaşayan insanlar ölmez ama çok daralır yani o insanların hürriyeti ölür [Görüşme Kaydı: A, K153].

Cumhuriyet *kalp* gibidir. Çünkü bir canlıda kalp olmazsa yaşayamaz. Ülkemizde de cumhuriyet yönetimi olmazsa düzgün bir toplum olamayız [A, K92].

Şekil-4.7. 92 kodlu katılımcının çizimi

Cumhuriyet deyince aklıma bir kalp geliyor. Bir adamı hayal edelim. Bu adam ülkemizi temsil ediyorsa, kalbi de cumhuriyetimizi temsil ediyor [Görüşme Kaydı: A, K92].

Cumhuriyet *kalp* gibidir. Çünkü bütün damarlar kalbe nasıl bağlıysa, bütün insanlarımız da cumhuriyete bağlıdır. Ülkemizin kalbi olan cumhuriyet olmazsa yaşayamayız [A, K227].

Cumhuriyet *kalp* gibidir. Çünkü kalpsiz insan nefes alamaz ve yaşayamaz, cumhuriyet de bizlerin sığındığı yerdir, yoksa ülkemiz yaşanmaz hale gelebilir [A, K152].

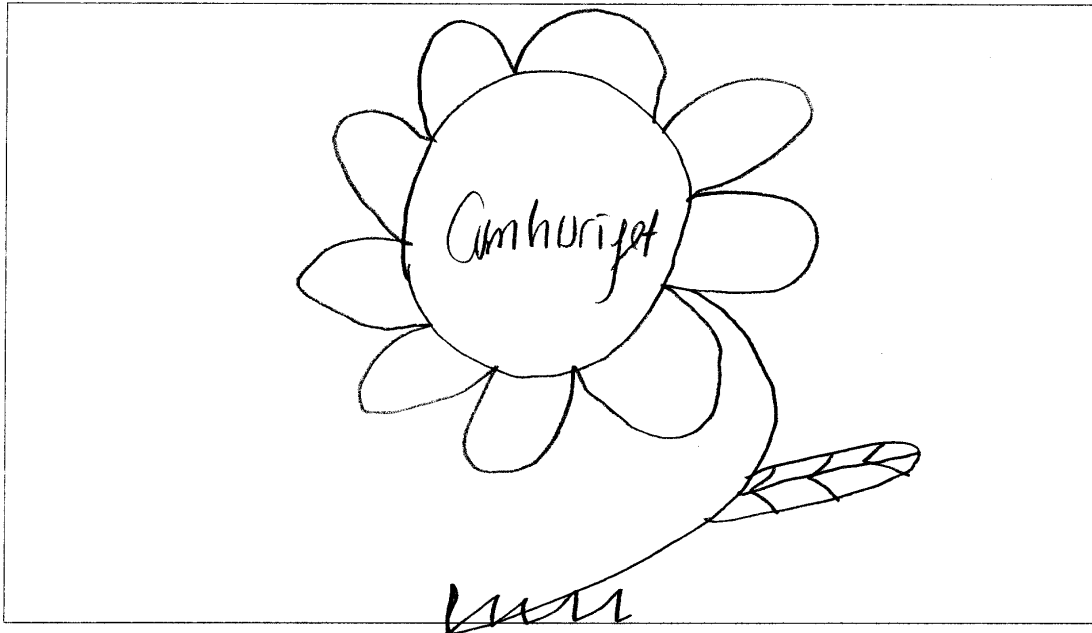
Cumhuriyet yönetiminin olmadığı yerin kalbi hastadır. Ama cumhuriyet yönetiminin olduğu yerde kalp sağlıklıdır. Rahat nefes alınarak yaşanılabilir orada [Görüşme Kaydı: A, K152].

Cumhuriyet *kalp* gibidir. Çünkü kalp olmazsa vücut ölür. Aynen cumhuriyetimiz olmazsa devletimiz de yıkılabilir [A, E17].

Cumhuriyet *kalp* gibidir. Çünkü kalpsiz insan nasıl ölürse cumhuriyetsiz devletimiz de ölebilir [A, E118].

Cumhuriyet *çiçek* gibidir. Çünkü çiçeğe su vermezsek solar. Eğer biz cumhuriyetimize sahip çıkmaz ve onu korumazsak, devlet düşmanlar tarafından katledilir ve boş kalır. Bu yüzden çiçeğe verdiğimiz özeni cumhuriyetimize de vermeliyiz [A, K7].

Şekil-4.8. 7 kodlu katılımcının çizimi

Cumhuriyet *çiçek* gibidir. Çünkü çiçeğe bakıldıkça güzelleşir ve bakılmazsa solar. Cumhuriyetimiz olmazsa ülkemiz güzel günler göremez ve kötü görünür [A, E15].

Kategori 3. Bir Yönetim Şekli Olan

Tablo 4.2 incelendiğinde “Bir Yönetim Şekli Olan” kategorisi toplam 14 metafor ve 17 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılanın “Beyin” (f=4) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Bir Yönetim Şekli Olarak Cumhuriyet” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Cumhuriyet *beyin* gibidir. Çünkü beyin nasıl organlarımızı yönetiyorsa cumhuriyet rejimi ile de Türkiye yönetilir [A, E32].

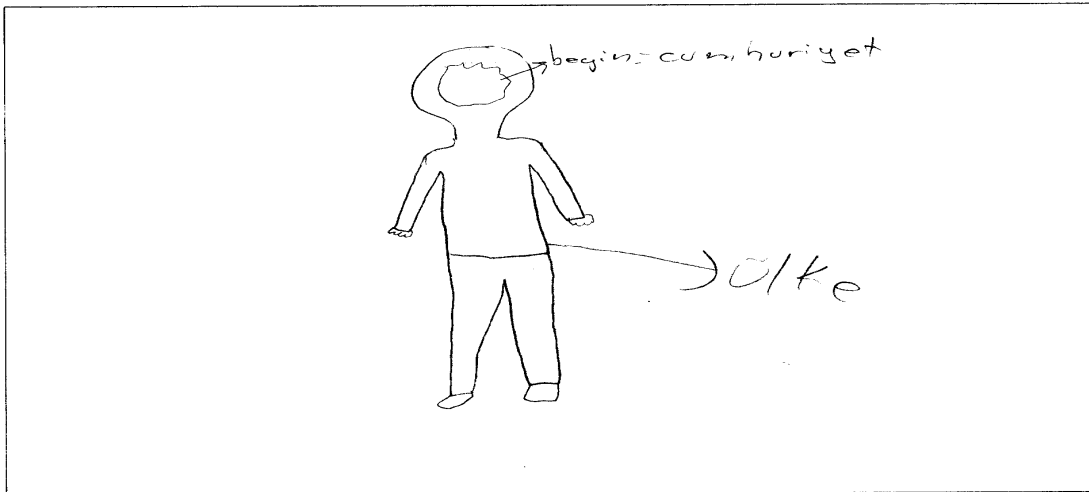
Bir insan nasıl beyin tarafından yönetiliyorsa Türkiye de en iyi cumhuriyet tarafından yönetilir. Cumhuriyet olmazsa çok büyük sıkıntılar çıkabilir. Mesela Suriye’de cumhuriyet olmadığı için orada savaş var. Bence cumhuriyet iyi bir yönetim biçimi [Görüşme Kaydı: A, E32].

Cumhuriyet *beyin* gibidir. Çünkü beyin olmazsa vücut çalışmaz. Cumhuriyetimiz olmazsa devletimiz çalışmaz [A, E249].

Cumhuriyet deyince benim aklıma beyin geliyor. Çünkü nasıl bir insanın beyni vücudundaki organların, yapıların yönetim yeriye Cumhuriyet de devletin yönetim yeridir. Devletteki valilikleri, bakanlıkları, hepsini beyin yani cumhuriyet yönetir. Cumhuriyet yönetimi olmadan başka türlü yönetileceğini sanmıyorum [Görüşme Kaydı: A, K108].

Cumhuriyet *beyin* gibidir. Çünkü vücuttaki organların yönetim merkezi beyindir. Ülkemizi de vücuttaki organlar gibi düşünürsek cumhuriyet yönetim şekli burada beyin görevini üstlenmektedir [A, E245].

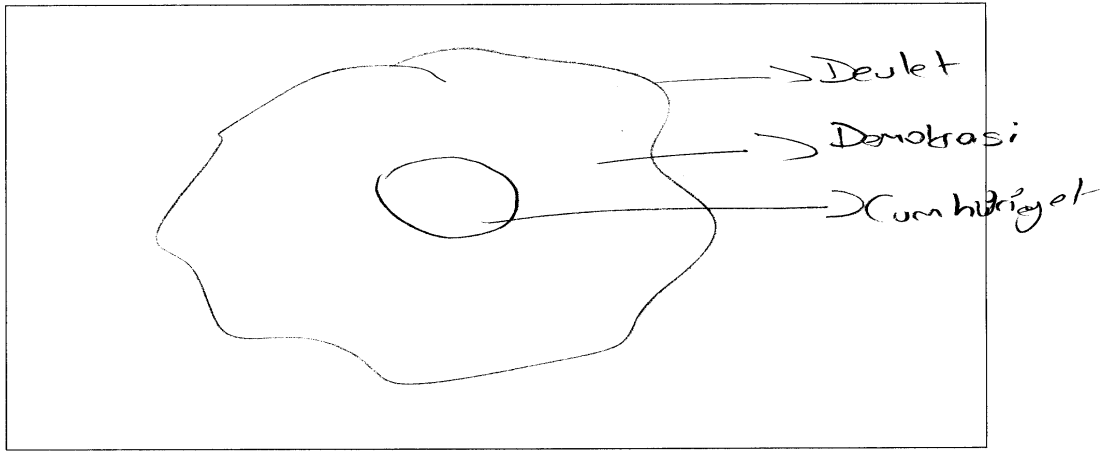
Şekil-4.9. 245 kodlu katılımcının çizimi

Cumhuriyet benim için bir beyini ifade ediyor. Ben bir insan vücudunu ülkemize benzettim. Beyin, vücudu yönetir. Cumhuriyeti de beyin gibi düşünerek ülkemizin yönetim merkezi olduğunu anlatmak istedim [Görüşme Kaydı: A, E245].

Cumhuriyet *hücre çekirdeği* gibidir. Çünkü bir hücrede düzeni sağlayan, tüm işleri yürüten ve yöneten yer hücre çekirdeğidir. Demokrasi ortamına en uygun yönetim şekli cumhuriyettir. Devletimiz ancak cumhuriyet yönetimi ile yönetilebilir [A, K48].

Şekil-4.10. 48 kodlu katılımcının çizimi

Cumhuriyet *güçlü bir baba* gibidir. Çünkü evin bütün yükü onun üzerindedir. Ülkemizin bütün yükü de cumhuriyet yönetiminin üzerindedir. Cumhuriyet, güçlü bir yönetim biçimi olduğu için bütün yükü kaldırabilmektedir [A, K194].

Şekil-4.11. 194 kodlu katılımcının çizimi

Resmimde cumhuriyeti kaslı, güçlü; ülkenin(evin) direği bir babaya benzettim. Her şeyi üstlenen, her şeyin üzerinden gelen büyük bir baba (Cumhuriyet yönetimi) [A, K194].

Cumhuriyet benim için bir evdeki babayı ifade etmektedir. Çünkü bir evde baba evi yönetir. Cumhuriyet yönetimi olmazsa halkımızın, milletimizin yönetilmesi zorlaşır [Görüşme Kaydı: A, K68].

Cumhuriyet denilince benim aklıma bir öğretmen geliyor. Nasıl ki bir öğretmen bir derste öğrencilerini yönetiyorsa, dersi yönetiyorsa cumhuriyet de bir ülkeyi yönetim biçimidir. Cumhuriyetsiz bir ülke, sınıfta öğretmeni olmayan ve boş geçen kalabalık bir sınıfa benzer [Görüşme Kaydı: A, E31].

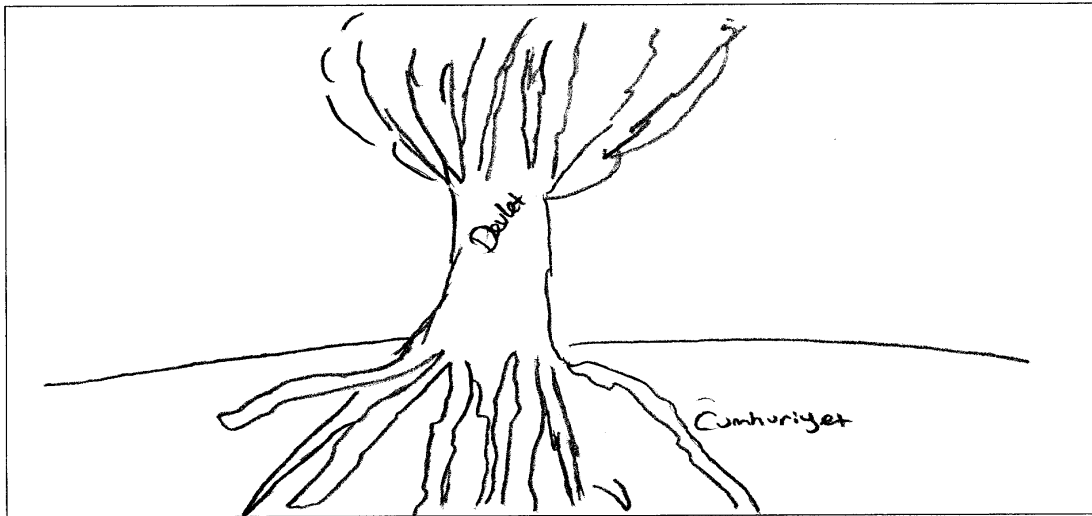
Kategori 4. Devletimizi Ayakta Tutan

Tablo 4.2 incelendiğinde “Devletimizi Ayakta Tutan” kategorisi toplam 8 metafor ve 13 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforların “Ağaç Kökü” (f=3), “Masanın Ayağı” (f=3) ve “Binanın Temeli” (f=2) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Devletimizi Ayakta Tutan Cumhuriyet” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Cumhuriyet *ağaç kökü* gibidir. Çünkü ağacın kökü ağacı nasıl dik tutarsa cumhuriyet de Türkiye’yi ayakta tutar [A, K35].

Cumhuriyet *ağaç kökü* gibidir. Çünkü ağacın kökü olmazsa ağaç yıkılır, yani cumhuriyetimiz olmazsa devlet çöker [A, K231].

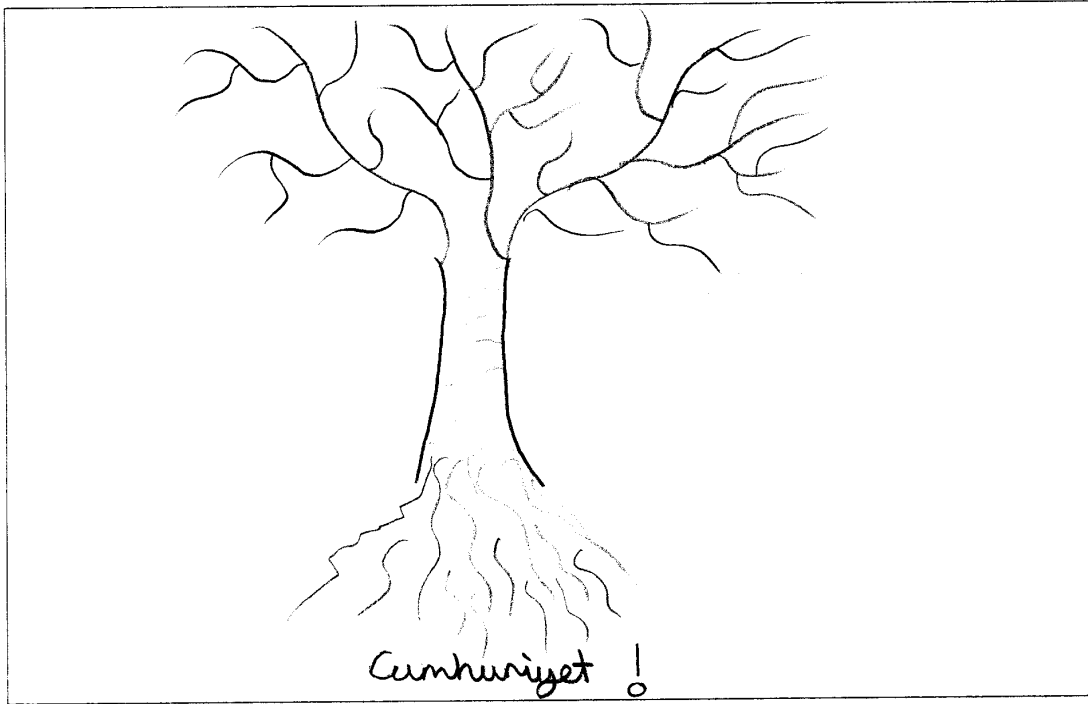
Şekil-4.12. 231 kodlu katılımcının çizimi

Devleti ağaca, cumhuriyeti o ağacın köklerine benzettim. Burada cumhuriyetin devletimizin temeli olduğunu, devletimizi ayakta tuttuğunu anlattım [Görüşme Kaydı: A, K231].

Cumhuriyet *bir bitkinin kökü* gibidir. Çünkü o kök sağlam olmazsa bitkinin ayakta durması çok zordur. Devletin de ayakta güçlü bir şekilde durması cumhuriyete bağlıdır [A, K10].

Şekil-4.13. 10 kodlu katılımcının çizimi

Cumhuriyet bir bitkinin köklerine benzer. Eğer bir bitkinin kökü sağlam olmazsa (Yani cumhuriyetimiz sağlam ve güçlü olmazsa) o bitkinin yıkılması ve devrilmesi için birçok şeyler olacaktır. Yıkılmaması için de kökünün sağlam olması gerekiyor. Ülkemizin ayakta kalması cumhuriyete bağlı [Görüşme Kaydı: A, K10].

Cumhuriyet *masanın ayağı* gibidir. Çünkü bir masa, ayaklarının üstünde nasıl duruyorsa devlet de Cumhuriyet rejimi üzerinde durur [A, K26].

Cumhuriyet *masanın ayağı* gibidir. Çünkü masanın ayağı olmazsa masa ayakta duramaz ve cumhuriyet olmazsa bizler güçlü olamayız, ayakta kalamayız [A, K161].

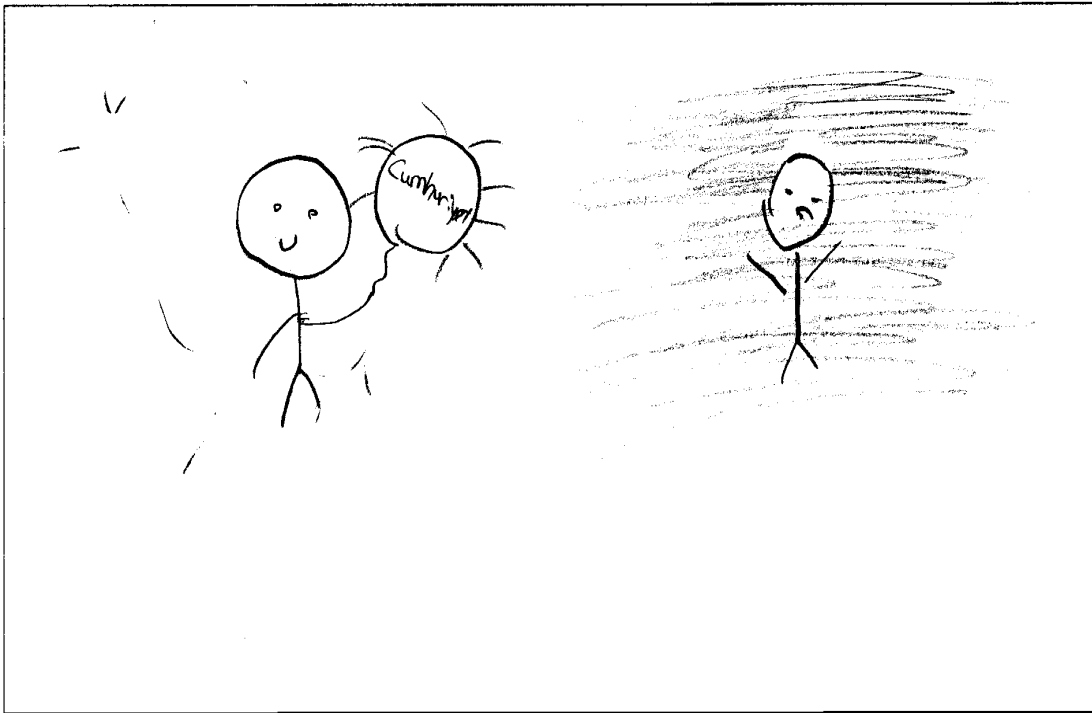
Cumhuriyeti ben tohuma benzetiyorum. Çünkü büyük bir ağacı ayakta tutan aslında tohumudur. Tohum olmazsa ağaç olmazdı. Aynı bunun gibi devletimizi de ayakta tutan aslında cumhuriyet yönetimidir. Devletimizin özü cumhuriyettir [Görüşme Kaydı: A, K107].

Kategori 5. Işık Vererek Aydınlatan

Tablo 4.2 incelendiğinde “Işık Vererek Aydınlatan” kategorisi toplam 6 metafor ve 13 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategorideki metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforların “Güneş” (f=5) ve “Lamba” (f=4) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Işık Vererek Aydınlatan Cumhuriyet” kategorisi altındaki metaforların katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Cumhuriyet *güneş* gibidir. Çünkü güneş bizleri nasıl karanlıkta bırakmazsa Cumhuriyet yönetimi de bizi karanlık günlerden korur, ışıktta kalmamızı sağlar [A, K197].

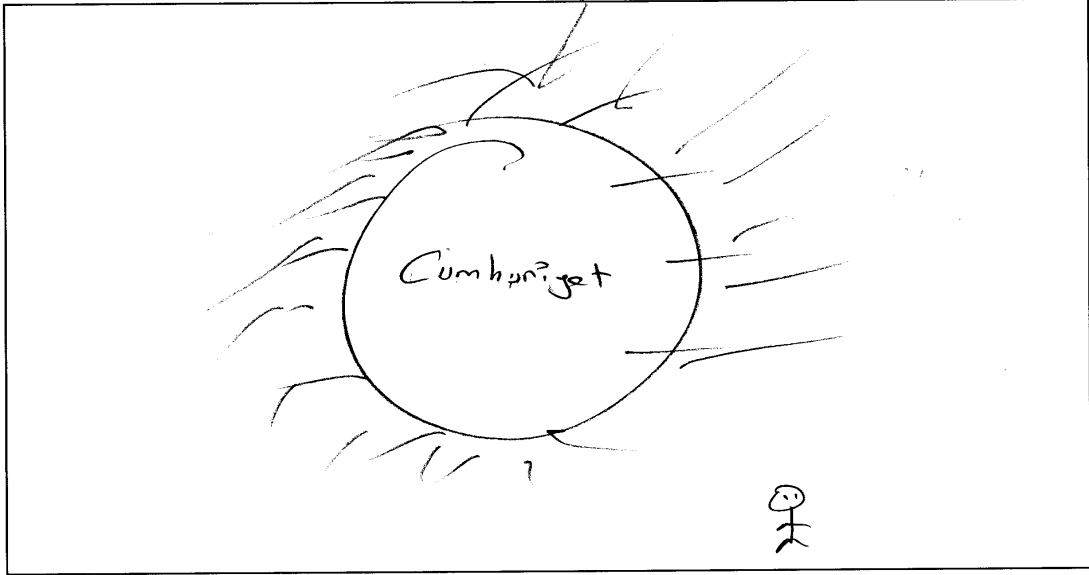
Şekil-4.14. 197 kodlu katılımcının çizimi

Cumhuriyet bana güneşi hatırlatıyor. Yaptığım resimde cumhuriyet güneşimiz sayesinde etrafını gören bir adam var. Cumhuriyetimiz olmazsa sağ taraftaki adam gibi karanlıkta kalırız [Görüşme Kaydı: A, K197].

Cumhuriyet *güneş* gibidir. Çünkü güneş nasıl dünyayı aydınlatıyorsa cumhuriyet de bizi aydınlatıyor [A, K24].

Şekil-4.15. 24 kodlu katılımcının çizimi

Yukarıdaki çizdiğim görselde insanlar cumhuriyet ışığı sayesinde aydınlanıyor ve daha kaliteli bir yaşam sürüyor [A, K24].

Cumhuriyet *güneş* gibidir. Çünkü nasıl güneş dünyayı aydınlatıyorsa cumhuriyet de öyle aydınlatır ve onun ışığında yolumuzu kaybetmeyiz [A, K38].

Cumhuriyet *lamba* gibidir. Çünkü lamba her tarafa ışık saçar. Ne kadar karanlıkta olursan ol, istediğin zaman ortamı aydınlaştırabilir. Cumhuriyet de vatanımızı, milletimizi aydınlatır, karanlıktan kurtarır [A, K165].

Cumhuriyet *lamba* gibidir. Çünkü lamba bizi nasıl aydınlatıyorsa cumhuriyet de öyle aydınlatıyor [A, K138].

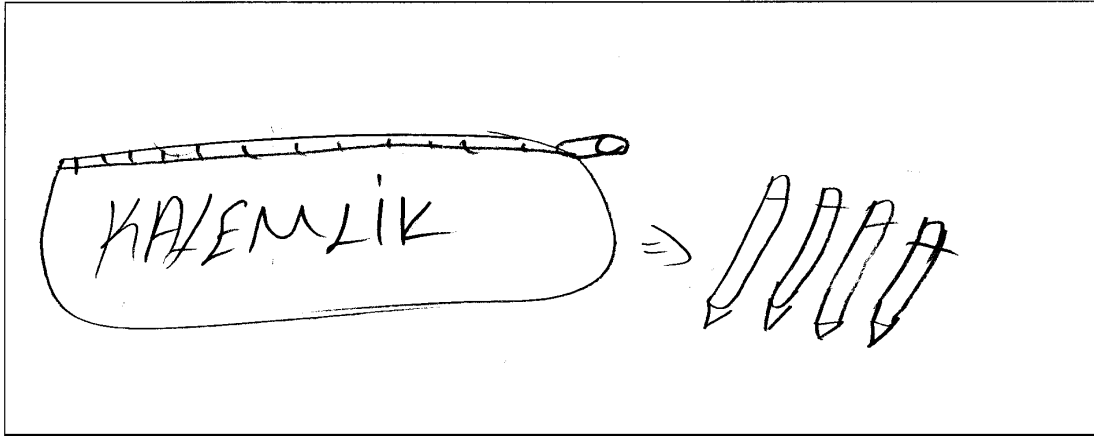
Cumhuriyet *fener* gibidir. Çünkü fener, olduğu yeri aydınlatır. Cumhuriyet de bizi aydınlatır [A, E81].

Cumhuriyet fener gibi bizi aydınlatır. Cumhuriyet, aydınlatıcı bir yönetim biçimidir [Görüşme Kaydı: A, E81].

Cumhuriyet benim için sönmek bilmeyen bir meşale gibidir. Çünkü bizim devletimiz ve atalarımız bu topraklar için canını, evladını, ailesini ve kardeşini hep bizim için rahat bir hayat sürebilmemiz için feda etti. Daha sonra aydınlık dolu cumhuriyet kuruldu. Bir meşale karanlık bir yeri nasıl aydınlatıyorsa cumhuriyet de bulunduğu devleti aydınlatır. Bu durumda bizlere onların bıraktığı emanete sahip çıkmak, o sönmek bilmeyen meşaleyi gelecek nesillere vatan aşkıyla miras bırakmak düşüyor [Görüşme Kaydı: A, K154].

Cumhuriyet *ışığı yeterli lamba* gibidir. Çünkü bu lambanın ışığı yetersiz ise etraf karanlık olur ve hiçbir şey istenilen gibi olmaz. Ama bu lambanın ışığı yeterliyse her şey de yerli yerinde olur. Yani Cumhuriyetin ışığı ile aydınlanmak bize yeter [A, K8].

Şekil-4.17. 134 kodlu katılımcının çizimi

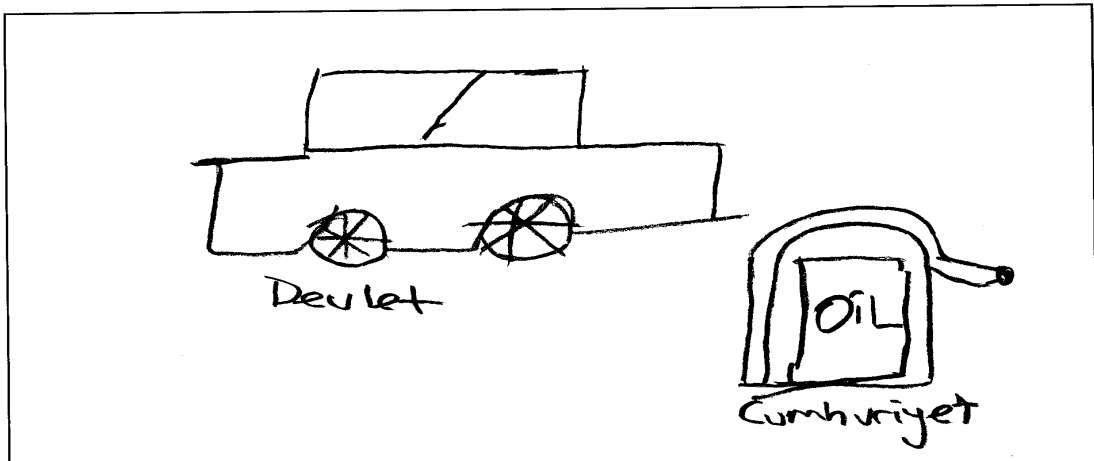
Cumhuriyet bence kalemlik gibi. Kalemlik bütün renkleri içine alıyor. Cumhuriyet sistemi de herkesi kucaklıyor, ayırım yapmadan [Görüşme Kaydı: A, K134].

Kategori 7. Vazgeçilmez Olan

Tablo 4.2 incelendiğinde “Vazgeçilmez Olan” kategorisi toplam 7 metafor ve 7 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında her metaforun bir katılımcı tarafından geliştirildiği görülmektedir. Aşağıda “Vazgeçilmez Olan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Cumhuriyet *arabanın benzini* gibidir. Çünkü benzin olmazsa araba yürüyemez. Benzini cumhuriyete arabayı da devlete benzetirsek, cumhuriyetsiz devletin işleri de yürümez [A, E97].

Şekil-4.18. 97 kodlu katılımcının çizimi

Bir araba için benzin vazgeçilmez bir şey. Devleti arabaya benzetirsek benzini de cumhuriyet oluyor. Yani cumhuriyetsiz devlet olmaz demek istiyorum [Görüşme Kaydı: A, E97].

Cumhuriyet *oksijen* gibidir. Çünkü (oksijen) olmayınca yaşam olmuyor. Her zaman lazım olan bir şeydir. Oksijenden vazgeçemediğimiz gibi cumhuriyetten de vazgeçmemeliyiz. Cumhuriyet değil de saltanat olsaydı herkes özgür olamayacaktı. Örneğin nefes alıp verirken biri (senin) ağzını kapatınca nasıl zorlanıyorsun. Yani saltanat olsaydı her şeyi padişah belirleyecekti ve bizler de rahat nefes alamayacaktık, pısrık olacaktık [A, E84].

Cumhuriyet *gül* gibidir. Çünkü gülü koklaması hoş ama tutması zordur. Cumhuriyeti de yaşamak hoş, fakat yaşatmak zordur. Bu yüzden cumhuriyetimizi yaşatmalıyız, zor da olsa ondan vazgeçmemeliyiz [A, E86].

Cumhuriyet *su* gibidir. Çünkü su olmazsa yaşayamayız. Her gün su içiyoruz ama susuz kalmayı hiç düşünmüyoruz. O yüzden ülkemizde cumhuriyetsiz yaşanmaz. Cumhuriyet olmadan devletimiz olmaz [A, K89].

Cumhuriyet *hava* gibidir. Çünkü insan havasız yaşayamaz. Milletimiz de cumhuriyetsiz yaşayamaz. Hava olmadan nefes alınmadığı gibi cumhuriyetimiz olmadan da rahat nefes alınmaz [A, E80].

İnsan yaşamı için hava çok önemlidir. Hava olmadan insanların yaşaması düşünülemez. Aynı bunun gibi cumhuriyetsiz bir millet de bence bir hiçtir. Cumhuriyetimiz olmadan milletimizin nefes almakta çok zorlanır, bu yüzden vazgeçmemeliyiz [Görüşme Kaydı: A, E80].

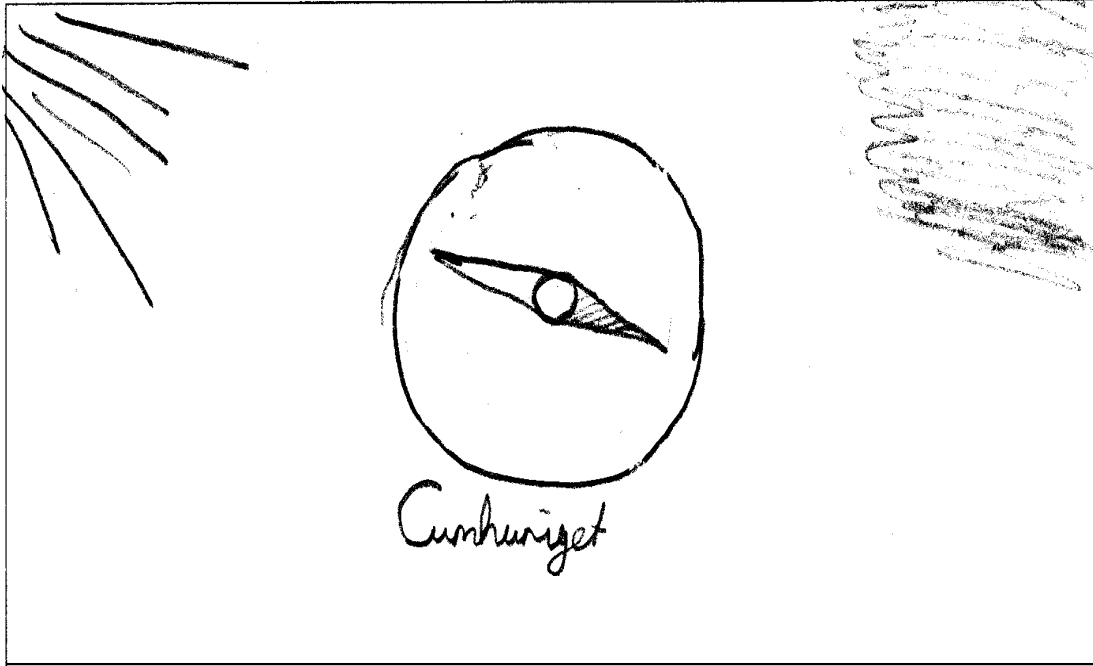
Kategori 8. Aydınlık Bir Yola, Yöne, Geleceğe Götüren

Tablo 4.2 incelendiğinde “Aydınlık Bir Yola, Yöne, Geleceğe Götüren” kategorisi toplam 4 metafor ve 7 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforun “Pusula” (f=4) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Aydınlık Bir Yola, Yöne, Geleceğe Götüren” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Cumhuriyet *pusula* gibidir. Çünkü pusula nasıl yönleri doğru gösteriyorsa cumhuriyet yönetimi de gideceğimiz yönü ve yolu bize gösterir [A, K224].

Cumhuriyet *pusula* gibidir. Çünkü pusula bizim doğru yönü bulmamızı sağlar. Cumhuriyet de milleti doğru yola, yöne ve geleceğe götürür [A, K246].

Şekil-4.19. 246 kodlu katılımcının çizimi

Cumhuriyet bana bir pusulayı andırıyor. Yani pusulanın kaybolan kişiye gösterdiği doğru yön gibi, cumhuriyet yönetimi milleti doğru yöne yönlendirir, karanlıktan aydınlık bir geleceğe doğru bir yol gösterir [Görüşme Kaydı: A, K246].

Cumhuriyet bir evdeki pencere gibidir. Çünkü bir evin penceresi olmazsa hem dışarıyı görülmez hem de havasızlıktan bunalma meydana gelir. Aynen Cumhuriyet de ülkemize rahat bir nefes aldırarak önümüzü (geleceğimizi) görmemizi sağlar [A, K79].

4.1.2. Demokrasi Kavramına İlişkin Bulgular

Tablo-4.3. Alt Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Demokrasi” Kavramına Yönelik Oluşturdıkları Metaforlar

Sıra No	Metafor	f	%	Sıra No	Metafor	f	%
1	Ağacın Gövdesi	1	0,98	32	Hayattaki Seçimlerimiz	2	1,96
2	Ağacın Kökleri	1	0,98	33	Hesap Makinası	1	0,98
3	Ağaç	2	1,96	34	Kulak	1	0,98
4	Adalet	1	0,98	35	Huzur	3	2,94
5	Ailede Alınan Kararlar	1	0,98	36	Huzurlu Bir İnsan	1	0,98
6	Akülü Araba	1	0,98	37	Hücre Ortamı	1	0,98
7	Alışveriş Merkezi	1	0,98	38	İnsan Sağlığı	1	0,98

8	Anne	1	0,98	39	İnsan Vücudu	1	0,98
9	Annenin Adaletli Olması	1	0,98	40	İnsanın Seçimi	1	0,98
10	Anneye Güvenmek	1	0,98	41	Kalp	1	0,98
11	Aslanın Özgürlüğü	1	0,98	42	Kulak	1	
12	Araba Seçmek	1	0,98	43	Kuş	2	1,96
13	Araba Parçası	1	0,98	44	Kuşların Özgürlüğü	4	3,92
14	Araba Motoru	1	0,98	45	Masanın Ayağı	1	0,98
15	Ateşin Işığı	1	0,98	46	Milletin Su İçmesi	1	0,98
16	Ayak	1	0,98	47	Mum	1	0,98
17	Babanın Eşit Davranması	1	0,98	48	Oksijen	1	0,98
18	Baltanın Sapı	1	0,98	49	Orkestra Şefi	1	0,98
19	Beyin	3	2,94	50	Özgür Bir Ortam	1	0,98
20	Bir Akarsu	1	0,98	51	Özgür İnsan	3	2,94
21	Bir Arabanın Tekerleği	1	0,98	52	Özgürlük ve Hak	1	0,98
22	Bir Binanın Temeli	2	1,96	53	Pantolon Kemer	1	0,98
23	Çiçek	1	0,98	54	Para	1	0,98
24	Çiçeğin Yaprakları	1	0,98	55	Resim Çizmek	1	0,98
25	Çift Kollu Teraziye Konulan Eşit Ağırlıklar	2	1,96	56	Sağlam Bir Bina	2	1,96
26	Çocuklarına Eşit Davranan Bir Anne	1	0,98	57	Sıfır Araba Lastiği	1	0,98
27	Damar	1	0,98	58	Sınıf Başkanını Seçmek	3	2,94
28	Dolunay	1	0,98	59	Sınıf Kurallarına Uymak	1	0,98
29	Domino Taşı	1	0,98	60	Sınıftaki Kurallar	2	1,96
30	Güneş	4	3,92	61	Su	1	0,98
31	Güvercin	1	0,98	62	Tahterevalli	1	0,98
63	Taze Elma Seçmek	1	0,98	67	Yağmur	1	0,98
64	Taze Ekmek	1	0,98	68	Yaşamımızdaki Kurallar	1	0,98
65	Terazi	12	11,76	69	Zaman	1	0,98
66	Tren	1	0,98	70	Zil	1	0,98
Toplam						102	100

Tablo 4.3 incelendiğinde alt gelişmişlik düzeydeki katılımcılar “Demokrasi” kavramına yönelik 70 tane farklı metafor geliştirmişlerdir. Bu metaforlardan 14 tanesi yalnız bir katılımcı tarafından geliştirilirken geriye kalan 56 metafor, 2-12 katılımcı tarafından geliştirilmiştir. “Demokrasi” kavramına ilişkin metaforların sıklık dağılımına bakıldığında en fazla kullanılan metaforların “Terazi” (f=10), “Kuşların Özgürlüğü” (f=4), “Güneş” (f=4), “Beyin” (f=3), “Huzur” (f=3), “Özgür İnsan”(f=3), “Sınıf Başkanını Seçmek”(f=3) olduğu görülmektedir.

Tablo-4.4. Alt Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Demokrasi” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori	Metaforlar	Metafor Sayısı	f
1	Özgürlük ve Eşitlik Ortamını Sağlayan	Ağaç(1), Anne(1), Aslanın Özgürlüğü(1), Babanın Eşit Davranması(1), Çift Kollu Terazide Konulan Eşit Ağırlıklar(2), Çocuklarına Eşit Davranan Bir Anne(1), Güvercin(1), Hesap Makinası(1), Huzur(3), İnsan Sağlığı(1), Kalp(1), Kuş(2), Kuşların Özgürlüğü(4), Özgür Bir Ortam(1), Özgür İnsan (Eşitlik)(3), Terazi(7)	16	31
2	Birliği, Beraberliği, Düzeni Sağlayan ve Kuralları Olan	Ağacın Kökleri(1), Araba Parçası(1), Araba Motoru(1), Beyin(3), Çiçek(1), Domino Taşı(1), Hücre Ortamı(1), İnsan Vücudu(1), Masanın Ayağı(1), Milletin Su İçmesi(1), Oksijen(1), Orkestra Şefi(1), Pantolon Kemer(1), Sınıf Kurallarına Uymak(1), Sınıftaki Kurallar(1), Yaşamımızdaki Kurallar(1)	16	18
3	Seçim Yoluyla Çoğunluğun Katılımı Olan	Ailede Alınan Kararlar(1), Alışveriş Merkezi(1), Araba Seçmek(1), Hayattaki Seçimlerimiz(2), İnsanın Seçimi(1), Para(1), Resim Çizmek(1), Sınıf Başkanını Seçmek(3), Taze Elma Seçmek(1), Zil(1)	10	13
4	Huzuru ve Güveni Sağlayan	Ağacın Gövdesi(1), Anneye Güvenmek(1), Baltanın Sapı(1), Bir Binanın Temeli(1), Çiçek(1), Huzurlu Bir İnsan(1), Kulak(1), Sınıftaki Kurallar(1), Su(1), Tahterevalli(1), Yağmur(1), Zaman(1)	12	12
5	Devleti İleri Götüren	Akülü Araba(1), Ateşin Işığı(1), Ayak(1), Bir Arabanın Tekerleği(1), Damar(1), Dolunay(1), Güneş(4), Mum(1), Tren(1)	9	12
6	Sağlam, Dengeleyici Olan ve Korunması Gereken	Ağaç(1), Binanın Temeli(1), Bir Akarsu(1), Çiçek(1), Sağlam Bir Bina(2), Sıfır Araba Lastiği(1), Taze Ekmek(1), Terazi(2)	8	10
7	Adaleti Sağlayan	Adalet(1), Annenin Adaletli Olması(1), Özgürlük ve Hak(1), Terazi(3)	4	6
Toplam			75	102

Tablo 4.4 incelendiğinde, alt gelişmişlik düzeydeki katılımcıların “Demokrasi” kavramına yönelik olarak toplamda 75 tane metafor, 102 katılımcı tarafından oluşturulmuştur. Söz konusu metaforlar ortak özellikleri bakımından 7 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda her metafor, gerekçesini oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1. Özgürlük ve Eşitlik Ortamını Sağlayan

Tablo 4.4 incelendiğinde “Özgürlük ve Eşitlik Ortamını Sağlayan” kategorisi toplam 16 metafor ve 31 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılanların “Terazi” (f=7), “Kuşların Özgürlüğü” (f=4) ve “Huzur” (f=3), “Eşitlik” (f=3) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Özgürlük ve Eşitlik Ortamını Sağlayan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Demokrasi *terazi* gibidir. Çünkü terazi nasıl dengeyi sağlarsa, demokrasi de dengeyi sağlar, herkes eşittir [A, E81].

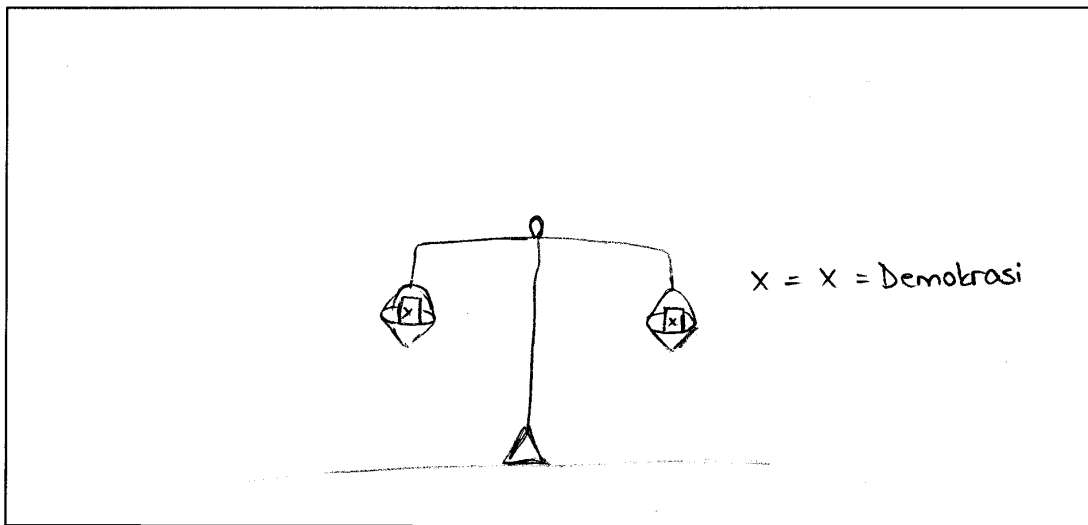
Demokrasi benim için teraziyi ifade ediyor. Çünkü terazi, keferine konan yükleri dengelemeye yarıyor. Demokrasi de toplumdaki farklılıkları dengeliyor diyebilirim [Görüşme Kaydı: A, E81].

Demokrasi *kuşların özgürlüğü* gibidir. Çünkü kuşlar gökyüzünde özgürce uçar. Demokrasi olduğu sürece insanlar da özgür ve demokratik bir şekilde yaşar” [A, E101].

Demokrasi *kuşların özgürlüğü* gibidir. Çünkü kuşlar nasıl özgürce uçuyorsa, demokrasi de bizlere özgür bir ortam sağlar [A, E177].

Demokrasi *çift kollu terazi* gibidir. Çünkü terazi iki tarafa konulan ağırlığın eşitliğini sağlamayı amaçlar. Demokrasi de eşitliği sağlar. Demokrasi terazisinde insanlar birbirine eşittir [A, K105].

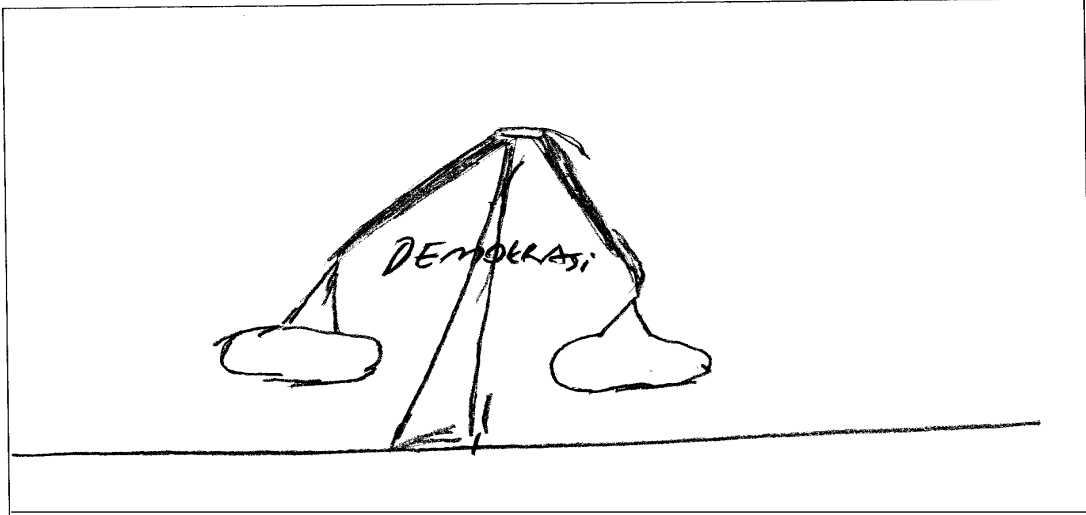
Şekil-4.20. 105 kodlu katılımcının çizimi

Yukarıdaki çizdiğim resimde x ağırlıkları insanlar arasındaki eşitliği temsil eder. Bu eşitlikle herkesin eşit haklara sahip olduğunu anlatmak istedim. Bunların hepsi ancak demokraside olur [A, K105].

Demokrasi *eşit kollu terazi* gibidir. Çünkü kadın-erkek eşitliği, demokrasi terazisi sayesinde olur [A, K200].

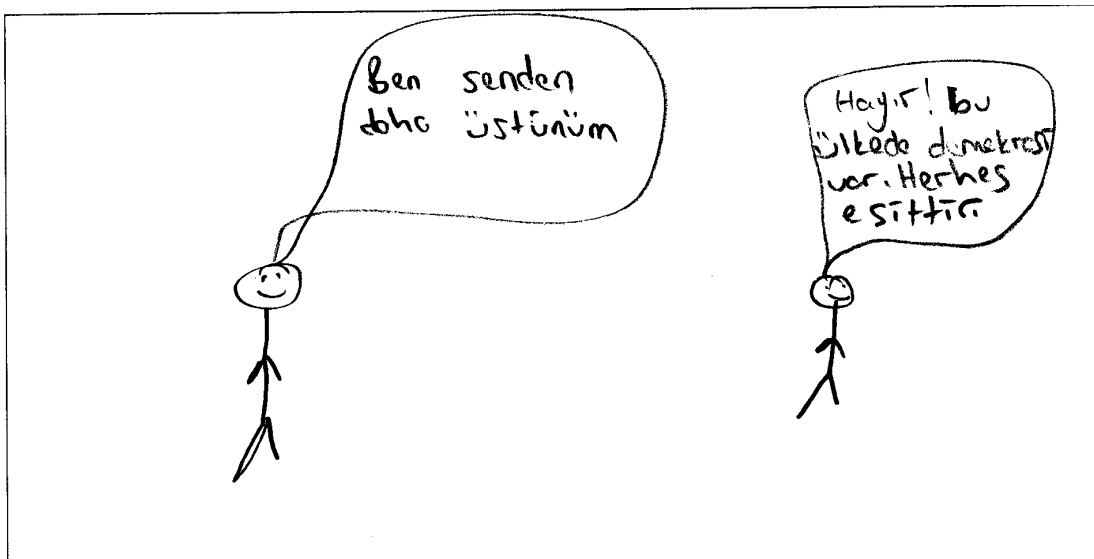
Şekil-4.21. 200 kodlu katılımcının çizimi

Demokrasiyi eşit kollu teraziye benzetiyorum. Terazinin iki kefesinin birine kadın, diğerine erkek konursa ancak demokrasinin olduğu yerlerde aynı hizaya gelirler. Böylece eşitlik ve denge sağlanır [Görüşme Kaydı: A, K200].

Demokrasi *eşitlik* gibidir. Çünkü demokrasinin olduğu bir ülkede eşitlik de vardır. Eşitlik, herkesin eşit haklara sahip olmasıdır [A, E181].

Şekil-4.22. 181 kodlu katılımcının çizimi

Demokrasi *çocuklarına eşit davranan anne* gibidir. Çünkü bir anne çocuklarına eşit davranıyorsa demek ki demokratik bir davranış gösteriyor. İnsanlar arasında ayrımcılık yapılmayan yerde demokrasi vardır [A, K159].

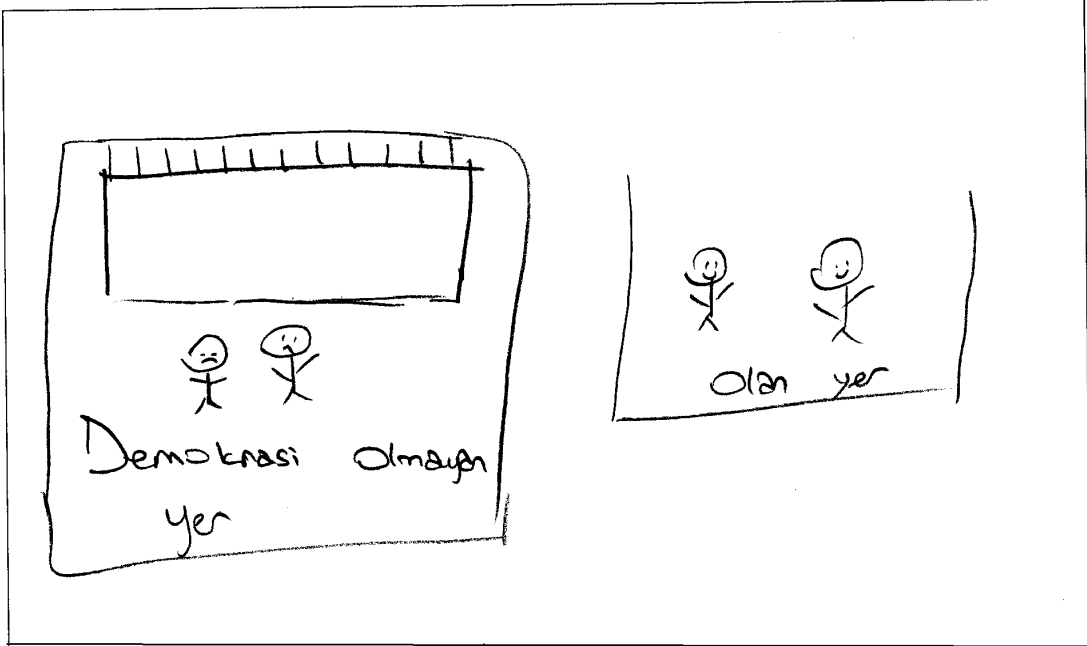
Demokrasi *insan sağlığı* gibidir. Çünkü insan sağlıklı olursa sağlıklı yaşamaya devam eder. Demokrasi sağlıklı olursa, özgürlük devam eder [A, K199].

Demokrasi benim için özgürlüğü ifade ediyor. Özgürlüğün olduğu yerde demokrasi, demokrasinin olduğu yerde özgürlük vardır [Görüşme Kaydı: A, K69].

Benim için demokrasi özgürlüğü ifade eder. Çünkü eskiden insanların her yere seyahat hakkı yoktu, kolayca her yere seyahat edemezdi, bir yere gidemezdi. Kendi haklarını kolaylıkla savunamıyorlardı. Demokrasi, herkesin kendi özgür iradesini özgür bir şekilde ifade etme biçimidir bence. Bu yüzden bana özgürlüğü hatırlatıyor [Görüşme Kaydı: A, K108].

Demokrasi *özgür bir ortam* gibidir. Çünkü özgür bir ortamda hiç kimsenin etkisi altında kalmadan huzur içinde yaşayabiliriz. Bunun için de demokrasi lazımdır [A, K197].

Şekil-4.23. 197 kodlu katılımcının çizimi

Yukarıdaki çizimime göre demokrasi olmazsa kapalı bir kutu içinde kalırız ama demokrasi varken özgürüz ve kapalılıktan kurtuluruz [A, K197].

Demokrasi benim için bir kuşun özgürlüğü gibidir. Kuş nasıl özgürce havada uçuyorsa insanlar da demokrasi içinde özgürce istediği gibi yaşar. Özgürce yaşamak ancak demokrasinin olduğu yerlerde olur bence [Görüşme Kaydı: A, K66].

Kategori 2. Birliği, Beraberliği, Düzeni Sağlayan ve Kuralları Olan

Tablo 4.4 incelendiğinde “Birliği, Beraberliği, Düzeni Sağlayan ve Kuralları Olan” kategorisi toplam 16 metafor ve 18 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılanın “Beyin” (f=3) olduğu görölmektedir. Aşağıda “Birliği, Beraberliği, Düzeni Sağlayan ve Kuralları Olan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Demokrasi *beyin* gibidir. Çünkü beyin insanı nasıl yönetiyorsa, halk da kendini demokratik seçim ile yönetiyor [A, E33].

Demokrasi *beyin* gibidir. Çünkü beynimiz vücudumuzu nasıl kontrol ediyorsa demokrasi de kuralları ve ilkeleriyle halkımızı kontrol ediyor [A, K23].

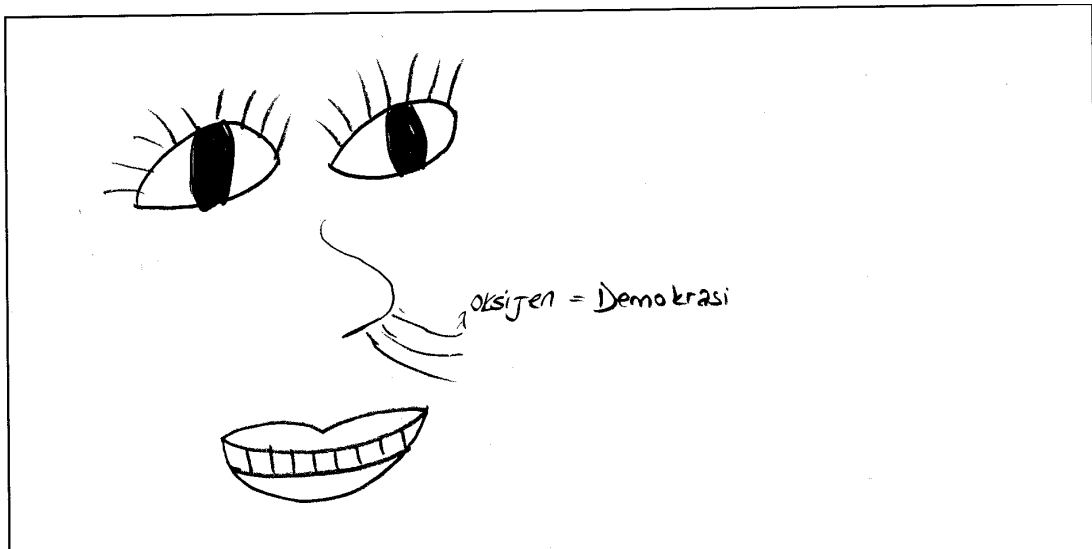
Demokrasi *sınıf kurallarına uymak* gibidir. Çünkü sınıf kurallarına uymadığımız zaman sınıfımız düzensiz olur. Demokraside kurallara uymazsak karışıklık çıkabilir [A, K45].

Sınıfta uymamız gereken belli başlı kurallar vardır. Bunlar olmazsa ceza gibi şeyler alabiliriz. Demokrasinin de kendine göre uyulması gereken kuralları vardır. Bu kurallara uymazsak birliğimiz bozulabilir [Görüşme Kaydı: A, K65].

Demokrasi *sınıftaki kurallar* gibidir. Çünkü sınıf kuralları sınıfın düzenini, demokrasi ilkeleri de ülkenin düzenini sağlar [A, K131].

Demokrasi *oksijen* gibidir. Çünkü oksijen gözle görülüp fark edilemez ama o olmazsa yaşanılmaz. Demokrasi olmazsa, ülkemiz nefessiz kalır [A, K68].

Şekil-4.24. 68 kodlu katılımcının çizimi

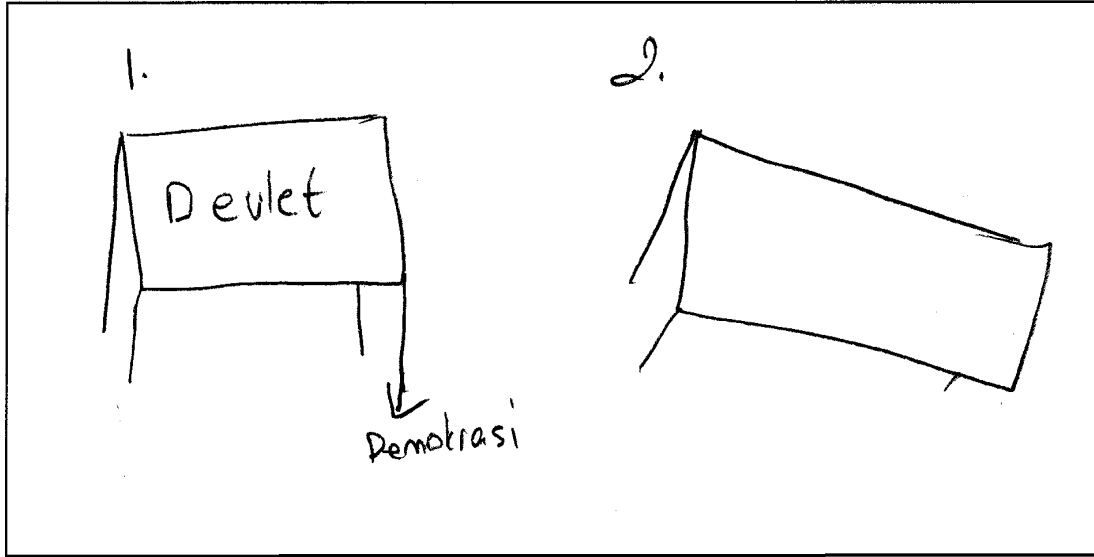
Yukarıda çizdiğim resimde görüldüğü gibi insana hayat veren şey oksijendir, oksijensiz yaşanılmaz. Demokrasi olmayan millet de oksijensiz ve havasız bir oda gibidir. Nefessiz kalır ve hayat zorlaşır [A, K68].

Oksijen gözle görülmez, fark edilmez ama o olmazsa yaşanılmaz. Demokrasi olmayan bir millette havasızlıktan boğulma yani yok olma tehlikesi var [Görüşme Kaydı: A, K68].

Demokrasi *insan vücudu* gibidir. Çünkü insan vücudu belli bir düzen içinde yaratılmıştır. Baş, gövde, ayaklar, organlar vs. hepsi de uyum içindedir. Demokratik ülkelerde de devlet binaları uyum içindedir. Tüm yöneticiler ve çalışanlar belli bir düzende hareket ederler [A, E84].

Demokrasi *masanın ayağı* gibidir. Çünkü masanın ayağından biri bile olmazsa masa dik duramaz yani bir devletin yönetilmesinde demokrasi (masanın ayağından biri) çok önemlidir [A, K91].

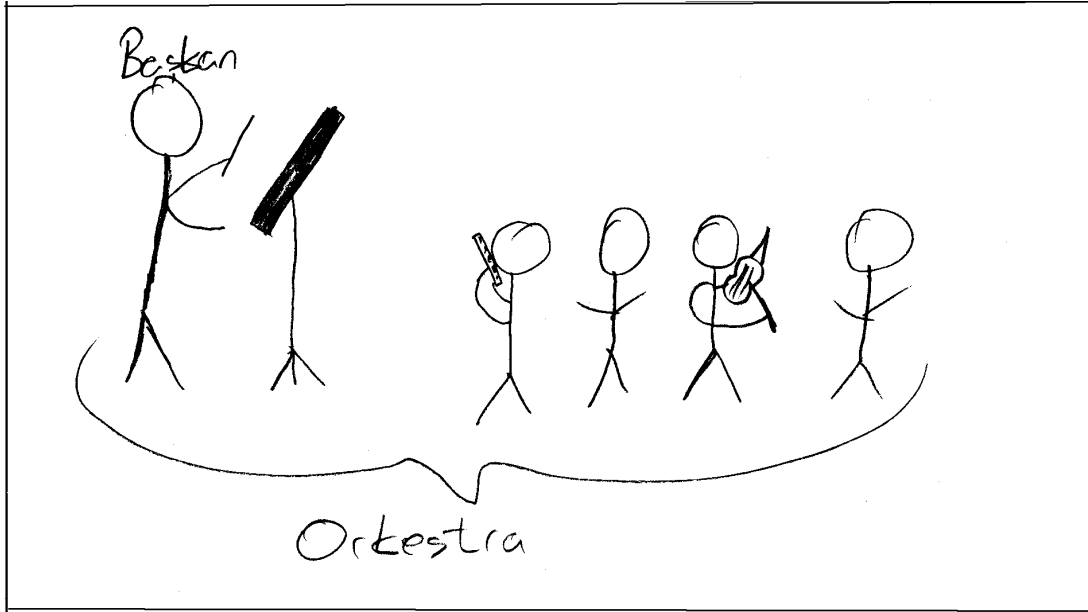
Şekil-4.25. 91 kodlu katılımcının çizimi

Demokrasi denince aklıma bir masanın ayağı geliyor. Çizdiğim resimde bunu şöyle anlattım: Birinci resme göre burada masa devlet, ayaklarından biri ise demokrasidir. İkinci resimde de masanın demokrasi ayağı kırılmıştır. Yani demokrasisiz bir devlet yönetiminde devlet bu masa gibi olur [Görüşme Kaydı: A, K91].

Demokrasi *orquestra şefi* gibidir. Çünkü bir orkestrayı yöneten kişi olmazsa bütün sesler karışır, bir düzen ve ahenk kalmaz. Demokrasi de orkestra şefi gibi farklı sesleri ve düşünceleri düzenler, birlik beraberliği sağlar [A, E102].

Şekil-4.26. 102 kodlu katılımcının çizimi

Demokrasi *çiçek* gibidir. Çünkü çiçek, yapraklarıyla bir bütündür. Eğer yaprakları koparılıp birbirinden ayrılırsa çiçeğin bir anlamı kalmaz. Demokrasi de milletin güç birliğidir. Millet, bir araya gelerek demokrasiyi oluşturmalı [A, K109].

Demokrasi *hücre ortamı* gibidir. Çünkü hücredeki çekirdek organeli tüm hücreyi yönetir ve düzenli çalışmasını sağlar. Devletin düzeni ve işlerinin devamı için demokratik ortam lazımdır [A, E252].

Kategori 3. Seçim Yoluyla Çoğunluğun Katılımı Olan

Tablo 4.4 incelendiğinde “Seçim Yoluyla Çoğunluğun Katılımı Olan” kategorisi toplam 10 metafor ve 13 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılanların “Sınıf Başkanını Seçmek” (f=3) ve “Hayattaki Seçimlerimiz” (f=2) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Seçim Yoluyla Çoğunluğun Katılımı Olan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Demokrasi *sınıf başkanını seçmek* gibidir. Çünkü öğrenciler sınıf başkanını nasıl demokratik bir seçimle seçiyor ve o sınıf başkanı da onları yönetiyorsa, işte halk da kendi başkanını demokratik bir seçimle seçer [A, K30].

Demokrasi *sınıf başkanını seçmek* gibidir. Çünkü sınıfın başkanını sınıftaki öğrenciler demokrasi atmosferinde seçer. Yurdu yöneteni biz vatandaşlar demokratik olarak seçeriz [A, E120].

Demokrasi *sınıf başkanını seçmek* gibidir. Çünkü demokratik ortamda biz nasıl sınıf başkanı seçiyorsak, demokratik ülkelerde herkes seçme ve seçilme hakkına sahiptir [A, K30].

Demokrasi *insanın seçimi* gibidir. Çünkü insan kendi iradesi ve isteğiyle bir şeyler seçer, yapar ve geleceğini belirler. Demokrasi de halkın seçimidir. Halk da seçimini yaparak kaderini belirler [A, E83].

Bir insan kendi istediği yolu, kendi özgür seçimini ancak demokrasinin olduğu yerlerde rahatça yapar, geleceğini belirler [Görüşme Kaydı: A, E83].

Demokrasi *zil (sesi)* gibidir. Çünkü telefonumuzdaki zilin ses tonunu biz seçiyoruz. Hoşumuza giden seste karar kılıyoruz. Milletimiz de bu devlete en çok ses getiren liderleri seçiyor ve seçecektir. Yani demokraside yöneticileri biz seçiyoruz ve o kişilerde karar kılıyoruz [A, K152].

Demokrasi *taze elma seçmek* gibidir. Çünkü elma alırken iyisini seçeriz. Demokraside insanlar kendini yönetecek olan lideri yine kendileri seçerler. Fakat bu lideri seçmek son derece önemlidir. Çünkü eğer çürük elma(lider) seçersen sonun çöplük olur [A, K154].

Şekil-4.27. 154 kodlu katılımcının çizimi

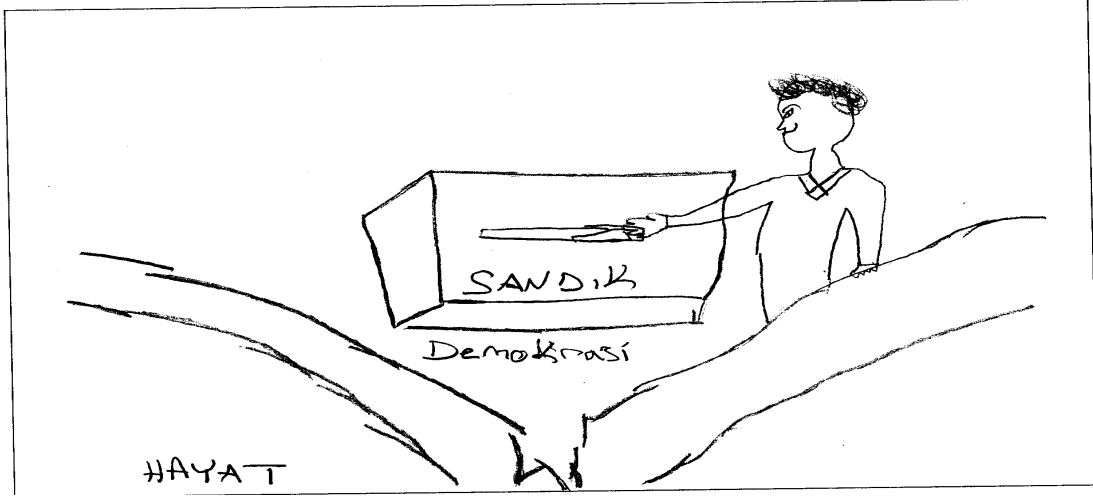

Daireye benzeyen şekiller masanın(tezgâhın) üzerindeki elmalar. Fakat taze olanı da var, çürük olanı da var. Bu elmaları satan ABD. Tüm devletleri o yönetmek istediği için böyle bir şey yaptım. Yanındaki müşteri ise bir anne ve evladı. Eğer çürük elmayı seçerse evladının geleceği bir çöplük olabilir. Demokrasi böyle bir şeydir. Taze elmayı(lideri) seçersen parlak bir geleceğin olur [A, K154].

Demokrasiler de insanlar kendini yönetecek olan lideri yine kendileri seçerler. Demokrasi olmayan yerde seçim olmaz. Lideri seçmek son derece önemlidir. Çünkü eğer lider çürük elma gibi çürük çıkarsa diğer elmaların sonu çöplük olur [Görüşme Kaydı: A, K154].

Demokrasi *hayattaki seçimlerimiz* gibidir. Çünkü hayat yolumuzda çoğu olayları yaptığımız seçimlerimizle nasıl biz şekillendiriyorsak, demokrasinin verdiği kendi seçim hakkımızla devletin geleceğini şekillendirir ve yönlendiririz [A, E251].

Şekil-4.28. 251 kodlu katılımcının çizimi

Kategori 4. Huzuru ve Güveni Sağlayan

Tablo 4.4 incelendiğinde “Huzuru ve Güveni Sağlayan” kategorisi toplam 12 metafor ve 12 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında her metaforun bir katılımcı tarafından temsil edildiği görülmektedir. Aşağıda “Huzuru ve Güveni Sağlayan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsele ve görüşmeye yer verilmiştir.

Demokrasi *bir binanın temeli* gibidir. Çünkü binanın temeli sağlam olmayıp bina yıkılırsa huzur kaçır. Ülkemizin temeli olan demokrasi yıkılıp elden giderse ülkemizde huzur kalmaz [A, E98].

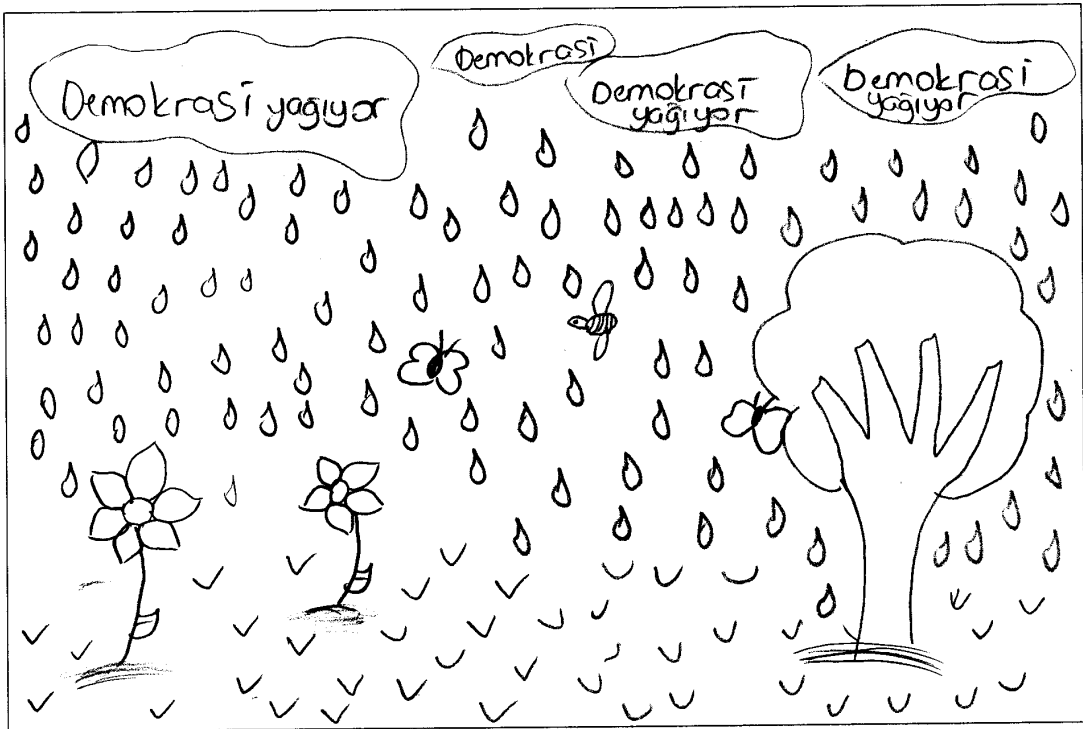
Demokrasi bir binanın temeli gibidir. Çünkü bir binanın temeli sağlam olmazsa o bina en ufak bir depremde çökebilir. Yani bir devletin demokrasisi de sağlam olmazsa o devlet en ufak ayaklanmada çöküşe uğrayabilir. Bu yüzden mutlu yaşamak için demokrasiye güvenmeliyiz [Görüşme Kaydı: A, E32].

Demokrasi *sınıftaki kurallar* gibidir. Çünkü nasıl ki sınıftaki kurallar bizim yararımız ve huzurumuz için varsa, demokrasi (kuralları) de bizim huzurumuz için vardır [A, K126].

Demokrasi *anneye güvenmek* gibidir. Çünkü insana en çok güven ve huzur veren kişi annelerdir. Demokrasi de insanlara güven ve huzur vaat eder [A, K161].

Demokrasi *yağmur* gibidir. Çünkü yağmur nasıl bitkilerin, hayvanların, canlıların susuzluk ihtiyacını karşılıyorsa gerçek demokrasi de insanların, halkın rahat ve huzuru için destek oluyor [A, K168].

Şekil-4.29. 168 kodlu katılımcının çizimi

Yukarıdaki resimde canlılar halk gibidir. Yağan yağmur ise demokrasi gibidir. Demokrasi halkın birçok ihtiyacını karşılıyor [A, K168].

Demokrasi *kulak* gibidir. Çünkü kulak bütün seslere açıktır. Her çevreden sesi alır. Demokrasi de her insanın düşüncesine açıktır. Herkesi kucaklar [A, K227].

Demokrasi *zaman* gibidir. Çünkü zamanın kıymeti geçtikçe anlaşılır ve her zaman bilinmez. Demokrasi de öyledir. Kıymeti bilinmezse huzur ve güven kalmaz [A, E241].

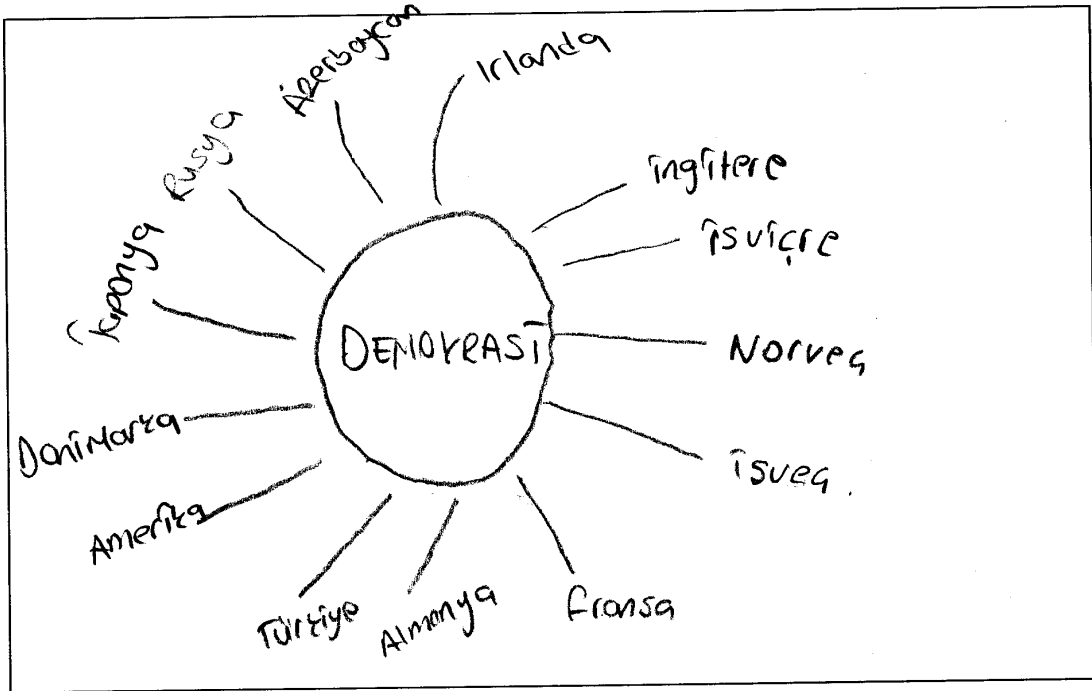
Demokrasi deyince benim aklıma Mustafa Kemal Atatürk geliyor. Çünkü Atatürk de insanların haklarını savunan bir kişiydi. Demokraside de insanın haklarını savunma vardır. Sonuç olarak Atatürk demokrasiyi getirerek milletimizin huzur ve güvenini sağlamıştır [Görüşme Kaydı: A, K107].

Kategori 5. Devleti İleri Götüren

Tablo 4.4 incelendiğinde “Devleti İleri Götüren” kategorisi toplam 9 metafor ve 12 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılanın “Güneş” (f=4) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Devleti İleri Götüren” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Demokrasi *güneş* gibidir. Çünkü güneş olmazsa dünya karanlık olur. Demokrasi olmazsa ülkemiz karanlık olur. Demokrasisi olmayan ülkeler çöker ve halk mutsuz olur [A, K4].

Şekil-4.30. 4 kodlu katılımcının çizimi

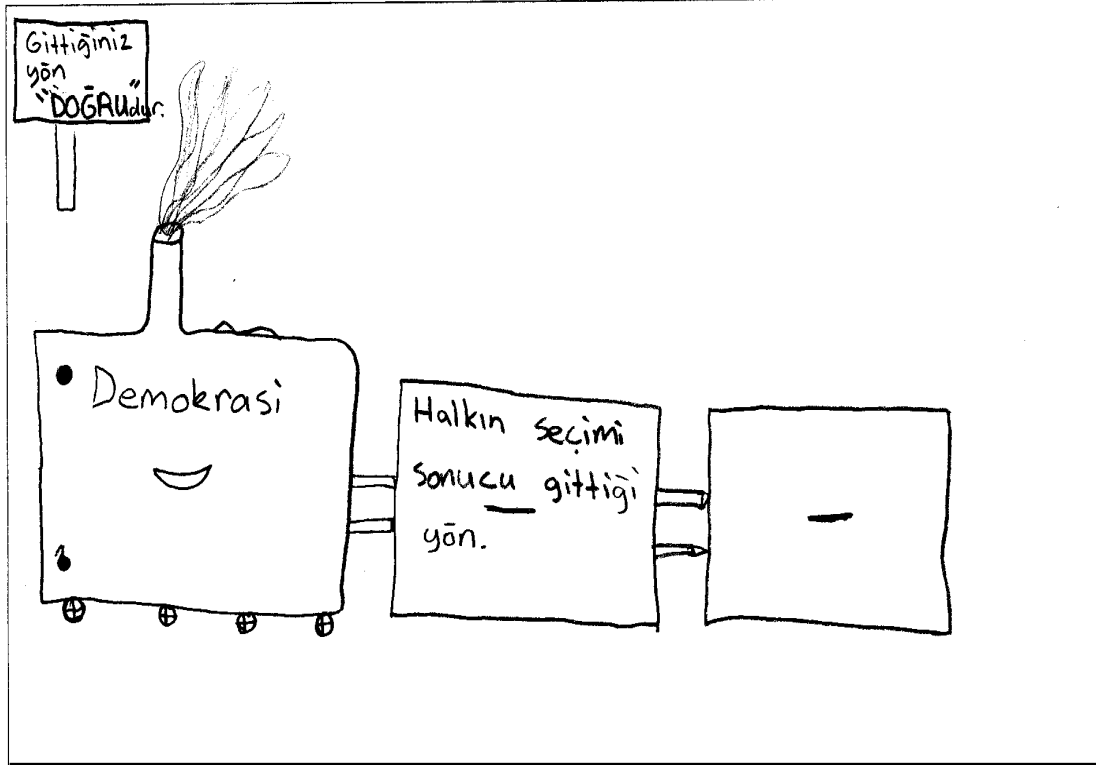

Demokrasi bence güneş gibidir. Mesela bazı ülkeler demokrasi güneşi sayesinde aydınlanıyor. Demokrasi güneşinden kim daha çok yararlanırsa o ülke daha ileriye gider [Görüşme Kaydı: A, K4].

Demokrasi *güneş* gibidir. Çünkü güneş olmazsa dünya, demokrasi olmazsa ülkemiz karanlık olur. Demokrasisi olmayan ülkeler çökebilir. Demokrasi güneşi sayesinde ülkeler aydınlanır, aydınlandıkça gelişir ve ilerler [A, K3].

Demokrasi *tren(lokomotif)* gibidir. Çünkü trenin başı ne tarafa giderse vagonları da o tarafa doğru yönelir. Devletimizin yönetimi demokrasidir. Devlet ile halk, seçimi doğru yaparsa o yönde giderler. Doğru yolda ilerlemek için demokrasi çok önemlidir [A, K10].

Şekil-4.31. 10 kodlu katılımcının çizimi

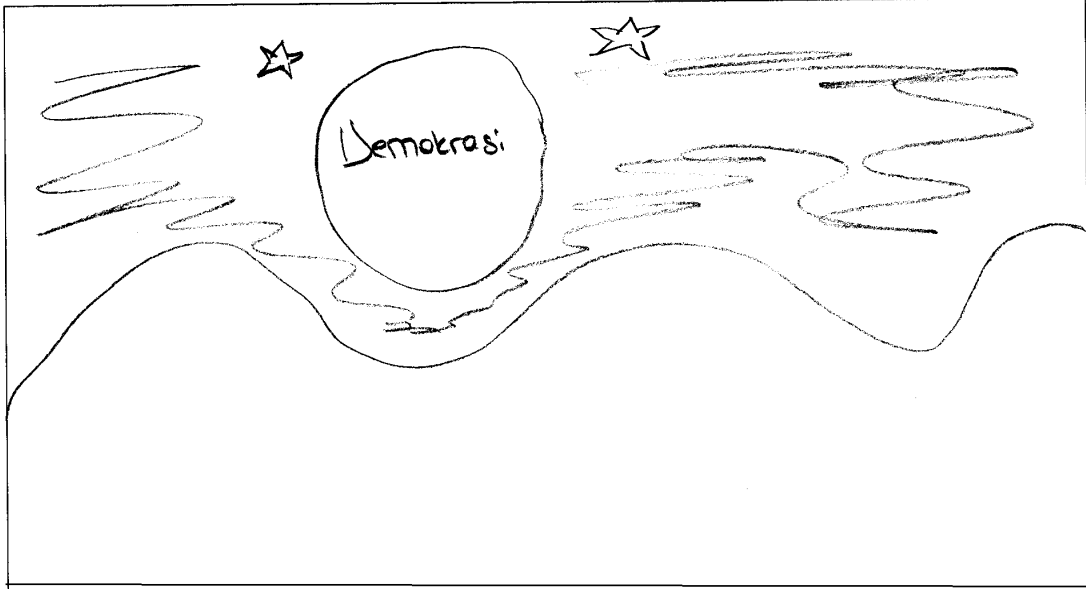
Demokrasiyi bir trenin lokomotifine benzetiyorum. Arka vagonlardaki halkın kendi seçmiş olduğu bir yol ve yöntemdir. Demokrasiye sahip çıkılırsa gittiğimiz yön "doğru" yöndür [Görüşme Kaydı: A, K10].

Demokrasi *ateşin ışığı* gibidir. Çünkü ışık nerede olursa orayı aydınlatır. Demokrasi de aynı ateşin ışığı gibi nerede olursa oradaki ulus aydınlık, çağdaş ve uygar bir yer olur. Ayrıca demokrasisi olan bir millet, etrafında bulunan milletleri, ulusları imrendirir ve demokrasi ateşi oraya da düşer ve orası da aydınlanır [A, K153].

Ben demokrasiyi bir ateşin ışığı gibi düşündüm. Çünkü ateş nereye tutulursa orayı aydınlatır. Demokrasi de aynı şekilde ateş gibi nerede olursa oradaki milleti, ulusu aydınlatır, feraha kavuşturur ve çağdaş bir uygarlık yeri yapar [Görüşme Kaydı: A, K153].

Demokrasi *dolunay* gibidir. Çünkü dolunay karanlık ortamları gündüz gibi aydınlatır. Tam güneş battı, her şey bitti derken bulutların ardından yeni bir dolunay yani demokrasi doğabilir. Bu da demokrasinin benimsenmesine bağlıdır [A, K194].

Şekil-4.32. 194 kodlu katılımcının çizimi

Demokrasi *bir arabanın tekerleği* gibidir. Çünkü arabanın tekerleği olmazsa araba ileri gidemez. Demokrasi de aynen öyle. Bir ülkede demokrasi yoksa o ülke ileriye gidemez [A, E206].

Kategori 6. Sağlam, Dengeleyici Olan ve Korunması Gereken

Tablo 4.4 incelendiğinde “Sağlam, Dengeleyici Olan ve Korunması Gereken” kategorisi toplam 8 metafor ve 10 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılanın “Sağlam Bir Bina” (f=2) ve “Terazi” (f=2) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Sağlam, Dengeleyici Olan ve Korunması Gereken” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Demokrasi *sağlam bir bina* gibidir. Çünkü sağlam bir bina, her türlü afette ayakta kalır. Demokrasi sağlam ülkelerde sağlam bir bina gibi olur [A, K129].

Demokrasi *sağlam bir bina* gibidir. Çünkü demokrasi dimdik durmak demektir. Bina yani demokrasi sağlam olmazsa, ülkeler de sağlam kalmaz [A, K202].

Demokrasi *terazi* gibidir. Çünkü terazi, kefesine konan şeylerin dengelenmesini sağlar. Demokrasi de bir milleti dengede tutar [A, K106].

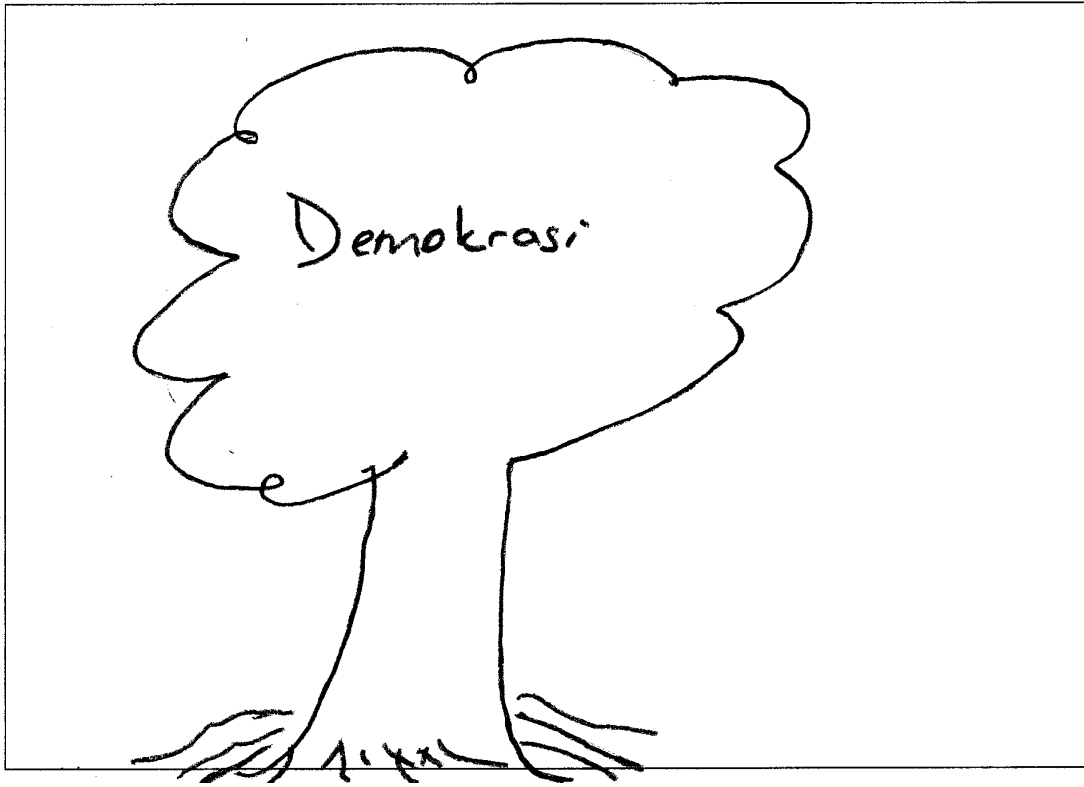
Demokrasi *binanın temeli* gibidir. Çünkü binanın temeli sağlamsa bina da sağlam olur. Demokrasi sağlam olursa halk ve ülke sağlam ve güçlü olur [A, E32].

Demokrasi *çiçek* gibidir. Çünkü çiçek solarsa çiçek ölür, yani demokrasi biter. Çiçeğin solmaması için su dökeriz ona. Bundan dolayı demokrasiye sahip çıkmalı, çiçeğe baktığımız gibi bakmalıyız [A, K43].

Demokrasi *taze ekmek* gibidir. Çünkü ekmek bayatlırsa pek yenmez. Demokrasi de ekmek gibi bayatlırsa sorunlar çoğalır, toplum yaşanmaz bir hâle gelebilir. Bu yüzden demokrasinin tazeliğini korumak ve sürdürmek lazımdır [A, K134].

Demokrasi *ağaç* gibidir. Çünkü toprak ağacı nasıl besleyip ayakta sağlamca tutuyorsa, millet de demokrasi ağacına sahip çıkarak sağlam bir şekilde ayakta tutmalıdır. Aksi halde çürür ve devrilir [A, K185].

Şekil-4.33. 185 kodlu katılımcının çizimi

Ben demokrasiyi ağaca benzetiyorum. Ağaç nasıl dik ve sağlam duruyorsa demokrasi ağacına da sahip çıkmalıyız, onu korumalıyız ki sağlam kalsın [Görüşme Kaydı: A, K185].

Demokrasi *sıfır araba lastiği* gibidir. Çünkü sıfır lastik arabayı tutar ve kaydırmaz, kaza yapmasını önler. Demokrasi de ülkeyi türlü tehlikelerden korur, ülkenin temelini kaydırmaz [A, K160].

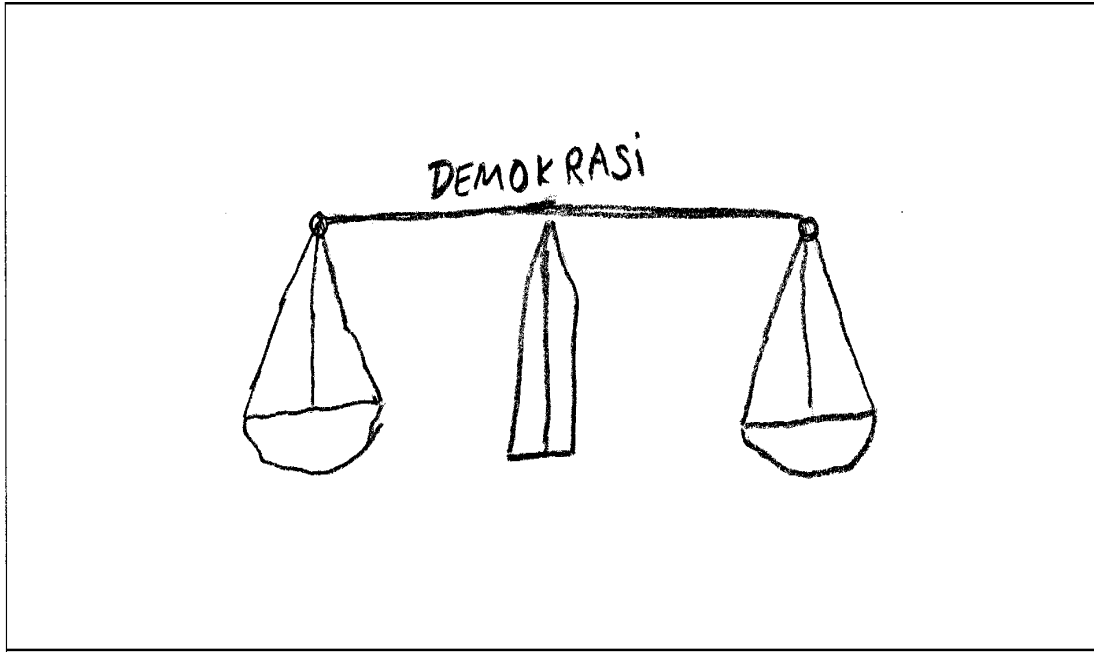
Kategori 7. Adaleti Sağlayan

Tablo 4.4 incelendiğinde “Adaleti Sağlayan” kategorisi toplam 4 metafor ve 6 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılanın “Terazi” (f=3) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Adaleti Sağlayan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Demokrasi *terazi* gibidir. Çünkü ikisi de eşitliği sağlayarak adaletin olması için vardır [A, K163].

Demokrasi *terazi* gibidir. Çünkü terazi demek eşitlik ve denge demektir. Demokrasi de adaletin uygulandığı ve insanların arasındaki eşit hakların sağlandığı bir yaşam ortamıdır [A, E225].

Şekil-4.33. 225 kodlu katılımcının çizimi

Demokrasi *annenin adaletli olması* gibidir. Çünkü demokratik davranışlara sahip olan bir anne, çocukları arasında herhangi bir ayrımcılık ve adaletsizlik yapmaz. Demokratik ülkelerin yöneticileri de demokratik davranışlara sahip olurlarsa o ülkelerin insanları arasında ayrımcılık ve adaletsizlik yapmazlar [A, K67].

İyi bir anne çocukları arasında ayrımcılık yapmaz, adaletsizlik yapmaz. Çünkü adalet olmazsa huzur olmaz. Demokratik ülkelerde de deminki bahsettiğim anne adaleti gibi bir adalet vardır. İnsanlar adaletsizliğe uğramazlar yani [Görüşme Kaydı: A, K67].

4.1.3. Devlet Kavramına İlişkin Bulgular

Tablo-4.5. Alt Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Devlet” Kavramına Yönelik Oluşturdıkları Metaforlar

Sıra No	Metafor	f	%	Sıra No	Metafor	f	%
1	Ağacın Gövdesi	1	1,01	30	Evin Reisi	1	1,01
2	Ağacın Kökü	3	3,03	31	Hücre Çekirdeği	1	1,01
3	Ağaç	5	5,05	32	İç Organlarımız	1	1,01
4	Aile	2	2,02	33	İnsanların Kalbi	1	1,01
5	Ana	1	1,01	34	Kalkan	1	1,01
6	Ana Ocağı	1	1,01	35	Karınca	1	1,01
7	Anne Kucağı	1	1,01	36	Kas	1	1,01
8	Arabanın Lastiği	2	2,02	37	Kemer	1	1,01
9	Ayak	2	2,02	37	Koca Bir Çınar Ağacı	1	1,01
10	Baba	15	15,05	38	Komutan	1	1,01
11	Beyin	2	2,02	39	Kuyu	1	1,01
12	Bina	3	3,03	40	Masa	1	1,01
13	Binanın Çatısı	1	1,01	41	Müdür	1	1,01
14	Bir Binanın Temeli	3	3,03	42	Okul	4	4,04
15	Bir Arabanın Benzini	1	1,01	43	Okuldaki Bir Sınıf	1	1,01
16	Bir Babanın Şefkati	1	1,01	44	Örümcek Adam	1	1,01
17	Bir Bitki	1	1,01	45	Özel Kalkan	1	1,01
18	Bir Evin Çatısı	3	3,03	46	Piramit	1	1,01
19	Bir Kalemlik	1	1,01	47	Sığınak	2	2,02
20	Bir Mum	1	1,01	48	Sınıf Başkanı	1	1,01
21	Bir Şövalyenin Demir Zırhlı Elbisesi	1	1,01	49	Su	4	4,04
22	Cam Filmi	1	1,01	50	Süpermen	1	1,01
23	Çiçek	1	1,01	51	Şarkı	1	1,01
24	Çoban	2	2,02	52	Şişe Kapağı	1	1,01
25	Damar	1	1,01	53	Terazi	2	2,02
26	Dünyanın Çekirdeği	1	1,01	54	Vücudumuzdaki İskelet	1	1,01
27	Empati Yapan İnsan	1	1,01	55	Yağmur	1	1,01
28	Ev	3	3,03	56	Zırh	1	1,01
29	Evcil Bir Hayvan	1	1,01		Toplam	99	100

Tablo 4.5 incelendiğinde alt gelişmişlik düzeydeki katılımcılar “Devlet” kavramına yönelik 56 tane farklı metafor geliştirmişlerdir. Bu metaforlardan 40 tanesi yalnız bir katılımcı tarafından geliştirilirken geriye kalan 16 metafor, 2-15 katılımcı tarafından geliştirilmiştir. “Devlet” kavramına ilişkin metaforların sıklık dağılımına bakıldığında en fazla kullanılan metaforların “Baba” (f=15), “Ağaç” (f=5), “Okul” (f=4) ve “Su” (f=4) olduğu görülmektedir.

Tablo-4.6. Alt Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Devlet” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori	Metaforlar	Metafor Sayısı	f
1	Vatandaşını Koruyan ve Destekleyen Bir Yuva	Aile(1), Ana Ocağı(1), Anne Kucağı(1), Ana(1), Arabanın Lastiği(2), Baba(10), Binanın Çatısı(1), Bir Babanın Şefkati(1), Bir Evin Çatısı(2), Bir Şövalyenin Demir Zırhlı Elbisesi(1), Cam Filmi(1), Damar(1), Empati Yapan İnsan(1), Ev(2), Kalkan(1), Özel Kalkan(1), Örümcek Adam(1), Sığınak(2), Süpermen(1), Zırh(1)	21	33
2	Yöneticisi Olan	Aile(1), Baba(3), Beyin(2), Çoban(2), Dünyanın Çekirdeği(1), Evin Reisi(1), Hücre Çekirdeği(1), Komutan(1), Müdür(1), Okul(2), Okuldaki Bir Sınıf(1), Sınıf Başkanı(1)	11	17
3	Sağlam Temelleri Olan	Ağaç(3), Bir Binanın Temeli(3), Bir Bina(2), Kas(1), Koca Bir Çınar Ağacı(1), Kuyu(1), Masa(1), Piramit(1)	8	13
4	Ülkeyi Birlik-Berberlik İçinde Ayakta Tutan	Ağacın Kökü(2), Ayak(2), Baba(2), Bir Evin Çatısı(1), Kemer(1), Şişe Kapağı(1), Vücudumuzdaki İskelet(1)	8	10
5	Yaşam Gerekçemiz Olan	Ağacın Gövdesi(1), Ağacın Kökü(1), Bir Arabanın Benzini(1), Bir Bitki(1), İnsanların Kalbi(1), Su(4), Ülkenin Kalbi(1)	7	10
6	Sistematiik ve Düzenli Bir Yapısı Olan	Ağaç(1), İç Organlarımız(1), Karınca(1), Okul(2), Yağmur(1)	5	6
7	Korunulması Gereken	Ağaç(1), Bina(1), Çiçek(1), Evcil Bir Hayvan(1), Ev(1)	5	5
8	Farklı Unsurları Olan	Bir Kalemlik(1), Bir Mum(1), Şarkı(1), Terazî(2)	4	5
Toplam			69	99

Yukarıdaki tablo 4.6 incelendiğinde, alt gelişmişlik düzeydeki katılımcıların “Devlet” kavramına yönelik olarak toplam 69 tane metafor, 99 katılımcı tarafından oluşturulmuştur. Söz konusu metaforlar ortak özellikleri bakımından 8 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda her metafor, gerekçesini oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

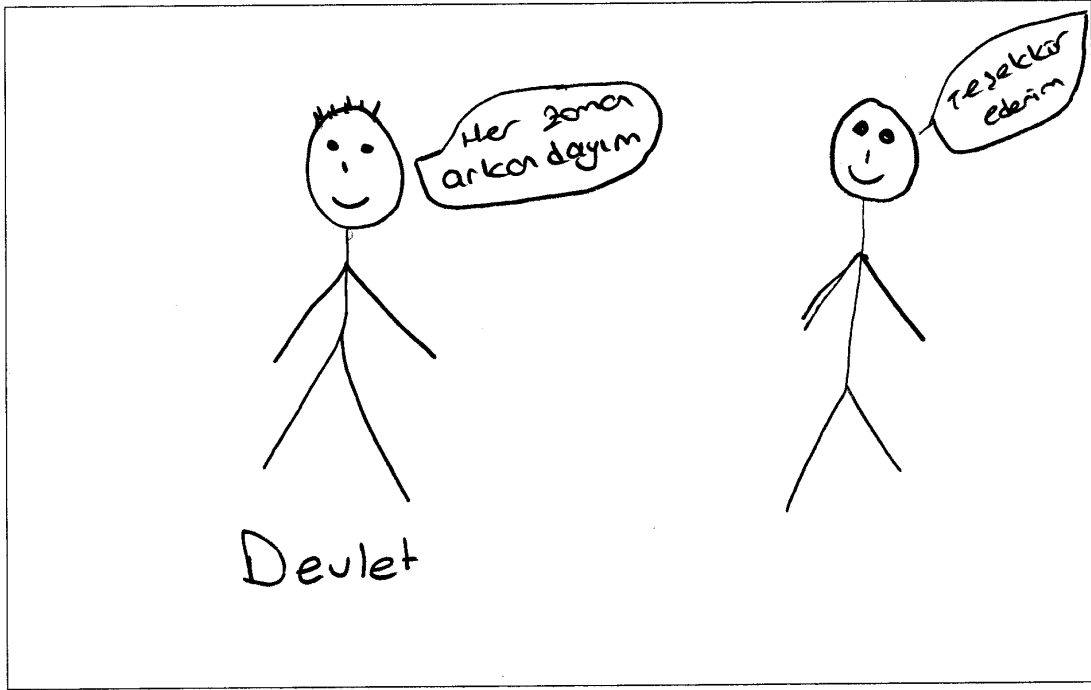
Kategori 1. Vatandaşını Koruyan ve Destekleyen Bir Yuva

Tablo 4.6 incelendiğinde “Vatandaşını Koruyan ve Destekleyen Bir Yuva” kategorisi toplam 21 metafor ve 33 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan

metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılanların “Baba” (f=10), “Arabanın Lastiği” (f=2), “Bir Evin Çatısı” (f=2), “Ev” (f=2), “Sığınak” (f=2) oldukları görülmektedir. Aşağıda “Vatandaşını Koruyan ve Destekleyen Bir Yuva” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Devlet *baba* gibidir. Çünkü babamız bize hep destek olur. Devlet de aynı baba gibi her zaman bize her yönden destek olur [A, K46].

Şekil-4.34. 46 kodlu katılımcının çizimi

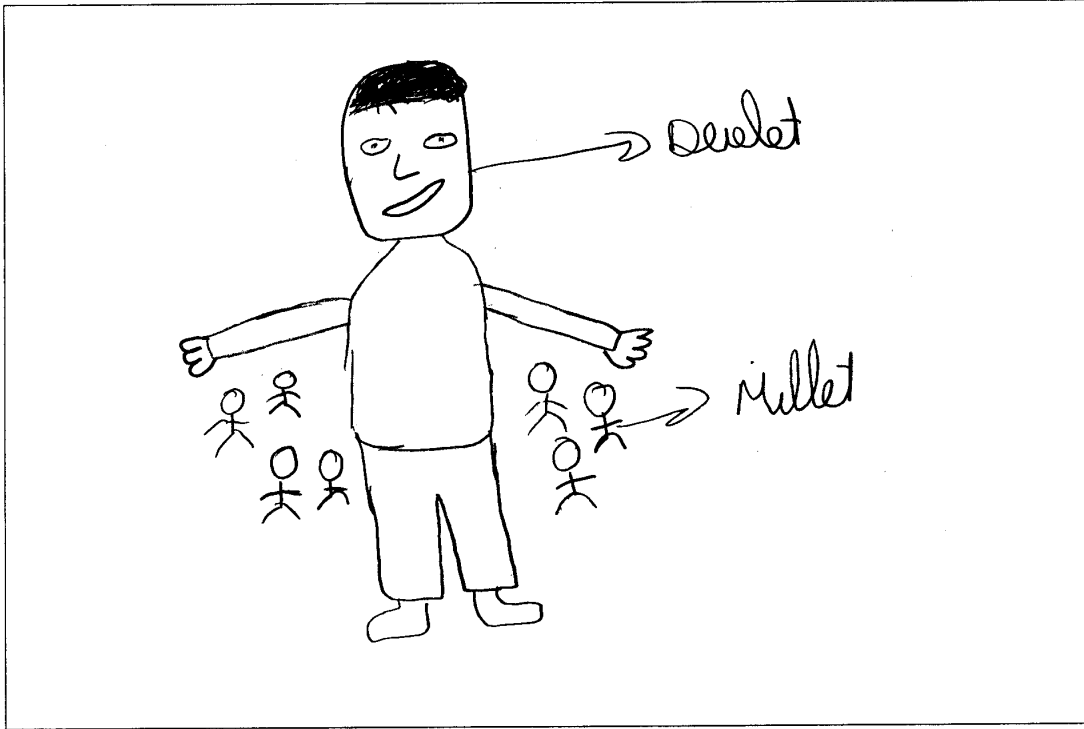

Devlet, bir babayı aklıma getiriyor. Çünkü babamız bize nasıl bakıyor, devlet de insanlara öyle bakıyor [Görüşme Kaydı: A, E103].

Devlet *baba* gibidir. Çünkü babamız bizim evimize nasıl ekmek getiriyorsa, evimizi nasıl ayakta tutup bizi koruyorsa devlet de aynısını halkı için yapar [A, K156].

Devlet *baba* gibidir. Çünkü bütün millet devletin koruması altındadır. Babamız bizi nasıl korursa devletimiz de öyle korur [A, E81].

Şekil-4.35. 81 kodlu katılımcının çizimi

Ben devleti babaya benzetiyorum. Çünkü bize bir şey oldu mu babamız yanımızda olur. Aynı şekilde milletimize bir şey oldu mu devletimiz hemen yanında olur [Görüşme Kaydı: A, E81].

Devlet *baba* gibidir. Çünkü baba(devlet), evlatlarını(millet) korur, onlara yardım eder [A, E248].

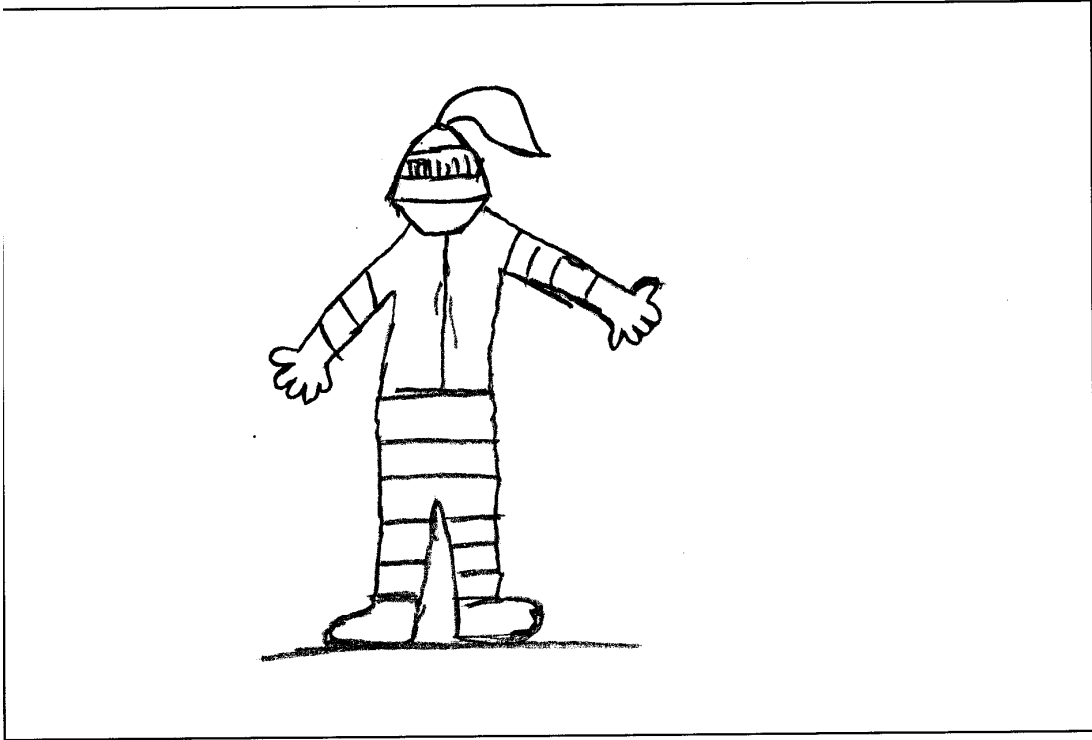
Devlet *ev* gibidir. Çünkü ev bizim sığınağımız ve yuvamızdır. Bir milletin devleti olmadan sığınacak bir yeri yoktur [A, E245].

Devlet *sığınak* gibidir. Çünkü dış etkenlerden korunmak için sığınağa gideriz. Aynı şekilde devlet de bizim sığınağımız ve korunağımızdır [A, E241].

Devlet *bir binanın çatısı* gibidir. Çünkü binanın çatısı olmasaydı yağmur, kar, sis vb. olaylardan korunamazdık. Devlet de bizi her türlü tehlikelerden korumaya çalışıyor [A, K200].

Devlet *bir şövalyenin demir zırhlı elbisesi* gibidir. Çünkü demir zırhlı elbisesi, şövalyeyi her türlü zarardan korur. Devlet ise milleti korur, yani milletin zırhıdır, korunma ve destek kaynağıdır [A, K105].

Şekil-4.36. 105 kodlu katılımcının çizimi

Devlet çizimimde de gösterdiğim gibi benim için demir zırhı temsil ediyor. İçindeki cesur şövalye de Türk Milleti'ni temsil ediyor. İkisi birbirinden ayrılamazlar [Görüşme Kaydı: A, K105].

Devlet *anne kucağı* gibidir. Çünkü anne çocuğuna nasıl kucağını açarsa devlet de insanlara açar. Mesela devlet olmasaydı şu an çoğu Suriyeli açlıktan ölmüştü veya evsizlikten dışarıda kalmıştı [A, K90].

Kategori 2. Yöneticisi Olan

Tablo 4.6 incelendiğinde “Yöneticisi Olan” kategorisi toplam 11 metafor ve 17 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılanların “Baba” (f=3), “Beyin” (f=2), “Çoban” (f=2) ve “Okul” (f=2) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Yöneticisi Olan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Devlet *baba* gibidir. Çünkü evi yöneten babadır. Devlet de bizi yönetir. İkisinin de görevi aynıdır [A, K79].

Devlet *baba* gibidir. Çünkü evi yöneten, evin kurallarını koyan nasıl babaysa ülkeyi yöneten de devlettir [A, K112].

Devlet *baba* gibidir. Çünkü baba evi nasıl yönetiyorsa, devletin başı (cumhurbaşkanı) da devleti yönetir [A, K201].

Devlet *beyin* gibidir. Çünkü beyin olmazsa insan vücudu yönetilemez. Devlet ve yöneticileri olmazsa biz olmayız, biz yönetilemeyiz [A, K231].

Devlet *beyin* gibidir. Çünkü bir insan beyni olmadan düşünemez, karar veremez, yaşayamaz. İşte devlet de böyle bir şeydir. Devlet halkını yönetmezse halk ne yapacağına karar veremez ve halk hiçbir şey yapamaz hale gelir [A, E101].

Devlet *çoban* gibidir. Çünkü çoban nasıl sürüsünün başında durarak çekip çeviriyorsa, devletimiz de öyle bizim başımızda durur, bizi yönetip idare eder [A, E172].

Devlet *okuldaki bir sınıf* gibidir. Çünkü bir sınıfın başkanı olmazsa o sınıf hiç uslu durmaz. Aynı şekilde devletin bir başkanı olmazsa işler yürümez. Devlet de milletin bulunduğu sınıfa başkanlık ve yöneticilik yapar [A, E122].

Şekil-4.37. 122 kodlu katılımcının çizimi

Devlet denince aklıma devleti yönetenler geliyor. Mesela nasıl ki bir okulun sınıfı nasıl başkansız olmazsa devlet de yöneticisiz, başkansız olamaz [Görüşme Kaydı: A, E122].

Devlet komutan gibidir. Çünkü komutan, komutasındaki askerlerin başında durur, onları temsil ederek yönlendirir, yönetir vs. Devlet de milletin başında bulunur. Yöneticileri milleti temsil eder, milleti yönetir [A, K159].

Devlet okul gibidir. Çünkü bizim okulumuzu nasıl biri (müdür) yönetiyorsa ülkemizi de devlet (yönetici) yönetiyor [A, K187].

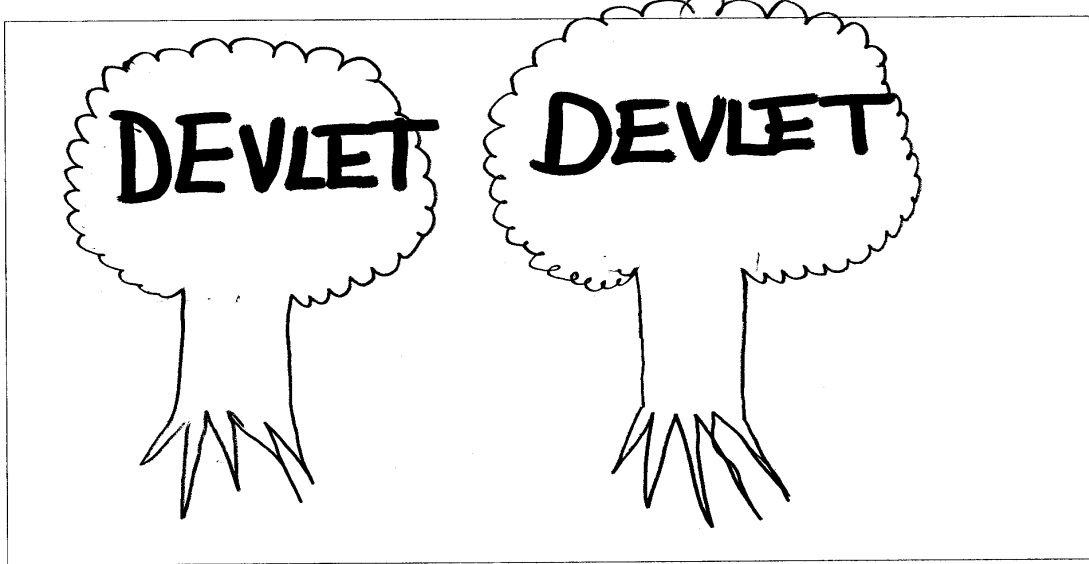
Devlet benim için aileyi ifade ediyor. Çünkü ailede herkes söz sahibidir, herkes görüşlerini bildirebilir fakat anne ve baba uygun olan kararı uygular. Toplumda herkesin kendine göre bir görüşü olabilir ama en uygun ve en son kararı devleti yönetenler uygular [Görüşme Kaydı: A, K66].

Kategori 3. Sağlam Temelleri Olan

Tablo 4.6 incelendiğinde “Sağlam Temelleri Olan” kategorisi toplam 8 metafor ve 13 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılanların “Ağaç” (f=3), “Bir Binanın Temeli” (f=3) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Sağlam Temelleri Olan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Devlet *ağaç* gibidir. Çünkü ağaç ayakta dimdik sağlam olarak durur. Devlet de aynı ağaç gibi dimdik durur [A, K1].

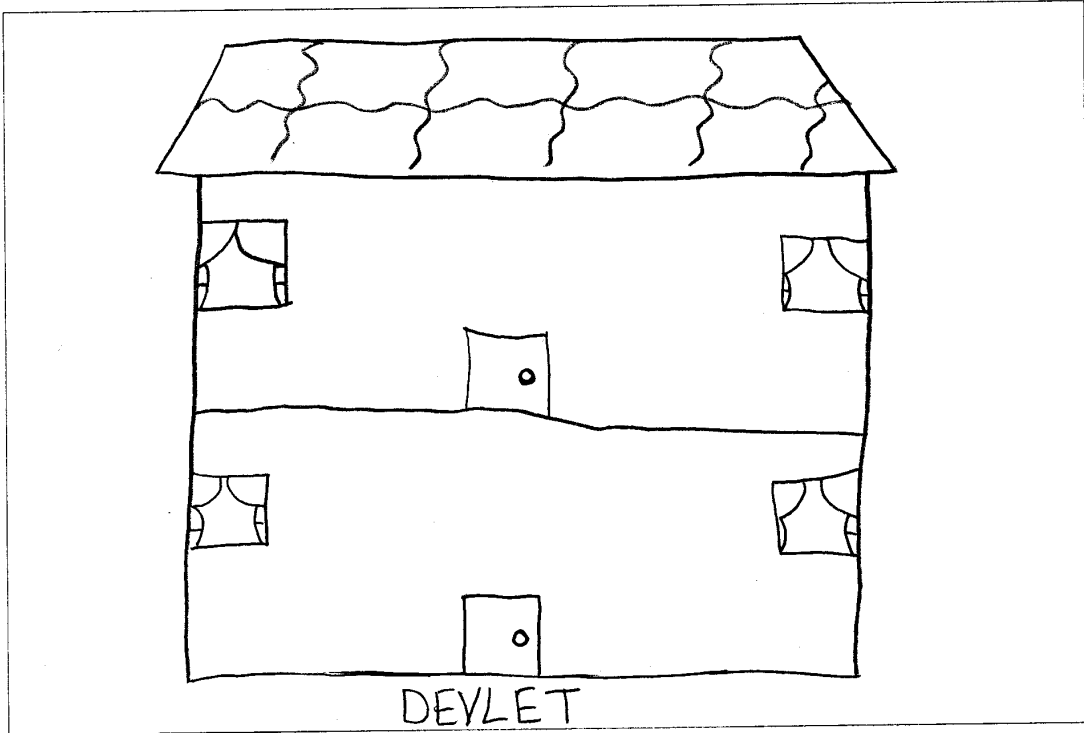
Şekil-4.38. 1 kodlu katılımcının çizimi

Devlet *ağaç* gibidir. Çünkü ağaç nasıl ayakta dimdik duruyorsa devlet de dimdik ayakta duruyor [A, K129].

Devlet *bir binanın temeli* gibidir. Çünkü bir binanın temeli sağlam olmazsa kendisi de olmaz. Devlet olmazsa bizim sadece halkımız olur ama anlamsız olur, hatta yaşayamaz. Bu yüzden devlet, bir ülkenin temelidir [A, K10].

Şekil-4.39. 10 kodlu katılımcının çizimi

Devlet benim için bir binanın temeline benziyor. Çünkü bir binanın temeli sağlam atılmazsa o bina sağlam olamaz. Devlet de sağlam temellere dayanmazsa ülkenin ayakta durması imkânsızdır. Çizdiğim resimde de görüldüğü gibi devlet olmazsa ülkenin, milletin geleceği ve itibarı çok zor durumda olur [Görüşme Kaydı: A, K10].

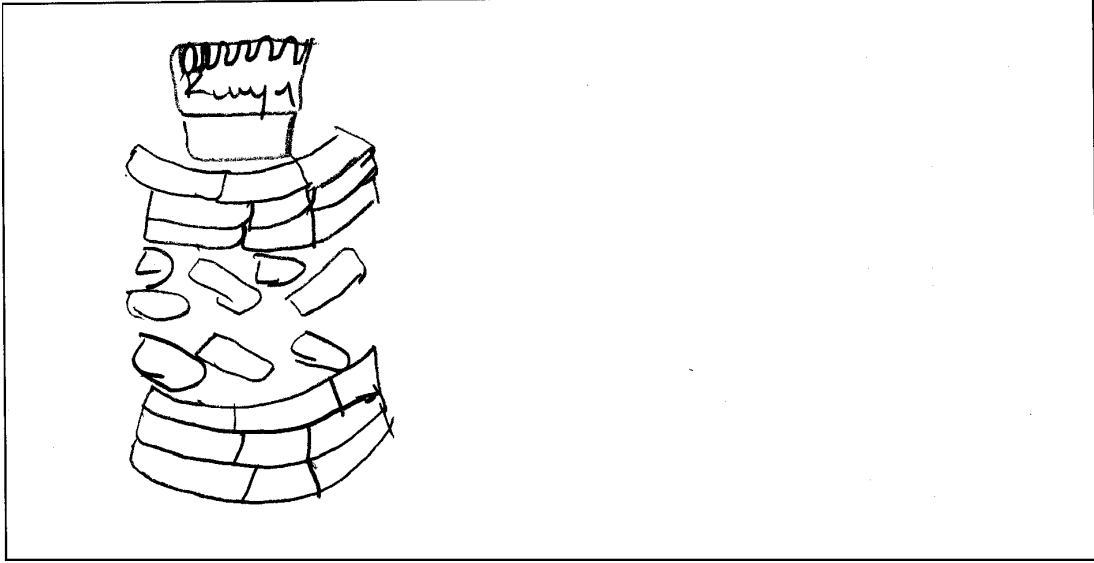
Devlet *binanın temeli* gibidir. Çünkü binanın temeli sağlam olmazsa bina yıkılır. Temel, her şeyden önce gelir. Devlet olmazsa ülke binası en ufak sarsıntıda yıkılır, sağlam kalamaz [A, K44].

Devlet *bir binanın temeli* gibidir. Çünkü temel sayesinde bina sağlam kalıyor. Aynen bu şekilde Devlet sayesinde bizler sağlam ortamlarda yaşıyoruz yoksa devlet yani her şeyimiz yıkılır [A, E239].

Devlet bana bir binanın temelini hatırlatıyor. Binayı ayakta tutan nasıl sağlam temeli ise bizi de ayakta tutan devletimizdir [Görüşme Kaydı: A, K69].

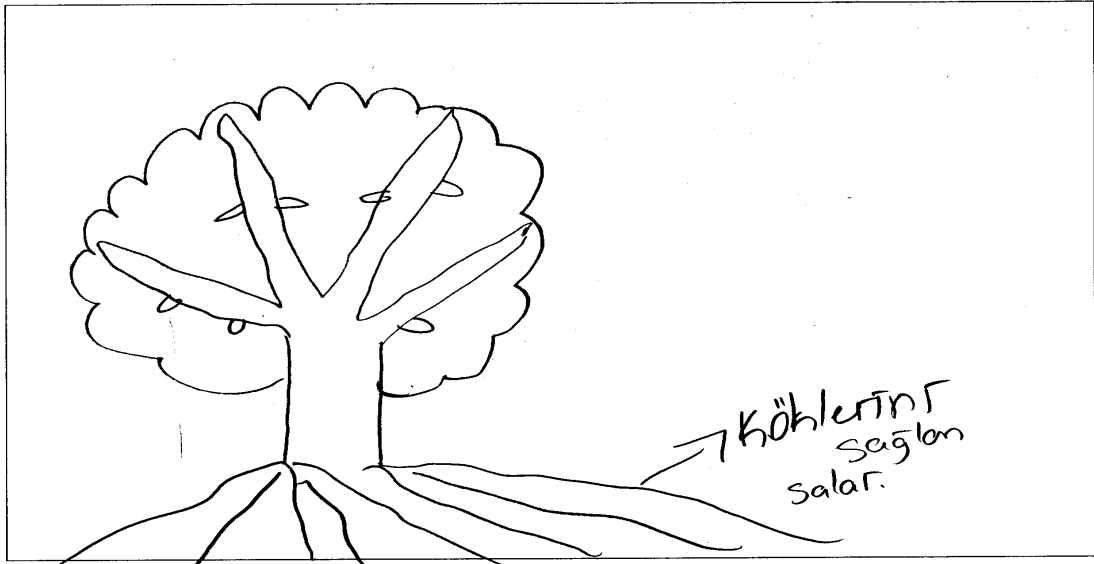
Devlet *kuyu* gibidir. Çünkü kuyudan hayat kaynağı olan suyu içeriz. Kuyu çökerse su içilemez. Yani devlet batarsa, çökerse biz de susuz kalmış gibi oluruz ve yaşayamayız. Bu yüzden devletin temelini sağlam tutmalıyız [A, E84].

Şekil-4.40. 84 kodlu katılımcının çizimi

Devlet *koca bir çınar ağacı* gibidir. Çünkü çınar ağaçları köklerini dört bir yana salar ve sonra yapraklar ve dallar sağlam bir şekilde çıkarlar. Devlet de aynı bu ağaç gibidir. Köklerini salarak temelini sağlamlaştırır ve herkes güvende hisseder kendini [A, K153].

Şekil-4.41. 153 kodlu katılımcının çizimi

Yukarıdaki çizdiğim görselde çınar ağacının köklerini salması gibi devlet de zamanla köklerini salarak temelini sağlamlaştırır ve bir daha da yok olması (koparılması) çok zor olur. Bu yüzden ağaca(devlete) iyi bakmalıyız [A, K153].

Devlet benim için koca bir çınar ağacına benziyor. Çünkü çınar ağacının güçlü kökleri sayesinde ağacın gövdesinden dallar, yapraklar güvenli bir şekilde sağlam

bir şekilde çıkarlar. Devlet de aynı bu ağaç gibidir. Bizim gibi kökleri sağlam olan devletler tüm dünyaya ve herkese karşı kendini güvende hisseder. Zaten o devleti yıkmak çok zordur, çok güç ister [Görüşme Kaydı: A, K153].

Kategori 4. Ülkeyi Birlik-Berberlik İçinde Ayakta Tutan

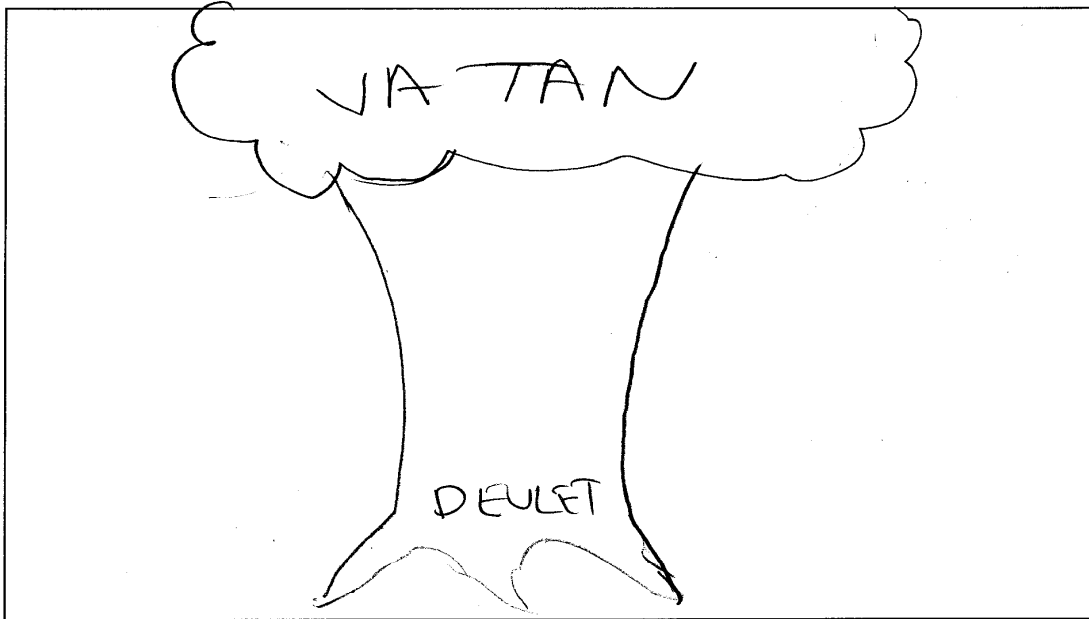
Tablo 4.6 incelendiğinde “Ülkeyi Birlik-Berberlik İçinde Ayakta Tutan” kategorisi toplam 8 metafor ve 10 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılanların “Ağacın Kökü” (f=2), “Ayak” (f=2) ve Baba” (f=2) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Ülkeyi Birlik-Berberlik İçinde Ayakta Tutan Yapı” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Devlet *ayak* gibidir. Çünkü insan, ayakları sayesinde dimdik durur. Türkiye, devlet (varlığı) sayesinde ayakta durur [A, K11].

Devlet *ayak* gibidir. Çünkü ayak nasıl insanı ayakta tutuyorsa, devlet de milleti ayakta tutar [A, E143].

Devlet *ağacın kökü* gibidir. Çünkü ağacın kökü, ağacı ve dallarını devrilmeden nasıl ayakta tutuyorsa, ağacın yaprakları nasıl hep beraber birlik içinde bulunuyorsa, devlet de her zaman vatanının ve milletinin ayakta kalmasını sağlar [A, K164].

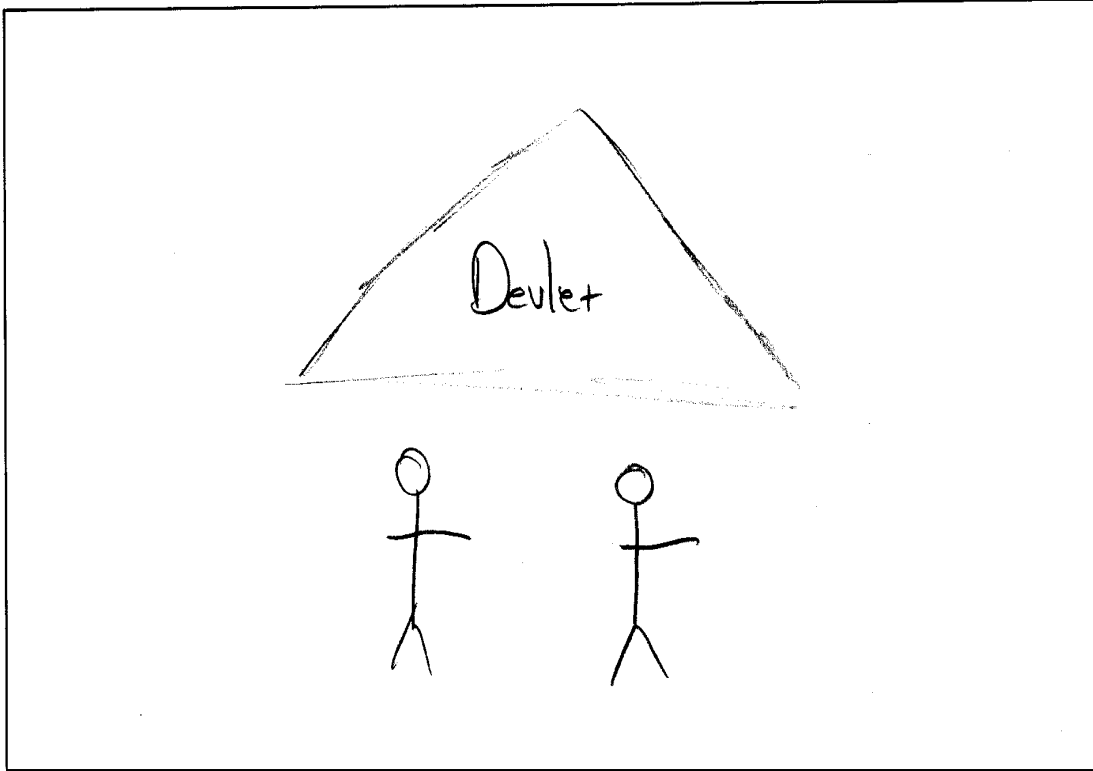
Şekil-4.43. 164 kodlu katılımcının çizimi

Benim için devlet bir ağacın kökü gibidir. Bu sayede vatanımızın ayakta kalmasını ve dik durmasını sağlar [Görüşme Kaydı: A, K164].

Devlet *bir evin çatısı* gibidir. Çünkü insanlar bir evin çatısı altında yaşarlar. Devlet de kendi çatısı altında milletini bir arada tutar [A, K106].

Şekil-4.42. 106 kodlu katılımcının çizimi

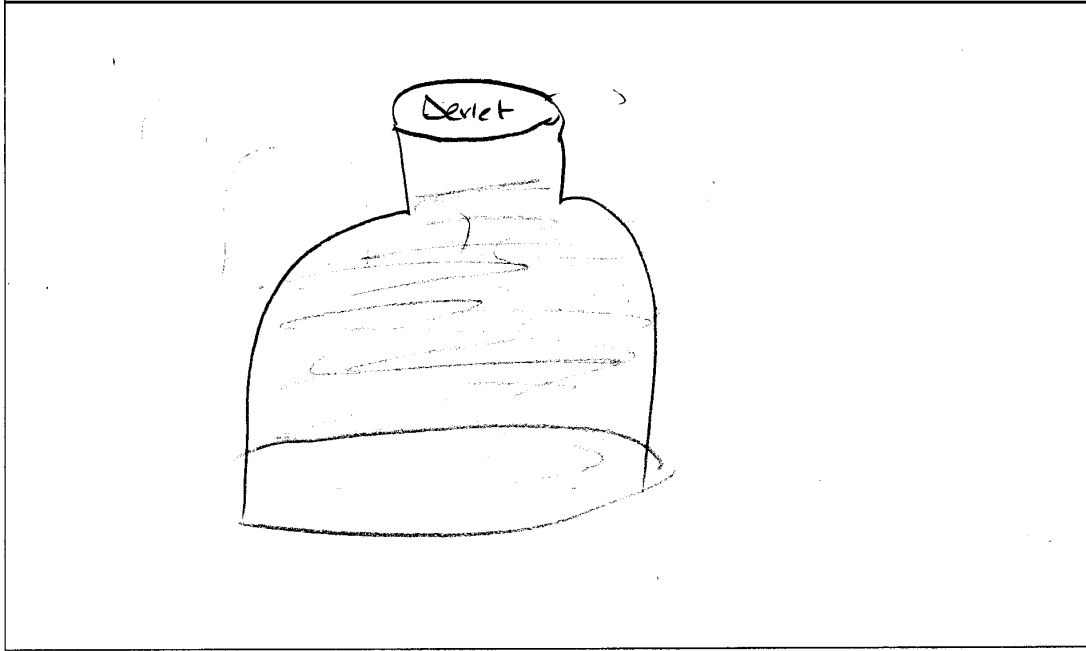
Devlet *baba* gibidir. Çünkü aileyi birlik içinde ayakta tutan babadır. Ülkeyi de birlik içinde kardeşçe ayakta tutan devlettir [A, K184].

Devlet *baba* gibidir. Çünkü baba aileyi bir arada tutar, birliği sağlar. Ailenin dağılmaması için çabalar. Devlet de halkını bir arada tutar, sevgi ve barış içinde yaşamaları için çabalar [A, E249].

Devlet benim için baba gibidir. Devlet olmazsa biz de olmayız. Nasıl ki babamız ailemizin birliği sağlıyor, bizi ayakta tutuyorsa, Devlet de iyi olursa halk da iyi oluyor [Görüşme Kaydı: A, E31].

Devlet *şişe kapağı* gibidir. Çünkü şişe kapağı, şişenin içindeki suyun dağılmasını ve dökülmesini engeller. Devlet de vatan toprakları içindeki halkın ve milletin dökülmesini, dağılmasını engeller [A, K197].

Şekil-4.44. 197 kodlu katılımcının çizimi

Devlet bana göre şişe kapağı gibidir. Çünkü şişe kapağı, şişedeki suyun dökülmesini engeller. Devlet de içinde yaşayan milletin dağılmasını engeller, birlik ve beraberlik devam eder [Görüşme Kaydı: A, K197].

Kategori 5. Yaşam Gerekçemiz Olan

Tablo 4.6 incelendiğinde “Yaşam Gerekçemiz Olan” kategorisi toplam 7 metafor ve 10 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılanın “Su” ($f=4$) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Yaşam Gerekçemiz Olan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Devlet su gibidir. Çünkü su hem tektir hem de temel bir ihtiyaçtır. Su olmazsa yaşam ihtiyacımız karşılanmaz. Devlet de bizim yaşamamız için su gibi gerekli bir yapıdır. Susuz yaşayamadığımız gibi devletsiz de yaşayamayız [A, K68].

Devlet benim için suyu ifade ediyor. Tüm canlıların yaşamı suya bağlıdır. Bizim yaşamımızda devletimizin bekasına bağlı [Görüşme Kaydı: A, K68].

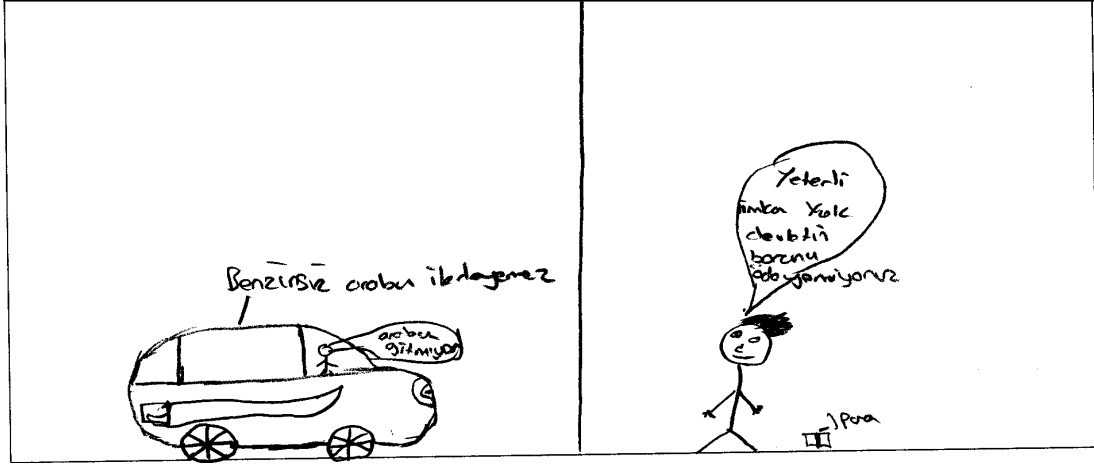
Devlet su gibidir. Çünkü su olmazsa insan yaşayamaz. Devlet olmazsa, millet ya ölür ya da asimile olur [A, E237].

Devlet benim için su gibidir. Çünkü su, insan çok önemli bir yere sahiptir. Su insanın yaşam şartıdır. Devlet de su gibi kendi içinde yaşayan milleti besler, büyütür ve geliştirir. İnsanın suya nasıl ihtiyacı varsa, milletin de bir devlete

ihtiyacı var. Yani su olmazsa insan, devlet olmazsa millet olmaz [Görüşme Kaydı: A, K21].

Devlet *bir arabanın benzini* gibidir. Çünkü araba benzinsiz ilerleyemez, arabanın yaşamı benzine bağlıdır. Devlet de öyle. Eğer devletin yeterli imkânları olmazsa millet ilerleyemez, hatta zamanla zayıflayarak yıkılabilir de [A, E83].

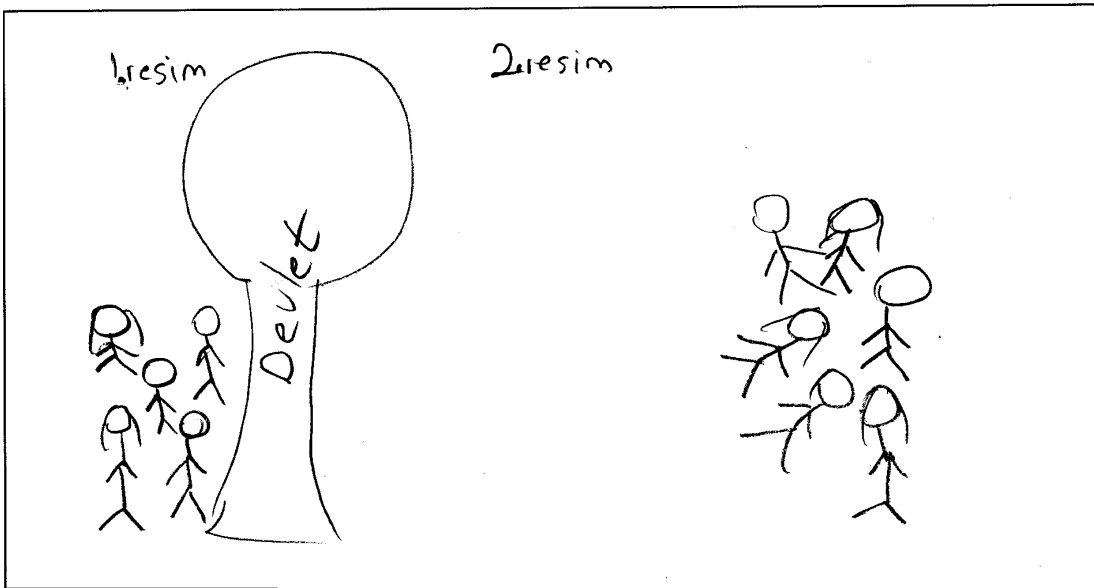
Şekil-4.45. 83 kodlu katılımcının çizimi

Devleti ben benzine benzetiyorum. Araba benzinsiz nasıl anlamsızsa devlet de öyledir. Eğer yeterli imkânlar olmazsa devlet işleri arıza verir, yerinde kalır [Görüşme Kaydı: A, E83].

Devlet *bir bitki* gibidir. Çünkü eğer bitkiler hiç olmazsa bizlere oksijen üreten bir şey olmadığı için yaşayamazdık. Yani bir milletin devleti olmazsa o millet çok fazla ayakta kalamaz [A, K91].

Şekil-4.46. 91 kodlu katılımcının çizimi

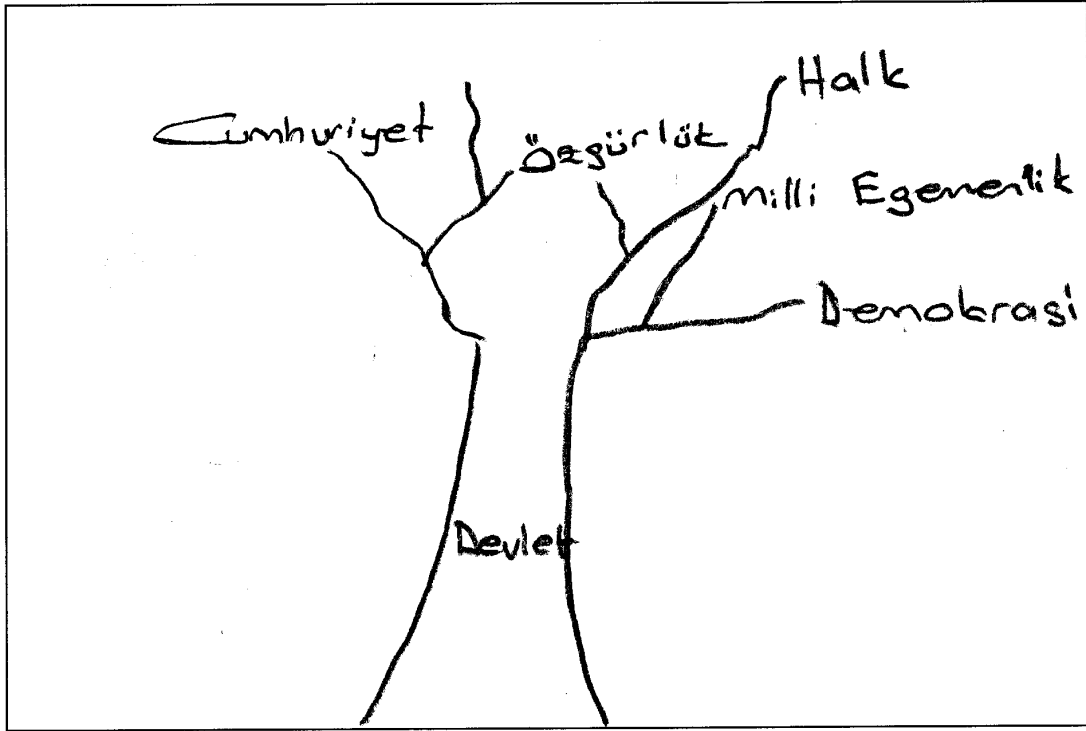

Yukarıdaki çizdiğim resimde görüldüğü gibi birinci resimde ağaç devlet, insanlar millettir. Burada insanlar devleti sayesinde yaşıyorlar. İkinci resimdeki insanlar ise ölmüştür. Çünkü ağaçlar olmadığı için yaşam kaynağı olan oksijen yoktur. Yani milletin yaşam kaynağı devlettir [A, K91].

Devlet *ağacın kökü* gibidir. Çünkü ağacın kökü toprağa sımsıkı tutunup ayakta duruyor ve ağacı dik tutuyorsa, devletimiz de halkına sımsıkı tutunup ayakta durmaktadır. Ağaca hayat veren köküdür, millete hayat veren devlettir [A, K29].

Devlet *ağacın gövdesi* gibidir. Çünkü devlet özgürlüğün, demokrasinin, cumhuriyetin, milli egemenliğin, halkın var olmasını sağlayan en büyük varlıktır [A, E100].

Şekil-4.47. 100 kodlu katılımcının çizimi

Devlet bana bir ağacın gövdesini hatırlatıyor. Bu ağacın dalları cumhuriyet, milli egemenlik, demokrasi, özgürlük gibi bizim için çok önemli şeylerden oluşuyor. Bütün bunların yaşaması için devlete ihtiyaç var [Görüşme Kaydı: A, E100].

Kategori 6. Sistemik ve Düzenli Bir Yapısı Olan

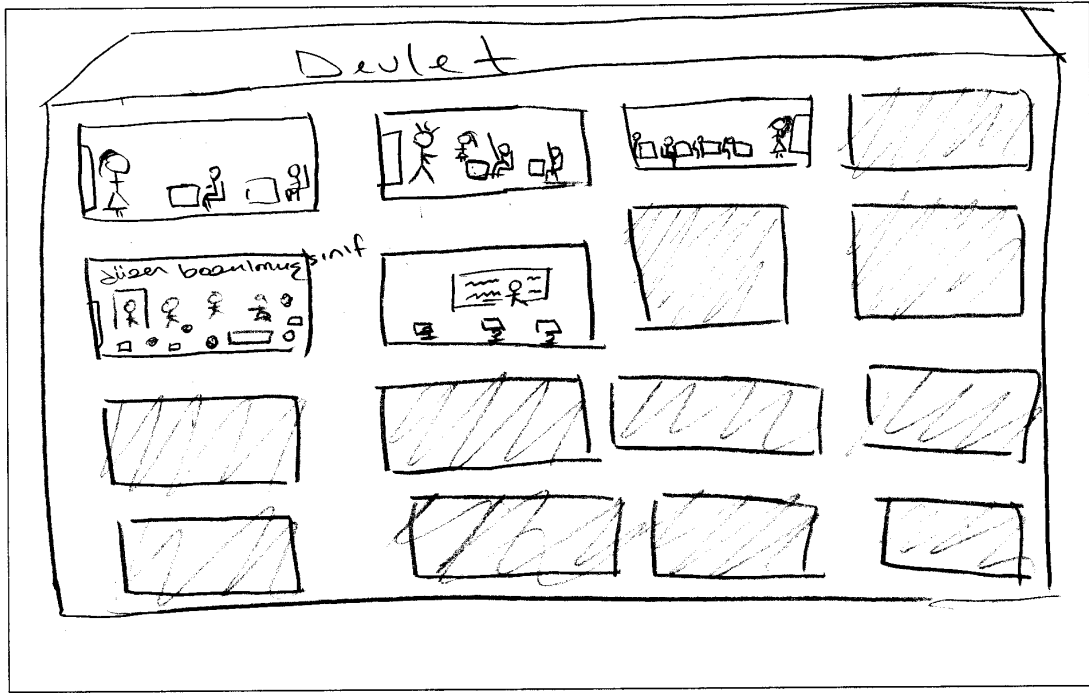
Tablo 4.6 incelendiğinde “Sistemik ve Düzenli Bir Yapısı Olan” kategorisi toplam 5 metafor ve 6 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforun “Okul”(f=2) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Sistemik ve Düzenli Bir Yapısı Olan” kategorisi altındaki

metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Devlet *okul* gibidir. Çünkü okulda sınıfları şehirlere, ilçeleri ise öğrencilere benzettim. Devlette bazı şehirler ve bu şehirlerin farklı farklı ilçeleri vardır. Yani belli bir sistem var devlette... [A, E121].

Devlet *okul* gibidir. Çünkü okul bir devlet, o devleti yöneten devlet başkanı(müdür) ve yönetilenler(millet); öğretmen ve öğrencilerdir. Ve okulda devletlerde olduğu gibi şehirler(sınıflar) vardır. Bu şehirlere(sınıflara) ait insanlar öğretmenler ve öğrencilerdir. Ve eğer müdür olmazsa okulun işleri çöker ve düzen bozulur [A, K74].

Şekil-4.48. 74 kodlu katılımcının çizimi

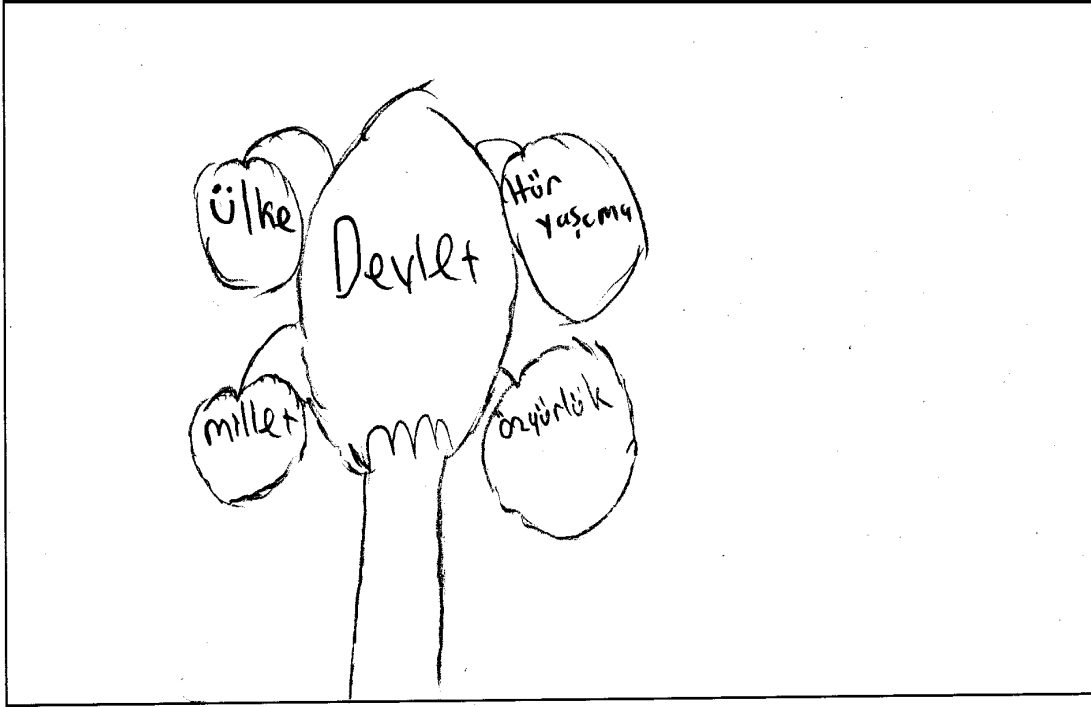
Devleti ben okula benzetiyorum. Çünkü müdür, öğretmenler, öğrenciler, hizmetliler hepsi okulun içinde, okulun sistemi içindeler. Yöneticiler ve insanlar da bunun gibi bir devlet sisteminin içinde [Görüşme Kaydı: A, K74].

Devlet *iç organlarımız* gibidir. Çünkü iç organları belli bir sistemde düzenli ve uyumlu olarak çalışır. İç organlarımızdan biri olmasa ya da bir problem çıkarsa diğer bütün organlar etkilenir. Devlet de böyledir. O olmazsa ya da devletin binalarında bir sorun olursa toplumda bütünlük olmaz. Herhangi bir sorun olmazsa birlik ve beraberlik olur [A, K141].

Devlet *karınca* gibidir. Çünkü karıncalar yardımlaşarak işlerini yaparlar. Devlete bağlı kurumlar da karıncalar gibi yardımlaşarak birlikte iş yapar ve düzeni sağlarlar [A, K157].

Devlet *ağaç* gibidir. Çünkü ağaç; gövdesi, kökleri, dalları ve yapraklarıyla sistemli bir şekilde yaşar. Ülke, millet, özgür olmak, hür yaşamak gibi birçok şeyler devlet ağacının dalları olarak yaşar [A, K35].

Şekil-4.49. 35 kodlu katılımcının çizimi

Devlet *yağmur* gibidir. Çünkü yağmur hayattır. Eğer yağmur düzenli bir biçimde ve miktarında yağarsa bu sayede bitkiler büyür, kuraklıklar giderilir ama bu yağmur düzenli ve miktarında değilse sel olur ve bu sebeple çevreye üzüntü verir. İşte devlet de böyledir. Eğer sistem düzenli ise hayat kolay olurken düzensiz olduğunda işler zorlaşır [A, K24].

Devlet benim için bir sınıf başkanını ifade ediyor. Çünkü sınıf başkanı sınıfta bir düzeni sağlar. Devlet de yani devleti yöneten başkan da toplumun düzenini sağlamaya çalışır [Görüşme Kaydı: A, K67].

Kategori 7. Korunulması Gereken

Tablo 4.6 incelendiğinde “Korunulması Gereken” kategorisi toplam 5 metafor ve 5 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında her metaforun bir katılımcı tarafından temsil edildiği

görülmektedir. Aşağıda “Korunması Gereken” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine ve görüşmeye yer verilmiştir.

Devlet *çiçek* gibidir. Çünkü çiçek, yeterince su almazsa solar ve ölür. Devlet de çiçek gibidir. Devlete iyi bakılmazsa devlet batar [A, E150].

Devlet *ağaç* gibidir. Çünkü ağacın kurumaması için ona bakmak gerekir. Devlete de böyle bakılırsa, önemsenirse iyi olur. Önemsenmezse çok kötü olur. Bakarsan bağ, bakmazsan dağ olur. Yeterince korumazsak devlet gittikçe zayıflar [A, K108].

Benim için devlet ağaca benzer. Çünkü ağaca iyi bakılınca kocaman güzel bir ağaç olur ama bakmazsak kurur, biter. Devlet de böyledir. Devlete sahip çıkılınca çok güzel yerlere gelebilecek kadar iyidir yoksa kötü duruma gelir. Bu yüzden korumamız ve iyi sahip çıkmamız lazım [Görüşme Kaydı: A, K108].

Devlet *ev(imiz)* gibidir. Çünkü evimiz bizi korur, biz de evimizi koruruz. Evimizi korumamız gerektiği gibi devletimize de sahip çıkmak, korumak zorundayızdır. Çünkü devlet bizim en büyük evimiz, yuvamız ve vatanımızdır. Korumazsak ne evimiz ne de devletimiz kalır [A, K225].

Kategori 8. Farklı Unsurları Olan Devlet

Tablo 4.6. incelendiğinde “Farklı Unsurları Olan Devlet” kategorisi toplam 4 metafor ve 5 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforun “Terazi” (f=2) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Farklı Unsurları Olan Devlet” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine yer verilmiştir.

Devlet bir *mum* gibidir. Çünkü biz eğer devletimize hiçbir kötülüğü yapmaz isek her daim ayakta kalır ve ışığı sönmez. Ama devletimizin mumunu her daim üfürükle söndürürsek (kötülük yaparsak) çabucak yok olur [A, K7].

Devlet *bir kalemlilik* gibidir. Çünkü kalemliliğin içerisinde her çeşit kalemler bulunur. Simli, tükenmez, uçlu kalem, kurşun kalem vs. Yani devletimiz de her dinden, dilden, ırktan insanı barındırır [A, K165].

Devlet *şarkı* gibidir. Çünkü notalar farklı olsa da hepsi bir şarkı içinde bir uyum sağlar. Sonuçta devletimiz her farklı insana değer vermek için çabalar [A, E102].

Devlet *terazi* gibidir. Çünkü terazi dengeyi sağlar. Devlet halka, millete adaletli ve eşit davranmaya, terazi gibi dengeyi sağlamaya çalışır [A, K168].

4.1.4. Milli Egemenlik Kavramına İlişkin Bulgular

Tablo-4.7. Alt Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Milli Egemenlik” Kavramına Yönelik Oluşturdıkları Metaforlar

Sıra No	Metafor	f	(%)	Sıra No	Metafor	f	(%)
1	15 Temmuz Gecesi	1	1,37	31	İnsan Kolu	1	1,37
2	Ağaç Kökü	4	5,48	32	İnsanın Bağımsızlığı	1	1,37
3	Araba Aküsü	2	2,74	33	Kalp	1	1,37
4	Asi Kurt	1	1,37	34	Kral	1	1,37
5	Aslanın Hükümranlılığı	1	1,37	35	Kuş	1	1,37
6	Aslanın Söz Sahibi Olması	1	1,37	36	Kutup Yıldızı	1	1,37
7	Baba	3	4,11	37	Lamba	1	1,37
8	Bahçe Sahibi	1	1,37	38	Mum	1	1,37
9	Bekçi	1	1,37	39	Müdürün Okula Egemen Olması	1	1,37
10	Beyin	2	2,74	40	Okul Müdürü	3	4,11
11	Beynin Vücuda Hâkimiyeti	1	1,37	41	Olgunlaşmış Bir Bitki	1	1,37
12	Bina Yöneticisi	2	2,74	42	Oy Sandığı	1	1,37
13	Bir Evin Babası	1	1,37	43	Para	1	1,37
14	Bir Harita	1	1,37	44	Patronun Yetkisi	1	1,37
15	Bir Kuşun Kanatları	1	1,37	45	Pazu	1	1,37
16	Bir Ülkenin İstikbali	1	1,37	46	Saat	1	1,37
17	Çay	1	1,37	47	Suyun Akması	1	1,37
18	Çiçek	2	2,74	48	Süt	1	1,37
19	Çiftçi	3	4,11	49	Şirket Sahipleri	1	1,37
20	Devletin Beyni	1	1,37	50	Tapu	2	2,74
21	Duvar	1	1,37	51	Tarla Sahibi	1	1,37
22	Elektrik	1	1,37	52	Terazi	1	1,37
23	Elmas	1	1,37	53	Toprağına Sahip Çıkma Azmi	1	1,37
24	Emniyet Kemer	1	1,37	54	Toprak	2	2,74
25	Fren	1	1,37	55	Toprak Parçası	1	1,37
26	Güç	1	1,37	56	Tuzlu Kurabiye	1	1,37
27	Güneş	1	1,37	57	Uçan Kuşun Özgürlüğü	1	1,37
28	Hastane Müdürü	1	1,37	58	Yaşam Kaynağı	1	1,37
29	Hür Bir İnsan	1	1,37	59	Yönetici Seçme	1	1,37
30	Işık	1	1,37		Toplam	73	100

Tablo 4.7 incelendiğinde alt gelişmişlik düzeydeki katılımcılar “Milli Egemenlik” kavramına yönelik 59 tane farklı metafor geliştirmişlerdir. Bu metaforlardan 50 tanesi yalnız bir katılımcı tarafından geliştirilirken geriye kalan 9

metafor 2-4 katılımcı tarafından geliştirilmiştir. “Milli Egemenlik” kavramına ilişkin metaforların sıklık dağılımına bakıldığında en fazla kullanılan metaforların “Ağaç Kökü”(f=4), “Baba”(f=3), “Okul Müdürü”(f=3), “Çiftçi”(f=3) ve “Araba Aküsü”(f=2), “Beyin”(f=2), “Bina Yöneticisi”(f=2), “Çiçek”(f=2), “Tapu”(f=2), “Toprak”(f=2) olduğu görülmektedir.

Tablo-4.8. Alt Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Milli Egemenlik” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori	Metaforlar	Metafor Sayısı	f
1	Halkın Direği, Yol Gösterici ve Koruyucu Olan	Ağaç Kökü(3), Araba Aküsü(1), Baba(2), Bekçi(1), Bir Evin Babası(1), Bir Harita(1), Bir Kuşun Kanatları(1), Bir Ülkenin İstikbali(1), Duvar(1), Elektrik(1), Güneş(1), Elmas(1), Emniyet Kemer(1), Fren(1), Hastane Müdürü(1), Işık(1), İnsan Kolu(1), İnsanın Bağımsızlığı(1), Kalp(1), Kral(1), Kuş(1), Kutup Yıldızı(1), Lamba(1), Mum(1), Olgunlaşmış Bir Bitki(1), Pazu(1), Suyun Akması(1), Tapu(1), Terazi(1), Yaşam Kaynağı(1)	30	33
2	Milli İradenin Yansıması Olan	Ağaç Kökü(1), Araba Aküsü(1), Asî Kurt(1), Aslanın Hükümrancılığı(1), Bahçe Sahibi(1), Devletin Beyni(1), Güç(1), Hür Bir İnsan(1), Müdürün Okula Egemen Olması(1), Okul Müdürü(1), Oy Sandığı(1), Saat(1), Şirket Sahipleri(1), Tapu(1), Toprak(1), Toprak Parçası(1), Uçan Kuşun Özgürlüğü(1)	17	17
3	Yöneticisi ve Hükmedicisi Olan	15 Temmuz Gecesi(1), Aslanın Söz Sahibi Olması(1), Baba(1), Beyin(2), Beynin Vücuda Hâkimiyeti(1), Bina Yöneticisi(2), Çiftçi(2), Okulun Müdürü(2), Para(1), Patronun Yetkisi(1), Tarla Sahibi(1), Tuzlu Kurabiye(1), Yönetici Seçme(1)	13	17
4	Sahip Çıkılması Gereken	Çay(1), Çiçek(2), Süt(1), Toprağına Sahip Çıkma Azmi(1), Toprak(1)	5	6
Toplam			65	73

Tablo 4.8 incelendiğinde, orta gelişmişlik düzeydeki katılımcıların “Milli Egemenlik” kavramına yönelik olarak toplamda 65 metafor, 73 katılımcı tarafından oluşturulmuştur. Söz konusu metaforlar ortak özellikleri bakımından 4 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda her metafor, gerekçesini oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1. Halkın Direği, Yol Gösterici ve Koruyucu Olan

Tablo 4.8 incelendiğinde “Halkın Direği, Yol Gösterici ve Koruyucu Olan” kategorisi toplam 30 metafor ve 33 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılanların “Ağaç Kökü” (f=3) ve “Baba” (f=2) oldukları görülmektedir. Aşağıda “Halkın Direği, Yol Gösterici ve Koruyucu Olan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Milli egemenlik *ağaç kökü* gibidir. Çünkü ağaç, kökü olmadan ayakta duramaz ve yaşayamaz. Milli egemenlik olmadan ülkemiz topraklarını kaybedebilir, hatta bağımsızlığı elden gidebilir. Milli egemenlik milletin direğidir [A, E63].

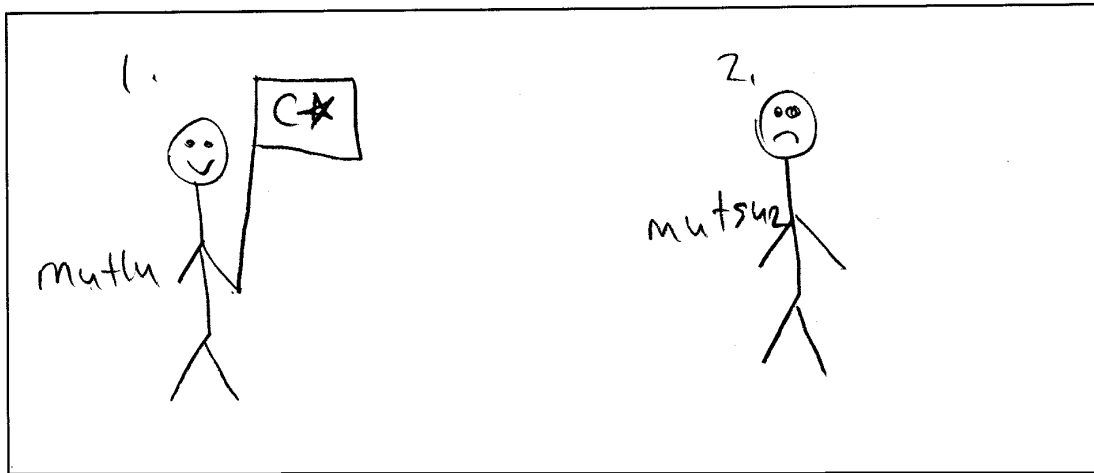
Milli egemenlik *baba* gibidir. Çünkü baba evin direğidir. Milli egemenlik de halkın ve halk iradesinin aydınlatıcı lamba direğidir [A, K68].

Milli egemenliği ben babaya benzetirim. Baba nasıl evin direğiye milli egemenlik de öyle halkın direğidir. Milli egemenlik lamba direği gibi ışık saçar ve önümüzü aydınlatır [Görüşme Kaydı: A, K68].

Bence milli egemenlik bir evin babası gibidir. Çünkü nasıl ki bir evin direği ve o evi ayakta tutan kişi babaysa devletin direği, devleti ayakta tutan şeyse milli egemenliktir [Görüşme Kaydı: A, K153].

Milli egemenlik *insanın bağımsızlığı* gibidir. Çünkü bir insan bağımsız olmadan mutlu olamaz. Devletimiz de milli egemenliğe dayalı olmazsa mutlu olamayız [A, K91].

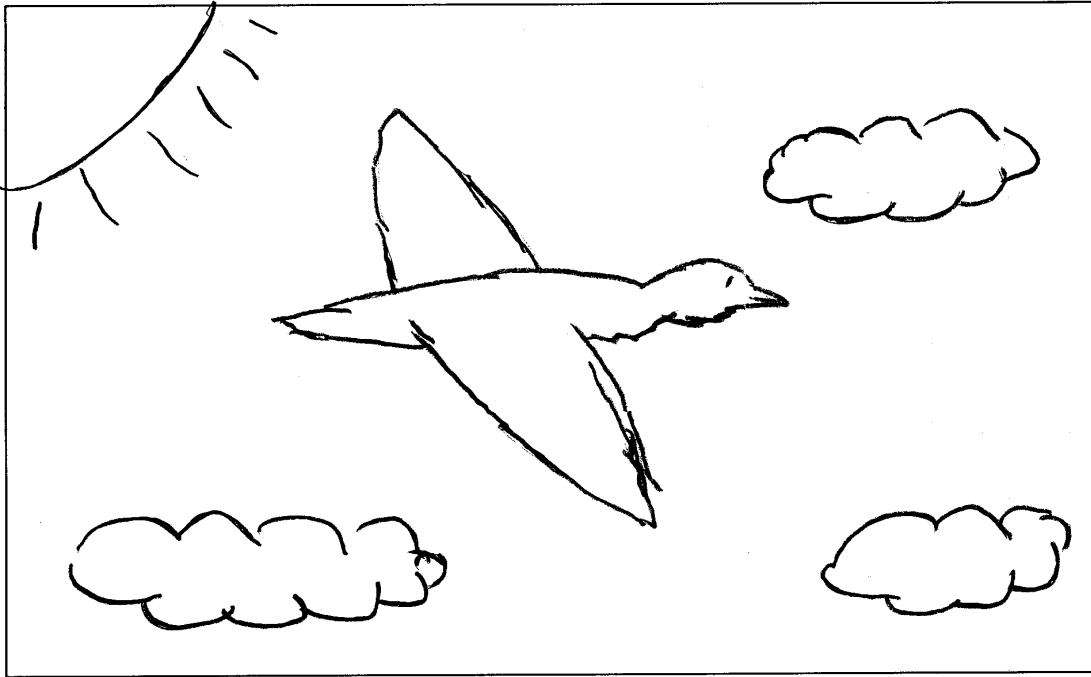
Şekil-4.50. 91 kodlu katılımcının çizimi

Çizdiğim görsele bakarsak birinci resimde insan bağımsız olduğu için mutludur yani bir milletin (mesela bizim ülkemiz) Milli egemenliği varsa o millet mutlu olacaktır. İkinci resimde ise insan mutsuzdur. Çünkü bayrağı yok ve bağımsız değildir yani milli egemenliği olmayan bir millet mutsuz olacaktır [A, K91].

Milli egemenlik *bir kuşun kanatları* gibidir. Çünkü bir kuş, kanatları olmadan sonsuz özgürlüğe doğru yani gökyüzüne doğru yükselemez. Milli egemenlik kanatları altında özgürlük, bağımsızlık, demokrasi, cumhuriyet gibi bizleri ayakta tutan şeyler olmazsa biz de bir şey yapamayız. Yolumuzu milli egemenlik ile çizeriz [A, K105].

Şekil-4.51. 105 kodlu katılımcının çizimi

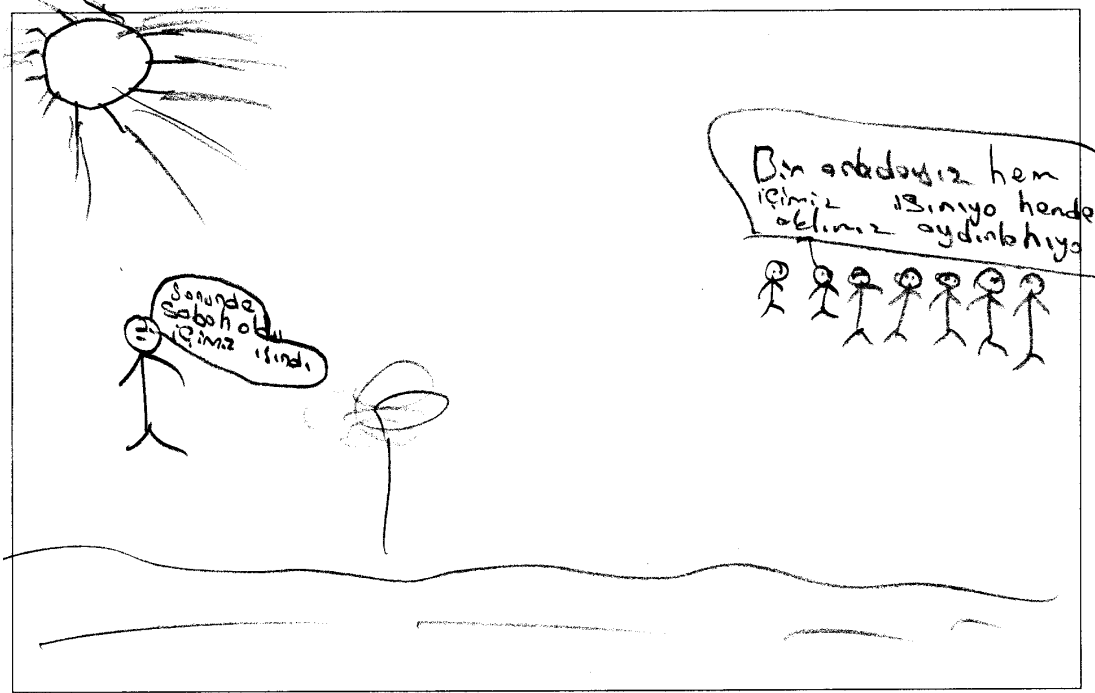

Milli egemenlik *elektrik* gibidir. Çünkü elektrik olmazsa hayatımızda her şey çok zorlaşır. Mesela lamba yakamaz ve karanlıkta kalırız. Geleceğimizin aydınlık olması milli egemenliğe bağlıdır [A, K165].

Milli egemenlik *pazu* gibidir. Çünkü bir vücudun birçok işi pazuya bağlıdır. Pazu ne kadar güçlü olursa vücut o kadar sağlam ve korunaklı olur. Milli egemenlik de aynen pazu gibidir. Güçlü olmalıdır ki devlet vücudunu korusun. Yoksa vücutta birçok hastalıklar (anlaşmazlıklar, karışıklıklar) ortaya çıkabilir [A, E177].

Milli egemenlik *güneş* gibidir. Çünkü güneş bizi hem ısıtır hem aydınlatır. Milli egemenlik de milletimizi güneş gibi aydınlatır, aydınlıkta bize yol gösterir [A, E141].

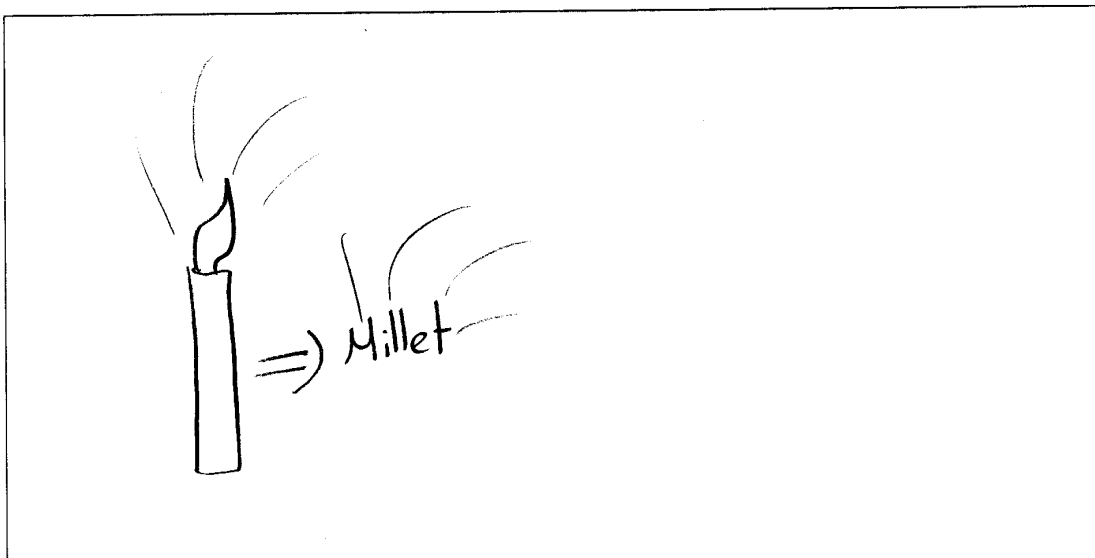
Şekil-4.52. 141 kodlu katılımcının çizimi

Milli egemenlik benim için güneş gibidir. Çünkü ikisi de bizi aydınlıkta kalmamızı sağlar. Aydınlanan toplum korunmuş olur [Görüşme Kaydı: A, E141].

Milli egemenlik *mum* gibidir. Çünkü mum karanlık ortamı aydınlatır. Milli egemenlik karanlık günlerin olmaması için vardır. Milleti aydınlatarak karanlıkta kalmamasını sağlar [A, K184].

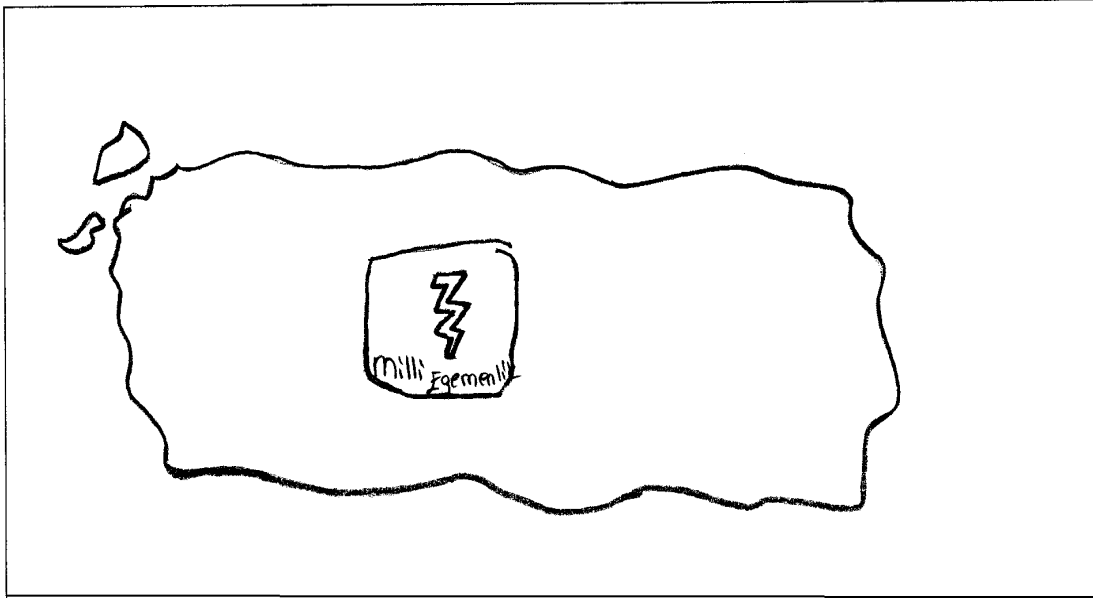
Şekil-4.53. 184 kodlu katılımcının çizimi

Milli Egemenlik *emniyet kemeri* gibidir. Çünkü emniyet kemeri bizi kazalardan korur ya da daha az yara almamızı sağlar. Milli egemenlik de ülkemizi istenmeyen yöneticilerden korur. Millet, istediği zaman milli egemenlik yoluyla beğenmediği yöneticileri değiştirebilir, ülke koruma altına girer [A, K188].

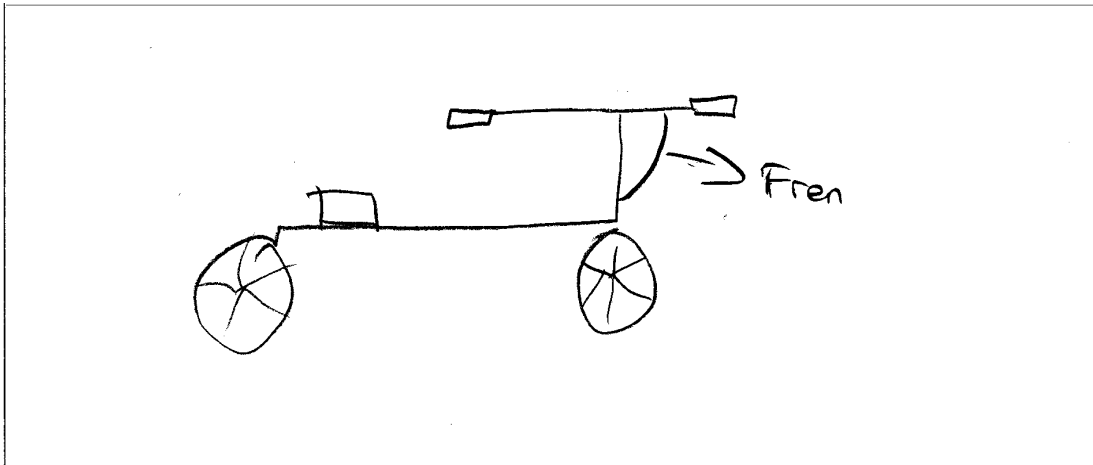
Milli egemenlik *akü* gibidir. Çünkü bir araba aküsüz yok demektir. Arabayı akü çalıştırır. Ülkemizin aküsü de milli egemenliktir. Devleti, milli egemenlik çalıştırır [A, K194].

Şekil-4.54. 194 kodlu katılımcının çizimi

Milli Egemenlik *fren* gibidir. Çünkü mesela sürdüğümüz bisikletle bir yere çarpmamak için frene basarız. Bisiklet millet ise, fren milli egemenliktir. Milli egemenlik bütün milletin bir yere sürüklenmesini engeller [A, K197].

Şekil-4.55. 197 kodlu katılımcının çizimi

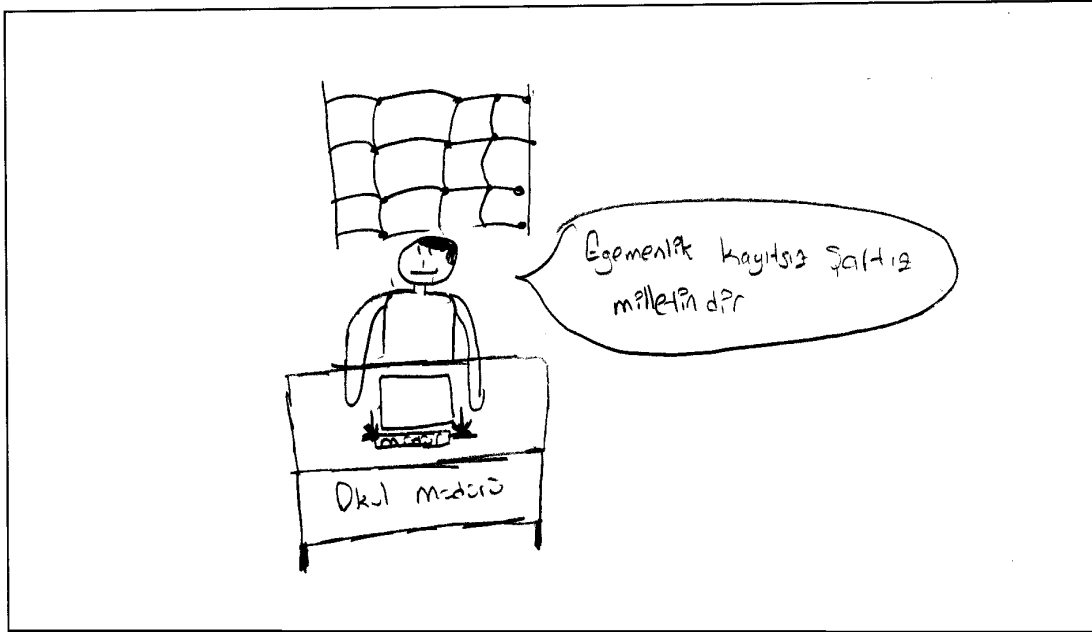
Bisikletin frenine basınca çarpmaktan kurtuluruz. Milli egemenlik fren gibidir. Yani millet çarpıp dağılmamak için milli egemenlik frenine basar [Görüşme Kaydı: A, K197].

Kategori 2. Milli İradenin Yansıması Olan

Tablo 4.8 incelendiğinde “Milli İradenin Yansıması Olan” kategorisi toplam 17 metafor ve 17 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında her metaforun bir katılımcı tarafından temsil edildiği görülmektedir. Aşağıda “Milli İradenin Yansıması Olan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Milli egemenlik *müdürün okula egemen olması* gibidir. Çünkü okulu o yönetiyor ve okulun hâkimi o. Milli egemenlik ise millet gücünün millet üzerine hâkim olması gibidir [A, E82].

Şekil-4.56. 82 kodlu katılımcının çizimi

Bir patron şirketini yönetiyor, bir müdür de okulu yönetiyor. Çünkü oraya hükmedenler onlar olduğu için ve milli egemenliğimizi de cumhur reisi temsil ediyor, milleti yönetiyor [Görüşme Kaydı: A, K82].

Milli egemenlik *tapu* gibidir. Çünkü nasıl bir toprak aldığında onun senin olduğuna dair tapu veriliyorsa milli egemenlik te öyledir. Tapu, toprağın sahibini gösterir, milli egemenlik de Türkiye'nin sahibinin millet olduğunu gösterir [A, E123].

Milli egemenlik benim için tapu gibidir. Milli egemenlik demek bence bir toprak parçasının yönetimi demektir. Mesela babamızın sahip olduğu tarlaya tapu sayesinde babamız bakar, o tarlanın vergisini falan babamız öder. O tarladan babamız sorumludur. Ülkemize de milli egemenlik sayesinde milletin izin verdiği kişiler bakar, sorumluluk onlarda tabi ki [Görüşme Kaydı: A, K66].

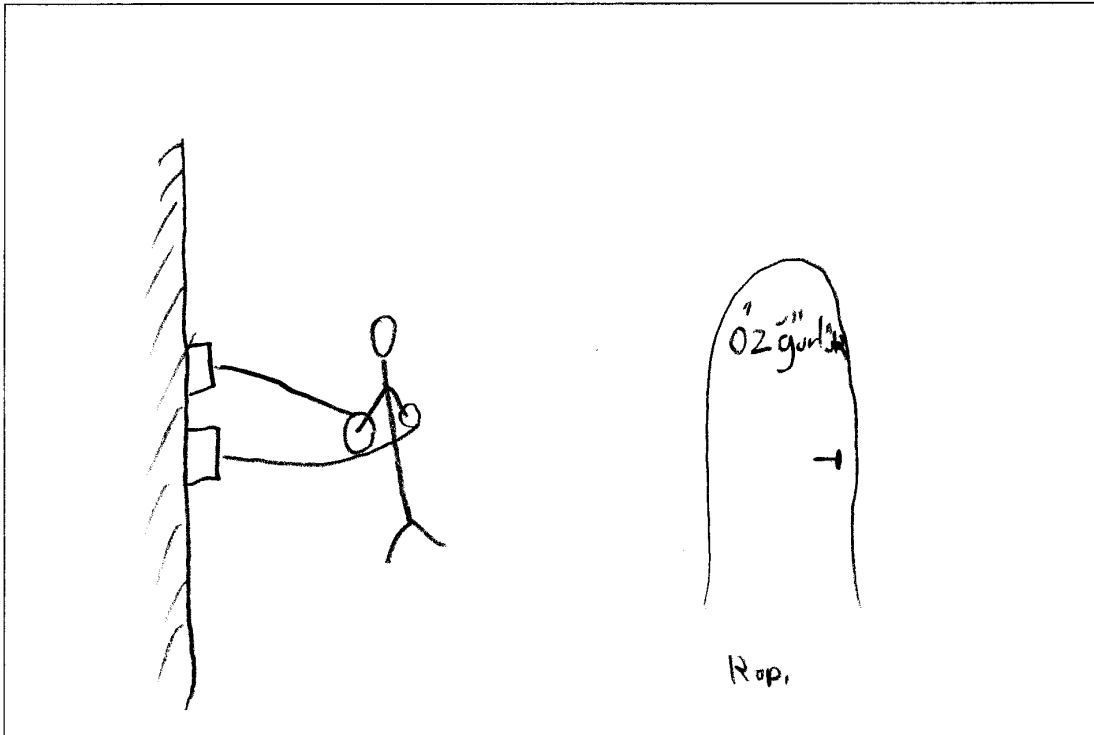
Milli egemenlik *asi kurt* gibidir. Çünkü asi kurt (tan kastım), hiçbir zorluğa ve engellere boyun eğmeyen, özgür ruhlu bir hayvandır. Milli egemenlik de böyle bir şeydir. Millet hiçbir şeye boyun eğmez ve gücünü milli egemenlik ruhundan alır [A, K154].

Asi kurt, dik başlı bir kurttur. Ne demek istiyorum bunu biraz açıklayayım. Asi kurttan kastım hiçbir zorluğa ve engellere boyun eğmeyen, sürüsünü koruyan, özgür ruhlu bir hayvan olması. Milli egemenlik de böyle bir şeydir. Burada özgürlük esastır. Milli egemenlik milletin gücüdür. Kimseye boyun eğmez, milletini korur [Görüşme Kaydı: A, K154].

Milli egemenlik *oy sandığı* gibidir. Çünkü o sandığın içinde bütün insanların fikirleri birleşir. Milli egemenlik de milletin fikirlerinin bulunduğu güçlü bir yerdir [A, K227].

Milli Egemenlik *hür bir insan* gibidir. Çünkü hür olmayan bir insanın iradesi olamaz. Milli egemenlik de milletin hür olarak kendi iradesiyle kendi kaderini çizmesidir [A, E235].

Şekil-4.57. 235 kodlu katılımcının çizimi

Milli egemenlik hür insan gibi. Yaptığım resimde gösterdiğim gibi adam, zincirlere bağlı olduğu için hür değil. Özgürlük kapısından çıkıp hür bir insan (milli egemenlik) olabilmesi için zincirlerden kurtarmak gerekir [Görüşme Kaydı: A, E235].

Milli egemenlik *ağacın kökü* gibidir. Çünkü bir ağaç, köklerinden beslenir, gücünü köklerinden alır. Millet de gücünü milli egemenlikten alır [A, K166].

Milli Egemenlik *aslanın hükümrانlığı* gibidir. Çünkü aslan (millet) benimsediği yeri asla kimseye vermez, oraya hükmeder. Milli egemenlik millete güç vererek o topraklara hükmetmesini sağlar [A, K168].

Milli Egemenliği ben güce, insan gücüne benzetiyorum. Çünkü bir insanın gücü ne kadar çok olursa o kadar sağlam ve uzun ömürlü olur. Aynen bunun gibi milletin gücü ve iradesi ne kadar olursa Milli Egemenlik de o kadar sağlam olur, uzun yaşar [Görüşme Kaydı: A, K69].

Kategori 3. Yöneticisi ve Hükmedicisi Olan

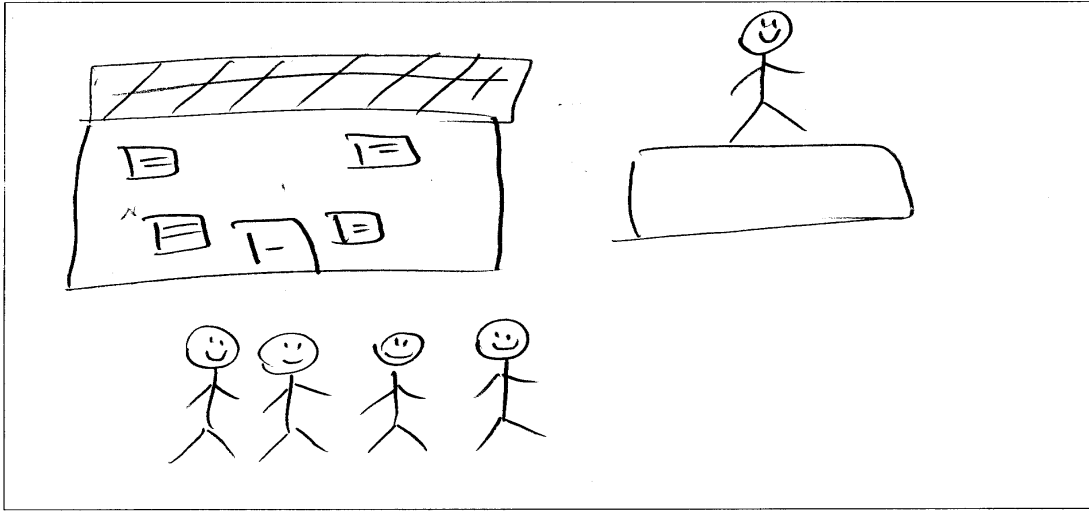
Tablo 4.8 incelendiğinde “Yöneticisi ve Hükmedicisi Olan” kategorisi toplam 13 metafor ve 17 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılanın “Beyin, Bina Yöneticisi, Çiftçi, Okulun Müdürü” (f=2) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Yöneticisi ve Hükmedicisi Olan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, ilgili metafora ait görsele yer verilmiştir.

Milli egemenlik *beyin* gibidir. Çünkü beyin bizi nasıl yönetip hükmediyorsa, Milli egemenlik de halkın sayesinde Türkiye’yi yönetir ve ona hükmeder [A, K9].

Milli egemenlik *okulun müdürü* gibidir. Çünkü okulun müdürünün uyguladığı kurallara göre öğrenciler, öğretmenler ve görevliler hareket ederler. Okuldaki en üstün güç okul müdürüdür. Milletin en üstün gücü de milletin iradesinin milli egemenlik denilen bir şeyde toplanmasıdır. Millet, bu iradeye göre hareket eder [A, K10].

Milli egemenlik *okulun müdürü* gibidir. Çünkü bir okulu yöneten müdürdür ve bütün hâkimiyet onun elindedir. Aynen bu şekilde, milleti yöneten milli egemenliğin temsilcisi olan yöneticilerdir ve bütün hâkimiyet bu yöneticilere aittir [A, K134].

Şekil-4.58. 134 kodlu katılımcının çizimi

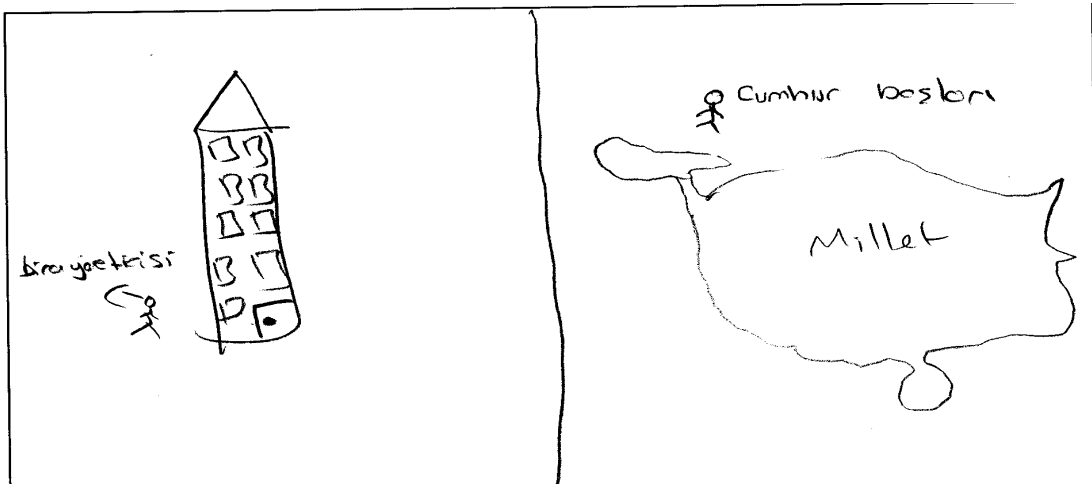
Üstteki çizdiğim resme göre okulu yöneten nasıl müdürse, milleti yöneten de milli egemenliğin temsilcisi olan yöneticilerdir [A, K134].

Milli egemenlik *aslanın ormanda söz sahibi olması* gibidir. Çünkü aslan gücü sayesinde ormanın kralı olup söz sahibi oluyor. Aynen milleti yönetenler de milli egemenliğin gücü sayesinde millet üzerinde söz sahibi oluyorlar [A, E31].

Milli egemenliği ben aslanın ormana söz geçirmesine benzetiyorum. Çünkü aslan nasıl ormanda söz sahibi ise milli egemenlik de bir toprak parçasında söz sahibinin yoludur. Mesela Suriye’de milli egemenlikten bahsedilemez. Suriye topraklarına kimin egemen olduğu belli değil [Görüşme Kaydı: A, E31].

Milli Egemenlik *bina yöneticisi* gibidir. Çünkü bina yöneticisi yönetme gücünü kanundan alır, binayı yönetir. Milli egemenlik de gücünü millettten alır, cumhurbaşkanına verir ve ülkeyi yönettirir [A, E121].

Şekil-4.59. 121 kodlu katılımcının çizimi

Milli egemenlik bana bina yönetimini hatırlatıyor. Bina yönetimi nasıl binada söz sahibiyse, milli egemenlik de öyledir. Egemenlik kiminse söz sahibi o olur. Bir toprak parçasındaki söz sahibi, milli egemenliğin sahibi olan o toprakta yaşayan millettir. Milli egemenlik olmazsa herkes egemen olmaya kalkışır [Görüşme Kaydı: A, E32].

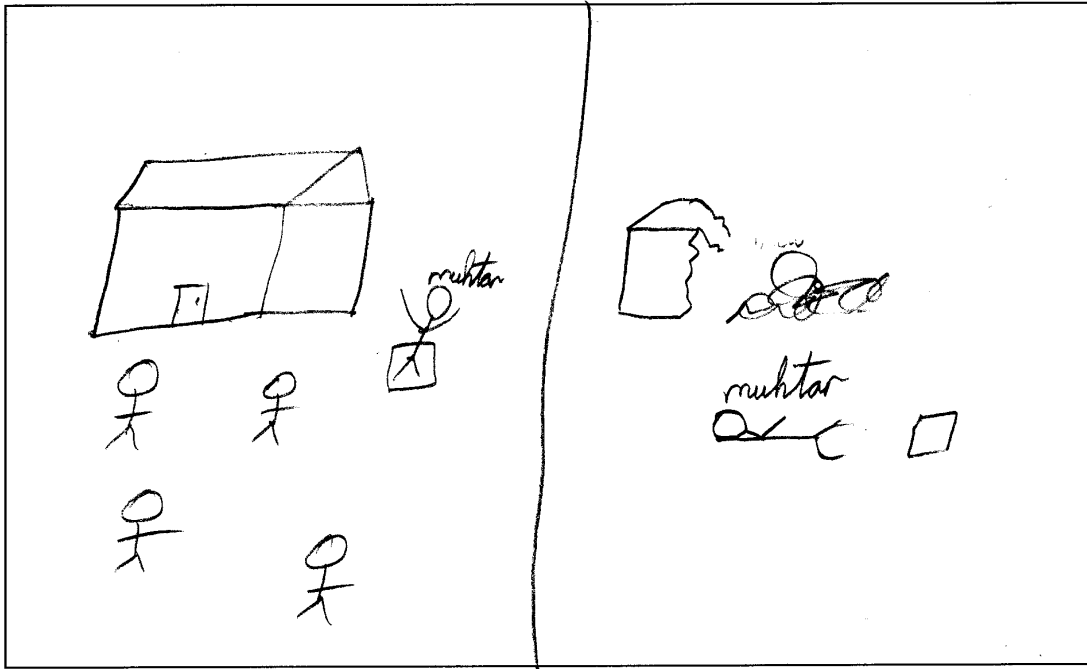
Milli egemenlik *çiftçi* gibidir. Çünkü çiftçi toprağına nasıl egemense milli egemenlik de öyle topraklarımıza egemendir [A, E98].

Milli egemenlik denilince aklıma bir çiftçi geliyor. Çünkü bir çiftçi kendi toprağına kendisi hükmediyor. Milli egemenlikte de halk kendi ülkesine, toprağına kendisi hükmediyor [Görüşme Kaydı: A, K107].

Milli egemenliği ben babama benzetiyorum. Çünkü baba aileyi temsil eden bir bireydir. Milli egemenlik de milletin izin verdiği kişilerin Türkiye'yi temsil etmesidir [Görüşme Kaydı: A, E80].

Milli egemenlik *yönetici seçme* gibidir. Çünkü mesela bir köyde herkes muhtarı seçer, yetkiyi ona verir, o da köyü yönetir. Millet de yöneticileri seçer, yetkiyi yani egemenlik gücünü onlara verir, onlar da milleti yönetir [A, E99].

Şekil-4.60. 99 kodlu katılımcının çizimi

Milli egemenlik benim için bir muhtarın yetkisi gibidir. Çizdiğim resimde gösterdim. Muhtar seçimle gelip yetkiyi almazsa o köyde karışıklıklar çıkar. Milli egemenlik de olmasa memleket çok karışır [Görüşme Kaydı: A, E99].

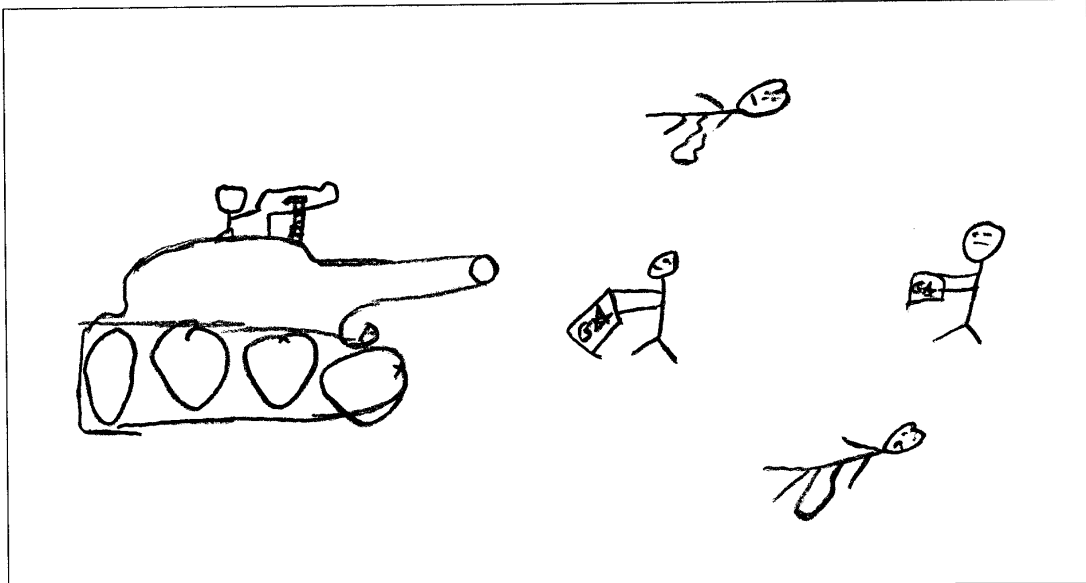
Milli egemenlik *beynin vücuda hâkimiyeti* gibidir. Çünkü beyin nasıl vücuda hâkim olup yönetiyorsa, milletin gücü olan milli egemenlik de ülkemize hâkim olup yönetilmesini sağlar [A, E174].

Şekil-4.61. 174 kodlu katılımcının çizimi

Milli egemenlik 15 Temmuz gecesi gibidir. Çünkü 15 Temmuz gecesi insanlar dışarı çıkarak milli iradesini gösterdi. Eğer dışarı çıkmasaydı şimdi biz bu milli egemenliğe sahip olamazdık. Milli egemenlik, milletin gücünü ve iradesini göstermesidir. Milli egemenlik 15 Temmuz'dur [A, E250].

Şekil-4.62. 250 kodlu katılımcının çizimi

Ben milli egemenliği tarlaya benzetiyorum. Çünkü tarlanın bir sahibi vardır. Oraya istediklerini ekebilir. Milli egemenliğin de sahibi millettir. İsteddiği gibi kontrol edebilir [Görüşme Kaydı: A, K67].

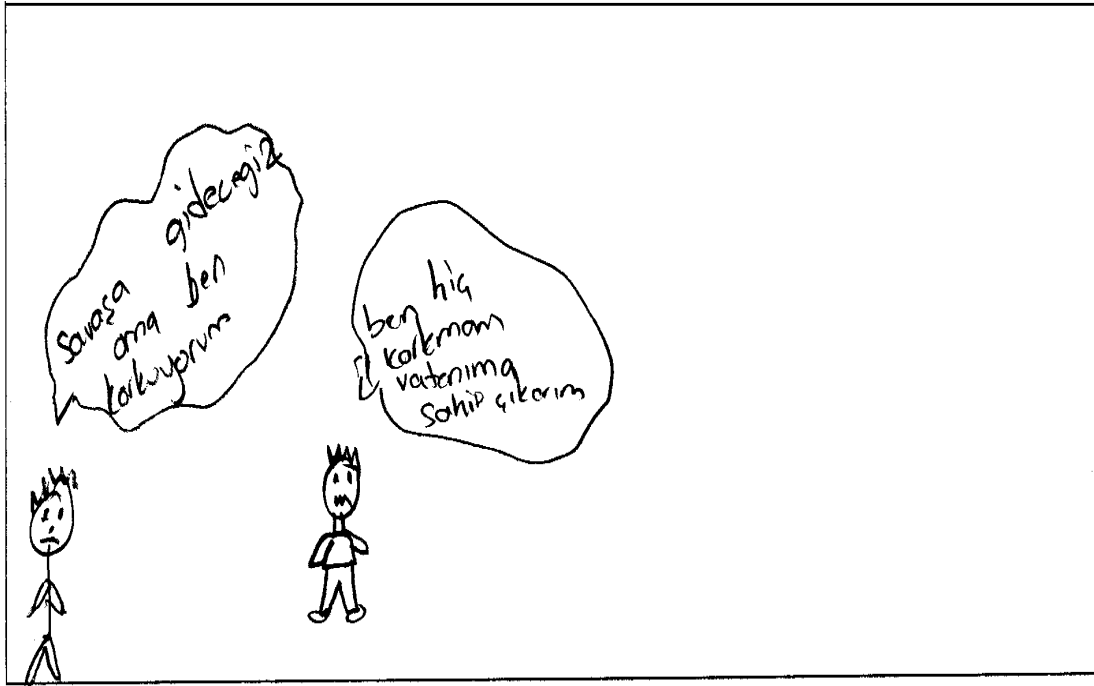
Kategori 4. Sahip Çıkılması Gereken

Tablo 4.8 incelendiğinde “Sahip Çıkılması Gereken” kategorisi toplam 5 metafor ve 5 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforun “Çiçek” (f=2) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Sahip Çıkılması Gereken” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, ilgili metafora ait yaptıkları görsele ve görüşmeye yer verilmiştir.

Milli egemenlik *çiçek* gibidir. Çünkü çiçeğe bakılmazsa solar ve solan bir çiçek güzel gözükmmez. Milli egemenlik de sahipsizlikten gittikçe solar ve zayıflar. Böyle bir ülke topraklarını bile kaybeder [A, K49].

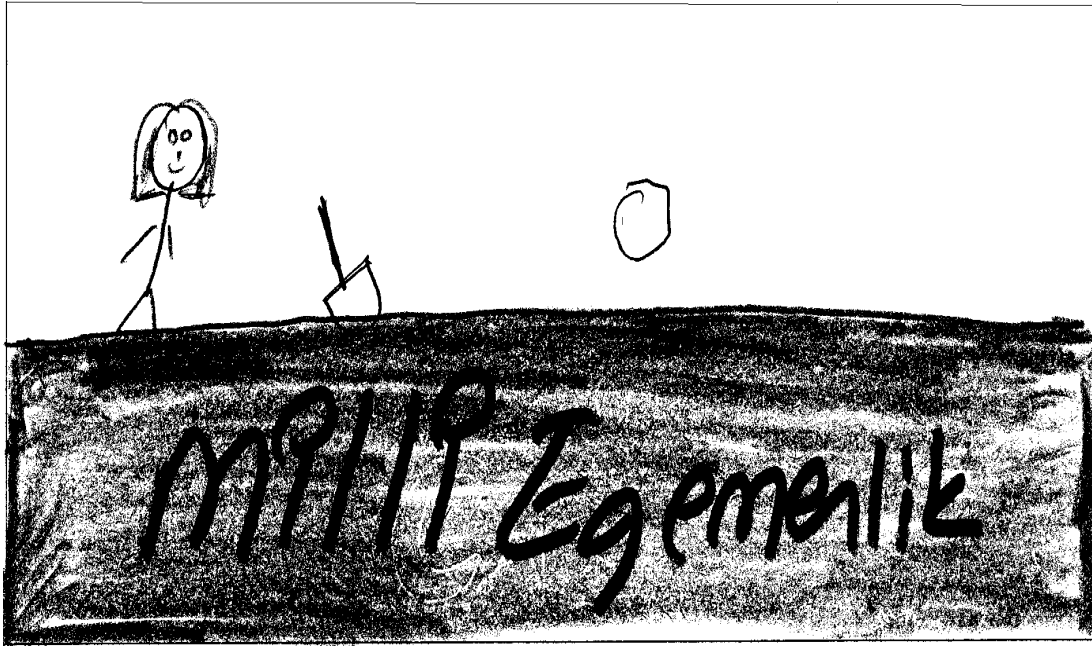
Milli egemenlik *toprağına sahip çıkma azmi* gibidir. Çünkü milletin azim ve kararlılığı egemenliği koruma yolundaki kararlılıktır. Eğer gerekli azmi göstermezsen kendi toprağını ve egemenliğini kaybedersin [A, K130].

Şekil-4.63. 130 kodlu katılımcının çizimi

Milli egemenlik *toprak* gibidir. Çünkü ne ekersen onu biçersin. Toprağa nasıl bakarsak öyle olur. Toprağı işlersek verimli olur. Halk da milli egemenliğine sahip çıkarsa ve onu korursa, bu egemenliğin işleyişi toprak gibi verimli olur. Yoksa verimsizleşir ve egemenlik, kendi gücünü kaybeder [A, K3].

Şekil-4.64. 3 kodlu katılımcının çizimi

Bakarsan bağ bakmazsan dağ olur derler ya, onun gibi. Yani milli egemenliğe millet olarak sahip çıkarsak daha güçlü oluruz, sahip çıkmamız lâzım [Görüşme Kaydı: A, K3].

4.1.5. Gelenek Kavramına İlişkin Bulgular

Tablo-4.9. Alt Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Gelenek” Kavramına Yönelik Oluşturdıkları Metaforlar

Sıra No	Metafor	f	%	Sıra No	Metafor	f	%
1	Akarsu	1	1,51	26	İnsanın Kişiliği	1	1,51
2	Ağaç	1	1,51	27	Kalemlik	1	1,51
3	Antika Eşya(lar)	2	3,02	28	Kek Kalıbı	1	1,51
4	Antrenman	1	1,51	29	Kimlik	2	3,02
5	Armağan	1	1,51	30	Kolon	1	1,51
6	Atasözü	2	3,02	31	Kolye Boncukları	1	1,51
7	Ayna	3	3,45	32	Kromozom Sayısı	2	3,02
8	Bayramlar	1	1,51	33	Milli Kültür Elmasının İki Diğer Yarısı	1	1,51
9	Beslenme	1	1,51	34	Kural	1	1,51
10	Bir Alışkanlık(Geçmiş)	1	1,51	35	Miras	6	9,06
11	Bir Kalem İçindeki Mürekkep	1	1,51	36	Mücevher	1	1,51

12	Bir Papatyanın Yapağı	1	1,51	37	Müze	1	1,51
13	Bir Ürünün Tanıtımı	1	1,51	38	Not Defterindeki Notlar	1	1,51
14	Bir Soy Ağacı	2	3,02	39	Oklava	1	1,51
15	Boya Kalemleri	1	1,51	40	Otobüs	1	1,51
16	Çiçek	3	3,45	41	Pencereden Giren Temiz Hava	1	1,51
17	DNA'mız	1	1,51	42	Soy Ağacı	1	1,51
18	Elmas	3	3,45	43	Su	1	1,51
19	Eski Ama Hala Kullanılan Bir Eşya	1	1,51	44	Taç	1	1,51
20	Farklı Bitki	1	1,51	45	Tarih	1	1,51
21	Evlat	1	1,51	46	Tarihten Kalma Mesaj	1	1,51
22	Flash Bellek	2	3,02	47	Taş	1	1,51
23	Gemiler	1	1,51	48	Yaşlı Bir Ağaç	1	1,51
24	Göz	1	1,51	49	Yemek	1	1,51
25	Hatıra Defteri	1	1,51		Toplam	66	100

Tablo 4.9 incelendiğinde alt gelişmişlik düzeydeki katılımcılar “Gelenek” kavramına yönelik 49 tane farklı metafor geliştirmişlerdir. Bu metaforlardan 41 tanesi yalnız bir katılımcı tarafından geliştirilirken geriye kalan 8 metafor 2-7 katılımcı tarafından geliştirilmiştir. “Gelenek” kavramına ilişkin metaforların sıklık dağılımına bakıldığında en fazla kullanılan metaforların “Miras”(f=6), “Ayna”(f=3), “Çiçek”(f=3) ve Elmas”(f=3) olduğu görülmektedir.

Tablo-4.10. Alt Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Gelenek” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori	Metaforlar	Metafor Sayısı	f
1	Geçmişi Aktaran Miras Olan	Ağaç(1), Akarsu(1), Armağan(1), Atasözü(2), Ayna(1), Bayramlar(1), Bir Soy Ağacı(2), DNA'mız(1), Eski Ama Hala Kullanılan Bir Eşya(1), Evlat(1), Flash Bellek(2), Gemiler(1), Hatıra Defteri(1), Kromozom Sayısı(2), Miras(6), Müze(1), Not Defterindeki Notlar(1), Otobüs(1), Taş(1)	19	28
2	Kültürümüzün Besleyicisi ve Yansıtıcısı Olan	Ayna(2), Bir Kalem İçindeki Mürekkep(1), Bir Ürünün Tanıtımı(1), Boya Kalemleri(1), Farklı Bitki(1), Göz(1), Kalemlik(1), Kek Kalıbı(1), Kimlik(2), Kolye Boncukları(1), Milli Kültür Elmasının İki Diğer Yarı(1), Su(1), Tarih(1), Yaşlı Bir Ağaç(1), Yemek(1)	15	17
3	Hayatımıza Güzellikler Katan	Beslenme(1), Bir Papatyanın Yapağı(1), Çiçek(3), İnsanın Kişiliği(1), Kolon(1), Kural(1), Oklava(1),	9	11

Pencereden Giren Temiz Hava(1), Tarihten Kalmış Mesaj(1)				
4	Değerli Bir Alışkanlık Olan	Antika Eşyalar(2), Antrenman(1), Bir Alışkanlık(2), Elmas(3), Mücevher(1), Taç(1)	6	10
Toplam			49	66

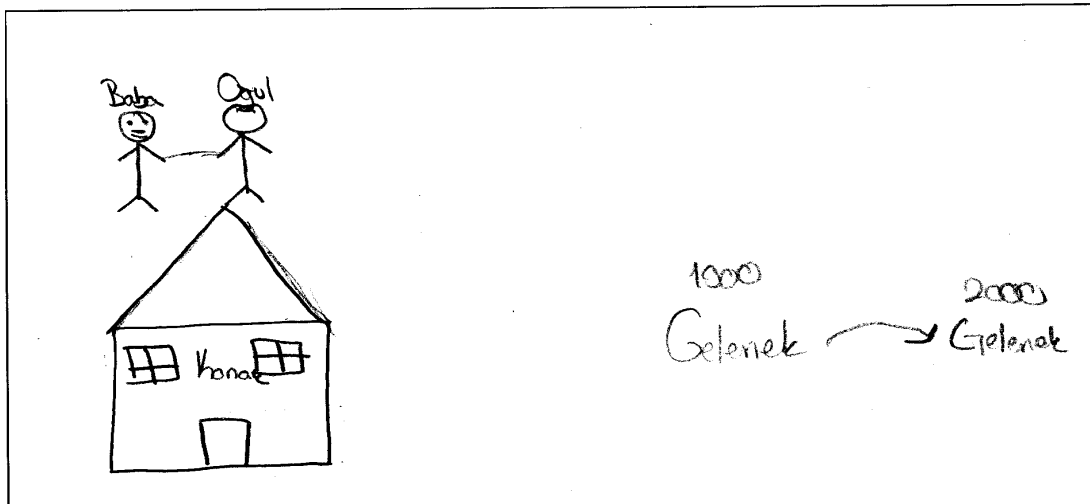
Tablo 4.10 incelendiğinde, alt gelişmişlik düzeydeki katılımcıların “Gelenek” kavramına yönelik olarak toplamda 49 metafor, 66 katılımcı tarafından oluşturulmuştur. Söz konusu metaforlar ortak özellikleri bakımından 4 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda her metafor, gerekçesini oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1. Geçmiş Aktaran Miras Olan

Tablo 4.10 incelendiğinde “Geçmiş Aktaran Miras Olan” kategorisi toplam 19 metafor ve 29 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforların “Miras”(f=6) ve “Atasözü, Bir Soy Ağacı, Flash Bellek, Kromozom Sayısı”(f=2) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Geçmiş Aktaran Miras Olan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Gelenek *miras* gibidir. Çünkü miras, babadan oğula kalır. Gelenek de miras olarak nesilden nesle aktarılır [A, K110].

Şekil-4.65. 110 kodlu katılımcının çizimi

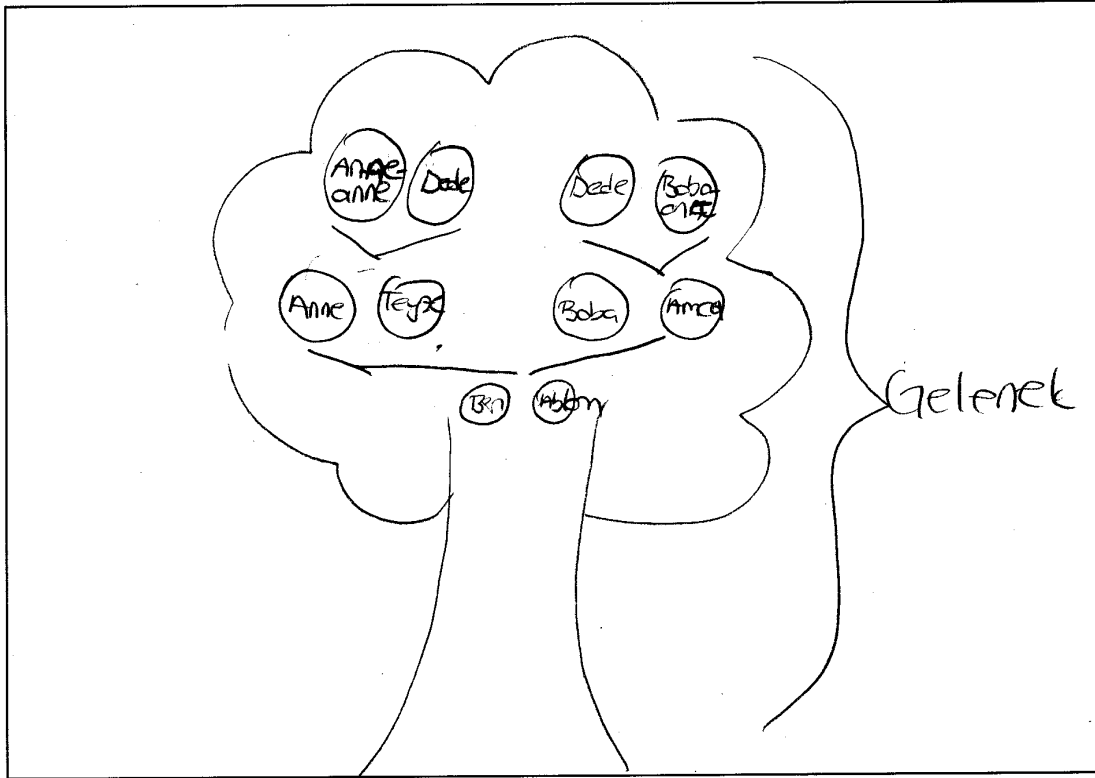
Gelenek *miras* gibidir. Çünkü miras bize büyüklerimizden kalır. Gelenek de bize atalarımızdan kalır [A, K126].

Gelenek *miras* gibidir. Çünkü miras nasıl bizlere dedelerimizden kalıyorsa, gelenekler de atalarımızın birer yadigârdırlar [A, E85].

Gelenek *atasözü* gibidir. Çünkü günümüze kadar gelen atasözlerinin bir harfi bile değişmemiştir. Gelenek de böyledir. Her ne kadar kaybolan gelenekler de olsa kaybolmayan geleneklerimizde bir değişiklik olmamıştır [A, K112].

Gelenek *bir soy ağacı* gibidir. Çünkü soy ağacı nasıl nesilden nesle aktarılıyorsa gelenek de öyle nesilden nesle aktarılır. İkisi de geçmişten bize gelenleri içerir [A, K92].

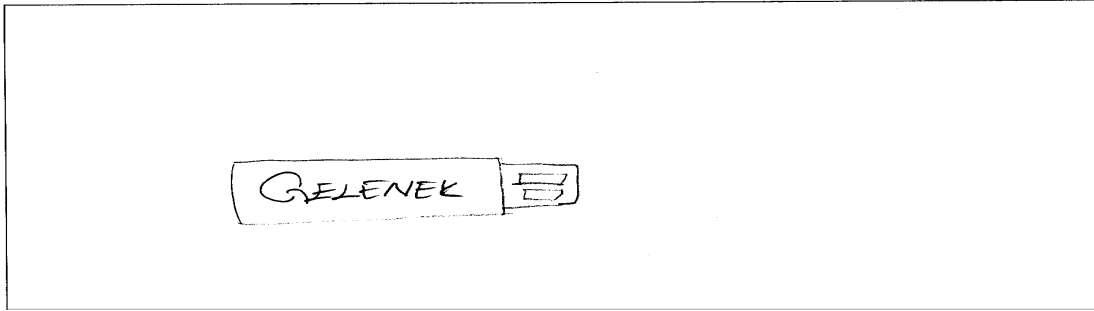
Şekil-4.66. 92 kodlu katılımcının çizimi

Gelenek *kromozom sayısı* gibidir. Çünkü kromozom sayısı canlılarda değişmeden aynen bir sonraki nesle devredilir. (Çoğu) gelenekler de atalarımızdan bize değişmeden devredilir [A, E103].

Gelenek *flash bellek* gibidir. Çünkü bütün önemli bilgilerimizi flash belleğe kaydederiz. Flash bellek de bu bilgileri korur, saklar. Gelenekler de çok eskiden beri bütün giyinişlerimizi, yemeklerimizi, davranışlarımızı, oyunlarımızı kısaca her şeyimizi bugüne kadar eksiksiz kaydetmiştir. Geçmişin mirasını(bilgilerini) bugüne kadar koruyup getirmiştir [A, K194].

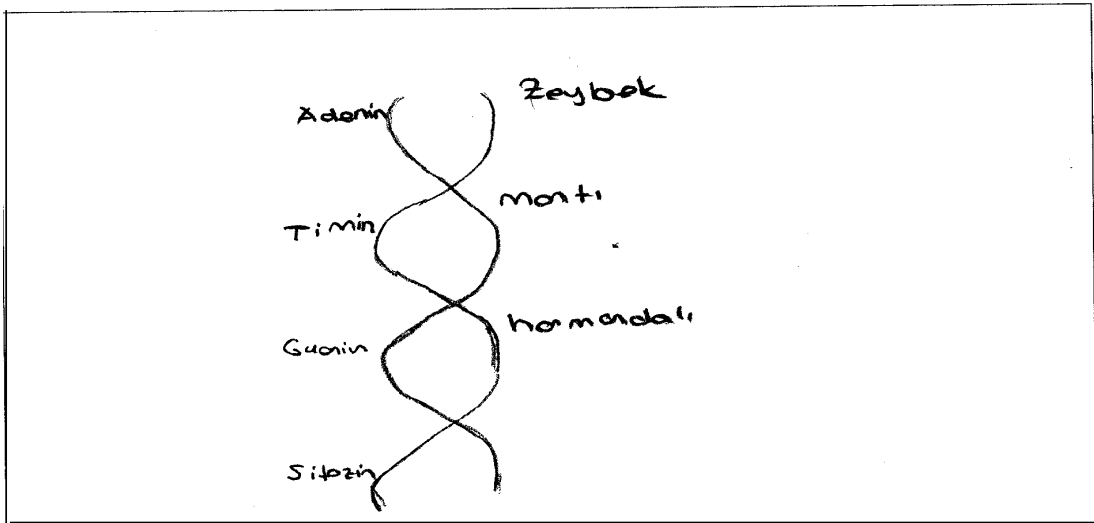
Şekil-4.67. 194 kodlu katılımcının çizimi

Flash belleğimize önemli şeylerimizi kaydederiz, ileride kullanmak üzere uzun süre saklarız. Gelenekler geçmişin önemli şeylerini kaydetmiştir ve günümüze getirmiştir [Görüşme Kaydı: A, K194].

Gelenek DNA gibidir. Çünkü DNA'lar bir insanın bütün özelliklerini içerir. Gelenekler de bir toplumun bütün yaşayış ve yaşam tarzlarını, kültürünü içerirler. DNA'lar farklı nükleotidlerden oluşur. Ülkemiz de farklı geleneklerden oluşur. Bizler atalarımızın DNA'sını nasıl miras olarak taşıyorsak, ülkemiz de atalarımızdan kalma gelenekleri miras olarak taşıyor [A, K226].

Şekil-4.68. 226 kodlu katılımcının çizimi

DNA'lar da gelenekler de geçmişin mirasını bugüne taşırlar [Görüşme Kaydı: A, K226].

Gelenek *hatıra defteri* gibidir. Çünkü hatıra defterine yazı yazar ve saklarsın. Yıllar sonra okuyunca eski günlerini hatırlarsın. Gelenek de aynen bunun gibi bize geçmişten bir mirastır. Yıllar geçtikçe eski günlerimizi geleneklerle hatırlıyoruz [A, K132].

Gelenek benim için nevrüz bayramını ifade ediyor. Baharın gelişi kutlanıyor bu bayramda. Yani nevrüz bayramı çok eski bir gelenektir ve bugünlere miras kalmıştır [Görüşme Kaydı: A, K68].

Kategori 2. Kültürümüzün Besleyicisi ve Yansıtıcısı Olan

Tablo 4.10 incelendiğinde “Kültürümüzün Besleyicisi ve Yansıtıcısı Olan” kategorisi toplam 15 metafor ve 17 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforların “Ayna” (f=2) ve “Kimlik” (f=2) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Kültürümüzün Besleyicisi ve Yansıtıcısı Olan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Gelenek *ayna* gibidir. Çünkü ayna kendisine bakanı yansıtır. Aynaya baktıkça nasıl kendimizi görürsek, geleneklere baktığımızda da atalarımızı, onların mirasını ve kültür kaynaklarımızı görürüz [A, K49].

Gelenek *kimlik* gibidir. Çünkü kimlik nasıl sahibini yansıtıyorsa geleneklerimiz de milletimizin var olduğundan bugüne tüm birikimini yansıtır [A, K246].

Gelenek benim için yaşamı ifade eder. Çünkü geleneklerimiz yaşamlarımızı yansıtır. Her yörenin gelenekleri o yörenin yaşam biçimini bizlere gösterir [Görüşme Kaydı: A, E80].

Gelenek *kek kalıbı* gibidir. Çünkü kek, koyduğün kek kalıbına göre şekillenir. Toplumdaki insanlar da geleneklerine göre şekillenir ve biçimlenir [A, K8].

Şekil-4.69. 8 kodlu katılımcının çizimi

Geleneği kek kalıbına benzetiyorum. Yapacağımız kek hamurunu evde bir oval kaba koyduğumuzda piştikten sonra kek oval olur; köşeli bir kaba koyarsak köşeli olur. Geleneklerimiz de toplumumuzu böyle şekillendirir. Ülkemizin farklı bölgelerinde farklı gelenekler var. Bu gelenekler her bölge insanının farklı olarak etkiler [Görüşme Kaydı: A, K8].

Benim için gelenek yemeğe benzer. Çünkü çoğu yemek tarifleri atalarımızdan bize miras kalmıştır. Her ülkenin yemek kültürü farklı farklıdır. Mesela çoğu yemeklerin adını duyunca hangi ülkeye ait olduğunu hemen anlayabiliyoruz [Görüşme Kaydı: A, K67].

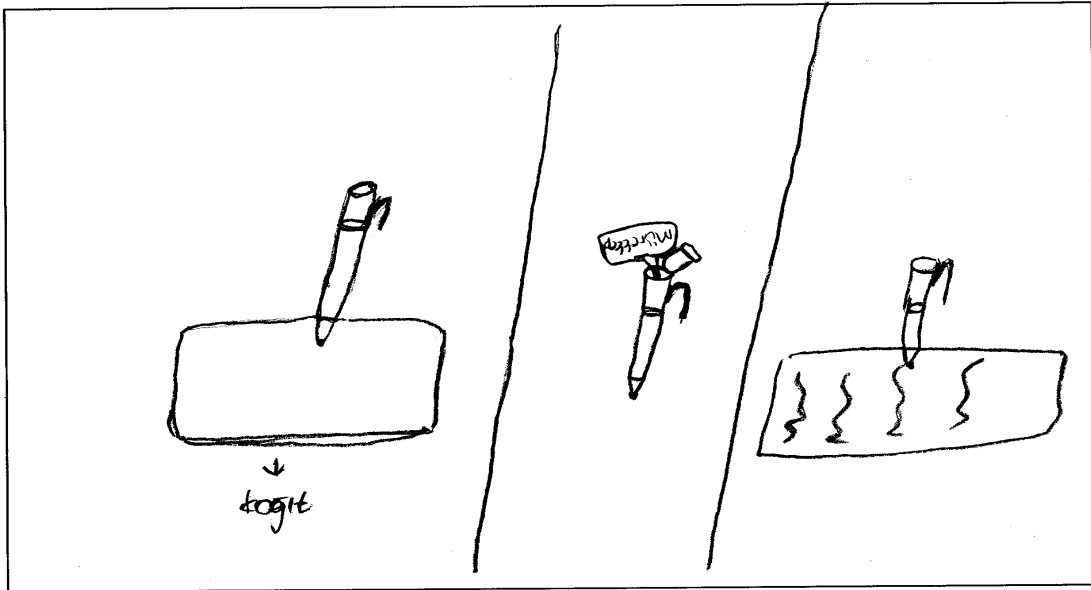
Gelenek su gibidir. Çünkü insanın nasıl suya ihtiyacı varsa Türkiye'nin de geleneğe ihtiyacı vardır. İnsan nasıl susuz yaşayamazsa toplum da geleneksiz yaşayamaz. Gelenekler, kültürümüzden beslenir ve insanlarımız arasındaki bağları sağlamlaştırır [A, K2].

Şekil-4.70. 2 kodlu katılımcının çizimi

Gelenek bir kalemin içindeki mürekkep gibidir. Çünkü duygu ve düşüncelerimiz mürekkeple (boyasıyla) ortaya çıkar yani mürekkep olmazsa yazamayız. Burada kalem millettir, mürekkep ise geleneklerdir. İkisi bir araya gelerek ortaya milli kültürümüzü çıkarırlar [A, K105].

Şekil-4.71. 105 kodlu katılımcının çizimi

Kalem milleti, mürekkep gelenekleri temsil ediyor. Yazılan yazı, kitap ise milli kültürü ortaya çıkarıyor [Görüşme Kaydı: A, K105].

Gelenek *yaşlı bir ağaç* gibidir. Çünkü yaşlı bir ağaç çok eskiden beri ayakta kalabilmiş ve bugünlere kadar gelebilmiştir. Geleneklerimiz, kökleri bizim tarihimize dayanan ve halkımızın kültürüyle beslenen bir ağaç gibidir ve günümüze kadar gelebilmiştir [A, K154].

Şekil-4.72. 154 kodlu katılımcının çizimi

Yukarıdaki çizimimde ağacın yaprakları ve dalları farklı büyüklüktedir ama sonuçta hepsi bir bütündür. Geleneklerimiz de yedi bölgede farklı olsa da hepsi Anadolu kültüründen beslenmiştir [A, K154].

Geleneklerimiz, kökleri bizim tarihimize dayanan ve milletimin şivesinden, oyunlarından, kültüründen, yaşam stilinden beslenen yaşlı bir ağaçtır. Güneş ise halktır. Çünkü güneş olmadan ağaç olmaz yani gelenekleri yaşatan sonuçta halktır [Görüşme Kaydı: A, K154].

Gelenek benim için yöresel kıyafetler gibidir. Mesela biz farklı bir ülkeye gittiğimizde o ülkenin yöresel kıyafetlerine bakarak nasıl bir geleneğe-göreneğe sahip olduklarını anlayabiliriz. Mesela Türkistan'a gittiğimizde onların giydiği kıyafete bakarak onların geleneğini az çok çözebiliriz [Görüşme Kaydı: A, K66].

Gelenek deyince aklıma tarih geliyor. Bir milletin gelenekleri tarihinden, kültüründen beslenir. Gelenekler, tarih boyunca insanların yaşam tarzını bize aktarmıştır. Gelenekler tarihi, tarih de geleneklerin çoğunu yansıtır bize [Görüşme Kaydı: A, E32].

Kategori 3. Hayatımıza Güzellikler Katan

Tablo 4.10 incelendiğinde “Hayatımıza Güzellikler Katan” kategorisi toplam 9 metafor ve 11 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforların “Çiçek”(f=3) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Hayatımıza Güzellikler Katan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Gelenek *çiçek* gibidir. Çünkü çiçeği sulamazsan(unutursan) solar. İşte gelenek de öyle. Geleneği yaşatmazsan bir çiçek gibi solar gider yani unutulur. Ama çiçeğe bakarsan çok güzel görünür ve kokar. Yaşayan gelenekler de hayatımıza renk katarlar [A, K41].

Gelenek *çiçek* gibidir. Çünkü çiçeğe bakılmazsa yaprakları kurur. Aynen geleneklerimiz de olmazsa milletimizde bazı eksiklikler kalır. Çiçek, güzel kokusu ve görünümüyle bulunduğu yeri nasıl güzelleştiriyorsa, geleneklerimizde hayat bulduğu yeri güzelleştirir [A, K202].

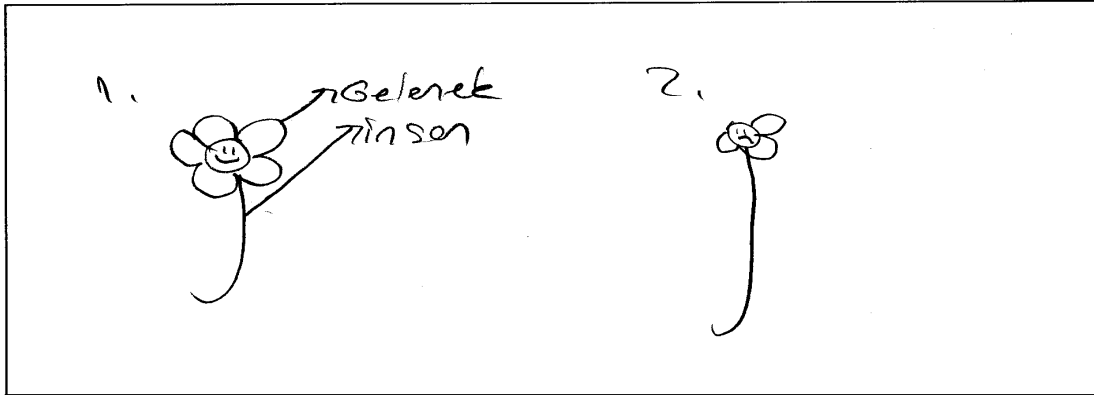
Gelenek bana kına gecelerini hatırlatıyor. Çünkü geçmişten günümüze kadar bu vardır ve belli başlı güzel geleneklerimizden birisidir [Görüşme Kaydı: A, K65].

Gelenek *oklava* gibidir. Çünkü oklava hamuru yoğurur, ona şekil verir. Gelenek de aynı atadan gelen toplulukların yaşamlarını yoğurur. Yoğrulan hamur(topluluk) daha iyi(olgun) olur [A, K227].

Gelenek bence zevk alınan şeylerdir. Yani insanlar zevk aldığı şeyleri geleneklere dönüştürürler. Bu yüzden zevklerimizi, güzel davranışlarımızı, güzel şeyleri geleneğe dönüştürerek hayata güzel etkinlikler katmış oluruz [Görüşme Kaydı: A, E83].

Gelenek *bir papatyanın yaprağı* gibidir. Çünkü bir papatya, yaprakları olmadan bir hiçtir. Yaprakları birleşerek ortaya güzel bir çiçek çıkıyor. Gelenekler olmadan bir millet hiçtir. Gelenekler insanların yaşatmasıyla birleşerek ortaya güzel şeyler çıkıyor [A, K91].

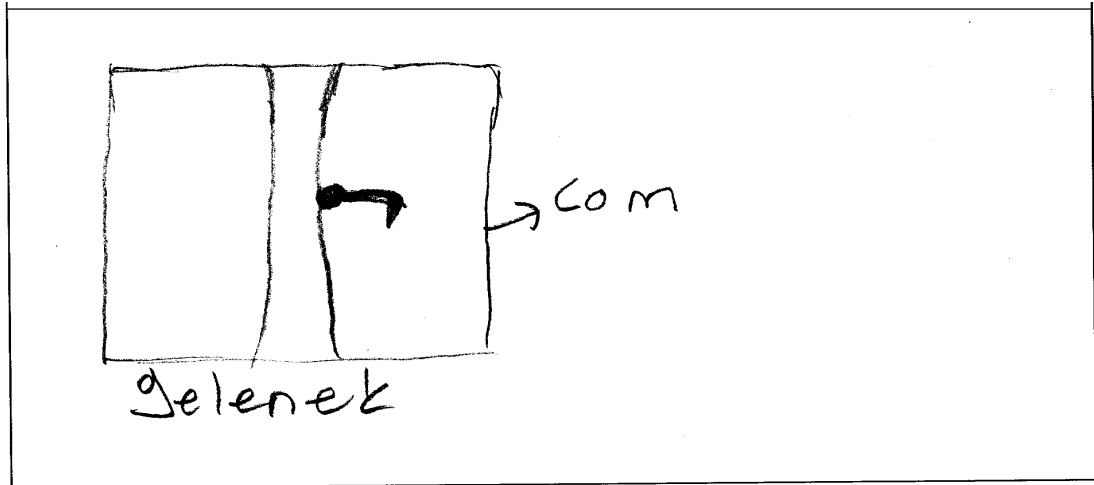
Şekil-4.73. 91 kodlu katılımcının çizimi

Yukarıdaki çizimimde birinci resimde insanlar geleneklerini yaşatınca ortaya hayatlarına güzellikler katan şeyler çıkıyor ama ikinci resimde insanlar geleneklerine sahip çıkmayınca hayatlarından bir şeyler eksiliyor [A, K91].

Gelenek *pencereden giren temiz hava* gibidir. Çünkü evimiz havasız kalınca camı açarız, temiz hava gelince rahat bir nefes alırız ve rahatlarız. Gelenek de öyledir. Gelenek asırlardır toplumumuzun rahat nefes almasını sağlar, hayatımızda bir değişiklik olur [A, E177].

Şekil-4.74. 177 kodlu katılımcının çizimi

Gelenek temiz hava gibi. Camı açarsan hava alırsın ve rahatlarsın, açmazsan daralırsın. Yani geleneklerimiz bizi sıkılmaktan kurtarır, hayatımızı renklendirir [Görüşme Kaydı: A, E177].

Gelenek deyince aklıma benim aklıma farklılıklar geliyor. Çünkü her ülkede farklılıklar vardır. Mesela biz gelenek olarak kına gecesi yaparken başka ülkelerde yüzük gibi değerli eşyaları öpme âdetleri vardır. Bu farklılıkların olması iyi bir şey. Çünkü monotonluktan kurtarıyor [Görüşme Kaydı: A, K108].

Geleneği ben bir beslenmeye benzettim. Sağlıklı beslenmek için soframıza çeşit çeşit yiyecekler koyarız. Gelenekler de çeşit çeşit faaliyetleri barındırarak sağlıklı bir toplum olmamızı sağlıyor [Görüşme Kaydı: A, K152].

Kategori 4. Değerli Bir Alışkanlık Olan

Tablo 4.10 incelendiğinde “Değerli Bir Alışkanlık Olan” kategorisi toplam 6 metafor ve 10 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforların “Elmas” (f=3) ve “Antika Eşyalar” (f=2), “Bir Alışkanlık” (f=2) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Değerli Bir Alışkanlık Olan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine ve görüşmeye yer verilmiştir.

Gelenek *elmas* gibidir. Çünkü elmas her zaman değerli bir mücevherdir. Gelenekler de elmas gibi değerli bir alışkanlıktır ve kıymetini bilmeliyiz [A, K224].

Gelenek *alışkanlık* gibidir. Çünkü bir alışkanlık edinildi mi onu bırakmak zor olur. Gelenekler de geçmişten bize kalan tatlı alışkanlıklardır. Kolay kolay bırakamayız [A, K231].

Gelenek *alışkanlık* gibidir. Çünkü bizler bazı şeyleri nasıl alışkanlık haline getiriyorsak, bazı şeyleri de gelenek haline getiriyoruz. Gelenekler, halkımızın benimsediği güzel ve değerli birer alışkanlıklardır [A, E33].

Gelenek *antrenman* gibidir. Çünkü örneğin spor yapıp sağlıklı olmak için sürekli antrenman yapılır. Antrenmanlar yapılmazsa verim ve başarı düşer. İşte bunun gibi toplumda da gelenekler sürekli olarak hatırlanmazsa çok şeyleri kaybederiz [A, K28].

Gelenek *antika eşya* gibidir. Çünkü antika nasıl eski zamanlardan gelerek değerleniyorsa, geleneklerimiz de atalarımızdan bize armağan olan eski bir şey ve gittikçe değerlenen bir alışkanlıktır [A, K157].

Gelenek benim için güzel bir alışkanlık gibidir. Çünkü insanlar güzel ve eğlenceli şeyleri alışkanlık haline getirmişlerdir. Bu alışkanlıklar zamanla geleneğe dönüşmüştür [Görüşme Kaydı: A, K69].

4.1.6. Kanıt Kavramına İlişkin Bulgular

Tablo-4.11. Alt Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Kanıt” Kavramına Yönelik Oluşturdıkları Metaforlar

Sıra No	Metafor	f	%	Sıra No	Metafor	f	%
1	Altın	1	1,51	21	İz	1	1,51
2	Ateşin Külleri	1	1,51	22	Kamera	3	4,53
3	Ayna	1	1,51	23	Kan	1	1,51
4	Bir Haritada Çizilmiş Rota	1	1,51	24	Kan İzi	1	1,51
5	Bir Ölünün Mezarı	1	1,51	25	Karanlıktaki Fener	2	3,02
6	Buluş	2	3,02	26	Kardaki Ayak İzi	1	1,51
7	Dedektiflik	1	1,51	27	Kardaki İz	1	1,51
8	DNA	3	4,53	28	Karıncaların Ekmek Kırıntılarını Takip Etmesi	1	1,51
9	Eski Eşyalar	2	3,02	29	Karne	1	1,51
10	Fener	3	4,53	30	Kitaptaki Bilgiler	1	1,51
11	Fotoğraf	1	1,51	31	Mum	1	1,51
12	Fotoğraf Albümü	3	4,53	32	Mürekkep	1	1,51
13	Genlerimiz	1	1,51	33	Müze	2	3,02
14	Göz	1	1,51	34	Parmak İzi	11	16,61
15	Hatıra	1	1,51	35	Saat	1	1,51
16	Hücre Zarı	1	1,51	36	Sokak Lambası	1	1,51
17	Işık	5	7,55	37	Sözlük	1	1,51
18	İngilizce Kelime Bulmak	1	1,51	38	Tarihi Belge	1	1,51
19	İnsanın Duyu Organları	1	1,51	39	Yapbozun Parçası	1	1,51
20	İnsanın Parçası(Bıraktığı İz)	1	1,51	40	Yol	1	1,51
Toplam						66	100

Tablo 4.11 incelendiğinde alt gelişmişlik düzeydeki katılımcılar “Kanıt” kavramına yönelik 40 tane farklı metafor geliştirmişlerdir. Bu metaforlardan 31 tanesi yalnız bir katılımcı tarafından geliştirilirken geriye kalan 9 metafor 2-11 katılımcı tarafından geliştirilmiştir. “Kanıt” kavramına ilişkin metaforların sıklık dağılımına bakıldığında en fazla kullanılan metaforların “Parmak İzi” (f=11), “Işık” (f=5), “DNA, Fener, Fotoğraf Albümü, Kamera” (f=3) olduğu görülmektedir.

Tablo-4.12. Alt Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Kanıt” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori	Metaforlar	Metafor Sayısı	f
1	Tarihi Gerçekleri Ortaya Çıkaran	Ayna(1), DNA(2), Dedektiflik(1), Eski Eşyalar(2), Genlerimiz(1), Göz(1), Hatıra(1), İz(1), İnsanın Parçası(Bıraktığı İz)(1), Kan İzi(1), Karanlıktaki Fener(2), Mürekkep(1), Parmak İzi(3)	13	18
2	Tarihi Olayları İspatlayan	Bir Ölünün Mezarı(1), DNA(1), İnsanın Duyu Organları(1), Kamera(3), Kan(1), Kardaki Ayak İzi(1), Parmak İzi(7), Saat(1), Tarihi Belge(1), Yapbozun Parçası(1)	10	18
3	Tarihi Olaylar Hakkında Bilgilendirici, Destekleyici Olan	Altın(1), Ateşin Külleri(1), Buluş(2), Fotoğraf(1), Fotoğraf Albümü(3), Hücre Zarı(1), Işık(1) İngilizce Kelime Bulmak(1), Karıncaların Ekmek Kırıntılarını Takip Etmesi(1), Karne(1), Kitaptaki Bilgiler(1), Müze(2), Sözlük(1)	13	17
4	Tarihi Olayları Aydınlatan	Bir Haritada Çizilmiş Rota(1), Fener(3), Işık(4), Kardaki İz(1), Mum(1), Parmak İzi(1), Sokak Lambası(1), Yol(1)	8	13
Toplam			44	66

Tablo 4.12 incelendiğinde, alt gelişmişlik düzeydeki katılımcıların “Kanıt” kavramına yönelik olarak toplamda 44 metafor, 66 katılımcı tarafından oluşturulmuştur. Söz konusu metaforlar ortak özellikleri bakımından 4 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda her metafor, gerekçesini oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1. Tarihi Gerçekleri Ortaya Çıkaran

Tablo 4.12 incelendiğinde “Tarihi Gerçekleri Ortaya Çıkaran” kategorisi toplam 13 metafor ve 18 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforların “Parmak izi” (f=3) ve “Eski Eşyalar” (f=2) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Tarihi Gerçekleri Ortaya Çıkaran” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Kanıt *parmak izi* gibidir. Çünkü bir insanın yaptığı olay, parmak iziyle tespit edilebilir. Tarihi kanıtlar da parmak izi gibi iz bırakır. Böylelikle tarihin izini süreriz [A, E98].

Kanıt *parmak izi* gibidir. Çünkü parmak iziyle bir olayın faillerini buluruz. Eski olaylar ve insanları da tarihi kanıtlarla öğreniriz [A, E97].

Kanıt *parmak izi* gibidir. Çünkü biri aranıyorsa onun parmak izi aranır ve o da bir kanıttır. Tarihsel kanıtlarla da tarihin izini süreriz, tarihi gerçekleri ararız [A, E101].

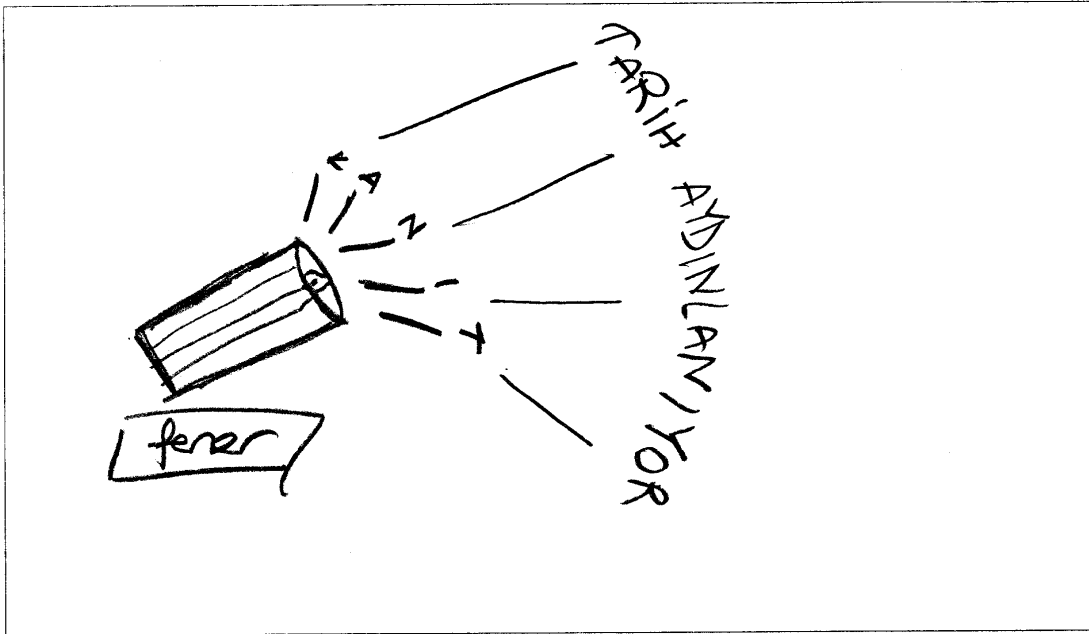
Kanıt *eski eşyalar* gibidir. Çünkü eski zamanlardan kalan eski bir eşyayı gördüğün zaman o günleri tekrar hatırlarsın. Bu eski eşya ait olduğu döneme ait bir kanıttır. Tarihi kanıtlarla tarihteki olaylar hatırlanır, ait olduğu döneme ait birçok şeyler ortaya çıkar [A, K132].

Kanıt bana bir kılıcı hatırlatıyor. Eski bir kılıç kendi ait olduğu dönemiyle ilgili tarihi bize anlatabilir. Bir kılıç o dönemdeki olayları bize bildirir. Doğru bilgiler açığa çıkar [Görüşme Kaydı: A, K67].

Kanıt *hatıra* gibidir. Çünkü hatıralar, eski günler hakkında bir şeyler öğreniriz. Tarihi kanıtlar da birer tarihi hatıralardır [A, K130].

Kanıt *karanlıktaki fener* gibidir. Çünkü bizler karanlıkta kaldığımızda fener sayesinde etrafımız aydınlanır. Kanıt yoluyla tarihteki aydınlatılamamış bilgiler ve tarihi gerçekler ortaya çıkıyor [A, K8].

Şekil-4.75. 8 kodlu katılımcının çizimi

Kanıtlar karanlık ortamı aydınlatmada kullanılan el fenerine benziyor. Bilinmeyen gerçekler açığa çıkıyor [Görüşme Kaydı: A, K8].

Kanıt *fener* gibidir. Çünkü fener karanlık ortamda etrafımızı, kanıt da geçmişimizi aydınlatarak bilinmeyen gerçekleri meydana çıkarır [A, K3].

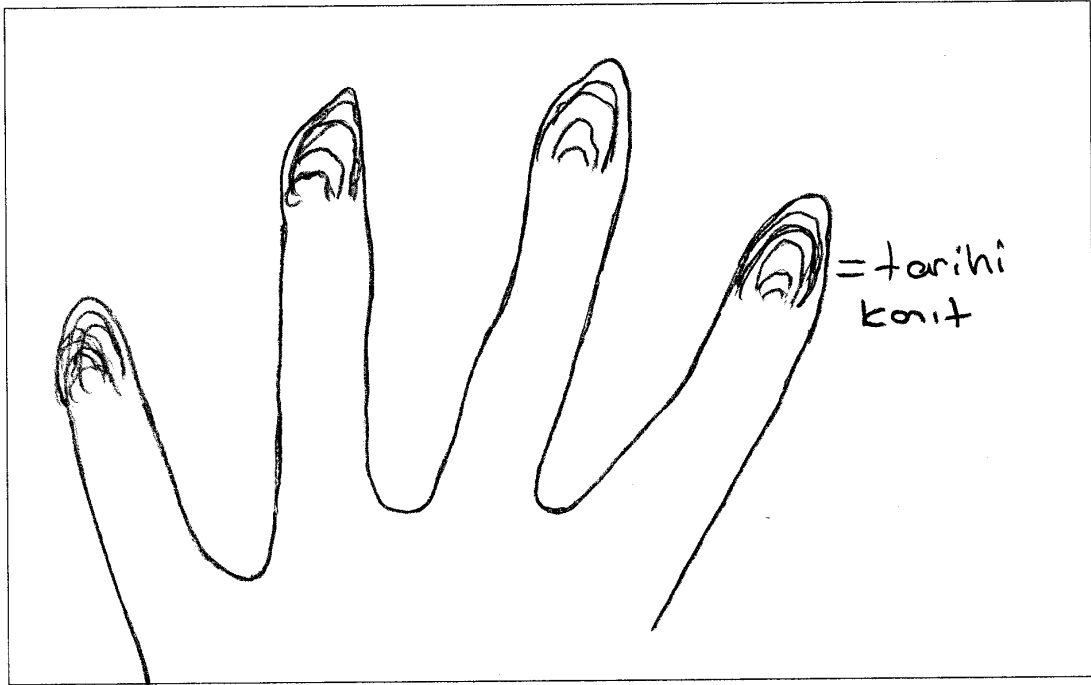
Kategori 2. Tarihi Olayları İspatlayan

Tablo 4.12 incelendiğinde “Tarihi Olayları İspatlayan” kategorisi toplam 10 metafor ve 18 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforların “Parmak izi” (f=7) ve “Kamera” (f=3) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Tarihi Olayları İspatlayan Kanıt” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsele ve görüşmeye yer verilmiştir.

Kanıt *parmak izi* gibidir. Çünkü parmak izi sadece kendine aittir ve yaptığın her işte veya suçta sana ait olduğunu bu izden bulurlar. Tarihi kanıtlarla da ortaya çıkarılamamış bilgiler ortaya çıkar ve bu kanıtlarla bu bilgiler ispatlanmış olurlar [A, E219)

Kanıt *parmak izi* gibidir. Çünkü uzun bir süre geçse de parmak izinden bir adam bulunabiliyor. Aynen ne kadar süre geçse de yine de tarihten birçok izler kalmıştır. Tarihi kanıtlar da parmak izi gibi bizi sahibine ulaştırır ve tarihi gerçekleri ispatlarlar [A, K226].

Şekil-4.76. 226 kodlu katılımcının çizimi

Parmak izine bakılarak parmağın sahibi olan adam nasıl ispatlanabiliyorsa tarihi kanıtlar da bize tarihi olayları ispatlar [Görüşme Kaydı: A, K226].

Kanıt *parmak izi* gibidir. Çünkü parmak izini bulursan adamın izini bulursun ve o olduğunu kanıtlarsın. Aynen böyle tarihi bir kanıt bulursan tarihte yaşanmış şeylerin izini bulursun ve o şeyleri ispatlamış olursun [A, E248].

Kanıt *parmak izi* gibidir. Çünkü parmak izi, sahibinin kim olduğunu belli eder. Kanıt da öyledir. Mesela Orhun Anıtları bir kanıttır ve bu kanıttaki bilgilerle bu anıtın hangi nesle ve döneme ait olduğu ispat edilir [A, K88].

Kanıt *kamera* gibidir. Çünkü kamera, görüş alanına giren her şeyi hafızasında tutar. Tarihi kanıtlar da kendi alanında kendine göre birçok bilgiyi içerir. O dönemle ilgili birçok soru işaretlerini açıklayarak ispatlar [A, K197].

Kanıt *kamera* gibidir. Çünkü kamera nasıl her şeyi çeker, çektiği şeyleri kanıtlar. Tarihi kanıtlar da doğruyu gösterir, tarihi bilgileri ispatlar [A, K188].

Kanıt *insanların duyu organları* gibidir. Çünkü duyu organları gerçek hayatı görerek, duyarak, dokunarak vs. algılamamızı sağlar. Tarihsel kanıtlar da geçmişteki gerçekleri algılamamızı sağlar. Bu algılama ile bu gerçekleri kanıtlamış oluyoruz [A, K164].

Kanıt *kardaki ayak izi* gibidir. Çünkü bu ayak izi ile hangi canlıya ait olduğunu anlıyoruz. Kanıtlar ile de tarihi olayları net bir şekilde ispatlıyoruz [A, E15].

Kanıt *DNA* gibidir. Çünkü DNA’da insanın genleri vardır. Mesela bir insanın kökenini kanıtlamak için onun genlerine bakılır. Kanıtlar da genler gibidir. Tarihi olaylar, o dönemden kalan kanıtlarla aydınlanır. Bu kanıtlar kesin olarak bizlere olayın nedenini, sonucunu vs. ispatlar [A, K66].

Bir insanın mesela Türk olduğunu kanıtlamak için onun fiziksel özelliklerine ve DNA’sına bakılır. Ondan alınan bir tüp kanla onun hangi millete ait olduğunu bulabiliriz. Kanıtlar da tarihin yeni bulunmuş genleri gibidir, bize tarihi olayları ispatlar [Görüşme Kaydı: A, K66].

Kanıt bence nesnel anlatım gibidir. Çünkü nesnel anlatım herkese göre değişmez, ayrıca doğrulanabilir de. Kanıt da tarihi olayların ispatlanabilir olmasıdır. Herkes kafasına göre değiştiremez yani [Görüşme Kaydı: A, E31].

Kategori 3. Tarihi Olaylar Hakkında Bilgilendirici, Destekleyici Olan

Tablo 4.12 incelendiğinde “Tarihi Olaylar Hakkında Bilgilendirici, Destekleyici Olan” kategorisi toplam 13 metafor ve 17 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforların “Fotoğraf Albümü” (f=3), “Buluş” (f=2) ve “Müze” (f=2) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Tarihi Olaylar Hakkında Bilgilendirici, Destekleyici Olan”

kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Kanıt *fotoğraf albümü* gibidir. Çünkü bir fotoğraf albümünde birçok fotoğraflar olur. Bu fotoğraflara bakarak o dönemle ilgili bilgiler ediniriz. Tarihi kanıtlar da böyledir. Tarihi kanıtlara bakarak o dönemin fotoğrafını zihnimizde canlandırabiliriz” (A, K225)

Kanıt *fotoğraf albümü* gibidir. Çünkü fotoğraf albümüne fotoğraflarımızı saklarız. Zaman geçse bile birçok bilgiyi barındırır. Kanıtlar da böyledir. Tarihsel kanıtlar, çok zaman geçse bile birçok bilgiyi barındırır [A, K229].

Kanıt *buluş* gibidir. Çünkü uzun süren çalışmalar sonunda herhangi yeni bir buluş yani icat yapılıyor. Tarihi kanıtlar da uzun süren çalışmalar sonunda bulunuyor. İkisi de yepyeni bilgiler içeriyor [A, K158].

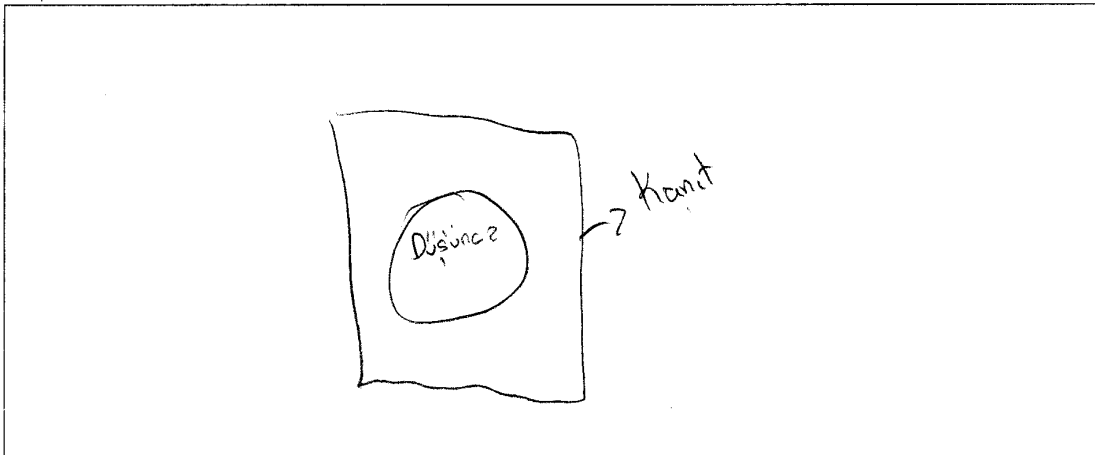
Kanıt *müze* gibidir. Çünkü müze nasıl bize tarihi bilgiler sunuyorsa, yeni bulunan kanıtlar da bize öyle birçok tarihi bilgiler veriyor. İkisi de birbirine bağlıdır. Tarihi kanıtlar, müzeleri tamamlıyor [A, K41].

Kanıt denilince benim aklıma müze geliyor. Çünkü bir müzenin içerisinde geçmişten gelen bir sürü eşya vardır. Bunların hepsi birer kanıttır, birer bilgi kaynağıdır [Görüşme Kaydı: A, K108].

Kanıt benim için bir müzeye benziyor. Çünkü müzede geçmiş tarihin kalıntıları vardır. Bu sayede bu kalıntılardan birçok bilgiler edinerek geçmişimizi daha iyi öğreniriz. Yani müzedeki kalıntılar birçok bilgiyi içeren birer tarihi kanıttır [Görüşme Kaydı: A, K21].

Kanıt *hücre zarı* gibidir. Çünkü bir hücrede bulunan hücre zarı, hücreyi zararlı maddelerden korur. Kanıtlar, tarihi doğruları ve düşünceleri, ortaya atılan iddialardan, iftiralarından, yalanlardan korur yani tarihi doğruları desteklemiş olur [A, K44].

Şekil-4.77. 44 kodlu katılımcının çizimi

Kanıtlar, tarihle ilgili düşünceleri sağlamlaştırır. Tarihi kanıtlar, tarihi düşünceleri koruyarak destekliyor [Görüşme Kaydı: A, K44].

Kanıt *ışık* gibidir. Çünkü ışık bulunduğu yeri aydınlatır. Tarihi kanıtlar, kendi dönemiyle ilgili bizleri aydınlatarak bilgilendiriyor [A, E247].

Kanıt *sözlük* gibidir. Çünkü anlamını bilmediğimiz bir şeyin anlamını öğrenmek için sözlüğe bakarız ve anlamını öğreniriz. Tarihle ilgili bilmediğimiz bir konu olunca o konu ile ilgili kanıtlara bakıyoruz ve bu kanıtlar sayesinde o konu hakkında bilgi sahibi oluyoruz. Kanıt da sözlük gibi bilmediğimiz bir şeyin anlamını açıklar [A, K45].

Kanıt bence kitap gibidir. Çünkü bir kitap nasıl bir şeyi açıklıyor, aydınlığa kavuşturuyorsa kanıt da öyledir. Tarihimizi açıklar, bilinmeyenleri aydınlığa çıkarır [Görüşme Kaydı: A, E32].

Kanıt İngilizce bir sözcük gibidir. Sözlükten bu sözcüğü bulduğumuzda anlamını öğreniriz. Kanıtı bulduğumuzda tarihi olaylar hakkında bilgi sahibi oluruz [Görüşme Kaydı: A, E81].

Kanıt *karne* gibidir. Çünkü karne bir öğrencinin ders durumuyla ilgili bir kanıttır ve öğrenci hakkında bilgi sahibi oluruz. Tarihsel kanıtlar da tarihi olaylar hakkında bize karne gibi bilgiler verir. Tarih karnesinde rol alan herkesin notlarını görmüş oluruz [A, K152].

Kanıt deyince benim aklıma ilk olarak karne geliyor. Karne bir öğrencinin ders durumuyla ilgili o yıla ait ders notlarını, ortalaması falan verir. Yani o öğrencinin ders bilgilerini verir o yılki. Kanıt da karne gibi bulunduğu döneme ait bize birçok bilgiler verir [Görüşme Kaydı: A, K152].

Kategori 4. Tarihi Olayları Aydınlatan

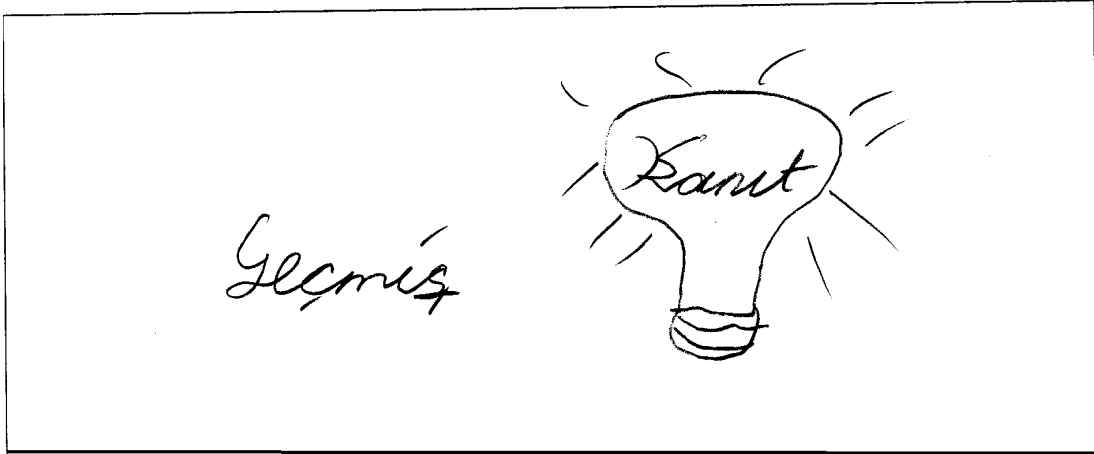
Tablo 4.12 incelendiğinde “Tarihi Olayları Aydınlatan” kategorisi toplam 4 metafor ve 7 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforların “Işık” (f=4) ve “Fener” (f=3) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Tarihi Olayları Aydınlatan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Kanıt *ışık* gibidir. Çünkü karanlıkta ışıksız önümüzü göremediğimiz gibi kanıtsız da tarihi aydınlatamayız. Tarihi kanıtlar, tarihimizi aydınlatır [A, E102].

Kanıt *ışık* gibidir. Çünkü ışık bulunduğu odayı, kanıtlar da geçmiş tarih dönemleri hakkında bizleri aydınlatır [A, K228].

Kanıt *ışık* gibidir. Çünkü ışık nasıl ki etrafı aydınlatırsa tarihi kanıtlar da geçmişimizi aydınlatır [A, E237].

Şekil-4.78. 237 kodlu katılımcının çizimi

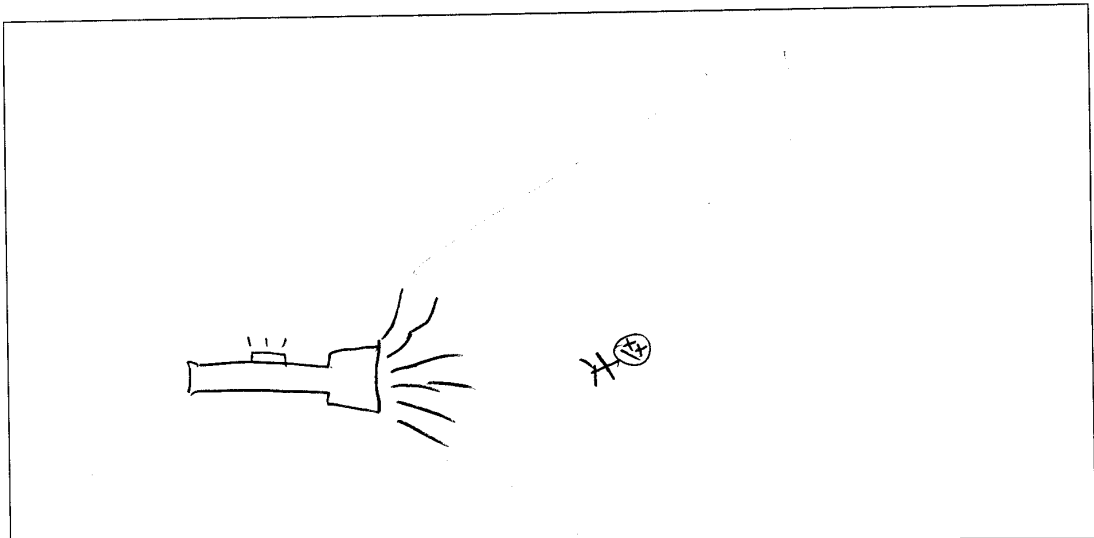

Kanıt *fener* gibidir. Çünkü fener çevreyi nasıl aydınlatırsa, kanıtlar da geçmiş tanımamız için bizi aydınlatır [A, K227].

Kanıt *fener* gibidir. Çünkü fener önümüze, tarihi kanıtlar da geleceğimize ışık tutar [A, K233].

Kanıt *fener* gibidir. Çünkü göremediğimiz yerleri fenerle aydınlatırız. Kanıtlar da geçmişteki kalıntıları, mezarları, eserleri, bilinmeyenleri aydınlatır [A, E240].

Şekil-4.79. 240 kodlu katılımcının çizimi

Tarihi kanıtlar şimdiye kadar karanlıkta kalmış olayları üzerini el fenerinin lambası gibi aydınlatıyor [Görüşme Kaydı: A, E240].

Kanıt *bir haritada çizilmiş rota* gibidir. Çünkü harita üzerinde rota belirlenerek hedefe varılır. Tarihteki kanıtlar da tarih yolculuğundaki yolumuzu belirler. Yani kanıtları rotaya benzetirsek, varış noktası da bu kanıtlar sayesinde edindiğimiz bilgilerin geldiği noktadır [A, K105].

Bence kanıt sokak lambaları gibidir. Sokak lambaları karanlık yerleri aydınlatır, kanıtlar da karanlık tarihi aydınlatır [Görüşme Kaydı: A, E84].

Kanıt *mum* gibidir. Çünkü mum kendi etrafını ışığıyla aydınlatır. Elde edilen tarihi kanıtlar da bilmediğimiz konularda bizi aydınlatır [A, K252].

4.1.7. Kronoloji Kavramına İlişkin Bulgular

Tablo-4.13. Alt Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Kronoloji” Kavramına Yönelik Oluşturdukları Metaforlar

Tablo 4.13 incelendiğinde alt gelişmişlik düzeydeki katılımcılar “Kronoloji” kavramına yönelik 44 tane farklı metafor geliştirmişlerdir. Bu metaforlardan 32 tanesi yalnız bir katılımcı tarafından geliştirilirken geriye kalan 12 metafor 2-9 katılımcı tarafından geliştirilmiştir. “Kronoloji” kavramına ilişkin metaforların sıklık dağılımına bakıldığında en fazla kullanılan metaforların “Alfabe, Saat”(f=9), “Cetvel, Takvim”(f=7) ve “Okul Bahçesindeki Sıra”(f=4) olduğu görülmektedir.

Tablo-4.14. Alt Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Kronoloji” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori	Metaforlar	Metafor Sayısı	f
1	Tarihi Olayları Sıralayan	Alfabe(9), Alfabetik Sıra(2), Alışveriş Sırası(1), Bankadaki Sıra(1), Bir Film(1), Bir Matematik Probleminin Çözümü(1), Bir Trenin Vagonları(1), Boy Sıralaması(2), Cetvel(5), Cetveldeki Sayılar(1), Eğitim Sırası(1), Film Şeridi(1), Fotoğraf Albümü(1), Geçmişin Sıralanması(1), İnsan Hayatı(2), Hastane Doğum Listesi(1), Kütüphanedeki Kitap Sıralaması(1), Kantindeki Sıralanma(1), Okul Bahçesindeki Sıra(2), Otobüs Durağındaki Sıra(2), Özgeçmiş(1), Pide Kuyruğu(1), Romandaki Olay Örgüsü(1), Saat(7), Sayfalar(1), Sayılar(3), Sınıftaki Sıralar(1), Sınıf Listesi(1), Takvim(4), Tarihi Kitap(1), Trafikteki Araç Sırası(1)	30	59
2	Tarihi Olayları Düzenleyen	4+4+4 Sistemi(1), Bir Ağacın Yaprakları(1), Cetvel(1), Ciltli Kitap(1), Çiçek(1), Ders Programı(1), Evrendeki Düzen(1), Namaz Vakitleri(1), Okul Bahçesindeki Sıra(2), Raftaki Ürünler(1), Renkli Kalemler(1), Sınıftaki Sıralar(1), Takvim(1), Yapboz(1)	14	15
3	Tarihi Öğreten	Bir Film Serisi(1), Cetvel(1), Ödül(1), Pide Kuyruğu(1), Saat(2), Takvim(3), Tarih Kitabının Özeti(1)	7	10
Toplam			51	84

Tablo 4.14 incelendiğinde, alt gelişmişlik düzeydeki katılımcıların “Kronoloji” kavramına yönelik olarak toplam 51 metafor, 84 katılımcı tarafından oluşturulmuştur. Söz konusu metaforlar ortak özellikleri bakımından 3 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda her metafor, gerekçesini oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1. Tarihi Olayları Sıralayan

Tablo 4.14 incelendiğinde “Tarihi Olayları Sıralayan” kategorisi toplam 30 metafor ve 59 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforların “Alfabe” (f=9), “Saat” (f=7), “Cetvel” (f=5) ve “Takvim” (f=4) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Tarihi Olayları Sıralayan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Kronoloji *alfabe* gibidir. Çünkü alfabedeki harfler sırayla kronolojik olarak gider. Alfabede harfler nasıl sıralanırsa tarih kronolojisi de öyle sıralanır [A, K21].

Kronoloji kütüphanelerdeki kitapların sıralanması gibidir. Kütüphanede nasıl harf sırasına göre bulunursa kronolojide de tarihi olaylar öyle sıralanır. Yoksa kütüphanedeki aradığımız kitabı çok zor buluruz, belki de bulamayız. Aynen bunun gibi kronoloji olmazsa tarihi olaylar içinde kaybolabiliriz [Görüşme Kaydı: A, E32].

Kronoloji *alfabe* gibidir. Çünkü alfabe harflerin art arda gelmesiyle oluşur. Kronoloji de önemli tarihi olayların art arda gelmesiyle oluşan sıralamadır [A, E98].

Kronoloji benim için matematikteki sayılar gibidir. Çünkü bu sayılar nasıl sıralanıyorsa kronoloji de tarihi bilgileri öyle sıralar [Görüşme Kaydı: A, K65].

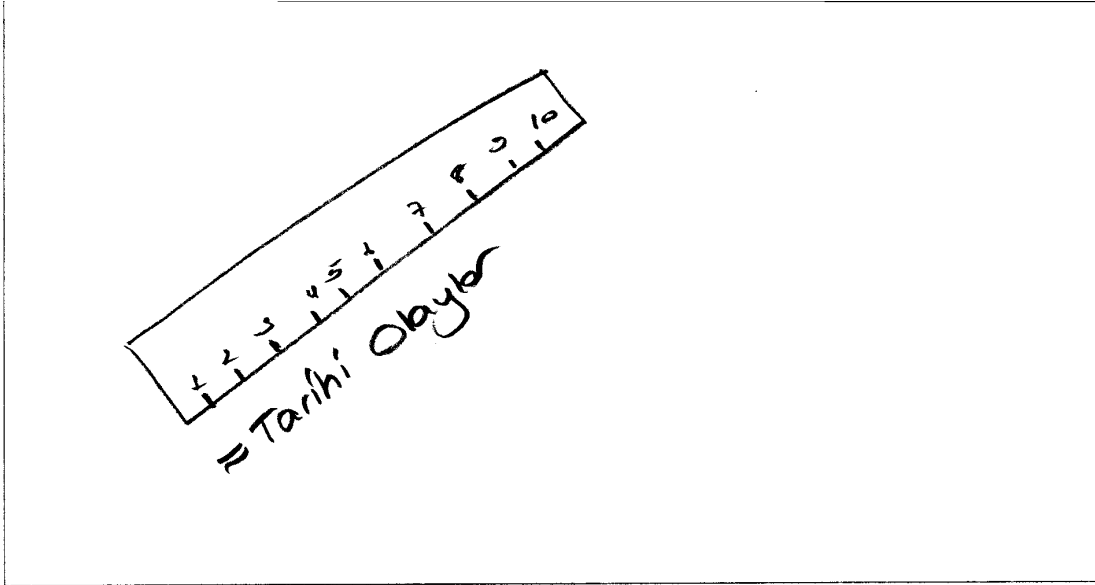
Kronoloji deyince benim aklıma sayılar geliyor. Çünkü nasıl ki sayılar bir sıra halinde diziliyorsa kronoloji de tarihler sıra halindedir. Mesela örnek verecek Atatürk’ün okuduğu okullar anlatılırken kronolojik sıraya göre anlatılır [Görüşme Kaydı: A, E31].

Kronoloji *alfabe* gibidir. Çünkü harflerin hepsi belli bir sıraya göre dizilmiştir. Harfler nasıl dizildiyse tarihsel olaylar da öyle sıraya dizilir [A, E101].

Kronoloji *saat* gibidir. Çünkü saat zamanı gösterir ve zaman belli bir sırayla ilerler. Kronoloji de geçmişten şimdiye kadar olan şeyleri sıra ile bizlere aktarır [A, K197].

Kronoloji *cetvel* gibidir. Çünkü cetvelde 0,1,2,3,4.... şeklinde sıralama vardır. Bu bize kolaylık sağlar. Kronoloji de böyledir. Her tarihin bir sırası vardır [A, K8].

Şekil-4.80. 8 kodlu katılımcının çizimi

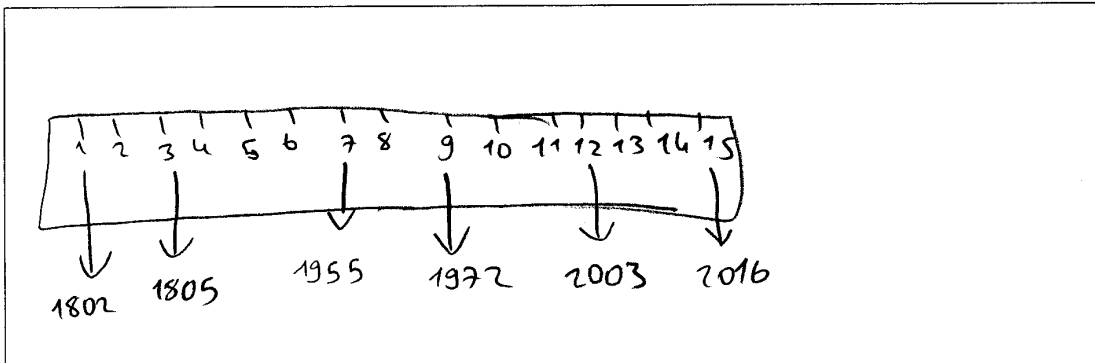
Tarihi olaylar kronolojik olarak cetveldeki sayılar gibi sıralanır. Yani kronoloji sıralamayı sağlıyor [Görüşme Kaydı: A, K8].

Kronoloji *cetvel* gibidir. Çünkü cetvelde sayılar ve çizgiler bir sıra ile düzenlenmiştir. Kronolojide tarihi olaylar belli bir sıra ile düzenlenir [A, K46].

Kronoloji *cetvel* gibidir. Çünkü cetvelde sayılar sırayla gidiyor. Biz de yaşantımızdaki önemli olayları sıralarsak cetvele benzer bir çizelge oluşur. Önemli olaylar 0,5,10 gibi ilerlerken sıradan olaylar ise aradaki ufak çizgilerin sayıları gibidir. İşte kronoloji de buna benziyor. Önemli tarihi olayları belli bir sıraya koyar ve bizlere gerekli bilgileri açıklar [A, E86].

Kronoloji *cetveldeki sayılar* gibidir. Çünkü cetveldeki sayılar sırayla yazıldığı için bizlere birçok kolaylıklar sağlar. Kronolojide de tarihi olayların tarihleri sırayla yazıldığı için fotoğrafın bütününe görme konusunda bizlere kolaylık sağlar [A, K134].

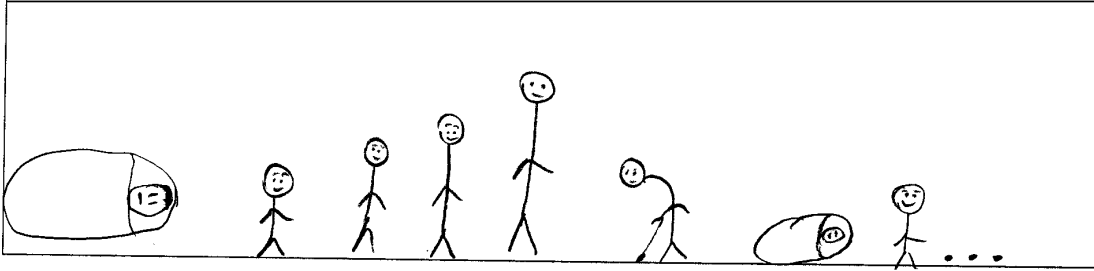
Şekil-4.81. 134 kodlu katılımcının çizimi

Kronoloji *kütüphanedeki kitap sıralaması gibidir*. Çünkü kütüphanedeki kitapları kolayca bulunsun diye belli bir sıraya göre konur. Kronoloji de böyledir. Kronoloji önemli tarihleri sıralar ve bizler de kolayca aradığımızı buluruz [A, E32].

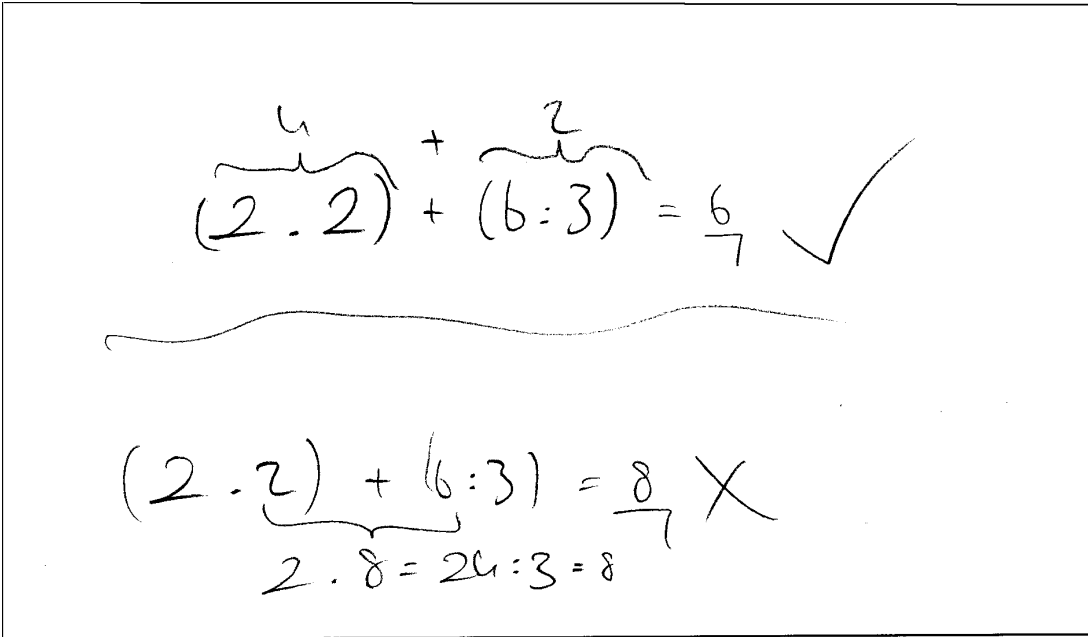
Kronoloji *insan hayatı gibidir*. Çünkü insan hayatında her şey bir sıraya göre olur. Doğma, büyüme, gelişme, yaşlanma, ölme gibi. Kronoloji de bu şekildedir. Önemli tarihi olaylar doğar, büyür, gelişir ve ölür. Bunu kronolojide daha iyi görürüz [A, K41].

Şekil-4.82. 41 kodlu katılımcının çizimi

Kronoloji *bir matematik probleminin çözümü gibidir*. Çünkü bir matematik problemini işlem önceliğine göre sıraya alıp çözersek doğru cevabı daha kolay buluruz. Ama işlem önceliğine uymazsak çok yanlış sonuçlar çıkabilir. Kronoloji de tarihi doğruları daha kolay bulabilmemiz için bize bir kolaylık sağlıyor, kafamızın karışmasını önüyor [A, K105].

Şekil-4.83. 105 kodlu katılımcının çizimi

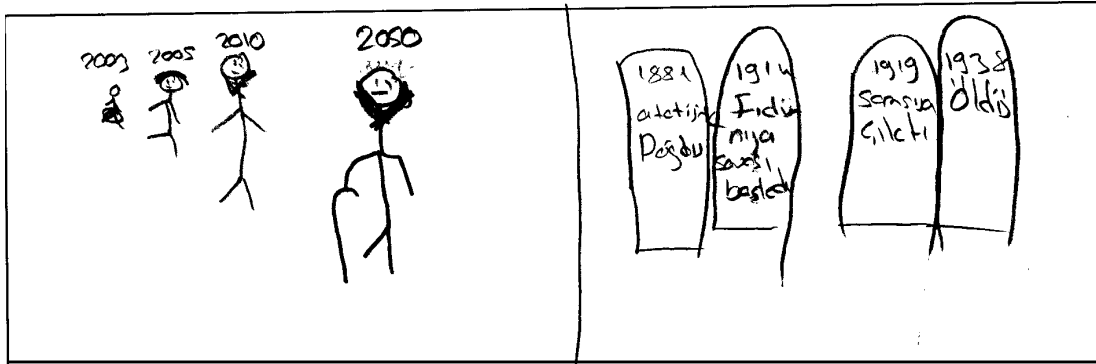
Yukarıdaki görselde görüldüğü gibi birinci kısımda işlem sıralaması doğru olduğu için aldığımız sonuç doğrudur. İkinci kısımdaki problemin yanlış gidişatı

işlem sırasını yanlış yapmaktan kaynaklanmış ve yanlış sonuç elde edilmiştir. Tarihsel olaylar da doğru sıralanırsa doğru sonuçlar elde edilebilir yoksa karışıklıklar çıkabilir [A, K105].

Kronoloji *film şeridi* gibidir. Çünkü hayatımızın kronolojisi film şeridi gibi gözümüzün önünden geçip gider. Tarihi olaylar da film şeridi gibi belli bir sırayla akıp gider. Kronoloji de bu film şeridinin sıralanmış hâlidir [A, K113].

Kronoloji *fotoğraf albümü* gibidir. Çünkü fotoğrafları albüme bebekliğimizden büyüye kadar sırayla koyarız. Kronoloji de tarihteki bir olayı sıralayarak bizlere anlatır ve aktarır [A, E121].

Şekil-4.84. 121 kodlu katılımcının çizimi

Kronoloji denilince aklıma sıralama geliyor. Bir insanın hayat sıralaması, Atatürk'ün hayat sıralaması gibi. Tarihi olaylar da insan hayatına benzer şekilde sıralanıyor [Görüşme Kaydı: A, E121].

Kronoloji *takvim* gibidir. Çünkü bir takvimin yaprakları nasıl belli bir zamana göre sıralanıyorsa kronoloji de aynıdır. Takvim yapraklarında aynı tarihte olmuş olan olayları hatırlatan küçük notlar vardır. Kronoloji de tarihte yaşanmış önemli şeyleri daha detaylı ve sıralı olarak bize yansıtır [A, K131].

Kategori 2. Tarihi Olayları Düzenleyen

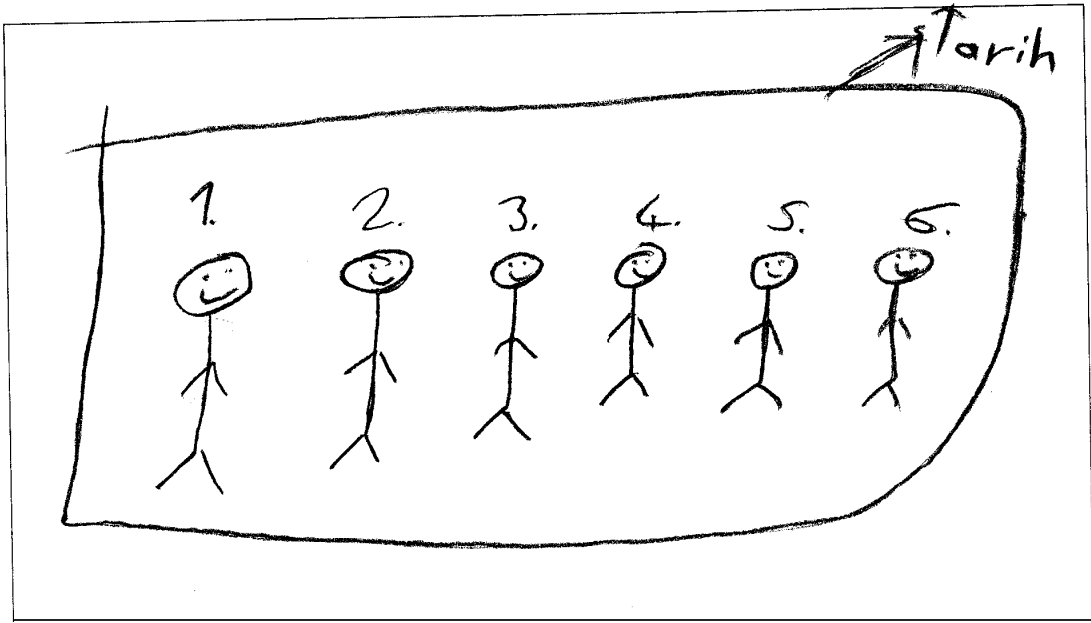
Tablo 4.14 incelendiğinde “Tarihi Olayları Düzenleyen” kategorisi toplam 14 metafor ve 15 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforun “Okul Bahçesindeki Sıra”(f=2) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Tarihi Olayları Düzenleyen” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Kronoloji *okul bahçesindeki sıra* gibidir. Çünkü burada her şey düzen içindedir. En baş sıradan itibaren baktığınız zaman hangi sıranın kaçınıcı sınıfa ait olduğunu bulabiliriz. Kronolojiye baktığınız zaman hangi olay nerede, ne zaman, nasıl olmuş

kolaylıkla görebiliriz. Yani tarihi bilgiler kronolojide bir düzen içinde olur [A, K231].

Kronoloji *okul bahçesindeki sıra* gibidir. Çünkü bizler sıra olunca nasıl izdiham olmaz, düzgünce içeri girersek tarihsel bilgilerin de belli bir sırası vardır. Böylelikle bir karışıklık olmaz, aradığımız bilgileri kronolojide belli bir düzen içinde buluruz [A, K245].

Şekil-4.85. 245 kodlu katılımcının çizimi

Kronolojik sırada bir düzen vardır aynı bir okuldaki öğrencilerin düzenli bir sıra olması gibi [Görüşme Kaydı: A, K245].

Kronoloji *raftaki ürünler* gibidir. Çünkü bir marketteki ürünler, raflara belli bir düzen içinde dizilir ki hem kolay bulunsun hem de karışıklık olmasın. Kronoloji de tarihte yaşanmış olayları belli bir düzene göre sıralar ki hem kolay bulunsun hem de kolayca anlaşılsın. Yani bilgileri belli bir düzene sokar [A, E219].

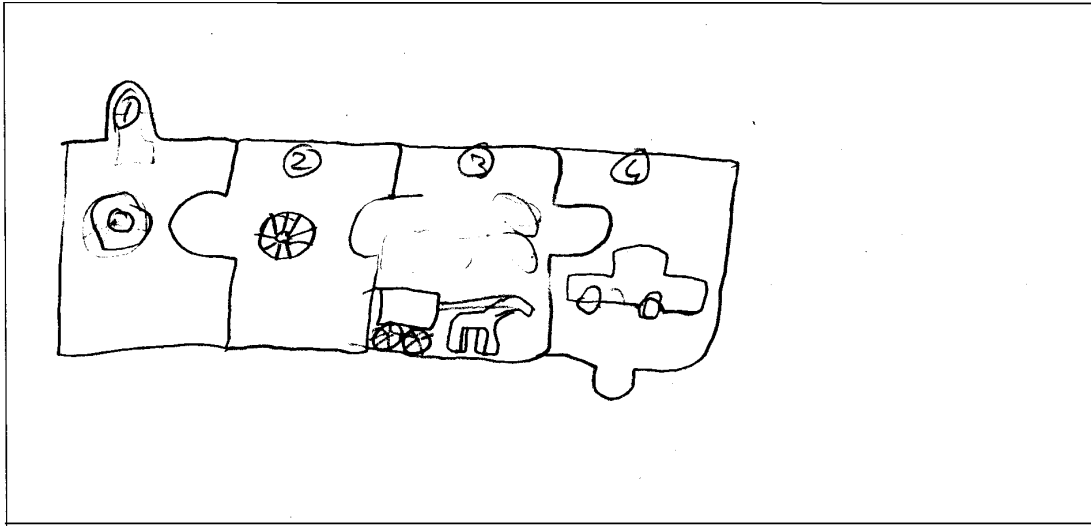
Kronoloji *takvim* gibidir. Çünkü takvimde günler, aylar, yıllar bellidir ve düzenlidir. Aynen kronoloji de böyle düzenlidir. Tarihi bilgileri düzenleyerek kafamızın karışmasını önler, olayları daha net görmemizi sağlar [A, K227].

Kronoloji bana göre takvim gibidir. Takvim bize tarihi olayların zamanlarını gösterir. Kronoloji de aynen bunun gibi. Tarih bilgilerini düzenler [Görüşme Kaydı: A, E83].

Kronoloji deyince benim aklıma takvim geliyor. Mesela bir insan doğar, bebek olur, çocuk olur, yetişkin olur ve ölür. Hepsinin tarihleri takvimde belli. Çünkü takvimde Ocak, Şubat, Mart gibi belli aylar, günler vb. şeyler vardır. Aynı şekilde bizim için özel olan şeyler de tarihler de kronoloji içinde yani bir düzen içinde bulunur [Görüşme Kaydı: A, K108].

Kronoloji *yapboz* gibidir. Çünkü yapbozun her parçası birbiri ile alakalıdır. Her parçanın yeri belirlidir ve biri olmazsa yapboz tam olmaz. Mesela birinci parçadan sonra ikinci gelir, üçüncü gelemmez. Kronoloji sıralamasında da mesela tekerleğin icadından sonra hemen araba gelemmez. Her şey belirlidir ve belli bir sırası vardır. Sonuçta kronoloji tarihi olayları sıralar, düzenler, önemli yerlerine değinir, dikkatimizi o önemli noktalara çeker [A, E247].

Şekil-4.86. 247 kodlu katılımcının çizimi

Tarihi olaylar kronoloji sayesinde düzenlenerek eksik kalan yerler tamamlanır. Tarih yapbozundaki karışıklığı gideren ve düzene koyan kronolojidir [Görüşme Kaydı: A, E247].

Kronoloji *ders programı* gibidir. Çünkü ders programında hangi günler hangi derslerin olduğu bellidir. Biz de ona göre hazırlanır ve çantamızı ayarlarız. Kronoloji de tarihi olayları ders programı gibi sınıflandırır. Kronolojiye baktığımızda kafamız karışmaz, ona göre önemli bilgileri bir bakışta görmüş oluruz [A, E33].

Kronoloji *namaz vakitleri* gibidir. Çünkü beş vakit namaz, insanın hayatını düzene sokar. Kronoloji de tarihsel olayları belli düzene sokar [A, E82].

Namaz vakitlerinin belli aralıkları vardır. Bu aralıkların dışına çıkamazsın. Kronoloji de tarihi belli aralıklarda düzene sokar. Bir düzen var yani [Görüşme Kaydı: A, E82].

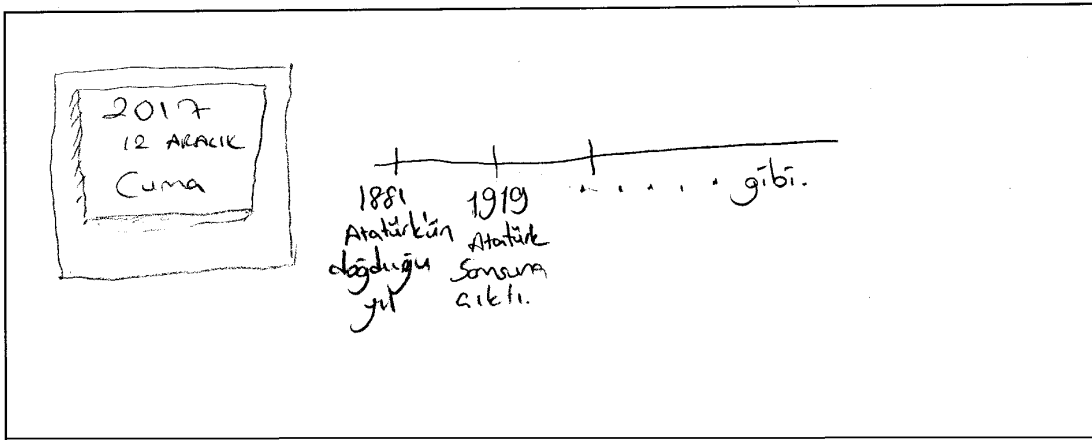
Kategori 3. Tarihi Öğreten

Tablo 4.14 incelendiğinde “Tarihi Öğreten” kategorisi toplam 7 metafor ve 10 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforların “Takvim” (f=3) ve “Saat” (f=2) olduğu

görülmektedir. Aşağıda “Tarihi Öğreten” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Kronoloji *takvim* gibidir. Çünkü takvim zamanla alakalı bir şeydir. Kronoloji de zamanla alakalı bir şeydir. Takvim yapraklarının üstünde şu günde şu olmuştur gibi yazılar yazıyor. Böylelikle birçok şeyi aslında öğrenmiş oluyoruz. Kronoloji de aynı şekilde hangi tarihte hangi olayın olduğunu bizlere kısaca gösteriyor. Bizim de tarihi öğrenmemiz daha kolay oluyor [A, K107].

Şekil-4.87. 107 kodlu katılımcının çizimi

Kronoloji denilince benim aklıma takvim geliyor. Çünkü takvim yapraklarının üstünde birçok bilgiler var, birçok şeyler öğreniyoruz. Kronoloji de aynı şekilde böyle. Mesela 1881’de Atatürk doğmuştur, 1919 Atatürk Samsun’a çıkmıştır gibi birçok tarihi bilgiyi bize öğretir [Görüşme Kaydı: A, K107].

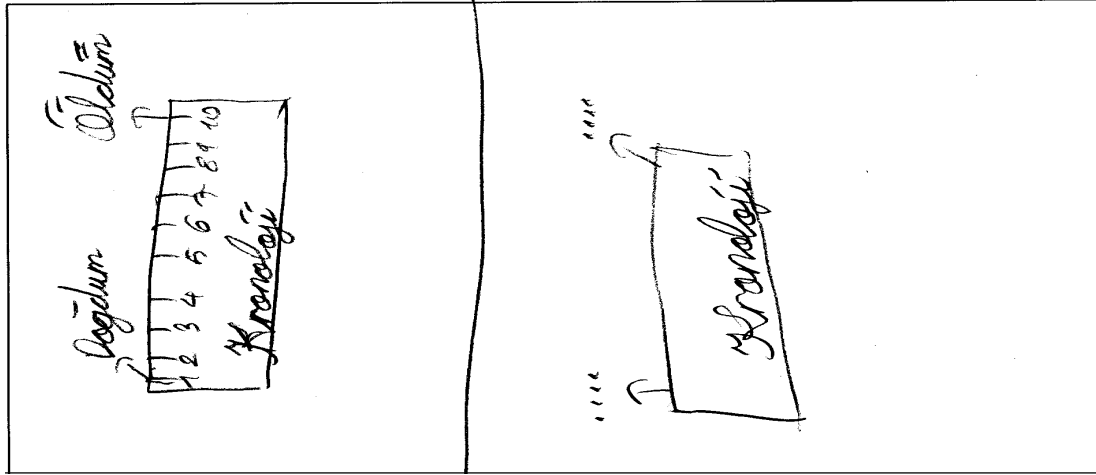
Kronoloji *takvim* gibidir. Çünkü takvim sayesinde günleri, ayları, özel günleri bilebiliriz. Kronoloji sayesinde geçmişte yaşanan olaylar hakkında ne zaman, nerede, nasıl, kim gibi birçok soruların cevabını öğrenebiliriz [A, K133].

Kronoloji *saat* gibidir. Çünkü saatsiz zamanı kolayca öğrenemeyiz. Ama saate bakar bakmaz zamanı öğreniriz. Kronolojisiz de önemli tarihleri öğrenmemiz gecikir. Ama kronolojiye bakar bakmaz tarihleri hemen öğreniriz ve ezberleriz. Yani kronoloji sayesinde önemli olayların tarihini ve birçok şeylerini öğrenebiliriz. Kronolojisiz tarihi öğrenmek, saatsiz zamanı öğrenmeye benzer [A, K68].

Kronoloji benim için bir eğitim gibidir. Herhangi bir konuda eğitim alırken bir sırası vardır. O sıra olmadan eğitim eksik kalır, öğrenemeyiz yani. Kronoloji de tarihi sıralayarak bilgi verir. Daha iyi öğreniriz bence. Yoksa karışık olabilir, kafamız karışır belki [Görüşme Kaydı: A, K67].

Kronoloji *cetvel* gibidir. Çünkü *cetvel*deki sayılar olmazsa neyi ne kadar ölçtüğümüzü bilemeyiz ya da zor ölçeriz. Kronoloji olmazsa tarihteki olmuş olayları öğrensek bile karışıklıklar olabilir. Kronoloji en azından olayları öğrenmemizi kolaylaştırır. Tarihi daha iyi anlamış ve öğrenmiş oluruz [A, E99].

Şekil-4.88. 99 kodlu katılımcının çizimi

Kronoloji tarihi olarak sıralayarak daha kolay öğrenmemizi sağlıyor. Yoksa konuları öğrenmemiz çok zor olurdu [Görüşme Kaydı: A, E99].

Kronoloji *tarih kitabının özeti* gibidir. Çünkü tarih kitabında tarihi hadiseler hakkında yoğun bilgiler vardır. Kronoloji ise tarih kitabındaki bu bilgilerin özeti gibidir. Sadece önemli olayların tarihlerini ve kısa bir özetini gösterir. Böylelikle kafamızda bir şekil belirir ve konuyu daha kolay öğrenmiş oluruz [A, K168].

Kronoloji benim için alfabe gibidir. Çünkü alfabe olmadan okuma yazma öğrenilemez. Bence kronoloji olmadan tarih dersini öğrenmek, tarihle ilgili bir şey ezberlemek o kadar zor olur [Görüşme Kaydı: A, K66].

4.2. Orta Gelişmişlik Düzeye İlişkin Bulgular

4.2.1. Cumhuriyet Kavramına İlişkin Bulgular

Tablo-4.15. Orta Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Cumhuriyet” Kavramına Yönelik Oluşturdukları Metaforlar

Sıra No	Metafor	f	(%)	Sıra No	Metafor	f	(%)
1	Ağaç	2	2,66	25	Hürriyet	2	2,66
2	Ağaç Kökü	1	1,33	26	Işık	2	2,66
3	Altın	1	1,33	27	İskelet	4	5,32

4	Anne	1	1,33	28	Kafesinden Çıkan Bir İnsan	1	1,33
5	Atatürk'ün Bize Bıraktığı Büyük Bir Miras	1	1,33	29	Kafesten Kurtulmuş Kuş	1	1,33
6	Ayak	2	2,66	30	Kale	1	1,33
7	Aydınlığa Açılan Kapı	1	1,33	31	Kalkan	1	1,33
8	Ay Işığı	1	1,33	32	Kalp	4	5,32
9	Beyin	5	6,65	33	Kapı	1	1,33
10	Bina	5	6,65	34	Kuş Gibi Uçmak	1	1,33
11	Bir Dağ	1	1,33	35	Kuşların Uçması	1	1,33
12	Dalgalı Bir Deniz	1	1,33	36	Lider	1	1,33
13	Devletin Direği	1	1,33	37	Milletin Damarı	1	1,33
14	Devletin Kolunu	1	1,33	38	Okul	1	1,33
15	Dışarıya Açılan Pencere	1	1,33	39	Omurga	1	1,33
16	Direk	2	2,66	40	Özgürlük	2	2,66
17	Direk ve Işık	1	1,33	41	Özgürlük ve Demokrasi	1	1,33
18	Etrafına Düzen Sağlayan Bir Kutu	1	1,33	42	Sandık	1	1,33
19	Ev	6	7,98	43	Su	1	1,33
20	Evin Kapısı	1	1,33	44	Telefonun İşletim Sistemi	1	1,33
21	Güneş	3	3,99	45	Uçan Kuş	1	1,33
22	Harita	1	1,33	46	Uzun bir ip	1	1,33
23	Hayat	1	1,33	47	Yağ	1	1,33
24	Hücrenin Çekirdeği	1	1,33	48	Yönetici	1	1,33
Toplam						75	100

Tablo 4.15 incelendiğinde orta gelişmişlik düzeydeki katılımcılar tarafından “Cumhuriyet” kavramına ilişkin 48 farklı metafor geliştirilmiştir. Bu metaforlardan 36 tanesi yalnız bir katılımcı tarafından geliştirilirken geriye kalan 12 metafor, 2-6 katılımcı tarafından geliştirilmiştir. “Cumhuriyet” kavramına ilişkin metaforların sıklık dağılımına bakıldığında kullanılan en fazla metaforlar “Ev” (f=6), “Beyin” (f=5), “Bina” (f=5), “İskelet” (f=4), “Kalp” (f=4) ve “Güneş” (f=3) olarak belirlenmiştir.

Tablo-4.16. Orta Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Cumhuriyet” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori	Metaforlar	Metafor Sayısı	f
1	Yönetim Biçimi Olan	Beyin(5), Etrafına Düzen Sağlayan Bir Kutu(1), Güneş(3), Hücrenin Çekirdeği(1),	10	17

		Hürriyet(2), Kuş Gibi Uçmak(1), Telefonun İşletim Sistemi(1), Okul(1), Uzun Bir İp(1), Yönetici(1)		
2	Sağlam Bir Yapısı Olan	Bina(5), Bir Dağ(1), Devletin Direği(1), Direk(2), Ev(1), İskelet(4), Kapı(1), Omurga(1)	8	16
3	Özgürlüğe Ulaştıran	Aydınlığa Açılan Kapı(1), Dalgalı Bir Deniz(1), Dışarıya Açılan Pencere(1), Hayat(1), Kafesinden Çıkan Bir İnsan(1), Kafesten Kurtulmuş Kuş(1), Kuşların Uçması(1), Özgürlük(2), Özgürlük ve Demokrasi(1), Sandık(1), Uçan Kuş(1)	11	12
4	Devleti Ayakta Tutan, Varlığı Gerekli Olan	Ayak(2), Ağaç(2), Ağaç Kökü(1), Devletin Kolunu(1), Kalp(4)	5	10
5	Temel İhtiyaç Olan	Ev(5), Yağ(1)	2	6
6	Ülkemizi Koruyan	Anne(1), Evin Kapısı(1), Kale(1), Kalkan(1)	4	4
7	Aydınlatan ve Işık Saçan	Ay Işığı(1), Direk ve Işık(1), Işık(2)	3	4
8	Değerli Bir Miras Olan	Altın(1), Atatürk'ün Bize Bıraktığı Büyük Bir Miras(1)	2	2
9	Yol ve Yön Gösteren	Harita(1), Lider(1)	2	2
10	Hayat Kaynağı Olan	Milletin damarı(1), Su(1)	2	2
Toplam			49	75

Tablo 4.16 incelendiğinde, orta gelişmişlik düzeyde “Cumhuriyet” kavramına ilişkin toplamda 49 metafor, 56 katılımcı tarafından oluşturulmuştur. Söz konusu metaforlar ortak özellikleri bakımından 10 kavramsal kategori altında toplanmıştır ve bu kategoriler ile ilgili bilgiler aşağıda verilmiştir. Katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda her metafor, gerekçesini oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1. Yönetim Biçimi Olan

Tablo 4.16 incelendiğinde “Yönetim Biçimi Olan” kategorisi toplam 10 metafor ve 17 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforların “Beyin” (f=5) ve “Güneş” (f=3) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Yönetim Biçimi Olan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine ve görüşmeye yer verilmiştir.

Cumhuriyet *beyin(imiz)* gibidir. Çünkü beynimiz etrafa bilgi saçar. Cumhuriyet devlete ışık saçan bir beyin gibi bir yönetim biçimidir [O, K54].

Cumhuriyet *beyin* gibidir. Çünkü beyin vücudumuzu yönetir, cumhuriyet de ülkemizi [O, K119].

Cumhuriyet *güneş* gibidir. Çünkü güneş herkesi ısıtır ve mevsimlerin oluşumu da güneşe bağlıdır. Güneşin o günkü ısısına ve mevsimlere göre insanlar uygun giyinir, ona göre hareket eder. Cumhuriyet yönetimi halkın tümü içindir. Bu yönetimde herkes alınan kararlara göre hareket eder [O, K115].

Cumhuriyet *hürriyet* gibidir. Çünkü bu yönetimde herkes özgürdür, herkes istediğini yapabilir, seçme ve seçilme hakkı vardır. Halkın kendi kararını vermesi çok güzel bir şey. Bir düşünün, bu yönetimde herkes rahat ve istediğini yapabiliyor [O, E184].

Cumhuriyet benim için halkın kendisini yönetecek kişileri seçtiği bir sistemi ifade ediyor [Görüşme Kaydı: O, K1].

Cumhuriyet *telefonun işletim sistemi* gibidir. Çünkü telefonunun işletim sistemi olmazsa telefon bir hiçtir. Telefondaki bütün işleri işletim sistemi yürütür. Çünkü telefonu o yönetir. Devletin işletim sistemi de cumhuriyettir ve tüm işleri cumhuriyet yürütür ve yönetir [O, E126].

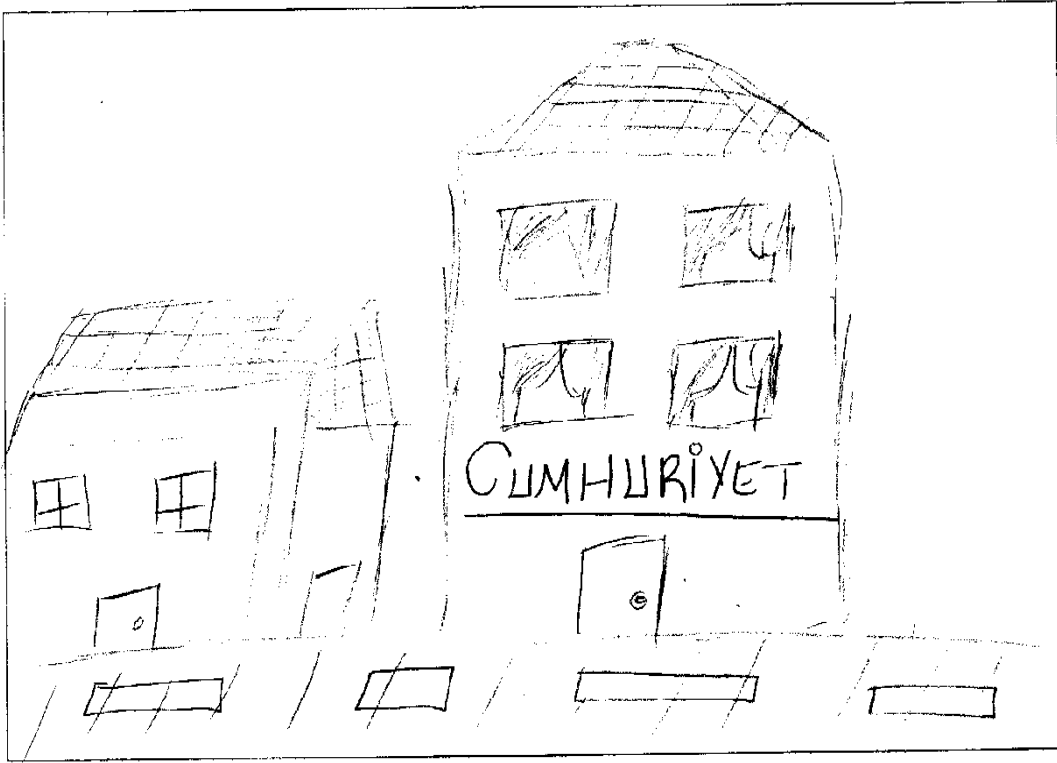
Cumhuriyet *hücrenin çekirdeği* gibidir. Çünkü hücre içindeki tüm olaylar çekirdek kısmından yönetilir. Aynen ülkemiz içindeki tüm olaylar cumhuriyet merkezli yönetilir. Eğer hücre çekirdeği (Cumhuriyet) olmazsa hücre kafasına göre davranır, hücre yönetiminden çıkar ve organeller bir arada duramaz, paramparça olur. Cumhuriyet yönetimi olmazsa ülkemizde sıkıntı çıkabilir [O, E150].

Kategori 2. Sağlam Bir Yapısı Olan

Tablo 4.16 incelendiğinde “Sağlam Bir Yapısı Olan” kategorisi toplam 8 metafor ve 16 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforların “Bina” (f=5), “İskelet” (f=4) ve “Direk” (f=2) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Sağlam Bir Yapısı Olan” kategorisi altındaki metaforların katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Cumhuriyet *bir bina* gibidir. Çünkü binayı ilk baştan temelini nasıl sağlam yaparsan veya nasıl çürük olursa arkası/üstü de öyle gelir. Temeline bağlı olarak arkası da gelir. Cumhuriyet de aynı bir bina gibi nasıl sağlam kalırsa öyle devam eder [O, K99].

Şekil-4.90. 99 kodlu katılımcının çizimi

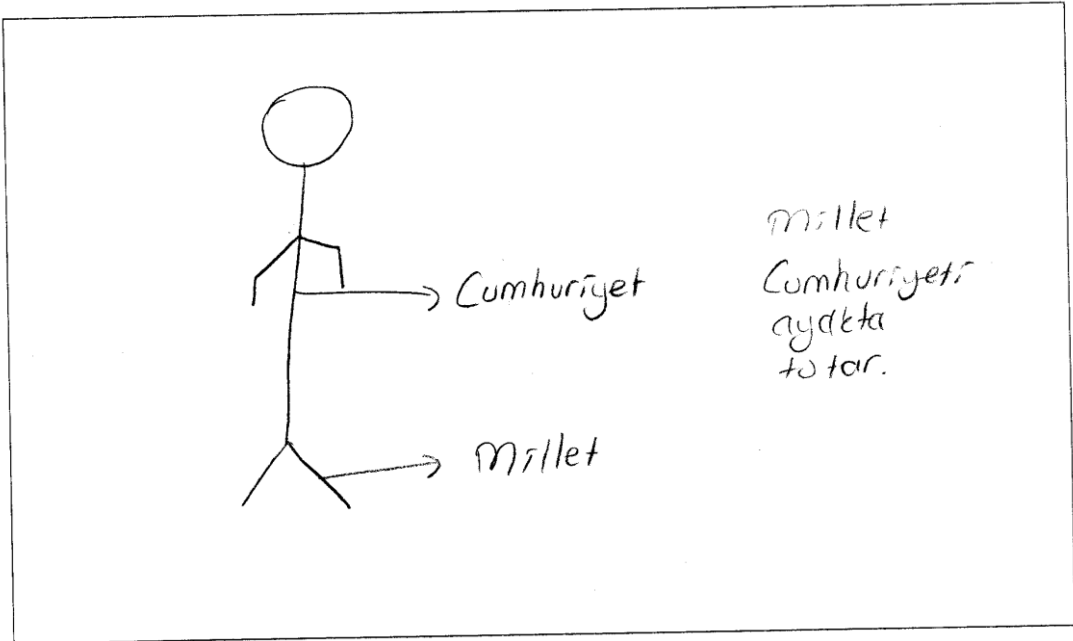

Cumhuriyet *bina* gibidir. Çünkü cumhuriyet asla yıkılmayan bir kuledir, yani sağlam bir düzendir. Eğer o sağlam kule yıkılırsa bir düzen olamaz. Her şey birbirinin içine girer ve yıkılır [O, K4].

Bana göre cumhuriyet sağlam bir yapıda olduğu için kolayca yıkılamayan bir yönetim düzenini ifade ediyor [Görüşme Kaydı: O, K4].

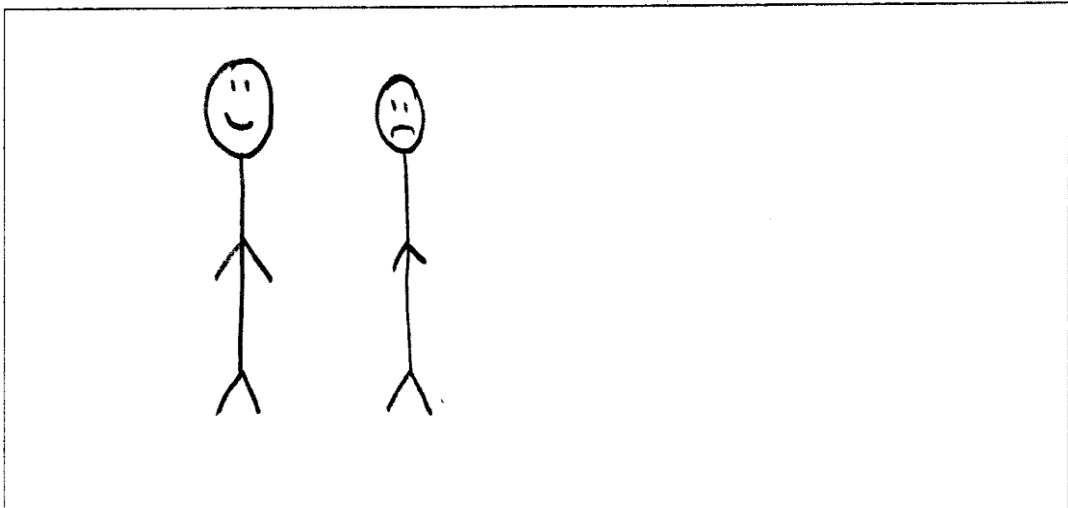
Cumhuriyet *iskelet* gibidir. Çünkü eğer bir insanın iskeleti olmazsa vücudunda bir düzen olmaz, bir yığıntı ve karmaşa içinde kalır. İşte seçimler sayesinde her şey bir düzen içerisinde, yapılacak işler planlanır ve daha sonra da olaylar düzenli olarak devam eder. Bunun sebebi cumhuriyet yönetiminin sağlamlığıdır [O, E46].

Şekil-4.89. 46 kodlu katılımcının çizimi

Cumhuriyeti ben iskelet olarak düşündüm. İskeletin parçaları da millet oluyor. Çizdiğim resimde millet, kemik parçalarıdır. Millet sayesinde cumhuriyet ayakta duruyor. Milletin sağlamlığı demek cumhuriyetin sağlamlığı demek. [Görüşme Kaydı: O, E46].

Cumhuriyet *iskelet* gibidir. Çünkü bir bedende iskelet olmazsa o beden ayakta duramaz. Bir devlette de cumhuriyet sağlam olmazsa ayakta duramaz [O, K2].

Cumhuriyetin sağlam olduğu bir ülkede insanlar gülüyor, diğer ülkede ise cumhuriyet yok ve insanlar hiç mutlu değil [Görüşme Kaydı: O, K2].

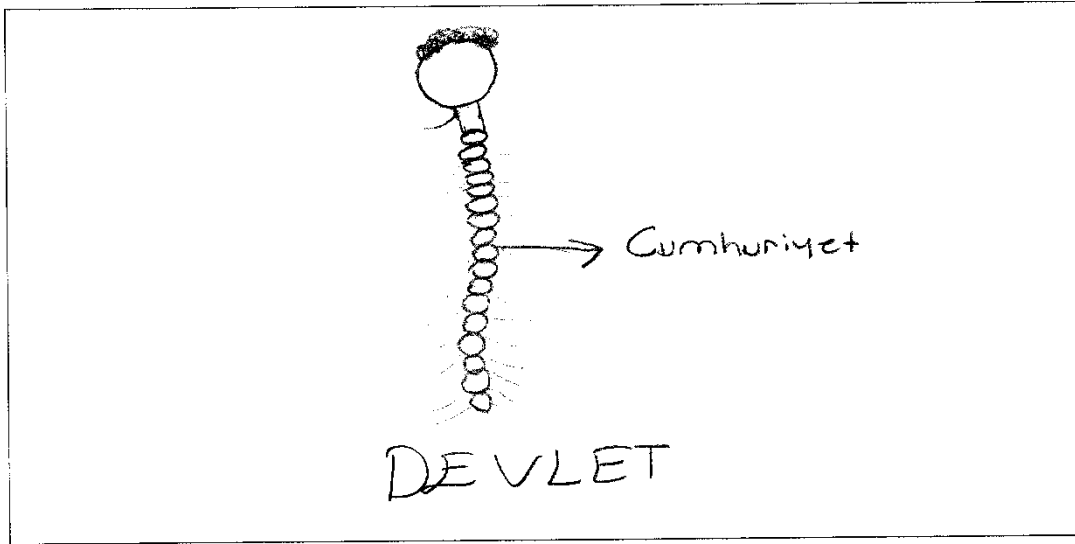
Cumhuriyet *iskelet* gibidir. Çünkü iskelet olmadan insan ayakta duramaz. Cumhuriyet olmadan devlet olmaz, olsa bile ayakta duramaz [O, K144].

Cumhuriyet *direk* gibidir. Çünkü devleti ayakta tutar [O, K101].

Cumhuriyet *ev* gibidir. Çünkü evin temeli sağlam olmazsa ev çöker. Cumhuriyet sağlam olmazsa devlet çöker [O, E135].

Cumhuriyet *omurga* gibidir. Çünkü biz insanlarda omurga olmazsa neredeyse sırf et oluruz ve ayakta kalamayız. Yani cumhuriyet de olmazsa biz Türk Milleti ayakta kalamayız [O, K143].

Şekil-4.91. 143 kodlu katılımcının çizimi

Kategori 3. Özgürlüğe Ulaştıran

Tablo 4.16 incelendiğinde “Özgürlüğe Ulaştıran” kategorisi toplam 11 metafor ve 12 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforun “Özgürlük” (f=2) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Özgürlüğe Ulaştıran” kategorisi altındaki metaforların katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine ve görüşmeye yer verilmiştir.

Cumhuriyet *özgürlük* gibidir. Çünkü cumhuriyette herkesin seçme ve seçilme hakkı vardır, özgür ve eşittir. Kimse sınırı aşmadıkça yani gerekmedikçe birbirinin hakkını yiyemez. En önemlisi de cumhuriyette herkes özgür bir şekilde hakkını arayabiliyor [O, E182].

Cumhuriyet benim için özgürlük demek. Yani özgür bir insan mutlu ve huzurlu olur. Ama özgür olmayan birisi, dört duvar arasında gibi olan bir insansa

huzursuz olur, mutsuz olur, karamsar olur. Cumhuriyet bizleri özgürlüğe kavuşturdu bana göre [Görüşme Kaydı: O, K196].

Cumhuriyet *kafesinden çıkan bir insan* gibidir. Kafes, bir hapishanenin minyatürü. Birinin özgür olamaması, dört duvar arasında kalması gibi. Yani düşünün, yıllarca dört duvar arasında kalıp ve bir gün oradan çıkıp sonsuz gökyüzünü görmek, istediğin yeri görüp gezebilmek. Ne kadar güzel bir şey değil mi? İşte cumhuriyet de böyledir [O, K168].

Cumhuriyet benim için kafesten kurtulmuş bir kuş gibidir. Çünkü kafesten kurtulmuş kuş bağımsızlığına, özgürlüğüne kavuşmuştur. İsteddiği gibi uçar. Cumhuriyetin yaşandığı ülkelerdeki insanlar da özgür ve bağımsızdır [Görüşme Kaydı: O, K197].

Cumhuriyet *aydınlığa açılan bir kapı* gibidir. Çünkü Cumhuriyet, milli bağımsızlığı ve yeniliği getirmiştir [O, K100].

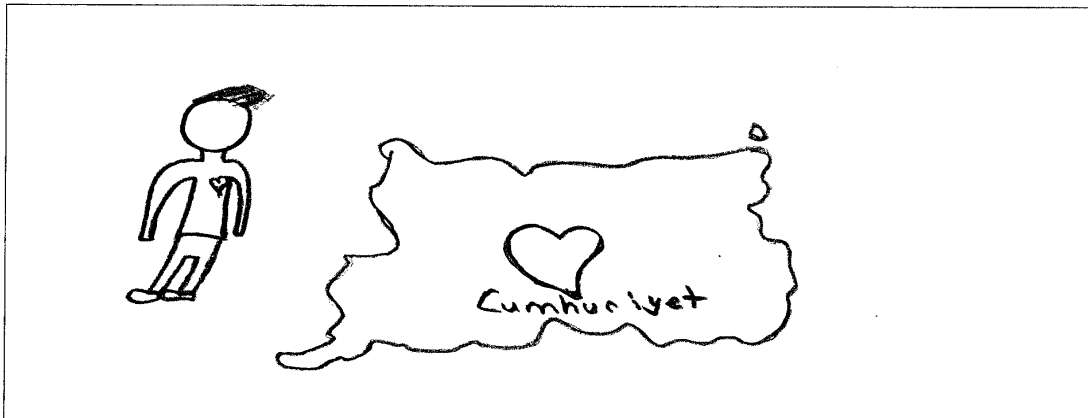
Kategori 4. Devleti Ayakta Tutan, Varlığı Gerekli Olan

Tablo 4.16 incelendiğinde “Devleti Ayakta Tutan, Varlığı Gerekli Olan” kategorisi toplam 5 metafor ve 10 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılanların “Kalp” (f=4), “Ağaç” (f=2) ve “Ayak” (f=2) oldukları görülmektedir. Aşağıda “Devleti Ayakta Tutan, Varlığı Gerekli Olan Cumhuriyet” kategorisi altındaki metaforların katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsele ve görüşmeye yer verilmiştir.

Cumhuriyet *kalp* gibidir. Çünkü insanın kalbi olmazsa yaşayamaz. Cumhuriyet olmazsa da devlet yaşayamaz [O, K26].

Cumhuriyet *kalp* gibidir. Çünkü cumhuriyet olmazsa Türkiye olmaz. Vücudumuzda (ülkemizde) en değerli organlardan biri kalptir (cumhuriyettir) [O, E44].

Şekil-4.92. 44 kodlu katılımcının çizimi

İnsanın en önemli organı kalbi olduğu gibi Türkiye için de cumhuriyet yönetimi önemlidir [Görüşme Kaydı: O, E44].

Cumhuriyet *ağaç* gibidir. Çünkü ağacın bize verdiği oksijen olmasaydı biz yaşayamazdık. Eğer cumhuriyet olmasaydı ülke elden giderdi [O, K113].

Cumhuriyet *ayak* gibidir. Çünkü ayak olmazsa insanlar, hayvanlar ayakta duramaz, yürüyemez, ileriye gidemez. Cumhuriyet de ayak gibidir. Devleti ayakta tutar ve ileriye götürür. Yoksa devletimiz yürüyemez duruma gelir [O, E151].

Cumhuriyet *ağaç kökü* gibidir. Ağacı ayakta tutan, toprağa bağlanmış olan köküdür. Türkiye’yi ayakta tutarak yaşatan cumhuriyettir [O, E83].

Kategori 5. Temel İhtiyaç Olan

Tablo 4.16 incelendiğinde “Temel İhtiyaç Olan” kategorisi toplam 2 metafor ve 6 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforun “Ev” (f=5) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Temel İhtiyaç Olan” kategorisi altındaki metaforların katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine yer verilmiştir.

Cumhuriyet *ev* gibidir. Çünkü evimiz olmadan sağlıklı bir şekilde yaşayamayız. Cumhuriyet evimiz gibidir. Bizler cumhuriyetin içinde yaşıyoruz [O, E204].

Cumhuriyet *ev* gibidir. Çünkü insan evsiz yaşayamaz. İşte biz de cumhuriyetsiz yaşayamayız [O, K27].

Cumhuriyet *ev* gibidir. Çünkü cumhuriyet, herkesi bir çatının altında toplayarak milletin güvenliğini sağlar ve onların görüşlerini önemser. Ve bir aile gibi hep bir arada tutar [O, K141].

Cumhuriyet *yağ* gibidir. Çünkü yemek yağsız, devlet ise cumhuriyetsiz olmaz [O, K9].

Kategori 6. Ülkemizi Koruyan

Tablo 4.16 incelendiğinde “Ülkemizi Koruyan” kategorisi toplam 4 metafor ve 4 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında her metaforun bir katılımcı tarafından geliştirildiği görülmektedir. Aşağıda “Ülkemizi Koruyan” kategorisi altındaki metaforların katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsele ve görüşmeye yer verilmiştir.

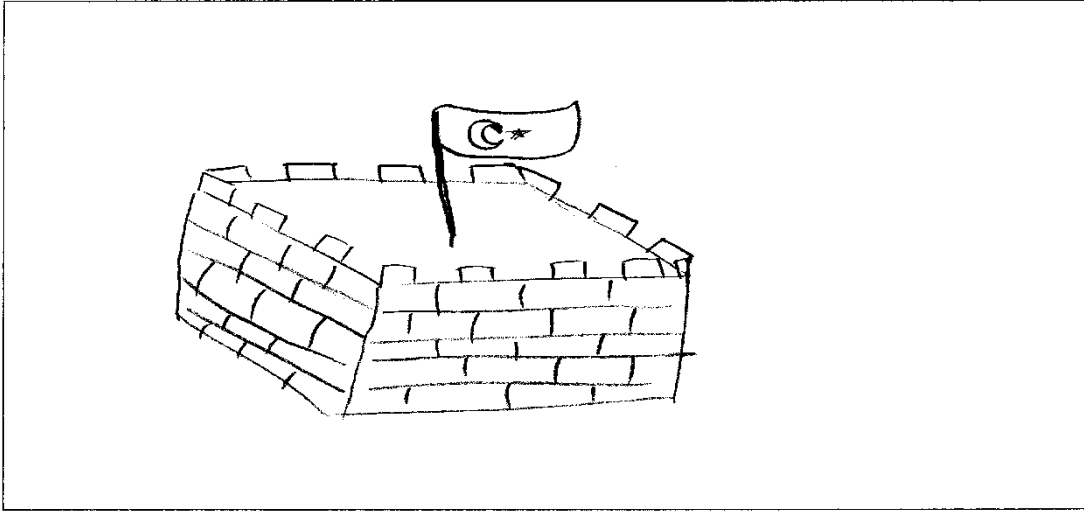
Cumhuriyet *anne* gibidir. Çünkü annemiz bizi korur ve kollar. Cumhuriyet de devletimizi ve milletimizi korur [O, K1].

Cumhuriyet *evin kapısı* gibidir. Çünkü evin kapısı olmazsa eve hırsız girip evde değerli bulduğu eşyaları alabilir. Bu yüzden eğer cumhuriyet olmazsa yurdumuzu bizden alabilirler [O, K34].

Cumhuriyet benim için kalkan gibidir. Kalkanın arkasında halk vardır, vatan vardır. Cumhuriyet, kalkan olduğu için gelen kötülükleri savuşturur yani arkasındakileri korur [Görüşme Kaydı: O, E210].

Cumhuriyet *kale* gibidir. Çünkü bizi korur ve özgürlüğümüzü garantiler [O, E38].

Şekil-4.93. 38 kodlu katılımcının çizimi

Eski insanlar zarar görmemek için kale yapmışlar, kendilerini korumuşlar. İşte cumhuriyet de kale gibidir. Gelecek bütün zararlardan bizi koruyor [Görüşme Kaydı: O, E38].

Kategori 7. Aydınlatan ve Işık Saçan

Tablo 4.16 incelendiğinde “Aydınlatan ve Işık Saçan” kategorisi toplam 3 metafor ve 4 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforun “Işık” (f=2) metaforu olduğu görülmektedir. Aşağıda “Aydınlatan ve Işık Saçan” kategorisi altındaki metaforların katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine ve görüşmeye yer verilmiştir.

Cumhuriyet *ışık* gibidir. Çünkü cumhuriyet bizi bayrağımız ve marşımızla birlikte etrafımızı aydınlatır ve bizi gururlandırır [O, K3].

Cumhuriyet deyince aklıma bağımsızlık, milli marşımız, gençliğe hitabemiz, bu vatanı hangi şartlarda nasıl kazandığımız gibi şeyler aklıma geliyor. Bütün bunlar aydınlıkta kalabilmemiz için önemli [Görüşme Kaydı: O, K3].

Cumhuriyet *direk ve ışık* gibidir. Çünkü cumhuriyetimiz çok sağlam, dik başlı ve kuvvetli geliyor bana. Diğer ülkelere karşı bizim aydınlıkta kalmamızı sağlıyor [O, K10].

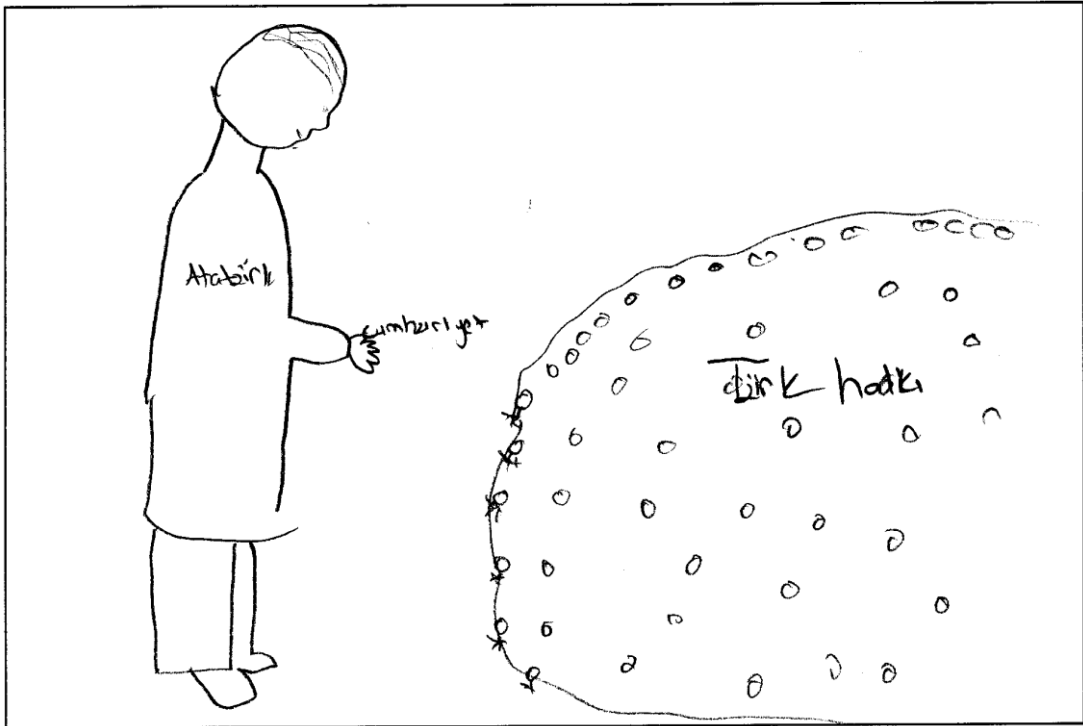
Cumhuriyet *ay ışığı* gibidir. Çünkü ay ışığı olmazsa insanlar karanlıkta kalırlar. Cumhuriyet olmazsa hiçbir zaman kültürlü, aydınlanmış bir topluluğa sahip olamayız. İnsanlar yaşamlarının farkına varmazlar. Yani cumhuriyet; bir devletin karanlık tarafının yanı sıra ‘aydınlık’ yanıdır [O, K195].

Kategori 8. Değerli Bir Miras Olan

Tablo 4.16 incelendiğinde “Değerli Bir Miras Olan” kategorisi toplam 2 metafor ve 2 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında her metaforun bir katılımcı tarafından geliştirildiği görülmektedir. Aşağıda “Değerli Bir Miras Olan” kategorisi altındaki metaforların katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsele ve görüşmeye yer verilmiştir.

Cumhuriyet *Atatürk’ün bize bıraktığı büyük bir miras* gibidir. Çünkü eğer bu olmasaydı adalet gibi kavramlar olmazdı. Bu sayede de ülkemizde huzursuzluk olurdu. Nasıl ki insan mirasına sahip çıkıyorsa biz de cumhuriyete sahip çıkmalıyız [O, K164].

Şekil-4.94. 164 kodlu katılımcının çizimi

Cumhuriyet benim için Atamızın bir mirası. Atatürk, Türk halkına değerli bir miras olarak cumhuriyeti vermiştir [Görüşme Kaydı: O, K164].

Cumhuriyet *altın* gibidir. Çünkü altın değerli bir madendir ve Cumhuriyet altından kat kat daha değerlidir. Bu milletin en değerli altını Cumhuriyettir [O, K194].

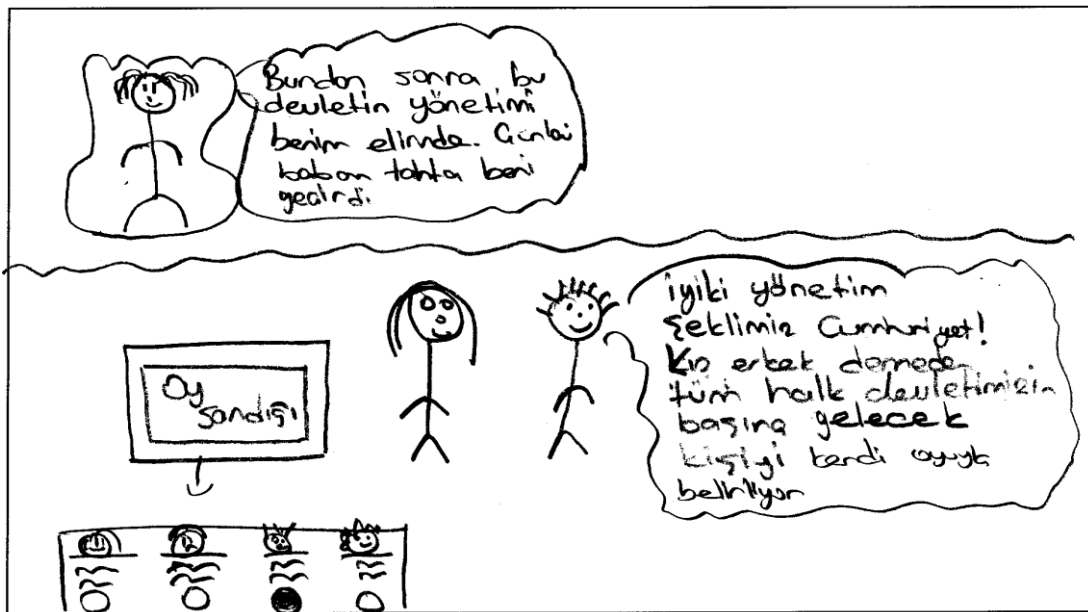
Kategori 9. Yol ve Yön Gösteren

Tablo 4.16 incelendiğinde “Yol ve Yön Gösteren” kategorisi toplam 2 metafor ve 2 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında her metaforun bir katılımcı tarafından geliştirildiği görülmektedir. Aşağıda “Yol ve Yön Gösteren” kategorisi altındaki metaforların katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsele ve görüşmeye yer verilmiştir.

Cumhuriyet *harita* gibidir. Çünkü bir sonuca ulaşmak, bir yön ve bir çözüm yolu bulmak için gerekli tüm bilgileri onda buluruz. Nasıl ki harita bize izlenmesi gereken yolu gösteriyor, cumhuriyet de böyledir [O, K94].

Cumhuriyet *lider* gibidir. Çünkü cumhuriyet olmasaydı halk isyan ederdi. İnsanlar, kendi oylarıyla başa gelmeyip kralın çocuğu olmasıyla başa gelen insanların yaptığı kötülükler veya iyiliklerden, yeniliklerden şikâyetçi olsalar da onu oylarıyla tahttan indiremezdi. Ama cumhuriyet yönetiminde halk, istediği kişiyi devletin başından indirir veya çıkartabilir. Bu sadece halkın oyuna ve isteğine bağlıdır [O, K171].

Şekil-4.95. 171 kodlu katılımcının çizimi

Cumhuriyet bize yol ve yön gösteren bir lider gibidir, bize öncülük yapar. Mesela çizdiğim resimde saltanatla başa gelen birini görüyoruz. Kimsenin görüşü alınmadan tahta bir kişi geçiyor. Alttaki çizimimde ise cumhuriyet yönetim biçimiyle halkın kendi seçimiyle devlet başına istediği kişiyi getirme vardır. Yani bir nevi liderdir. Bize yol gösteriyor. Ona göre hareket ederiz [Görüşme Kaydı: O, K171].

Kategori 10. Hayat Kaynağı Olan

Tablo 4.16 incelendiğinde “Hayat Kaynağı Olan” kategorisi toplam 2 metafor ve 2 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında her metaforun bir katılımcı tarafından geliştirildiği görülmektedir. Aşağıda “Hayat Kaynağı Olan” kategorisi altındaki metaforların katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine yer verilmiştir.

Cumhuriyet *su* gibidir. Çünkü biz insanların su olmadan yaşaması mümkün değil. İnsan en fazla 4-5 gün susuz kalır. Cumhuriyet olmadan devlet olmaz ve cumhuriyet devlete yaşam verir [O, K28].

Cumhuriyet *milletin damarı* gibidir. Çünkü milletin damarına yani cumhuriyete zarar verilirse büyük bir savaş olur. Bir insanın damarı kesildiğinde o insan nasıl ölürse, cumhuriyet yani milletin damarı kesilirse millet ölür [O, K105].

4.2.2. Demokrasi Kavramına İlişkin Bulgular

Tablo-4.17. Orta Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Demokrasi” Kavramına Yönelik Oluşturdukları Metaforlar

Sıra No	Metafor	f	%	Sıra No	Metafor	f	%
1	Adalet ve Birlik	2	2,18	30	Güneş	1	1,09
2	Ağaç	1	1,09	31	Halkın Seçimi	1	1,09
3	Ağacın Kökü	1	1,09	32	Harçlık	1	1,09
4	Aile	1	1,09	33	İnsan	1	1,09
5	Anne Ördek	1	1,09	34	İskelet	1	1,09
6	Annem Babam	1	1,09	35	Kalp	2	2,18
7	Aslanın Kafese Konulması Yerine Doğaya Bırakılması	1	1,09	36	Kurallar	1	1,09
8	Atmosfer	1	1,09	37	Kuş	5	5,45
9	Ayakkabı	1	1,09	38	Mahkeme	1	1,09
10	Bağımsızlık	1	1,09	39	Market	1	1,09
11	Babanın Oğlunu Yönetmesi	1	1,09	40	Milletin Özgürlüğü	1	1,09
12	Başbakan	1	1,09	41	Oyun Küpü	1	1,09

13	Beyin	2	2,18	42	Özgürlük	4	4,36
14	Bir Elin Parmakları	1	1,09	43	Özgür kuş	2	2,18
15	Bina	1	1,09	44	Parktaki tahterevalli	1	1,09
16	Binanın Temeli	1	1,09	45	Resim	1	1,09
17	Bir Devletin İskeleti	1	1,09	46	Seçim	1	1,09
18	Bir Dolap Dolusu Giysi	1	1,09	47	Seçme-seçilme hakkı	1	1,09
19	Bir Yapbozun Parçası	1	1,09	48	Sınıf Başkanı	1	1,09
20	Bölme İşlemi	1	1,09	49	Sınıf Başkanlığı	1	1,09
21	Büyük Bir Ganimet	1	1,09	50	Sokak Lambası	1	1,09
22	Çatı	1	1,09	51	Soru	1	1,09
23	Çınar Ağacı	1	1,09	52	Telefon	1	1,09
24	Damarlar	1	1,09	53	Trafik Lambası	1	1,09
25	Dinamometre	1	1,09	54	Terazi	19	20,71
26	Elektrik Direği	1	1,09	55	Uçak	1	1,09
27	Eşit Kollu Terazi	3	3,27	56	Uçan kuş	1	1,09
28	Eşittir İşareti	1	1,09	57	Yıkılamayan bir terazi	1	1,09
29	Futbol	4	4,36	58	Zar	1	1,09
Toplam						91	100

Tablo 4.17 incelendiğinde orta gelişmişlik düzeydeki katılımcılar “Demokrasi” kavramına yönelik 58 tane farklı metafor geliştirmişlerdir. Bu metaforlardan 49 tanesi yalnız bir katılımcı tarafından geliştirilirken geriye kalan 9 metafor, 2-19 katılımcı tarafından geliştirilmiştir. “Demokrasi” kavramına ilişkin metaforların sıklık dağılımına bakıldığında en fazla kullanılan metaforların “Terazi” (f=19), “Kuş” (f=5), “Futbol” (f=4), “Özgürlük” (f=4) ve “Eşit Kollu Terazi” (f=3) olduğu görülmektedir.

Tablo-4.18. Orta Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Demokrasi” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori	Metaforlar	Metafor Sayısı	f
1	Eşitlik ve Adalet Anlayışını İçeren	Eşit Kollu Terazi(3), Eşittir İşareti(1), Harçlık(1), İnsan(1), Parktaki Tahterevalli(1), Terazi(12), Zar(1)	8	21
2	Korunması Gereken, Yaşam Kaynağı Olan	Ağacın Kökü(1), Ağaç(1), Anne Ördek(1), Annem Babam(1), Atmosfer(1), Beyin(2), Bir Devletin İskeleti(1), Bir Elin Parmakları(1), Bir Yapbozun Parçası(1), Çınar Ağacı(1), Damarlar(1), Dinamometre(1), Elektrik Direği(1), Kalp(1), Mahkeme(1), Sınıf Başkanlığı(1), Soru(1)	17	18
3	Özgürlük Anlayışını İçeren	Adalet ve Birlik(1), Aile(1), Aslanın Kafese Konulması Yerine Doğaya Bırakılması(1), Bağımsızlık(1), Büyük Bir Ganimet(1), Kuş(5),	10	18

		Milletin Özgürlüğü(1), Özgürlük(4), Özgür Kuş(2), Uçan Kuş(1)		
4	Seçimlerin Yapıldığı Ortam	Başbakan-Hükümdar Seçmek(1), Bir Dolap Dolusu Giysi(1), Halkın Seçimi(1), Market(1), Seçim(1), Seçme Seçilme Hakkı(1), Sınıf Başkanı(1)	7	7
5	Dengeleyici Olan	Terazi(6), Yıkılamayan Bir Terazi(1)	2	7
6	İleriye Götüren, Yol Gösteren	Ayakkabı(1), Babanın Oğlunu Yönetmesi(1), Bir Güneş(1), Resim(1), Sokak Lambası(1), Uçak(1)	6	6
7	Kuralları Olan	Futbol(4), Kurallar(1), Trafik Lambası(1)	3	6
8	Güçlü Yapısı Olan	Bina(1), Binanın Temeli(1), Çatı(1), İskelet(1)	4	4
9	Yönetim Biçimi Olan	Adalet ve Birlik(1), Oyun küpü(1), Telefon(1), Terazi(1)	4	4
Toplam			61	91

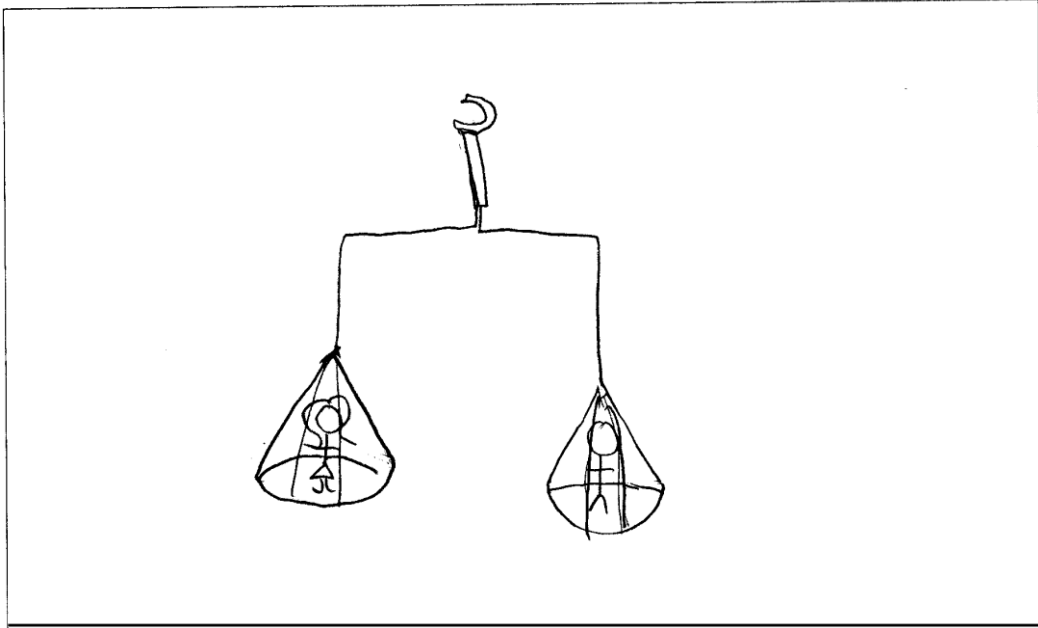
Tablo 4.18 incelendiğinde, orta gelişmişlik düzeydeki katılımcıların “Demokrasi” kavramına yönelik olarak toplamda 61 metafor, 91 katılımcı tarafından oluşturulmuştur. Söz konusu metaforlar ortak özellikleri bakımından 9 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda her metafor, gerekçesini oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1. Eşitlik ve Adaleti İçeren

Tablo 4.18 incelendiğinde “Eşitlik ve Adaleti İçeren” kategorisi toplam 8 metafor ve 21 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforların “Terazi” (f=12) ve “Eşit Kollu Terazi” (f=3) oldukları görülmektedir. Aşağıda “Eşitlik ve Adaleti İçeren” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Demokrasi *terazi* gibidir. Çünkü terazi, iki nesneyi ağırlıklarına göre adaletli bir şekilde ölçer. Demokrasi de terazi gibi bütün halka eşit ve adaletli davranır [O, K115].

Şekil-4.96. 115 kodlu katılımcının çizimi

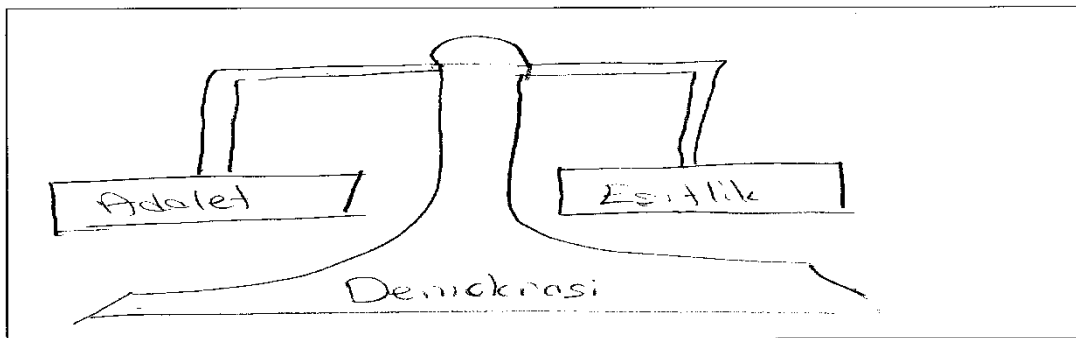
Demokratik ülkelerde her insana adaletli ve eşit bir şekilde davranılır. Bir terazi düşünelim. Bu terazinin içinde bir erkek bir de kadın var. Demokrasi terazisi her ikisini de eşit ölçüyor [Görüşme Kaydı: O, K115].

Demokrasi benim için bir teraziyi ifade ediyor. Çünkü terazi eşitlik amaçlıdır yani yapım amacı odur. İstedğimiz kiloya eşitlemek için kullanırız. Demokrasi de eşitliği yani herkesin eşitliğini esas alır. Ben böyle düşünüyorum [Görüşme Kaydı: O, K196].

Demokrasi benim için kadın-erkek eşitliğini ifade ediyor. Mesela seçim hakkı konusunda eşittirler [Görüşme Kaydı: O, K1].

Demokrasi *terazi* gibidir. Çünkü demokrasi dediğimizde aklımıza gelen ilk şeylerden biri de adalet ve eşitliktir. Kimsenin birbirini yemeye asla ama asla hakkı yoktur [O, E182].

Şekil-4.97. 182 kodlu katılımcının çizimi

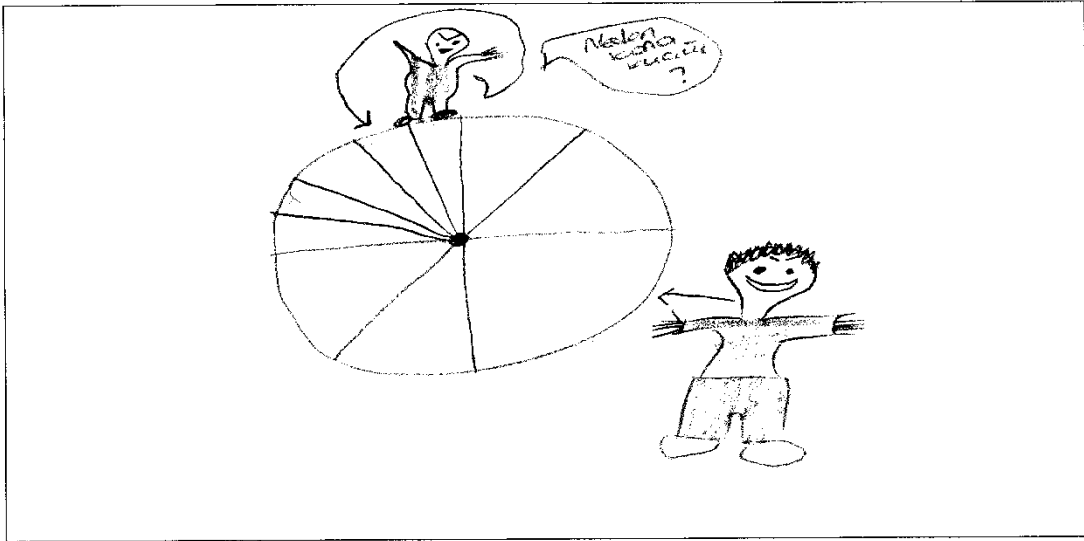
Demokrasi bana eşitliği ve adaleti hatırlatıyor. Çizmiş olduğum resimde bir terazi var. Bu terazi herkese eşit ve adaletli davranılması gerektiğini belirtiyor [Görüşme Kaydı: O, E182].

Demokrasi *eşit kollu terazi* gibidir. Çünkü demokraside eşitlik vardır. Herkes eşittir ve aynıdır. Kimse kimseden üstün değildir [O, K4].

Demokratik yönetimlerde kimse birbirinden asla küçük veya büyük değildir, eşitlik açısından herkes aynıdır [Görüşme Kaydı: O, K4].

Demokrasi *bölme işlemi* gibidir. Çünkü bölme işleminde bir bütünü eşit olarak paylaşıyoruz. Demokrasi ile eşit hak ve özgürlük sahibi oluruz. Demokrasi olmadan ‘devlet’ de olmaz [O, K28].

Şekil-4.98. 28 kodlu katılımcının çizimi

Kategori 2. Korunması Gereken, Yaşam Kaynağı Olan

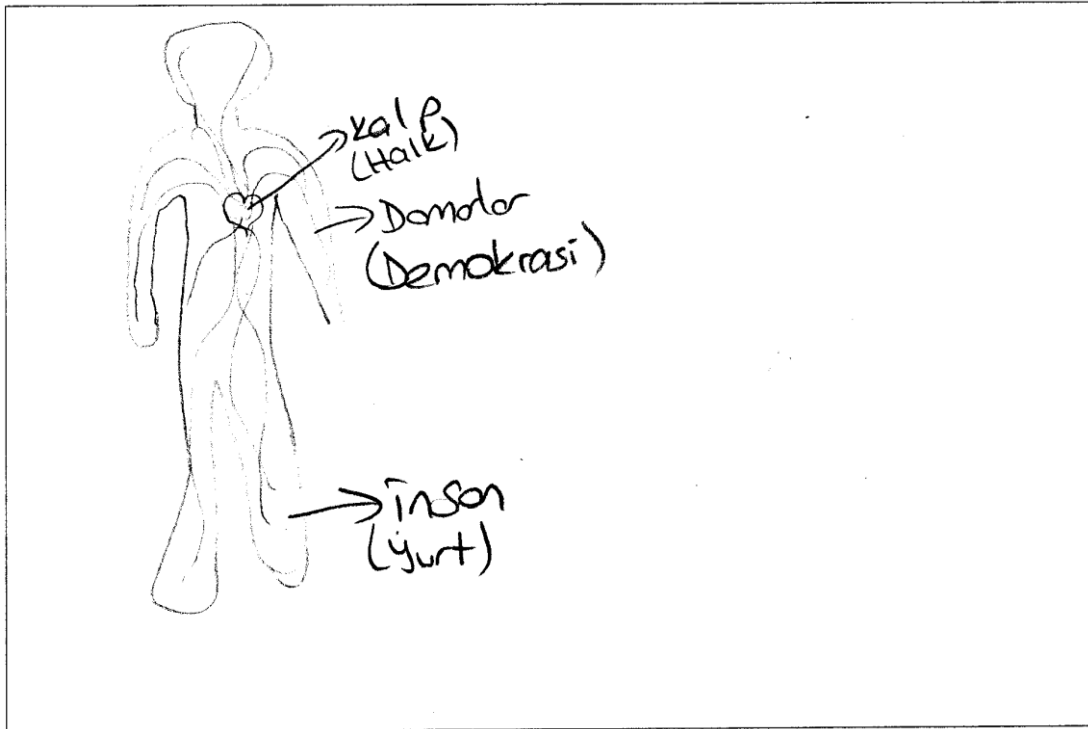
Tablo 4.18 incelendiğinde “Korunması Gereken, Yaşam Kaynağı Olan” kategorisi toplam 17 metafor ve 18 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforun “Beyin” (f=2), olduğu görülmektedir. Diğer metaforların her biri tek katılımcı tarafından geliştirilmiştir. Aşağıda “Korunması Gereken, Yaşam Kaynağı Olan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Demokrasi *beyin* gibidir. Çünkü vücudumuzu yöneten beyindir. Demokrasi de devletimizi yönetmeyi kolaylaştırır. Bu yüzden sahip çıkmamız gerekiyor [O, K9].

Demokrasi *beyin* gibidir. Çünkü beyin nasıl ki vücudu yönetiyor ve beyin olmadığına ölüm gerçekleşiyor. Demokrasi olmadığına da ülke ölümü gerçekleşir [O, K163].

Demokrasi *damarlar* gibidir. Çünkü damarlar sistemli çalışmazsa kalp kan pompalayamaz ve insan hayatı biter. Demokrasi de sistemli çalışmazsa halk çürür [O, K34].

Şekil-4.99. 34 kodlu katılımcının çizimi

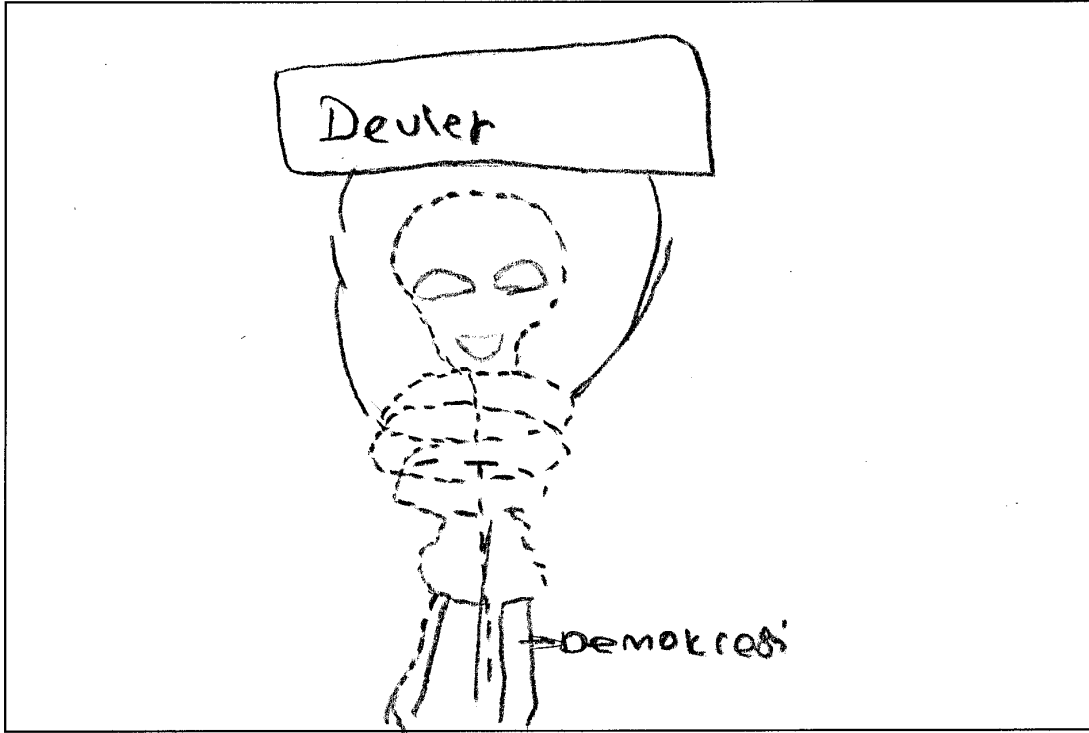
Demokrasiyi insan damarlarına benzetiyorum. Damarlar yaşam için gerekli olan kanı taşıyor. Aksi durumda o vücut ölür [Görüşme Kaydı: O, K34].

Demokrasi *bir yapbozun parçası* gibidir. Çünkü yapbozda parçalar birleşince bir bütün olur. Demokrasi de özgürlük ve çağdaşlık ile birlikte bir bütündür [O, K166].

Demokrasi benim için bir ganimet gibidir. Çünkü ganimet kazanmak için savaş vermeniz lazım. Aynı şey demokrasi için de geçerlidir. Demokrasi için savaş verir ve kazanırsanız çok mutlu olursunuz aynı bir ganimet kazanmış gibi. Özellikle son yaşanan 15 Temmuz olayında demokrasi için mücadele verildi [Görüşme Kaydı: O, E210].

Demokrasi *bir devletin iskeleti* gibidir. Çünkü iskelet nasıl ki insanı ayakta tutuyorsa demokrasi de bir milleti ayakta tutmak için gereklidir [O, K194].

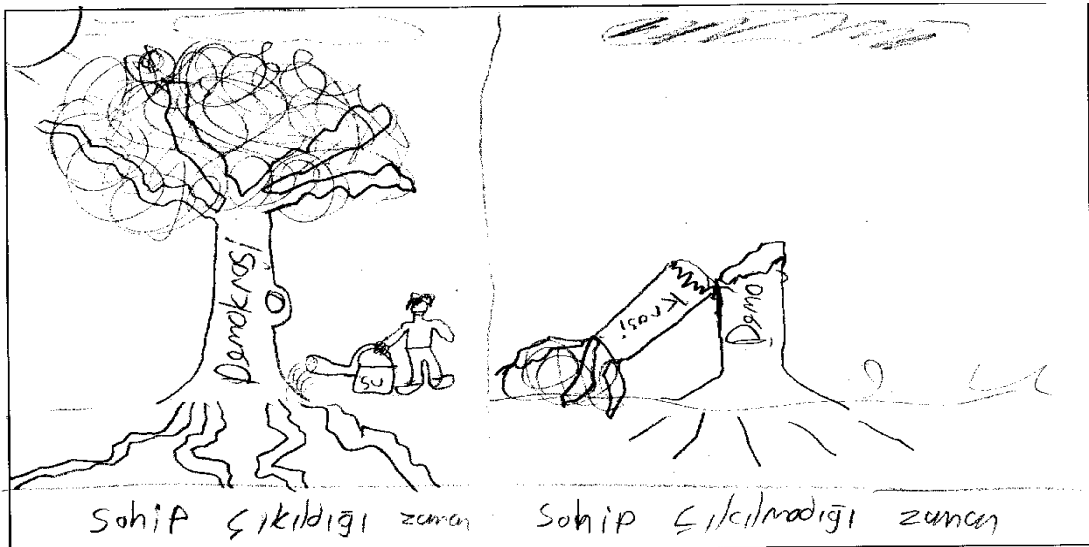
Şekil-4.100. 194 kodlu katılımcının çizimi

Demokrasi benim aklıma bir devletin iskeletini getiriyor. İskelet olmazsa insan, demokrasi olmazsa devlet yaşayamaz. Yaşamak için çok gerekli olan bir şeydir demokrasi [Görüşme Kaydı: O, K194].

Demokrasi *çınar ağacı* gibidir. Çünkü demokrasiye sahip çıktığı zaman uzun yıllar yaşar. Eğer sahip çıkmazsak demokrasi çöker ve biz de yaşayamayız [O, E204].

Şekil-4.101. 204 kodlu katılımcının çizimi

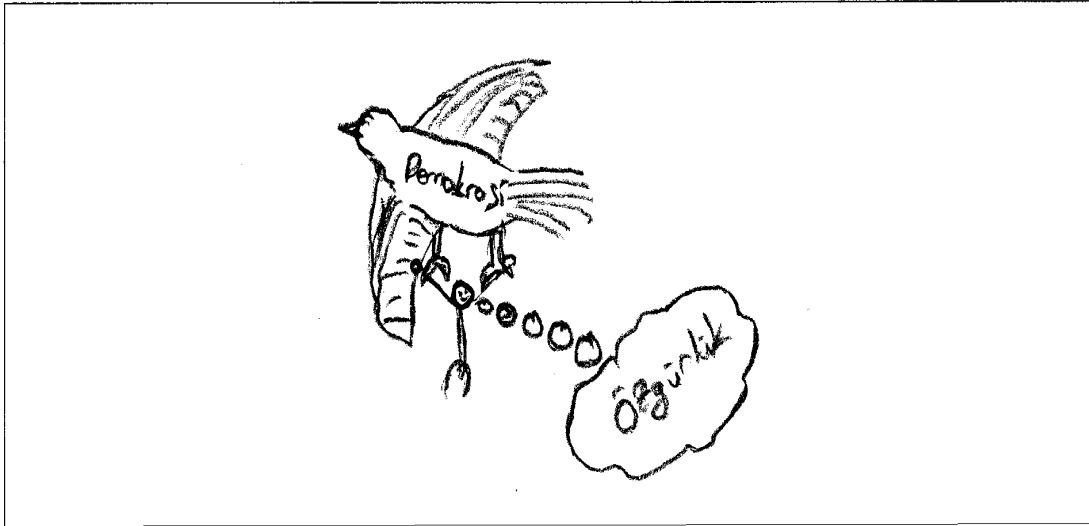

Kategori 3. Özgürlük Anlayışını İçeren

Tablo 4.18 incelendiğinde “Özgürlük Anlayışını İçeren” kategorisi toplam 10 metafor ve 18 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforların “Kuş” (f=5), “Özgürlük” (f=4) ve “Özgür kuş” (f=2) oldukları görülmektedir. Aşağıda “Özgürlük Anlayışını İçeren” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsele ve görüşmeye yer verilmiştir.

Demokrasi *kuş* gibidir. Çünkü kuşların özgür olması gibi demokrasi de insanları özgür kılar [O, E51].

Şekil-4.102. 51 kodlu katılımcının çizimi

Demokrasi bana havada uçan özgür bir kuşu andırıyor. İnsanlar da ancak demokrasi kuşuna tutunursa özgür olabilir [Görüşme Kaydı: E51].

Demokrasi *özgürlük* gibidir. Çünkü tüm insanların ve tüm canlıların özgür olduğu yerde demokrasi vardır [O, K113].

Demokrasi *özgür kuş* gibidir. Çünkü kuş ne kadar özgürse insanlar da demokrasi olan ülkelerde o kadar özgürdür [O, K148].

Kategori 4. Seçimlerin Yapıldığı Ortam

Tablo 4.18 incelendiğinde “Seçimlerin Yapıldığı Ortam” kategorisi toplam 7 metafor ve 7 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında her metaforun bir katılımcı tarafından temsil edildiği

görülmektedir. Aşağıda “Seçimlerin Yapıldığı Ortam” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine ve görüşmeye yer verilmiştir.

Demokrasi *bir dolap dolusu giysi* gibidir. Çünkü bir insanın dolap dolusu elbisesi olsa önünde birçok seçenek olur. Ve o gün ne giyeceğini, en güzel giysiyi seçmesi ona aittir. Demokrasi, bir insanın istediğini seçebilmesidir [O, K168].

Demokrasi *seçim* gibidir. Çünkü halk kendi istediği kişiyi seçimle seçer ve belirler. Bir ülkenin demokratik olması için seçime ihtiyacı vardır [O, K171].

Demokrasilerde halkın kendini yönetmesi istediği kişiyi seçebilmesi için istediği partiye oy verebilmesi hakkı vardır [Görüşme Kaydı: O, K2].

Kategori 5. Dengeleyici Olan

Tablo 4.18 incelendiğinde “Dengeleyici Olan” kategorisi toplam 2 metafor ve 7 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların frekans dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforun “Terazi” (f=6) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Dengeleyici Olan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine ve ilgili metafora ait görsele yer verilmiştir.

Demokrasi *terazi* gibidir. Çünkü terazi nasıl dengeyi sağlarsa demokrasi de (ülkenin) öyle dengesini sağlar [O, K89].

Demokrasi *terazi* gibidir. Çünkü terazi nasıl dengeyi sağlıyorsa demokrasi de devletin öyle dengesini sağlıyor [O, K143].

Demokrasi *yıkılamayan bir terazi* gibidir. Demokrasisiz bir ülkede yaşam olmaz. İnsanların huzursuz olduğu bir toplumdur demokrasisizlik. Terazi dengeyi nasıl sağlarsa demokrasi de ülkedeki dengeleri sağlar [O, K161].

Kategori 6. İleriye Götüren, Yol Gösteren

Tablo 4.18 incelendiğinde “İleriye Götüren, Yol Gösteren” kategorisi toplam 6 metafor ve 6 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında her metaforun bir katılımcı tarafından temsil edildiği görülmektedir. Aşağıda “İleriye Götüren, Yol Gösteren” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine ve görüşmeye yer verilmiştir.

Demokrasi *sokak lambası* gibidir. Çünkü kararsız kaldığımız herhangi bir şeyde demokrasiyi uygularız. Demokrasi de sokak lambası gibi yolumuzu aydınlatmış olur [O, K54].

Demokrasi *uçak* gibidir. Çünkü demokrasi yolunda ilerlersek bir uçağın bizi rahatça bir yere götürdüğü gibi biz de hedeflerimize rahatça varırız [O, E174].

Demokrasiyi ben uçağa benzettim. Uçak hızlı bir şekilde hedefine varıyor. Biz de demokrasi uçağını takip edersek onun götürmek istediği yere varırız [Görüşme Kaydı: O, E174].

Kategori 7. Kuralları Olan

Tablo 4.18 incelendiğinde “Kuralları Olan” kategorisi toplam 3 metafor ve 6 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforun “Futbol” (f=4) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Kuralları Olan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine yer verilmiştir.

Demokrasi *futbol* gibidir. Çünkü futbol kurallıdır ve eşit oynanır. Demokraside de kurallar vardır [O, E15].

Bana göre demokrasi futbol sahasındaki kurallarını ifade ediyor. İkinin de kurallarına uyulmazsa ortada düzen kalmaz. Kurallara uymalıyız [Görüşme Kaydı: O, E15].

Demokrasi *trafik lambası* gibidir. Çünkü trafik lambası nasıl kurallı ise, demokraside de halkın kendi eliyle ve isteğiyle seçtiği kurallar vardır [O, K100].

Kategori 8. Güçlü Yapısı Olan

Tablo 4.18 incelendiğinde “Güçlü Yapısı Olan” kategorisi toplam 4 metafor ve 4 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında her metaforun bir katılımcı tarafından temsil edildiği görülmektedir. Aşağıda “Güçlü Yapısı Olan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine ve görüşmeye yer verilmiştir.

Demokrasi *sağlam bir bina* gibidir. Çünkü demokrasi, ülkesi bir olan milletin korumasıdır. Sağlam bir yapıdır [O, E175].

Sağlam bir bina ancak uzun süre dayanıklı olur. Demokrasi de sağlam bir yapı olduğu zaman uzun süre uygulanabiliyor [Görüşme Kaydı: O, E175].

Demokrasi *iskelet* gibidir. Çünkü iskeletimiz olmazsa ayakta duramayız. Demokrasi olmazsa da bu ülke ayakta duramaz [O, K191].

Kategori 9. Yönetim Biçimi Olan

Tablo 4.18 incelendiğinde “Yönetim Biçimi Olan” kategorisi toplam 4 metafor ve 4 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında her metaforun bir katılımcı tarafından temsil edildiği görülmektedir. Aşağıda “Yönetim Biçimi Olan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine ve görüşmeye yer verilmiştir.

Demokrasi *oyun küpü* gibidir. Çünkü insanlar yani millet, kendisinin iyi yönetilmesi için oyun küpünü(demokrasiyi) çözmesi gerekir [O, E46].

Demokrasi aslında iyi bir yönetim sistemi ama bunun böyle olduğunu çözmek lâzım. Aynı oyun küpünü çözmek gibi. Oyun küpünü çözünce yani renkler düzelince kendimizi iyi hissediyoruz. Demokrasiyi de çözersek iyi bir şey, iyi bir yönetim olduğunu anlamış oluruz [Görüşme Kaydı: O, E46].

Demokrasi *adalet ve birlik* gibidir. Çünkü demokrasi olmadan biz ayakta duramayız. Bu nedenle mutsuz oluruz. Ama demokrasi herkesin isteyeceği ve kabul edilen yönetim şeklidir ve bu ülkenin mutluluğu için çok önemlidir [O, E177].

4.2.3. Devlet Kavramına İlişkin Bulgular

Tablo-4.19. Orta Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Devlet” Kavramına Yönelik Oluşturdıkları Metaforlar

Sıra No	Metafor	f	%	Sıra No	Metafor	f	%
1	Ağaç	4	4,12	33	İnsan Organları	1	1,03
2	Akarsu	2	2,06	34	İnsanın Evi	1	1,03
3	Anne	4	4,12	35	İskelet	1	1,03
4	Anne Kucağı	1	1,03	36	İskeletin Ayakta Durması	1	1,03
5	Anne ve Baba	2	2,06	37	İşçi	1	1,03
6	Aile	1	1,03	37	Kale	1	1,03
7	Apartman Yöneticisi	2	2,06	38	Kalp	3	3,09
8	Aslan Kral	1	1,03	39	Kalkan	2	2,06
9	Ayak	1	1,03	40	Kapı	1	1,03
10	Baba	9	9,28	41	Koruyan Kişi	1	1,03
11	Bacak	1	1,03	42	Kurmalı Saat	1	1,03
12	Benim Evim	1	1,03	43	Hücrenin Çekirdeği	1	1,03
13	Beynimiz	5	5,15	44	Masa	2	2,06
14	Bina	3	3,09	45	Miras	1	1,03
15	Bina Temeli	3	3,09	46	Müdür	1	1,03

16	Bir Ağacın Gövdesi	1	1,03	47	Mimari Eser	1	1,03
17	Bir Bina'nın Yöneticisi	1	1,03	48	Okulumuz	1	1,03
18	Bir Ülkeyi Yöneten Yönetici Çekirdek	1	1,03	49	Resmi Daire	1	1,03
19	Bitki Hücresi Çeperi	1	1,03	50	Robot	1	1,03
20	Çapa	1	1,03	51	Sağlık Memurları	1	1,03
21	Çatı	1	1,03	52	Sahiplenen Kişi	1	1,03
22	Çiçek	1	1,03	53	Sütun	1	1,03
23	Dağ	1	1,03	54	Şelale	1	1,03
24	Ev	4	4,12	55	Tahtalar	1	1,03
25	Evin Bir Odası	1	1,03	56	Toprak	1	1,03
26	Gemi	1	1,03	57	Toprak Parçası	1	1,03
27	Geniş Aile	1	1,03	58	Tren	2	2,06
28	Güven Veren Arkadaş	1	1,03	59	Uzaktan Kumanda	1	1,03
29	Hakem	1	1,03	60	Vatandaşın Ailesi	1	1,03
30	Hizmetçi	1	1,03	61	Vücut	2	2,06
31	Işık	1	1,03	62	Yaslandığı Bir Yastık	1	1,03
32	İnsan	1	1,03	Toplam		97	100

Tablo 4.19 incelendiğinde orta gelişmişlik düzeydeki katılımcılar “Devlet” kavramına yönelik 62 tane farklı metafor geliştirmişlerdir. Bu metaforlardan 47 tanesi yalnız bir katılımcı tarafından geliştirilirken geriye kalan 15 metafor, 2-10 katılımcı tarafından geliştirilmiştir. “Devlet” kavramına ilişkin metaforların sıklık dağılımına bakıldığında en fazla kullanılan metaforların “Baba” (f=9), “Beynimiz” (f=5), “Ev” (f=4), “Anne” (f=4), “Ağaç” (f=4) olduğu görülmektedir.

Tablo-4.20. Orta Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Devlet” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori	Metaforlar	Metafor Sayısı	f
1	Milletini Düşünen, Sahiplenen ve Koruyan Bir Baba	Anne(4), Anne Kucağı(1), Anne ve Baba(2), Baba(6), Bitki Hücresi Çeperi(1), Çiçek(1), Ev(1), Hizmetçi(1), Işık(1), İşçi(1), Kale(1), Kalkan(2), Koruyan Kişi(1), Sağlık Memurları(1), Sahiplenen Kişi(1), Vatandaşın Ailesi(1)	16	26
2	Temelleri Sağlam Olan Bir Yapı	Ağaç(2), Ayak(1), Baba(1), Bacak(1), Bina(3), Bina Temeli(3), Bir Ağacın Gövdesi(1), Çatı(1), Dağ(1), Evin Bir Odası(1), İnsan(1), İnsanın Evi(1), İskelet(1), İskeletin Ayakta Durması(1), Kapı(1), Masa(2), Mimari Eser(1), Sütun(1)	18	24

3	Milletini Yöneten Bir Kurum	Apartman Yöneticisi(2), Aslan Kral(1), Beynimiz(5), Bir Bina'nın Yöneticisi(1), Bir Uzaktan Kumanda(1), Bir Ülkeyi Yöneten Yönetici Çekirdek(1), Çapa(1), Hakem(1), Hücrenin Çekirdeği(1), İnsan Organları(1), Kalp(3), Müdür(1), Tren(2), Vücut(1)	14	22
4	Huzurlu, Güvenli Bir Yuva Ortamı	Aile(1), Baba(1), Benim Evim(1), Ev(3), Geniş Aile(1), Güvenilir Arkadaş(1), Toprak(1), Toprak Parçası(1), Yaslandığın Bir Yastık(1)	9	11
5	Kuralları ve Resmi Birimleri Olan	Akarsu(1), Baba(1), Ev(1), Kurmalı Saat(1), Okulumuz(1), Resmi Daire(1), Robot(1), Şelale(1), Tahtalar(1), Vücut(1)	10	10
6	Sahiplenmemiz Gereken	Ağaç(2), Gemi(1), Miras(1)	3	4
Toplam			70	97

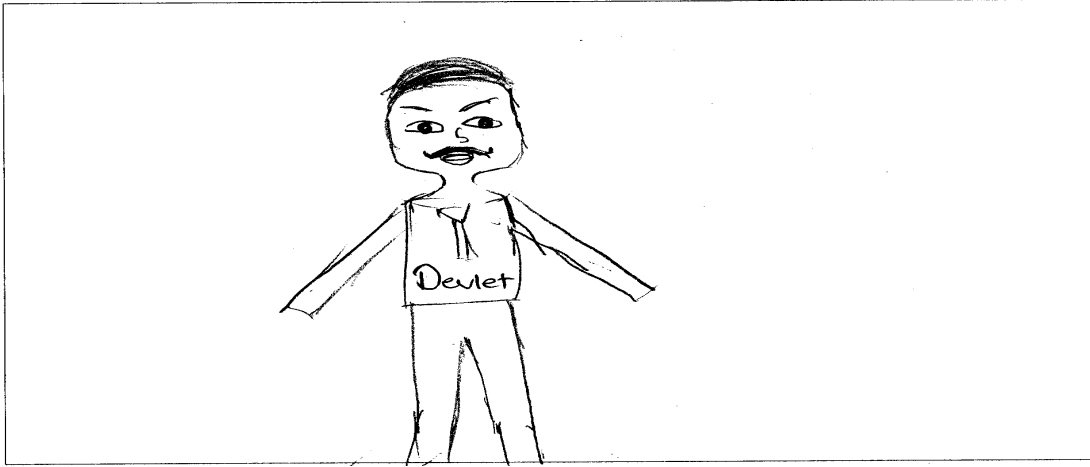
Tablo 4.20 incelendiğinde, orta gelişmişlik düzeydeki katılımcıların “Devlet” kavramına yönelik olarak toplamda 70 metafor, 97 katılımcı tarafından oluşturulmuştur. Söz konusu metaforlar ortak özellikleri bakımından 6 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda her metafor, gerekçesini oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1. Milletini Düşünen, Sahiplenen ve Koruyan Bir Baba

Tablo 4.20 incelendiğinde “Milletini Düşünen, Sahiplenen ve Koruyan Bir Baba” kategorisi toplam 16 metafor ve 26 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforların “Baba” (f=6) ve “Anne” (f=4) ve “Kalkan” (f=2) oldukları görülmektedir. Aşağıda “Milletini Düşünen, Sahiplenen ve Koruyan Bir Baba” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Devlet *baba* gibidir. Çünkü bir baba evlatlarını korur ve onların geleceğine katkıda bulunur. Devlet de baba gibi bize çeşitli imkânlar sağlar [O, K104].

Şekil-4.103. 104 kodlu katılımcının çizimi

Babamız bize nasıl sahip çıkıp koruyorsa devletimiz de babamız gibi düşünür ve korur [Görüşme Kaydı: O, K104].

Devlet *baba* gibidir. Çünkü babalarımız bizi ayakta tutar, bizim ihtiyaçlarımızı düşünür, elinden geleni yapar. Devlet de aynı şekilde bizi düşünür, her istediğimizi yapmaya çalışır [O, K116].

Devlet *anne* gibidir. Çünkü anne evlatlarına nasıl sahip çıkıp koruyorsa devlet de halkına sahip çıkar ve korur [O, K143].

Şekil-4.104. 143 kodlu katılımcının çizimi

Devleti anne, çocuğunu da halk gibi düşünelim. Annenin çocuğuna sahip koruması neyse devletin de halkını sahiplenmesi odur yani [Görüşme Kaydı: O, K143].

Devlet *bir ev* gibidir. Çünkü devlet herkese kucak açar. Herkesi bir çatı altında toplar [O, K196].

Devlet benim için bir evi temsil ediyor. Çünkü bir evde bireyler yaşar, aileyi bir çatı altında toplamaktır evin amacı. Devlet de aynı millettten oluşan insanlara kucak açar, onları bir çatı altında toplar [Görüşme Kaydı: O, K196].

Kategori 2. Temelleri Sağlam Olan Bir Yapı

Tablo 4.20 incelendiğinde “Temelleri Sağlam Olan Bir Yapı” kategorisi toplam 18 metafor ve 24 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforların “Bina” (f=3), “Bina Temeli” (f=3), “Ağaç” (f=2) ve “Masa” (f=2) oldukları görülmektedir. Aşağıda “Temelleri Sağlam Olan Bir Yapı” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsele ve görüşmeye yer verilmiştir.

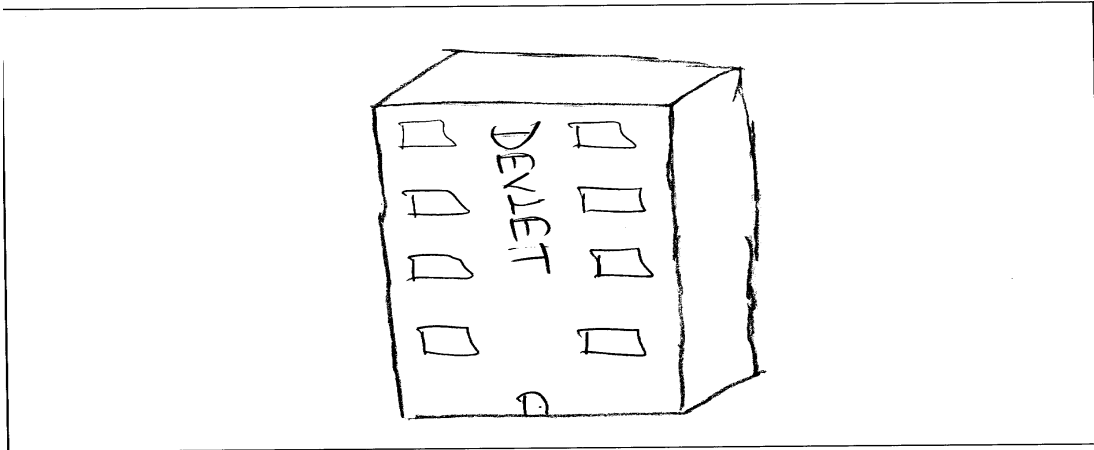
Devlet *bina temeli* gibidir. Çünkü binanın temeli (sağlam) olmazsa bina sağlam olmaz. Devlet olmazsa vatan elden kayıp gider [O, K28].

Devlet *bina temeli* gibidir. Çünkü binanın temeli sağlam olmazsa çok küçük bir depremde yıkılır ve o ülke çöker [O, K150].

Devlet *bina* gibidir. Çünkü bina nasıl çökerse devlet de aynı şekilde çökebilir. Bina nasıl sağlam durursa devlet de aynı şekilde sağlam durur [O, K53].

Devlet (*sağlam bir*) *bina* gibidir. Çünkü sağlam bir bina gibi devlet de sağlam olursa kimse o ülkeyi yıkamaz [O, E174].

Şekil-4.105. 174 kodlu katılımcının çizimi

Devletin temeli çok sağlam olursa kolay kolay yıkılamaz. Sağlam binaya şiddetli bir depremde nasıl bir şey olmuyorsa sağlam bir devlete de bir şey olmaz [Görüşme Kaydı: O, E174].

Devlet *bir masa* gibidir. Çünkü masa nasıl ayakları sayesinde ayakta kalabiliyorsa devleti de ayakta tutan insanlardır [O, E154].

Devlet *masa* gibidir. Çünkü masanın ayakları olmadan ayakta duramaz. Aynı devlet de bayrak ve temsilcileri olmadan da ayakta duramaz [O, K148].

Kategori 3. Milletini Yöneten

Tablo 4.20 incelendiğinde “Milletini Yöneten” kategorisi toplam 14 metafor ve 22 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforların “Beynimiz” (f=5), “Kalp” (f=3), “Apartman yöneticisi” (f=2) ve “Tren” (f=2) oldukları görülmektedir. Aşağıda “Milletini Yöneten” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine ve görüşmeye yer verilmiştir.

Devlet *beynimiz* gibidir. Çünkü beynimiz vücudumuzu yönetir. Devletimiz de milleti yönetir. Bu nedenle de devletimiz beynimize benzer [O, K59].

Devlet *kalp* gibidir. Çünkü kalp insan hayatının başıdır. O olmazsa insan yaşayamaz. Devlet de olmazsa yurt ve vatan iyi bir düzende olmaz [O, K34].

Devlet *apartman yöneticisi* gibidir. Çünkü apartman yöneticisi nasıl binayı yönetirse devlet de öyle ülkeyi yönetir [O, E175].

Devlet *tren(lokomotif)* gibidir. Çünkü devlet (tren) iyi ise arkadaki vagonlar iyidir. Tren(lokomotif) raydan çıkarsa vagonlar da çıkar [O, E210].

Ben devleti trene benzettim. Çünkü tren arkasında birçok vagon taşır ve vagonların hepsi öndeki trene bağlıdır. Eğer öndeki tren koparsa arkadaki vagonlar da kopar. Arkadaki vagonlar da halkı, bağımsızlığı, ekonomiyi vb. şeyleri temsil ediyor. O yüzden devlet iyi olursa onlar da iyi oluyor, kötü olursa onlar da kötü oluyor. Bütün bunları devlet yönetiyor [Görüşme Kaydı: O, E210].

Devlet *bir uzaktan kumanda* gibidir. Çünkü kontrolü sağlamak için uzaktan, insanları yönetir [O, K94].

Devlet *hakem* gibidir. Hakem nasıl ki maçı yönetir, devletimiz de insanları yönetiyor [O, K157].

Ben devleti aslan krala benzettim. Çünkü kral olan aslan, oradaki ormandaki işte hayvanları yönetir, yönetmeye çalışır. Devlet de aynen aslan kral gibi insanları, halkı yönetir [Görüşme Kaydı: O, K196].

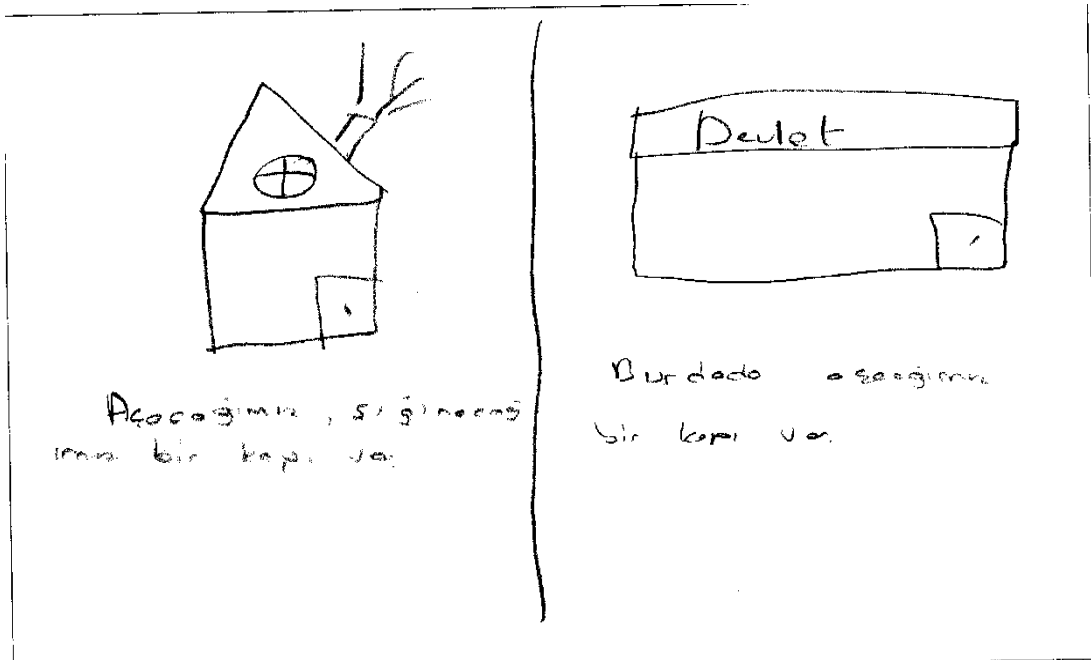
Kategori 4. Huzurlu, Güvenli Bir Yuva Ortamı

Tablo 4.20 incelendiğinde “Huzurlu, Güvenli Bir Yuva Ortamı” kategorisi toplam 9 metafor ve 11 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforun “Ev” (f=3) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Huzurlu, Güvenli Bir Yuva Ortamı” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsele ve görüşmeye yer verilmiştir.

Devlet ev gibidir. Çünkü ev yaşadığın yerdir. Uyuduğun, büyüdüğün yerdir. Devletin içinde yaşar ve büyürüz. Evin olmazsa dışarıda kalırsın. Devletin olmazsa yaşayamazsın [O, E126].

Devlet *ev(imiz)* gibidir. Çünkü ne zaman kendinizi güvensiz hissetseniz arkanızda devlet vardır, gideceğiniz bir yer vardır. Bu da aynı sizin yaşadığınız evler gibi nasıl arkanızda bir güveneceğiniz, yaslanacağınız kapı varsa devlet de onun gibidir [O, K56].

Şekil-4.106. 56 kodlu katılımcının çizimi

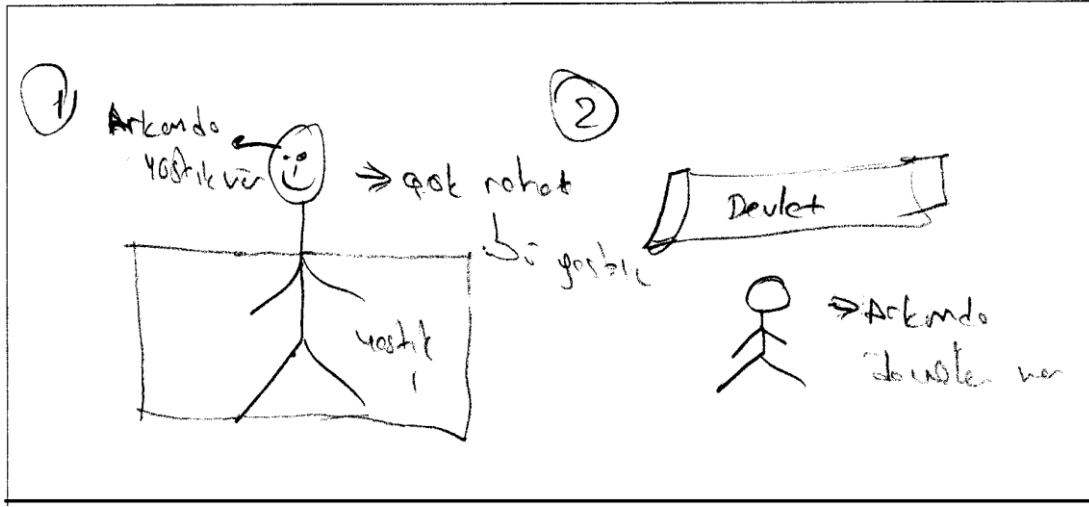

Devlet bana evimizi hatırlatıyor. Çizdiğim resme göre ev bizim sığınacağımız, korunağımızsa devlet de bizim sığınacağımız, korunağımızdır [Görüşme Kaydı: O, K56].

Devlet *toprak parçası* gibidir. Çünkü doğduğun, büyüdüğün belki de öleceğin yerdir. İstersen sevmediğin şehir olsun yine de onun kokusunu, havasını seversin [O, K3].

Devlet *yaslandığın bir yastık* gibidir. Çünkü yastık arkanda durunca sırtın ağrımayacağı için sırtını güvende hissedersin. İnsanın devleti arkasında olunca da kendini güvende hissederek [O, K58].

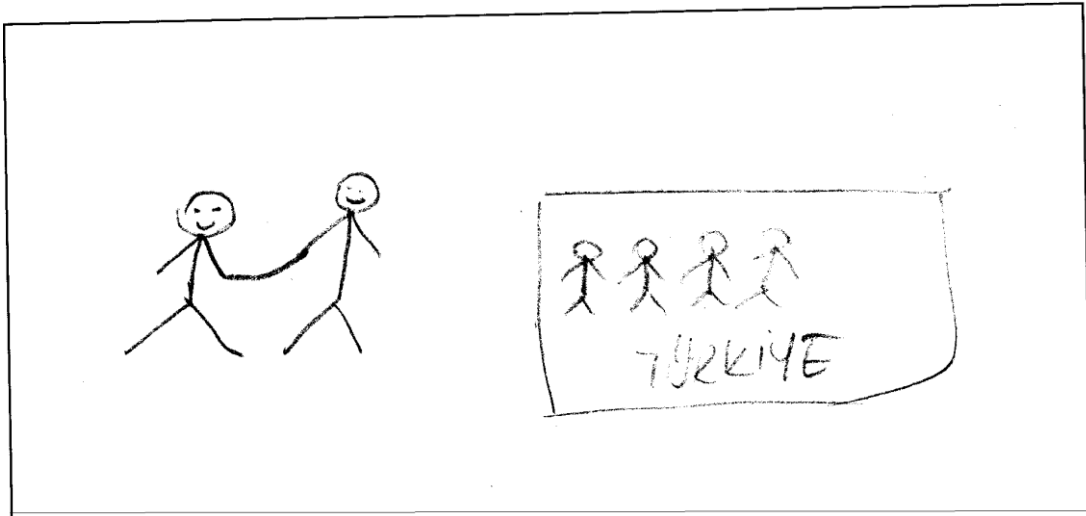
Şekil-4.107. 58 kodlu katılımcının çizimi

Devlet *toprak* gibidir. Çünkü ona muhtacdır ve üstünde yaşarız. Devlet olmazsa toprak olmaz. Yaşamımızı sürdüreceğimiz yer olmaz [O, E178].

Devlet *güvenilir arkadaş* gibidir. Çünkü güvendiğin arkadaşın nasıl sırtını dayarsan devlete de aynı şekilde sırtını dayarsın. Yani güvenmek anlamında [O, K197].

Şekil-4.108. 197 kodlu katılımcının çizimi

İki arkadaş birbirine nasıl güveniyorsa Halk da devletine güveniyor. Yani devletimize güvenmemiz gerektiğini anlatmak istedim burada [O, K197].

Ben devleti güvenilir bir arkadaşla benzetiyorum. Çünkü güvendiğimiz arkadaşlara biz nasıl güveniyorsak, ondan yardım istiyorsak devlete de halk aynı şekilde güvenmeli ve halk, devletin her zaman arkasında olduğunu bilmeli. Yani devletimiz tüm sorunlarımızı çözer bence [Görüşme Kaydı: O, K197].

Kategori 5. Kuralları ve Resmi Birimleri Olan

Tablo 4.20 incelendiğinde “Kuralları ve Resmi Birimleri Olan” kategorisi toplam 10 metafor ve 10 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında her metaforun bir katılımcı tarafından temsil edildiği görülmektedir. Aşağıda “Kuralları ve Birimleri Olan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Devlet *ev* gibidir. Çünkü evde belirli insanlar yaşar ve evde genellikle bir görev dağılımı vardır. Devlette de birçok insan yaşar ve bu insanların birbirinden farklı görevleri vardır [O, K115].

Devlet *akarsu* gibidir. Çünkü akarsu, akar yolunu bulur. Devlette de sorun olmadığı sürece akar gider [O, K1].

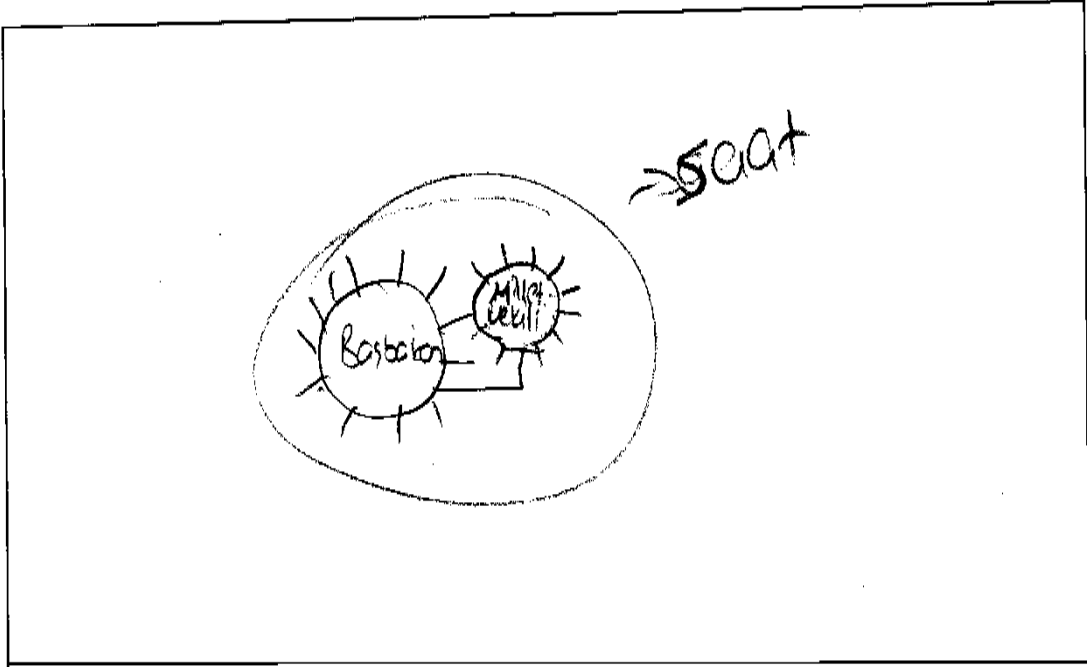
Devlet *baba* gibidir. Çünkü baba çoğu şeyin başıdır ve kuralları vardır. Devlet de tıpkı evdeki babanın koyduğu kurallar gibidir [O, E24].

Devlet *okulumuz* gibidir. Çünkü okulumuzun sorumluluğu müdüre ait, ama okulumuz da kendi içinde bölünmüştür ve her sınıfın ayrı sorumlusu vardır. Sınıfta da öğrencilere görev dağılımı yapılmıştır. Devletimiz de böyledir. Her kişinin ayrı görevi, sorumluluğu vardır [O, K61].

Devlet *vücut* gibidir. Çünkü vücuttaki organların görevi vardır. Devlette de herkesin kendine göre bir görevi vardır. Bu yüzden benzer [O, K192].

Devlet *kurmalı saat* gibidir. Çünkü saatin içindeki her bir demir ve parçacık bir üyeyi temsil eder (Cumhurbaşkanı, başbakan, milletvekili...) ve her bir parçacık birbirine bağlıdır [O, K160].

Şekil-4.109. 160 kodlu katılımcının çizimi

Devleti kurmalı bir saat olarak düşünelim. Saat bir devlettir ve içindekiler de saati ayakta tutan, çalıştıran parçacıklardır. O küçük parçacıklardan bir tanesi bile olmazsa saat çalışmaz. Devlet üyelerinden bazıları da olmazsa devlet ayakta kalmaz [Görüşme Kaydı: O, K160].

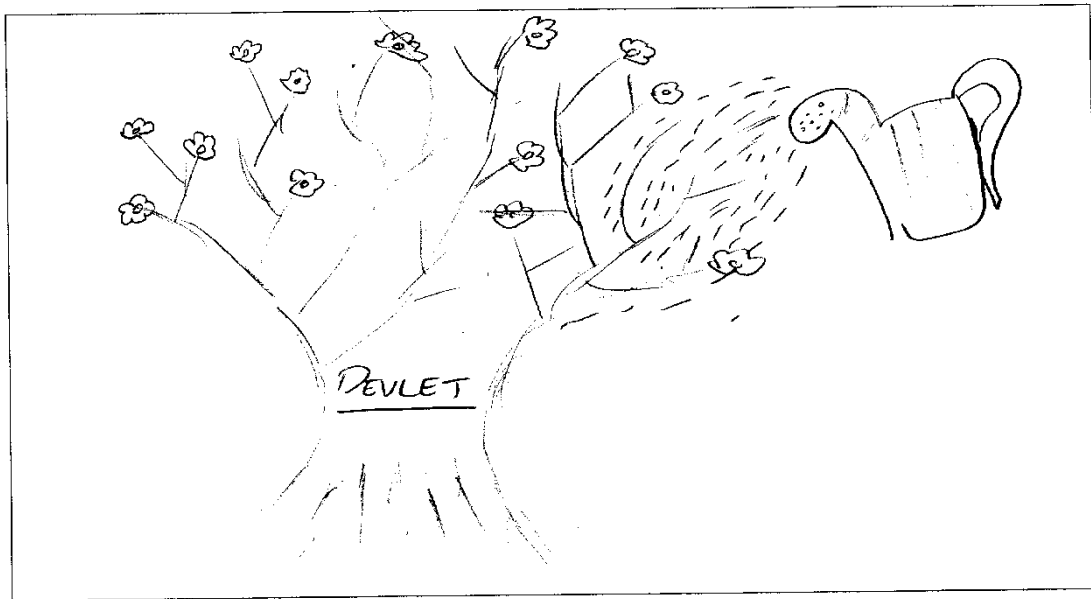
Kategori 6. Sahiplenmemiz Gereken

Tablo 4.20 incelendiğinde “Sahiplenmemiz Gereken” kategorisi toplam 3 metafor ve 4 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforun “Ağaç” (f=2) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Sahiplenmemiz Gereken” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsele ve görüşmeye yer verilmiştir.

Devlet *ağaç* gibidir. Çünkü devlet ağaçlar gibi çeşitliliğe sahiptir. Farklı ağaçlar olduğu gibi devletlerin de birbirinden farkı vardır. Ağaçlar sulanırsa, bakım yapılırsa güçlenir, meyve verir. Devlete de sahip çıkıp kollarsak güçlenir [O, K60].

Devlet *ağaç* gibidir. Çünkü ağaç kendi kendine bir meyve veremez. Eğer ona su, gübre verilmez ve gerektiği gibi ilgilenilmez ise ağaç yaşayamaz. Aynen devlet de öyledir, eğer ki ona gerektiği gibi bakılmaz ise o da bir ağaç gibi çöker, ölür [O, K99].

Şekil-4.110. 99 kodlu katılımcının çizimi

Devleti ağaca benzettim. Nasıl ki bir ağacın büyümesi, meyve vermesi bakımına bağlı ise bir devletin de gelişmesi, büyümesi için o da bakıma muhtaçtır. Yaptığım resimde bunu anlattım [Görüşme Kaydı: O, K99].

Devlet *miras* gibidir. Çünkü nasıl ki miraslar bize ölen yakınlarımızın bıraktıklarıdır ve ona sahip çıkarız. Devlet de bize atalarımızdan mirastır. Sahip çıkmalıyız [O, K193].

4.2.4. Milli Egemenlik Kavramına İlişkin Bulgular

Tablo-4.21. Orta Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Milli Egemenlik” Kavramına Yönelik Oluşturdıkları Metaforlar

Sıra No	Metafor	f	%	Sıra No	Metafor	f	%
1	Ağaç	1	1,96	23	Güvercinler	1	1,96
2	Ağaç Kökü	1	1,96	24	İnsanın Kalbi	2	3,92
3	Akvaryum	1	1,96	25	Kalemlik	1	1,96
4	Anahtar	1	1,96	26	Kapı	1	1,96
5	Anne	1	1,96	27	Kuş	1	1,96
6	Arsa Sahibi Olmak	1	1,96	28	Mum	1	1,96
7	Arsa Yönetimi	1	1,96	29	Müdür	3	5,88
8	Aşılmaz Duvar	1	1,96	30	Organik Baz	1	1,96
9	Baba	2	3,92	31	Öğretmen	1	1,96
10	Bağ	1	1,96	32	Özgür Bir Kuş	2	3,92
11	Bahçe	1	1,96	33	Özgür Olmak	1	1,96

12	Bir Kuşun Özgürlüğü	1	1,96	34	Özgürlük	2	3,92
13	Bitki	1	1,96	35	Pil	1	1,96
14	Bozkurt	1	1,96	36	Serbestlik	1	1,96
15	Çanta	1	1,96	37	Silahın Tetiği	1	1,96
16	Çınar Ağacı	2	3,92	38	Sokak Kedisi	1	1,96
17	Çocuk	1	1,96	39	Sokak Köpeği	1	1,96
18	Dağların Ardından Bakan Güneş	1	1,96	40	Tarla	2	3,92
19	Ev Sahibi Olmak	1	1,96	41	Tapu	1	1,96
20	Evimiz	1	1,96	42	Uçan Bir Kuş	1	1,96
21	Evimizin Bahçesi	1	1,96	43	Uzaktan Kumandalı Bir Araba	1	1,96
22	Gen	1	1,96	Toplam		51	100

Tablo 4.21 incelendiğinde orta gelişmişlik düzeydeki katılımcılar “Milli Egemenlik” kavramına yönelik 43 tane farklı metafor geliştirmişlerdir. Bu metaforlardan 36 tanesi yalnız bir katılımcı tarafından geliştirilirken geriye kalan 7 metafor 2-3 katılımcı tarafından geliştirilmiştir. “Milli Egemenlik” kavramına ilişkin metaforların sıklık dağılımına bakıldığında en fazla kullanılan metaforların “Müdür” (f=3), “Çınar Ağacı, Tarla, Özgür Bir Kuş, Özgürlük, İnsanın Kalbi, Baba” (f=2) olduğu görülmektedir.

Tablo-4.22. Orta Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Milli Egemenlik” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori	Metaforlar	Metafor Sayısı	f
1	Özgürlük Vesilesi Olan	Anahtar(1), Bağ(1), Bir Kuşun Özgürlüğü(1), Çocuk(1), Kuş(1), Özgür Bir Kuş(2), Özgür Olmak(1), Özgürlük(2), Serbestlik(1), Uçan Bir Kuş(1)	10	12
2	Korunması Gereken	Ağaç(1), Bitki(1), Çınar Ağacı(2), Dağların Ardından Bakan Güneş(1), Gen(1), Güvercinler(1), Kapı(1), Mum(1), Organik Baz(1), Uzaktan Kumandalı Bir Araba(1)	10	11
3	Sahibi Millet Olan	Arsa Sahibi Olmak(1), Bahçe(1), Ev Sahibi Olmak(1), Evimiz(1), Kalem(1), Tapu(1), Tarla(2)	7	8
4	Yöneticinin Seçilmesini Sağlayan Bir Güç Olan	Arsa Yönetimi(1), Aşılmaz Duvar(1), Baba(1), Müdür(3), Öğretmen(1), Pil(1)	6	8
5	Devletin Ayakta Kalarak Yaşamayı Sağlayan	Ağaç Kökü(1), Akvaryum(1), Anne(1), Baba(1), İnsanın Kalbi(2), Sokak Kedisi(1)	6	7

6	Bağımsızlığı Sağlayan	Bozkurt(1), Çanta(1), Evimizin Bahçesi(1), Silahın Tetiği(1), Sokak Köpeği(1)	5	5
Toplam			44	51

Tablo 4.22 incelendiğinde, orta gelişmişlik düzeydeki katılımcıların “Milli Egemenlik” kavramına yönelik olarak toplamda 44 metafor, 51 katılımcı tarafından oluşturulmuştur. Söz konusu metaforlar ortak özellikleri bakımından 6 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda her metafor, gerekçesini oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1. Özgürlük Vesilesi Olan

Tablo 4.22 incelendiğinde “Özgürlük Vesilesi Olan” kategorisi toplam 10 metafor ve 12 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforların “Özgür Bir Kuş” ve “Özgürlük” ($f=2$) oldukları görülmektedir. Aşağıda “Özgürlük Vesilesi Olan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsele ve görüşmeye yer verilmiştir.

Milli egemenlik *özgür bir kuş* gibidir. Çünkü milli egemenliğe sahip bir millet, özgür bir kuş gibi serbesttir [O, E175].

Milli egemenlik *özgürlük* gibidir. Çünkü bir halk özgür olmazsa milli egemenlik de olmaz. Halk, milli egemenlik sayesinde özgür olmalı [O, K89].

Milli egemenlik *çocuk* gibidir. Çünkü çocuk kimsenin etkisi altında olmadan hürce koşar, oynar, konuşur ve eğlenir. Milli egemenliğe sahip olan bir halk da hürce kendi kararlarını kendi verir ve kendi seçeneğini kendi seçer [O, K115].

Şekil-4.111. 115 kodlu katılımcının çizimi

Milli egemenliği bir çocuk üzerinden anlattım. Yaptığım resimde bir çocuk hürce oynuyor, koşuyor, gülüyor ve eğleniyor. Burada milli egemenliğe sahip bir devletin halkı da özgürce seçim yapar, düşüncelerini hürce belirtir [Görüşme Kaydı: O, K115].

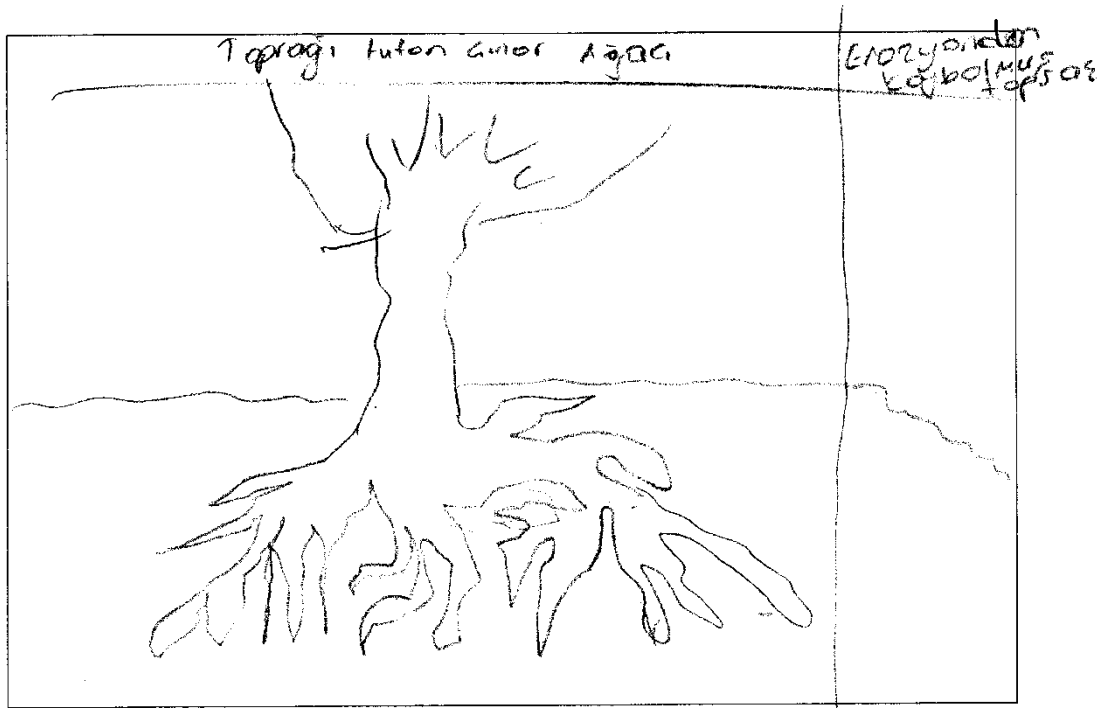
Milli egemenlik *anahtar* gibidir. Çünkü özgürlüğümüzün kapısını açar [O, E201].

Kategori 2. Korunması Gereken

Tablo 4.22 incelendiğinde “Korunması Gereken” kategorisi toplam 10 metafor ve 11 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforun “Çınar Ağacı” (f=2) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Korunması Gereken” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Milli egemenlik *çınar ağacı* gibidir. Çünkü çınar ağacı toprağı sımsıkı tutar, erozyondan vb. korur. Sağlam bir egemenlik, vatani olabildiğince korur, vatana bir şey olmaz [O, K28].

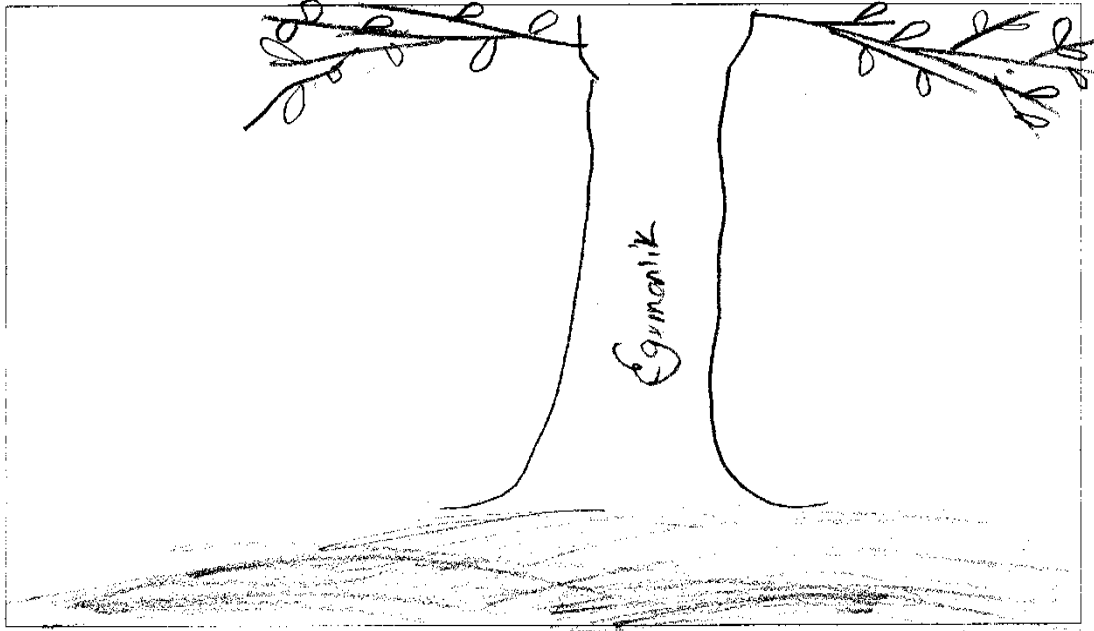
Şekil-4.112. 28 kodlu katılımcının çizimi

Milli egemenlik sayesinde halkımızın korunduğunu düşünüyorum. Aslında ikisi birbirini koruyor. Halk egemenliğinin olmadığı yerde bir başka devletin egemenliği olur [Görüşme Kaydı: O, K28].

Milli egemenlik *ağaç* gibidir. Çünkü sulayıp bakarsan, korursan bize meyve verir. Egemenliğini de korursan milletimiz huzur içinde yaşar [O, K120].

Şekil-4.113. 120 kodlu katılımcının çizimi

Milli egemenliği bir ağaca benzetiyorum. Ağaca bakarsak güzel meyveler verir, egemenliğimizi bakar ve korursak meyve olarak bizi korur [Görüşme Kaydı: O, K120].

Milli egemenlik *uzaktan kumandalı araba* gibidir. Çünkü kumanda başkasının eline geçtiğinde arabayı kontrol edemezsin. Milli egemenlik de öyledir. Eğer ülke (nin kumandası) başkasına geçerse ülkeyi kontrol edemezsiniz [O, E137].

Kategori 3. Sahibi Millet Olan

Tablo 4.22 incelendiğinde “Sahibi Millet Olan” kategorisi toplam 7 metafor ve 8 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılanın “Tarla” (f=2) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Sahibi Millet Olan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine ve görüşmeye yer verilmiştir.

Milli egemenlik *tarla* gibidir. Çünkü tarlanın hâkimiyeti bir kişindir. Ne isterse onu yapar, eker, biçer. Bunun gibi milli egemenlik de Türk milletinin hâkim olduğu seçme hakkını kullanarak kendi devletini ve yönetimini kendi seçer [O, K100].

Milli egemenlik *tarla* gibidir. Çünkü tarlaya sahip olan kişi istediğini ekebilir, istediğini yapabilir. Türkiye'nin toprakları ve egemenliği Türk Milleti'ne aittir [O, K198].

Ben milli egemenliği tarlaya benzettim. Çünkü tarlaya sahip kişi istediğini yapıyor, ekiyor, dikeyor, suluyor. İstedğini de yapabilir. Türkiye'nin de toprakları Türk milletine aittir. Millet istediği gibi topraklarına sahip çıkar [Görüşme Kaydı: O, K198].

Milli egemenlik *tapu* gibidir. Çünkü milli egemenlik yoluyla ülkemiz bizim oluyor. Milli egemenlik kayıtsız şartsız milletindir. Bu nedenle tapuya benzetebiliriz [O, K55].

Milli egemenlik *bahçe* gibidir. Çünkü bahçenin sahibi biziz. Türk topraklarının egemenlik sahibi Türk milletidir [O, E155].

Milli egemenlik deyince benim aklıma bana ait olan bir eşya mesela cüzdanım geliyor. Kimse cüzdanıma, benim eşyama sahip çıkamaz. Aynı devlette olduğu gibi. Devletimizin sahibi kimdir? Millettir. Millet egemen olmalı ki devletin sahibi olsun yani egemenliğimiz milletimize aittir [Görüşme Kaydı: O, K4].

Milli egemenlik *ev sahibi olmak* gibidir. Çünkü o ev sizindir ve siz onu satmadıkça hep sizin kalacaktır. Halk da yaşadığı toprağı ve egemenliğini vermedikçe, kendi elleriyle satmadıkça hep onundur [O, K189].

Milli egemenlik *arsa sahibi olmak* gibidir. Çünkü o arsa sizindir ve siz satmadığınız sürece kimsenin olamaz. Halkın yaşadığı toprakta halkındır ve halk istemediği sürece o toprağı ve o toprağa olan egemenliğini kimse alamaz [O, K197].

Milli egemenlik benim için bir arsaya sahip olmak gibidir. Bir insanın veya insan topluluğunun bir toprağa sahip olmasıyla bir halkın belirlenen sınırlardaki topraklara sahip olması birbirine benzer. O insan o toprağı satmadığı sürece kimsenin onu almaya hakkı yoktur. Halk da yaşadığı toprağı kimseye vermediği sürece o toprağı kimsenin almaya hakkı yoktur. Sonuçta burada egemenlik halkın olmuş oluyor [Görüşme Kaydı: O, K197].

Kategori 4. Yöneticinin Seçilmesini Sağlayan Bir Güç Olan

Tablo 4.22 incelendiğinde “Yöneticinin Seçilmesini Sağlayan Bir Güç Olan” kategorisi toplam 6 metafor ve 8 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılanın “Müdür” f=(3)

olduğu görülmektedir. Aşağıda “Yöneticinin Seçilmesini Sağlayan Bir Güç Olan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine yer verilmiştir.

Milli Egemenlik *müdür* gibidir. Çünkü nasıl ki müdür okulu yönetir ve okulun yönetimi müdürün elinde olduğu gibi. Okulun egemenliği müdürün elindedir. Aynı şekilde milletimizin egemenliği de yine milletin elindedir [O, K193].

Milli Egemenlik *müdür* gibidir. Çünkü bir okulu müdür yönetir. (Ülkemizin) toprak parçası da milli egemenlik sayesinde yönetiliyor [O, K30].

Milli Egemenlik *pil* gibidir. Çünkü pil, nasıl aletlere çalışması için güç veriyorsa Milli Egemenlik de devletin ayakta kalması için bizlere güç verir [O, E51].

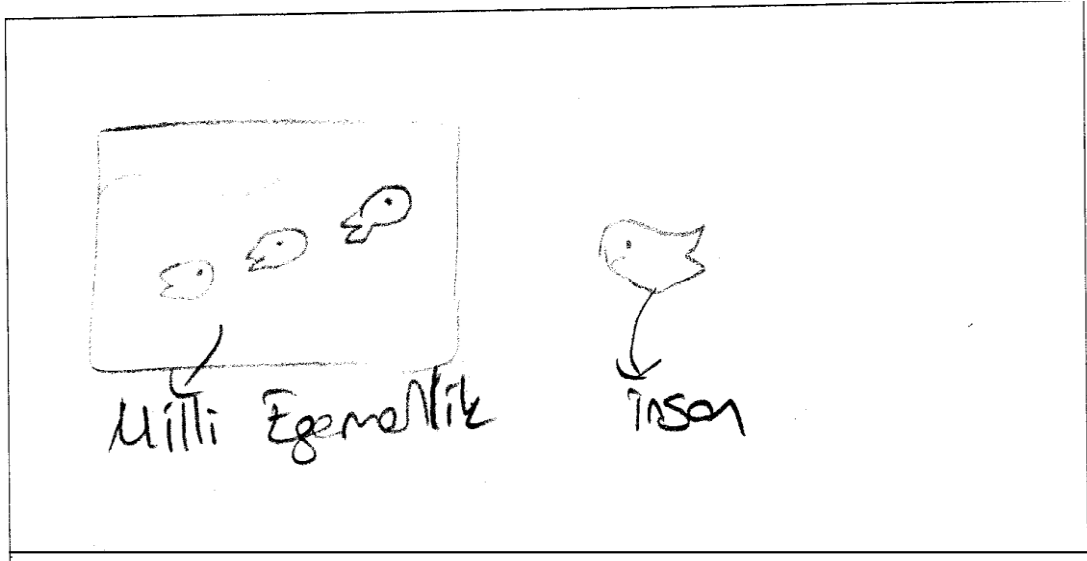
Milli Egemenlik *arsa yönetimi* gibidir. Çünkü nasıl ki arsa sahipleri kendi arsalarını yönetebiliyor, halk da kendi devletini Milli Egemenlik sayesinde yönetebilir [O, E180].

Kategori 5. Devletin Ayakta Kalarak Yaşamalarını Sağlayan

Tablo 4.22 incelendiğinde “Devletin Ayakta Kalarak Yaşamalarını Sağlayan” kategorisi toplam 6 metafor ve 7 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforun “İnsanın kalbi” (f=2) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Devletin Ayakta Kalarak Yaşamalarını Sağlayan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

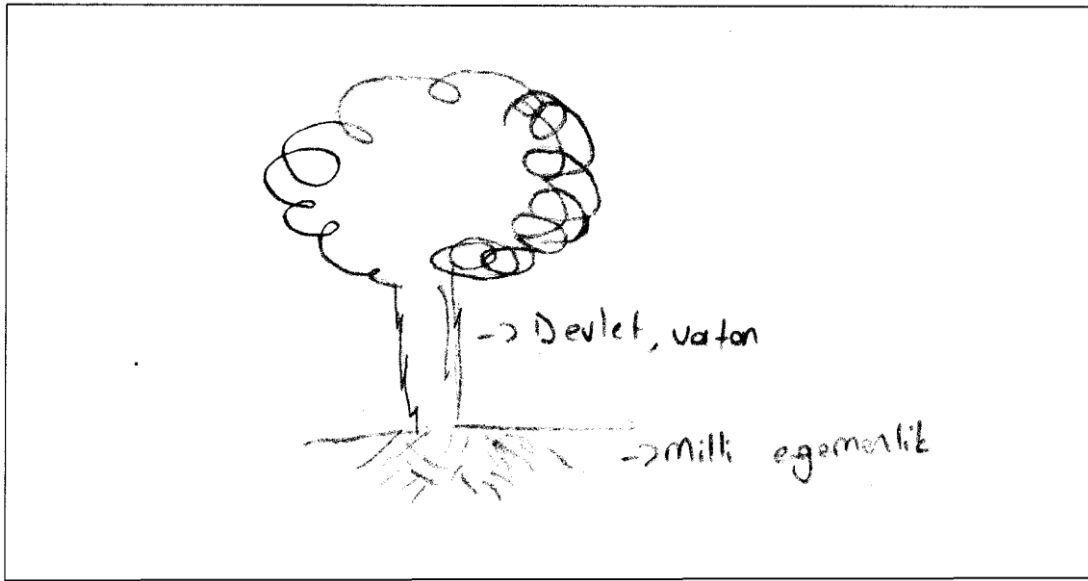
Milli egemenlik *akvaryum* gibidir. Çünkü akvaryumun camı olmazsa içindeki su yere dökülür ve balıklar yaşayamaz. İşte milli egemenlik olmazsa insanlar o toplumda yerleşik düzene ve hayata geçemez [O, K34].

Şekil-4.114. 34 kodlu katılımcının çizimi

Milli egemenlik *ağaç kökü* gibidir. Çünkü halk milli egemenliğini kullanmazsa devlet ayakta duramaz [O, K114].

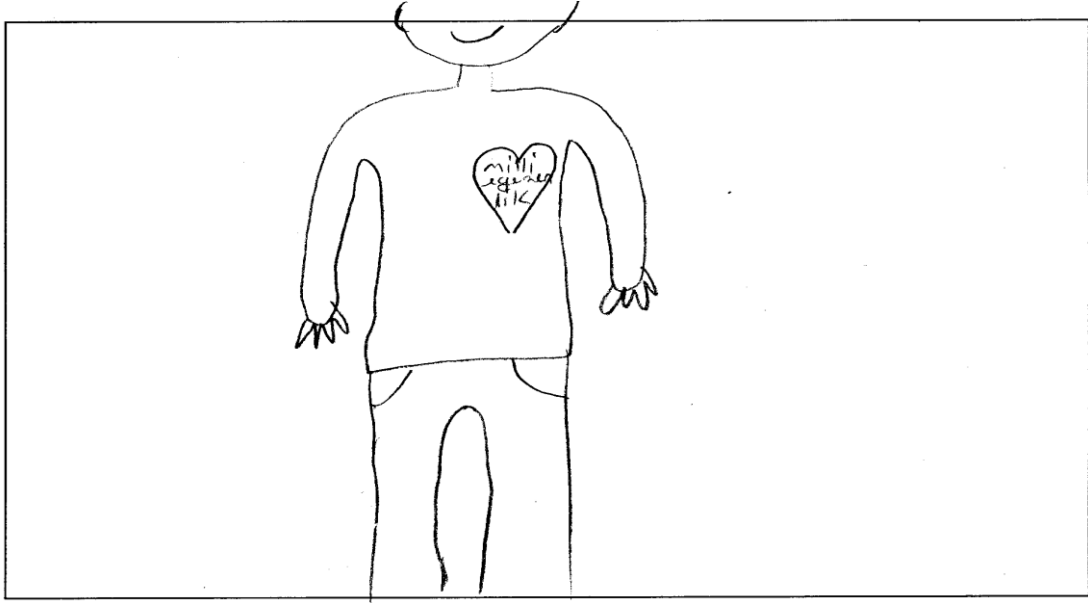
Şekil-4.115. 114 kodlu katılımcının çizimi

Milli egemenlik devleti ve vatani ayakta tutar. Ağacın yaşaması köklerine, devletin yaşaması milli egemenliğe bağlıdır [Görüşme Kaydı: O, K114].

Milli egemenlik *insanın kalbi* gibidir. Çünkü kalbi olmayan insan yaşayamaz. Egemenliğimiz yani özgürlüğümüz olmadan kendi irademizle bir şeyler yapamayız [O, E204].

Şekil-4.116. 204 kodlu katılımcının çizimi

Milli egemenlik benim için bir insanın kalbini ifade ediyor. İnsanın yaşaması nasıl kalbe bağlıysa, devletin yaşaması da egemenliğimize bağlıdır [Görüşme Kaydı: O, E204].

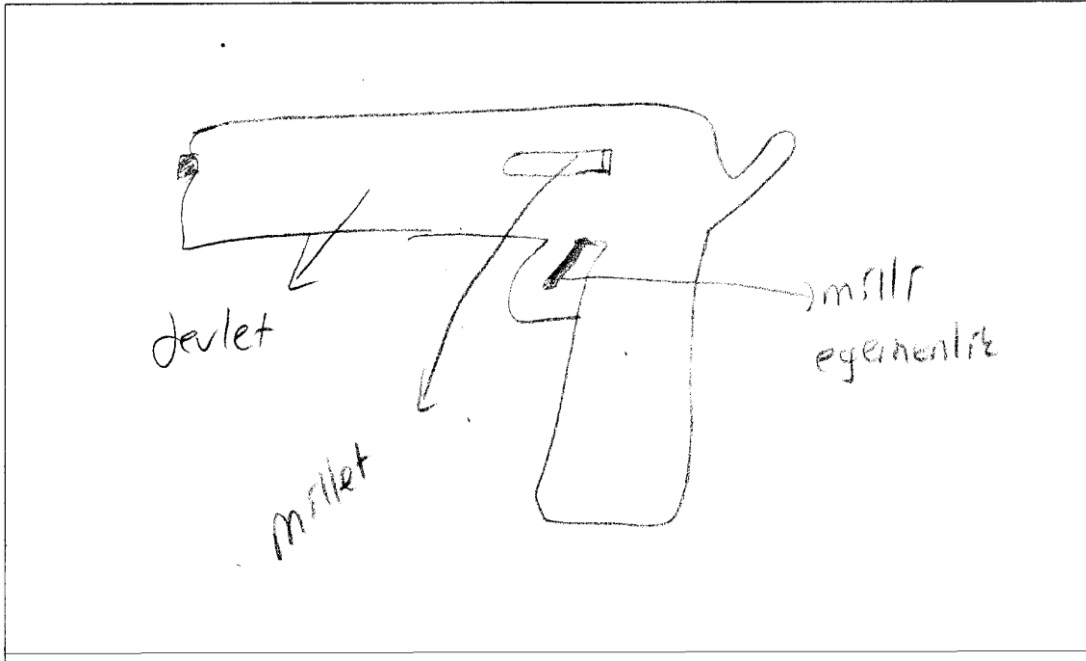
Milli Egemenlik *anne* gibidir. Çünkü bir annenin evi yönetimi nasılsa milletin de kendini yönetme şekli öyledir. Bir ülkenin yönetim biçimi her ne kadar başka şeylere dayansa da onu asıl ayakta tutan Milli Egemenliktir. Milletin egemenliği, milletin bağımsızlığı olmazsa millet yönetilemez. Milli Egemenlik daima kayıtsız şartsız milletindir. Bir anne de evi bu şekilde yönetir. Eğer evdeki halkın “anne” gibi bir yöneticisi olmaz ise tıpkı bir ülke gibi çöküş yaşar [O, K99].

Kategori 6. Bağımsızlığı Sağlayan

Tablo 4.22 incelendiğinde “Bağımsızlığı Sağlayan” kategorisi toplam 5 metafor ve 5 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında her metaforun bir katılımcı tarafından temsil edildiği görülmektedir. Aşağıda “Bağımsızlığı Sağlayan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

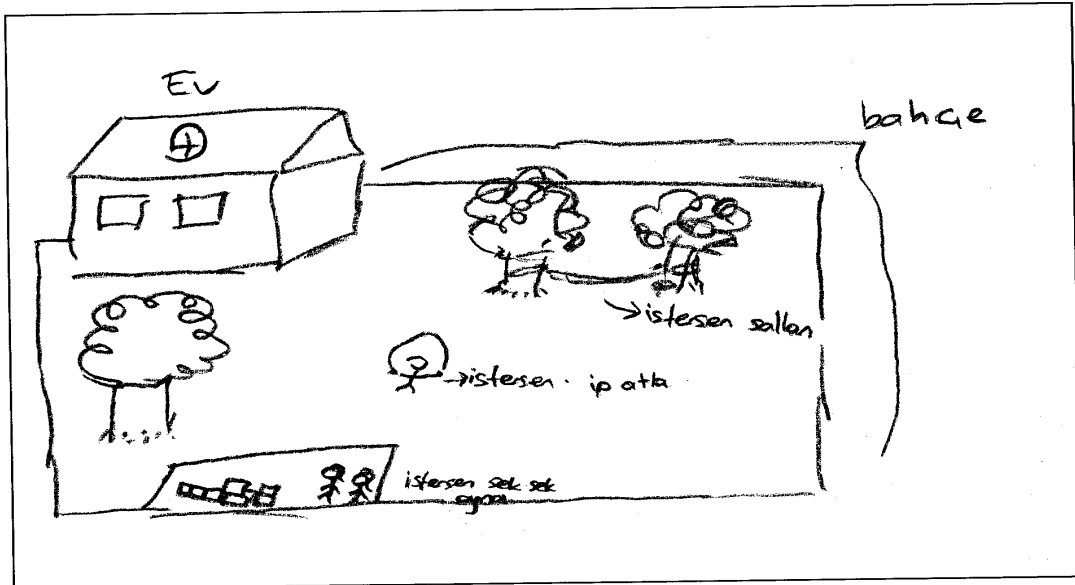
Milli egemenlik *silahın tetiği* gibidir. Çünkü devlet silah; millet mermi, milli egemenlik de tetik gibidir. Egemenliğimiz aleyhinde olaylar gerçekleşirse millet, tetik sayesinde buna müsaade etmez ve böylece egemenliğimize kimse karışamaz [O, E46].

Şekil-4.117. 46 kodlu katılımcının çizimi

Millî egemenlik *evimizin bahçesi* gibidir. Çünkü evimizin bahçesi bize ait ve oraya bizden başkası giremez. Millî egemenlik yoluyla devletimiz bize aittir [O, K102].

Şekil-4.118. 102 kodlu katılımcının çizimi

Millî egemenlik benim için bağımsızlığı, bağımsız olmayı ifade ediyor. Yani nasıl ki evimizin bahçesinde istediğimizi yapmakta bağımsızız, millî egemenlik sayesinde de güzel ülkemiz Türkiye bahçesinde istediğimizi yapmakta

bağımsızız. Başka ülkeler bağımsızlığımıza kesinlikle karışamaz [Görüşme Kaydı: O, K102].

Milli egemenlik *çanta* gibidir. Nasıl benim çantamı kimse karıştıramazsa milli egemenlik sayesinde devlete vatanıma da kimse karışamaz, karıştıramaz [O, K3].

Milli egemenlik deyince benim aklıma çanta geliyor. Çanta benim olduktan sonra istediğim gibi kullanırım, istersem kullanmam. Kimse karıştıramıyor, karışamıyor çantanın içine ne koyacağımı. Milletimiz de devlete sahip çıktıktan sonra kimse karışamaz. Millet, yönetim şeklini istediği gibi sahiplenir, isterse değiştirir isterse değiştirmez [Görüşme Kaydı: O, K3].

Ben milli egemenliği teknolojik aletlerin şarjına benzettim. Çünkü teknolojik aletlerin şarjı olmazsa kullanılamaz. En kolayından telefon örneğini verebiliriz. Mesela telefon bağımsızlığı temsil etsin. Milli egemenlik de şarjı temsil etsin. Eğer Milli egemenlik olmazsa telefon çalışmıyor yani bağımsızlık da olmuyor [Görüşme Kaydı: O, E210].

4.2.5. Gelenek Kavramına İlişkin Bulgular

Tablo-4.23. Orta Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Gelenek” Kavramına Yönelik Oluşturdıkları Metaforlar

Sıra No	Metafor	f	%	Sıra No	Metafor	f	%
1	Alışkanlık	1	1,56	28	Kitap	1	1,56
2	Bağımlılık	1	1,56	29	Kök	1	1,56
3	Bahçe ve Tohum	1	1,56	30	Kural	2	3,12
4	Bilgi	1	1,56	31	Mantı	1	1,56
5	Bir Ağacın Kökleri	1	1,56	32	Meyve Suyu	1	1,56
6	Bir Giysi	1	1,56	33	Midyenin İçindeki İnci	1	1,56
7	Boya Kalemleri	1	1,56	34	Milletleri Ayıran Bir Perde	1	1,56
8	Bukalemun	1	1,56	35	Misket	1	1,56
9	Çağ	1	1,56	36	Nesilden Nesle Aktarılan Giysi	1	1,56
10	Çoban Salatası	1	1,56	37	Özgeçmiş	1	1,56
11	Değerli Taş	1	1,56	38	Padişah	1	1,56
12	DNA	1	1,56	39	Parmak İzi	3	4,68
13	Duvar	1	1,56	40	Ramazanda Şeker Toplamamız	1	1,56
14	Düğün	2	3,12	41	Rutin	1	1,56
15	Düşünce	1	1,56	42	Soyadı	1	1,56
16	Düşünce Tarzı	1	1,56	43	Sürpriz Kutusu	1	1,56
17	Ekmek	1	1,56	44	Şehir	1	1,56
18	Elmas	1	1,56	45	Şişe	2	3,12
19	Farklılık	1	1,56	46	Tapu	1	1,56

20	Fosil	1	1,56	47	Tarih Kitabı	1	1,56
21	Geçmiş	2	3,12	48	Tarihi Para	1	1,56
22	Gen	2	3,12	49	Taş	1	1,56
23	İnsan	2	3,12	50	Topal İnsan	1	1,56
24	Kablo	1	1,56	51	Toprak	1	1,56
25	Karakter	1	1,56	52	Yönetim biçimi	1	1,56
26	Kayseri Mantısı	1	1,56	53	Yaşlı Bir İnsan	2	3,12
27	Kıyafet	1	1,56	54	Yaşlı Bir Kadın	1	1,56
Toplam						64	100

Tablo 4.23 incelendiğinde orta gelişmişlik düzeydeki katılımcılar “Gelenek” kavramına yönelik 54 tane farklı metafor geliştirmişlerdir. Bu metaforlardan 46 tanesi yalnız bir katılımcı tarafından geliştirilirken geriye kalan 8 metafor 2-3 katılımcı tarafından geliştirilmiştir. “Gelenek” kavramına ilişkin metaforların sıklık dağılımına bakıldığında en fazla kullanılan metaforların “Parmak izi” (f=3), “Şişe, İnsan, Davul-Zurna, Kural, Geçmiş, Gen, Düğün, Yaşlı Bir İnsan” (f=2) olduğu görülmektedir.

Tablo-4.24. Orta Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Gelenek” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori	Metaforlar	Metafor Sayısı	f
1	Eskiden Kalma Mirası Günümüze Taşyan	Bilgi(1), Çağ(1), DNA(1), Düğün(1), Ekmek(1), Gen(2), Geçmiş(1), Kitap(1), Kök(1), Manti(1), Midyenin İçindeki İnci(1), Misket(1), Nesilden Nesile Aktarılan Giysi(1), Rutin(1), Soyadı(1), Tapu(1), Taş(1), Yaşlı Bir İnsan(1), Yaşlı Bir Kadın(1)	19	20
2	Farklılığa, Renkliliğe, Çeşitliliğe, Değişikliğe Sahip Olan	Bahçe Ve Tohum(1), Boya Kalem(1), Bukalemun(1), Çoban Salatası(1), Düşünce(1), Düşünce Tarzı(1), Farklılık(1), İnsan(2), Karakter(1), Kayseri Mantısı(1), Kıyafet(1), Milletleri Ayıran Bir Perde(1), Parmak İzi(2), Şişe(2)	14	17
3	Kendine Özgü Kurallarıyla Geçmiş Yansıtan	Bir Giysi(1), Doğa(1), Geçmiş(1), Kural(2), Özgeçmiş(1), Parmak İzi(1), Ramazanda Şeker Toplamamız(1), Tarih Kitabı(1), Tarihi Para(1), Yönetim Biçimi(1)	10	11
4	Kültürümüzü Besleyen	Bir Ağacın Kökleri(1), Duvar(1), Düğün(1), Fosil(1), Padişah(1), Sürpriz Kutusu(1), Şehir(1), Topal İnsan(1), Toprak(1)	9	9
5	Bağlı Olduğumuz Değerli Bir Alışkanlık Olan	Alışkanlık(1), Bağımlılık(1), Değerli Taş(1), Elmas(1), Kablo(1), Meyve Suyu(1), Yaşlı Bir İnsan(1)	7	7
Toplam			59	64

Tablo 4.24 incelendiğinde, orta gelişmişlik düzeydeki katılımcıların “Gelenek” kavramına yönelik olarak toplam 56 metafor, 64 katılımcı tarafından oluşturulmuştur. Söz konusu metaforlar ortak özellikleri bakımından 5 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda her metafor, gerekçesini oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1. Eskiden Kalma Mirası Günümüze Taşıyan

Tablo 4.24 incelendiğinde “Eskiden Kalma Mirası Günümüze Taşıyan” kategorisi toplam 19 metafor ve 20 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforun “Gen” (f=2) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Eskiden Kalma Mirası Günümüze Taşıyan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine ve görüşmeye yer verilmiştir.

Gelenek *gen* gibidir. Çünkü ikisi de bizimle birliktedir ve nesilden nesle aktarılır [O, K196].

Ben geleneği genlerimize benzettim. Çünkü bir insanın geni nesiller boyu aktarılır yani sürekli bizimle birliktedir. Milletler de aynı şekilde birlikte yaşadıkları sürece geleneklerini nesilden nesle aktarıyorlar. Aynı millet hep aynı gelenekleri sürdürüyor [Görüşme Kaydı: O, K196].

Gelenek *geçmiş(imiz)* gibidir. Çünkü gelenekler bizim bir nevi geçmişimizdir. Zaten gelenekler geçmişten gelen adetlerimiz olduğu için geçmişten gelen bazı eşyalarımız, kıyafetlerimiz vs. de nesilden nesle aktarılmıştır [O, K169].

Gelenek *kitap* gibidir. Çünkü kitabın içinde ne kadar güzellikler, bilgi olsa da onu dışı vurmadıkça sadece kitabın içinde kalır. Bizim geleneklerimiz de nasıl yaşanmaz, bizden sonraki nesillere aktarılmazsa onun da durduğu bir işe yaramaz [O, K99].

Gelenek *midyenin içindeki inci* gibidir. Çünkü nasıl ki midyenin içindeki inci denizin derinliklerinden geliyorsa geleneklerimiz de tarihin derinliklerinden gelir. Ayrıca gittikçe de değerlenir [O, K195].

Gelenek *DNA* gibidir. Çünkü DNA geçmişten günümüze kadar nasıl taşındıysa gelenekler de DNA gibi günümüze kadar taşınmaktadır [O, K198].

Ben geleneği DNA’ya benzettim. DNA geçmişten günümüze kadar insan bilgisini taşır. Gelenekler de DNA gibi toplumların, milletlerin, devletlerin bilgisini günümüze kadar taşımaktadır [Görüşme Kaydı: O, K198].

Gelenek *tapu* gibidir. Çünkü atalarımızdan bize kalmış. Mesela birinin babası öldüğünde tapusu oğluna geçer. Gelenek de atalarımızdan bize geçer [O, E140].

Gelenek *soyadı* gibidir. Çünkü soyadı nesilden nesle, çocuktan çocuğa aktarılır. Gelenek de soyadı gibi nesilden nesle aktarılır ve asla değişmez [O, K115].

Gelenek *ekmek* gibidir. Çünkü Ekmek nesiller boyu sofraya gelir ve nesiller boyu yenilir. Gelenek de nesiller, yıllar boyu devam eder [O, K26].

Kategori 2. Farklılığa, Renkliliğe, Çeşitliliğe, Değişikliğe Sahip Olan

Tablo 4.24 incelendiğinde “Farklılığa, Renkliliğe, Çeşitliliğe, Değişikliğe Sahip Olan” kategorisi toplam 14 metafor ve 17 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforların “Parmak izi” (f=2), “Şişe” (f=2) ve “İnsan” (f=2) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Farklılığa, Renkliliğe, Çeşitliliğe, Değişikliğe Sahip Olan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine ve görüşmeye yer verilmiştir.

Gelenek *parmak izi* gibidir. Çünkü parmak izleri her insanda farklı olduğu gibi her milletin farklı bir geleneği vardır [O, K190].

Gelenek *şişe* gibidir. Çünkü (şişenin) içinde çeşit çeşit şeyler(içecekler) bulundurabiliriz. Gelenegin de içinde çeşit çeşit şeyler vardır. Gelenekler bizim hayatımıza renk katar [O, K1].

Gelenek benim için atalarımızın bize eskiden beri bıraktığı, ülkemizi temsil eden yemekleri, yiyecekleri, oyun havalarını, bazı dans çeşitlerini ifade ediyor [Görüşme Kaydı: O, K1].

Gelenek *insan* gibidir. Çünkü insan, içinde bulunduğu ortama göre değişir ve gelişir. Gelenek de içinde bulunduğu ortama göre gelişir ve değişir. Teknoloji geliştikçe insanın fikirleri değişiyor. Gelenek olarak da örneğin gelinler at yerine arabayla gidiyor [O, K58].

Gelenek deyince benim aklıma bir insanın karakteri geliyor. Çünkü insanın karakteri yaşadığı olaylara, yıllara göre şekilleniyor. Gelenekler de bizim yaşadığımız yıllara göre şekil alıyor, farklı şekillere bürünüyor [Görüşme Kaydı: O, K197].

Gelenek *boya kalemleri* gibidir. Çünkü boya kalemleri nasıl resmimize renk katıyorsa, gelenekler de hayatımıza renk katan boya kalemlerine benzer. Eğer boya kalemlerimiz olmazsa resmimiz hiç güzel olmaz. Gelenekler hayatımızı rengârenk boyamışlardır. O yüzden geleneklerimize sahip çıkmalıyız [O, K61].

Gelenek benim için yemekler, kıyafetler gibi şeyleri ifade ediyor. Mesela her ülkenin yemekleri, kıyafetleri farklı farklıdır [Görüşme Kaydı: O, K3].

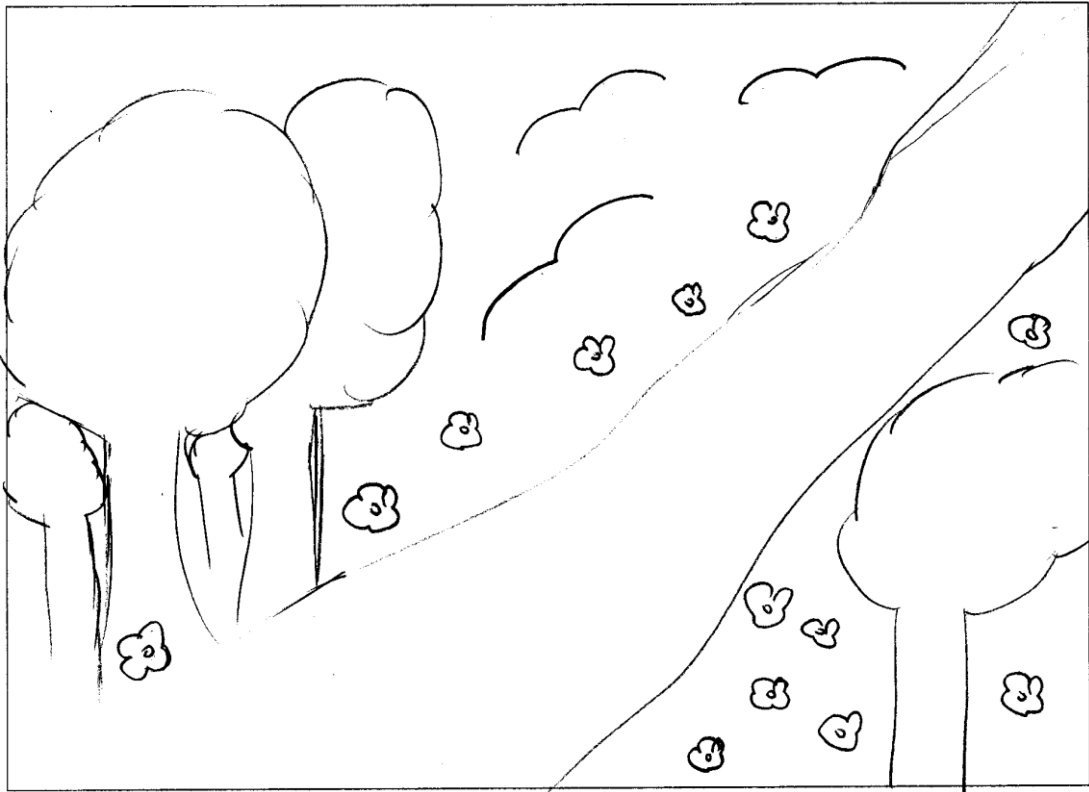
Kategori 3. Kendine Özgü Kurallarıyla Geçmişi Yansıtan

Tablo 4.24 incelendiğinde “Kendine Özgü Kurallarıyla Geçmişi Yansıtan” kategorisi toplam 10 metafor ve 11 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforun “Kural” ($f=2$) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Kendine Özgü Kurallarıyla Geçmişi Yansıtan Gelenekler” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Gelenek *kural* gibidir. Çünkü insanlar artık bunu bir alışkanlık haline getire getire kural yapmıştır. Örneğin bir düğünde gelin testi kırıyor. Çünkü ondan öncekiler yapa yapa o da (kuralı) yapıyor [O, K164].

Gelenek *doğa* gibidir. Çünkü doğada her bitkinin ve canlının kendine özgü bir şekli, rengi ve özellikleri vardır. Aynen her geleneğin özellikleri de farklı farklıdır [O, K97].

Şekil-4.119. 97 kodlu katılımcının çizimi

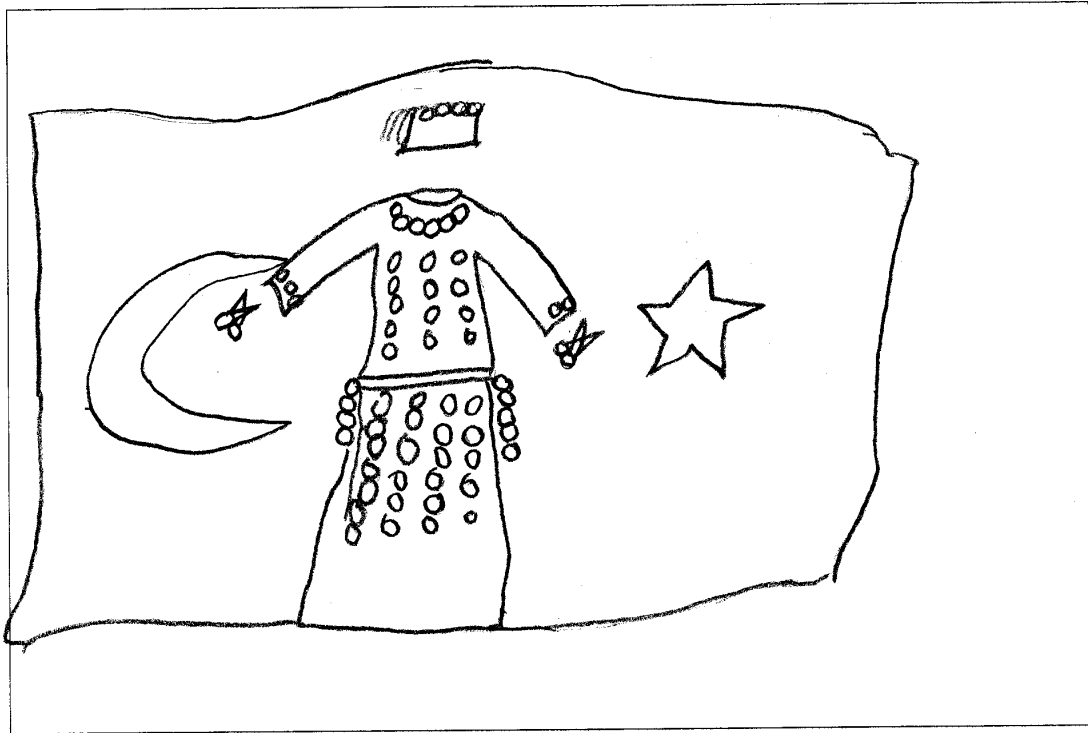
Ben geleneği doğaya benzettim. Çünkü doğadaki canlılar, bitkiler kendine has yaşam tarzıyla doğa kanunlarına, doğa kurallarına uygun olarak yaşarlar. Geleneğin de kendine göre kuralları var ve bu kurallar da toplumun kurallarına göre yaşatılıyor [Görüşme Kaydı: O, K97].

Gelenek *tarih kitabı* gibidir. Çünkü geleneklerimiz atalarımızın eskilerde yaptıkları şeyleri günümüze aktarır. Bizler dedelerimizin, ninelerimizin ne yaptıklarını günümüzde görme imkânına sahibiz [O, E182].

Gelenek *özgeçmiş* gibidir. Çünkü gelenek bizim geçmişimizi yansıtır [O, E201].

Gelenek *bir giysi* gibidir. Çünkü kişiye özgü olan bir giyim tarzı olduğu gibi, bir ulusu temsil eden ve ona özgü olan bir gelenek ve görenekler vardır [O, K100].

Şekil-4.120. 100 kodlu katılımcının çizimi

Geleneklerin bazı özel giysiler gibi temsil etme özelliği var. Çizdiğim resimde benim bahsetmek istediğim şey her ulusun kendine özgü bir âdet ve geleneği vardır ve bu (âdet ve gelenek) o ulusu temsil eder [Görüşme Kaydı: O, K100].

Kategori 4. Kültürümüzü Besleyen

Tablo 4.24 incelendiğinde “Kültürümüzü Besleyen” kategorisi toplam 9 metafor ve 9 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında her bir metaforun bir katılımcı tarafından temsil edildiği

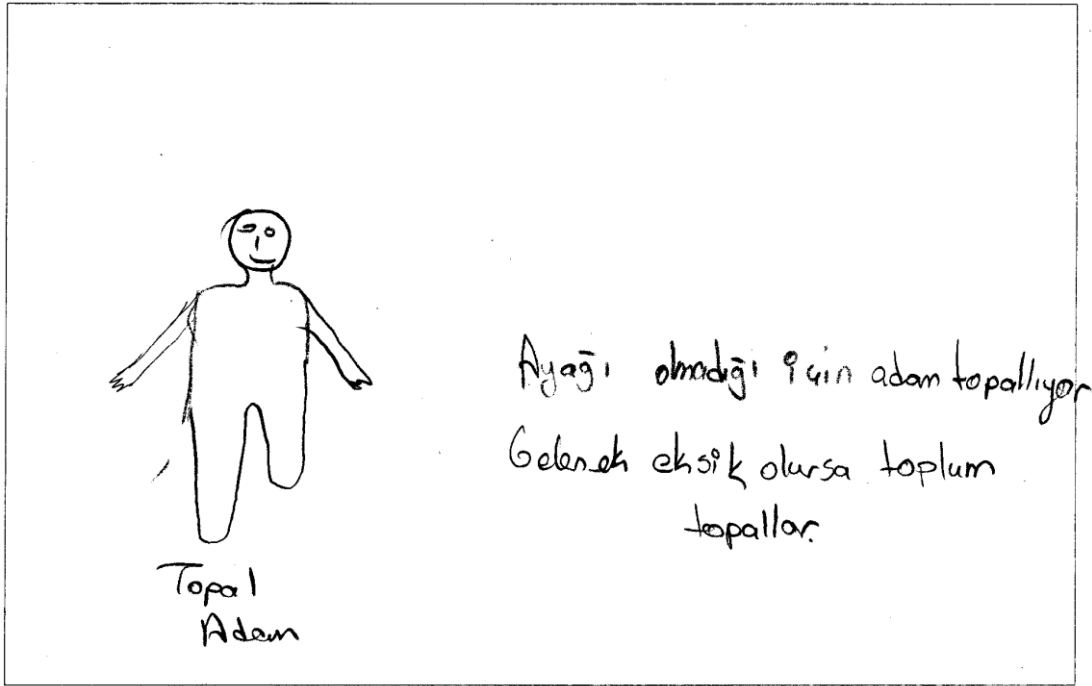
görülmektedir. Aşağıda “Kültürümüzü Besleyen” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsele ve görüşmeye yer verilmiştir.

Gelenek *toprak* gibidir. Çünkü toprak üstündeki bitkileri besler. Gelenek de bizim kültürümüzü besler [O, K114].

Gelenek *bir ağacın kökleri* gibidir. Çünkü eğer bir millet geleneklerini kaybederse kökleri toprağa tutunamayan bir ağaç gibi yıkılır [O, K94].

Gelenek *total insan* gibidir. Çünkü total insanın bir ayağı eksiktir. Gelenek eksik olursa toplum topallar [O, E126].

Şekil-4.121. 126 kodlu katılımcının çizimi

Gelenekler total bir insana benzettim. Çünkü güzel geleneklerin bazıları artık unutulmuş. Bu yüzden onları yaşatabilirse eski kültürümüzü yeniden beslemeye başlarız, yoksa milli kültürümüz elden gidecek [Görüşme Kaydı: O, E126].

Gelenek *fosil* gibidir. Çünkü atalarımızdan bize bilgi verir [O, E152].

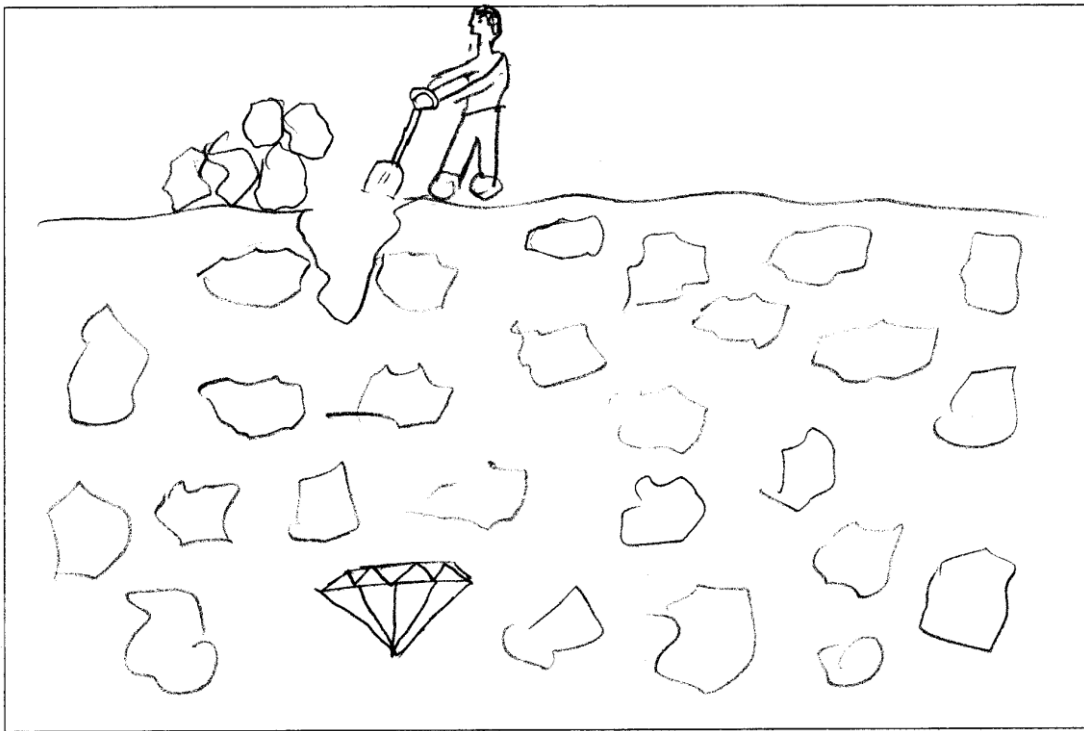
Kategori 5. Bağlı Olduğumuz Değerli Bir Alışkanlık Olan

Tablo 4.24 incelendiğinde “Bağlı Olduğumuz Değerli Bir Alışkanlık Olan” kategorisi toplam 7 metafor ve 7 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında her metaforun bir katılımcı tarafından

temsil edildiği olduğu görülmektedir. Aşağıda “Bağlı Olduğumuz Değerli Bir Alışkanlık Olan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Gelenek *elmas* gibidir. Çünkü elmas bir taştır, çakıl taşı gibi. Ancak elmas zor bulunan bir taştır. Nadir bir taştır. Bu yüzden (nadir olduğu için) elmas çok değerlidir. Gelenek de eskilerden kalıp günümüze kadar değerini kaybetmeden gelmiştir. Bu yüzden değerlidir [O, K28].

Şekil-4.122. 28 kodlu katılımcının çizimi

Gelenek *alışkanlık* gibidir. Çünkü mesela eskiden gelinler arabayla değil atla alınırmış. Bu bir süre sonra arabaya dönüşmüş ve unutulmuştur. Aynı alışkanlık gibi. Bir şeye alışılmış, uzun yıllar yapılmış ama daha sonra bu alışkanlık kaybolmuş ve yerini modernliğe bırakmıştır [O, K171].

Şekil-4.123. 171 kodlu katılımcının çizimi

Gelenek bence alışkanlıklar gibi bir şey. Alışkanlıkları bırakmak zor olduğu için güzel alışkanlıkları ve gelenekleri azıcık değişse bile bırakamayız [Görüşme Kaydı: O, K171].

Gelenek *yaşlı bir insan(ın bağımlılığı)* gibidir. Çünkü yaşlı bir insan bağımlılıklarından nasıl ayrılamazsa biz de geleneklerimizden öyle ayrılamayız [O, E175].

Gelenek *kablo* gibidir. Çünkü kablolar birbirine nasıl bağlanırsa biz de gelenekler sayesinde birbirimize bağlanırsınız [O, K95].

4.2.6. Kanıt Kavramına İlişkin Bulgular

Tablo-4.25. Orta Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Kanıt” Kavramına Yönelik Oluşturdukları Metaforlar

Sıra No	Metafor	f	%	Sıra No	Metafor	f	%
1	Altın	1	1,96	21	Mayın Arama Cihazı	1	1,96
2	Ampul	1	1,96	22	Mum	4	7,84
3	Ansiklopedi	1	1,96	23	Orman	1	1,96
4	Atalarımızın Mirası	1	1,96	24	Parmak İzi	3	5,88
5	Ayak İzi	1	1,96	25	Pazıl Parçaları	2	3,92
6	Bilgi	1	1,96	26	Sobanın Borusu	1	1,96
7	Bilim Adamları	1	1,96	27	Söz	1	1,96
8	Bir Ülkenin Arşivi	1	1,96	28	Suç	1	1,96
9	Cinayet	3	5,88	29	Suçlu	1	1,96
10	Eski Eşya	1	1,96	30	Tablo	1	1,96
11	Floresan	1	1,96	31	Tanık	1	1,96

12	Geometri	2	3,92	32	Tarihi Ampul	1	1,96
13	Güneş	1	1,96	33	Tarihin Güvencesi	1	1,96
14	İnsan Beyni	1	1,96	34	Teog	1	1,96
15	İz	1	1,96	35	Tohum	1	1,96
16	Kan	1	1,96	36	Toprak	2	3,92
17	Karanlıktaki Işık	1	1,96	37	X-ray Cihazı	1	1,96
18	Küp	1	1,96	38	Yama	1	1,96
19	Matematik	1	1,96	39	Yapboz	2	3,92
20	Matematik Formülleri	1	1,96	40	Yeni Bir Keşif	1	1,96
Toplam						51	100

Tablo 4.25 incelendiğinde orta gelişmişlik düzeydeki katılımcılar “Kanit” kavramına yönelik 40 tane farklı metafor geliştirmişlerdir. Bu metaforlardan 33 tanesi yalnız bir katılımcı tarafından geliştirilirken geriye kalan 7 metafor 2-4 katılımcı tarafından geliştirilmiştir. “Kanit” kavramına ilişkin metaforların sıklık dağılımına bakıldığında en fazla kullanılan metaforların “Mum” (f=4), “Cinayet” (f=3), “Parmak izi” (f=3), “Geometri, Pazıl Parçaları, Yapboz, Toprak” (f=2) olduğu görülmektedir.

Tablo-4.26. Orta Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Kanit” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori	Metaforlar	Metafor Sayısı	f
1	Tarihi Olayları Açıklayarak Bilgi Veren	Atalarımızın Mirası(1), Ayak İzi(1), Bilgi(1), Bir Ülkenin Arşivi(1), Cinayet(2), Eski Eşya(1), Güneş(1), İnsan Beyni(1), İz(1), Parmak izi(1), Söz(1), Suçlu(1), Tablo(1), Tanık(1), Tarihi Ampul(1), Toprak(1)	16	17
2	Tarihi Olayları Ortaya Çıkararak Çözen	Bilim Adamları(1), Cinayet(1), Geometri(2), Matematik(1), Matematik Formülleri(1), Mayın Arama Cihazı(1), Orman(1), Parmak İzi(1), Pazıl Parçaları(2), Teog(1), Tohum(1), Toprak(1), X-Ray Cihazı(1)	13	15
3	Tarihi Olaylara Tamamlayıcı Bakış Açısı Sağlayan	Altın(1), Ansiklopedi(1), Kan(1), Küp(1), Parmak İzi(1), Sobanın Borusu(1), Suç(1), Tarihin Güvencesi(1), Yama(1), Yapboz(2), Yeni Bir Keşif(1)	11	12
4	Tarihi Olayları Aydınlatarak Işık Veren	Ampul(1), Floresan(1), Karanlıktaki Işık(1), Mum(4)	4	7
Toplam			44	51

Tablo 4.26 incelendiğinde, orta gelişmişlik düzeydeki katılımcıların “Kanit” kavramına yönelik olarak toplamda 44 metafor, 51 katılımcı tarafından oluşturulmuştur. Söz konusu metaforlar ortak özellikleri bakımından 4 kavramsal

kategori altında toplanmıştır. Katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda her metafor, gerekçesini oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1. Tarihi Olayları Açıklayarak Bilgi Veren

Tablo 4.26 incelendiğinde “Tarihi Olayları Açıklayarak Bilgi Veren” kategorisi toplam 16 metafor ve 17 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforun “Cinayet” ($f=2$) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Tarihi Olayları Açıklayarak Bilgi Veren” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine ve görüşmeye yer verilmiştir.

Kanıt *cinayet* gibidir. Çünkü cinayeti çözmek için kanıt gerekir. Tarihte yaşanmış olayları çözmek için tarihi kanıtlar gerekir [O, K11].

Kanıt *eski eşya* gibidir. Çünkü eski eşya ait olduğu dönem bilgi hakkında bilgi verir. Kanıtlar da tarihi dönem hakkında bilgiler verir [O, E20].

Kanıt *toprak* gibidir. Çünkü toprağın içinde her türlü yapıtın parçası vardır. Toprağa ne ekersek onu biçeriz. Ne kadar tarihten yapıt bulursak o kadar o döneme ait bilgi ediniriz [O, K34].

Kanıt *bir tablo* gibidir. Çünkü tabloya ne çizersen orada kalır ve hayal gücünün ne kadar olduğu orada görsellenir. Bunun gibi kanıt da günümüzde insanlara önceden yapılan ve geçmişte neler olduğunu gösteren bir delildir [O, K100].

Kanıt *tanık* gibidir. Çünkü tanık suçlu hakkında bilgi verir. Kanıt ise bize tarihi bilgiler verir [O, E126].

Kanıt *bir ayak izi* gibidir. Çünkü bir şeyin olduğunu kesin anlarınız ayak izinden de kanıttan da. Bir ayak izi varsa orada kesin biri yürümüş demektir. Tarihi kanıtta da bir şey varsa o kesindir ve o şey olmuştur [O, K168].

Kanıt deyince benim aklıma bir sözlük geliyor. Çünkü sözlük içinde her şey hakkında bilgi veriliyor ve bu bilgiler doğrudur. Tarihi kanıtlar da bize doğru bilgiler veriyor [Görüşme Kaydı: O, K4].

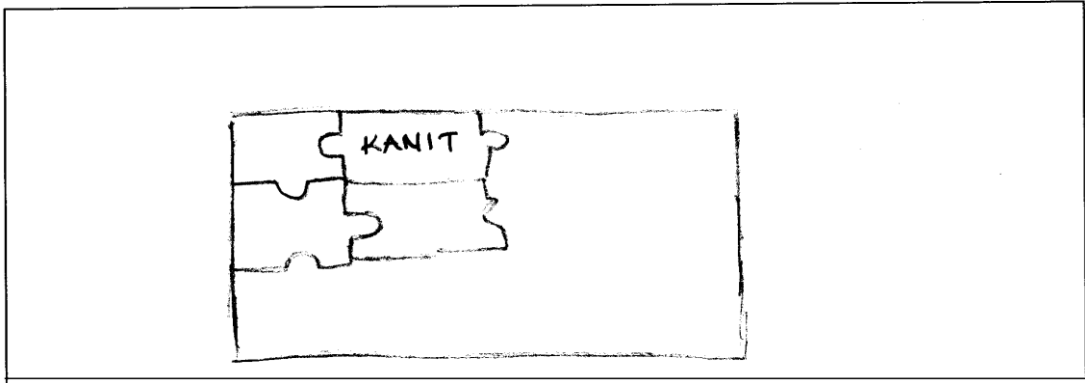
Kategori 2. Tarihi Olayları Ortaya Çıkararak Çözen

Tablo 4.26 incelendiğinde “Tarihi Olayları Ortaya Çıkararak Çözen” kategorisi toplam 13 metafor ve 15 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforların “Geometri” ($f=2$), “Pazıl Parçaları” ($f=2$) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Tarihi

Olayları Ortaya Çıkararak Çözen” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Kanıt *pazıl parçaları* gibidir. Çünkü bir pazılı pazıl parçalarını birleştirerek bulduğumuz gibi bir olayı da kanıtları birleştirerek buluruz. Tarihi olayları, bulduğumuz kanıtlarla anlarız [O, E174].

Şekil-4.124. 174 kodlu katılımcının çizimi

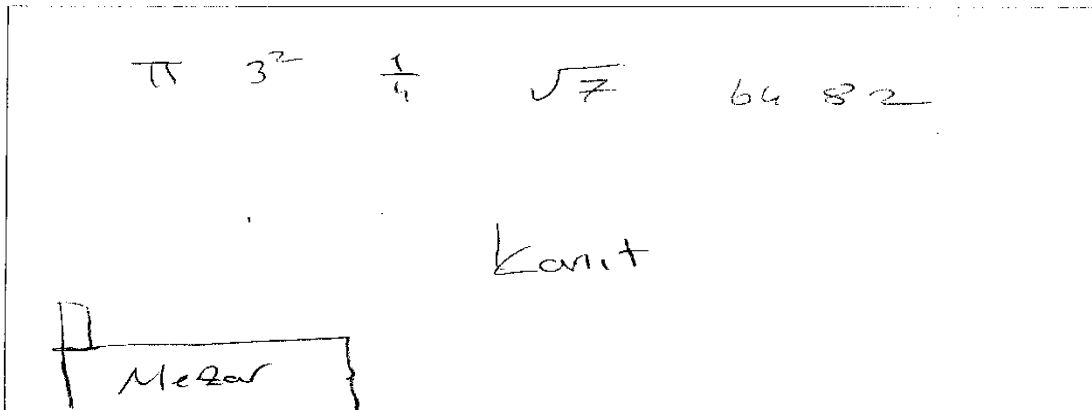
Kanıt yarım kalmış tarihi şeyleri, pazıl parçaları da yarım kalan görüntüyü ortaya çıkarır [Görüşme Kaydı: O, E174].

Kanıt *geometri (soruları)* gibidir. Çünkü geometride soruların cevabını işlem yaparak buluruz. Kanıtlarla da tarihi soruların cevabını buluruz [O, K108].

Kanıt benim için ipucuyu ifade ediyor. Mesela bazı cinayet olaylarının ipuçları vardır. Bu ipuçları ile olay kanıtlanır ve çözülür. Kanıtların da böyle ipuçları vardır yani bu ipuçları bizi kanıta götürür. Tarihte yaşanmış olayları daha iyi algılamamız için kanıtlar gereklidir. Kanıtlar yoluyla çözilememiş birçok tarihi şeyler çözülür [Görüşme Kaydı: O, K1].

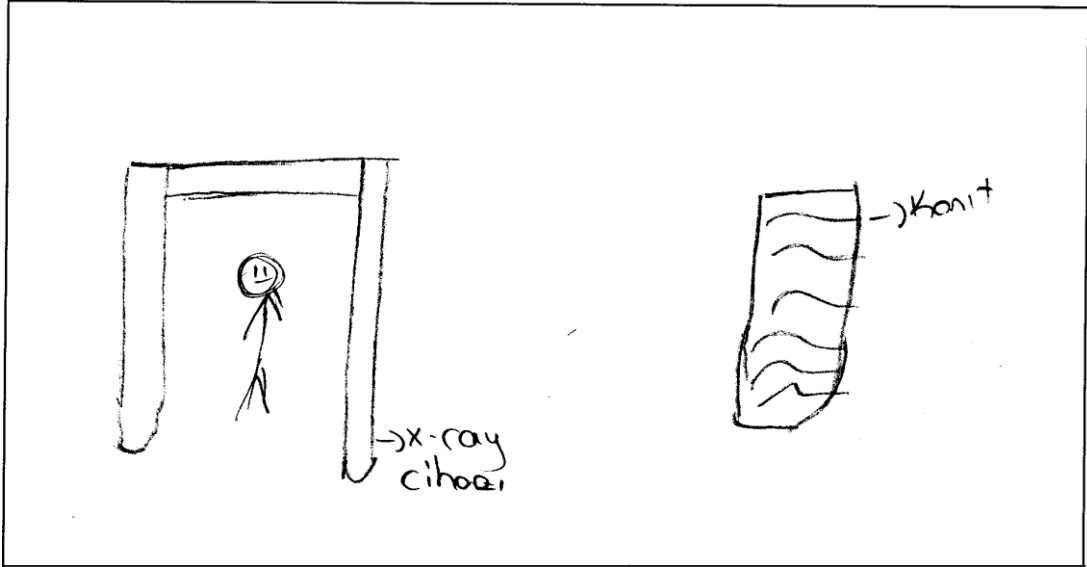
Kanıt *matematik formülleri* gibidir. Çünkü matematik formülleriyle matematik sorularını çözeriz. Kanıtlarla da tarihi olayları çözeriz [O, K149].

Şekil-4.125. 149 kodlu katılımcının çizimi

Kanıt x-ray cihazı gibidir. Çünkü nasıl x-ray cihazı oradan geçtiğimizde her şeyi gösteriyorsa kanıtlar da öyledir. Her bir kanıt, tarihteki her şeyi gösterir [O, K189].

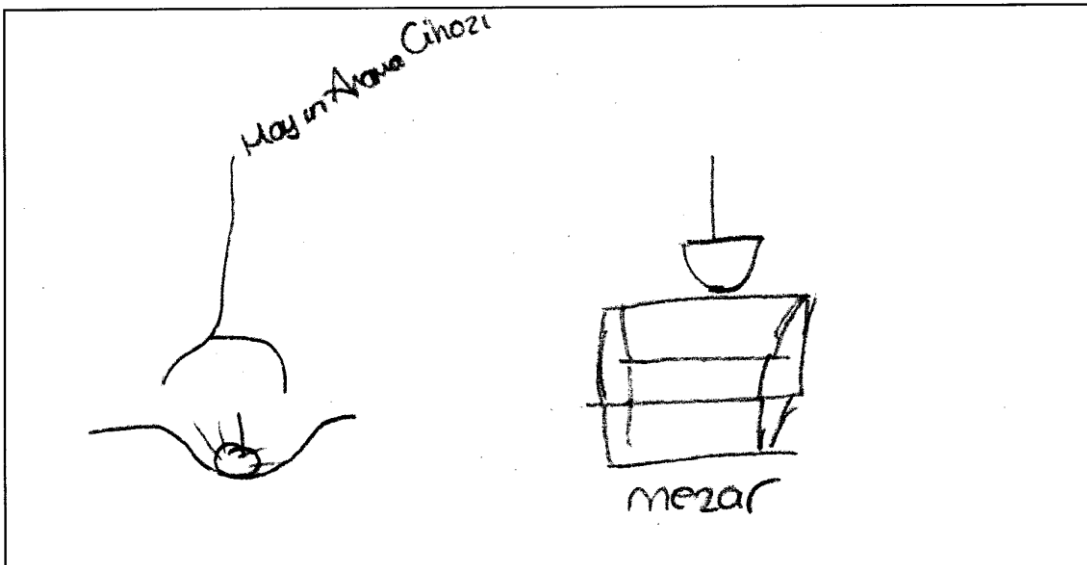
Şekil-4.126. 189 kodlu katılımcının çizimi

Kanıt x-ray cihazına benziyor. Yapmış olduğum resimde x-ray cihazı var ve oradan geçtiğimizde üzerimizdeki her şeyi gösterir. Kanıt da -yani bir belge olabilir- üstündeki yazılarla her şeyi gösterir, ortaya çıkarır [Görüşme Kaydı: O, K189].

Kanıt mayın arama cihazı gibidir. Çünkü mayın arama cihazı, mayının orada olduğunu kanıtlar. Tarihi kanıtlar, bize tarihten izler sunar [O, K197].

Şekil-4.127. 197 kodlu katılımcının çizimi

Resimde mayın arama cihazı orada bomba olduğunu bize gösteriyor. Toprağı kazdığımızda orada bulunan tarihi mezar bize tarihle ilgili kanıtlar veriyor [O, K197].

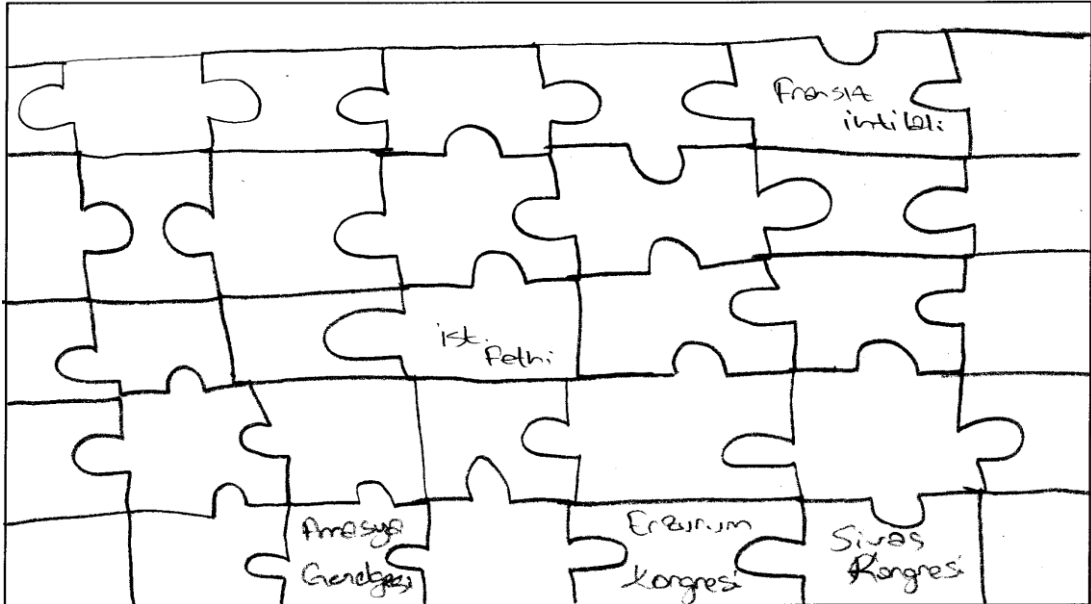
Ben kanıtı mayın arama cihazına benzettim. Çünkü mayın arama cihazı ile bir topraktaki, yerdeki kalıntının orada olduğunu kanıtlıyoruz. Aynı böyle tarihi kanıtlar da bize tarihten bir izler sunuyor. Bilmediğimiz şeyler ortaya çıkıyor [Görüşme Kaydı: O, K197].

Kategori 3. Tarihi Olaylara Tamamlayıcı Bakış Açısı Sağlayan

Tablo 4.26 incelendiğinde “Tarihi Olaylara Tamamlayıcı Bakış Açısı Sağlayan” kategorisi toplam 11 metafor ve 12 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılanın “Yapboz” ($f=2$) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Tarihi Olaylara Tamamlayıcı Bakış Açısı Sağlayan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Kanıt *yapboz* gibidir. Çünkü bir yapbozu yaptığımızda bir boşluğa bir parça gelir. Bu da onun oraya ait olduğunun kanıtıdır. İşte tarih de yapboz parçaları gibidir. Her bir yapboz parçası birer tarihi olayla eşleşir [O, K162].

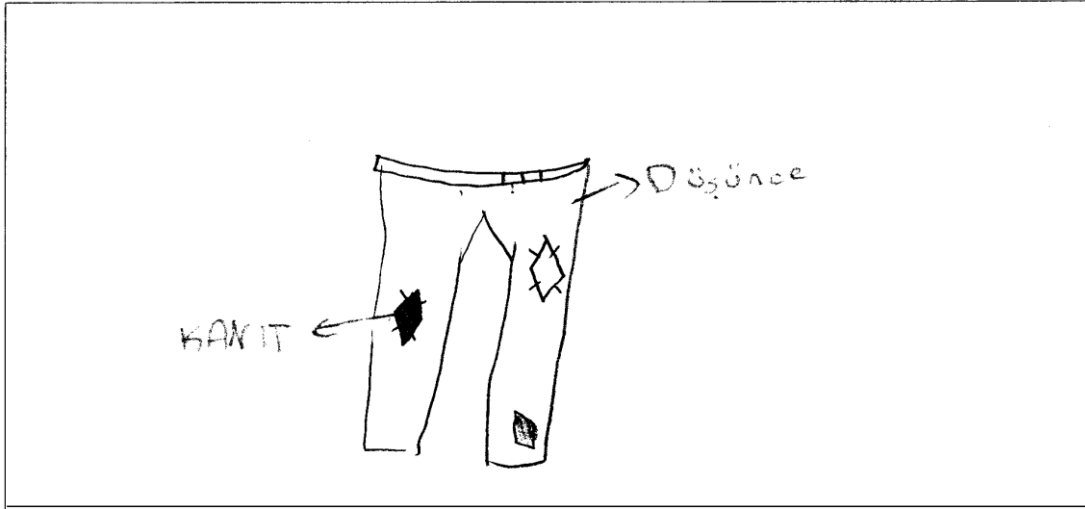
Şekil-4.128. 162 kodlu katılımcının çizimi

Kanıt *altın* gibidir. Çünkü değerli ve özeldir. Manevi değeri yüksektir. İnsan bir tarihi kanıt bulduğunda o döneme ait çok önemli bir şey bulduğunu düşünür [O, K33].

Kanıt *yama* gibidir. Çünkü bir pantolon yırtılınca yama yapılır ve o pantolon bütün, tam ve parçasız olur. Kanıt da yama gibidir. Eğer tarihsel bir düşünceyi belirtiyorsak kanıt göstererek o düşünceyi tam olarak şüphesiz bir şekilde tamamlarız [O, K115].

Şekil-4.129. 115 kodlu katılımcının çizimi

Kanıtı bir yamaya benzetiyorum. Mesela eski bir pantolonu tarihsel bir düşünce, yamayı da kanıt olarak ele aldım. Yırtık bir pantolon parça parça gözüktür. Ama onun yerine bir yama yerleştirirsek pantolon bir bütün gibi olur. İşte biz bir düşünce belirtirsek ve ona bir kanıt gösterirsek bu düşüncemiz daha doğru olur [Görüşme Kaydı: O, K115].

Kanıt *küp* gibidir. Çünkü küpün birçok yüzü vardır. Tarihi olaya hangi açıdan bakarsak o yüzündeki kanıtı görürüz. Yani olayın kanıtını nasıl görmek, bilmek istersek olaya da o açıdan bakarız [O, K167].

Kanıt *yeni bir keşif* gibidir. Çünkü tarihi bir olay hakkında yeni kanıt elde edersek o konudaki bütün düşüncelerimiz değişebilir. Yeni şeyler keşfederiz [O, E210].

Ben kanıtı yeni bir keşfe benzettim. Çünkü bir olayla ilgili kanıt elde ettiğimizde o olay hakkında yeni keşifler, yeni fikirler elde edebiliriz. O olayla ilgili bakış açımız, düşüncemiz falan değişebilir [Görüşme Kaydı: O, E210].

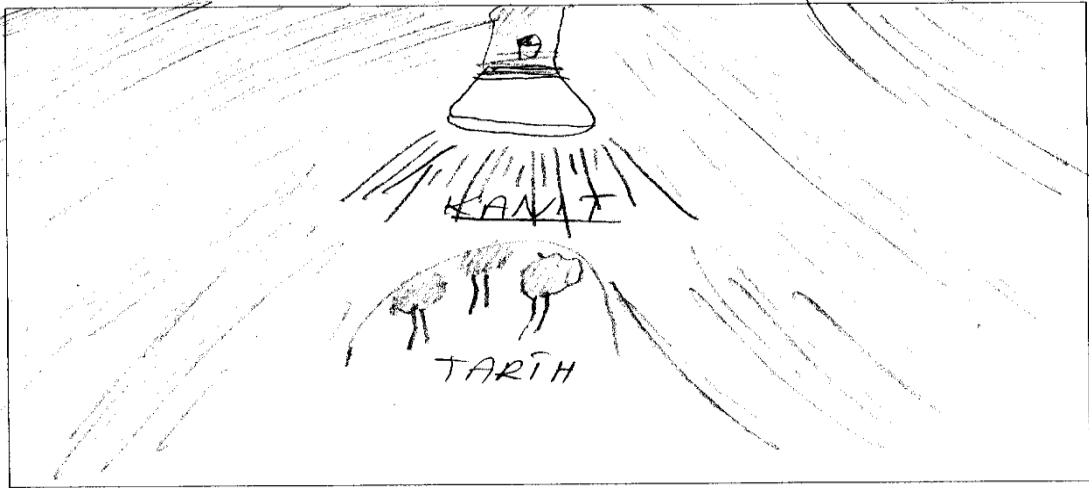
Kategori 4. Tarihi Olayları Aydınlatarak Işık Veren

Tablo 4.27 incelendiğinde “Tarihi Olayları Aydınlatarak Işık Veren” kategorisi toplam 4 metafor ve 7 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforun “Mum” (f=4) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Tarihi Olayları Aydınlatarak Işık Veren” kategorisi altındaki

metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Kanıt *karanlıktaki ışık* gibidir. Çünkü karanlıkta ne yapacağımızı bilemeyiz ancak ışık olduğunda doğru bir yol buluruz. Kanıtlar sayesinde tarihte karanlık kalmış olayları aydınlatmış oluruz [O, K28].

Şekil-4.130. 28 kodlu katılımcının çizimi

Çizdiğim resimde görüldüğü gibi karanlıktan doğru yolu bulmamız için ışık (kanıt) gerekir. Burada karanlıkta kalmış tarihi, ancak kanıtların aydınlatılabileceğini anlattım [O, K28].

Işık nasıl karanlığı aydınlatırsa, kanıt da tarihin karanlıklarını aydınlatır [Görüşme Kaydı: O, K28].

Kanıt *mum* gibidir. Çünkü her olayı mum gibi aydınlatır ve o olayı çözmemize yardımcı olur [O, K89].

Kanıt *floresan* gibidir. Çünkü floresan gibi tarihimizi aydınlatır. Bilmediklerimize ışık tutar. Tarihle ilgili bilgilerimizi genişletir. Yanışları bize gösterir [O, K95].

Kanıt benim için bir müze gibidir. Çünkü müze geçmişi saklar, geçmişi anlatır ve eksiksiz bir şekilde bize aktarır geçmişten günümüze olan şeyleri. Değerli bilgiler günümüz için birer aydınlatıcı ışık. Kanıtlar da müze gibi ışık saçır [Görüşme Kaydı: O, K196].

4.2.7. Kronoloji Kavramına İlişkin Bulgular

Tablo-4.27. Orta Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Kronoloji” Kavramına Yönelik Oluşturdıkları Metaforlar

Sıra No	Metafor	f	%	Sıra No	Metafor	f	%
1	Ağaç	1	1,72	21	Kitabın İçindeki İçindekiler Bölümü	1	1,72
2	Albüm	2	3,45	22	Kum Saati	1	1,72
3	Alfabe	3	5,17	23	Kuşlar	1	1,72
4	Biyografi	1	1,72	24	Merdiven	1	1,72
5	Bir Sinema Salonu	1	1,72	25	Metre	1	1,72
6	Bir İnsan Yaşamı	1	1,72	26	Nokta	1	1,72
7	Bir Kantin Sırası	1	1,72	27	Okuldaki Sıra	1	1,72
8	Bir Kum Saati	1	1,72	28	Örgü Örmek	1	1,72
9	Bir Fotoğraf Albümü	1	1,72	29	Rakam	1	1,72
10	Cetvel	3	5,17	30	Saat	4	6,90
11	Çizelge	1	1,72	31	Sayılar	3	5,17
12	Deneme Sınavı	1	1,72	32	Sınıf	3	5,17
13	Ders Programı	1	1,72	33	Sınıf Listesi	1	1,72
14	Dolaşım Sistemi	1	1,72	34	Sözlük	1	1,72
15	Düzen	1	1,72	35	Tarihsel Sıralama	1	1,72
16	Geçirdiğimiz Bir Gün	1	1,72	36	Tuğla	1	1,72
17	Günlük	3	5,17	37	Yaşamımız	1	1,72
18	Gökkuşağı	1	1,72	38	Yemek Yapmak	3	5,17
19	Hayat	1	1,72	39	Zaman	3	5,17
20	İnsan Hayatı	1	1,72	40	Zaman Makinesi	1	1,72
Toplam						58	100

Tablo 4.27 incelendiğinde orta gelişmişlik düzeydeki katılımcılar “Kronoloji” kavramına yönelik 40 tane farklı metafor geliştirmişlerdir. Bu metaforlardan 33 tanesi yalnız bir katılımcı tarafından geliştirilirken geriye kalan 7 metafor 2-4 katılımcı tarafından geliştirilmiştir. “Kronoloji” kavramına ilişkin metaforların sıklık dağılımına bakıldığında en fazla kullanılan metaforların “Alfabe, Cetvel, Günlük, Sayılar, Sınıf, Zaman” (f=3) ve “Saat” (f=2) olduğu görülmektedir.

Tablo-4.28. Orta Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Kronoloji” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori	Metaforlar	Metafor Sayısı	f
1	Tarihi Olayları Sıralayıcı Olan	Ağaç(1), Alfabe(3), Bir İnsan Yaşamı(1), Bir Kantin Sırası(1), Bir Sinema Salonu(1), Biyografi(1), Cetvel(2), Çizelge(1), Dolaşım Sistemi(1), Geçirdiğimiz Bir Gün(1), Gökkuşağı(1), Günlük(2), Deneme Sınavı(1), Hayat(1), Kum Saati(1), Rakam(1), Saat(2), Sayılar(3), Sınıf(1), Sınıf Listesi(1), Sözlük(1), Tarihsel Sıralama(1), Yemek Yapmak(1), Yaşamımız(1), Zaman(2)	25	33
2	Zaman Dilimini Gösteren	Albüm(2), Bir Fotoğraf Albümü(1), Bir Kum Saati(1), Cetvel(1), Metre(1), Nokta(1), İnsan Hayatı(1), Kuşlar(1), Saat(2), Zaman(1), Zaman Makinesi(1)	11	13
3	Tarihi Olayları Düzenleyen	Düzen(1), Günlük(1), Kitabın İçindeki İçindekiler Bölümü(1), Merdiven(1), Örgü Örmek(1), Sınıf(1), Yemek Yapmak(2)	7	8
4	Öğretici ve Bilgi Verici Olan	Ders Programı(1), Okuldaki Sıra(1), Sınıf(1), Tuğla(1)	4	4
Toplam			47	58

Tablo 4.28 incelendiğinde, orta gelişmişlik düzeydeki katılımcıların “Kronoloji” kavramına yönelik olarak 40 farklı metafor, toplam 58 katılımcı tarafından oluşturulmuştur. Söz konusu metaforlar ortak özellikleri bakımından 4 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda her metafor, gerekçesini oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1. Tarihi Olayları Sıralayıcı Olan

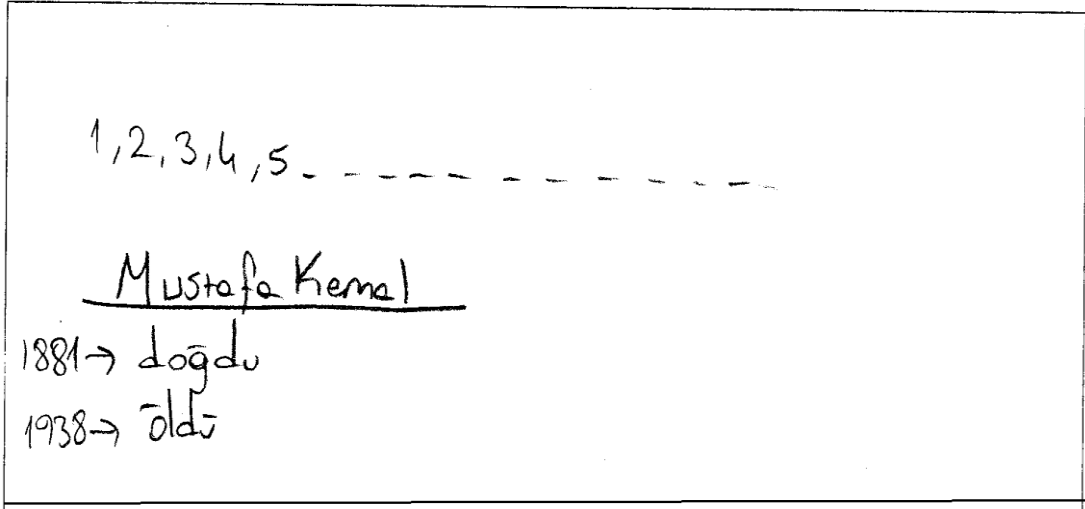
Tablo 4.28 incelendiğinde “Tarihi Olayları Sıralayıcı Olan” kategorisi toplam 25 metafor ve 33 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforun “Alfabe” (f=3) ve “Sayılar” (f=2) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Tarihi Olayları Sıralayıcı Olan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Kronoloji *alfabe* gibidir. Çünkü alfabe, önceki harften sonraki bulunan harfe göre sıralı olduğu gibi kronoloji de önceki olan tarihi olaydan sonraki olaya göre gerçekleşir [O, K60].

Kronoloji *alfabe* gibidir. Çünkü alfabenin belli bir sırası vardır. Kronoloji de tarihsel olayları sırasına göre yazmaktır [O, K160].

Kronoloji *sayılar* gibidir. Çünkü sayılar sırasıyla değişerek sıralanır. Kronoloji de bir olayın tarihsel sıralamasıdır [O, K59].

Şekil-4.131. 59 kodlu katılımcının çizimi

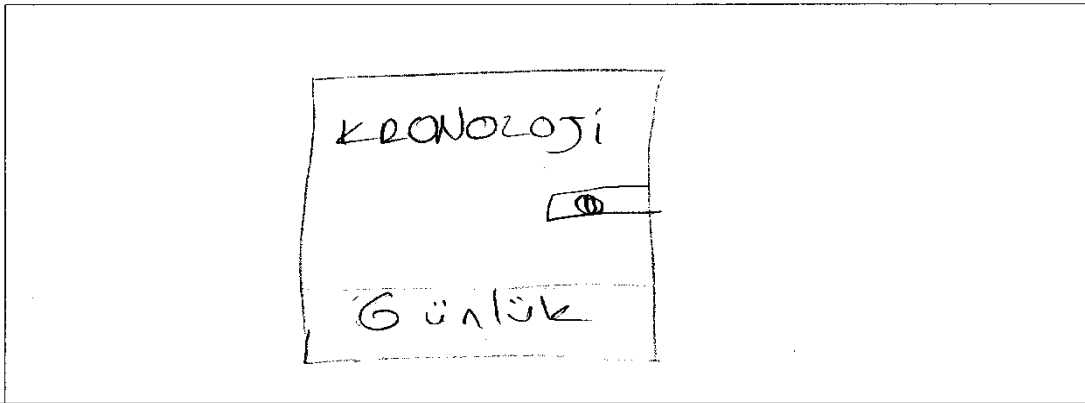

Kronoloji bana sıralamayı hatırlatıyor. Mesela Atatürk'ün hayatı sayıların sıralaması gibi sıralanabilir [Görüşme Kaydı: O, K59].

Kronoloji *sayılar* gibidir. Çünkü sayılar nasıl sıralanıyorsa tarihi kronolojiler de öyle sıralanır [O, E155].

Kronoloji *günlük* gibidir. Çünkü günlüğün bir sırası ve olayları vardır. Kronolojinin de bir sırası, sırasına göre olayı vardır [O, K26].

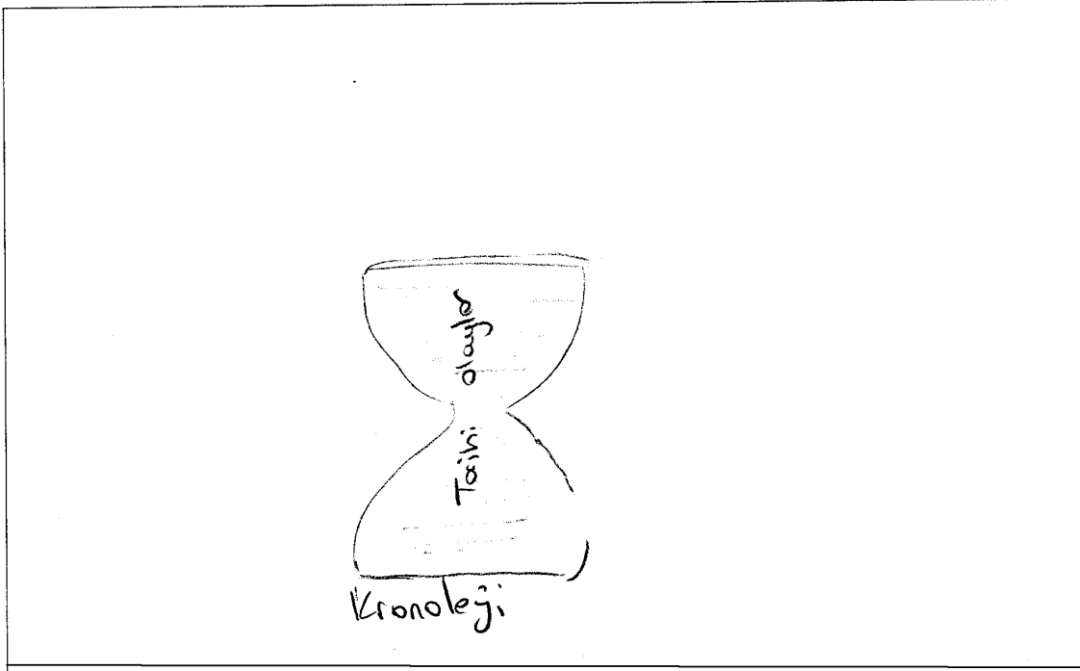
Şekil-4.132. 26 kodlu katılımcının çizimi

Ben her gün günlük tutuyorum. Günlükte tarihleri, olayları yazıyorum. Yazarken sıralıyorum. Kronoloji de geçmiş tarihleri, olayları sıralar [Görüşme Kaydı: O, K26].

Kronoloji *kum saatindeki kum* gibidir. Çünkü kum saatinden akan kumlar sırayla akar. Kronolojide de tarihi olaylar her zaman sırayla akar [O, K113].

Şekil-4.133. 113 kodlu katılımcının çizimi

Ben kronolojiyi sınıflara benzettim. Nasıl ki biz birinci sınıftan beşinci sınıfa atlayamıyorsak tarih sıralamasında da olayların tarihlerini atlayamıyoruz. Yoksa karıştırabiliriz [Görüşme Kaydı: O, K197].

Ben kronolojiyi sınıf listesine benzettim. Sınıf listesinde herkes sınıf numarasına göre küçükten büyüğe doğru sıralanır. İşte kronoloji de bunun gibidir. Kronoloji, tarihteki yaşanmışlıkları her zaman yaşandığına göre sıralar [Görüşme Kaydı: O, K198].

Kategori 2. Zaman Dilimini Gösteren

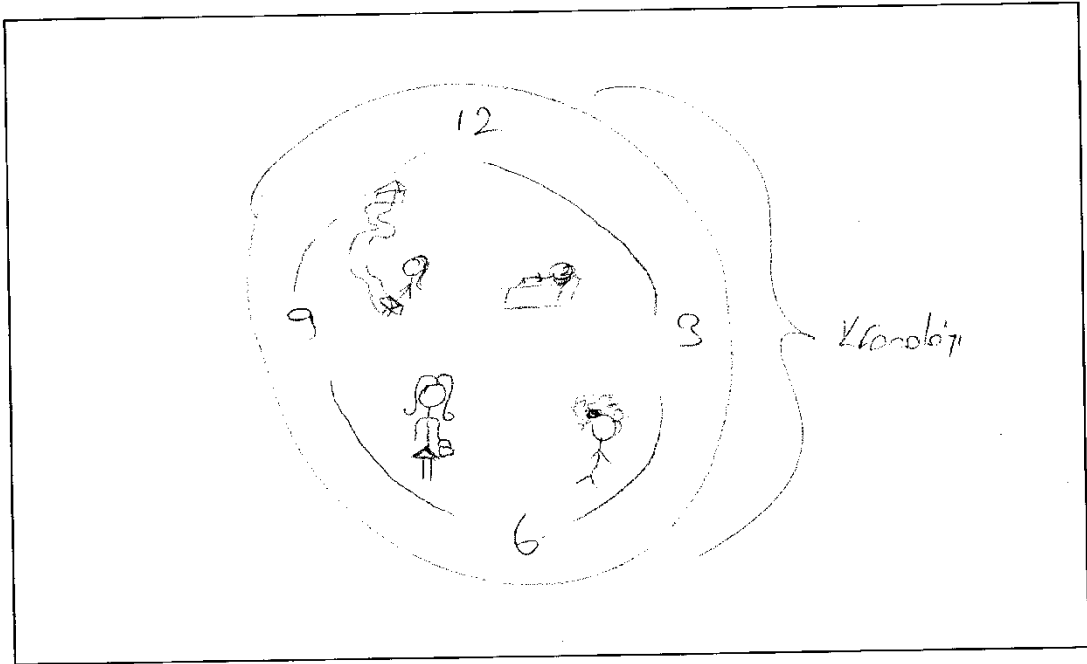
Tablo 4.28 incelendiğinde “Zaman Dilimini Gösteren” kategorisi toplam 11 metafor ve 13 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforun “Albüm” (f=2) ve “Saat” (f=2) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Zaman Dilimini Gösteren” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsele ve görüşmeye yer verilmiştir.

Kronoloji *albüm* gibidir. Çünkü nasıl ki albüm bizi geçmişte yolculuğa çıkarır. Kronoloji de bizi tarihte yolculuğa çıkarır [O, K162].

Kronoloji *albüm* gibidir. Çünkü albüm bir insanın doğumundan ölümüne kadar olan tüm olayları sırasıyla gösteren bir nesnedir. Kronoloji de tarihte yaşanmış olayların başlangıç ve bitişini gösterir [O, E182].

Kronoloji *saat* gibidir. Çünkü her şey bu saat dilimi içerisinde gerçekleşir ve yaşanır. Kronoloji de bir zaman sınırı içinde yaşananlardır [O, K102].

Şekil-4.134. 102 kodlu katılımcının çizimi

Tarihi olaylar kronolojinin içinde yer alır. Çağlar, dönemler, savaşların ve barışların başlangıç ve bitiş tarihleri, önemli kişilerin hayatları ve bunun gibi şeyler hep kronolojinin içinde döner [Görüşme Kaydı: O, K102].

Kronoloji *nokta* gibidir. Çünkü noktanın birden fazlası devamı, tek tanesi cümlelerin sonunu simgeler. Kronolojinin sayesinde tarihi olayların başlangıcı ve sonu daha iyi anlaşılır. Ya nokta koyulur ya da devam edilir [O, K117].

Kronoloji deyince aklıma metre geliyor. Metrenin bir başlangıcı ve bitışı var. Kronoloji de tarihi olayların başlangıç ve bitişlerini bize gösteriyor [Görüşme Kaydı: O, K4].

Kronoloji *cetvel* gibidir. Çünkü cetvel belirli bir sırayla gider. Her bir çizgide farklı sayılara denk gelir. Kronoloji de aynı böyledir. Kronoloji de bir sıra ile gider ve her bir noktada farklı olaylara denk gelir [O, K189].

Kronoloji deyince benim aklıma zaman geliyor. Mesela doğumumuzdan ölümümüze kadar yaşadıklarımızla ilgili bir zaman aralığı var. Kronoloji de

tarihte yaşanmış şeylerin zaman aralığını tarihlerle bize gösteriyor [Görüşme Kaydı: O, K3].

Kategori 3. Tarihi Olayları Düzenleyen

Tablo 4.28 incelendiğinde “Tarihi Olayları Düzenleyen” kategorisi toplam 7 metafor ve 8 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforun “Yemek yapmak” (f=2) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Tarihi Olayları Düzenleyen” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsele ve görüşmeye yer verilmiştir.

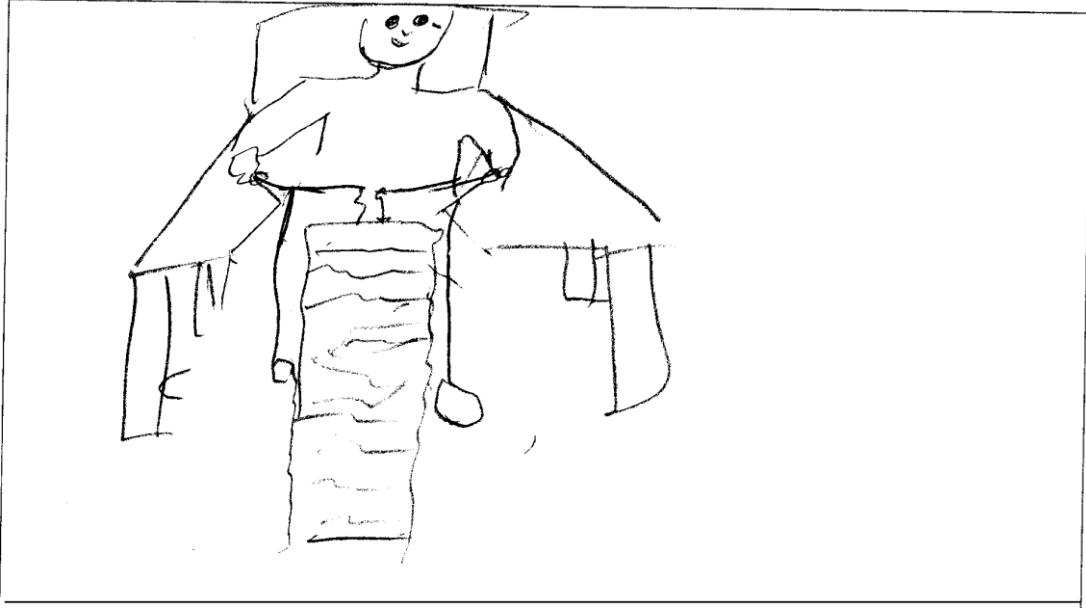
Kronoloji *yemek yapmak* gibidir. Çünkü yemek çiğken pişer, yenecek hale gelir. Kronoloji de sırasıyla (olaylar) düzen içinde olur. Yemeğin nasıl tarifi varsa kronolojinin de tarihi, bir tarifi vardır [O, K1].

Kronoloji yemek yapmaya benziyor. Yemeği yaparken belli bir düzen sırasına göre yaparız. Kronolojide de eskiden bu zamana kadar yaşanmış olayları sırasıyla anlatır, tarihleriyle birlikte. Bir düzen var [Görüşme Kaydı: O, K1].

Ben kronolojiyi bir merdivene benzetiyorum. Her bir basamakta yeni adımlar vardır. Her bir adımda yeni yaşayacaklarımız ve yaşanmışlıklarımız vardır. Merdivenden bir basamak çıktığında o gün senin bir anın oluyor. Yani anılarımızı ifade ediyor her bir basamak. Kronoloji de zaten düzenli tarih sıralamasıdır. Yani bu tarih merdiveninin her bir basamağında tarihi olaylar var, birçok bilgiler var. Bu bir sistem içinde devam edip gidiyor [Görüşme Kaydı: O, K196].

Kronoloji *örgü örmek* gibidir. Çünkü örgünün başından başlarsak çok düzenli olur ancak ortasından veya sonundan başlarsak çok kötü olur. Kronoloji de tarihi olayların başlangıç ve sonunu daha kolay anlamamızı ve öğrenmemizi sağlar [O, K28].

Şekil-4.135. 28 kodlu katılımcının çizimi

Örgü örebilmek için belli bir düzende gitmek gerekir. Tarihin de belli bir düzende olabilmesi için kronolojiye ihtiyaç var [Görüşme Kaydı: O, K28].

Kronoloji *sınıf* gibidir. Çünkü sınıfta öğrencilerin bir sırası vardır ve sıralar düzeni sağlar. Kronoloji de tarihteki düzeni sağlar [O, E16].

Kategori 4. Öğretici ve Bilgi Verici Olan

Tablo 4.28 incelendiğinde “Öğretici ve Bilgi Verici Olan” kategorisi toplam 4 metafor ve 4 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında her bir metaforun bir katılımcı tarafından geliştirildiği görülmektedir. Aşağıda “Öğretici ve Bilgi Verici Olan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine yer verilmiştir.

Kronoloji *tuğla* gibidir. Çünkü tuğlalar birleşerek bir bütün oluşturur. Kronoloji de tarihi sıralamadır ve tuğlalar gibi bir araya gelerek tarihi oluşturur. Bu sayede tarihi daha doğru ve düzgün öğreniriz [O, K147].

Kronoloji *ders programı* gibidir. Çünkü hangi gün hangi dersimiz olduğunu biliriz. Kronoloji ile de hangi zamanda hangi tarihi olayın olduğunu öğreniriz [O, K192].

Kronoloji *okuldaki sıralar* gibidir. Çünkü okuldaki sıralar olmazsa karmaşıklık olur. Kronoloji de böyledir. Tarihlerin sıralanmasıdır. Kronoloji sayesinde karmaşıklık engellenerek tarihi daha kolay öğreniriz [O, K95].

4.3. Üst Gelişmişlik Düzeye İlişkin Bulgular

4.3.1. Cumhuriyet Kavramına İlişkin Bulgular

Tablo-4.29. Üst Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Cumhuriyet” Kavramına Yönelik Oluşturdukları Metaforlar

Sıra No	Metafor	f	%	Sıra No	Metafor	f	%
1	Ağaç Kökü	1	1,49	23	İnsan	1	1,49
2	Akciğer	2	2,98	24	İnsanların Beraber Yaşayabilmesi	1	1,49
3	Akıl	1	1,49	25	İskelet	1	1,49
4	Arabanın Aküsü	1	1,49	26	Kalp	7	10,43
5	Arı Kovanı	1	1,49	27	Hürriyet	1	1,49
6	Aslan	1	1,49	28	Öğretmenlerimizin Bizi Aydınlatması	1	1,49
7	Ayak	1	1,49	29	Okul Yönetimi	1	1,49
8	Ayakta Duran Sağlam Bir Bina	3	4,47	30	Özgür Bir Kuş	1	1,49
9	Baba	2	2,98	31	Özgür Bir Pilot	1	1,49
10	Beyin	10	14,9	32	Özgürlük	3	4,47
11	Bir Binanın Temeli	4	5,96	33	Özgürlüğün Garantisi	1	1,49
12	Bir Arabanın Direksiyonu	1	1,49	34	Rahat Yönetim	1	1,49
13	Bir Dünya	1	1,49	35	Sağlam Bir Adam	1	1,49
14	Bir Kuşun Kafesinden Çıkıp Uçmasını Sağlamak	1	1,49	36	Sağlam Bir Kale	1	1,49
15	Bir Pencere	1	1,49	37	Sevgi	1	1,49
16	Damar	1	1,49	38	Sınıf Başkanı Seçimi	1	1,49
17	Derli Toplu Bir Oda	1	1,49	39	Silgi	1	1,49
18	DNA	2	2,98	40	Taşın Sağlamlığı	1	1,49
19	Etrafı Aydınlığa Boğan Güneş	1	1,49	41	Teker	1	1,49
20	Gökyüzü	1	1,49	42	Terazi	1	1,49
21	Göz	1	1,49	43	Türk Bayrağı'nın Direği	1	1,49
22	Işık	1	1,49		Toplam	67	100

Tablo 4.29 incelendiğinde üst gelişmişlik düzeydeki katılımcılar “Cumhuriyet” kavramına ilişkin 43 farklı metafor geliştirmişlerdir. Bu metaforlardan 34 tanesi yalnız bir katılımcı tarafından geliştirilirken geriye kalan 10 metafor, 2-10 katılımcı tarafından geliştirilmiştir. “Cumhuriyet” kavramına ilişkin metaforların sıklık dağılımına bakıldığında kullanılan en fazla metaforlar “Beyin” (f=10), “Kalp” (f=7),

“Bir Binanın Temeli” (f=4) ve “Ayakta Duran Sağlam Bir Bina” (f=3) olarak belirlenmiştir.

Tablo-4.30. Üst Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Cumhuriyet” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori	Metaforlar	Metafor Sayısı	f
1	Sağlam ve Düzenli Bir Yönetim Biçimi Olan	Akciğer(1), Arabanın Aküsü(1), Arı Kovanı(1), Aslan(1), Ayak(1), Ayakta Duran Sağlam Bir Bina(3), Babam(2), Beyin(5), Bir Binanın Temeli(4), Bir Dünya(1), Bir Pencere(1), Derli Toplu Bir Oda(1), DNA(2), İnsan(1), İskelet(1), Kalp(4), Okul Yönetimi(1), Rahat Bir Yönetim(1), Sağlam Bir Adam(1), Silgi(1), Taşın Sağlamlığı(1), Türk Bayrağının Direği(1)	22	36
2	Devleti Koruyucu, Yaşatıcı ve Aydınlatıcı Olan	Ağaç Kökü(1), Akciğer(1), Beyin(1), Damar(1), Etrafı Aydınlığa Boğan Güneş(1), Göz(1), Kalp(3), Öğretmenlerimizin Bizi Aydınlatması(1), Sağlam Bir Kale(1), Sevgi(1), Teker(1)	10	13
3	Özgürlüğün Teminatı Olan	Bir Kuşun Kafesinden Çıkıp Uçmasını Sağlamak(1), Gökyüzü(1), Hürriyet(1), İnsanların Beraber Yaşayabilmesi(1), Özgürlüğün Garantisi(1), Özgürlük(3), Özgür Bir Kuş(1), Özgür Bir Pilot(1), Sınıf Başkanı Seçimi(1), Terazî(1)	10	12
4	İyi Değerlendirilmesi, Korunması Gereken	Akıl(1), Beyin(4), Bir Arabanın Direksiyonu(1)	3	6
Toplam			45	67

Tablo 4.30 incelendiğinde, üst gelişmişlik düzeyde “Cumhuriyet” kavramına ilişkin toplamda 45 metafor, 67 katılımcı tarafından oluşturulmuştur. Söz konusu metaforlar ortak özellikleri bakımından 5 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda her metafor, gerekçesini oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1. Sağlam ve Düzenli Bir Yönetim Biçimi Olan

Tablo 4.30 incelendiğinde “Sağlam ve Düzenli Bir Yönetim Biçimi Olan” kategorisi toplam 22 metafor ve 36 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforların “Beyin”

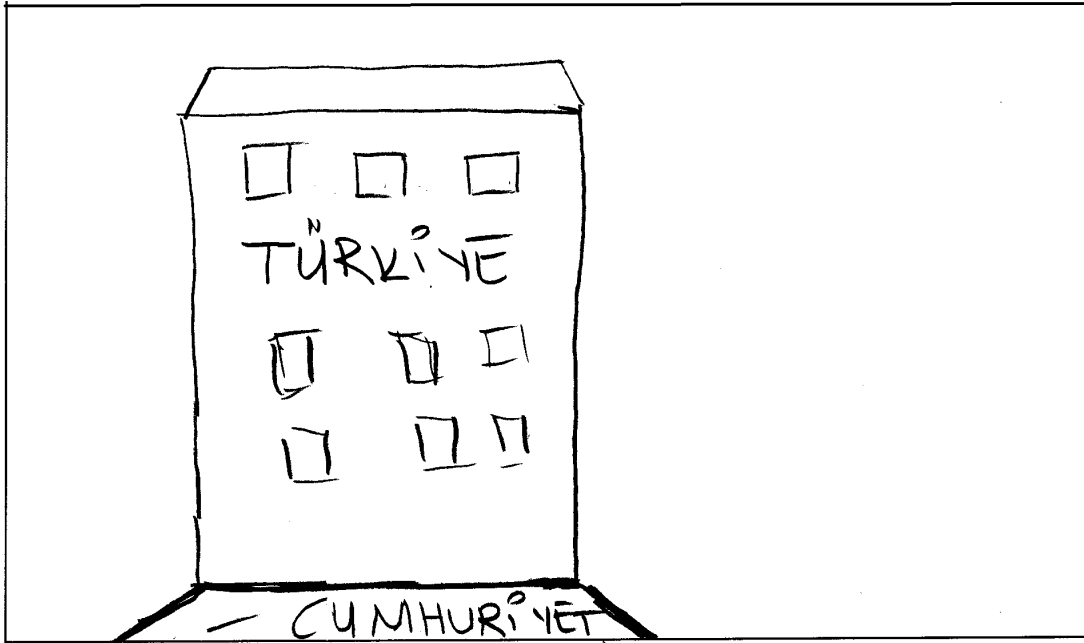
(f=5), “Kalp” (f=4) ve “Bir Binanın Temeli” (f=4) oldukları görülmektedir. Aşağıda “Sağlam ve Düzenli Bir Yönetim Biçimi Olan” kategorisi altındaki metaforların katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Cumhuriyet *beyin* gibidir. Çünkü beyin insanın en temel organıdır, o olmazsa insan yaşayamazdı ve insanın düzeni de olamazdı. Cumhuriyet de öyledir. Eğer cumhuriyetimiz olmasa devlet düzeni diye bir şey de kalmaz [Ü, K98].

Cumhuriyet *beyin* gibidir. Çünkü bir insanın beyni olmazsa veya görevini yapmazsa vücudu yönetilemez ve bitkisel hayata girer. Aynen bu şekilde cumhuriyetimiz olmazsa iyi bir yönetim olmaz, hatta ülke bitkisel hayata girebilir [Ü, E131].

Cumhuriyet *bir binanın temeli* gibidir. Çünkü bir binanın temeli olmazsa bina ayakta durmaz, yani çok çabuk yıkılır. Ülkemizin de bir temeli olmazsa o da ayakta duramaz. Millet, halk diye bir şey kalmaz. Alt yapı olmadan hiçbir şey olmaz. Devletimizin temeli ve altyapısı da cumhuriyet yönetimidir [Ü, K127].

Şekil-4.136. 127 kodlu katılımcının çizimi

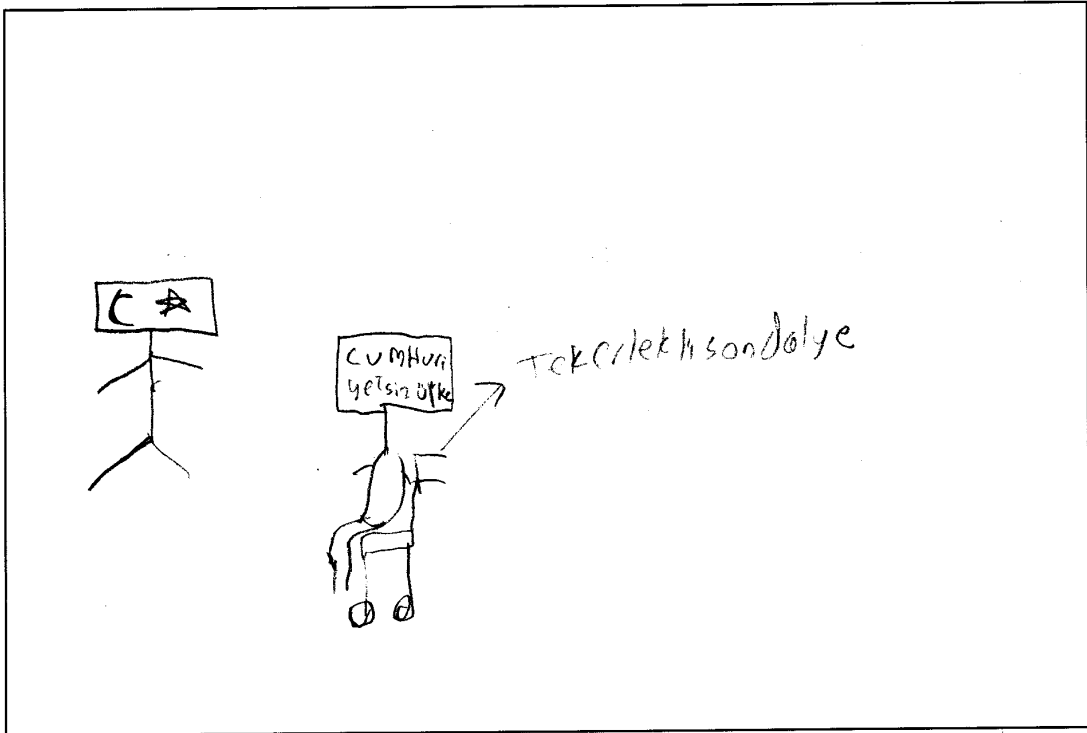
Cumhuriyet denince aklıma bir binanın temeli geliyor. Türkiye'nin temeli de cumhuriyettir [Görüşme Kaydı: Ü, K127].

Cumhuriyet *bina temeli* gibidir. Temeli olmayan bir binanın ayakta uzun süre duramadığı gibi cumhuriyetsiz bir devlet de ne kadar büyük ve ihtişamlı olursa olsun ihtişamı uzun sürmez, güçsüz düşer. Hatta isyanlarla birlikte hızlı bir düşüşe bile geçebilir [Ü, K179].

Cumhuriyet *silgi* gibidir. Kurşunkalemle yanlış yazdığımız yazıyı sadece silgi silebilir. Cumhuriyet de bunun gibidir. Ortadaki karışıklıkları, ayrımcılıkları ya da toplumda çıkan olayları sadece cumhuriyet sistemi düzene sokabilir [Ü, K102].

Cumhuriyet *sağlam bir adam* gibidir. Çünkü cumhuriyetimiz olmazsa devletin yönetimi aksayabilir. Ülkemiz, sağlam bir adamın kaza yapıp da tekerlekli sandalyeye mahkûm olmuş bir haline dönüşebilir [Ü, E58].

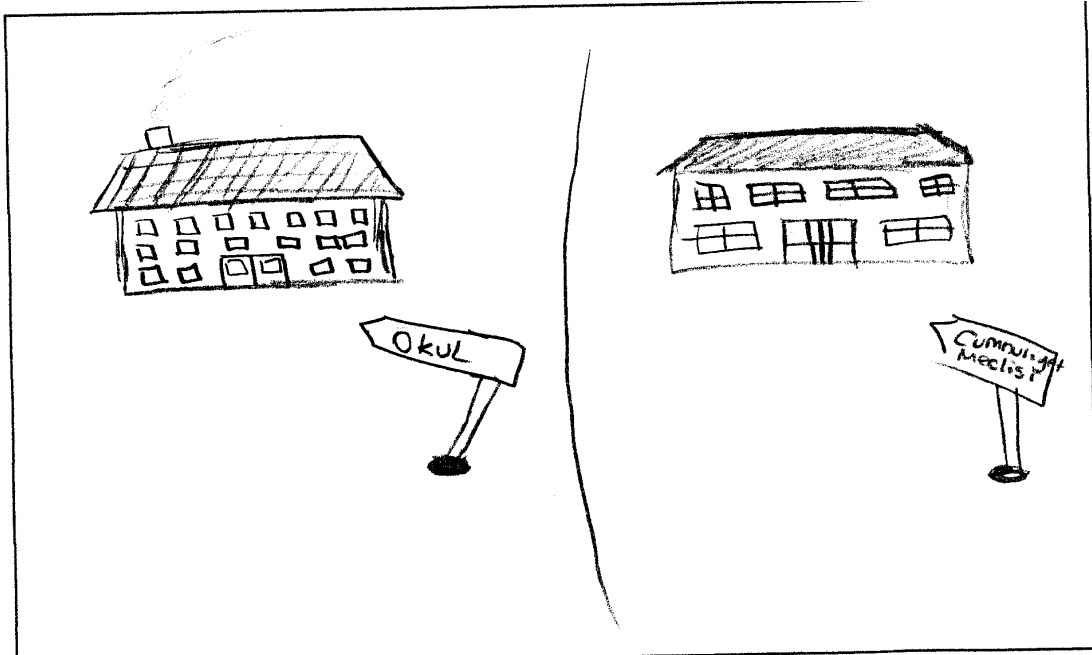
Şekil-4.137. 58 kodlu katılımcının çizimi

Benim için cumhuriyet sağlamlığı, sağlıklı bir insanı ifade ediyor. Çünkü sağlıklı bir insan ancak sağlam olur. Devletimizin, milletimizin düzeni için, sağlamlığı için cumhuriyet sistemi olmalı [Görüşme Kaydı: Ü, E58].

Cumhuriyet *okul yönetimi* gibidir. Okulu TBMM'ye, okul müdürünü cumhurbaşkanına, müdür yardımcısını başbakana, milletvekillerini öğretmenlere ve halkı da öğrencilere ve velilere benzetebiliriz. Okulun düzeni gibi cumhuriyet yönetiminin de güzel bir düzeni vardır [Ü, K72].

Şekil-4.138. 72 kodlu katılımcının çizimi

Cumhuriyet okul gibi düzeni oturmuş, düzenli bir sistemi andırıyor bana. Okulda işler nasıl düzenli yürüyorsa cumhuriyet yönetimi de devletin işini yürütüyor [Görüşme Kaydı: Ü, K72].

Cumhuriyet *iskelet* gibidir. Çünkü insan vücudunun hareketini sağlayan nasıl iskeletse, Türkiye'nin de destek ve hareketini sağlayan tek yapı cumhuriyettir ve aynı zamanda ayakta durmasının en önemli sebebidir [Ü, E113].

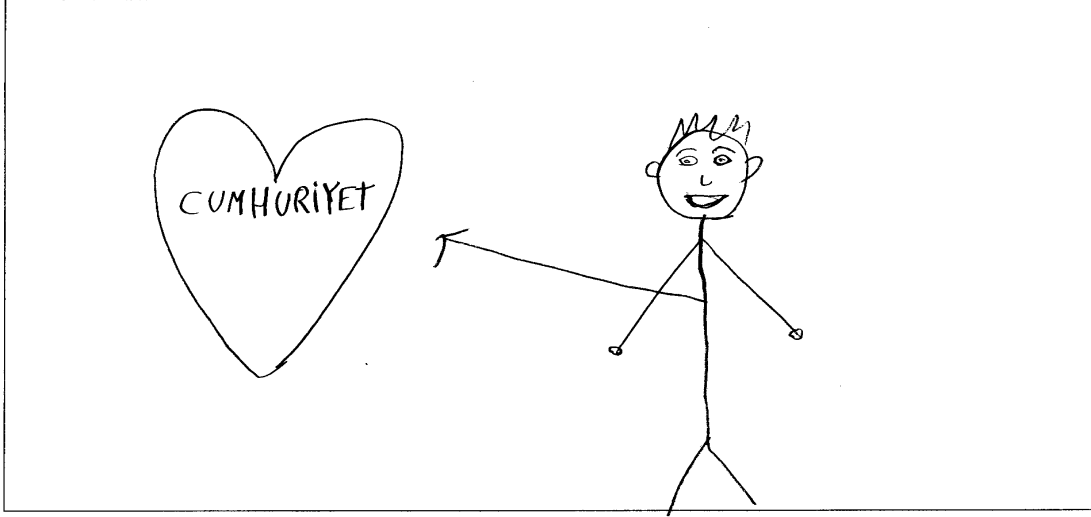
Cumhuriyeti ben bir akciğere benzetiyorum. Yani akciğerimiz bizim vücudumuzda nasıl nefes almamızı sağlıyorsa, cumhuriyet de aynı şekilde ülkemiz için nefes aldırıyor. Eğer akciğerimiz sağlam olmazsa nefes almakta zorlanırsınız. Aynen cumhuriyet yönetim biçimi olmasaydı nefes alamamış bir vücuda dönerdik, çok sıkıntılar yaşar, ölü gibi olurduk [Görüşme Kaydı: Ü, K93].

Kategori 2. Devleti Koruyucu, Yaşatıcı ve Aydınlatıcı Olan

Tablo 4.30 incelendiğinde “Devleti Koruyucu, Yaşatıcı ve Aydınlatıcı Olan” kategorisi toplam 10 metafor ve 13 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforun “Kalp” (f=3) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Devleti Koruyucu, Yaşatıcı ve Aydınlatıcı Olan” kategorisi altındaki metaforların katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Cumhuriyet *kalp* gibidir. Çünkü kalp, insanın yaşamasını, cumhuriyet de milletin yaşamasını sağlar [Ü, E207].

Şekil-4.139. 207 kodlu katılımcının çizimi

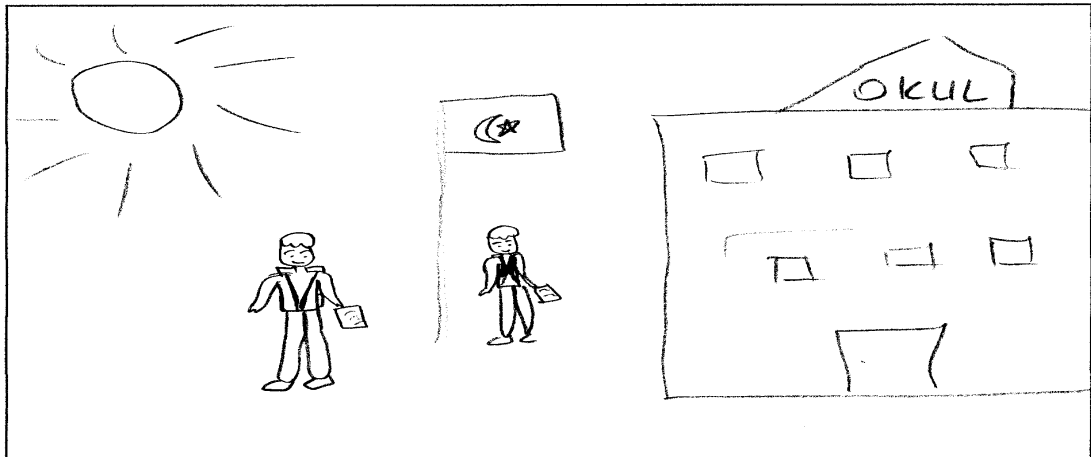

İnsanı kalp, devleti cumhuriyet yaşatır [Görüşme Kaydı: Ü, E207].

Cumhuriyet *kalp* gibidir. Nasıl ki kalp iyi işlemezse insan sağlıklı ve sağlam yaşayamazsa, cumhuriyetimiz de olmazsa devletimiz sağlıklı ve sağlam olamaz, hatta yaşaması tehlikeye girebilir de [Ü, E225].

Cumhuriyet *etrafı aydınlığa boğan güneş* gibidir. Çünkü güneş, insanlar için bir ışıktır ve yolunu bulmasını sağlar. Cumhuriyet de ülkemiz ve milletimiz için bir yol göstericidir ve geleceğimizin aydınlık içinde olmasını sağlar [Ü, K15].

Şekil-4.140. 15 kodlu katılımcının çizimi

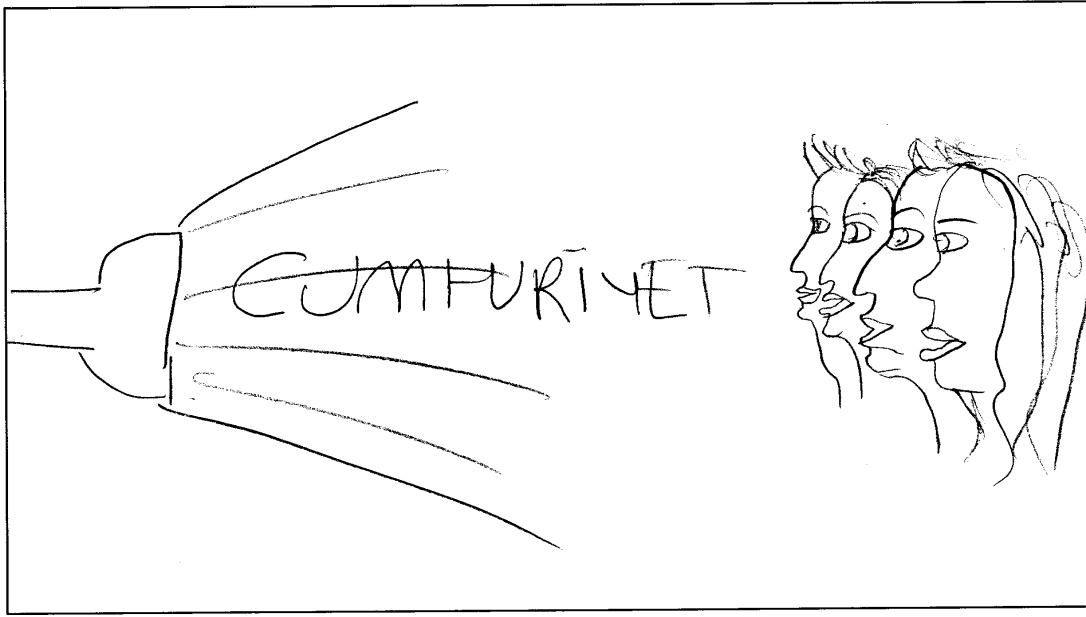

Bugün herkes Cumhuriyet sayesinde istediği gibi yaşıyor. Öğrenciler okuluna gidiyor mesela. Ve en önemlisi bayrağımız göklerde dalgalanıyor. Cumhuriyet sayesinde sonsuza kadar da dalgalanacak [Görüşme Kaydı: Ü, K15].

Cumhuriyet *akciğer* gibidir. Cumhuriyetsiz bir millet nefes alamayan bir akciğere benzer. Eğer akciğerde bir sıkıntı olursa bu tüm vücudumuzu yani tüm milleti etkiler. Bu yüzden akciğeri de cumhuriyeti de iyi korumamız gerekiyor [Ü, K93].

Cumhuriyet *ışık* gibidir. Işık bizi nasıl aydınlatırsa cumhuriyet de ilkeleriyle halkı öyle aydınlatır [Ü, K95].

Şekil-4.141. 95 kodlu katılımcının çizimi

Cumhuriyet sayesinde elde edilen haklar, kazanımlar bir ışık gibi aydınlatır hepimizi. Bu ışık sayesinde önümüzü görürüz [Görüşme Kaydı: Ü, K95].

Cumhuriyet *göz* gibidir. Çünkü göz olmazsa bir şey göremeyiz. Cumhuriyet olmazsa devlet kendi geleceğini net göremeyebilir [Ü, E160].

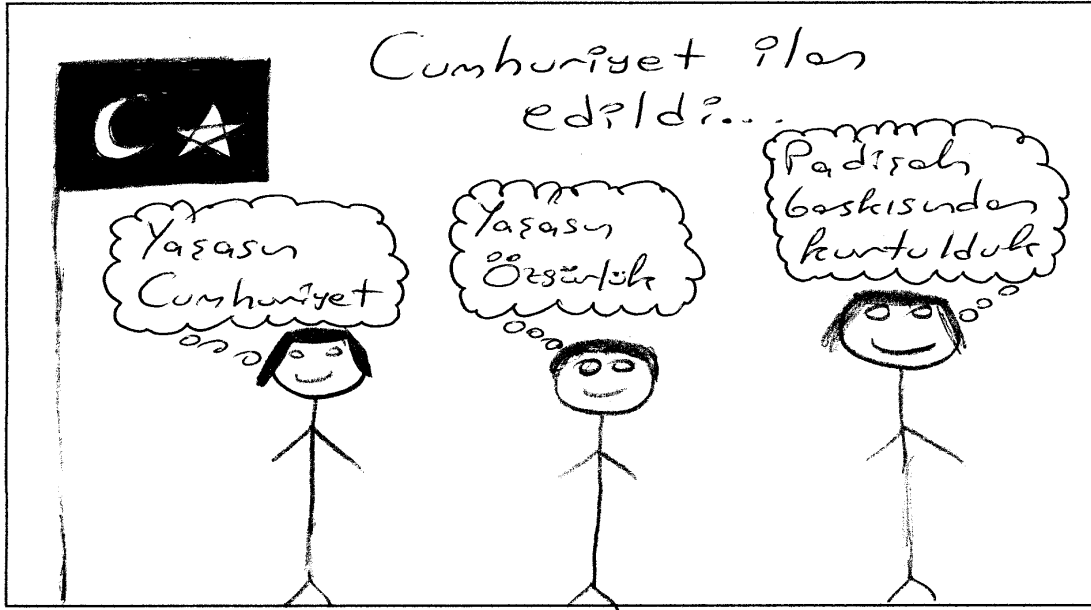
Cumhuriyet *sağlam bir kale* gibidir. Çünkü kale dışarıdan gelen tehditleri nasıl engelliyorsa cumhuriyet de kötü olaylardan halkımızı korur [Ü, E183].

Kategori 3. Özgürlüğün Teminatı Olan

Tablo 4.30 incelendiğinde “Özgürlüğün Teminatı Olan” kategorisi toplam 10 metafor ve 12 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforun “Özgürlük” (f=3) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Özgürlüğün Teminatı Olan” kategorisi altındaki metaforların katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Cumhuriyet *özgürlük* gibidir. Çünkü yıllardır padişah baskısı altında ezilen Türk milleti, Ulu önder Mustafa Kemal Atatürk'ün Türk milletine cumhuriyeti armağan etmesi üzerine halk yönetimine geçilmiştir. Böylelikle halk da özgürlüğüne kavuşmuştur [Ü, E18].

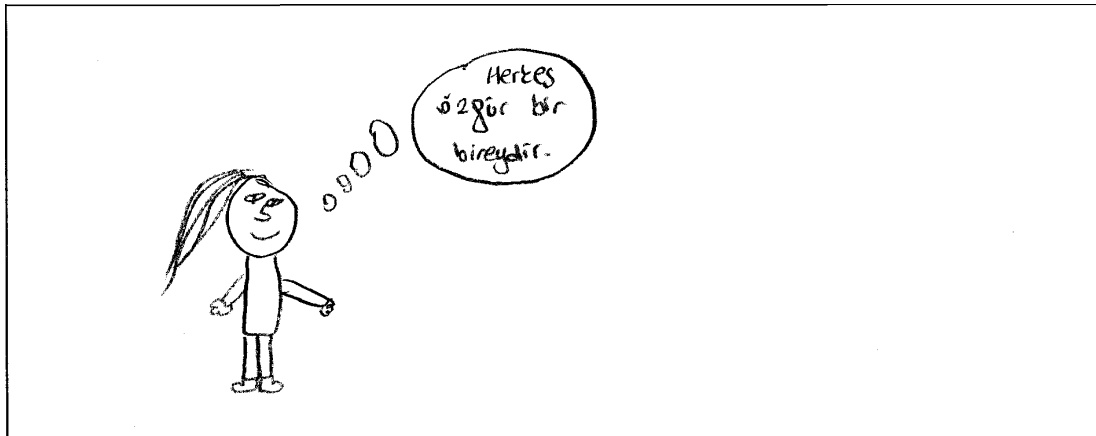
Şekil-4.142. 18 kodlu katılımcının çizimi

Cumhuriyet benim için halkın kendi kendini yönetebildiği bir yönetim biçimini ifade ediyor [Görüşme Kaydı: Ü, E18].

Cumhuriyet *özgürlük* gibidir. Çünkü herkes özgür olabilir bizim milletimizde. Özgür olmanın yolu Cumhuriyet rejiminden geçer [Ü, K36].

Şekil-4.143. 36 kodlu katılımcının çizimi

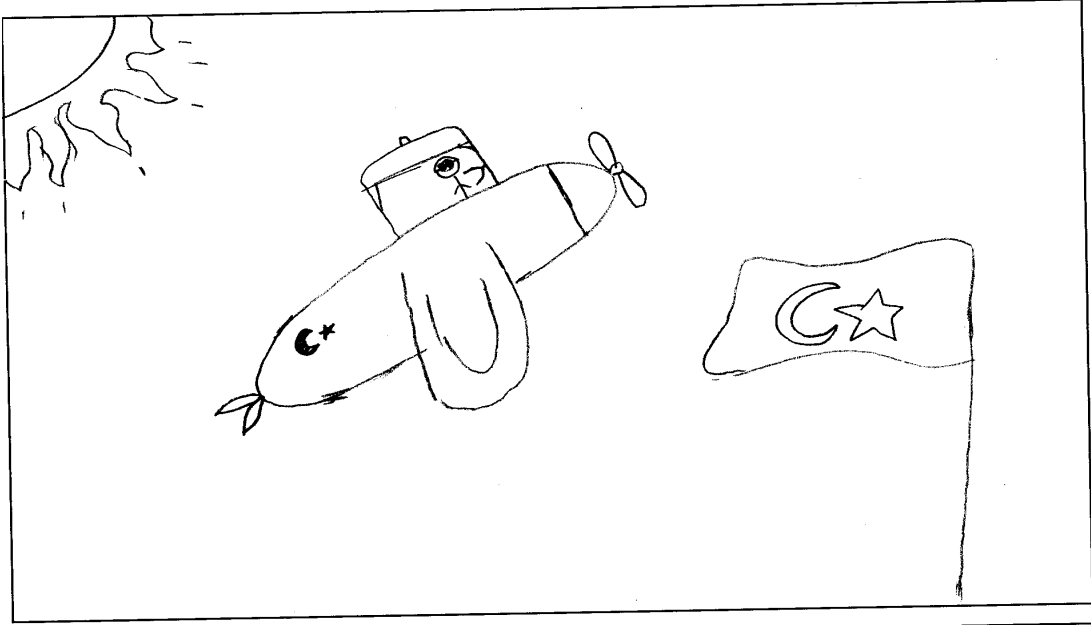

Cumhuriyet rejiminde özgürlük sadece bir kişi için değil, bütün herkes için verilmiş bir haktır [Görüşme Kaydı: Ü, K36].

Cumhuriyet denilince aklıma vatandaşların özgürce haklarını ifade edebilmesi geliyor [Görüşme Kaydı: Ü, E20].

Cumhuriyet *özgür bir pilot* gibidir. Çünkü pilot kendi uçağını özgürce istediği yere götürür. Gökyüzünde özgürce kimsenin baskısı altında olmadan uçar. Cumhuriyet de böyledir. İnsanlar kendi isteğini dile getirir ve çoğu konuda özgür olabilir [Ü, K34].

Şekil-4.144. 34 kodlu katılımcının çizimi

Cumhuriyet bana gökyüzünü hatırlatıyor. Çünkü gökyüzünde özgürlük vardır. Çocuk, yaşlı, genç demeden gece gündüz canları pahasına savaşan, vatanı uğruna canını feda eden atalarımızın evlatları olan bizlerin cumhuriyetin kolay şartlar altında kurulmadığını bilmemiz lazım. Cumhuriyet olmasaydı belki de özgür olamayabilirdik [Görüşme Kaydı: Ü, K34].

Cumhuriyet *gökyüzü* gibidir. Çünkü bir kuş gökyüzünde nasıl istediği gibi özgür bir şekilde uçabiliyorsa Cumhuriyet yönetiminde de insanlar kuş gibi özgür olurlar [Ü, E210].

Cumhuriyet diğer bazı yönetim biçimleri gibi bir yönetim biçimi. Ama burada halkın önemli rol oynadığı yönetim biçimlerinden olan Cumhuriyeti biz seçtik. Çünkü Cumhuriyet yönetiminde birçok haklar ve özgürlükler var. Bu hak ve özgürlüklerin garantisi Cumhuriyettir [Görüşme Kaydı: Ü, E110].

Cumhuriyet *özgürlüğün garantisi* gibidir. Çünkü Cumhuriyet yönetimi, bizim özgür bir şekilde oy kullanmamızı sağladığı için hukuksal olarak özgürlüğümüzü ve özgür biçimde düşüncelerimizi ifade etmemizi sağlar [Ü, K215].

Cumhuriyet yönetiminde herkes kendi haklarını özgür biçimde savunabiliyor [Görüşme Kaydı: Ü, E26].

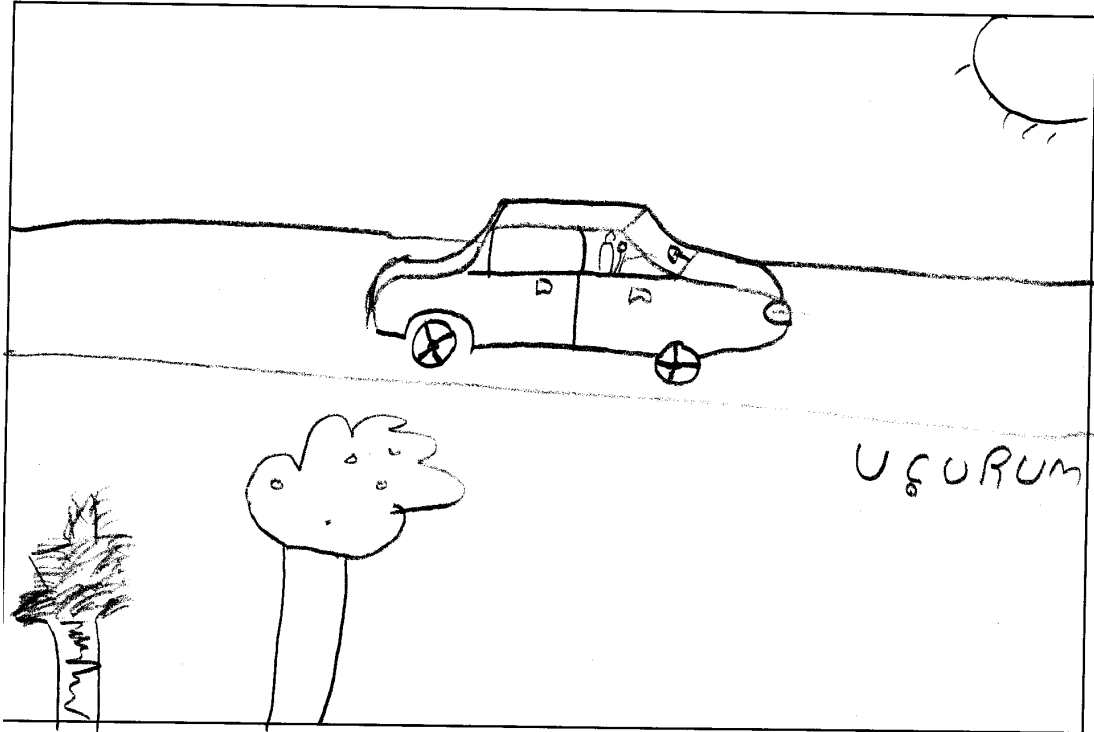
Bana göre Cumhuriyet eşitliği ifade ediyor. Yani her insanın eşit olduğu ve kendilerini yönetecek insanları seçtiği bir düzen. Bir de burada özgürlük hâkim. İnsanlar düşüncelerini fikirlerini özgürce ifade edebilirler [Görüşme Kaydı: Ü, K3].

Kategori 4. İyi Değerlendirilmesi, Korunması Gereken

Tablo 4.30 incelendiğinde “İyi Değerlendirilmesi, Korunması Gereken” kategorisi toplam 3 metafor ve 6 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforun “Beyin” (f=4) olduğu görülmektedir. Aşağıda “İyi Değerlendirilmesi, Korunması Gereken Bir Yönetim Biçimi Olarak Cumhuriyet” kategorisi altındaki metaforların katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsele ve görüşmeye yer verilmiştir.

Cumhuriyet *bir arabanın direksiyonu* gibidir. Çünkü cumhuriyet kullanıcısı olan halk bu örnekte sürücü, cumhuriyet ise arabanın direksiyonudur. Eğer halk direksiyonu yani cumhuriyeti elinden bir an bırakırsa bütün hâkimiyetini kaybeder ve ülke uçuruma yuvarlanır [Ü, E19].

Şekil-4.145. 19 kodlu katılımcının çizimi

Bir şoför arabanın direksiyonuna iyi hâkim olursa kolay kolay kaza yapmaz. Aynı bunun gibi halk da elinde tuttuğu cumhuriyeti iyi değerlendirirse devlet uçuruma yuvarlanmaz [Görüşme Kaydı: Ü, E19].

Cumhuriyet *akıl* gibidir. Çünkü biz aklımızı nasıl iyiye-kötüye kullanıp hayatımızı etkileyebiliyorsak, Cumhuriyet de bizi aynı şekilde etkiler. Bu Cumhuriyet nasıl/ne yönde yönetilirse biz de o şekilde gideriz [Ü, K194].

Cumhuriyet *beyin* gibidir. Çünkü nasıl bir insan, beyni ve aklını iyiye kullanmazsa, geliştirmezse geride kalır. Cumhuriyet iyi değerlendirilmezse biz de geride kalırız [Ü, K195].

Cumhuriyet yönetiminde halkın kendi hayatı kendi seçimlerine bağlı. O yüzden iyi değerlendirmeliyiz [Görüşme Kaydı: Ü, K1].

4.3.2. Demokrasi Kavramına İlişkin Bulgular

Tablo-4.31. Üst Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Demokrasi” Kavramına Yönelik Oluşturdukları Metaforlar

Sıra No	Metafor	f	%	Sıra No	Metafor	f	%
1	15 Temmuz	4	4,56	29	İnsan Zekâsı	1	1,14
2	15 Temmuz’da Halkın Darbeye Karşı Gelmesi	2	2,28	30	İnsanın Yüz İfadesi	1	1,14
3	Ağaçtaki Yapraklar	1	1,14	31	Kâğıt	1	1,14
4	Aile	1	1,14	32	Karanlık Bir Geceden Sonra Gelen Gündüz	1	1,14
5	Atmosfer	5	5,70	33	Kelebek	1	1,14
6	Ayak	3	3,42	34	Kılavuz	2	2,28
7	Ayrımcılığın Olmadığı Bir Devlet	1	1,14	35	Muhtarlık Seçimi	1	1,14
8	Beyin	1	1,14	36	Masanın Ayağı	1	1,14
9	Bir Bayrak	1	1,14	37	Nükleotit	1	1,14
10	Bir Kuş	3		38	Okul Ortamı	1	1,14
11	Bir Ülkenin Kalbi	1	1,14	39	Okul Çantası	1	1,14
12	Çakıl Taşlarının Bulunduğu Ortam	1	1,14	40	Oy Sandığı	1	1,14
13	Deniz	1	1,14	41	Özgürlük ve Birlik	1	1,14
14	Düşünce Özgürlüğü	1	1,14	42	Özgür Olmak	1	1,14
15	Düzenli şekilde yaşamak	1	1,14	43	Özgürlük	3	3,42
16	El Feneri	1	1,14	44	Rahat Bir Yaşam	1	1,14
17	El ve Ayak	1	1,14	45	Saat	1	1,14
18	Eşit Kollu Terazî	2	2,28	46	Seçim	2	
19	Eşitlik	4	4,56	47	Sınıf	1	1,14
20	Eşitlik ve Adalet	1	1,14	48	Sınıf Başkanlığı Seçimi	4	4,56
21	Eşitlik ve Özgürlük	3	3,42	49	Tahterevallî	1	1,14
22	Eşittir İşareti	1	1,14	50	Tartı	2	2,28

23	Gözlerimiz ve Kulaklarımız	1	1,14	51	Terazi	7	7,98
24	Güneş	1	1,14	52	Terazinin Eşit İki Kefesi	1	1,14
25	Hak ve Eşitlik	1	1,14	53	Un	1	1,14
26	Işık	1	1,14	54	Yaşam Şekli	1	1,14
27	İki Çocuğa Eşit Davranılması	1	1,14	55	Zekâ	1	1,14
28	İnsan İradesi	1	1,14		Toplam	87	100

Tablo 4.31 incelendiğinde üst gelişmişlik düzeydeki katılımcılar “Demokrasi” kavramına yönelik 55 tane farklı metafor geliştirmişlerdir. Bu metaforlardan 41 tanesi yalnız bir katılımcı tarafından geliştirilirken geriye kalan 14 metafor, 2-7 katılımcı tarafından geliştirilmiştir. “Demokrasi” kavramına ilişkin metaforların sıklık dağılımına bakıldığında en fazla kullanılan metaforların “Terazi” (f=7), “Atmosfer” (f=5), “15 Temmuz” (f=4), “Sınıf Başkanlığı Seçimi” (f=4) ve “Eşitlik” (f=4) olduğu görülmektedir.

Tablo-4.32. Üst Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Demokrasi” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori	Metaforlar	Metafor Sayısı	f
1	Eşitlik Ortamını Sağlayan	Aile(1), Ayrımcılığın Olmadığı Bir Devlet(1), Eşit Kollu Terazi(2), Eşitlik(4), Eşitlik ve Özgürlük(2), Eşitlik ve Adalet(1), Eşittir İşareti(1), Gözlerimiz ve Kulaklarımız(1), İki Çocuğa Eşit Davranılması(1), Tartı(2), Tahterevallî(1), Terazi(6), Terazinin İki Kefesi(1)	13	24
2	Birlik Beraberliğin Olduğu Rahat, Huzurlu ve Aydınlik Bir Ortam	Ağaçtaki Yapraklar(1), El ve Ayak(1), Düzenli Şekilde Yaşamak(1), Çakıl Taşlarının Bulunduğu Ortam(1), El Feneri(1), Güneş(1), Işık(1), İnsanın Yüz İfadesi(1), Karanlık Bir Gecedden Sonra Gelen Gündüz(1), Kılavuz(2), Nükleotit(1), Okul Ortamı(1), Özgürlük ve Birlik(1), Rahat Bir Yaşam(1), Terazi(1), Yaşam Şekli(1)	16	17
3	Özgürlük Ortamını Sağlayan	Atmosfer(5), Bir Bayrak(1), Bir Kuş(3), Deniz(1), Eşitlik ve Özgürlük(1), Kelebek(1), Özgürlük(3), Özgür Olmak(1), Zekâ(1)	9	17
4	Özümsenmiş Bir Yönetim Biçimi Olan	15 Temmuz(4), 15 Temmuz’da Halkın Darbeye Karşı Gelmesi(2), Beyin(1), Bir Ayak(3), Bir Ülkenin Kalbi(1), Masanın Ayağı(1), Okul Çantası(1), İnsan Zekâsı(1), Saat(1), Un(1)	10	16

5	Seçim Ortamını Sağlayan	Düşünce Özgürlüğü(1), Hak ve Eşitlik(1), İnsan İradesi(1), Kâğıt(1), Muhtarlık Seçimi(1), Oy Sandığı(1), Seçim(2), Sınıf(1), Sınıf Başkanlığı Seçimi(4)	9	13
Toplam			57	87

Tablo 4.32 incelendiğinde, üst gelişmişlik düzeydeki katılımcıların demokrasi kavramına yönelik olarak toplamda 57 metafor, 87 katılımcı tarafından oluşturulmuştur. Söz konusu metaforlar ortak özellikleri bakımından 5 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda her metafor, gerekçesini oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1. Eşitlik Ortamını Sağlayan

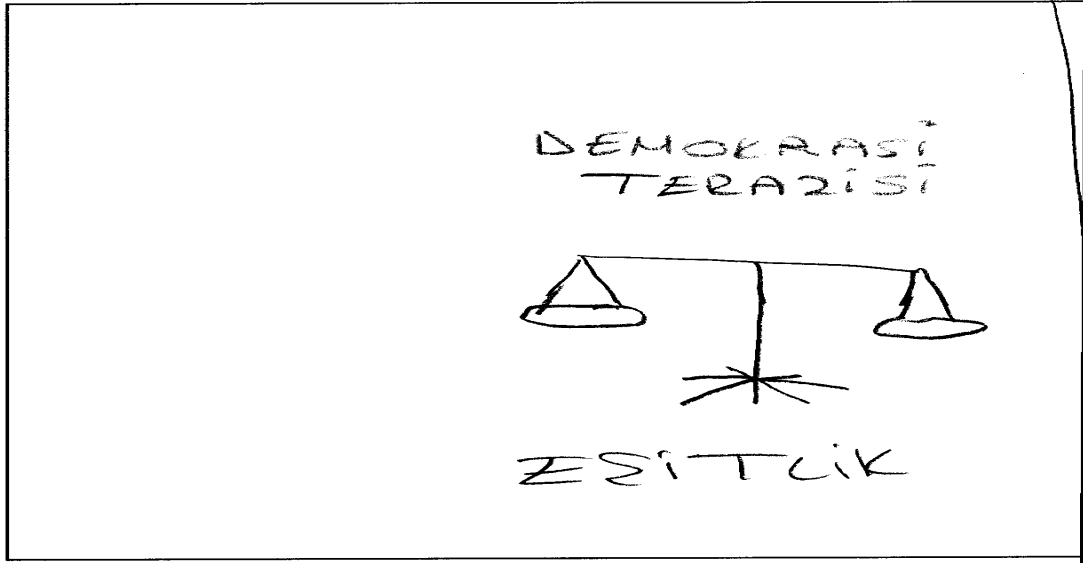
Tablo 4.32 incelendiğinde “Eşitlik Ortamını Sağlayan” kategorisi toplam 13 metafor ve 24 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforların “Terazi” (f=6) ve “Eşitlik” (f=4) oldukları görülmektedir. Aşağıda “Eşitlik Ortamını Sağlayan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Demokrasi *terazi* gibidir. Çünkü halk kendi kendini yönetirken demokrasi sayesinde belli bir denge içinde olur. Herkes eşittir ve herkes devlet başkanını demokratik yollardan kendisi seçer [Ü, K2].

Demokrasi benim için eşitliği ve hürriyeti ifade ediyor. Herkesin kendine ait bir düşüncesi vardır ve demokrasi sayesinde bunları anlatabiliyorlar [Görüşme Kaydı: Ü, K2].

Demokrasi *terazi* gibidir. Çünkü demokrasi terazisinde terazinin bir kefeşi diğer kefeye eşitlenir. Demokraside ayrımcılık olmadan her vatandaşa eşit davranılır [Ü, K8].

Şekil-4.146. 8 kodlu katılımcının çizimi

Demokrasi terazisinde eşitlik var. Yani herkes sahip olduğu bütün haklardan eşit bir şekilde yararlanabiliyor anlamında söyledim [Görüşme Kaydı: Ü, K8].

Benim için demokrasi eşitliği ifade ediyor. Hukuk ve yasalar karşısında herkes eşittir. Bir köylü ile ülkemizin başbakanı veya cumhurbaşkanı ile rütbe veya konumu fark etmez, ikisi de hukuk ve yasalar karşısında eşit durumdadır [Görüşme Kaydı: Ü, K3].

Demokrasi eşitlik gibidir. Çünkü 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'in ilân edilmesi ve ondan sonra getirilen inkılâplar ve düzenlemeler ile herkes oy kullanma hakkına, seçme ve seçilme hakkına sahip olmuştur. Ve hiç kimse ayırt edilmeden eşit olmuştur [Ü, E18].

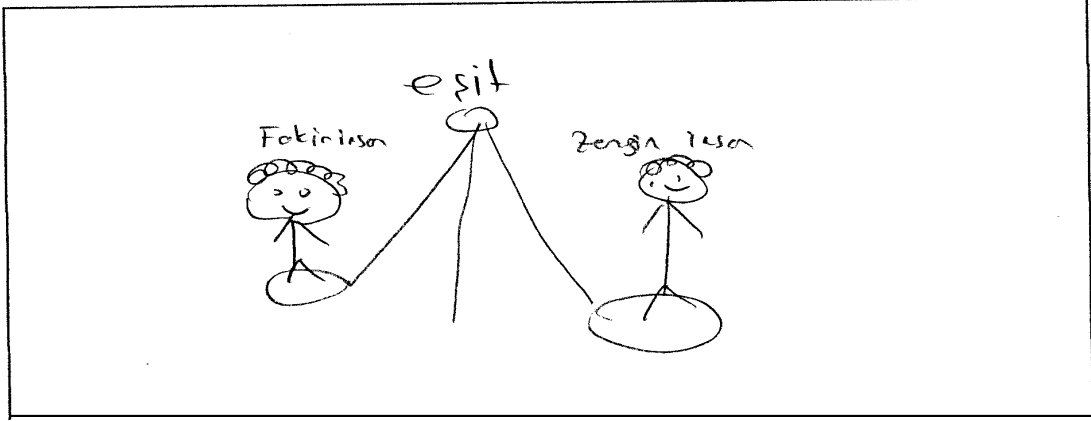
Şekil-4.147. 18 kodlu katılımcının çizimi

Demokrasi benim için en başta eşitliği, sonra halkın yöneticisinin kendilerinin seçmesi ve herkesin seçme seçilme hakkının olmasını ifade ediyor [Görüşme Kaydı: Ü, E18].

Demokrasi *eşitlik* gibidir. Çünkü demokrasi insanları eşit kılar. Demokrasinin olduğu bir yerde bir kimsenin diğer kişiden bir üstünlüğü yoktur [Ü, K165].

Şekil-4.148. 165 kodlu katılımcının çizimi

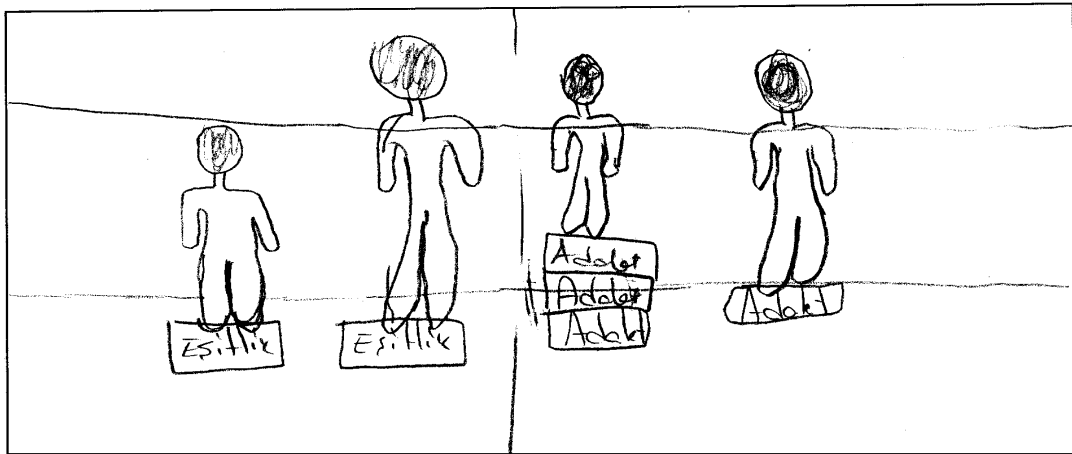

Demokrasilerde zengin insanın fakir insana üstünlüğü yoktur. Yani herkesin eşit hakları vardır [Görüşme Kaydı: Ü, K165].

Demokrasi deyince aklıma sahip olduğumuz haklar geliyor. Mesela kadınların seçme ve seçilme hakkı gibi birçok haklar aynı zamanda özgürlük anlamına da geliyor. Verilen bunun gibi birçok haklar özgürlüğün göstergesi [Görüşme Kaydı: Ü, E110].

Demokrasi *eşitlik ve adalet* gibidir. Çünkü demokrasilerde herkesin aynı haklara tabi tutulması ve her tür durumdaki insana aynı imkânları sunması, eşitlik ve adalettir [Ü, K64].

Şekil-4.149. 64 kodlu katılımcının çizimi

Yukarıdaki resimde görüldüğü gibi biri kısa biri uzun boylu iki insan duvarın ardını görmeye çalışıyor. Bu eşitliktir. Ancak ikisine de eşit imkânlar sunulmasına rağmen kısa olan duvarın ardını göremez. Yani tek başına eşitlik yetmez. O zaman da devreye adalet girer. Adalet olmazsa eşit bir hakka sahip olmak yetersiz kalır. Adalet de ancak demokrasinin olduğu ülkelerde olur. Yukarıda zaten uzun boylunun ihtiyacı yoktu. Bu nedenle kısa boylunun imkânlarını genişleterek daha âdil bir çözüme başvurulmuş olur [Ü, K64].

Demokrasi deyince aklıma ilk gelen şey herkesin eşit olması. Bence herkes birbiriyle eşit olmak istiyor, eşit yönetilmek istiyor. Mesela birbirinden farklı insanlar var Dünya’da ama hepsi insanlık ve eşitlik kelimesinin altında birleşebilir. Demokrasi benim için bir bakıma eşitlik demek [Görüşme Kaydı: Ü, K32].

Demokrasi benim için mesela devlette üst düzey yetkili bir insanla halkın içinden bir insanın aynı haklara sahip olmasını ifade ediyor [Görüşme Kaydı: Ü, K1].

Kategori 2. Birlik Beraberliğin Olduğu Rahat, Huzurlu ve Aydınlik Bir Ortam

Tablo 4.32 incelendiğinde “Birlik Beraberliğin Olduğu Rahat, Huzurlu ve Aydınlik Bir Ortam” kategorisi toplam 16 metafor ve 17 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforun “Kılavuz” (f=2) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Birlik Beraberliğin Olduğu Rahat, Huzurlu ve Aydınlik Bir Ortam” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Demokrasi *kılavuz* gibidir. Çünkü halkın kendini nasıl yöneteceğini ve nasıl mutlu olacağını gösteren bir yoldur demokrasi... [Ü, K44].

Demokrasi *kılavuz* gibidir. Çünkü demokrasi, bulunduğu ülkelere yol gösterir, kılavuzluk yapar [Ü, K43].

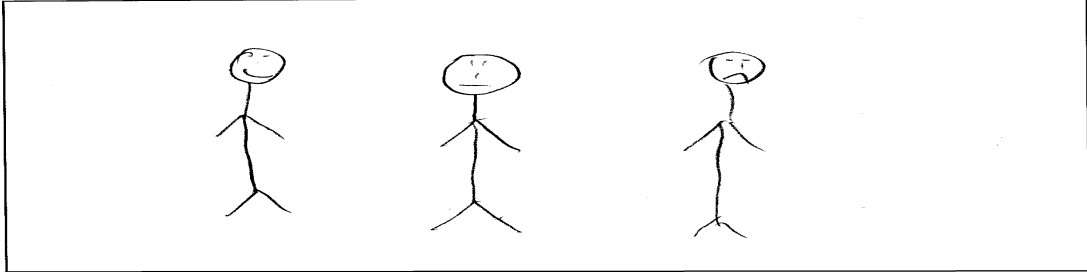
Demokrasi *çakıl taşlarının bulunduğu ortam* gibidir. Çünkü çakıl taşları birbirinden dış görünüş olarak, farklı büyüklük ve küçüklüklere sahip olsalar da özünde birbiriyle aynıdırlar. Hepsi birbiri ile bitişik olmazsa farklı yönlerde kayarlar. Taşlar bir arada aynı hava şartlarına maruz kalırlar. Demokratik ortamlarda da insanlar çakıl taşları gibi aynı şartlarda aynı muameleyle karşılaşırırlar [Ü, K32].

Demokrasi *karanlık bir geceden sonra gelen gündüz* gibidir. Çünkü demokratik yönetimi olmayan ülkeler karanlıktadırlar. Demokrasi geldiğinde ise karanlık yerini aydınlığa bırakır ve insanlar daha huzurlu olurlar [Ü, K15].

Demokrasi *insanın yüz ifadesi* gibidir. Çünkü demokrasinin yaşandığı yerler ile yaşanmadığı yerlerde, insanların yüz ifadeleri bile farklılaşır. Bazı ülkeler

demokrasiyi öldürebilir. Önemli olan demokrasiye sahip ülkelerin demokrasiyi yaşatmasıdır [Ü, K39].

Şekil-4.150. 39 kodlu katılımcının çizimi

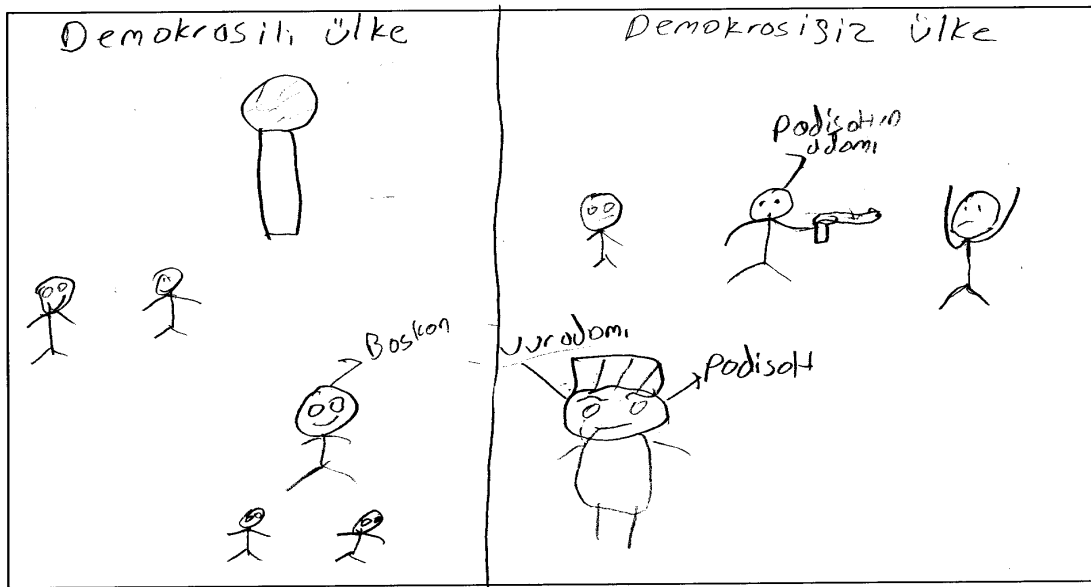

Yukarıdaki çizdiğim resimde görüldüğü gibi üç insanın yüz ifadesi, üç ülkenin durumunu anlatır. İlk yerde yaşayan adamın yüz ifadesi mutludur, çünkü demokrasinin yaşandığı bir ülkede yaşıyor. İkinci yerdeki ülkede bazı durumlarda ayrımcılık yapılıyor, o halde adamın da yüzü bazen gülmüyor. Üçüncü ülkede ise demokrasi yoktur. O zaman adamın da güler yüzlü olması dâhi beklenemez. Bu insanlar demokrasinin durumuna göre yüz ifadelerini gösteriyorlar [Ü, K39].

Demokrasi bana eşitliği hatırlatıyor. Bütün milletin bir bayrak altında toplanması ancak demokrasiyle olabilir. Geçmişimizde birçok Türk büyüğü uğraşmıştır herkesi tek bir çatı altında, tek bir bayrak altında toplamak için ancak buna bazıları ulaşamamıştır. En sonunda Atatürk ve silah arkadaşları sayesinde bugünlere kadar demokrasi ile tek bayrak altında gelebilmişizdir [Görüşme Kaydı: Ü, K34].

Demokrasi *yaşam şekli* gibidir. Çünkü her ülkede yaşam şekli farklı farklıdır. Demokrasinin olmadığı yerde de yaşanmaz [Ü, E58].

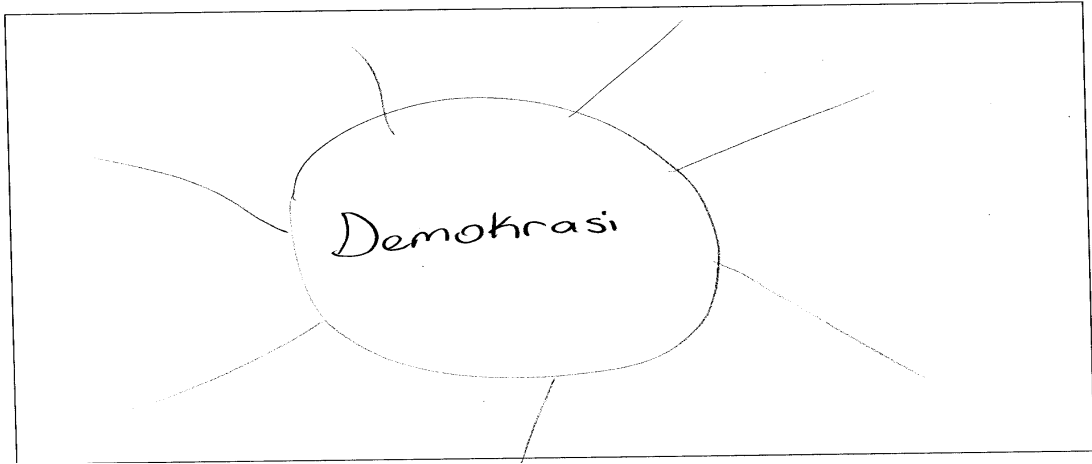
Şekil-4.151. 58 kodlu katılımcının çizimi

Demokrasi olmayan ülkelerde padişah, kral gibi kişiler olur ve bu kişiler her istediğini yapabilirler, insanlara zarar verebilirler. Ama demokrasinin olduğu ülkelerde cumhurbaşkanı, başkan olur ve her istediğini yapma, her istediğine arar verme gibi şeyleri yapamaz [Görüşme Kaydı: Ü, E58].

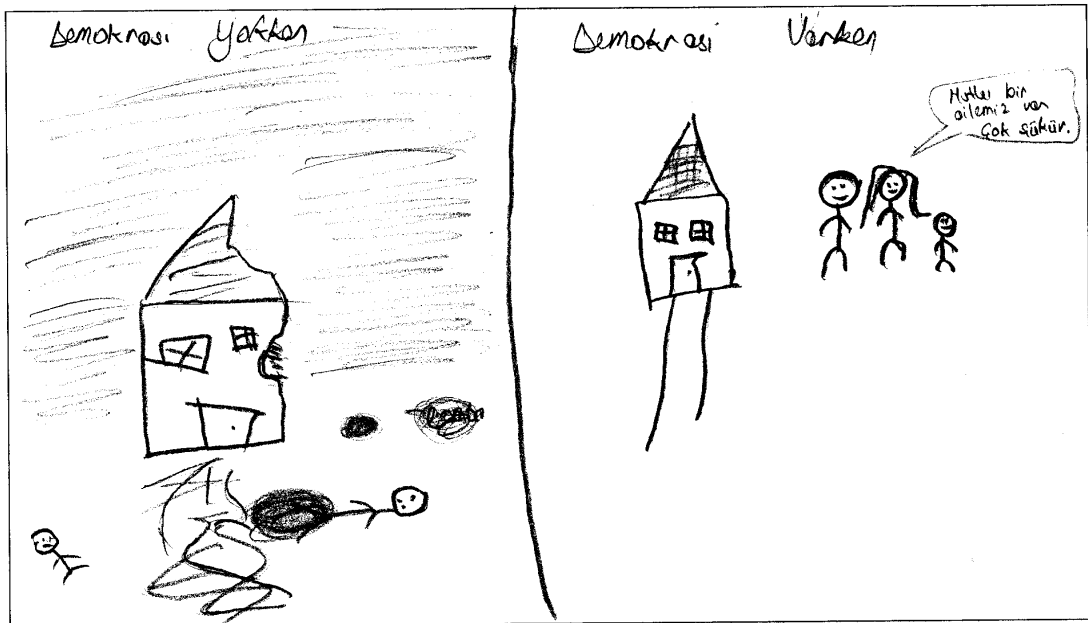
Demokrasi *güneş* gibidir. Çünkü demokrasi, güneş gibi insanı karanlıktan kurtarır ve yolunu aydınlatır. Hakkını aramasını sağlayarak öz güvenini yerine getirir [Ü, K214].

Şekil-4.152. 214 kodlu katılımcının çizimi

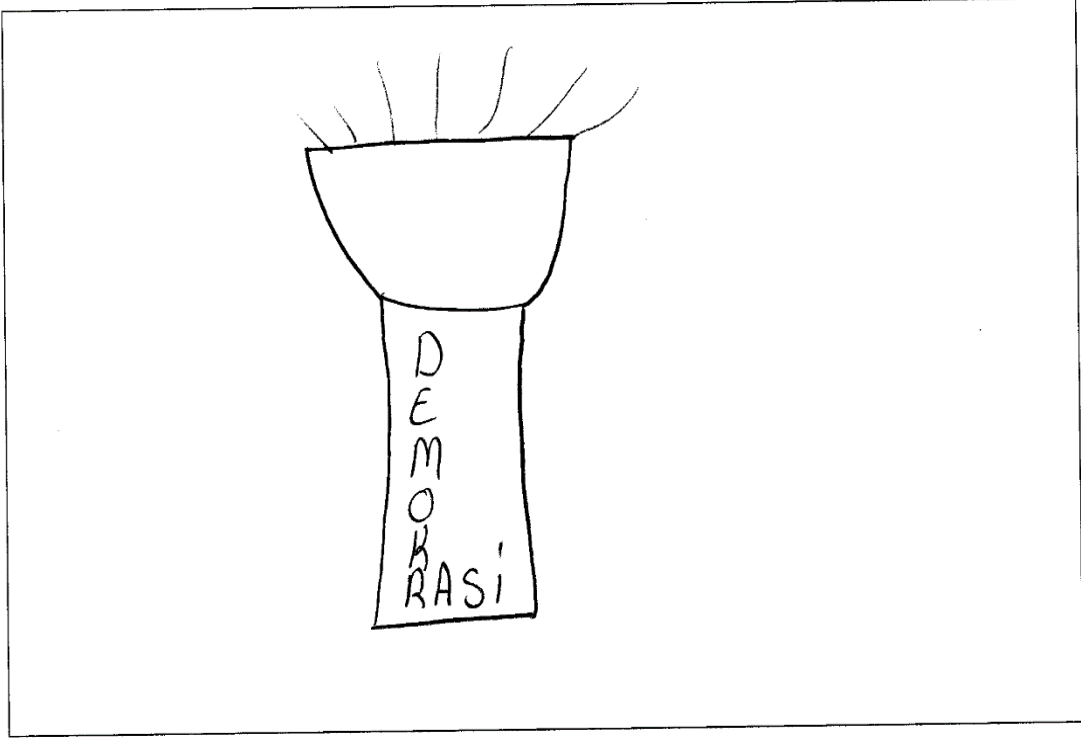
Demokrasi *rahat bir yaşam* gibidir. Çünkü demokrasi yokken savaş her zaman olabilir. Demokrasi var olduğunda ve uygulandığında ise mutlu, barış dolu bir ortam ve rahatlık var olur [Ü, K215].

Şekil-4.153. 215 kodlu katılımcının çizimi

Demokrasi *el feneri* gibidir. Çünkü el feneri ortalığı aydınlatır, demokrasi de bulunduğu ülkede kendine yer bulursa orayı aydınlatır [Ü, E226].

Şekil-4.154. 226 kodlu katılımcının çizimi

Demokrasi aydınlık bir ortamın oluşmasını sağlar ve bence herkes bu aydınlık ortamda birlik içinde, huzur içinde yaşayabilir [Görüşme Kaydı: Ü, E226].

Demokrasi deyince benim aklıma her insanın eşit olması, bu eşitlik sayesinde de birlik ve beraberlik içinde olabileceği geliyor [Görüşme Kaydı: Ü, K33].

Kategori 3. Özgürlük Ortamını Sağlayan

Tablo 4.32 incelendiğinde “Özgürlük Ortamını Sağlayan” kategorisi toplam 9 metafor ve 17 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılanların “Atmosfer” (f=5), “Bir Kuş” (f=3) ve “Özgürlük” (f=3) oldukları görülmektedir. Aşağıda “Özgürlük Ortamını Sağlayan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

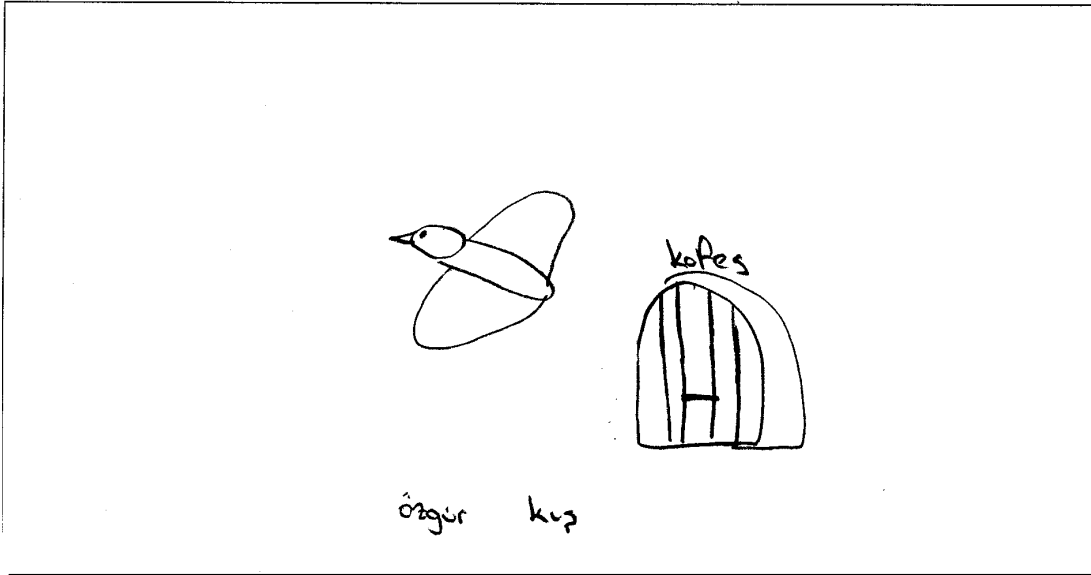
Demokrasi *atmosfer* gibidir. Çünkü kuşlar atmosferde özgürdür. İstedikleri yere uçarlar. Demokrasi de onun gibidir. Herkes özgürce hareket edebilir [Ü, K194].

Şekil-4.155. 194 kodlu katılımcının çizimi

Demokrasi *atmosfer* gibidir. Çünkü kafeste olan bir kuş tam olarak özgür değildir. Ancak atmosfere kavuşursa özgür olabilir. Aynı şekilde demokrasi olmazsa biz de tam anlamıyla özgür olamayız [Ü, K217].

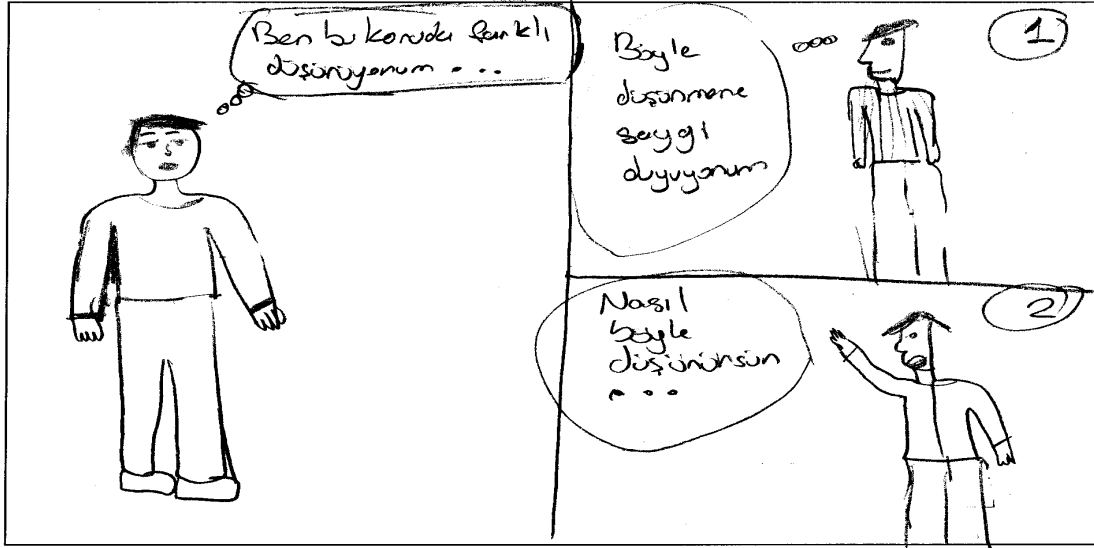
Şekil-4.156. 217 kodlu katılımcının çizimi

Demokrasi ülkemiz için çok önemli bir kavram. Özgürlüğü ifade ediyor benim için. Mesela bir beyaz güvercini aklımıza getirebiliriz. O beyaz güvercin bizim demokrasimizi temsil ediyor. Eğer biz demokrasi ile yönetilmiyorsa o güvercin kafeste olacaktı. Ve bu da bizim için hiç iyi olmayacaktı [Görüşme Kaydı: Ü, K93].

Demokrasi *özgürlük* gibidir. Çünkü demokraside birçok kararı insanların kendileri için alması vardır ve bu özgürlüktür. Ayrıca insanlar düşüncelerini kimseden çekinmeden söyleyebilirse gerçek demokrasi vardır [Ü, K66].

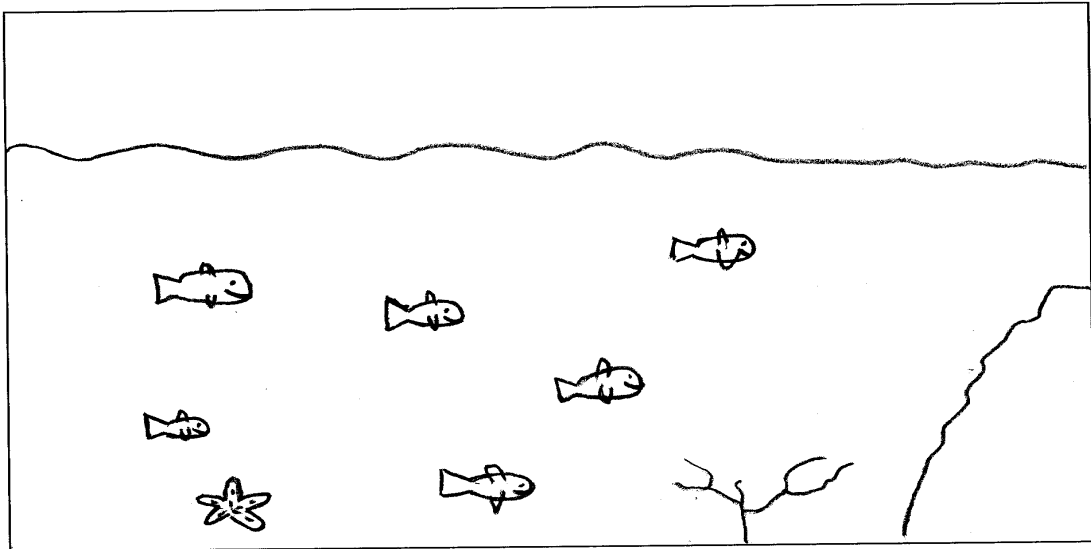
Şekil-4.157. 66 kodlu katılımcının çizimi

Yukarıdaki çizdiğim karikatürde de görüldüğü üzere birinci karikatürdeki gibi bir cevap demokrasinin olduğunu belirtir. Eğer ikincideki gibi olursa bu demokrasi başlığı altındaki düşünce baskısıdır [Ü, K66].

Demokrasi *deniz* gibidir. Çünkü denizde yaşayan balıklar istediği gibi istediği şekilde yüzer. Aynen bunun gibi demokrasi olan ülkelerde de insanlar rahat bir şekilde özgürce hareket ederler. Yoksa akvaryum gibi dar bir yere mahkûm olurlar [Ü, K35].

Şekil-4.158. 35 kodlu katılımcının çizimi

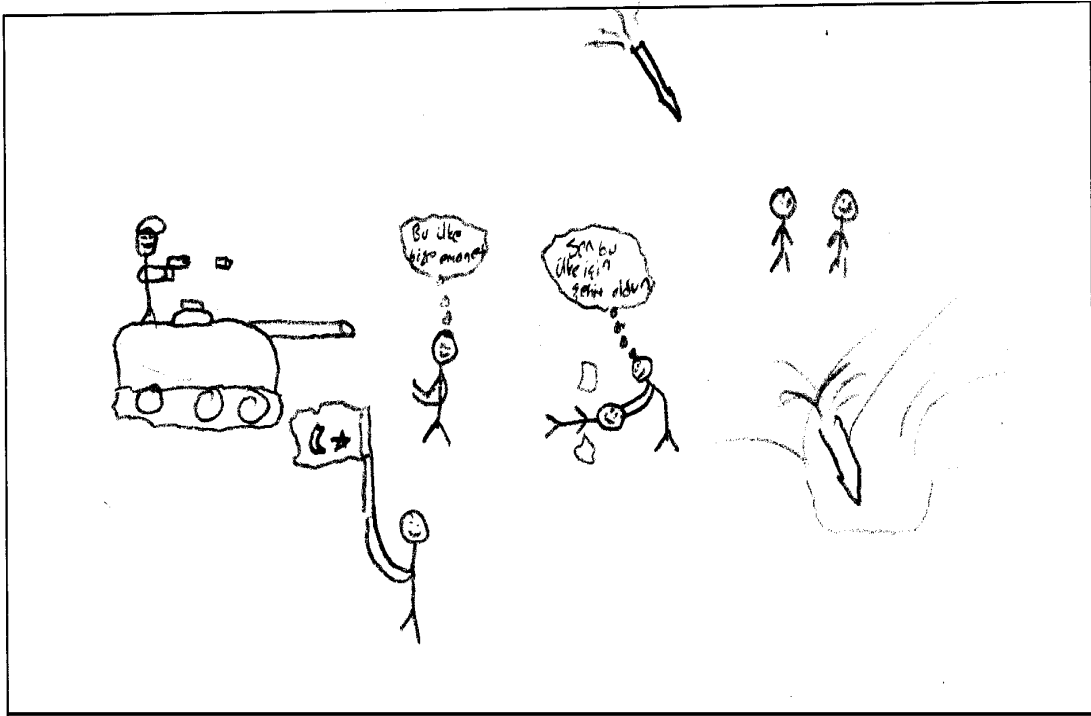
Denizdeki balığın rahatlığı neyse demokrasideki insanların özgürlüğü de odur. [Görüşme Kaydı: Ü, K35].

Kategori 4. Özümsemiş Bir Yönetim Biçimi Olan

Tablo 4.32 incelendiğinde “Özümsemiş Bir Yönetim Biçimi Olan” kategorisi toplam 10 metafor ve 16 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforların “15 Temmuz” (f=4), “Bir Ayak” (f=3) ve “15 Temmuz’da Halkın Darbeye Karşı Gelmesi” (f=2) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Özümsemiş Bir Yönetim Biçimi Olan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

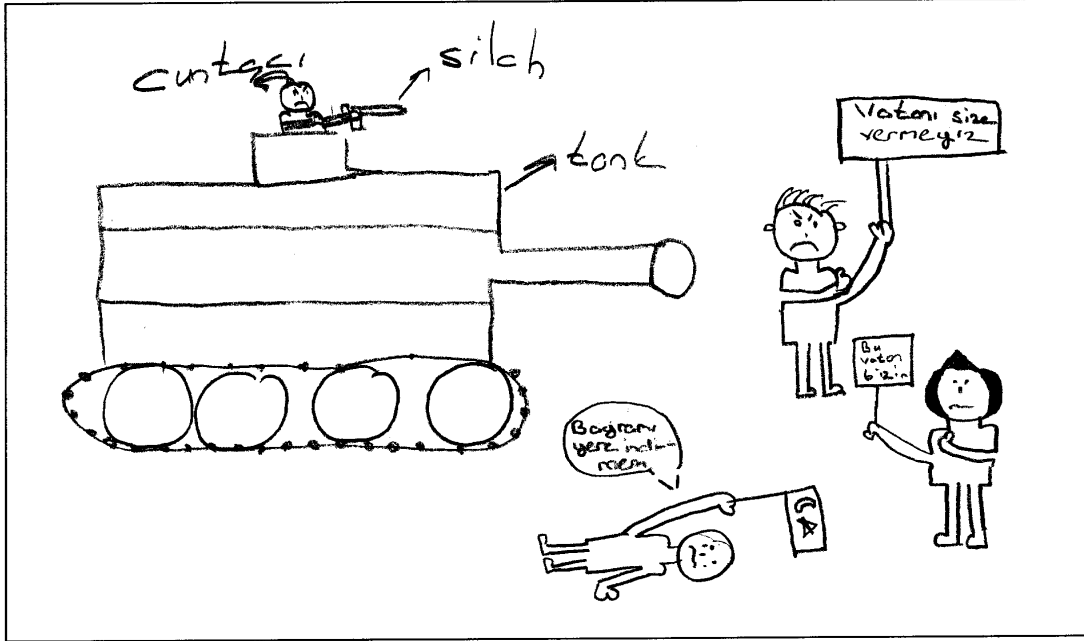
Demokrasi 15 Temmuz gibidir. Çünkü 15 Temmuz nasıl bir demokrasiye sahip çıkıldığını gösteriyorsa demokrasi de kendini 15 Temmuz’da göstermiştir [Ü, E116].

Şekil-4.152. 116 kodlu katılımcının çizimi

Demokrasi 15 Temmuz’da halkın darbeye karşı gelmesi gibidir. Çünkü hiçbir ülke kolayca demokrasisini yedirtirmez. O ülkede yaşayan herkes (eşit) haklara ve hür olma hakkına sahiptir ve kimsenin demokrasisi ve özgürlüğü kısıtlanamaz. Eğer kısıtlanırsa o anda halk sokağa çıkar ve demokrasisini korur ve canını feda etmeye hazır hale gelir [Ü, K5].

Şekil-4.159. 5 kodlu katılımcının çizimi

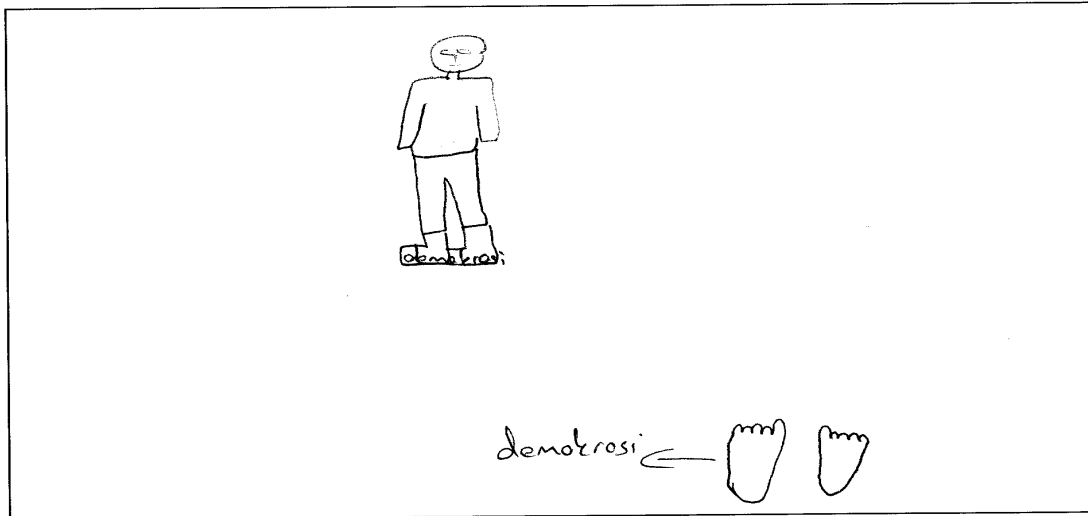

15 Temmuz'da sadece 15 saatte bu vatani, gelecek nesilleri kurtaran şey, bu milletin demokrasiyi benimseme, darbeye karşı gelme duygusudur [Görüşme Kaydı: Ü, K5].

Demokrasi *halkın darbeye karşı gelmesi* gibidir. Çünkü o gün 15 Temmuz'da demokrasimize sahip çıkmasaydık belki şimdi evimizde, işte, okulda olamazdık ve demokrasimiz de yok olurdu [Ü, E225].

Demokrasi *bir ayak* gibidir. Çünkü ayak vücudu nasıl taşıyorsa Türkiye'yi de taşıyan demokrasidir [Ü, E112].

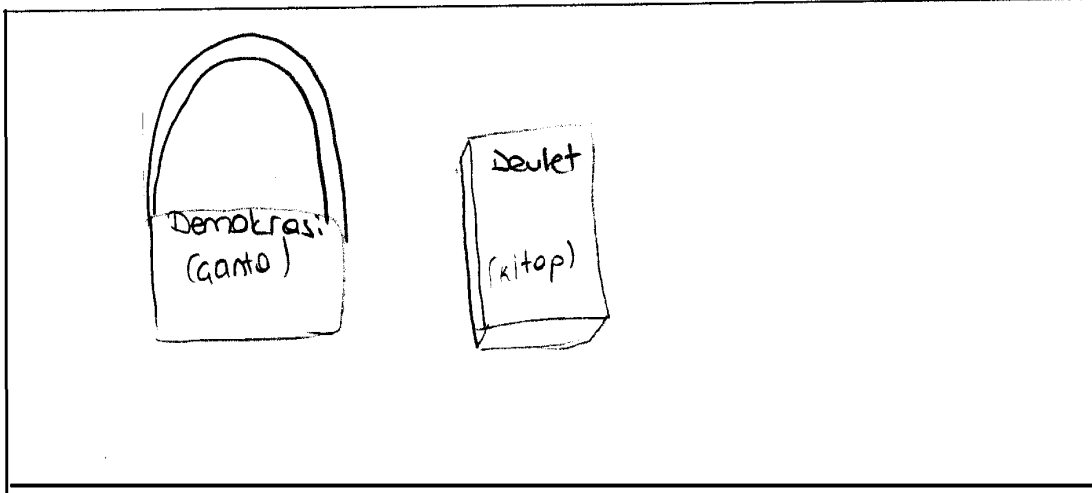
Şekil-4.160. 112 kodlu katılımcının çizimi

Bir adamı hayal edelim. Bu adam Türkiye’yi temsil etsin. Devlet işlerinin yürümesi için demokrasi ayağı lâzımdır [Görüşme Kaydı: Ü, E112].

Demokrasi *okul çantası* gibidir. Çünkü okul çantası olmazsa kitapları, defterleri vs. taşımak zorlaşır. Eğer demokrasi olmazsa bir devleti yönetmek, halkı ve devleti taşımak zorlaşır [Ü, K151].

Şekil-4.161. 151 kodlu katılımcının çizimi

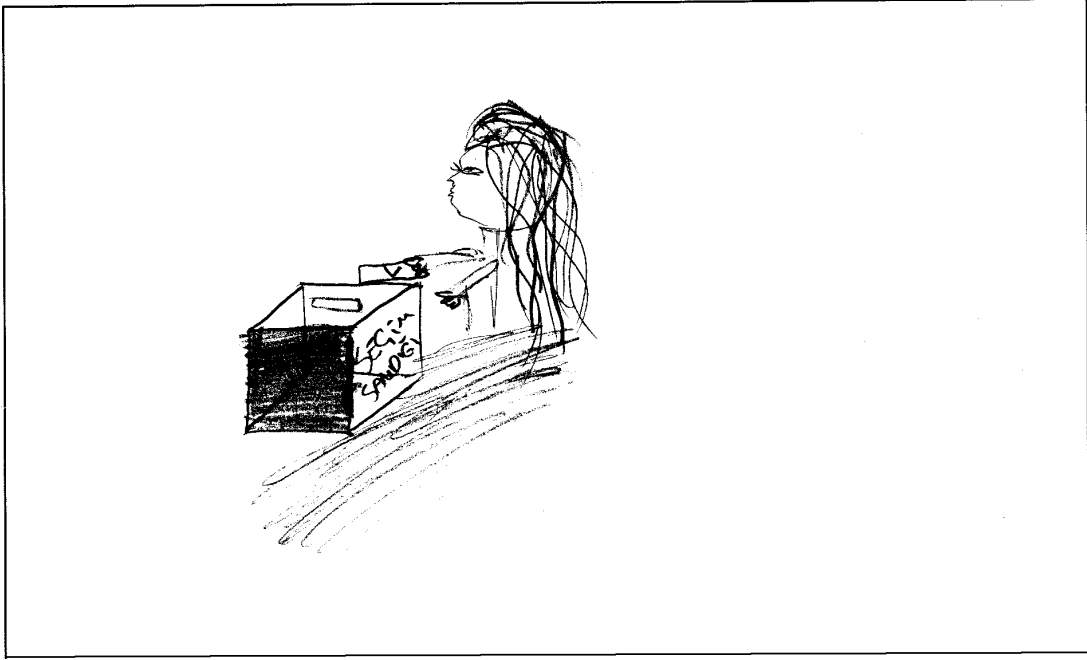
Demokrasi *bir ülkenin kalbi* gibidir. Çünkü kalp düzenli olarak çalışmazsa ritim bozukluğu olur. Aynı şekilde bir ülkede demokrasi benimsenmezse karışıklıklar ve bozulmalar olur [Ü, E230].

Kategori 5. Seçim Ortamını Sağlayan

Tablo 4.32 incelendiğinde “Seçim Ortamını Sağlayan” kategorisi toplam 9 metafor ve 13 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforun “Sınıf Başkanlığı Seçimi” (f=4) ve “Seçim” (f=2) olduğu görülmektedir. Diğer metaforların her biri tek katılımcı tarafından geliştirilmiştir. Aşağıda “Seçim Ortamını Sağlayan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Demokrasi *sınıf başkanlığı seçimi* gibidir. Çünkü nasıl sınıf başkanı bizim seçimimizle başa geliyor ise demokraside de bizim seçtiğimiz insanlar görev yerlerine gelir [Ü, K103].

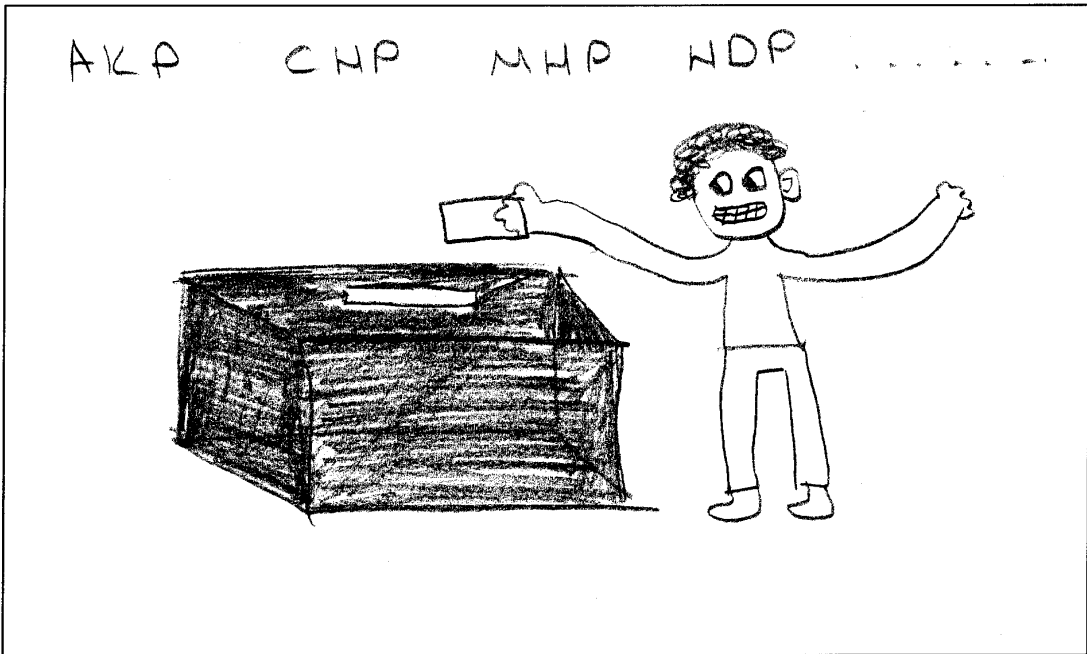
Şekil-4.153. 103 kodlu katılımcının çizimi

Demokrasi *sınıf başkanlığı seçimi* gibidir. Çünkü sınıfta demokrasi vardır. Sınıf başkanı da dâhil her şey demokrasi ile seçilir. Ülkemizde bu şekilde demokratik olarak seçim yapılıyor [Ü, E140].

Demokrasi *oy sandığı* gibidir. Çünkü demokrasi bir yönetim demektir. Ve ülkemizin yönetimini sandıkta biz seçiyoruz [Ü, K17].

Şekil-4.154. 17 kodlu katılımcının çizimi

Tablo 4.33 incelendiğinde üst gelişmişlik düzeydeki katılımcılar “Devlet” kavramına yönelik 49 tane farklı metafor geliştirmişlerdir. Bu metaforlardan 38 tanesi yalnız bir katılımcı tarafından geliştirilirken geriye kalan 11 metafor, 2-11 katılımcı tarafından geliştirilmiştir. “Devlet” kavramına ilişkin metaforların sıklık dağılımına bakıldığında en fazla kullanılan metaforların “Baba” (f=11), “Anne, Anne-Baba, Aile, Beyin, Ev, Koruyucu Kalkan ve Okul” (f=3) olduğu görülmektedir.

Tablo-4.34. Üst Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Devlet” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori	Metaforlar	Metafor Sayısı	f
1	Yöneticisi Olan Sağlam Bir Yapı	Aile(1), Aile Reisi(1), Araba Benzini(1), Ayak(1), Anne-Baba(1), Baba(2), Bahçıvan(1), Beyin(2), Bir Binanın Temeli(2), Bir Evin Çatısı(1), Bir Gemi(1), Bir Masanın Ayakları(1), Bir Mercedes Motoru(1), Çatı(1), Çınar Ağacı(1), Çoban(1), DNA Çekirdeği(1), Hücrenin Yönetici Çekirdeği(1), İşçi(1), İskelet(1), Kopmaz İp(1), Okul(1), Ormanlar Kralı Aslan(1), Sağlam Bir Direk(1), Sağlam Bir Ev(3), Sandalye Ayağı(1), Sağlam Bir Yapı(1), Vücut(1), Yönetim(1)	29	34
2	Birlik Beraberliği Sağlayan, Vatandaşını Koruyan	Anne(2), Aile(1), Anne-Baba(2), Baba(9), Bir Kale(1), Cömert Bir Baba(1), Duvar(1), Koruyucu Kalkan(3), Tamirci(1), Vücut(1), Yorgan(1)	11	23
3	Toplumsal Düzeni Sağlayan Bir Yuva	Arı Kovanı(1), Bir Araya Gelmiş Kalemler(1), Büyük Bir Aile(1), Düzenli olmak(1), Ev(3), Geniş Aile(1), Habitat(1), Yuva(2)	8	11
4	Düzenli Bir İş bölümü Olan	Aile(1), Araba Lastiği(1), Beyin(1), Hayırsever(1), Hür Bir Kuş(1), İnsanın Doğumu Ve Ölümü(1), Kalp(1), Karınca Yuvası(1), Okul(2)	9	10
Toplam			57	78

Tablo 4.34 incelendiğinde, üst gelişmişlik düzeydeki katılımcıların “Devlet” kavramına yönelik olarak toplamda 57 metafor, 80 katılımcı tarafından oluşturulmuştur. Söz konusu metaforlar ortak özellikleri bakımından 5 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda her metafor, gerekçesini oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1. Yöneticisi Olan Sağlam Bir Yapı

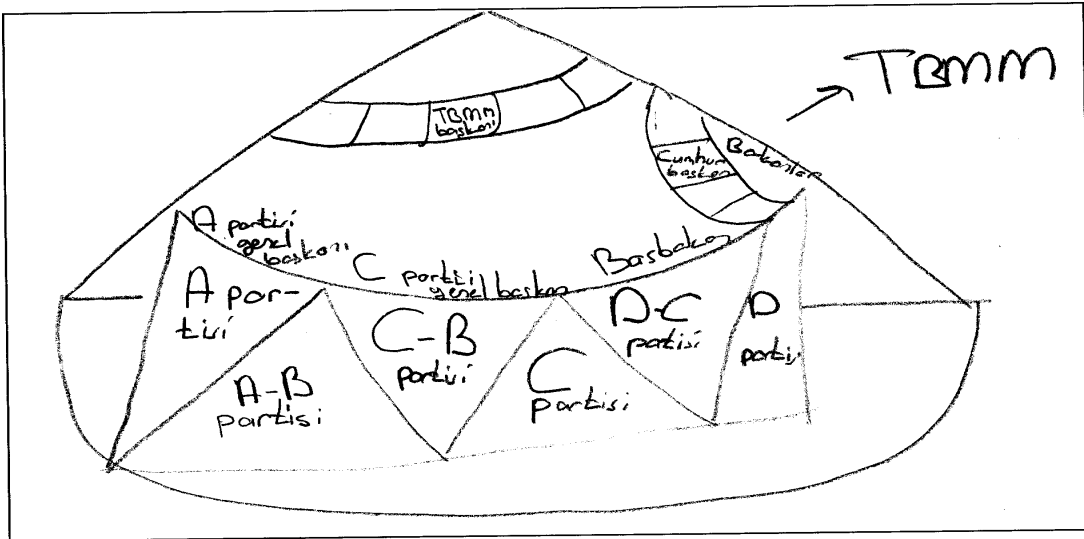
Tablo 4.34 incelendiğinde “Yöneticisi Olan Sağlam Bir Yapı” kategorisi toplam 29 metafor ve 34 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforların “Sağlam Bir Ev” (f=3), “Baba” (f=2), “Beyin” (f=2) ve “Bir Binaın Temeli” (f=2) oldukları görülmektedir. Aşağıda “Yöneticisi Olan Sağlam Bir Yapı” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Devlet *anne-baba* gibidir. Çünkü nasıl ki ev işlerinin yöneticisi anne-baba ise devlet işlerinin de bir yöneticisi vardır [Ü, K145].

Devlet *baba* gibidir. Çünkü aileyi baba yönetir. Milleti de devlet yönetir [Ü, E150].

Devlet *bir evin çatısı* gibidir. Çünkü devlet, bir ülkeyi ve milleti bir çatı altında tutar. Çatı olmadan ev olmaz. Ülkemizde de devletin toplandığı yer meclisin çatısıdır, yöneticiler ve partiler bu çatı altında bulunurlar [Ü, K5].

Şekil-4.155. 5 kodlu katılımcının çizimi

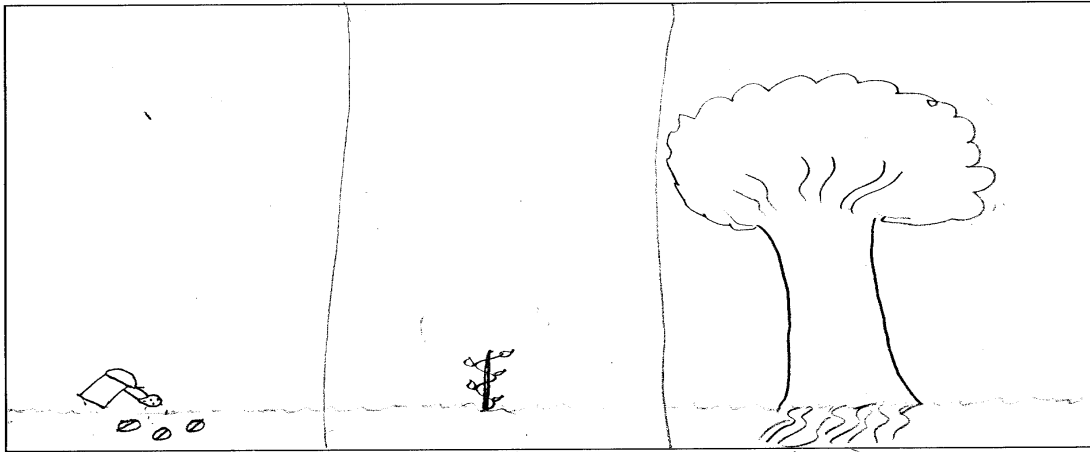
Devlet deyince aklıma sağlam çatılı bir yapı geliyor. Tüm siyasetçiler bu çatı altında işlerini yaparlar. Çatı olmazsa devlet de olmaz [Görüşme Kaydı: Ü, K5].

Devlet *sağlam bir ev* gibidir. Çünkü sağlam ve bakımlı bir evde uzun süre yaşanılabilir. Evi devlet, duvarları devletin sınırları, odaları şehirler, anne ve babayı devletin yöneticileri, çocukları millet, misafirleri turist olarak düşünebiliriz. Bu şekilde devlet varlığını sürdürür gider [Ü, E164].

Devlet *beyin* gibidir. Beyin olmazsa vücut yönetilemez. Devlet olmazsa da işler yürümez ve yönetim olmaz [Ü, K198].

Devlet *çınar ağacı* gibidir. Çünkü küçük bir tohumdan büyük bir ağaç nasıl çıkıyorsa devlet de aynı süreçte oluşur. Bizim devletimiz de çınar ağacı gibi sağlam ve güçlü bir yapıdadır [Ü, K35].

Şekil-4.156. 35 kodlu katılımcının çizimi

Koca bir çınar ağacı nasıl heybetli duruyorsa devletimiz de çınar ağacı gibi heybetlidir. Devlet yönetimi de sağlamdır [Görüşme Kaydı: Ü, K35].

Devlet *DNA çekirdeği* gibidir. Çünkü DNA çekirdeği nasıl yönetici molekül ise devlet de ülkeyi yönetmekte görevlidir. DNA çekirdeği hücrenin, devlet de ülkenin yönetim merkezidir [Ü, K15].

Devlet *bir masanın ayakları* gibidir. Çünkü masa, ayakları ile ayakta durur. Devletteki savunmayı, eğitimi, adaleti, ekonomiyi vs. masanın ayaklarına benzetebiliriz. Bu ayaklar sağlam olmazsa sonuçta ayakta duramaz ve yıkılır [Ü, E21].

Devlet *sağlam bir bina* gibidir. Çünkü bir binanın temelini sağlam atarsan güçlü bir bina olur. Devletimizin de temelini sağlam tutmalıyız ki güçlü kalabilelim [Ü, E78].

Devlet *iskelet* gibidir. Çünkü insanı ayakta sağlam olarak tutan ve yürüten şey sağlam bir iskelettir. Bir devletin işlerinin sağlam yürümesi için de devletin temellerinin sağlam olması gerekir [Ü, E88].

Devlet *bir gemi* gibidir. Çünkü kaptan dümeni nereye kırsa gemi oraya gider. Devletin yöneticisi de devleti nereye götürürse devlet oraya gider. Geminin batmadan sağlamca yoluna devam etmesi, kaptana ve içindekilere bağlıdır. Devlet de aynen böyledir [Ü, E113].

Devlet *bahçıvan* gibidir. Çünkü bahçıvan bahçeyi düzenler ve yönetir. Bahçeyi nasıl bahçıvan yönetiyorsa devlet de yöneticileri ile ülkeyi yönetir ve düzenler. Bahçıvan ne kadar iyi ise bahçe de o kadar iyidir. Bu durum yöneticiler için de geçerli [Ü, E121].

Kategori 2. Birlik Beraberliği Sağlayan, Vatandaşını Koruyan

Tablo 4.34 incelendiğinde “Birlik Beraberliği Sağlayan, Vatandaşını Koruyan” kategorisi toplam 11 metafor ve 23 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforların “Baba” (f=11) ve “Koruyucu Kalkan” (f=3) oldukları görülmektedir. Aşağıda “Birlik Beraberliği Sağlayan, Vatandaşını Koruyan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Devlet *baba* gibidir. Çünkü ailemizde nasıl babamız bize sahip çıkıyorsa, bizleri bir arada beraberliğimizi sağlıyorsa; devletimiz de politikasıyla bize sahip çıkıyor, koruyor, bizleri bir arada birlik içinde tutuyor [Ü, K195].

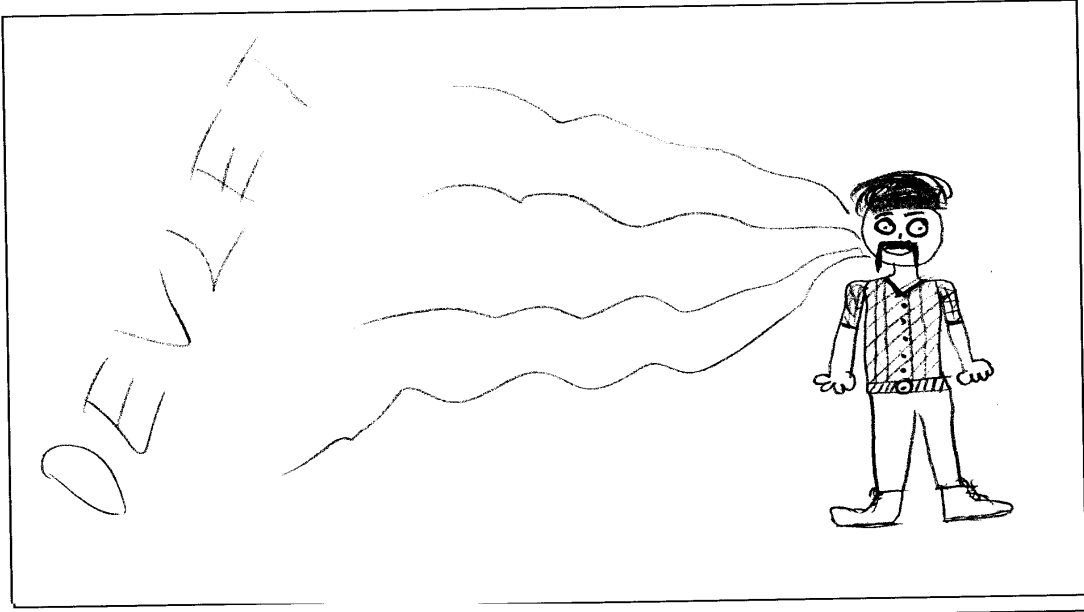
Devlet *cömert bir baba* gibidir. Çünkü iyi bir baba ailesine sahip çıkar, cömert olur. İyi bir devlet de insanlara yardım eden, onlara imkân sağlayan cömert, iyi kalpli bir baba gibidir [Ü, K93].

Devlet deyince aklıma direkt cömert bir baba geliyor. Çünkü babalar nasıl çocuklarına merhametli davranırlar, onlara yardım ederler, onlara cömertçe maddi manevi destek olurlar, onları korurlarsa devlet de aynı şekilde halkına o şekilde destek oluyor. Onlara hem maddi hem manevi yardımda bulunuyor, iş imkânları sağlıyor. Bence devlet aynı bir cömert babaya benziyor [Görüşme Kaydı: Ü, K93].

Devlet denilince aklıma birlik ve bütünlük geliyor. Devlet içinde birçok millet yaşayabilir ve bunların hepsinin bir birlik olması o devletin birleştirici gücüne dayanıyor [Görüşme Kaydı: Ü, K33].

Devlet *babamız* gibidir. Çünkü babamız bizi korur ve kollar. Devlet de bizim güvencemizdir ve geleceğimizdir. Devlet, bizi babamız gibi koruyan ve kollayandır [Ü, E54].

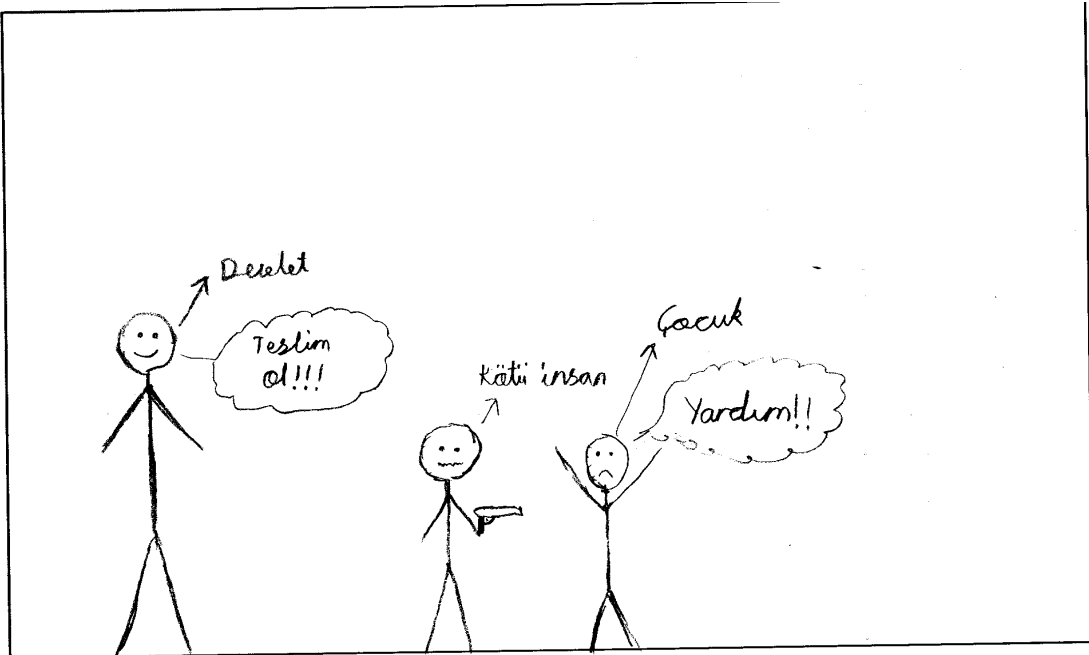
Şekil-4.157. 54 kodlu katılımcının çizimi

Devlet koruyucu kalkan gibidir. Çünkü savaşta askeri, kalkan nasıl koruyorsa, devlet de vatandaşını kalkan gibi iç ve dış etkenlerden korur [Ü, E22].

Devlet koruyucu kalkan gibidir. Çünkü ne zaman yardıma ihtiyaç olsa her zaman yanımızda olur. Her zaman yardıma koşar [Ü, E114].

Şekil-4.158. 114 kodlu katılımcının çizimi

Devlet benim için koruyucu bir kalkanı ifade ediyor. Yaptığım çizimimde görüleceği gibi mesela çocuğun yardımı ihtiyacı var ve devlet de yardımcı oluyor. Bunun gibi benzer birçok olaylarda devlet vatandaşını korumaya çalışıyor [Görüşme Kaydı: Ü, E114].

Devlet *bir kale* gibidir. Çünkü nasıl ki bir kale dıştan gelen tehditlere karşı koruma sağlar, devlet de kale gibidir, milletini kanunlarıyla, yasalarıyla korur [Ü, E29].

Devlet denince benim aklıma milletini yöneten ve onu koruyan bir yapı geliyor [Görüşme Kaydı: Ü, E18].

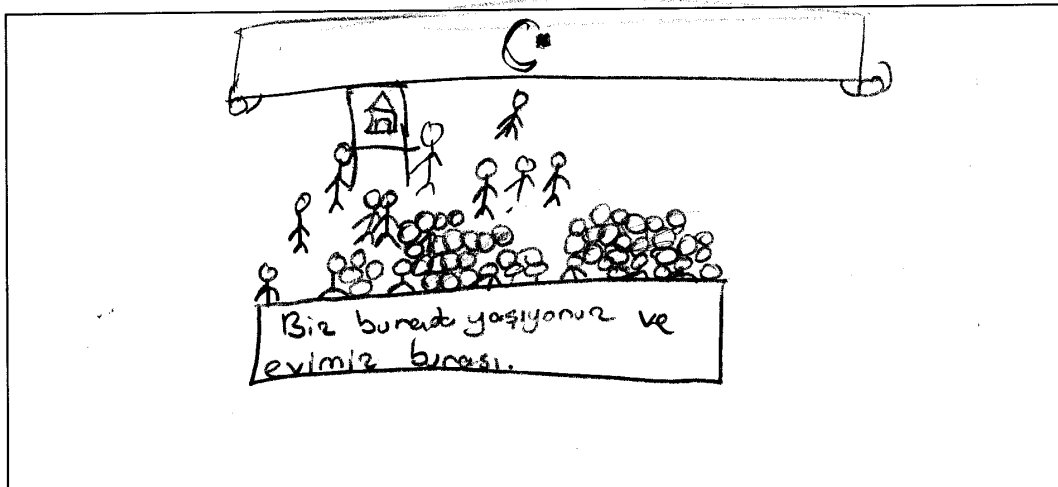
Devletimizi, halkımızı koruyan bir duvar gibi düşünüyorum. Hatta bir kale duvarına da benzetebiliriz. Böylelikle dışarıdan gelecek zararlara karşı korur bizi [Görüşme Kaydı: Ü, E21].

Kategori 3. Toplumsal Düzeni Sağlayan Bir Yuva

Tablo 4.34 incelendiğinde “Toplumsal Düzeni Sağlayan Bir Yuva” kategorisi toplam 8 metafor ve 11 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforların “Ev” (f=3) ve “Yuva” (f=2) oldukları görülmektedir. Aşağıda “Toplumsal Düzeni Sağlayan Bir Yuva” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Devlet *ev(imiz)* gibidir. Çünkü devlette insanlar aynı çatı altında yaşar. Bunu ben aynı çatı altında yaşayan bir ailenin evine benzetiyorum [Ü, E66].

Şekil-4.159. 66 kodlu katılımcının çizimi

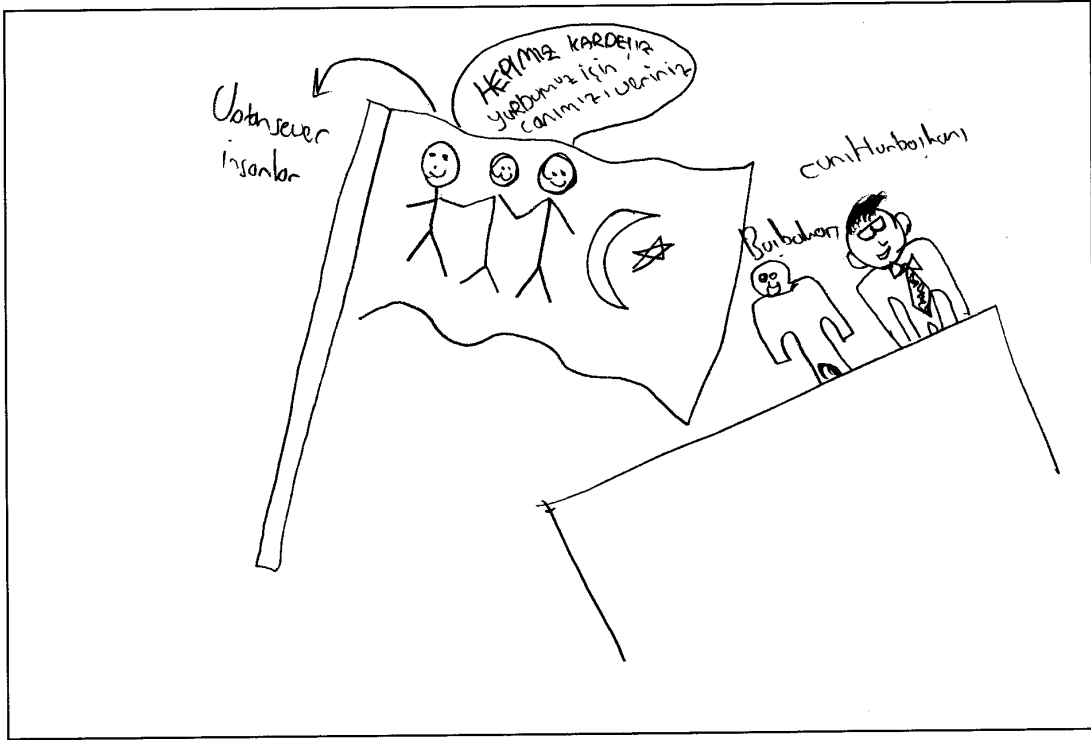

İnsanların görüşleri farklı olsa bile, yaşadıkları devlet onların yaşam alanıdır ve kısaca devletin bizim evimiz ve yuvamız olduğunu belirtmek istedim [Görüşme Kaydı: Ü, E66].

Devlet *ev* gibidir. Çünkü ev, bir ailenin yaşadığı ve sığındığı yerdir. Millet de bir aile olduğuna göre milletin evi de devlettir [Ü, K99].

Devlet *yuva* gibidir. Çünkü her canlının bir yuvası vardır. Doğduğunuz, büyüdüğünüz, arkadaşlarınızın olduğu; dil, din, ırk bakımından kardeş gördüğünüz kişiler vardır devlette. Devlet senin asıl yerindir. Tüm insanların birleşip uyum içinde yaşadığı bir yerdir [Ü, E110].

Şekil-4.160. 110 kodlu katılımcının çizimi

Yukarıdaki resimde görüldüğü gibi devlet yuvasında herkes kardeşir [Ü, E110].

Devlet deyince benim aklıma yuva geliyor. Bu yuvada hep beraber mutlu olarak yaşayabilmemiz için birbirimizle kardeş gibi olmalıyız. Başka bir yuvamız yok çünkü [Görüşme Kaydı: Ü, E110].

Devlet *yuva* gibidir. Çünkü hayvanlar da dâhil olmak üzere her canlı yuvasında barınır. Eğer yuva olmazsa canlılar açıkta kalır, devlet de olmazsa biz açıkta kalırız. Bizim yuvamız da devletimizdir [Ü, K151].

Devlet *geniş aile* gibidir. Çünkü devleti halk(aile) oluşturur ve mutlu bir devlet için herkesi kardeşi olarak gören bir halk(aile) lazımdır [Ü, K95].

Şekil-4.161. 95 kodlu katılımcının çizimi

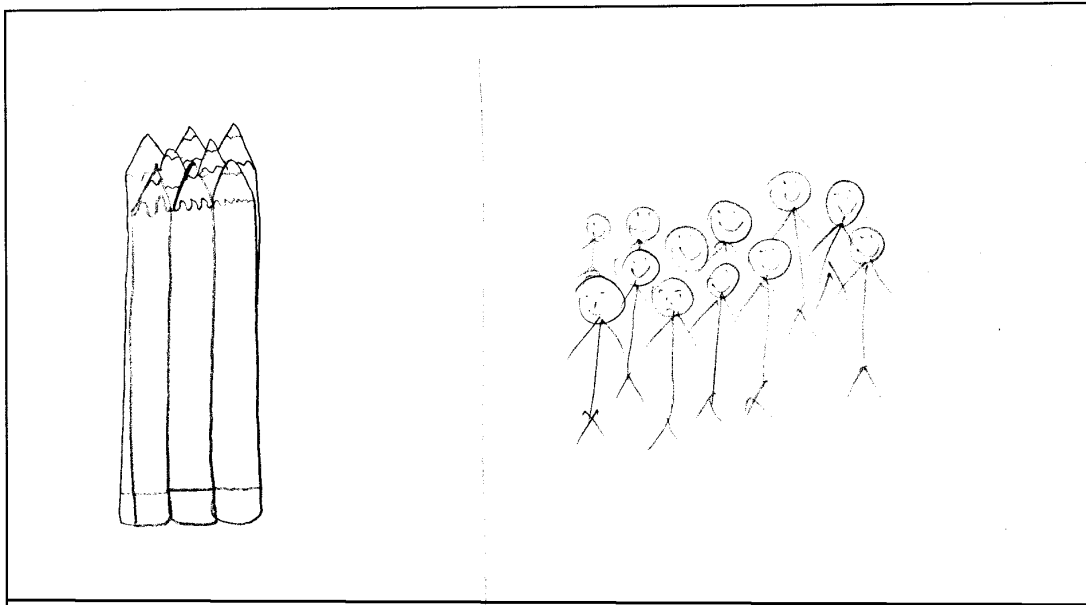

Devlet deyince benim aklıma geniş bir aile geliyor. Çünkü devletin içindeki her birey kendisini diğerlerine onların yakını yani kardeşi, arkadaşı olarak görmeli. Bu yüzden toplumsal huzur için bu gerekli bir şey [Görüşme Kaydı: Ü, K95].

Bence devlet, halkın huzur ve refah içinde yaşamasını sağlayarak, onların güvenliğini de sağlayan bir şey [Görüşme Kaydı: Ü, K3].

Devlet *bir araya gelmiş kalemler* gibidir. Çünkü kalemler bir araya gelince daha güçlü olurlar ve kolayca kırılmazlar. Devlet de halkın bir araya gelmesiyle güçlü ve kırılmaz olur. Böylelikle toplumsal düzen kolay kolay bozulmaz [Ü, K94].

Şekil-4.162. 94 kodlu katılımcının çizimi

Yukarıda da görüldüğü gibi bir araya gelmiş kalemler sağlamdır, aynı anda kolayca kırılmaz. Sağdaki resimde halkın bir araya gelmiş olmasıyla devletin toplumsal düzeni daha sağlam oluşur, devlete zarar vermez ve devlet de bu düzeni korur [Ü, K94].

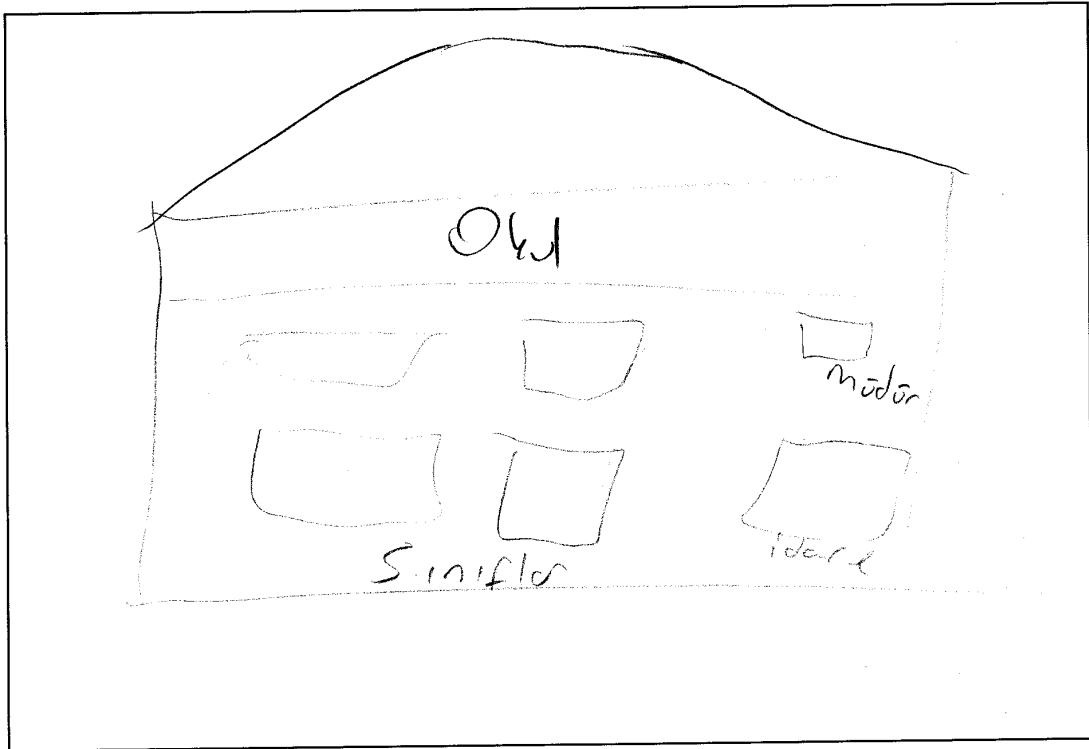
Kategori 4. Düzenli Bir İş bölümü Olan

Tablo 4.34 incelendiğinde “Düzenli Bir İş bölümü Olan” kategorisi toplam 9 metafor ve 10 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforun “Okul” ($f=2$) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Düzenli Bir İş bölümü Olan Devlet” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Devlet *okul* gibidir. Çünkü okulda nasıl bir düzen varsa devletin kurumlarında da belli bir düzen vardır. Yoksa devlet çöker [Ü, E52].

Devlet *okul* gibidir. Çünkü okulda idareciler, öğretmenler, hizmetliler arasında belli bir düzen ve iş bölümü vardır. Devlette de cumhurbaşkanından memuruna kadar belli bir iş bölümü vardır [Ü, E56].

Şekil-4.163. 56 kodlu katılımcının çizimi

Okuldaki iş bölümü devletteki iş bölümünün küçültülmüş hâlidir diyebiliriz. Yani birbirine çok benziyorlar [Görüşme Kaydı: Ü, E56].

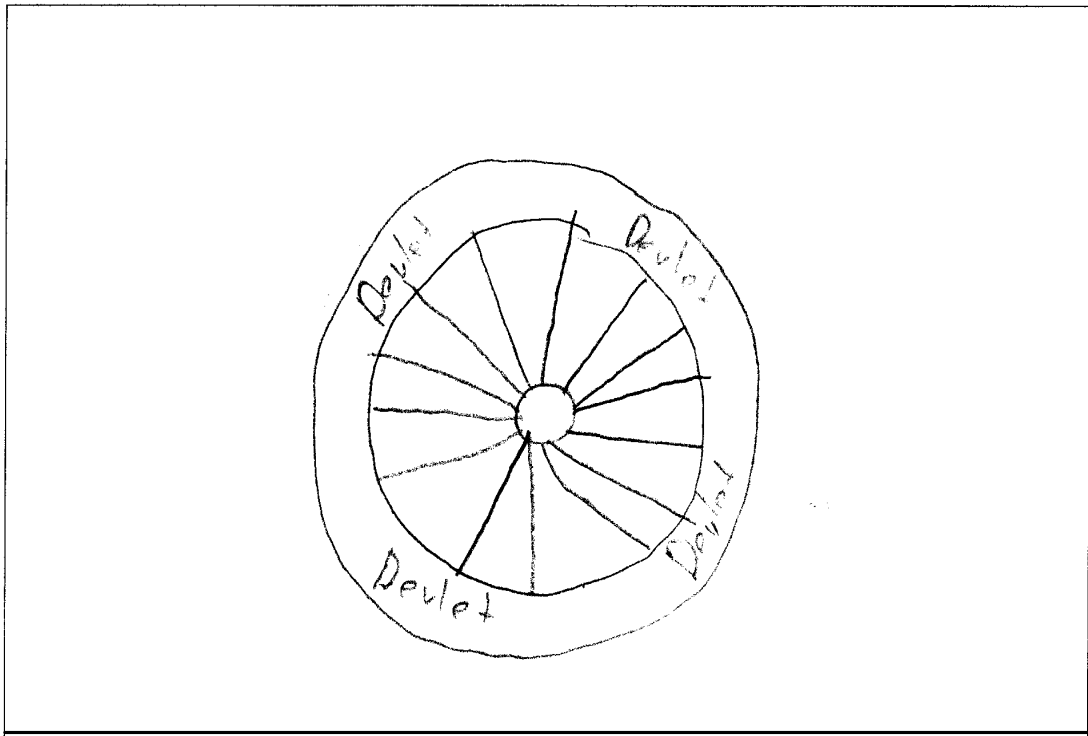
Devlet *beyin* gibidir. Çünkü beyin, hayatın devamı için vücuttaki diğer organlarla koordineli ve düzenli bir şekilde çalışır. Devlette de aynı bu şekilde yöneticiler ve çalışanlar kurumlarla iş bölümü içerisinde olmalıdır ki işler yürüsün [Ü, E154].

Devlet *karınca yuvası* gibidir. Çünkü karınca yuvasında karıncalar arasında görev dağılımı ve iş birliği vardır. Devlet görevlilerinin de belirli görevleri vardır ki işlerin düzeni için bu gerekli [Ü, E166].

Devlet benim için tekliği temsil ediyor. Tek bir çatı altında yaşayan bir sürü insan devleti oluşturuyor. Devlet belli kanunlarla ve yasalarla insanlara özgürlük gibi haklarını da vererek farklı toplumsal yaşamı düzene koyuyor. Devlet yıkılamayan, tek olan bir düzendir [Görüşme Kaydı: Ü, K32].

Devlet *araba lastiği* gibidir. Çünkü arabanın lastiği sağlam olmazsa, havası düzensiz olursa veya kabak olursa araba ya kayar ya da kazar yapar, bir şekilde arabanın düzeni etkilenir. Devlet de araba lastiği gibidir. Herkes görevini iyi yaparsa devletin düzeninde hiçbir sorun kalmaz [Ü, E201].

Şekil-4.164. 201 kodlu katılımcının çizimi

Devlet araba lastiğine benziyor. Araba lastiği sağlam olursa yere iyi yapışır ve kaymaz. Kaza da olmaz. Devlet de araba lastiği gibi sağlam olursa devlet düzeni kazaya uğramaz [Görüşme Kaydı: Ü, E201].

4.3.4. Milli Egemenlik Kavramına İlişkin Bulgular

Tablo-4.35. Üst Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Milli Egemenlik” Kavramına Yönelik Oluşturdıkları Metaforlar

Sıra No	Metafor	f	%	Sıra No	Metafor	f	%
1	Aile Reisinin İradesi	1	1,58	25	Kuş	1	1,58
2	Apartman Yöneticisi	1	1,58	26	Kuşların Kanatları	1	1,58
3	Arsa	4	6,32	27	Masa	1	1,58
4	Atın gemi	1	1,58	28	Masanın Ayağı	1	1,58
5	Baba	2	3,16	29	Milletin Özgürlüğü	1	1,58
6	Bağ	1	1,58	30	Milletin Topraklarını Yönetmesi	1	1,58
7	Bağımsızlık	3	4,74	31	Milletin Ortak İradesi	2	3,16
8	Bayrağı Olan Bir Bina	1	1,58	32	Özgürce Yaşamak	1	1,58
9	Bayrak	1	1,58	33	Özgür Bir Kuş	2	3,16
10	Bir Ağaç	1	1,58	34	Özgürlük	2	3,16
11	Birlik ve Beraberlik	1	1,58	35	Para	1	1,58
12	Çiftçi	3	4,74	36	Rahat Yaşam(Ortam)	1	1,58
13	Duvar	1	1,58	37	Ressam	1	1,58
14	Ekmek	1	1,58	38	Seçmek	1	1,58
15	Elektrik	1	1,58	39	Sınıf Başkanının Yetkisi	1	1,58
16	Ev	1	1,58	40	Soba	1	1,58
17	Evin Temeli	1	1,58	41	Spor Yapmak	2	3,16
18	Halay Çekmek	1	1,58	42	Tamamlanmış yapboz	1	1,58
19	Herkesin Üstünde Taşındığı Emanet	1	1,58	43	Tarla	2	3,16
20	İnsanın Özgür Olması	1	1,58	44	Toka	1	1,58
21	Kalp	1	1,58	45	Toprak Parçasının Sahibi	1	1,58
22	Karar Özgürlüğü	1	1,58	46	Uçak	1	1,58
23	Kendi Evimiz	3	4,74	47	Uçan Kuşlar	1	1,58
24	Kumanda	1	1,58	48	Yol	1	1,58
Toplam						63	100

Tablo 4.35 incelendiğinde üst gelişmişlik düzeydeki katılımcılar “Milli Egemenlik” kavramına yönelik 48 tane farklı metafor geliştirmişlerdir. Bu metaforlardan 38 tanesi yalnız bir katılımcı tarafından geliştirilirken geriye kalan 10 metafor 2-4 katılımcı tarafından geliştirilmiştir. “Milli Egemenlik” kavramına ilişkin metaforların sıklık dağılımına bakıldığında en fazla kullanılan metaforların “Arsa” (f=4), “Ev” (f=4), “Bağımsızlık” (f=3), “Çiftçi” (f=3), “Baba, Özgür Bir Kuş, Özgürlük, Spor Yapmak, Tarla” (f=2) olduğu görülmektedir.

Tablo-4.36. Üst Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Milli Egemenlik” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori	Metaforlar	Metafor Sayısı	f
1	Milletin İradesi Olan	Aile Reisinin İradesi(1), Arsa(4), Atın Gemi(1), Bağ(1), Bayrağı Olan Bir Bina(1), Evimiz(1), Kalp(1), Milletin Ortak İradesi(2), Seçmek(1), Sınıf Başkanının Yetkisi(1), Soba(1), Tamamlanmış Yapboz(1), Tarla(1), Toprak Parçasının Sahibi(1), Uçak(1)	15	19
2	Özgürlük ve Bağımsızlık Sembolü Olan	Bağımsızlık(3), Bayrak(1), Bir Ağaç(1), İnsanın Özgür Olması(1), Kuş(1), Kuşların kanatları(1), Milletin Özgürlüğü(1), Özgür Bir Kuş(2), Özgürce yaşamak(1), Özgürlük (2), Para(1), Ressam(1), Uçan Kuşlar(1)	13	17
3	Birlik-Berberliği ve Güven Ortamını Sağlayan	Birlik ve Beraberlik(1), Elektrik(1), Ekmek(1), Evin Temeli(1), Halay Çekmek(1), Herkesin Üstünde Taşındığı Emanet(1), Karar Özgürlüğü(1), Masa(1), Masanın Ayağı(1), Rahat Yaşam(Ortam)(1), Spor (Yapmak)(2), Toka(1), Tarla(1), Yol(1)	14	15
4	Hâkimiyet, Hüküm Sürme ve Otoriteyi İçeren	Apartman Yöneticisi(1), Baba(2), Çiftçi(3), Duvar(1), Kendine Ait Bir (Ev)(imiz)(3), Kumanda(1), Milletin Topraklarını Yönetmesi(1)	7	12
Toplam			49	63

Tablo 4.36 incelendiğinde, üst gelişmişlik düzeydeki katılımcıların “Milli Egemenlik” kavramına yönelik olarak toplamda 49 metafor, 63 katılımcı tarafından oluşturulmuştur. Söz konusu metaforlar ortak özellikleri bakımından 4 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda her metafor, gerekçesini oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1. Milletin İradesi Olan

Tablo 4.36 incelendiğinde “Milletin İradesi Olan” kategorisi toplam 15 metafor ve 19 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforların “Arsa” (f=4) ve “Milletin Ortak İradesi” (f=2) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Milletin İradesi Olan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Milli egemenlik *arsa* gibidir. Çünkü herkes kendi arsasının sahibidir ve arsasına istediğini yapar. Millet de kendi topraklarına egemendir yani bizim topraklarımıza Türk halkı egemendir. Millet, istediği gibi söz sahibi olur. Mustafa Kemal Atatürk'ün dediği gibi 'Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir' [Ü, E155].

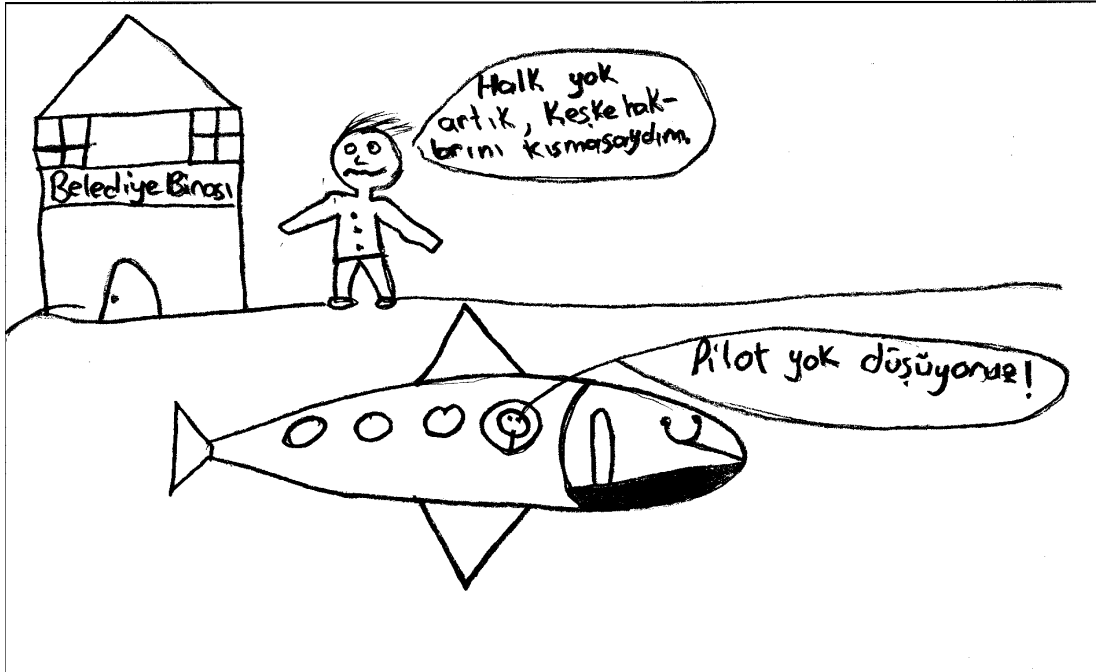
Milli egemenlik *tamamlanmış yapboz* gibidir. Çünkü yapboz parçaları birleştiğinde ortada tek bir nesne vardır. Yapboz parçaları parçalanıp dağılabilir ama o parçaları tekrar birleştirmek zor bir şey değildir. Milli egemenlik de böyledir. Milletin iradesi birleşerek milli egemenliği oluşturur [Ü, K15].

Milli egemenlik *milletin ortak iradesi* gibidir. Çünkü milli egemenliğe sahip olabilmek için herkesin ortak görüşünü uygulamak gerekir. Bunun da bir yolu seçimdir. Millet, seçimde görüşünü paylaşmalı ki (sandığa yansıtmalı ki) ortak olanı bulup milli egemenliğe sahip olsun [Ü, K36].

Bana göre milli egemenlik bir toprak parçasına bir devlet liderliğinde kural koyma gücüdür. Bu gücü veren de kayıtsız şartsız millettir [Görüşme Kaydı: Ü, K34].

Milli egemenlik *uçak* gibidir. Çünkü pilot uçağa olan hâkimiyetini kaybederse uçak düşer, uçak da pilot da yok olur. Aynı bunun gibi yöneticiler de ülkenin hâkimiyetini kaybederlerse düşebilirler, hatta ülke ve milli egemenlik zarar görebilir, yok bile olabilir [Ü, E111].

Şekil-4.165. 111 kodlu katılımcının çizimi

Uçak ile milli egemenlik arasında bağlantı kurdum. Pilot uçağın kontrolünü kaybederse hem kendisi hem yolcular hem de uçak yok olur, bizi yönetenler de kontrolü kaybederse hem kendileri hem halk hem de milli egemenlik zarar görebilir [Görüşme Kaydı: Ü, E111].

Milli egemenlik *soba* gibidir. Çünkü soba kömür olmadan yanmaz (Sobanın kullanılabilmesi için kömür ve ateş gerekir). Biz kömürleri(milletvekilleri) seçeriz, ateşi TBMM yakar. Böylece halkın iradesi, yani milli egemenliği temsil etme meclise, milletvekillerine ve yöneticilere geçmiş olur. Aksi durumlarda soba yanmayabilir [Ü, E112].

Şekil-4.166. 112 kodlu katılımcının çizimi

Milli egemenlik *atın gemi* gibidir. Çünkü gem (milli egemenlik), atı (milleti) yönetir. Gem kimin elindeyse atı o kullanır, at o yöne gider. Gemin sahibi millet olursa yani gem iyi kullanılırsa at şaha bile kalkar. Hangi millet milli egemenliğe sahipse o millet kendi kendini yönetir [Ü, E121].

Bence milli egemenlik millette toplanan güçtür. Bu güç ve iradeyle devlet yönetiliyor. Atatürk'ün bir sözü vardı, bu durumu ifade etmek için yeterli. 'Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir' [Görüşme Kaydı: Ü, K3].

Milli Egemenlik kayıtsız şartsız insanların elinde, gençlerin elinde, milletin elinde bulundurduğu bir sembol, bir irade diyebilirim. İnsanlar devleti için, bağımsızlığı için elinde bulundurduğu bu gücü kullanıyor [Görüşme Kaydı: Ü, K32].

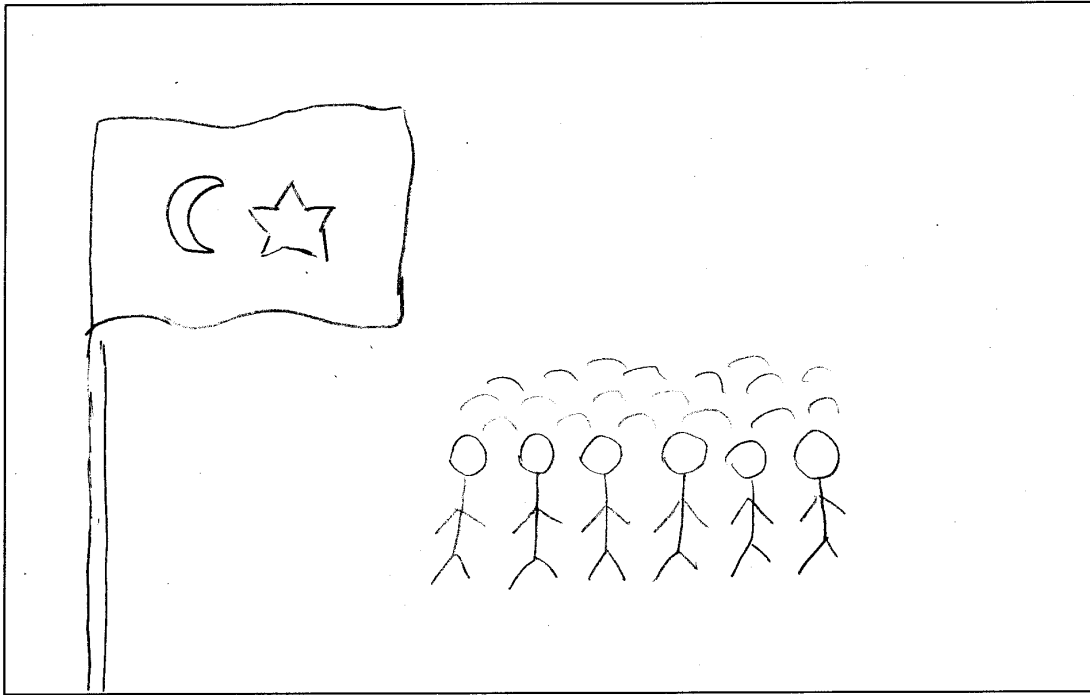
Kategori 2. Özgürlük ve Bağımsızlık Sembolü Olan

Tablo 4.36 incelendiğinde “Özgürlük ve Bağımsızlık Sembolü Olan” kategorisi toplam 13 metafor ve 17 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforların “Bağımsızlık” (f=3), “Özgürlük” (f=2), “Özgür Bir Kuş” (f=2) olduğu görülmektedir.

Aşağıda “Özgürlük ve Bağımsızlık Sembolü Olan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

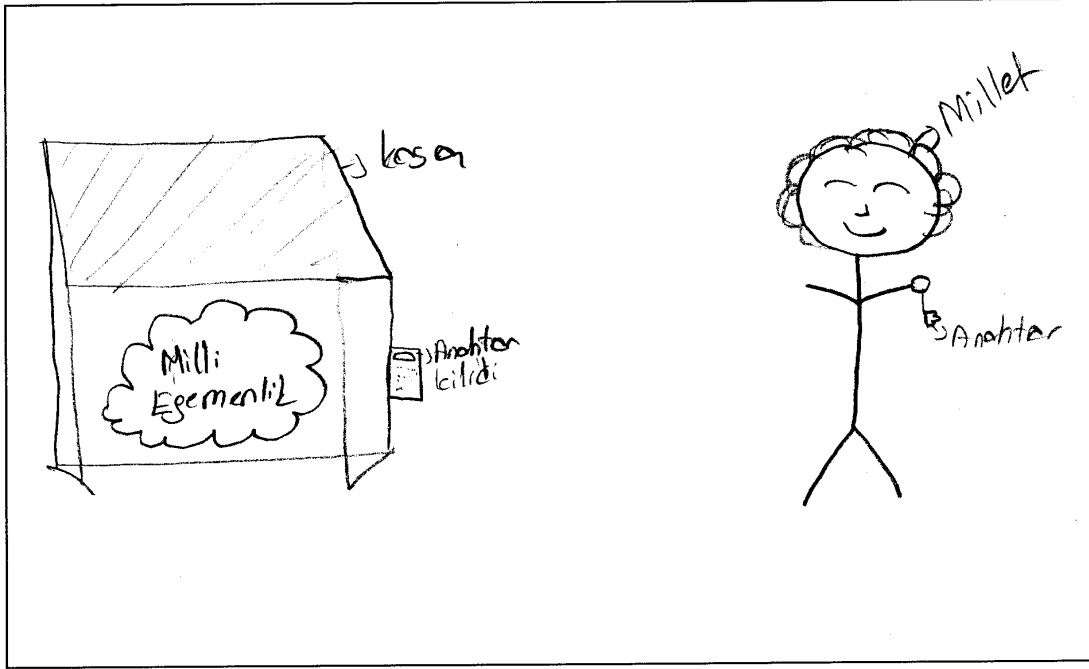
Milli egemenlik *bağımsızlık* gibidir. Çünkü bağımsızlık hiçbir şeye bağımlı olmadan yaşamaktır. Bu yüzden ülke içinde hür olmayı andırıyor. Bağımsız milli bir devlet milli egemenliğe dayalı olmalıdır. Yani ikisi de birbirine dayalıdır [Ü, K35].

Şekil-4.167. 35 kodlu katılımcının çizimi

Milli egemenlik bana bağımsız olmayı hatırlatıyor. Mesela bir pilot havada kendi rotasını çizebilir, istediği yere kadar uçabilir baskı altında kalmadan. Milli egemenlikte de her insan kendi isteğine bağlı, özgürce istediği yere istediği şekilde hareket edebilir. Bağımsızlık ancak böyle olur [Görüşme Kaydı: Ü, K35].

Milli egemenlik *özgürlük* gibidir. Çünkü milli egemenlik toplumun her yönden özgür olmasıdır. Milli egemenliğin anahtarı da millettir [Ü, K16].

Milli egemenlik deyince aklıma özgürlük geliyor. Çizdiğim resimde de anlattığım gibi milli egemenliğin anahtarı milletin elindedir. Eğer milletin elinde değilse orada milli egemenlik yoktur. Milli egemenlik olmayınca özgürlük de olmaz [Ü, K16].

Milli egemenlik *özgürlük* gibidir. Çünkü özgürlük, insanın kısıtlanmamasıdır. Milli egemenlik de insanların kendine has düşüncelerine göre karar vermesidir. Özgürlükte de kendi kararlarına göre davranmasıdır. Milli egemenlik insanın kendi özgürlüğü doğrultusunda, düşünceleriyle kendi kendini yönetmesi denilebilir [Ü, K100].

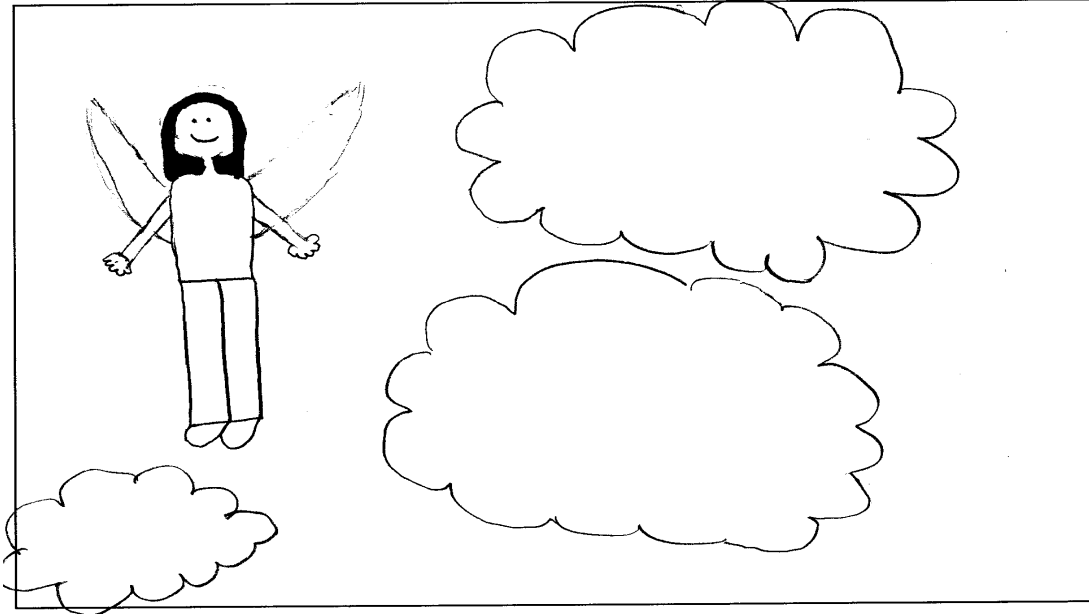
Milli egemenlik denince aklıma özgürlük, bağımsızlık, hürriyet gibi şeyler geliyor. Ben milli egemenliği milletin bağımsızlığı olarak düşünüyorum. Bağımsızlık olmazsa milletin gücü, bir yönden de egemenliği kalmaz [Görüşme Kaydı: Ü, K2].

Milli egemenlik *özgür bir kuş* gibidir. Çünkü egemenliğini kullanamayan bir millet, kafes içinde hapsedilmiş bir kuşa benzer, özgür kuş ise öyle değildir [Ü, K93].

Milli egemenlik, halkın kendi özgürlüğü için gereklidir. Çünkü egemenlik halkta olursa halk özgür olur ve her istediğini yapabilir. Yani milli egemenlik bu noktada çok önemlidir. Yoksa başkasının özgürlüğünün başladığı yerde kendi özgürlükleri biter [Görüşme Kaydı: Ü, K93].

Milli egemenlik *kuşların kanatları* gibidir. Çünkü nasıl ki kuşlar kanatları sayesinde gökte hürce uçar, insanlarda (millet) milli egemenlik sayesinde hürce yaşar. Kanat yani milli egemenlik, insanı özgür kılar [Ü, K99].

Şekil-4.168. 99 kodlu katılımcının çizimi

İnsanları bir kuşa benzetirsek milli egemenlik de o kuşun kanatlarıdır. Ancak böyle özgürlüğe kavuşabilirler [Görüşme Kaydı: Ü, K99].

Milli egemenlik *özgür bir kuş* gibidir. Çünkü kuş istediğini yapar, kendi kurallarına göre özgür ve bağımsız bir şekilde yaşar. Türk egemenliği de başka ülkelere zarar vermeden, kendi kuralları olan ve kimseye muhtaç olmayan bir egemenliktir [Ü, E116].

Milli egemenlik benim için, başka bir devletin değil de milletin hâkim olduğu, ülke yönetiminin millete göre yani milletin isteklerine göre devam etmesini ifade ediyor [Görüşme Kaydı: Ü, K1].

Kategori 3. Birlik-Berberliği ve Güven Ortamını Sağlayan

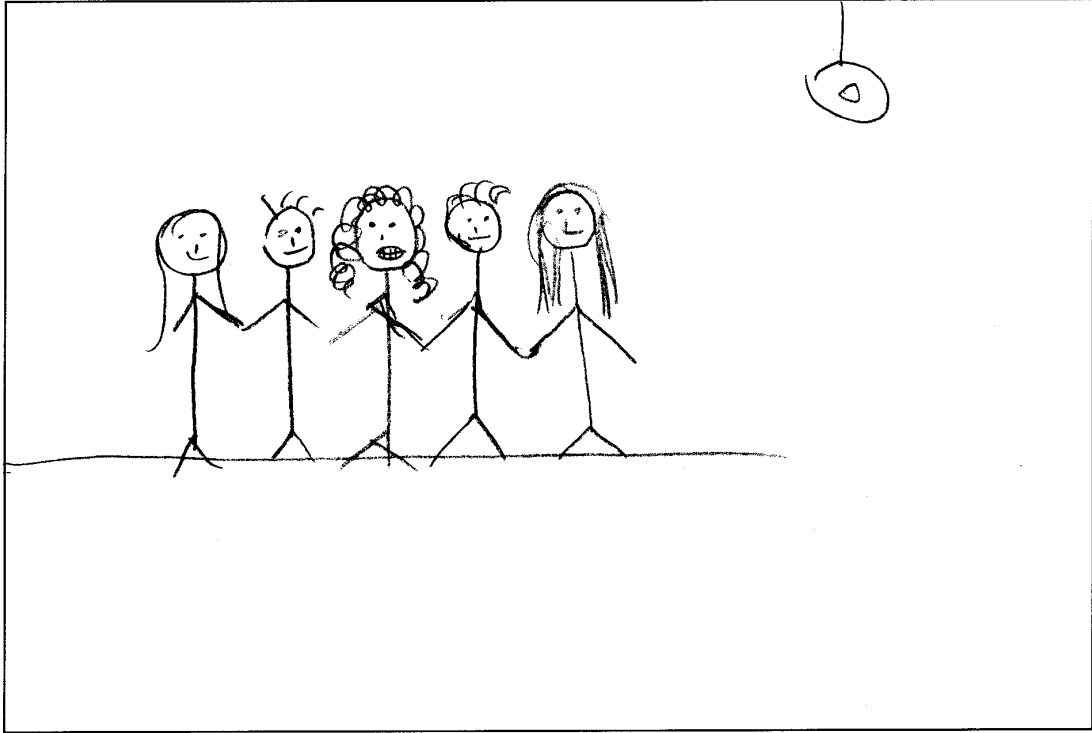
Tablo 4.36 incelendiğinde “Birlik-Berberliği ve Güven Ortamını Sağlayan” kategorisi toplam 14 metafor ve 15 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforun “Spor yapmak” ($f=2$) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Birlik-Berberliği ve Güven Ortamını Sağlayan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Milli egemenlik *spor yapmak* gibidir. Çünkü spor yapmazsak gelişimimiz biraz zorlaşır, sağlık açısından yetersiz kalırız. Ama spor yaparsak daha sağlıklı ve güçlü oluruz, kendimizi daha güvenli hissederiz. Aynı şekilde bir ülkede milli egemenlik olmazsa o millet yeterince gelişemez, ilerleyemez, sağlıklı bir toplum

oluşamaz. Bu yüzden milli egemenliğe spor gibi yeterince önem verilmelidir [Ü, E180].

Milli egemenlik *halay çekmek* gibidir. Çünkü halay çekerken herkes birbirine tutunup birlikte hareket ederler. Milli egemenlikte ise halk, millet hep birlikte halaydaki gibi birlik olunarak hareket edilir [Ü, K33].

Şekil-4.169. 33 kodlu katılımcının çizimi

Milli egemenlikte milletin büyük çoğunluğu aynı iradeyle hareket ederler. Halayda kadın, erkek, yaşlı, genç, çocuk herkes bir birlik içinde aynı şekilde hareket ediyorlar [Görüşme Kaydı: Ü, K33].

Milli egemenlik *yol* gibidir. Çünkü millet kendi hâkimiyet yolunu kendi seçer. Her millet kendi iradesi doğrultusunda kendi için en uygun yolu seçer. Milli egemenlik yolu milletin üzerinden gideceği en iyi yoldur, yoksa yoldan çıkılabilir [Ü, K39].

Milli egemenlik *karar özgürlüğü* gibidir. Çünkü Atatürk'ün "Egemenlik ulusundur" sözünden bunu anlıyorum. İnsanların kararlarının çok daha önemli olduğunu düşünüyorum. Baskı olmamalı. İnsanların gereksiz nedenlerden dolayı özgürlüklerinin kısıtlanmaması ve egemenliğine engel olunmaması gerekir [Ü, K66].

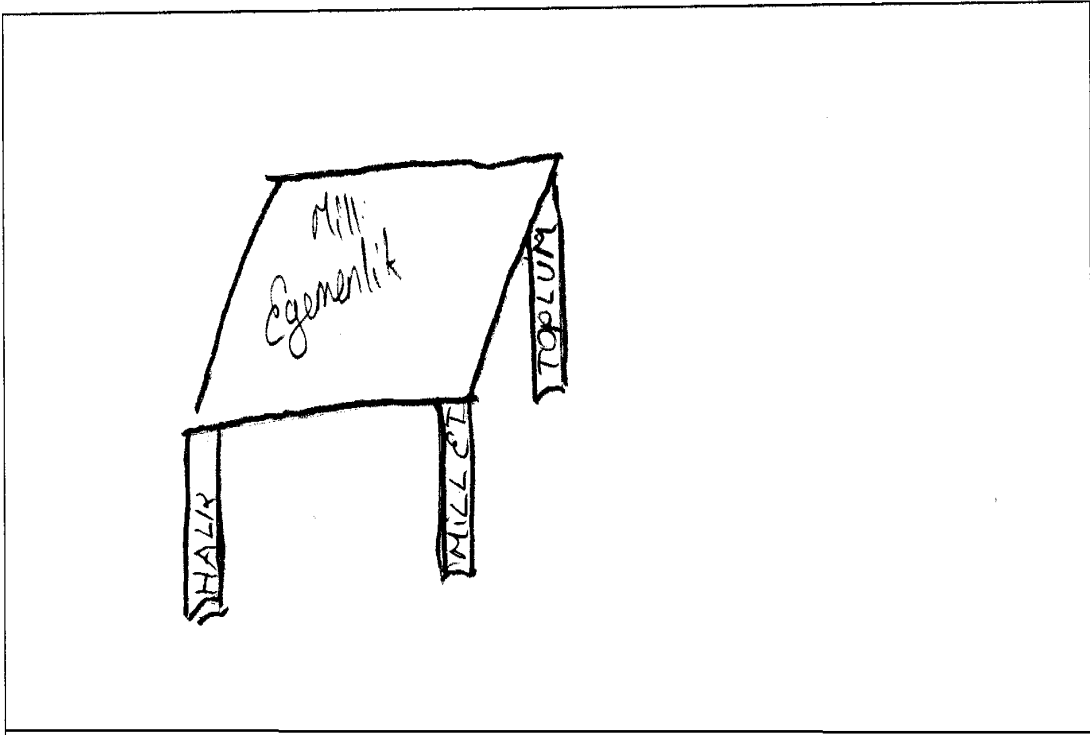
Milli egemenlik *elektrik* gibidir. Çünkü elektrik olmazsa evimiz, çevremiz karanlığa gömülür. Elektrik kablosunu dayanışma, elektriği milli egemenlik olarak düşünürsek lambanın yani ülkenin aydınlanması elektriğe bağlıdır.

Milletin iradesi yani milli egemenliğimiz olmazsa ülke de karanlığa gömülür, aydınlık günler göremeyiz. Bu yüzden birlik, beraberlik, dayanışma içinde hareket etmeliyiz [Ü, E161].

Milli egemenlik *toka* gibidir. Çünkü tokanın saçı topladığı gibi (dağınıklığı engellediği gibi) milli egemenlik de bizim milletimizi toparlıyor, dağılmasını engelleyerek güveni, birliği sağlıyor [Ü, K178].

Milli egemenlik *masa* gibidir. Çünkü masayı ayakta tutan ayaklarıdır. Milli egemenliği de ayakta tutan halk, millet, toplum vs dir. Eğer bu ayaklardan biri zarar görürse milli egemenlik zarar görebilir [Ü, K215].

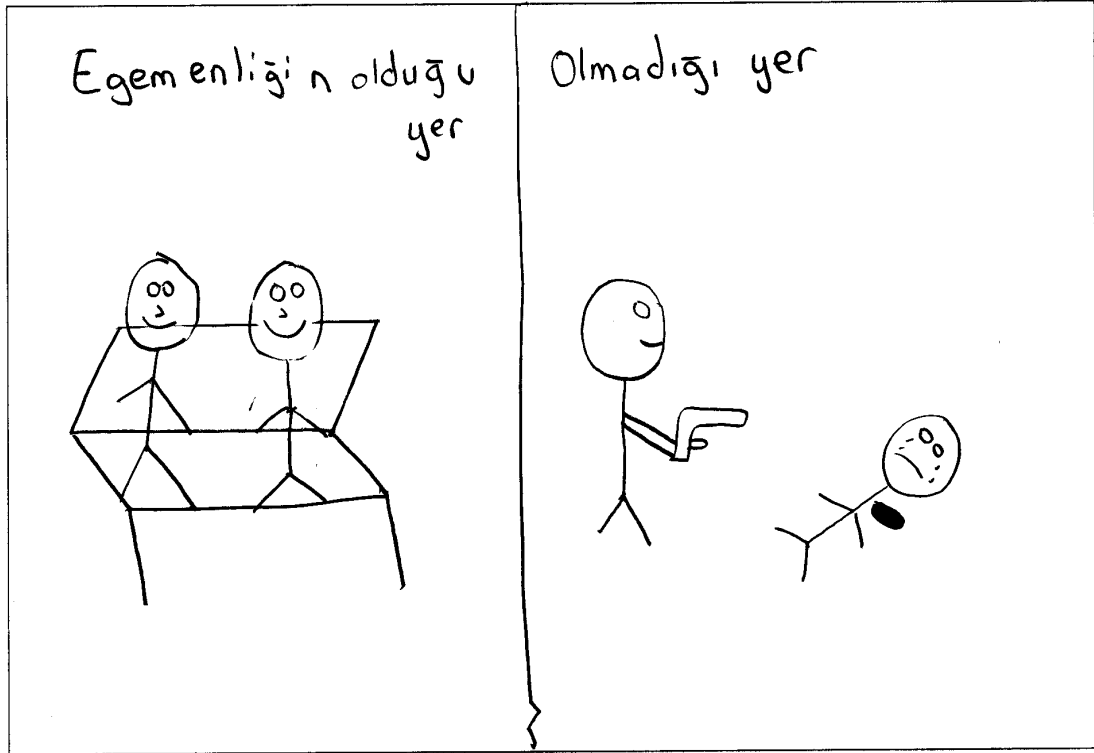
Şekil-4.170. 215 kodlu katılımcının çizimi

Halk, millet, toplum, insanlar tıpkı bir masanın ayakları gibi hep birlikte birlik içinde olmasıyla milli egemenlik masasını ayakta tutarlar. Milli egemenlik masası giderse millet de gider, birlik beraberlik de gider [Görüşme Kaydı: Ü, K215].

Milli egemenlik *rahat yaşam(ortam)* gibidir. Çünkü milli egemenliğin hâkim olduğu yerlerde barış, kardeşlik, dostluk, güven ve rahat bir yaşam alanı olur. Ama insanların karar veremediği yerlerde savaş, silah, kan, korku olur. Bu yüzden seçim, sandık, demokrasi, milli irade vs. şeyler ancak milli egemenliğin millete ait olduğu yerlerde olur [Ü, K226].

Şekil-4.171. 226 kodlu katılımcının çizimi

Kategori 4. Hâkimiyet, Hüküm Sürme ve Otoriteyi İçeren

Tablo 4.36 incelendiğinde “Hâkimiyet, Hüküm Sürme ve Otoriteyi İçeren” kategorisi toplam 7 metafor ve 12 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforların “Çiftçi” (f=3), “Evimiz” (f=3) ve “Baba” (f=2) oldukları görülmektedir. Aşağıda “Hâkimiyet, Hüküm Sürme ve Otoriteyi İçeren” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine ve görsele yer verilmiştir.

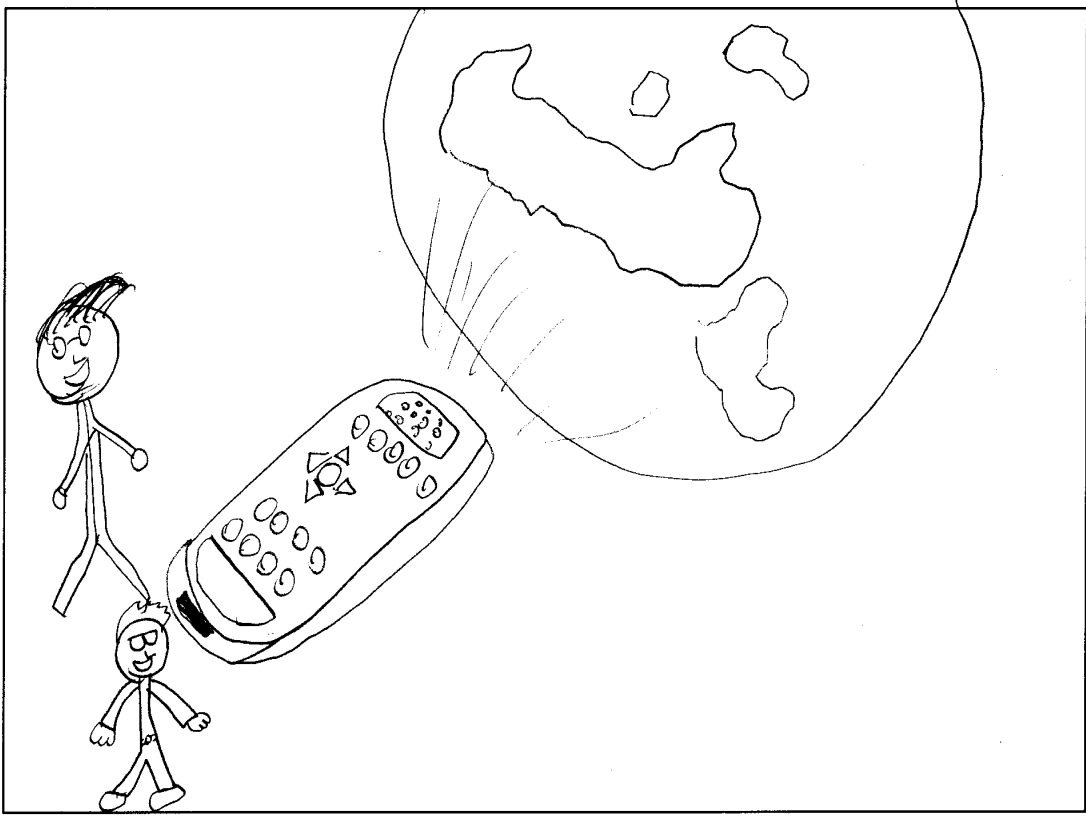
Milli egemenlik *evimiz* gibidir. Çünkü kendi evimizde nasıl istediğimizi yapıyorsak, istediğimiz gibi evimizi düzenliyorsak ülkemizde de rahat hareket etmemiz Milli egemenliğe sahip olmamızdan kaynaklanıyor [Ü, E210].

Milli egemenlik *çiftçi* gibidir. Çünkü çiftçi kendi tarlasına hükmeder ve oraya istediği şeyi ekebilir. Milli egemenliğin sahibi de o millete hükmeder [Ü, K98].

Milli egemenlik deyince benim aklıma bir çiftçi geliyor. Çünkü çiftçi kendi toprağına hâkimdir. Milli egemenlik de aynı şekilde halkın kendi toprağına hâkim olmasıdır [Görüşme Kaydı: Ü, K95].

Milli egemenlik *kumanda* gibidir. Çünkü televizyonu kullanmanız kumandaya bağlıdır. Bir ülkenin kumandası(egemenliği) kimin elindeyse o ülkede onun egemenliği geçerlidir [Ü, E110].

Şekil-4.172. 110 kodlu katılımcının çizimi

Milli egemenlik deyince benim aklıma kumanda geliyor. Halkın kullandığı bir kumanda. Devleti yönetmeye yarayan ve halkın yönlendirdiği, halkın karar verdiği, isterse yönetimi değiştirebildiği özgür bir kumanda olarak düşünüyorum [Görüşme Kaydı: Ü, E110].

Milli egemenlik *baba* gibidir. Çünkü baba aileyi yönetir ve otoritesini kullanır. Milli egemenlik de ülke üzerindeki otoritesini yöneticiler ve halkın eliyle kullanır [Ü, K128].

Milli egemenlik *milletin topraklarını yönetmesi* gibidir. Çünkü milletimiz topraklarını kendi yönetiyorsa ve topraklarına hâkimse, o zaman milli egemenlik var demektir yani o topraklara egemenizdir [Ü, K106].

4.3.5. Gelenek Kavramına Yönelik Bulgular

Tablo-4.37. Üst Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Gelenek” Kavramına Yönelik Oluşturdıkları Metaforlar

Sıra No	Metafor	f	%	Sıra No	Metafor	f	%
1	Antika (Eşya)	1	2,04	21	Giyim Tarzı	1	2,04
2	Bayram(larımız)	3	6,12	22	Gölge	1	2,04
3	Bilgisayar(daki Güncelleme)	1	2,04	23	Hatıra	1	2,04
4	Bir İnsan	1	2,04	24	Hobi	1	2,04
5	Bisiklet Zinciri	1	2,04	25	İnsan Davranışları	1	2,04
6	Boya Kalemi	1	2,04	26	Kar Tanesi	2	4,08
7	Canlı Yaşamı	1	2,04	27	Kaya	1	2,04
8	Çınar Ağacının Kökleri	1	2,04	28	Kişilik	1	2,04
9	Değişiklik	1	2,04	29	Kromozom Sayısı	1	2,04
10	Deniz Yıldızı	1	2,04	30	Kullanma Kılavuzu	1	2,04
11	Dinozor İskeletleri	1	2,04	31	Miras	6	12,24
12	Domino Taşları	1	2,04	32	Mürekkep Lekesi	1	2,04
13	DNA	1	2,04	33	Müzik Notası	1	2,04
14	Döngü	1	2,04	34	Oksijen	1	2,04
15	Eskilerden Gelen Kendimize Özgün Davranışlar	1	2,04	35	Ormandaki Ağaçlar	1	2,04
16	Eskileri Hatırlamak	1	2,04	36	Su Borusu	1	2,04
17	Farklılıklar	2	4,08	37	Unutulmaz Değerli Bir Kitap	1	2,04
18	Farklı Ülkelerdeki İnsanlar	2	4,08	38	Yasa	1	2,04
19	Fiziksel Özellik	1	2,04	39	Yöreler Ait Eskiden Kalma İnançlar	1	2,04
20	Geçmişten Esintiler	1	2,04	40	Toplam	49	100

Tablo 4.37 incelendiğinde orta gelişmişlik düzeydeki katılımcılar “Gelenek” kavramına yönelik 40 tane farklı metafor geliştirmişlerdir. Bu metaforlardan 35 tanesi yalnız bir katılımcı tarafından geliştirilirken geriye kalan 5 metafor 2-6 katılımcı tarafından geliştirilmiştir. “Gelenek” kavramına ilişkin metaforların sıklık dağılımına bakıldığında en fazla kullanılan metaforların “Miras” (f=6), “Bayramlarımız” (f=3) ve “Farklılıklar” (f=2), “Farklı Ülkelerdeki İnsanlar” (f=2), “Kar Tanesi” (f=2) olduğu görülmektedir.

Tablo-4.38. Üst Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Gelenek” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori	Metaforlar	Metafor Sayısı	f
1	Farklı Renkleri, Güzellikleri İçeren	Bilgisayardaki Güncelleme(1), Bir İnsan(1), Değişiklik(1), Farklı Ülkelerdeki İnsanlar(2), Farklılıklar(1), Giyim Tarzı(1), Hobi(1), Kar Tanesi(2), Miras(1), Müzik Notası(1), Ormandaki Ağaçlar(1), Yörelere Ait Eskilerden Kalma İnançlar(1)	12	14
2	Kökleri Eski Olan	Çınar Ağacı(1), DNA(1), Dinozor İskeletleri(1), Domino Taşları(1), Eskilerden Gelen Kendimize Özgün Davranışlar(1), Eskileri Hatırlamak(1), Geçmişten Esintiler(1), Gölge(1), Hatıra(1), Kaya(1), Kromozom Sayısı(1), Miras(2)	12	13
3	Unutulmayan ve Sahip Çıkılan	Antika Eşya(1), Bisiklet Zinciri(1), Deniz Yıldızı(1), Döngü(1), Farklılıklar(1), Miras(3), Mürekkep Lekesi(1), Su Borusu(1), Unutulmaz Değerli Bir Kitap(1), Yasa(1)	10	12
4	Toplumu Tanıtan ve Kendine Has Özellikleri Olan	Bayramlarımız(3), Boya Kalem(1), Canlı Yaşamı(1), Fiziksel Özellik(1), İnsan Davranışları(1), Kişilik(1), Kullanma Kılavuzu(1), Oksijen(1)	8	10
Toplam			41	49

Tablo 4.38 incelendiğinde, üst gelişmişlik düzeydeki katılımcıların “Gelenek” kavramına yönelik olarak toplamda 40 metafor, 49 katılımcı tarafından oluşturulmuştur. Söz konusu metaforlar ortak özellikleri bakımından 4 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda her metafor, gerekçesini oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1. Farklı Renkleri, Güzellikleri İçeren

Tablo 4.38 incelendiğinde “Farklı Renkleri, Güzellikleri İçeren” kategorisi toplam 12 metafor ve 14 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforların “Farklı Ülkelerdeki İnsanlar” (f=2) ve “Kar Tanesi” (f=2) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Farklı Renkleri, Güzellikleri İçeren” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsele ve görüşmeye yer verilmiştir.

Gelenek *farklı ülkelerdeki insanlar* gibidir. Çünkü farklı ülkelerdeki insanların ortak özellikleri olsa da birbirine benzemezler. Bu yüzden batılı ülkelerin gelenekleri ile doğulu ülkelerin gelenekleri de birbirine benzemez. Yani her ülkenin geleneklerinin ayrı ayrı sahip olduğu çeşitlilikler vardır [Ü, E162].

Gelenek *kar tanesi* gibidir. Çünkü her kar tanesi birbirinden farklıdır. Bunun gibi her şehrin ve ülkenin kendine ait ayrı ayrı gelenekleri vardır [Ü, K73].

Gelenek *kar tanesi* gibidir. Çünkü her yörenin kendine özgü geleneği vardır. Bu yüzden kar tanesi gibidir, o da farklıdır yani hepsi birbirinden farklı [Ü, E88].

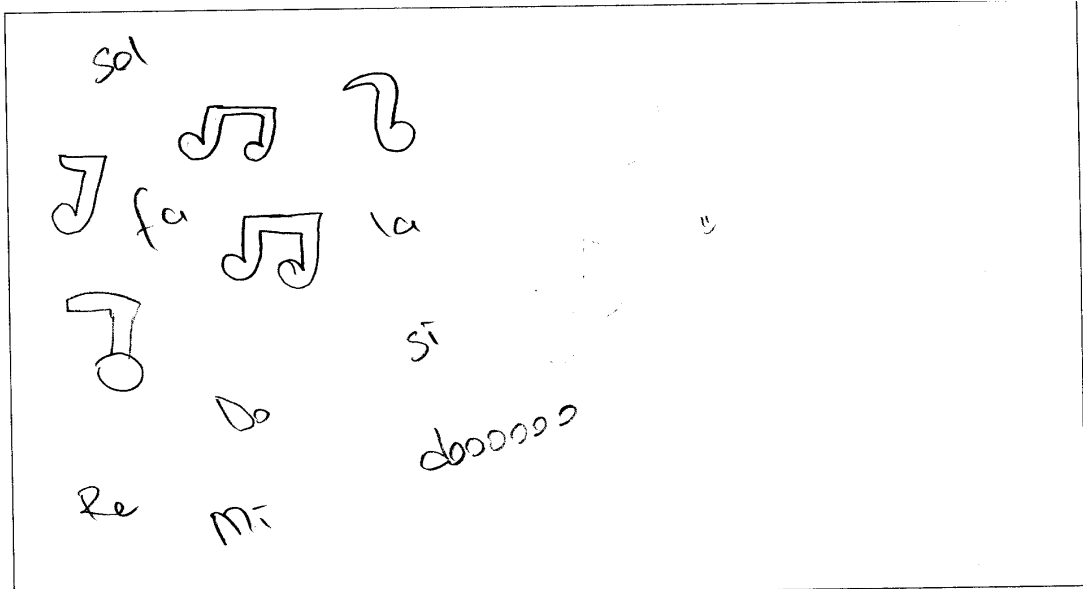
Geleneklerimiz ve göreneklerimiz bana göre bir milletin geçmişten beri yaptığı alışkanlıklardır. Her milletin kendine has gelenek ve görenekleri vardır ve her biri birbirinden farklı özelliklere sahiptir [Görüşme Kaydı: Ü, K33].

Gelenek *bir insan* gibidir. Çünkü her insan birbirinden farklıdır. Benzer tarafları olsa da farklı farklı kişilerdir. Gelenekler de çoğu milletlerde benzer olsalar da her milletin farklı farklı gelenekleri vardır [Ü, E154].

Gelenek *hobi* gibidir. Çünkü hobiyi yapsan da olur yapmasan da olur. Ama yaparsan kendini daha iyi ifade edersin, daha mutlu olursun, eğlenceli vakit geçirirsin vs. Gelenek de ülkemizin hobisidir. Birçok eğlenceleri, aktiviteleri ve güzellikleri içerir. Gelenekler de yapılırsa daha iyi olur [Ü, E121].

Gelenek *müzik notası* gibidir. Çünkü her notanın farklı bir sesi ve güzelliği vardır. Gelenekler de notalar gibi farklılıklar ve güzellikler içerir [Ü, K194].

Şekil-4.173. 194 kodlu katılımcının çizimi

Gelenek deyince aklıma yöreden yöreye, ülkeden ülkeye değişebilen ve geçmişten günümüze kadar gelen, herhangi bir değişime uğramayan etkinlikler geliyor. Mesela bir şiiri düşünelim. Bu şiirin bir tane şairi var. Şiirin içinde farklı

harfler, farklı sesler farklı noktalama işaretleri bulunabiliyor ve şiirin güzelliği de nasıl okunduğuna bağlı. Kimi mesela duygusal bir şekilde okur kimi daha pasif bir şekilde okur. Bu şekilde her ülkenin geleneği farklıdır ve bu gelenekler farklı farklı güzelliklerde etkinlikler içeriyor [Görüşme Kaydı: Ü, K32].

Kategori 2. Kökleri Eski Olan

Tablo 4.38 incelendiğinde “Kökleri Eski Olan” kategorisi toplam 12 metafor ve 13 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforun “Miras” (f=2) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Kökleri Eski Olan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsele ve görüşmeye yer verilmiştir.

Gelenek *miras* gibidir. Çünkü miras nasıl ailemizden kalmaysa gelenek de atalarımızdan kalmaz [Ü, K211].

Gelenek deyince aklıma gölge geliyor. Şöyle ki bir insan nereye giderse gitsin gölgesi de onunla beraber ilerler. Gelenekler de öyle yani, insanlar yaşadıkça asırlardır yüzyıllardır gelenekler de onlarla beraber aktarılıyor, devam ettiriliyor [Görüşme Kaydı: Ü, E18].

Gelenek *miras* gibidir. Çünkü miras bize nasıl dedelerimizden kaldıysa geleneklerimizin de kökleri eskidir ve bize atalarımızdan kalmıştır [Ü, K218].

Gelenek *geçmişten esintiler* gibidir. Çünkü gelenekler, geçmişten günümüze kadar devam eder ve bizim hala geçmişle beraber yaşamamızı sağlar [Ü, K95].

Gelenekler bizi geçmişe bağlayan bir ip gibi geçmişten bugüne esintiler sunuyor. Geçmişin ortak noktalarını, mirasını bugünlere taşıyor gelenekler [Görüşme Kaydı: Ü, K95].

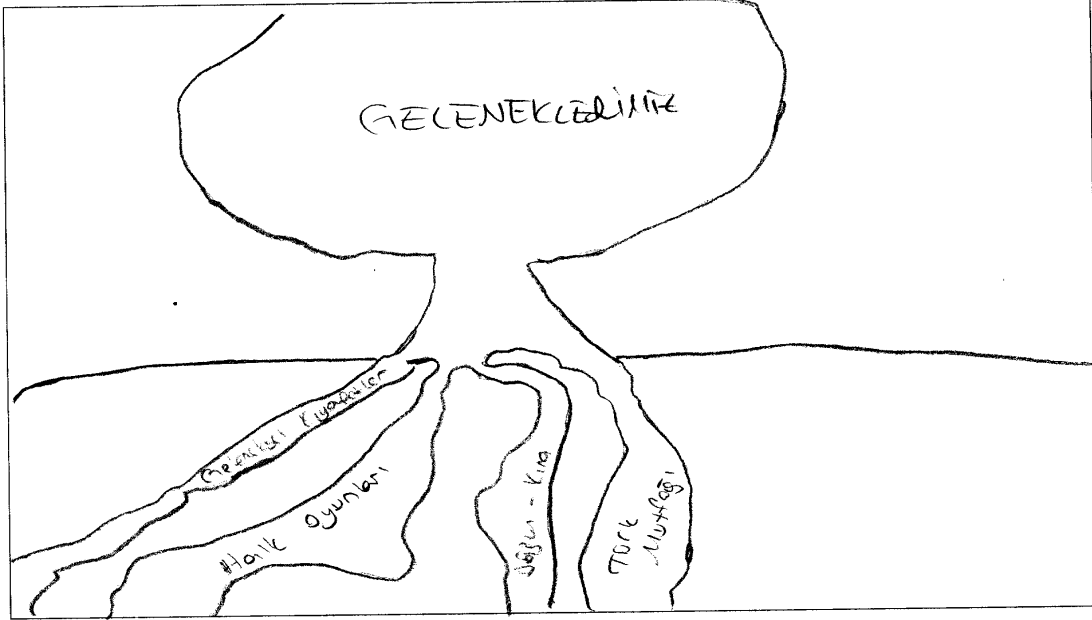
Gelenek deyince benim aklıma yaşlı bir insan geliyor. Çünkü yaşlı bir insan birçok olay yaşamıştır ve bunları çocuklarına, torunlarına anlatır ve hatıra kalır. Gelenekler de büyükler ve yaşlılarımız tarafından sonraki genç nesillere aktarılıyor ve yıllarca bu böyle devam ediyor [Görüşme Kaydı: Ü, K94].

Gelenek bana DNA’yı hatırlatıyor. DNA tâ ilk insandan beri geliyor. Gelenekler için de çok fazla kendini değiştirmeden yüzyıllar boyunca devam eden bir davranış biçimidir diyebilirim [Görüşme Kaydı: Ü, K1].

Ben geleneği biraz internete benzetiyorum. Çünkü internete girerek geçmişte olan şeyleri geleceğe taşıyabiliyoruz. Gelenekte de geçmişte olan şeyler geleceğe taşınıyor [Görüşme Kaydı: Ü, K2].

Gelenek *çınar ağacının kökleri* gibidir. Çünkü bu ağaç büyüdükçe nasıl kök salıyorsa, bir millet de büyüdükçe gelenekleri öyle kök salar. Türkler milattan önce başlayıp bugüne kadar birçok geleneğe sahip olmuşlardır [Ü, E164].

Şekil-4.174. 164 kodlu katılımcının çizimi

Türk gelenek ve görenekleri *çınar ağacının kökleri* gibidir. Geleneksel kıyafetler, halk oyunları, düğünler, kınalar, Türk mutfağı bu ağacın köklerinden birkaçıdır [Görüşme Kaydı: Ü, E164].

Gelenek *hatıra* gibidir. Çünkü geçmişten gelen geleneklerimizi korumayı bildiğimiz sürece onları bir hatıra gibi asla unutmayız. Gelenekleri uygulandıkça kökleri sağlamlaşır, hatıra gibi sürekli hatırlanır [Ü, K10].

Kategori 3. Unutulmayan ve Sahip Çıkılan

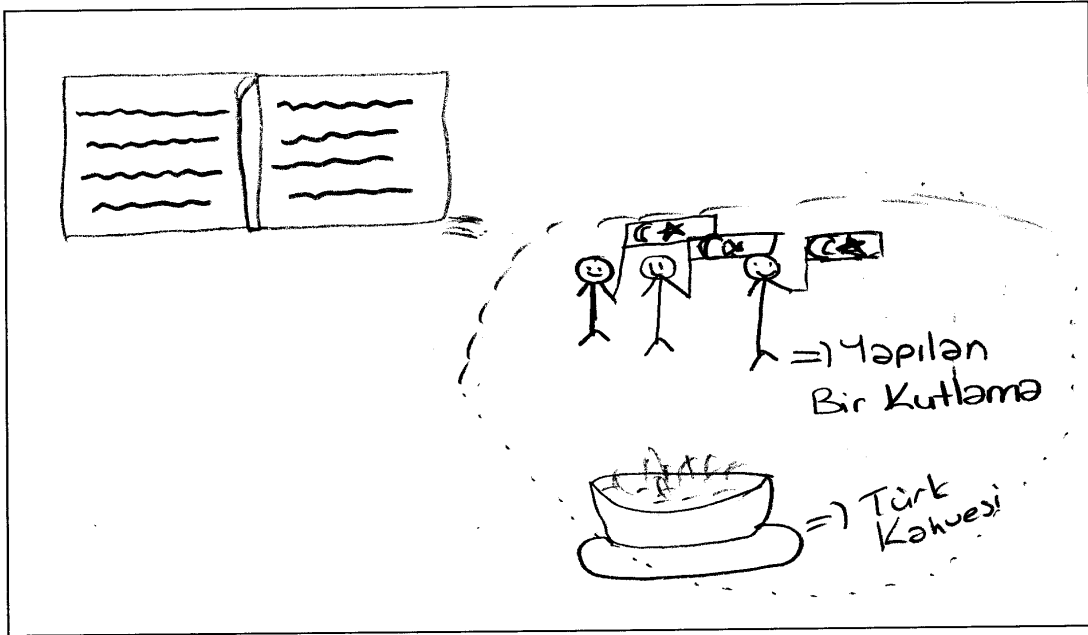
Tablo 4.38 incelendiğinde “Unutulmayan ve Sahip Çıkılan” kategorisi toplam 10 metafor ve 12 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforun “Miras”(f=3) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Unutulmayan ve Sahip Çıkılan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Gelenek *miras* gibidir. Çünkü insanlar kendilerine kalan miraslarına sıkı sıkıya sahip çıkarlar. Bu şekilde geleneklerine de sıkı sıkıya sahip çıkarlar [Ü, K145].

Gelenek *miras* gibidir. Çünkü kimse kendine kalan mirası kolayca bırakmaz ve unutmaz. Aynı bunun gibi milletler de kendilerine kalan geleneklerini kolayca unutmazlar [Ü, K170].

Gelenek *unutulmayan değerli bir kitap* gibidir. Çünkü değerli ve unutulmayan kitaplar çok zaman geçse de basılmaya ve okunmaya devam edilir. Gelenekler de bizi, ülkemizi eskilerden gelen gösterdiğimiz davranışları, yaptığımız şeyleri gösterir. Unutulmayan, aradan zaman geçse de yapılan bir şeydir. Örnek olarak kutlamalar, yemekler, davranışlar...[Ü, K62].

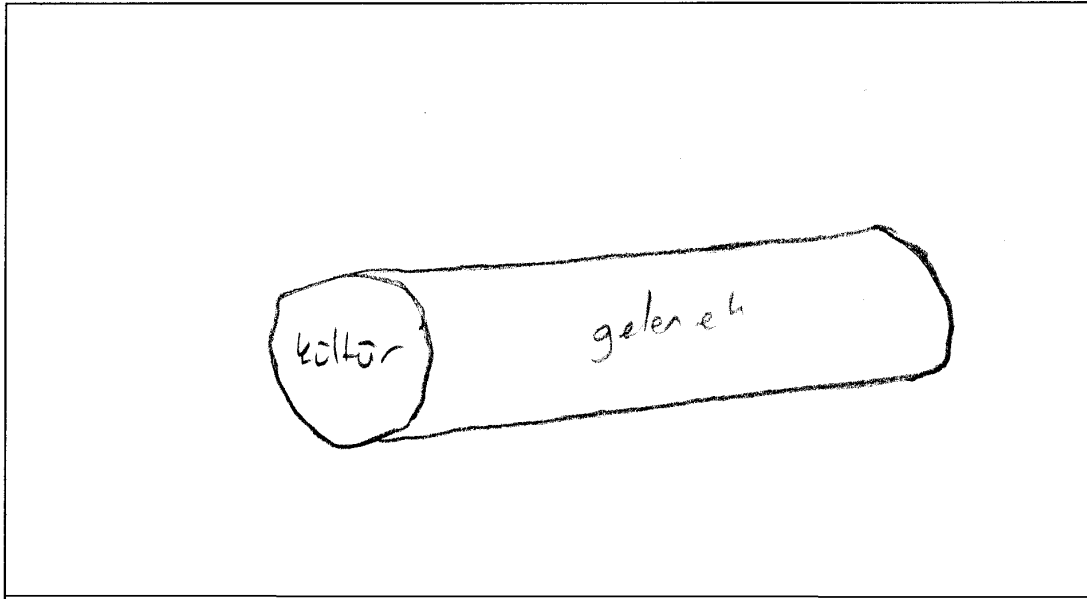
Şekil-4.175. 62 kodlu katılımcının çizimi

Gelenekler yaşatıldığı müddetçe, onlara sahip çıkıldığı müddetçe kolay kolay unutulmazlar [Görüşme Kaydı: Ü, K62].

Gelenek *su borusu* gibidir. Çünkü su borusunun içinden su akar ve insanlara ulaşır. Gelenek borusunun içinden de toplumun kültürü yeni kuşaklara akarak taşınır ve böylece unutulmazlar [Ü, E113].

Şekil-4.176. 113 kodlu katılımcının çizimi

Gelenek *denizyıldızı* gibidir. Çünkü denizyıldızını neresinden kesersen kes ya parçası yenilenir ya da yeni bir denizyıldızı oluşur. Gelenekler de denizyıldızı gibidir. Yıllar geçtikçe ya aynen devam eder ya ufak tefek değişikliklere uğrayarak bir kısmı değişir ya da yepyeni bir şeyler ortaya çıkar ama sonuçta gelenekler bir şekilde unutulmadan devam eder [Ü, K102].

Gelenek bana devamlılığı ifade ediyor. Her yörenin, her milletin kendine göre gelenekleri var. Bunları çok güzel bir şekilde devam ettiriyorlar. Böylece unutulmamış ve sahip çıkılmış oluyorlar [Görüşme Kaydı: Ü, E20].

Gelenek *insan davranışları* gibidir. Çünkü insanı davranışlarıyla, hareketleriyle tanırırsınız. Birisinin davranışı ne kadar farklı ve ilginçse onu daha iyi hatırlarız. Bir ülkeyi, milleti, şehri, toplumu da gelenekleriyle tanırız. Farklı ve ilginç olanları kolay kolay unutmayız [Ü, K105].

Gelenek bence insanların kendilerine ait en baştan beri yaptıkları -yani atalarından beri yaptıkları diyelim- toplumsal hareketlerini devam ettirmesidir. Bunu da olumlu ve olumsuz şekilde ayırabiliriz. Ben Türk milletinin geleneklerinin çoğu zaman olumlu olduğunu düşünüyorum. Zaten bu yüzden de sahip çıkılıyor [Görüşme Kaydı: Ü, E21].

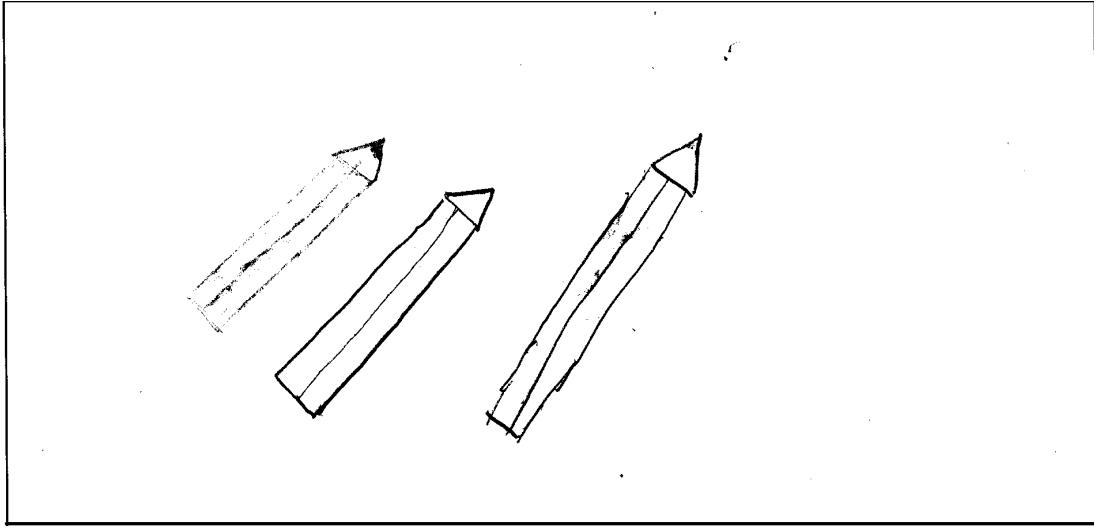
Kategori 4. Toplumu Tanıtan ve Kendine Has Özellikleri Olan

Tablo 4.38 incelendiğinde “Toplumu Tanıtan ve Kendine Has Özellikleri Olan” kategorisi toplam 8 metafor ve 10 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforun “Bayramlarımız” (f=3) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Toplumu Tanıtan ve Kendine

Has Özellikleri Olan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Gelenek *boya kalemi* gibidir. Çünkü her boya kaleminin kendine özgü bir rengi vardır ve her rengin ayrı bir anlamı vardır. Bu şekilde her toplumun kendine has bir renkleri, yani gelenekleri vardır ve bu toplumun özelliklerini değişik şekillerde yansıtır [Ü, K35].

Şekil-4.177. 35 kodlu katılımcının çizimi

Bence gelenek bir milletin en önemli özelliklerinden bir tanesi. Her milletin kendine ait bir geleneği var. Bazen bir milletin adını ya da başka bir şeyini bilmeden sadece geleneğine bakarak hangi millet, nasıl bir millet olduğunu anlayabiliriz geleneği sayesinde. Boya kalemleri gibi her milletin kendine ait ayrı bir rengi var [Görüşme Kaydı: Ü, K35].

Geleneği ben boya kalemlerine benzetiyorum. Boya kalemlerinin nasıl ki kendine özgü bir rengi varsa her toplumun kendine özgü gelenekleri var. Bu gelenekler ayrı renklerle yapılan bir resim gibi. Her resmi farklı bir millet gibi düşünebiliriz [Görüşme Kaydı: Ü, K36].

Gelenek *bayramlarımız* gibidir. Çünkü geçmişten günümüze kadar ailelerimizin büyüklerinden ve atalarımızdan gelen ve uzun yıllar, nesiller boyu devam eden davranışlardır gelenek... Örneğin dini bayramlarımız. Dini bayramlarımızı her yıl kutlarız. Bu bizim gibi müslüman ülkelerde var, yabancı ülkelere yok. Bayram geleneğimiz bizim topluma ait bir özellik [Ü, K46].

Şekil-4.178. 46 kodlu katılımcının çizimi

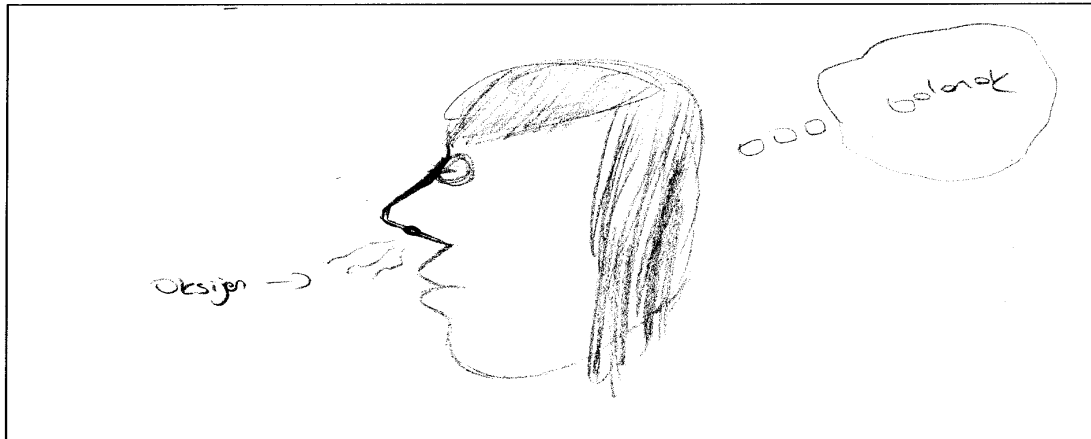
Bayram geleneklerimiz var bizim. Mesela bayramlarda dedemizin elini öperiz, harçlık alırız. Bu bize has bir şey [Görüşme Kaydı: Ü, K46].

Gelenek *bayramlarımız* gibidir. Çünkü bayramda birçok geleneği yerine getiririz. Akraba ve mezar ziyaretleri, büyüklerin elini öpme, bayramlık elbiseleri giyme, bayram yemekleri, şeker ve harçlık toplama vs. gibi geleneklerimizi ve göreneklerimizi yerine getiririz [Ü, K43].

Gelenek *kişilik* gibidir. Çünkü bir insanın kişiliği davranışlarını etkiler hatta belirler. Gelenek de bir toplumun davranışları olduğu için kişiliğe benzer [Ü, K99].

Gelenek *oksijen* gibidir. Çünkü insan nasıl oksijene bağlı olarak yaşıyorsa toplumlar da geleneklerine bağlı olarak yaşarlar ve gelenekler toplumun rahat nefes almalarına yardımcı olur [Ü, K72].

Şekil-4.179. 72 kodlu katılımcının çizimi

Tablo 4.39 incelendiğinde üst gelişmişlik düzeydeki katılımcılar “Kanit” kavramına yönelik 34 tane farklı metafor geliştirmişlerdir. Bu metaforlardan 29 tanesi yalnız bir katılımcı tarafından geliştirilirken geriye kalan 5 metafor 2-10 katılımcı tarafından geliştirilmiştir. “Kanit” kavramına ilişkin metaforların sıklık dağılımına bakıldığında en fazla kullanılan metaforların “Parmak izi” (f=10), “Bulmaca” (f=7), “Ayak İzi” (f=3), “Kan” (f=3) ve “Mezar Taşları” (f=2) olduğu görülmektedir.

Tablo-4.40. Üst Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Kanit” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori	Metaforlar	Metafor Sayısı	f
1	Tarihi Olayların Sonucuna Ulaştıran	Ayak İzi(3), Bir Bulmacayı Çözmek(1), Bulmaca(7), Buluş(1), El İzi(1), Işık(1), İz(1), Kan(3), Kimlik(1), Parmak izi(8)	11	27
2	Bilgi Veren	Altın(1), Anıt(1), Bilgi Hazinesi(1), Geçmişten Kalan Nesne(1), Hatıra Defteri(1), Hazine(1), Kalıntı(1), Kan İzi(1), Lahit(1), Mezar(1), Mezar Taşları(2), Miras(1), Tarihin Aynası(1)	13	14
	Eksik Bilgileri Tamamlayan	Avukat(1), Belge(1), Büyüteç(1), Ders Kitabı(1), Etrafını Aydınlatan Bir Lamba(1), Lamba(1), Parmak İzi(2), Sağlama İşlemi(1), Takvim(1), Trafik İşareti(2), Yapboz(1), Yazı(1)	12	14
Toplam			36	55

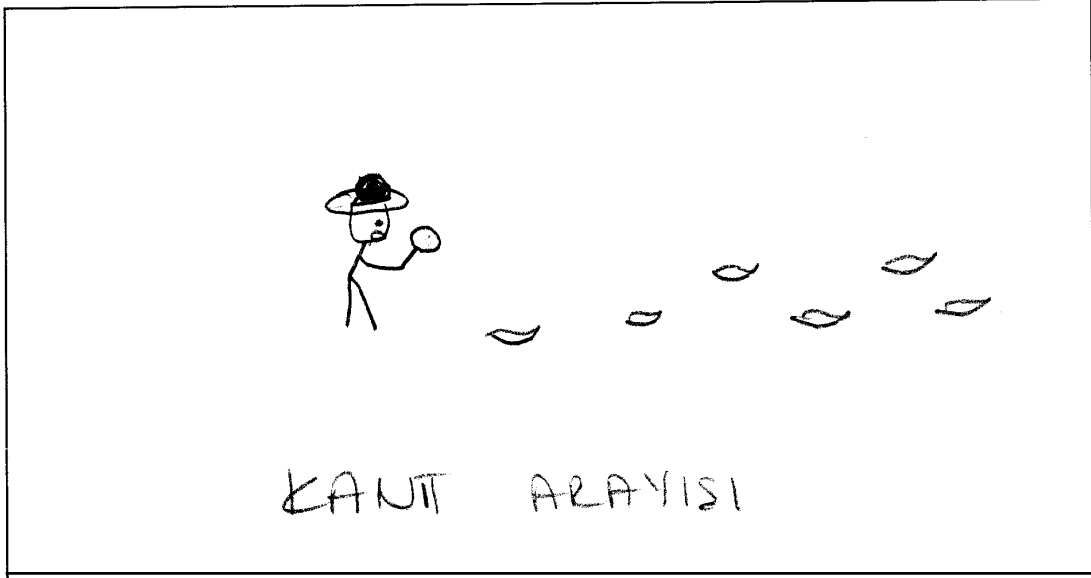
Tablo 4.40 incelendiğinde, üst gelişmişlik düzeydeki katılımcıların “Kanit” kavramına yönelik olarak toplamda 36 metafor, 55 katılımcı tarafından oluşturulmuştur. Söz konusu metaforlar ortak özellikleri bakımından 3 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda her metafor, gerekçesini oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1. Tarihi Olayların Sonucuna Ulaştıran

Tablo 4.40 incelendiğinde “Tarihi Olayların Sonucuna Ulaştıran” kategorisi toplam 11 metafor ve 27 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforların “Parmak izi” (f=8) ve “Bulmaca”(f=7) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Tarihi Olayların Sonucuna Ulaştıran” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Kanıt *parmak izi* gibidir. Çünkü parmak iziyle olayın tümünü bulabiliriz. Tarihi olayları çözen de tarihi kanıtlardır [Ü, K8].

Şekil-4.180. 8 kodlu katılımcının çizimi

Kanıt bularak tarihi olayların sonucuna ulaşılır. Çizdiğim resimde bir kanıt arayan bilim adamı var. Kanıtı bulunca aradığı şeyi de çözmüş olacak [Görüşme Kaydı: Ü, K8].

Kanıt *parmak izi* gibidir. Çünkü parmak izi kişinin bir özelliğidir ve değişmez, bizi sahibine götürür. Tarihi kanıtlar da döneminin değişmezidir ve bizi o döneme götürür [Ü, K11].

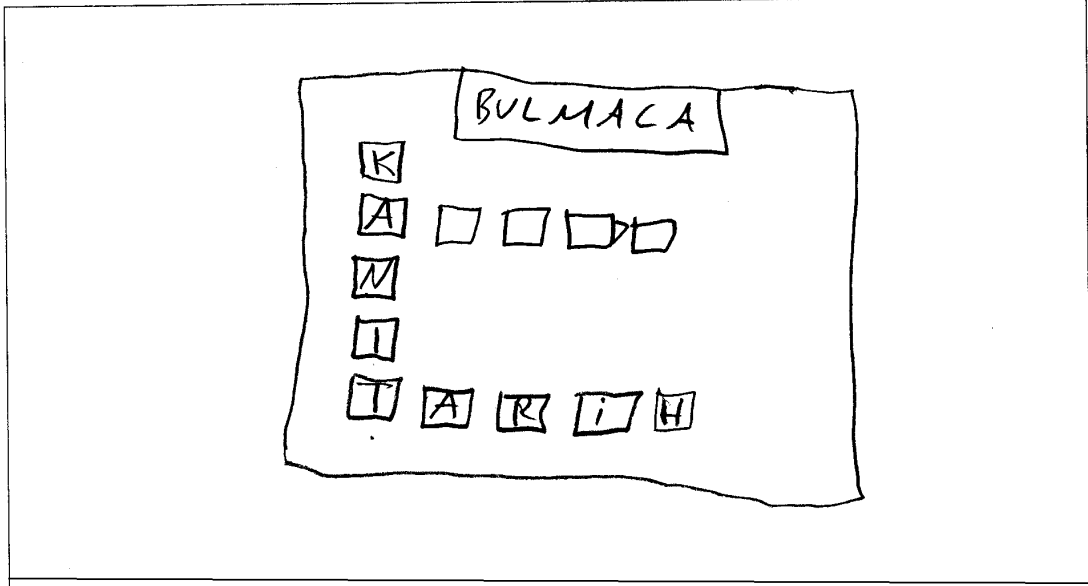
Kanıt *parmak izi* gibidir. Çünkü parmak izi kanıtlanabilir ve herkeste ayrı ayrıdır. Tarihi kanıtlar da kanıtlanabilir ve her dönemde aynı değildir. Yani bizi kendi dönemindeki sonuçlara götürür [Ü, K149].

Kanıt *parmak izi* gibidir. Çünkü parmak iziyle suçluları nasıl buluyorsak kanıt ile de tarihteki yaşanmış şeyleri öyle buluruz [Ü, K170].

Kanıt *bulmaca* gibidir. Çünkü bulmaca çözdükçe kelime veya isim buluruz. Kanıt da buna benzerdir. Bunda ise tarihi bilgileri buluruz [Ü, K173].

Kanıt *bulmaca* gibidir. Çünkü bulmacayı çözünce şifreyi çözeriz. Tarihsel kanıtı çözünce de tarihi şifreleri çözeriz [Ü, E187].

Şekil-4.181. 187 kodlu katılımcının çizimi

Kanıt deyince aklıma buluş geliyor yani bir şeyi bulma gibidir diyebilirim. Mesela polisler bir olayda kanıtları birleştirerek suçluyu bulurlar. Bilim adamları da birçok kanıtı birleştirerek buluş elde ederler. Tarihte de kanıtlar yoluyla aranan sonuca ulaşılır [Görüşme Kaydı: Ü, E18].

Kanıt *buluş* gibidir. Çünkü bilimde bir şeyin belirli kısmını bulunca bütüne veya sonuca giden yol kısalmış. İşte kanıt da böyledir. Kanıtları buldukça sizi bütüne yani sonuca doğru götürür [Ü, E80].

Şekil-4.182. 80 kodlu katılımcının çizimi

Kanıt deyince aklıma buluş geliyor. Yapılan buluş, arayışın sonucuna götürüyor. Aynı bunun gibi tarihte de bir şeyin herhangi bir parçasını ve kanıtını bulursan bütünü de elbet zamanla bulursun, yani tarihi bilgilere ulaşırsın [Görüşme Kaydı: Ü, E80].

Kategori 2. Bilgi Veren

Tablo 4.40 incelendiğinde “Bilgi Veren” kategorisi toplam 13 metafor ve 14 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforun “Mezar Taşları” (f=2) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Bilgi Veren” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Kanıt *mezar taşları* gibidir. Çünkü mezar taşları, sahibi hakkında hatta o dönem hakkında bize bilgi verir ve birçok ipuçları içerir. Kanıt da mezar taşları gibi ait olduğu dönemle ilgili bizlere birçok bilgi, belge, ipucu verir. Geçmişte olanları bize hatırlatır [Ü, E113].

Kanıt *anıt* gibidir. Çünkü anıt sadece bir taşla yontulmuş şeylerden ibaret değildir. Her tarihi anıt üzerinde farklı yazılar, hitaplar vs. bulundurulur. O topluluğun izlerini üzerinde taşır, içinde bulunduğu durumu hakkında bizlere bilgi verir. Her anıt tarihi bir kanıttır aynı zamanda [Ü, K32].

Kanıt aslında bir ipucu veriyor. Milattan önce veya sonra olsun geçmişte yaşayan insanların neler yaptığına, nasıl gelişmeler gösterdiğine ait birçok bilgi ve ipucu veriyor. Mesela tekerleğin ya da ateşin nasıl bulunduğu dair yazılar olabilir, şekiller olabilir ya da fosil örnekleri olabilir, iskeletler olabilir, mağaralar olabilir. Bunlar hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlıyor. Onların geçmişte ne yaşadıklarını ya da bugüne kadar nasıl geldiklerini öğrenmemizi sağlıyor [Görüşme Kaydı: Ü, K32].

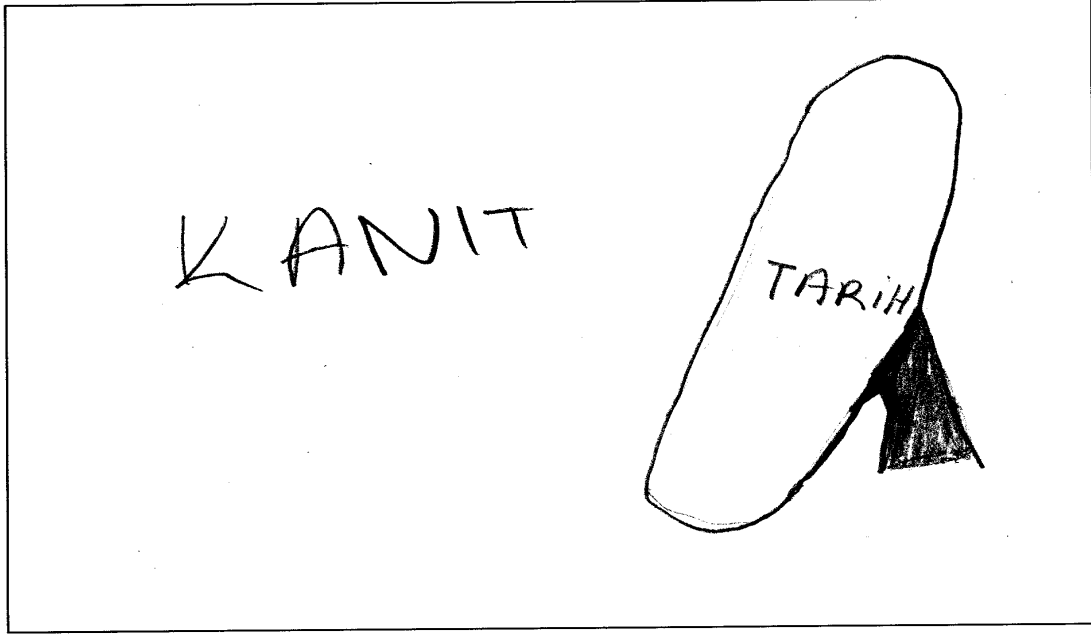
Bana göre kanıtlar müzelerdeki anıt, heykel gibi tarihi kalıntılardır. Bu kalıntılar geçmiş devletler ve milletler hakkında bize birçok bilgiler veriyor [Görüşme Kaydı: Ü, E20].

Kanıt denildiği zaman aklıma tarihten bu yana günümüze gelen bazı şeyler, nesneler geliyor. Genelde müzelerimizde görürüz biz bunları. Mesela bunlar geçmişten gelen her türlü şey olabilir. Bir iskelet de olabilir, bir vazo da olabilir, bir bardak da olabilir. Bunlar bizim için çok şey ifade eder. Birçok bilgiyi taşırlar. Çünkü tarihimizi bilmemiz için kanıtlar gerekir. Tarihimizi bilmezsek geleceğimizi de bilemeyiz, geleceğimizi aydınlatamayız. Bu yüzden tarihimizi bilmemiz açısından kanıtları görmek ve doğru yorumlamak çok önemlidir [Görüşme Kaydı: Ü, K93].

Kanıt *tarihin aynası* gibidir. Çünkü aynayı neye tutarsan onu gösterir. Tarihi aynalara bakarsak tarihi kanıtları görürüz. Kanıtlara baktığımızda da otomatikman kendimizi tarihin içinde ve ortasında buluruz. Kanıtlar, tarihi

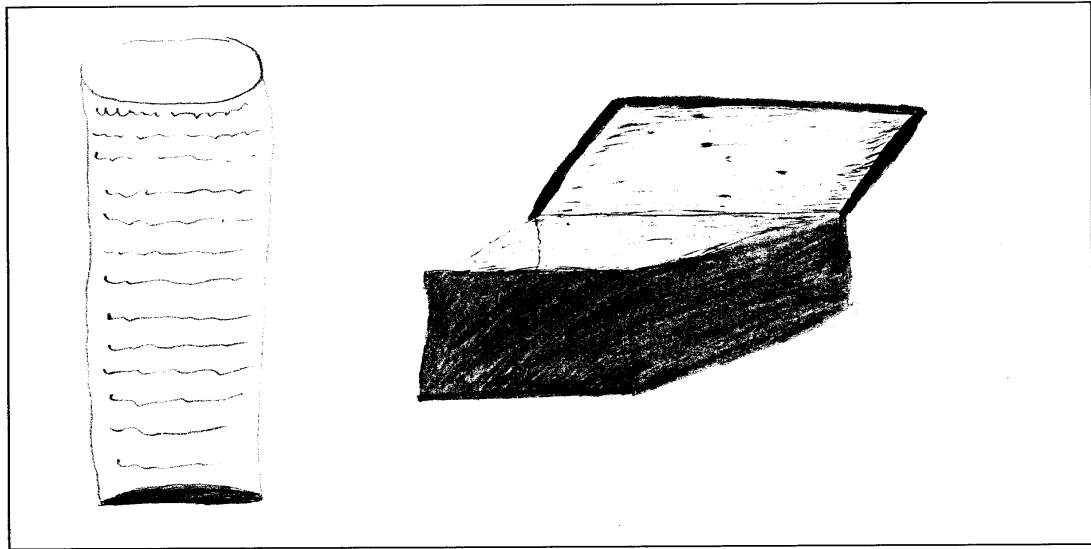
yaşatır, tarih hakkında bilgi verir. Tarihi tüm bilgiler kanıtlar sayesinde günümüze gelmiştir [Ü, K38].

Şekil-4.186. 38 kodlu katılımcının çizimi

Kanıt *bilgi hazinesi* gibidir. Çünkü bir hazinede çok değerli altınlar, mücevherler vb. takılar bulunur. Kanıtlar da tarihi bilgileri bize sunan hazineye benzer. Bulunduğu zaman o döneme ait kıymetli bilgileri içerir [Ü, E111].

Şekil-4.187. 111 kodlu katılımcının çizimi

Kanıtla ilgili olarak mesela bir hazinenin içindekiler ne kadar değerliyse, kanıtın bize verdiği bilgilerin de o kadar değerli olduğunu anlatmak istedim [Görüşme Kaydı: Ü, E111].

Müzelerde gördüğümüz kalıntıları, her şeyi bir kanıt olarak görebiliriz. Mesela müzedeki bir eşya atıyorum atalarımızın gelenekleriyle ilgili bir şeydir. Bunun gibi geçmişteki her şeyi kanıtlarla öğreniriz. Eğer kanıtlar olmasaydı geçmişimizi bilemezdik [Görüşme Kaydı: Ü, K3].

Ben kanıtı fosillere, mumyalara yani öyle şeylere benzetiyorum. Çünkü bunlar geçmişten günümüze kadar bozulmadan aktarılmış, nasıl durmuşsa artık öyle gelmiş. Bunlar sayesinde çok bilgi ediniyorlar [Görüşme Kaydı: Ü, K36].

Kanıt denilince benim aklıma altın değerinde bilgiler içeren bir tarih ansiklopedisi geliyor. Tarih ansiklopedisi bize nasıl geçmişi açıklıyorsa, bulunan kanıtlar da bize geçmişte neler yaşandığını ve neler olduğunu anlatıyor, bize bu konuda altın değerinde bilgiler aktarıyor [Görüşme Kaydı: Ü, K33].

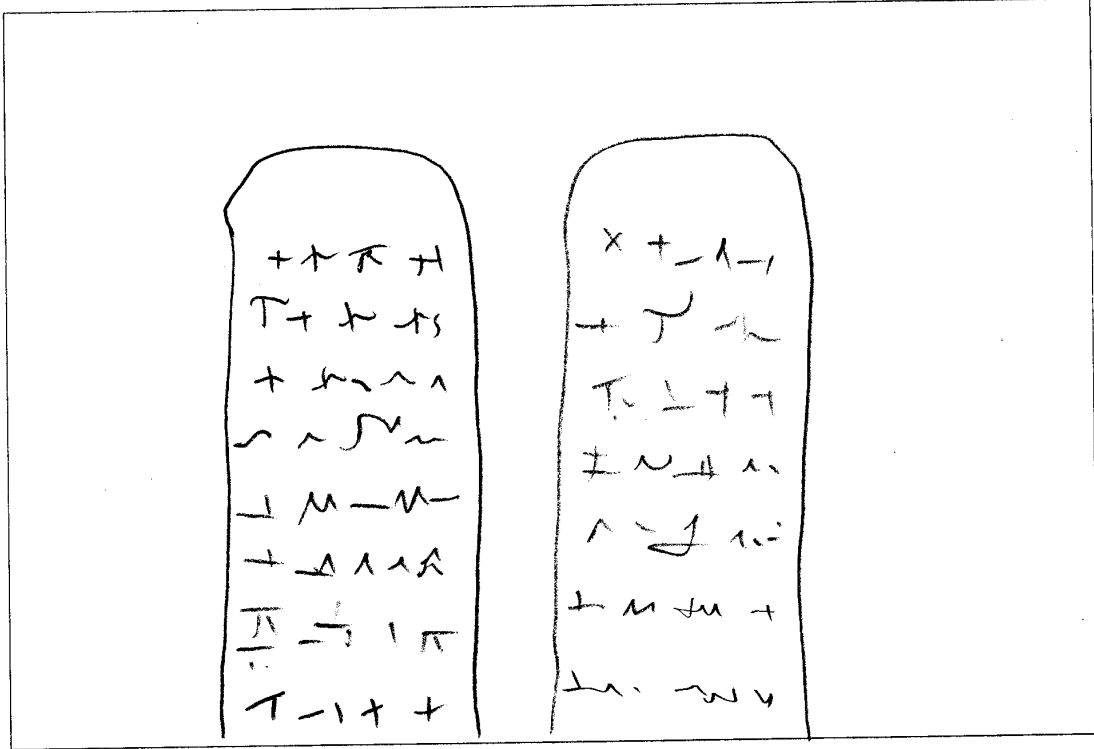
Kategori 3. Eksik Bilgileri Tamamlayan

Tablo 4.40 incelendiğinde “Eksik Bilgileri Tamamlayan” kategorisi toplam 12 metafor ve 14 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforların “Parmak İzi” (f=2) ve “Trafik İşareti”(f=2) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Eksik Bilgileri Tamamlayan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Kanıt *parmak izi* gibidir. Çünkü parmak izi eksik kalan cinayete ait bilgiyi tamamlıyorsa, yani nasıl suçlu insanı bulduruyorsa, tarihi kanıt da tarihte yaşanmış olay, savaş, barış, antlaşma, göç vs. ile ilgili yarım kalan bilgileri, gerçekleri tamamlayarak öğrenmemizi sağlar [Ü, K103].

Kanıt *parmak izi* gibidir. Çünkü nasıl ki parmak izi yapılan işi kimin yaptığını açığa çıkarırsa, kanıt da tarihteki eksikliği öyle ortaya çıkarır. Orhun kitabeleri, Mısır piramitleri, İbn-i Sina’nın eserleri vb. kanıtlar o döneme ait eksik bilgilerimizi tamamlıyor [Ü, E164].

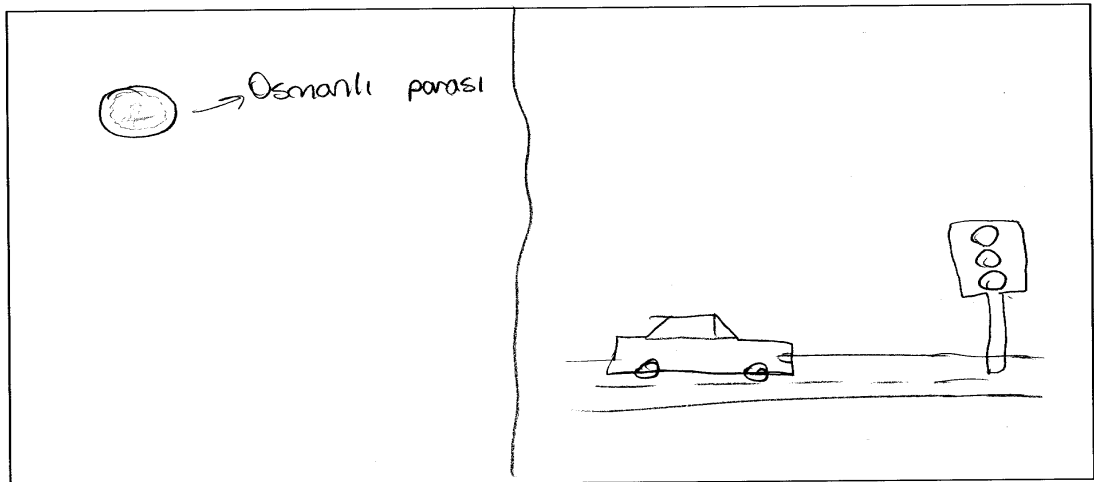
Şekil-4.183. 164 kodlu katılımcının çizimi

Kanıtla ilgili olarak Orhun Kitabelerini çizdim. Orhun Kitabeleri olmasaydı o döneme ait bilgilerimiz eksik kalırdı. İşte bu kitabeler sayesinde artık eksik bilgilerimizi tamamlıyoruz. Yani kitabeler birer tamamlayıcı kanıttır [Görüşme Kaydı: Ü, E164].

Kanıt *trafik işareti* gibidir. Çünkü trafikte trafik işaretleri nasıl bize yol almamıza yardımcı olursa, kanıtlar da tarihte bize yardımcı olur, eksikimizi tamamlar [Ü, E53].

Şekil-4.184. 53 kodlu katılımcının çizimi

Trafik işaretleri ile gideceğimiz yolu tamamlarız. Kanıt için mesela bir Osmanlı parası düşünelim. Bu para belki bize yol gösterir. Bu paraya bakarak belki o döneme ait birçok eksikimizi tamamlarız [Görüşme Kaydı: Ü, E53].

Kanıt *sağlama işlemi* gibidir. Çünkü matematiksel bir işlem yaptığımızda onun doğruluğunu kontrol etmek için o işlemin sağlamasını yaparız. Tarihi bilgilerimizin gerçek olup olmadığını kontrol etmek için onun kanıtlarına bakarız ve doğru sonuca ulaşırız [Ü, K151].

Kanıt *lamba* gibidir. Çünkü biz karanlık bir odada bir şey arayamayız. Onun için bizi aydınlatacak bir şey gerekir. Bu ise lambadır. Aynı durumda tarihi karanlıkları aydınlatarak gerçek sonuçlara ulaştıracak şey de kanıttır [Ü, K16].

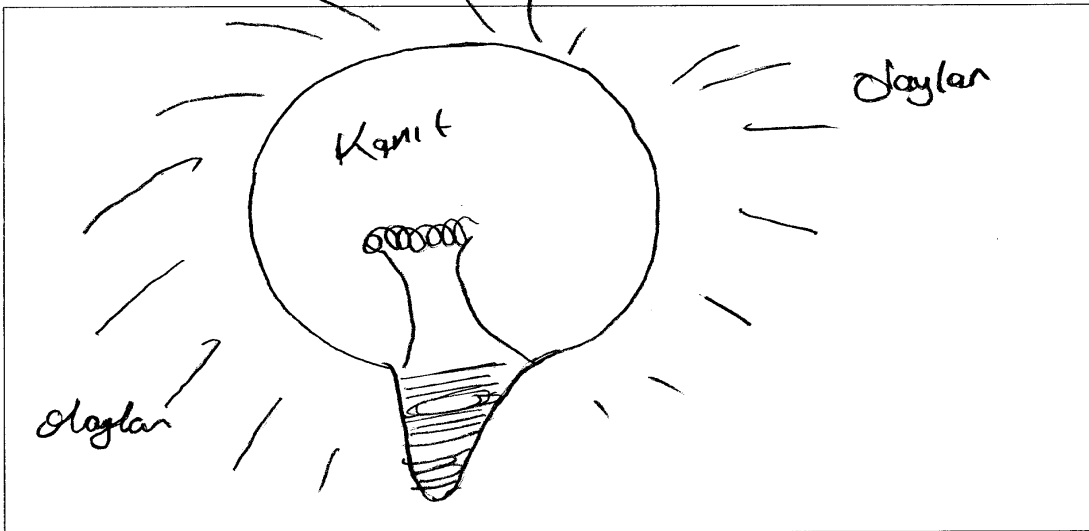
Kanıt deyince aklıma bir olayın varlığını ispat eden, bu olayın gerçekleştiğine şahit olan bir belge geliyor. Tarihi olayların da eksik kalan yerlerini bu kanıtları elde ederek tamamlamış oluyorlar [Görüşme Kaydı: Ü, K1].

Kanıt *büyüteç* gibidir. Çünkü büyüteç, görmek istediğimiz şeyleri daha çok büyütür, yakınlaştırır ve net gösterir. Tarihi kanıtlar da tarihi bilgileri daha net görmemizi sağlar, olayları daha çok netleştirir [Ü, K191].

Bence kanıt bir şeyin doğruluğu, gerçekliği konusunda inandırıcı olan şeylerdir. Herkes bulamaz, ben buradayım demez. Ama bulunduğu iyi işe yarar. Tarihte olmuş birçok şeyi, eksik bilgiyi tamamlar [Görüşme Kaydı: Ü, K34].

Kanıt *etrafı aydınlatan bir lamba* gibidir. Çünkü lamba yanınca etrafımız aydınlanır. Kanıtlar da ortaya çıktıkça tarihi olaylar iyice aydınlanır ve çözülür, tarihi sonuçlarını daha iyi anlarız [Ü, K215].

Şekil-4.185. 215 kodlu katılımcının çizimi

Akşam karanlık olunca lambayı yakarız, yapacak işlerimizi tamamlarız. Kanıtlar da etrafını aydınlatan lamba gibidir. Eksik kalmış, yetersiz kalmış bilgileri tamamlar [Görüşme Kaydı: Ü, K215].

Kanıt deyince benim aklıma geçmişe dair bilgileri günümüze kadar getiren bir belge geliyor. Bir örnek verirsem bu bir batık gemi olabilir. Batık gemi de bir belgedir. O batık geminin içinden geçmişe dair bir sürü yüzlerce örnek, kanıt çıkabilir. Bunlar da o zamana dair bizi aydınlatır, yarım yamalak kalmış bilgileri tamamlar [Görüşme Kaydı: Ü, K35].

4.3.7. Kronoloji Kavramına İlişkin Bulgular

Tablo-4.41. Üst Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Kronoloji” Kavramına Yönelik Oluşturdıkları Metaforlar

Tablo 4.41 incelendiğinde üst gelişmişlik düzeydeki katılımcılar “Kronoloji” kavramına yönelik 52 tane farklı metafor geliştirmişlerdir. Bu metaforlardan 39 tanesi yalnız bir katılımcı tarafından geliştirilirken geriye kalan 13 metafor 2-5 katılımcı tarafından geliştirilmiştir. “Kronoloji” kavramına ilişkin metaforların sıklık dağılımına bakıldığında en fazla kullanılan metaforların “İnsanın Hayatı” (f=5), “Saat” (f=4), “Film Şeridi, Cetvel, Kantin Sırası, Trenin Vagonları” (f=3) ve “Çiçek, Düzen, Market Sırası, Tarih Sırası, Tarih Şeridi, Zaman Tüneli” (f=2) olduğu görülmektedir.

Tablo-4.42. Üst Gelişmişlik Düzeydeki Katılımcıların “Kronoloji” Kavramına Yönelik Geliştirdikleri Metafor Kategorileri

Sıra No	Kategori	Metaforlar	Metafor Sayısı	f
1	Belli Bir Düzen ve Sıraya Sahip Olan	Avm'de Kasada Sıraya Girme(1), Bayramdaki Pide Sırası(1), Bir Günlük Plan(1), Cetvel(1), Dantel(1), Düzen(1), Film Şeridi(2), İnsanın Hayatı(1), İnsanın Doğumundan Ölümüne Kadar Olan Süre(1), Kantin Sırası(2), Lale Bahçesi(1), Market Sırası(2), Meslek Sahibi Olmak(1), Öğretmenin Ders Anlatması(2), Puzzle(1), Saat(1), Sınıf Sıraları(1), Sınıftaki Oturma Düzeni(1), Su(1), Takvim(3), Trenin Vagonları(3), Zaman Tüneli(1)	22	30
2	Tarihi Olayları Belli Bir Sıraya Dizen	Anı(1), Bir Geçit Töreni(1), Cetvel(2), Düzen(1), Geçmişin Haritası(1), Günlük(1), İnsanın Hayatı(4), İnsanın Yaşı(1), Kantin Sırası(1), Kitap Sayfaları(1), Metre(1), Okuldaki Öğrencilerin Sırası(1), Otobüs Sırası(1) Rasyonel Sayı(1), Saat(3), Sayılar(1), Sınıflar(1), Sıralama(1), Tarih Sırası(2), Tarih Şeridi(1), Tören Sırası(1), Tren(1)	22	29
3	Geçmiş Hakkında Bilgi Veren	Anı Defteri(1), Fotoğraf(2), Kitap Sayfaları(1), Mum(1), Fotoğraf Albümü(2), Tarih Şeridi(1), Zaman Makinası(1), Zamanda Yolculuk(1), Zaman Tüneli(1)	9	11
4	Zamanla Gelişen Bir Süreç Olan	Bir Ağacın Dalları(1), Çocuğun Büyümesi(1), Çiçek(2), Film Şeridi(1), Makas(1), Yol Çizgileri(1)	6	7
Toplam			59	77

Tablo 4.42 incelendiğinde, üst gelişmişlik düzeydeki katılımcıların “Kronoloji” kavramına yönelik olarak toplamda 59 metafor, 77 katılımcı tarafından oluşturulmuştur. Söz konusu metaforlar ortak özellikleri bakımından 4 kavramsal

kategori altında toplanmıştır. Katılımcıların yaptıkları açıklamalar doğrultusunda her metafor, gerekçesini oluşturan düşünce kapsamında gruplandırılmıştır.

Kategori 1. Belli Bir Düzen ve Sıraya Sahip Olan

Tablo 4.42 incelendiğinde “Belli Bir Düzen ve Sıraya Sahip Olan” kategorisi toplam 22 metafor ve 30 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforların “Takvim” (f=3) ve “Trenin Vagonları” (f=3) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Belli Bir Düzen ve Sıraya Sahip Olan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

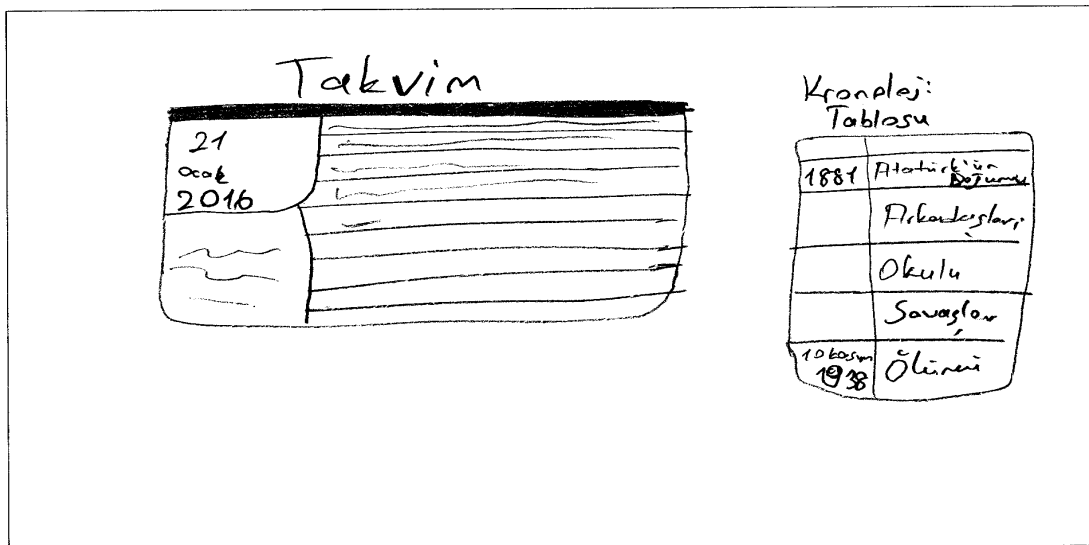
Kronoloji *trenin vagonları* gibidir. Çünkü trenin vagonları vardır ve yüklenecek yükler sırayla düzenli bir şekilde yüklenir. Her vagonun bir tarihi olup içindeki yüklerin bilgi olduğunu düşünürsek kronolojiye örnek vermiş oluruz [Ü, E133].

Kronoloji *takvim* gibidir. Çünkü takvimde bütün yıl, tarih sırasına göre düzenli bir biçimde günlere ayrılmıştır. Kronolojide de böyle bir düzen vardır [Ü, K94].

Bir takvimde günler, tarihler ard arda sırayla dizilmiştir ve kronoloji de böyledir. Bütün olaylar, tarihler vs. sıra sıra dizilidir [Görüşme Kaydı: Ü, K94].

Kronoloji *takvim* gibidir. Çünkü takvimde zaman, düzenli olarak sıralıdır. Kronoloji de tarihi olayları düzenli ve dosdoğru şekilde gösterir [Ü, K195].
Kronoloji *takvim* gibidir. Çünkü bir takvim nasıl düzenli ve tablo şeklindeyse kronoloji de düzenli ve sıralıdır. Kronoloji sayesinde tarihi olayları daha iyi ve düzenli öğreniyoruz [Ü, K200].

Şekil-4.188. 200 kodlu katılımcının çizimi

Takvim yapraklarında birçok tarihi bilgiler bulabiliriz. Hangi olay ne zaman olmuşsa o günkü yaprakta bilgi veriliyor. Aynı şey kronoloji için de geçerli. Mesela Atatürk'ün hayatını kronolojik olarak bir öğrenebiliriz [Görüşme Kaydı: Ü, K200].

Kronoloji *cetvel* gibidir. Çünkü her çizgisinde başka bir ölçü ve değer vardır. Tarihte de her bir adım ileri gidildikçe farklı olaylar gelişmektedir. Sonuçta ikisinde de belli bir düzen vardır [Ü, E19].

Mesela nasıl ki bir cetvel 1-2-3 diye bir sırada gidiyorsa tarihte de aynı zamanda bir sıralama ve düzen vardır. Biz buna kronoloji diyoruz [Görüşme Kaydı: Ü, E19].

Kronoloji *saat* gibidir. Çünkü saat ilerledikçe zaman akıyor ve tarihte her şey belli bir düzen içinde sırayla gerçekleşiyor [Ü, K32].

Kronoloji *avm'de kasada sıraya girme* gibidir. Çünkü alışverişini bitiren sıraya girer. Böylece düzenli olur, yoksa karışıklık olur. Kronoloji de öyledir. Olayları düzenli olarak sıraya sokar ve tarihi, karışıklıktan kurtarır [Ü, K150].

Kronoloji *market sırası* gibidir. Çünkü sıra olunca düzen olur ve izdiham olmaz. Kronoloji de tarihi bilgileri düzenleyerek karışıklığı engeller [Ü, K148].

Kronoloji *dantel* gibidir. Çünkü dantel belli bir düzen içinde sırayla örülür. Kronoloji de tarihi, dantel gibi düzenler. Böylelikle tarihi daha kolay anlamamızı sağlar [Ü, K211].

Benim aklıma kronoloji deyince puzzle geliyor. Çünkü bir puzzle yapmaya başlarken önce çerçevesinden başlarız, ondan sonra ilk başta gördüğümüz şeyleri yerli yerine yerleştiririz. İlk başta ana parçayı koyarız ardından da küçük parçaları koymaya başlarız. Aynı şekilde kronoloji de böyle. Tarihi olaylar ve bilgiler bir düzen içinde, bir sıra içinde bulunuyor [Görüşme Kaydı: Ü, K93].

Kategori 2. Tarihi Olayları Belli Bir Sıraya Dizen

Tablo 4.42 incelendiğinde “Tarihi Olayları Belli Bir Sıraya Dizen” kategorisi toplam 22 metafor ve 29 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforların “İnsanın Hayatı” (f=4) ve “Saat” (f=3) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Tarihi Olayları Belli Sıraya Dizen” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Kronoloji *insan hayatı* gibidir. Çünkü her olayın belli oluş sırası ve dizilişi vardır. Mesela bir insanın doğduğu anla şimdiki anını değiştiremeyeceğim gibi orta çağ ile ilk çağın da sırasını değiştiremem [Ü, K64].

Kronoloji *insan hayatı* gibidir. Çünkü hayatımız bir sırayla ilerler. Kronoloji de bir sırayla ilerletir [Ü, E84].

Kronoloji *insan hayatı* gibidir. Çünkü bir insan doğup büyüüp ölene kadar birçok olay başından geçer ve bu olayların her biri sırayla kronolojidir [Ü, K3].

Kronoloji *saat* gibidir. Çünkü kronoloji sıra demektir. Saat de bir sırayı takip eder. Bu sıra ile zamanı doğru takip ederiz. Kronoloji sayesinde tarihi olayları daha iyi öğreniriz [Ü, E204].

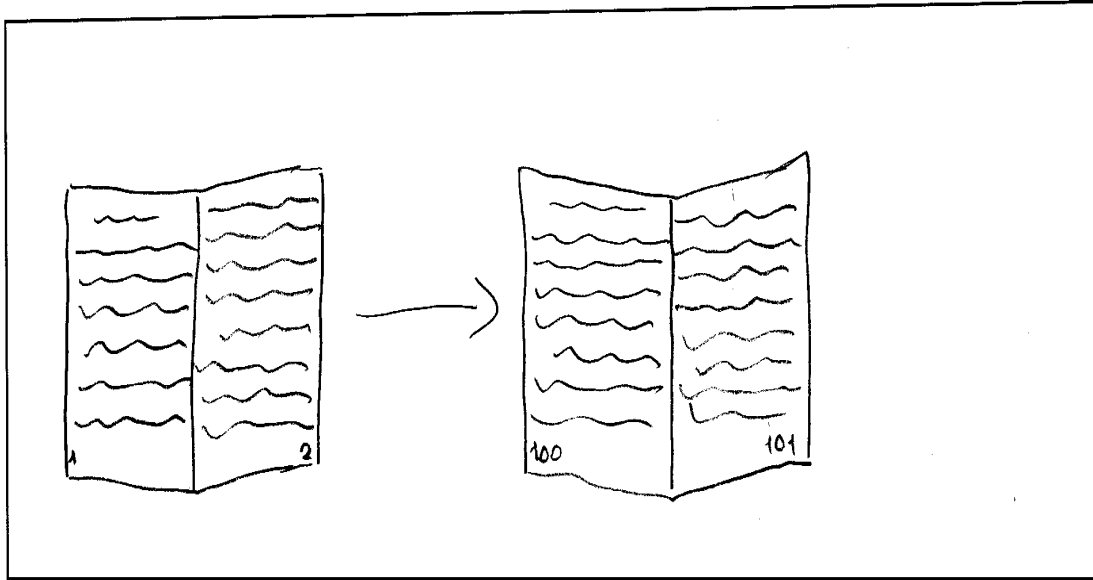
Kronoloji *saat* gibidir. Çünkü saat zamanı sıralar ve gösterir. Kronoloji de zamanı sıraya dizer [Ü, K99].

Kronoloji *bir geçit töreni* gibidir. Çünkü geçit töreninde belli bir sıra vardır. Kronolojide her tarihi olay, zamanına göre sırayla geçmektedir [Ü, E20].

Mesela askeri bir geçit töreninde askerler belli bir sıra ile belli bir düzende yürürler. Kronoloji de tarihte yaşanan olayları belli bir zaman sırasına göre bir geçit töreni gibi sıralar [Görüşme Kaydı: Ü, E20].

Kronoloji *kitap sayfaları* gibidir. Çünkü nasıl bir kitap birinci sayfadan başlayıp sırasıyla gidiyorsa, kronoloji de tarih öncesi devirlerden başlayıp günümüze kadar gelir [Ü, K37].

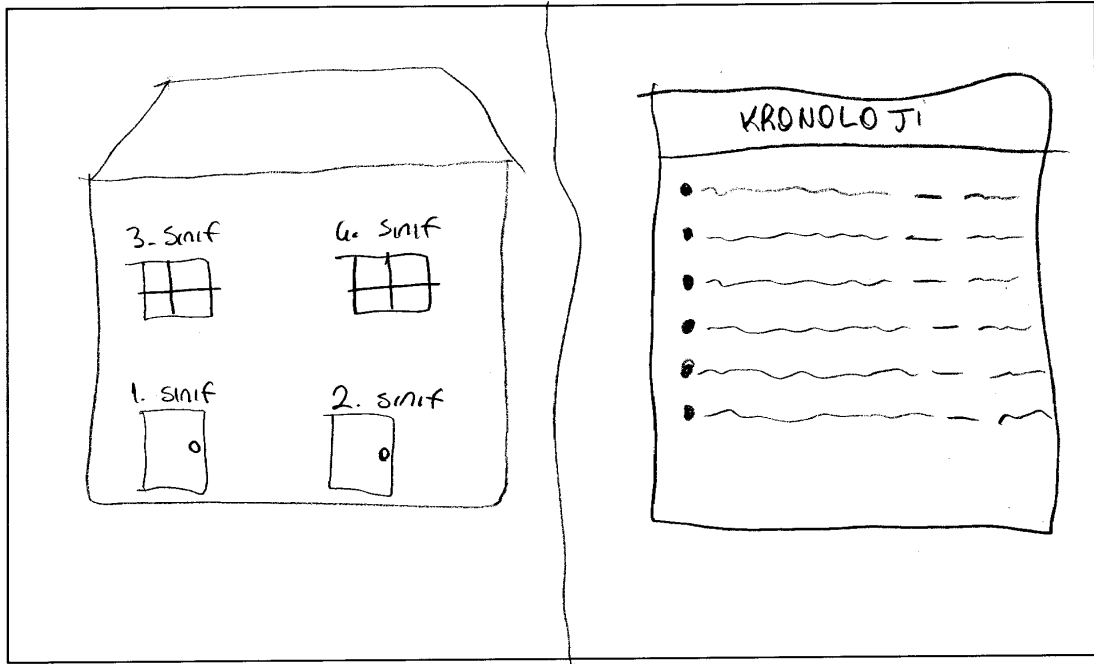
Şekil-4.189. 37 kodlu katılımcının çizimi

Kronoloji tarihi olayları kitap sayfaları gibi belli bir sıraya dizer. Sayfalar arasında rasgele dolaşırsan kitabı anlayamazsın, sırayla okumak gerekir [Görüşme Kaydı: Ü, K37].

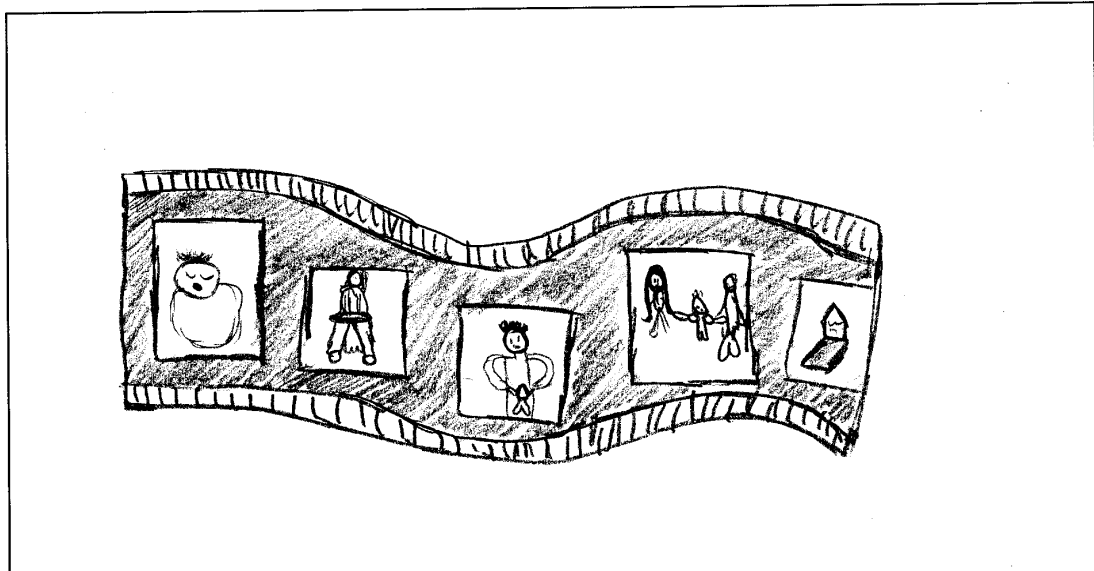
Kronoloji (okuldaki) sınıflar gibidir. Çünkü okullar nasıl 1.2.3.4 sınıflar gibi sınıf sınıfsa kronoloji de sıra sıra gider. Yani 1'den 4'e atlayamayız [Ü, E53].

Şekil-4.190. 53 kodlu katılımcının çizimi

Kronoloji geçmişin haritası gibidir. Çünkü bir insanın doğumundan ölümüne kadar ki her şeyi kronolojik bir sıraya sokabilirsiniz. Bu da geçmişin bir haritası gibidir [Ü, K72].

Şekil-4.191. 72 kodlu katılımcının çizimi

Kronoloji sıralama yaparak geçmiş dönemlerin bir haritasını çıkarıyor. Mesela bir kişinin hayatını, yaşadıklarını bir film şeridi üstünde kronolojik olarak sıralayarak resmimde anlattım zaten [Ü, K72].

Kronoloji benim için bir tarih şerididir. Mesela benim doğum gününden ölüm gününe kadar olan tarihlerin kâğıda dökülüş biçimi bir kronolojidir. Aynı şekilde geçmişteki büyük insanların, savaşların, önemli şeylerin tarihlerini sıraya dizer [Görüşme Kaydı: Ü, K34].

Kronoloji deyince aklıma sıralanmış zaman geliyor. Kronoloji insanların tarih boyunca yaşadıkları olayları zamana göre sıraya koyar, tablolar oluşturur, ne yaptıklarını özetler [Görüşme Kaydı: Ü, E110].

Kategori 3. Geçmiş Hakkında Bilgi Veren

Tablo 4.42 incelendiğinde “Geçmiş Hakkında Bilgi Veren” kategorisi toplam 9 metafor ve 11 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforların “Fotoğraf” (f=2), “Fotoğraf Albümü” (f=2) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Geçmiş Hakkında Bilgi Veren” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Kronoloji *fotoğraf* gibidir. Çünkü geçmişimizi unutmamak için fotoğraf çekeriz ve bu fotoğraf yıllar geçse de o hatırayı ve bilgiyi saklar. Kronoloji de geçmişimizin fotoğraf çekilmiş halidir. Bizim geçmişimizdir ve geçmişe ait bize onlarca bilgi verir [Ü, K36].

Kronoloji denilince resim albümündeki fotoğraflar aklıma geliyor. Onların içinde mesela küçüklüğümüzden büyüklüğümüze kadar yaşadığımız her olayın anıları durur. Fotoğrafa bakınca o zamanki hatıralarımız canlanır, geçmişimiz gözümüzün önüne gelir [Görüşme Kaydı: Ü, K36].

Kronoloji *fotoğraf* gibidir. Çünkü insanlar bir fotoğrafa baktığı zaman fotoğrafın çekildiği tarihte yaşanan olaylarını, renklerini görebilirler. Kronolojiye bakılarak da o dönemde yaşanan olaylar özet olarak görülür, o dönemden birçok şey öğrenilir [Ü, K38].

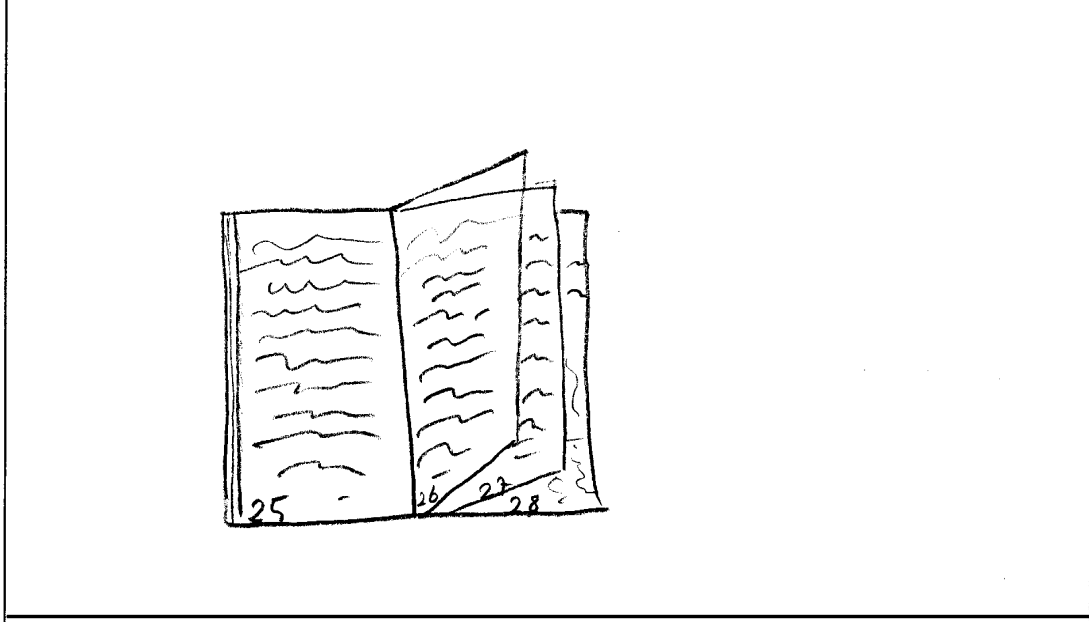
Kronoloji *fotoğraf albümü* gibidir. Çünkü fotoğraf albümü olay ânını ve o âna ait bilgileri içinde bulundurur. Kronoloji de dönemine ait tüm zamanı ve bilgileri barındırır [Ü, K35].

Kronoloji deyince benim aklıma fotoğrafımızda saklı olan tarihler geliyor hemen. Çünkü her fotoğrafın kendine özgü bir olayı ve tarihi var. Tarihteki olaylar için o olayların ne zaman olduğunu, neler olduğunu, nasıl görüldüğünü gibi soruların cevabını kronolojiye bakarak hemen bulabiliyoruz. Bu da bizim işimizi kolaylaştırıyor [Görüşme Kaydı: Ü, K35].

Kronoloji *fotoğraf albümü* gibidir. Çünkü fotoğraf albümü geçmişi gösterir ve tarihleri vardır. Kronoloji de aynı şekilde geçmiş hakkında bilgi verir [Ü, K108].

Kronoloji *kitap sayfaları* gibidir. Çünkü kitaplar bize bilgi verir. Kronoloji ise bize tarih bilgisi verir. Kitapların her sayfasında bilgi olduğu gibi kronolojinin her bir parçasında bilgi vardır [Ü, K15].

Şekil-4.192. 15 kodlu katılımcının çizimi

Hem kronoloji hem bir kitap hem sıra olarak hem de bilgi olarak birbirine benziyor [Görüşme Kaydı: Ü, K15].

Kronoloji *mum* gibidir. Çünkü mum ışığıyla etrafını aydınlatır. Kronoloji de içindeki geçmiş tarihi bilgilerle bizi aydınlatır, bilgi sahibi yapar [Ü, K10].

Kronoloji *zaman tüneli* gibidir. Çünkü kronoloji sayesinde zaman tüneline yolculuk yaparız. Kronoloji bu tünelde geçmiş zamanı kısaca özetler ve bizi bilgilendirir [Ü, E224].

Kronoloji *anı defteri* gibidir. Çünkü biz nasıl anı defterine önemli günlerimizi, tarihlerimizi ve kişileri gibi şeyleri yazarız. Kronoloji de geçmişte yaşanmış önemli olaylar, tarihler, kişiler vb. bilgiler yer alır. Kronolojide anı defterindeki gibi birçok bilgiye ulaşabiliriz [Ü, E156].

Kronoloji benim için bir anı defterini ifade ediyor, anı defterine benzetiyorum. Mesela anı defterinde geçmişten günümüze kadar yaşadığımız şeyleri sırasıyla yazarız. Aynı bunun gibi kronoloji de tarihteki önemli olayları geçmişten günümüze sıralayarak birçok bilgiler edinmemizi sağlar [Görüşme Kaydı: Ü, E18].

Kategori 4. Zamanla Gelişen Bir Süreç Olan

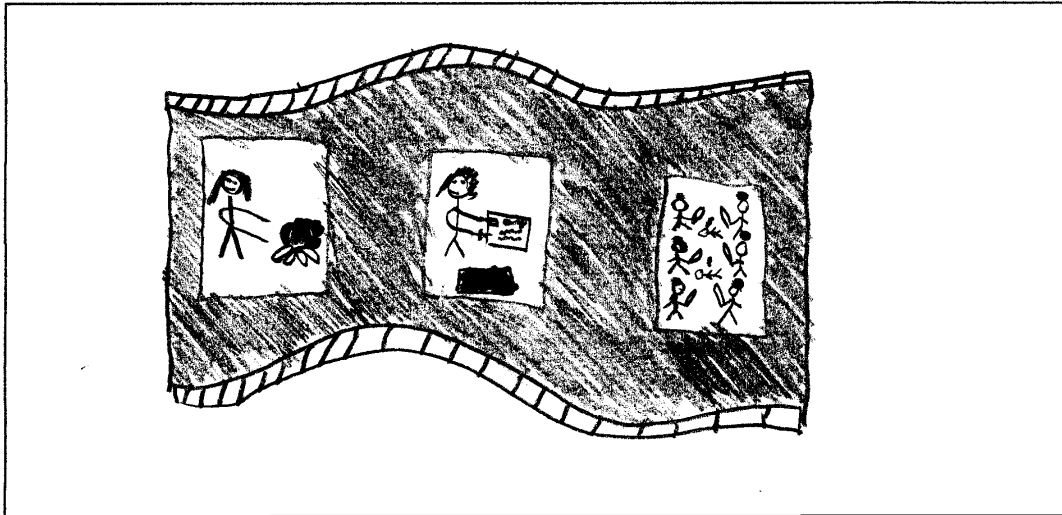
Tablo 4.42 incelendiğinde “Zamanla Gelişen Bir Süreç Olan” kategorisi toplam 6 metafor ve 7 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu kategoride bulunan metaforların

sıklık dağılımlarına bakıldığında en çok kullanılan metaforun “Çiçek” ($f=2$) olduğu görülmektedir. Aşağıda “Zamanla Gelişen Bir Süreç Olan” kategorisi altındaki metaforların bazı katılımcılar tarafından geliştirilme gerekçelerine, görsellere ve görüşmeye yer verilmiştir.

Kronoloji *çiçek* gibidir. Çünkü çiçek zamanla büyür, kurur ve dökülür. Bu bir süreçtir. Kronolojide de olaylar belli zaman diliminde başlar ve biter ve buna göre yazılır. Bu bir süreçtir [Ü, K161].

Kronoloji *film şeridi* gibidir. Çünkü bir hayatı, bir dünyayı baştan sona bir şerit (kronoloji) gibi belirtebilirsiniz ve böylelikle geçmiş daha iyi izler ve öğreniriz [Ü, E80].

Şekil-4.193. 80 kodlu katılımcının çizimi

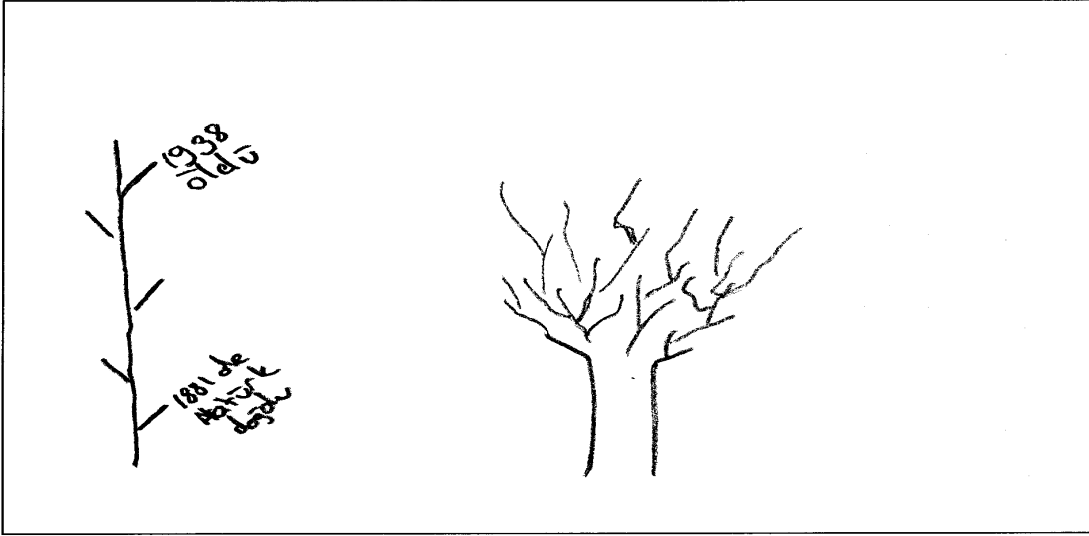
Tarihte geçen olayları bir film şeridinde gösterildiği hayal ettim. Bu film başlamış ve böylece devam edip sürüyor. Kronoloji de bu filmde bize film kareleri gösteriyor [Görüşme Kaydı: Ü, E80].

Kronoloji *çocuğun büyümesi* gibidir. Çünkü ikisi de zaman geçtikçe büyür ve şekillenir, yeni şeyler eklenir veya çıkarılır [Ü, K95].

Küçük bir çocuk büyüdükçe hayatına birçok şeyler katılacak ya da hayatından eksilecektir. Hem çocuğun hayatına hem de kronolojiye, her ikisine de zaman geçtikçe yeni şeyler, yeni bilgiler katılabilir ya da çıkarılabilir. Bu yönden benzerlik gösteriyorlar [Görüşme Kaydı: Ü, K95].

Kronoloji *bir ağacın dalları* gibidir. Çünkü ağacı dalları zamanla nasıl dallanıp budaklanıyorsa kronoloji de o şekilde dallanıp budaklanır [Ü, E113].

Şekil-4.194. 113 kodlu katılımcının çizimi

Mesela Atatürk'ün hayatını koca bir çınar ağacının dallanıp budaklanması gibi göstermek için kronolojiden yararlandım. Bu ağacın dallanıp budaklanması zamanla oluşuyor, bir anda olmaz [Görüşme Kaydı: Ü, E113].

Benim için kronoloji bir zaman sırası ve bir gelişimdir. Zaman geçtikçe insan da gelişiyor, yaptıkları da gelişiyor. Mesela eskiden işte ateş yakarken zamanla barutu buluyor. Burada zamanla ilerleyen bir gelişme var. Zaman ilerledikçe insanın yaptığı şeyin seviyesi de gelişiyor. Kronoloji bu gelişmeyi zamanın akışı içinde bize gösteriyor [Görüşme Kaydı: Ü, K32].

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Cumhuriyet Kavramına İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Cumhuriyet kavramına yönelik olarak elde edilen bulgular incelendiğinde, katılımcıların (Alt-Orta-Üst GD) 245 geçerli metafor geliştirdikleri görülmektedir. GD farkı gözetilmeksizin katılımcıların cumhuriyet kavramına yönelik olarak geliştirdikleri metaforlar, buna bağlı olarak oluşturulan metafor kategorileri, katılımcılar tarafından çizilen resim/karikatürler ve katılımcılarla yapılan görüşmeler incelendiğinde; katılımcıların büyük çoğunluğunun cumhuriyetin “Devletimizin temelini sağlam temellere dayandıran, devletimizin iskeleti görevini üstlenen ve milletimizi ayakta tutan güçlü bir yönetim sistemi” olduğu şeklinde görüş bildirmişlerdir (A35, A231, A10, A26, A161/O46, O2, O135, O144, O83, O99, O4, O101, O143/Ü98, Ü113, Ü127, Ü131 vd.). Katılımcıların bir kısmı “Demokrasi ortamında milletimiz ve devletimizin bütün organları (kurumları) için en iyi yönetim biçimi” olduğu yönünde ifadelerde bulunmuşlardır (A32, A245, A48, A249/O54, O119, O115/Ü98, Ü131 vd.). Yine bazı katılımcılar cumhuriyet yönetim sistemi ile ilgili olarak “Belli bir düzenin olduğu ve bu düzenin devam ettiği müddetçe devlet işlerinin sağlam bir şekilde devam edebileceği, aksi durumda temeli sağlam olmayan bir binanın çökebileceği gibi devlet işlerinin de zayıflayarak bitkisel hayata girebileceği” yönünde beyanlarda bulunmuşlardır (A48, A249, A194/O4, O46, O2, O101, O135/Ü98, Ü131, Ü127, Ü179, Ü102, Ü58, Ü72, Ü113 vd.). Bütün bu ifadelerden yola çıkarak katılımcıların cumhuriyet kavramını “*sağlam temelleri olan, devleti ve milleti ayakta tutan, güçlü bir yönetim biçimi, düzenli bir sistem*” olarak algıladıkları söylenebilir. Katılımcıların çizdikleri resim/karikatürler ve görüşme kayıtları (A10, A48, A107, A194, A231, A245/O2, O4, O46, O99, O143/Ü58, Ü72, Ü127, Ü93 vd.) bu algıları desteklemektedir.

Yılmaz ve Çeltikçi’nin (2013) yaptığı çalışmada, otuz dört ilkokul üçüncü sınıf öğrencisinden otuz birinin cumhuriyet kavramını doğru algıladığı, cumhuriyetin ancak yönetim hakkının halkta olduğu ülkeler için söylenebildiğini belirtmeleri kavramın

ayırt edici özelliğinin öğrencilerin tamamına yakını tarafından kavranmış olduğunu göstermektedir. Dündar'ın (2007) yaptığı araştırmada cumhuriyet kavramına ilişkin olarak üçüncü sınıf öğrencilerinin doğru ve sınırlı anlama düzeyleri yüksek bulunmuştur. Ulusoy ve Yelken'in (2009) yaptığı çalışmada dördüncü sınıf öğrencileri cumhuriyet hakkında “Halkın kendi seçtiği milletvekilleri aracılığıyla, yine kendini yönettiği yönetim biçimidir. Milletin egemenliğini kendi elinde tuttuğu yönetim biçimi. Halkın seçtiği milletvekilidir. Bağımsızlık. Halkın kendi kendini yönetmesidir” gibi yukarıdaki görüşlere kısmen benzer ama yetersiz görüş bildirmişlerdir. Öktem'in (2006) yaptığı araştırmada dördüncü sınıf öğrencileri “Ulusun egemenliğine dayanan devlet şekline denir” sorusuna öğrencilerin %67,6'sı doğru cevap vermişken, beşinci sınıf öğrencilerinin ise %72'si doğru cevap vermiştir. Burada beşinci sınıf öğrencileri cumhuriyet kavramını öğrenmiş sayılırken dördüncü sınıf öğrencileri de tam öğrenme sınırına (%70) çok yaklaşmışlardır. Aycan'ın (2010) yapmış olduğu çalışmada sekizinci sınıf öğrencilerinin %64'ü cumhuriyet kavramını doğru işaretlemiş ve bu oranın kavramın öğrencilerin büyük bir çoğunluğu tarafından kazanıldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Gençmehmetoğlu'nun (2009) yapmış olduğu araştırmada sekizinci sınıf öğrencileri cumhuriyet kavramına %80 oranında doğru yanıt vermişlerdir. Dolayısıyla öğrencilerin kavramı büyük oranda doğru anladığı görülmüştür. Karahan'ın (2009) yaptığı çalışmada lise öğrencileri demokrasinin en iyi uygulanabileceği yönetim şeklini %97,5'lik bir oranla cumhuriyet olarak ve Atatürk ilkeleri arasında en çok önem verilen ilke olarak cumhuriyetçilik ilkesini seçmişlerdir (%42,5). Burada öğrencilerin, halk yönetimi kavramına önem verdiği açıkça görülmektedir. Yine aynı çalışmada Atatürk ilkelerinin demokrasiye yakınlıkları bakımından öğrenciler en çok cumhuriyetçilik ilkesini seçmişlerdir. Bu durum öğrencilerin demokrasi-cumhuriyet bağlantısını kavramış olmaları ile ilgili olumlu bir sonuç olarak değerlendirilmiştir. Söz konusu yukarıdaki çalışmaların bulguları, bu çalışmanın sonuçlarını destekler niteliktedir.

Cumhuriyet rejimi millete dayanan, gücünü millettten alan bir yönetim şeklidir. Gücünü millettten aldığı için temellerinin sağlam ve güçlü olduğu söylenebilir. Ayrıca cumhuriyetin temelinde demokrasi anlayışı da hâkimdir. Mustafa Kemal Atatürk “Türk milletinin tabiat ve adetlerine en uygun olan idare, cumhuriyet idaresidir”

(Kocatürk, 2007) sözüyle en iyi yönetim şeklinin millet iradesine dayanan cumhuriyet olduğunu belirtmiştir. Ayrıca “Türkiye Cumhuriyeti demokrasi esasına dayanan bir devlettir” (İnan, 2015) sözüyle cumhuriyetin demokratik bir karakter taşıdığına değinmiş, cumhuriyet ve demokrasi arasındaki ilişkiyi de “Demokrasi prensibinin, en çağdaş ve akılcı uygulamasını temin eden hükümet şekli cumhuriyettir. Cumhuriyette son söz, millet tarafından seçilmiş meclistedir. Millet adına her türlü kanunları o yapar” (İnan, 1971) diyerek ifade etmiştir. Bütün bunlar birlikte değerlendirildiğinde katılımcıların cumhuriyet kavramına yönelik “sağlam temelleri olan, devleti ayakta tutan, güçlü bir yönetim biçimi, düzenli bir sistem” şeklindeki algılarının olumlu olduğu söylenebilir.

Cumhuriyet kavramına ilişkin başka bir sonuç ise, GD farkı aranmaksızın katılımcıların bazıları cumhuriyet yönetim şeklinde “Vatandaşların seçme ve seçilme hakkı gibi birçok temel hak ve hürriyetlere sahip olduğuna, halkın seçim yoluyla istediği kişileri devlet yönetimine getirdiğine ya da getirmediğine, devlet yönetiminde cumhuriyet ile her işin üstesinden gelinebileceğine” yönelik görüşlerde bulunmuşlardır (A168/O46, O184, O171/Ü1, Ü2, Ü210, Ü215 vd.). Bazı katılımcılar cumhuriyet yönetim şekli ile ilgili olarak “Türk milletinin özgürlüğü ve bağımsızlığı için açılan bir kapı olduğuna; halkın özgürlüğünün teminat altına alındığına; her bireyin özgür, eşit ve rahat bir biçimde yaşayabildiğine; düşüncelerini özgür bir biçimde ifade edebildiğine ve inançlarını serbest bir şekilde yaşayabildiğine” dair görüşlerini dile getirmişlerdir (A44, A105, A106, A133, A130, A167/O100, O168, O184/Ü18, Ü34, Ü36 vd.). Seçme ve seçilme hakkı demokrasinin temel ilkelerinden biridir ve bazı katılımcıların cumhuriyet yönetim şeklinde vatandaşların seçme ve seçilme hakkı olduğu yönünde görüş bildirirken burada cumhuriyet ile demokrasi arasındaki ilişkiyi seçim açısından dile getirmişlerdir. Çünkü seçim esasına dayanan bir yönetim olan cumhuriyette seçim hakkı bütünüyle millete aittir ve demokrasilerde temsilciler seçimle belirlenir. Ayrıca cumhuriyet yönetiminin tam anlamıyla benimsendiği ülkelerde özgürlüğe ve kişi haklarına değer verilir, temel hak ve özgürlükler korunarak demokrasi en iyi şekilde uygulanmaya çalışılır. Demokraside her görüşe, anlayışa, inanışa saygı gösterilir. Çünkü seçimlere birden fazla siyasi parti katılır ve böylelikle farklı görüş ve düşünceler yönetimde kendini ifade olanağı bulur.

Bütün bu görüşlerden hareketle katılımcıların cumhuriyet kavramını “*seçim esasına dayanan, temel hak ve özgürlüklerin teminatı*” olarak algıladıkları yorumu yapılabilir. Katılımcıların çizdikleri resim/karikatürler ve görüşme kayıtları (A130, A167, A105, A106, A168/O171/Ü1, Ü18, Ü34, Ü36 vd.) bu bulguları destekler niteliktedir.

Ulusoy ve Yelken’in (2009) yaptığı çalışmada dördüncü sınıf öğrencileri cumhuriyet hakkında “Özgürlüğümüz cumhuriyet sayesinde oldu” şeklinde görüş bildirmişlerdir. Kartal ve Turan’ın (2015) yaptığı çalışmada beşinci sınıf öğrencilerinin Atatürk İlke ve İnkılâpları ile ilgili görüşlerine bakıldığında öğrencilerin ilke ve inkılapları bir özgürlük ifadesi olarak benimsedikleri görülmüştür. Özellikle en önemli ilke olarak cumhuriyetçiliğin belirtilmesi, cumhuriyetin özgürlük olarak algılanması ile bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Subaşı’nın (2013) yapmış olduğu araştırmada beşinci sınıf öğrencilerinin cumhuriyet kavramını ölçen soruya %95 oranında doğru cevap verdikleri ve bu kavramın öğrencilerin büyük çoğunluğu tarafından öğrenildiği sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla cumhuriyet kavramının hem hayatın içinde sıklıkla karşılaşılabilecek hem de kitaplar içerisinde -gerek etkinliklerde gerekse konu anlatımları içinde- sıklıkla kullanılan kavram olması nedeniyle öğrencilerin bu kavramları daha iyi öğrenmiş oldukları varsayılmaktadır. Tural’ın (2011) yaptığı çalışmada altıncı sınıf öğrencileri cumhuriyet kavramını doğru biçimde tanımlayarak uygun eşleştirmeler yapabilmişlerdir. Çiftçi ve Tangülü’nün (2012) yaptığı çalışmada sınıf öğretmeni adaylarının cumhuriyetçilik ilkesiyle ilgili ürettikleri metaforlara bakıldığında, bu ilkenin tanım ve yapısına uygun bir biçimde “demokrasi, eşitlik, özgürlük ve egemenlik” gibi metaforlar ürettikleri görülmüştür. Gültekin’in (2016) yaptığı araştırmada öğretmenlerle yapılan görüşmelere göre cumhuriyet kavramının diğer kavramlara göre daha kolay öğrenildiği sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenler bu kavramın yaşama yakın olması, kavramlarla ilgili öğrencilerin önceden ön bilgilere sahip olması, öğrencilerin bu kavramlarla günlük hayatta iç içe yaşaması gibi sebeplerden dolayı daha kolay öğrenildiğini belirtmişlerdir. Kodaz’ın (2009) yaptığı araştırmada öğretmen adayları cumhuriyet kavramının tanımı, verdikleri örnekler ve gerekçeleri incelendiğinde deney grubunun daha başarılı olduğu görülmüştür. Söz konusu çalışmaların bulguları, bu çalışmanın sonuçlarını destekler niteliktedir.

Cumhuriyet yönetimi din, dil, ırk, renk ayrımı gözetmeksizin herkese eşit davranılmasını öngörmekte ve bu hakları anayasa ile koruma ve güvence altına almaktadır. Vatandaşlar seçme ve seçilme hakkı başta olmak üzere yerleşme, seyahat ve mülkiyet haklarından, düşünce din ve vicdan hürriyetlerinden eşit şekilde yararlanmaları esas alınmıştır. Türk milleti seçme-seçilme hakkı yoluyla devlet yönetiminde söz ve karar sahibi olmuştur. Mustafa Kemal Atatürk “Cumhuriyet rejimi demek, demokrasi sistemi ile devlet şekli demektir” (Acun, 2016) diyerek demokrasinin en çağdaş şekilde uygulanmasının ancak cumhuriyet yönetimiyle mümkün olabileceğini savunmuş ve çoğulcu yönetim anlayışını benimsemiştir. Ayrıca “Cumhuriyet, düşünce serbestliği taraftarıdır. Samimi ve meşru olmak şartıyla her fikre hürmet ederiz. Her kanaat bizce muhteremdir” (Kocatürk, 2007) sözüyle bu anlayışını dile getirmiştir. Cumhuriyetin ilanıyla birlikte devletin yönetim biçimi ve devlet başkanı konularındaki belirsizlikler ve hükümet kurma konusundaki bunalımlar giderilmiş, meclis hükümeti sisteminden kabine sistemine geçilerek hükümet kurmak kolaylaşmış ve böylelikle birçok sorunlar çözülmüştür. Bütün bunlar ele alındığında bu çalışmada katılımcıların cumhuriyet kavramına yönelik “seçim esasına dayanan, temel hak ve özgürlüklerin teminatı” şeklindeki algılarının genel olarak olumlu olduğu söylenebilir.

Cumhuriyet kavramına ilişkin ulaşılan bir başka bulgu ise, özellikle alt ve üst GD başta olmak üzere katılımcıların büyük bir kısmı cumhuriyetle ilgili olarak “Ülkemizin kalbi olduğunu, kalbin düzgün çalışmaması hâlinde ülke yönetiminde birçok aksaklıkların ortaya çıkabileceğini ve bu yüzden de iyi değerlendirilmesi, korunması ve sahip çıkılması gerektiği” şeklinde ifadelerde bulunmuşlardır (A86, A153, A92, A227, A152, A17, A118, A7, A15/ O26, O44/Ü19, Ü194, Ü195, Ü207, Ü225 vd.). Ayrıca bazı katılımcılar cumhuriyetle ilgili olarak “Ülkemizin var olması ve yaşaması için su, hava, ev gibi temel bir ihtiyaç ve yaşam kaynağı olduğu ve bu yüzden de ondan vazgeçilemeyeceğine” ilişkin beyanlarda bulunmuşlardır (A97, A84, A89, A80/O204, O27, O9, O28, O105, O113 vd.). Bu ifadelerden hareketle katılımcıların cumhuriyet kavramını “*iyi değerlendirilmesi, korunması ve sahip çıkılması gereken, vazgeçilemez olan temel bir ihtiyaç*” olarak algıladıkları

söylenbilir. Katılımcıların çizdikleri resim/karikatürler ve görüşme kayıtları (A7, A92, A97, A153/O44/ Ü19, Ü207 vd.) bu bulguları destekler mahiyettedir.

Cumhuriyet yönetimi olmadan demokrasiyi kurmak ve yaşatmak oldukça zor hatta imkânsız olacaktır. Cumhuriyete sahip çıkılmaması durumunda milli egemenlikten, eşitlikten, hak ve hürriyetlerden yoksun olma gibi birçok tehlikeleri de beraberinde getirecektir. Dolayısıyla milli birlik ve beraberliğin sağlanması zorlaşacaktır. Mustafa Kemal Atatürk'ün “Fertlerin hürriyeti, devletin hâkimiyet ve iradesinin korunmasına bağlıdır. Devlet iradesi felç olursa fertlerin hürriyetini muhafaza edecek hiçbir kuvvet ve vasıta kalmaz. Bundan ötürü hürriyeti yalnız bir taraflı değil, her iki taraflı düşünmek lâzımdır” sözleriyle cumhuriyetin korunmasına da atıfta bulunmuştur (Kocatürk, 2007). Bu noktadan hareketle katılımcıların cumhuriyet hakkında ülkemizin bekası için su, hava, ev gibi temel bir ihtiyaç ve yaşam kaynağı olduğu ve bu yüzden de ondan vazgeçilemeyeceğine yönelik ifadeleri, katılımcıların cumhuriyeti içselleştirmelerinden ve özümsemelerinden kaynaklandığı söylenebilir.

Cumhuriyet kavramına yönelik bir diğer sonuç ise, GD farkı gözetilmeksizin katılımcıların birçoğunun cumhuriyet kavramına ilişkin “Halkı ve milleti karanlık günlerden koruyarak ışıyla aydınlatan (A197, A24, A38, A165, A138, A81, A8/O3, O10, O1, O38/Ü15, Ü95 vd.), devletimizi ve milletimizi koruyup kollayan (O1, O34, O38/Ü183 vd.) bir yönetim biçimi” şeklindeki görüşleridir. Ayrıca katılımcıların bir kısmı cumhuriyet kavramını “Ülkemizin geleceği için milletimize pusula ve harita gibi yol ve yön gösteren; izlenmesi gereken doğru yola götüren ve rahat bir nefes aldırarak geleceği görmesini sağlayan bir yönetim biçimi” olarak ifade etmişlerdir (A224, A246, A79/O94, O171/Ü15, Ü93, Ü160 vd.). Diğer bir bulgu ise bazı katılımcıların cumhuriyet yönetiminin “Herkesi kucakladığı, bu yönetim sayesinde kültürlü ve aydınlanmış bir topluluk oluşacağı” yönündeki görüşleridir (A134/O141/O195/Ü15 vd.). Özellikle alt ve orta GD başta olmak üzere katılımcıların bir kısmı ise cumhuriyet rejiminin “Mustafa Kemal Atatürk'ün bizlere altın mücevheri gibi değerli ve kıymetli bir mirası” olduğunu ifade etmişlerdir (A159, A188/O44, O164, O194 vd.). Bütün bu bulgular birleştirildiğinde katılımcıların genel bir ifadeyle cumhuriyet yönetimini

“Devleti ve milleti koruyan, yaşatan ve bireyleri aynı çatı altında kucaklayan, pusula ve harita görevi görerek topluma aydınlık bir yol ve yön gösteren ve böylelikle milletin rahat nefes almasını sağlayarak kültürlü ve aydınlanmış bir toplumun oluşmasını sağlayan, Atatürk’ün bizlere değerli bir mirası” olarak algıladıkları söylenebilir. Sonuç olarak GD farkı gözetilmeksizin katılımcıların birçoğunun cumhuriyet kavramını *“ışığıyla aydınlatan, devleti ve milleti koruyan, yol ve yön gösteren, doğru yola ve geleceğe götüren, bireyleri kucaklayan, çağdaşlaşmayı sağlayan”* olarak algılarken alt ve orta GD’de *“Atatürk’ün bizlere değerli bir mirası”* olarak algıladıkları söylenebilir. Katılımcıların çizdikleri resim/karikatürler ve bunlara ait görüşme kayıtları (A8, A24, A134, A197, A246/O38, O44, O164, O210/Ü15, Ü95, Ü207 vd.) bu bulguları destekler niteliktedir.

İstiklâl Savaşı’nın kazanılmasından sonra Cumhuriyet yönetim şeklinde getirilen yeniliklerle yaşanan sıkıntıların büyük çoğunluğu ortadan kaldırılmış, birçok alanda devlet ile vatandaş arasındaki ilişkilerin çağdaş ve demokratik bir anlayışla yeniden dizayn edilmiştir. Eğitimde birlik sağlandıktan sonra okulların müfredatı, eğitim öğretim yöntemleri yeniden ele alınarak bilime ve gündelik hayata uygun dersler konularak uygulamalı öğretime önem verilmiştir. Böylelikle çağdaş, ulusal ve bilimsel temellere dayalı bir eğitim sistemi sağlanmaya çalışılmıştır. Cumhuriyet döneminden bugüne kadar okullaşma oranı da oldukça yüksek seviyelere gelmiştir. Dolayısıyla cumhuriyet yönetiminin evrensel etik değerlere yönelen, bilimsel bilginin gücüne önem veren, sanat anlayışını yücelten, bir bilgi-kültür temeli inşa eden dolayısıyla toplumu aydınlatma amacını güden bir hedefinin olduğu söylenebilir. Netice olarak katılımcıların Mustafa Kemal Atatürk’ün kendi deyiimiyle en büyük eserim dediği cumhuriyeti *“ışığıyla aydınlatan, devleti ve milleti koruyan, yol ve yön gösteren, doğru yola ve geleceğe götüren, bireyleri kucaklayan, çağdaşlaşmayı sağlayan Atatürk’ün bizlere değerli bir mirası”* olarak algılamaları olumlu olarak kabul edilebilir.

Ulusoy ve Yelken’in (2009) yaptığı çalışmada dördüncü sınıf öğrencileri *“Cumhuriyet denince aklıma vatanımız, Mustafa Kemal Atatürk ve barış geliyor”*

şeklinde kavramla ilgili yüzeysel bir ifadede bulunmuşlardır. Bu sonuç bu çalışmanın bulgusuyla örtüşmektedir.

Literatürde bu çalışmanın ve yukarıdaki çalışmaların bulgularıyla örtüşmeyen araştırmalar da görülmüştür. Özcan'ın (2010) yaptığı çalışmada ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi programında yer alan “Adım Adım Türkiye” ünitesindeki “cumhuriyet” kavramında tam öğrenme alt sınırının (%70) üzerine çıkamadıkları görülmüştür. Ulusoy ve Erkuş'un (2015) ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerine yönelik yaptıkları araştırmada öğrencilerin cumhuriyet kavramını tam olarak algılayamadıkları görülmüştür. Ulusoy ve Yelken'in (2009) yaptığı çalışmada ilköğretim öğrencilerinden “Cumhuriyet kavramının önemini öğrendim” ve “Cumhuriyet ilkesini açıklayabilirim” önermesine dördüncü sınıfların “Katılıyorum”, beşinci sınıfların “Kesinlikle Katılıyorum” seviyesinde görüş belirtmelerine rağmen dördüncü sınıf öğrencilerinin yeterli tanımlamayı yapamadığı ve örnek veremediği görülmüştür. Beşinci sınıf öğrencilerinin ise gerek kavramla ilgili tanımları gerekse verdikleri örnekler, kavramı öğrendiklerini daha net kanıtlarken dördüncü sınıf öğrencilerinin tanımlarının ve örneklerinin daha yüzeysel ve kavram yanılgılarına sahip olduğu görülmüştür. Karadeniz'in (2008) yaptığı araştırmada cumhuriyet kavramını beşinci sınıf öğrencilerinin %57'si bilgi düzeyinde, %71'i kavrama düzeyinde ve %45'si analiz düzeyinde kazanmışlardır. Doğan'ın (2007) yaptığı çalışmada altıncı sınıf öğrencilerinin cumhuriyet kavramını yeterli düzeyde öğrenemedikleri görülmüştür. Fidan'ın (2009) yapmış olduğu araştırmada cumhuriyet kavramına yönelik hazırlanan kavram başarı testi sonucuna göre sekizinci sınıf öğrencileri soruların %53'üne doğru cevap verebilmişlerdir. Bütün bu bilgiler ışığında yukarıdaki bulgular göz önüne alındığında özellikle dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin cumhuriyet kavramına yönelik algılarının yeterli olduğu gibi yetersiz ya da tam öğrenme sınırına yakın oldukları da görülmüştür. Aladağ ve Yılmaz'ın (2014) yaptığı çalışmada cumhuriyet kavramıyla ilgili öğrencilerin ön test sonucunda en çok ilişkilendirdikleri kelimelerin “bayram, Atatürk, vatan” olduğu görülürken, son test sonucunda bu kelimelerin “seçim yapmak, İstiklal marşı, yönetim biçimi, adalet, başbakan” şeklinde değiştiği görülmektedir. Kaya'nın (2011) yaptığı araştırmada yedinci sınıf öğrencileri cumhuriyet kavramını tam olarak açıklayamamış ve kavram

yanılgısına düşmüşlerdir. Sabancı'nın (2008) yapmış olduğu çalışmada yedinci sınıf öğrencilerinin cumhuriyet kavramını demokrasi kavramı ile karıştırdıkları görülmüştür. Nitekim Gözler'in (1998) belirttiği gibi ülkemizde farkına varılmadan cumhuriyet ve demokrasi kavramları özdeşleştirilmekte ve demokrasi ve cumhuriyetin aynı şey olduğu yönünde yerleşik bir inancın olduğu görülmektedir. Buna da öğrencilerin ilkokulda yanlış öğrendikleri bilgiler neden olduğu yorumu yapılmıştır. Kömürcü'nün (2002) yaptığı çalışmada sekizinci sınıf öğrencilerinin %76'sının kavramın anlamını doğru bildiğini tespit etmiş ancak kavramın önemi göz önüne alındığında bu oranın oldukça düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır. Gençmehmetoğlu'nun (2009) yaptığı çalışmada cumhuriyet kavramını öğrenemeyen %20'lik kısımda bazı öğrencilerin kavramı “krallık, mutlakiyet, teokrasi” gibi kavramlarla karıştırmıştır. İlkokul dördüncü sınıftan beri öğretilen kavramın sekizinci sınıf öğrenciler arasında hâlâ başka kavramlarla karıştırılmasının nedeni için bu öğrencilerin dersine giren öğretmenlere bu kavramı kavratmak için nasıl bir yöntem izledikleri sorulmuştur ve kavramın daha çok tanımının verilip geçildiği cevabı alınmıştır. Buradan düz anlatım yöntemiyle verilen derste çocuk zihinsel faaliyetlerini kullanamadığından kavramı da kalıcı bir şekilde öğrenemeyeceği bu çalışmada ortaya çıkmıştır. Ünlü'nün (2011) yaptığı çalışmada sekizinci sınıf öğrencilerinin cumhuriyet kavramını tam anlama oranı %59,18 olarak bulunmuştur. Dolayısıyla kavramı anlama düzeyi yetersiz olarak görülmüştür. Karahan'ın (2009) yaptığı çalışmada lise öğrencilerinin demokrasiyi en iyi ifade eden kavramlar için cumhuriyet kavramını %15 oranında belirtmişlerdir. Bu noktada demokrasinin, halk yönetimi anlamına gelen ve demokrasinin en iyi uygulanabileceği yönetim şekli olarak ifade edilen cumhuriyet yönetimi ile olan teorik ve fiili ilişkisinin bilgi ve önemine yeterince sahip olmadıkları yorumu yapılmıştır. Ayrıca Kurtoğlu'nun (2009) yaptığı çalışmada cumhuriyet kavramına 2005 programında, önceki yıllara göre daha az yer verilmiştir.

Bu çalışmada katılımcıların cumhuriyet kavramını “güçlü ve düzenli bir yönetim biçimi olma, seçimler, temel hak ve özgürlükler, demokrasi, çağdaşlaşma” gibi birçok açıdan ele alırlarken cumhuriyet yönetimlerinin temel ilkelerinden biri olan yasama, yürütme ve yargı güçlerinin birbirinden ayrılması yani güçler ayrılığına, anayasa ve yasaların varlığı ve önemine, farklı yönetim biçimlerine yer vermemiş

olmaları önemli bir eksiklik olarak sayılabilir. Yukarıdaki çalışmalara da bakıldığında her sınıf düzeyindeki öğrencilerin cumhuriyet kavramını bazen yeterli düzeyde öğrenebildikleri görülürken bazen de yeterli bilgiye sahip olmadıkları ve kavrayamadıkları görülmektedir. Dolayısıyla öğrencilerin cumhuriyet kavramını yeterince kavrayamamalarının nedeni olarak kavramın soyut olması, demokrasi gibi başka kavramlarla karıştırılabilir olması, öğretmenlerin kullanmış olduğu öğretim yöntemlerinin yetersiz kalması, kavram öğretimine yönelik etkinliklerin yeterince yapılmaması vb. gibi birçok faktörlerden kaynaklandığı söylenebilir. Sonuç olarak bu çalışmada elde edilen bulgular, yukarıdaki bazı çalışmaların bulgularıyla birlikte değerlendirildiğinde katılımcıların cumhuriyet kavramını birçok açıdan ifade edebildikleri ve doğru algılayabildikleri görülmektedir. Dolayısıyla katılımcıların cumhuriyet kavramına yönelik yeterli olan algılarının, yetersiz algılarından daha fazla ve olumlu olduğu yorumu yapılabilir.

5.2. Demokrasi Kavramına İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Demokrasi kavramına yönelik olarak elde edilen bulgular incelendiğinde, katılımcıların (Alt-Orta-Üst GD) 280 geçerli metafor geliştirdikleri görülmektedir. GD farkı gözetilmeksizin katılımcıların demokrasi kavramına yönelik olarak geliştirdikleri metaforlar, buna bağlı olarak oluşturulan kategoriler, katılımcılar tarafından çizilen resim/karikatürler ve katılımcılarla yapılan görüşmeler incelendiğinde; katılımcıların büyük bir kısmı demokrasi ile ilgili olarak “Demokrasinin benimsenmesi hâlinde toplum yaşamında kadın-erkek eşitliği gibi birçok konuda eşit haklara sahip olunacağına; bireyler arasında ayrımcılığın ve üstünlüğün olmayacağına; bireylerin özgürce hareket edebileceğine; ayrıca demokrasinin özgürlük ve eşitliğe kapı açacağına ve bireylerin daha rahat, daha güvenli, daha huzurlu ve daha aydınlık bir hayata sahip olabileceğine” ilişkin ifadelerde bulunmuşlardır (A101, A177, A105, A200, A181, A159, A199, A197, A98, A126, A161, A168 /O115, O182, O4, O28, O51, O113, O148, O204, O54/Ü2, Ü8, Ü18, Ü165, Ü64, Ü15, Ü39, Ü214, Ü215, Ü226, Ü194, Ü217, Ü35 vd.). Bu ifadelerden yola çıkarak katılımcıların demokrasi kavramını “*eşit hakların ve özgürlüğün var olduğu; rahat, huzurlu ve aydınlık bir yaşam atmosferi*” olarak algıladıkları söylenebilir. Katılımcıların çizdikleri

resim/karikatürler ve görüşme kayıtları (A105, A200, A181, A197, A168/O115, O182, O28, O51, O204/Ü8, Ü18, Ü165, Ü64, Ü39, Ü214, Ü215, Ü194, Ü217, Ü35 vd.) bu algıyı doğrular özelliğindedir. Burada katılımcılar demokrasinin; bireylerin başkalarına zarar vermeden istediği her şeyi yapabilmek demek olan “özgürlük” ile dil, din, ırk, renk cinsiyet, siyasi düşünce ayrımı yapmaksızın herkesin hukuk önünde eşit olmasını ifade eden “eşitlik” boyutuna vurgu yapmışlardır.

Yılmaz ve Çeltikçi’nin (2013) yaptığı çalışmada üçüncü sınıf öğrencilerinin demokrasiyle ilgili verdikleri cevaplarda kavramın ayırt edici özelliklerinden “özgürlük ve yasalar önünde eşitlik” boyutlarına ilişkin örneklerin fazlalığı dikkat çekmiştir. Ayrıca özgürlüğün daha çok “düşündüğünü korkmadan, çekinmeden söyleme” olarak algılandığı görülmüştür. Soydaş’ın (2010) yaptığı çalışmada üçüncü sınıf öğrencileri demokrasi ve demokratik yaşam ile ilgili kavramlara ilişkin metafor oluştururken en fazla “özgürlük” kavramı ile ilgili metafor oluşturmuşlardır. Sadık ve Sarı’nın (2012) yapmış olduğu çalışmada altıncı, yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin demokrasiye yönelik 75 metafor geliştirdikleri ve demokrasiyi çoğunlukla “eşitlik, özgürlük ve adalet” kavramlarıyla eş anlamlı yönetim biçimi olarak algıladıkları görülmüştür. Gürbüz’ün (2006) yaptığı çalışmada yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin demokrasinin unsurları içerisinde en fazla “özgürlük” kavramına ilişkin ifadeler katıldıkları ortaya çıkmıştır. Karatekin ve Elvan’ın (2016) yaptığı çalışmada sekizinci sınıf öğrencilerinin demokrasi kavramını daha çok insan hakları ile ilişkilendirdiği ve bu kategoride öğrencilerin demokrasi kavramını en fazla ilişkilendirdiği ilk üç sözcüğün “eşitlik, özgürlük ve hak” sözcüklerinin olduğu görülmektedir. Karahan’ın (2009) yaptığı çalışmada lise öğrencilerine göre demokrasiyi en iyi ifade eden kavramların “özgürlük” ve “eşitlik” olduğunu ifade etmişlerdir. Gömleksiz, Kan ve Öner’in (2012) yaptığı çalışmada öğretmen adaylarının demokrasinin toplumsal yaşamda gerçek manada uygulanması noktasında eksiklikler olduğunu düşünmesine rağmen temelde demokrasiye ilişkin olarak “eşitlik, özgürlük, çeşitlilik” gibi kavramlara vurgu yaptıkları dolayısıyla “demokrasi” kavramının bilincinde oldukları görülmüştür. Sadık ve Sarı’nın (2011) yaptığı diğer bir çalışmada öğretmen adaylarının demokrasiyle ilgili geliştirdikleri metaforlarının çoğunlukla “eşitlik, bağımsızlık, toplumsal temel ve çokseslilik” temaları altında

toplandığı görülmüştür. Söz konusu çalışmaların sonuçları, bu çalışmanın bulgularıyla uyumluluk göstermektedir. Ayrıca Baltacı ve Uysal'ın (2012) yaptığı çalışmaya göre 2005 müfredatı öncesi yedinci sınıf ders kitabında “özgürlük” kavramı 11 kez kullanılırken 2005 sonrası ders kitabında ise 16 kez kullanıldığı görülmüştür. Bu durumun öğrencilerin demokrasi kavramının özgürlükle ilişkisini öğrenmelerine bir nebze katkı sağlamış olduğu söylenebilir.

Demokrasi kavramına yönelik ulaşılan bir diğer sonuca göre, özellikle alt ve üst GD başta olmak üzere bazı katılımcılar demokrasi kavramı ile ilgili olarak “Kuralları ve ilkeleriyle yönetimin kontrolünü, düzenini sağlayacağını ve devlet kurumlarının uyum içinde çalışabileceğini, halkın birlik-beraberlik ve düzenini sağlamaya katkıda bulunacağını, farklı seslerin ve düşüncelerin kabul görebileceğini ve böylelikle demokrasinin, milletin gücüne güç katacağını” belirten beyanlarda bulunmuşlardır (A23, A45, A131, A84, A102, A252, A109, A227/O15, O100/Ü32, Ü230, Ü5, Ü225, Ü116, Ü230 vd.). Burada katılımcılar demokrasinin; her görüşe, anlayışa, inanışa saygı gösterildiğini ve birden fazla siyasi partinin seçimlere katılarak farklı görüş ve düşüncelerin yönetimde söz sahibi olduğunu ifade eden “çoğulculuk” ile bireylerin seçme ve seçilme haklarıyla yönetime iradesini yansıtarak demokratik uygulamalarla alınan kararların halk tarafından daha kolay benimsendiğini, insanların kendi koydukları kuralları genellikle çiğnemeyeceğini belirten “katılım” anlayışına atıfta bulunmuşlardır. Ayrıca demokrasinin genel anlamda, ilkeleri yoluyla farklı kişilik ve kültürel özelliklere sahip bireylerin, grupların ve toplulukların birlikte yaşamalarına ortam hazırladığını ifade etmişlerdir. Dolayısıyla katılımcıların demokrasiyi “*ilkeleri ve kurallarıyla kontrolü sağlayan; birlik-beraberlik, uyum ve hoşgörüyü sağlayan, milletin gücüne güç katan*” olarak algıladıkları ifade edilebilir. Katılımcıların çizdikleri resim/karikatürler ve görüşme kayıtları (A65, A68, A91 A102/O15, O175/Ü39, Ü34, Ü5, Ü116, Ü226, Ü33 vd.) bu bulguları desteklemektedir.

Tahiroğlu ve Aktepe'nin (2015) yaptığı çalışmada sosyal bilgiler dersinde değer eğitimi yaklaşımlarına göre geliştirilen demokrasi eğitimi etkinliklerinin altıncı sınıf öğrencileri ve öğretmen görüşlerine göre saygı, hoşgörü, adalet ve diğer demokratik değerlerin geliştirilmesine olumlu katkı sağladığı; ayrıca demokrasiye

yönelik olumlu davranışları artırdığı görülmüştür. Gürbüz'ün (2006) yaptığı araştırmada ilköğretim yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin tutum ölçeği içerisinde en fazla katıldıkları görüşün demokrasinin alt boyutlarından olan “hoşgörü” kavramına ait “Bireylerin bir arada huzur içinde yaşamaları için karşılıklı hoşgörü ortamı olmalıdır” ifadesi olduğu saptanmıştır. Dolayısıyla “demokrasinin temelinde karşılıklı anlayış ve güven vardır” ifadesine öğrencilerin %89'u, “demokrasilerde insanların birbirlerine hoşgörülü davranmalarının temelinde karşılıklı saygı vardır” ifadesine %90'ı ve “bireylerin bir arada huzur içinde yaşaması için karşılıklı hoşgörü olmalıdır” ifadesine de % 98'i katılmıştır. Gömleksiz ve Çetintaş'ın (2011) yaptığı çalışmada öğretmen adaylarının kardeş sayısının azaldıkça demokratik tutum puanlarının düştüğü, kardeş sayısının arttıkça demokratik tutumların da arttığı görülmüştür. Kalabalık aile ortamlarında yetişmiş olan bireylerin demokrasinin fonksiyonlarından olan yardımlaşma, hoşgörü, saygı ve sevgi hususunda diğerlerine göre daha çok paylaşım ortamı bulmalarına ve bunları zaman içerisinde içselleştirip, yaşam tarzı haline getirmelerinden kaynaklanabileceği yorumu yapılmıştır. Bu çalışmalardaki sonuçlar, bu çalışmanın bulgularıyla örtüşmektedir.

Demokrasi kavramına yönelik bir başka bulgu ise, özellikle alt ve üst GD olmak üzere katılımcıların büyük bir kısmının demokraside çoğunluk ilkesine ve seçimin önemine yönelik ifadeleridir. Dolayısıyla katılımcılar demokrasilerde “Halkın özgür iradeleriyle herhangi bir baskı altında olmaksızın yöneticilerini kendilerinin seçtiğini, bireylerin seçme ve seçilme haklarının olduğunu, demokratik seçimler yoluyla halkın kendi kaderini çizdiğini ve böylelikle devletin geleceğinin şekilleneceğini” belirtmişlerdir (A30, A120, A128, A83, A152, A154, A251/O168, O171/Ü103, Ü140, Ü17, Ü37, Ü48 vd.). Bu ifadelere dayanarak katılımcıların demokrasiyi “*çoğunluğun seçim yoluyla özgür iradesini kullanarak kendi kaderini belirlediği yönetim biçimi*” olarak benimsedikleri söylenebilir. Burada katılımcılar seçimlerde çoğunluğu elde eden partinin iktidar olmasını, diğer partilerin de muhalefeti oluşturduğunu ifade eden “çoğunluk” ile temsilcilerin seçimle belirlendiğini belirten “seçme-seçilme hakkı” boyutlarına değinmişlerdir. Katılımcıların çizdikleri resim/karikatürler ve görüşme kayıtları (A154, A251/O2, O103/Ü17, Ü103 vd.) bu bulguları destekler niteliktedir.

Yılmaz ve Çeltikçi'nin (2013) yaptığı çalışmada demokrasinin “yönetime katılma” boyutunun üçüncü sınıf öğrencileri tarafından ortak hareket etme ve dayanışma olarak algılandığı belirlenmiştir. Ayrıca sınıfla ilgili alınan kararlarda, örneğin sınıf başkanı seçiminde, öğretmenin isteklerinin değil de öğrencilerin isteklerinin belirleyici olması gerektiğiyle ilgili ifadelerin ağırlıkta olduğu görülmüştür. Soydaş'ın (2010) yaptığı çalışmada üçüncü sınıf öğrencileri demokrasi kavramında demokrasiyi yönetsel açıdan yorumlamayı daha fazla tercih etmişlerdir. Öğrenciler için “yönetimde söz sahibi olmak, yöneticileri seçebilmek, oy kullanmak ve seçimlere katılabilmek” demokrasinin en uygulanabilir örnekleri olarak görülmüştür. Ulu Kalın'ın (2011) yaptığı çalışmada dördüncü sınıf deney grubu öğrencilerinin %56'sı demokrasinin bir “yönetim şekli” olduğunu, %12'si “halkın kendi kendini yönetmesi” şeklinde ifade ederek “demokrasi” kavramını tam anlama yaparak öğrendikleri sonucuna varılmıştır. Karatekin ve Elvan'ın (2016) yaptığı çalışmada sekizinci sınıf öğrencilerinin demokrasi ile ilişkilendirdikleri kategorilerden biri olan “devlet yönetimi” kategorisinde en çok kullandıkları sözcükler “cumhuriyet, seçim ve siyasi partiler” sözcükleri olmuştur. Buna benzer olarak bu çalışmada da öğrenciler “halkın seçimi, seçim, seçme-seçilme hakkı, sınıf başkanlığı seçimi” vb. birçok metafor üretmişlerdir. Söz konusu çalışmaların sonuçları, bu çalışmanın bulgularıyla örtüşmektedir. Baltacı ve Uysal'ın (2012) yaptığı çalışmaya göre 2005 müfredatı öncesi yedinci sınıf ders kitabında “seçim” kavramı 2 kez kullanılırken 2005 sonrası ders kitabında ise 21 kez; “katılma” kavramı 6 kez kullanılırken 2005 sonrası ders kitabında ise 18 kez; “parti” kavramı 1 kez kullanılırken 2005 sonrası ders kitabında ise 6 kez; “kamuoyu” kavramı hiç kullanılmamışken 2005 sonrası ders kitabında ise 22 kez kullanılmıştır. Bu durum öğrencilerin “demokrasi” kavramının unsurlarını öğrenmelerinde olumlu bir rolü olmuş olabilir.

Demokrasi kavramına yönelik diğer bir sonuç ise, GD farkı aranmaksızın katılımcıların bir kısmının “Demokrasiyi benimseyen ülkelerin karanlıklardan kurtularak demokrasinin kılavuzluğunda aydınlık bir yola doğru gelişeceğini ve böylelikle ülkenin daha ileri ve medeni bir toplum oluşabileceğini ve devlet düzeninin her yönden dengede tutulabileceğini” belirten görüşleridir (A4, A3, A10, A153, A194,

A206, A81, A106, A225/O54, O174, O89, O143, O161/Ü226, Ü214, Ü15, Ü43, Ü44, Ü2 vd.). Ayrıca bir kısım katılımcılar, “demokratik ÷lkelerde adaletin daha kolay uygulanabileceğine, bireylere eşit hak ve imkânların sağlanmasıyla adaletin sağlanabileceğine, devlet yöneticilerinin demokratik davranışlara sahip olması hâlinde bunun topluma yansıyabileceğine” ilişkin ifadelerde bulunmuşlardır (A163, A225, A67/O115, O182/Ü64 vd.). Bütün bu bulgulardan hareketle katılımcıların demokrasi kavramını “*÷lkeyi karanlığa düşmekten kurtararak ileriye ve aydınlık bir yola götüren bir kılavuz, devletin düzenini dengeleyen, adaletin sağlandığı bir yönetim*” olarak algıladıkları söylenebilir. Katılımcıların çizdikleri resim/karikatürler ve görüşme kayıtları (A4, A10, A153, A194, A163, A225/O115, O182, O174/Ü64, Ü214, Ü226 vd.) bu algıları doğrulayacak niteliktedir.

Demokratik yönetimlerde herkesin eşit söz hakkına sahip olması ve yönetime eşit katılımının sağlanması ile devlet yönetiminin bir zümrenin, sınıfın, kişilerin eline bırakılmayarak sınıfsız ve kaynaşmış bir toplumun oluşmasına, adalet anlayışının gelişmesine ve milli dayanışmanın artmasına neden olacağı söylenebilir. Demokrasilerde hukuk devleti yurttaşlarına hukuki güvenliği sağlayan, yöneticilerin de hukuka bağlı olduğu devlettir. Dolayısıyla demokrasinin erdemli bir yönetim olup olmadığı adaletle ilişkisi ölçüsünde ortaya çıkacaktır. Katılımcıların algılarının da bu yönde olduğu söylenebilir.

Uygun ve Batur’un (2015) yaptığı çalışmada demokrasi kavramının anlam çerçevesinde yönetim biçimi ve demokratlık olmasına rağmen öğretmen adayları kavrama daha çok hukuksal ve adalet özellikleri yüklemişlerdir. Karahan’ın (2009) yaptığı çalışmada lise öğrencileri demokrasiyi en iyi ifade eden kavramlardan birinin adalet kavramı olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca Sadık ve Sarı (2012), Tahiroğlu ve Aktepe’nin (2015) yaptıkları çalışmalarda da öğrenciler adalet kavramına vurgu yapmışlardır. Bu bulguların sonuçları, bu çalışmanın bulgularını destekler niteliktedir.

Demokrasi kavramına ilişkin bir başka bulgu ise, GD farkı aranmaksızın katılımcıların çoğu demokrasiyle ilgili olarak “Ülkemizin güçlü durabilmesinin demokrasinin gücüne bağlı olduğuna, bunun için de demokrasiye sahip çıkılması

gerektiğine, milletin demokrasiyi özümsemesi ve sahip çıkması hâlinde demokrasinin de milletimizi koruma altına aldığına” yönelik ifadelerde bulunmuşlardır (A32, A43, A134, A185, A129, A202, A160/O175, O191, O46, O177, O194/Ü5, Ü225, Ü116 vd.). Sonuç olarak katılımcıların demokrasiyi *“özümsemiğinde ve sahip çıkıldığında milletini korumaya alan güçlü bir kalkan”* olarak algıladıkları söylenebilir. Katılımcıların çizdikleri resim/karikatürler ve görüşme kayıtları (A185, A/O194, O204/Ü5, Ü116 vd.) bu algıları destekler mahiyettedir.

Bu çalışmada elde edilen diğer bir bulguya göre, GD farkı gözetilmeksizin bazı katılımcılar “Demokrasi sayesinde ülkemizin rahat nefes alabileceğini, devletin yönetilmesinde demokrasinin çok önemli bir unsur olduğunu ve kıymetinin bilinmesinin gerektiğini, demokrasi olmazsa ülkenin beyin ölümünün gerçekleşebileceğini ve rahat bir şekilde yaşamının zorlaşacağını, ülkemizde sorunların yükünü ancak demokrasinin taşıyabileceğini ve çözebileceğini, ayrıca özgürlük ve çağdaşlığın demokrasiyi tamamladığını” belirten görüşlerde bulunmuşlardır (A68, A91, A24/O9, O34, O163, O166/Ü58, Ü112, Ü151 vd.). Bu görüşlerden hareketle katılımcılar demokrasiyi *“ülke sorunlarının çözülerek rahat bir nefesin alındığı, özgürlük ve çağdaşlığın tamamladığı değerli bir sistem”* olarak algıladıkları söylenebilir. Katılımcıların çizdikleri resim/karikatürler ve bunlara ait görüşler (A68, A91/O34/Ü112, Ü151 vd.) bu algıya destek olacak özelliktedir.

İnsanın kendi kabiliyetlerini, becerilerini köreltmeyecek arzularını ve toplumdaki diğer bireylerin yeteneklerini, becerilerini geliştirmesine engel olmayacak isteklerini gerçekleştirilmesi ancak özgürlük anlayışının benimsenmesiyle mümkün olabilir. Bu koşulların sağlandığı toplumsal bir sistem ve düzen içerisinde bireyler ve toplum özgür olabilir. Bu da başka kültürlerin ve kimliklerin kardeşçe yaşayabileceği ortam ve şartların oluşturulmasıyla gerçekleşebilir. Bu anlamda katılımcılarının algılarının olumlu olduğu söylenebilir.

Bu çalışmadaki katılımcıların “demokrasi” kavramına yönelik algılarını destekleyen birçok çalışma mevcuttur. Yılmaz ve Çeltikçi (2013) yaptıkları çalışmada demokrasinin dört temel özelliğinin üçüncü sınıf öğrencilerinin çoğunluğu tarafından

ifade edilebildiğini belirtmişlerdir. Karadeniz'in (2008) yaptığı araştırmada demokrasi kavramını dördüncü sınıf öğrencilerinin %81'i bilgi düzeyinde, %45'i kavrama düzeyinde ve %67'si analiz düzeyinde kazanmışlardır. Tural'ın (2011) yaptığı çalışmada altıncı sınıf öğrencileri demokrasi kavramını doğru biçimde tanımlayarak uygun eşleştirmeler yapabilmışlardır. Aynı şekilde Doğrukök'ün (2004) yaptığı çalışmada altıncı sınıf öğrencileri demokrasi kavramını doğru ve yüksek oranda öğrendikleri görülmüştür. Bu durumun ailenin gelir durumuna ve yaşanan yerleşim birimine bağlı olmadığı görülmüştür. Baltacı ve Uysal'ın (2012) yaptığı çalışmada yedinci sınıf ders kitaplarında demokrasi kavramı 2005 öncesi müfredatta 3 kez, 2005 müfredatında ise 10 kez, yani yaklaşık üç katı geçtiği görülmüştür. Bu durumun öğrencilere yeni ders kitabının eskisine göre daha demokratik bir bakış açısı kazandırmayı amaçladığını düşündüğü ve yeni müfredattaki kavrama yönelik ifadelerin vatandaşların daha katılımcı olduğu bir demokratik rejimi ifade ettiği yorumu yapılmıştır. Er ve Ünal'ın (2015) yaptığı çalışma sonucu 5., 6., 7., 8. ve 9. sınıf ve üstü öğrencilerin demokrasiye ilişkin çizdikleri resimler değerlendirildiğinde; “meclis, seçim, egemenlik ve demokratik değerler” başlıklı temalara ulaşılmış ve bu temaların değerlendirilmesiyle öğrencilerin öne çıkan tercihleri; “TBMM, seçim, seçim sandığı, oy kullanmak, halkın yönetimi, milli egemenlik, hukuk devleti, adalet, özgürlük, düşünceye saygı, eşitlik, uzlaşma ve hoşgörü” olduğu görülmüştür. Bu sonuç, bu çalışma kapsamında GD farkı gözetmeksizin katılımcıların demokrasi kavramına yönelik geliştirdikleri metaforlarla da oldukça benzerlik göstermektedir. Kodaz'ın (2009) yaptığı araştırmada öğretmen adayları “demokrasi” kavramının tanımı, verdikleri örnekler ve gerekçeleri incelendiğinde deney grubunun daha başarılı olduğu bulunmuştur. Ayrıca öğrencilerin kavram başarı testindeki sonuçları incelendiğinde, deney grubunun son testlerde kontrol grubundan daha başarılı olduğu bulunmuştur. Kurtoğlu'nun (2009) yapmış olduğu çalışmada 2005 yılı programına göre hazırlanmış sosyal bilgiler ders kitaplarında demokratik kavramlara daha fazla yer verildiği ve genel olarak hak, özgürlük, hürriyet gibi sözcüklerin kullanım sıklığının da arttığı görülmüştür. Öğrencilerin demokrasi kavramını öğrenmede bu durumun olumlu bir katkısı olmuş olabilir.

Demokrasinin temelinde; özgürlük, eşitlik, adalet, katılımcılık, hoşgörü ve insan hakları kavramları yer almaktadır. Demokrasinin temel ilkeleri egemenliğin kullanılması (halk egemenliği), çoğunluğun yönetimi, siyasal partiler, özgür ve adil seçimler, özgürlük, kanun önünde eşitlik ve temel insan hakları olarak sıralanabilir. Demokratik bir ülkede, bütün kurumlar yapısı ve işleyişi ile birlikte demokratik bir nitelikte olmalıdır. Bu ise ülkenin demokratik yapısının olgunluğuna bağlıdır. Bireylerin demokrasinin ilke ve değerlerini doğru olarak öğrenebilmeleri, ancak devletin ve eğitimin demokratik bir yapıya sahip olabilmesi ve okullarda demokrasi eğitiminin verilmesi ile gerçekleşebilir. İnsan hakları ve düşünce özgürlüğünün evrensel nitelikleriyle benimsenmesi ve yaşatılması demokratik yapı ile mümkün olabilir. Bu durumda özgürlük, eşitlik, adalet, katılımcılık, hoşgörü ve insan hakları gibi demokratik değerler bireylere kazandırılmaya çalışılır (Coşkun, 2011; Gündüz ve Gündüz, 2002; Gürbüz, 2006).

Demokratik ülkelerde devlet milletin güvenlik, huzur ve refahını sağlamakla görevlidir. Mustafa Kemal Atatürk demokrasinin önemini “Bizim milletimiz temelden demokrattır. Kültürünün, geleneklerinin en derin geçmişe ait dönemleri bunu doğrular...Türk milleti, en eski tarihlerde ünlü kurultaylarıyla, bu kurultaylarda devlet başkanlarını seçmeleriyle demokrasi fikrine ne kadar bağlı olduklarını göstermişlerdi” sözleriyle ifade etmiştir (Kocatürk, 2007). Özgürlükle ilgili olarak da “Türkiye halkı yüzyıllardan beri özgür ve bağımsız yaşayan ve bağımsızlığı yaşamının gereği olarak değerlendirmiş bir kavmin kahraman çocuklarıdır. Bu ulus bağımlı yaşamamıştır, yaşayamaz ve yaşamayacaktır” diyerek düşüncelerini belirtmiştir (İnan, 1999). “Bilinmektedir ki Türkiye Cumhuriyeti, demokrasi esasına dayalı bir devlettir. Demokrasi ise esas itibarıyla, siyasi niteliktedir, fikrîdir, ferdîdir, eşitlikçidir” diyerek demokrasinin önemli özelliklerine değinmiştir (İnan, 2015). Ayrıca cumhuriyet yönetimiyle vatandaşlar temel hak ve özgürlüklerden serbestçe yararlanma ve kendilerini geliştirme imkânını bulmuşlardır.

Bu çalışmada ve yukarıdaki söz konusu çalışmalarda elde edilen bulgularla örtüşmeyen araştırmalar da bulunmaktadır. Öktem’in yaptığı (2006) çalışmada dördüncü sınıf öğrencileri “İnsanlığın günümüze kadar geliştirdiği en iyi yönetim

biçimidir. Hoşgörülü, kendi haklarına sahip çıkabilen ve başkalarına saygılı olan insanların yaşama biçimine denir” sorusuna öğrencilerin %46’sı doğru cevap vermişken, beşinci sınıf öğrencilerinin ise %42,8’i doğru cevap vermiştir. Bu durumun öğrencilerin kavramı ezberleme yoluyla öğrenmeye çalışmasından kaynaklandığı, dolayısıyla öğrencilerin kavrama ait bilgiyi zihinlerinde tam olarak oluşturamadıklarını görülmüştür. Ayrıca Doğan’ın (2007) yaptığı çalışmada altıncı sınıf öğrencilerinin demokrasi kavramını yeterli düzeyde öğrenemedikleri görülmüştür. Kavram başarı testi puanlarının öğrencilerin SED’lerine göre farklılaştığı ve bu farklılığın üst ve alt SED grupları arasında ve üst grubun lehine olduğu görülmüştür. Özkaya’nın (2010) yaptığı çalışmada altıncı sınıf öğrencilerinin “demokrasi” kavramına ulaşma oranı %64,1 olarak belirlenmiştir. Kaya’nın (2011) yaptığı çalışmada yedinci sınıf öğrencileri demokrasi kavramını tam olarak açıklayamamış ve kavram yanlışlığına düşmüşlerdir. Aycan’ın (2010) yaptığı çalışmada sekizinci sınıf öğrencilerinin yalnızca %36,4’ünün demokrasi kavramına doğru cevap vermiş ve öğrencilerin kavram yanlışlığına düştükleri görülmüştür. Fidan’ın (2009) yapmış olduğu çalışmada demokrasi kavramına yönelik hazırlanan kavram başarı testi sonucuna göre sekizinci sınıf öğrencileri soruların %53’üne doğru cevap verebilmişlerdir.

Bütün bu bilgiler ışığında yukarıdaki bulgular göz önüne alındığında öğrencilerin demokrasi kavramına yönelik algılarının yeterli olduğu gibi yetersiz olduğunu gösteren çalışmaların olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bu durumun demokrasi kavramının soyut olmasından, “cumhuriyet” gibi başka kavramlarla karıştırılabilir olmasından, öğrenmede bölgesel farklılıklardan, ezbercilik anlayışından, öğretmenlerin kullanmış olduğu öğretim yöntemlerinden vb. birçok nedenlerden kaynaklandığı söylenebilir. Taş ve Coşkun’un (2017) yaptığı çalışmada öğrencilerin demokratik bir rejimin ne olduğu konusunda bazı bilgilerinin olsa da demokratik olmayan rejimin ne olduğu konusunda da yeterli bilgilerinin olmadığı görülmüştür. Demokrasinin belli bir hiyerarşi içinde yer alan karmaşık bir kavram olduğu ve yalnızca bu kavramın öğretilmesinin, tek başına yeterli bir öğrenme sağlayamadığı diğer bir deyişle basit, kısa, düzenli olmayan, bütünlük göstermeyen bilgilerle öğrenilebilecek bir kavram olmadığı için bu eksikliğin giderilmesinin ancak

demokrasinin türdeş kavramlarının da öğretilmesiyle mümkün olabileceği belirtilmiş; ayrıca bu kavramın öğrenilmesinin çok sayıda başka terimlerin de öğrenilmesini gerektirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle demokrasi kavramının bir terim olarak değil terimlerle öğretilmesi gereken bir kavram olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Bu çalışmada katılımcılar özgürlük, eşitlik, adalet, katılımcılık, hoşgörü, insan hakları, halkın egemenliği, çoğunluğun yönetimi, seçme ve seçilme hakkı vs. gibi demokrasi kavramına, ilke ve değerlerine yönelik birçok metafor geliştirdikleri görülmektedir. Ancak katılımcılar demokrasinin temel ilkelerinden olan kuvvetler ayrılığı ilkesine, başka bir deyişle yasama, yürütme ve yargının ayrı organlarda temsil edilmesine yeterince değinmemişlerdir. Sadece, demokratik yönetimlerde “adalet” inancının olacağına yönelik görüşler bildiren katılımcıların yasama ve yürütme erkine, hukuk devletinde yargı bağımsızlığına, devletin yaptığı bütün işlerin yargı denetimine açık olduğuna yönelik bir görüş belirtmemişlerdir. Ayrıca demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerine, okullardaki sosyal kulüp faaliyetlerinin süreçlerine, anayasanın anlam ve önemine yönelik ifadelerde de bulunmamışlardır. Bu durum katılımcılar açısından demokrasi kavramının önemine yönelik bir eksiklik olarak kabul edilebilir.

Sonuç itibarıyla öğrencilerin demokrasi kavramına yönelik algılarının öğrenim seviyelerine göre değiştiği görülmektedir. Öğrencilerin öğrenim seviyelerinin arttıkça kavrama yönelik algılarının daha yeterli ve olumlu olduğu görülmektedir. Demoulin ve Kolstad (2000) yaptıkları çalışmada, sınıf düzeyi yükseldikçe öğretmen adaylarının demokrasi algılarının yükseldiği sonucunu ortaya koymuştur. Bu çalışmada elde edilen bulgular, yukarıdaki bazı araştırmaların bulgularıyla birlikte değerlendirildiğinde katılımcıların “demokrasi” kavramını birçok açıdan doğru değerlendirebildikleri görülmektedir. Dolayısıyla katılımcıların demokrasi kavramına, ilke ve değerlerine yönelik yeterli algılarının, yetersiz algılarından daha fazla ve olumlu olduğu söylenebilir.

5.3. Devlet Kavramına İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Devlet kavramına yönelik olarak elde edilen bulgular incelendiğinde, katılımcıların (Alt-Orta-Üst GD) 274 geçerli metafor geliştirdikleri görülmektedir. GD farkı gözetilmeksizin katılımcıların devlet kavramına yönelik olarak geliştirdikleri metaforlar ve buna bağlı olarak oluşturulan kategoriler, katılımcılar tarafından çizilen resim/karikatürler ve katılımcılarla yapılan görüşmeler incelendiğinde katılımcıların büyük bir çoğunluğu “devlet” kavramı hakkında “Halkını ve milletini destekleyen, kucaklayan, onlara çeşitli imkânlar sağlayan, yardımcı olmaya çalışan koruyucu bir zırh, çatı, sığınak ve yuva; milletin birliği ve beraberliği için, geleceği ve güvencesi için birçok politikaların uygulandığı ve iç ve dış tehlikelerden korunduğu bir kalkan, merhametli bir baba” olarak ifade etmişlerdir (A46, A103, A156, A81, A248, A245, A241, A200, A105, A90, A11, A143, 106, 164, A184, A249, A197/ O104, O116, O143, O196/Ü195, Ü93, Ü54, Ü22, Ü114, Ü29 vd.). Bu ifadelere dayanarak katılımcıların devlet kavramını “*milletin varlık sebebi, vatandaşların iç ve dış tehlikelerden korunduğu bir kalkan, şefkatli bir baba*” olarak algıladıkları yorumu yapılabilir. Katılımcıların çizdikleri resim/karikatürler ve görüşme kayıtları (A46, A81, A105, A106, A164, A184/O104, O143, O196/Ü54, Ü114, Ü93, Ü18 vd.) bu algıyı doğrular niteliktedir.

İnsan ve toplum hürriyetine yönelik dış tehditler devleti oluşturmaya zorlayan toplum dışı etkenlerin başında gelir. Çeşitli gerekçelerle bazı toplumlar başka toplumların topraklarına ve zenginlik kaynaklarına göz koyabilirler. Dolayısıyla devlet, bunları korumak ve ulusun egemenlik hakkını sağlamak için ortaya çıkmaktadır (Doğan, 2007). Dolayısıyla hukuk çerçevesi içerisinde kamunun dışarıya karşı ve içeride güvenliğini korumak, halkın refah ve huzurunu sağlamak devletin görevlerinden biridir. Katılımcılar burada bir siyasal iktidarın ülke içinde güvenliği sağlama, ülke dışında ise bağımsızlığı temsil etme yetkisi ve ayrıcalığı anlamına gelen egemenlik boyutuna vurgu yaparak devleti bir yuva olarak görmeleri, korunma içgüdüğü olarak baba figürünü seçmeleri bu anlamda değerlendirilebilir.

Uygun ve Batur'un (2015) yaptığı araştırmada devlet kavramı öğrenciler tarafından sadece koruma ve yönetim anlamı etrafında algılanmıştır. Öcal ve Kemerkaya'nın (2011) yaptığı çalışmada katılımcıların büyük bir kısmı “devlet”i “ana-baba” kavramı ile özdeşleştirmiştir. Bu çalışma kapsamında GD farkı gözetmeksizin katılımcılar devlet kavramı ile ilgili “ana, ana ocağı, anne kucağı, anne, baba, anne-baba” vs. gibi metaforlar geliştirmişlerdir. Bu bulgular ayrıca Suğur ve Doğru'nun (2010) yetiştirme yurtlarında kalan ergenlerin devlet algılarına ilişkin bulguları ile de örtüşmektedir. Dolayısıyla bu sonuçlar ile, bu çalışmanın bulguları aynı doğrultudadır.

Devlet kavramına yönelik elde edilen bir başka sonuca göre GD farkı aranmaksızın bazı katılımcılar devlet kavramını, “Devletin başında milleti temsil eden devlet başkanının ve yöneticilerinin bulunduğu, halkın yönetildiği ve yönlendirildiği, devlet işlerinin meclis çatısı altında düzenlendiği ve yönetildiği bir yönetim merkezi” olarak ifade etmişlerdir (A79, A112, A201, A231, A101, A172, A122, A159, A187, A74/O59, O34, O175, O210, O94, O157/Ü145, Ü150, Ü5, Ü198, Ü15, Ü113, Ü121 vd.). Ayrıca bazı katılımcılar “Devletimizin köklerinin çok eskilere dayandığı için devletimizi sağlam ve güçlü bulduklarını; savunma, eğitim, adalet ve ekonominin de sağlam ve güçlü olmasının gerektiğini; devlet işlerinin yürümesinin bu duruma bağlı olduğunu, aksi halde varlığımızın yok olabileceğini, vatanımızın elden gidebileceğini” belirtmişlerdir (A1, A129, A10, A44, A239, A84, A153/O28, O150, O53, O174, O154, O148/Ü164, Ü35, Ü21, Ü78, Ü88 vd.). Bu bulgulardan yola çıkılarak katılımcıların devleti “*köklü ve güçlü temelleri olan, bir yöneticisi ve meclisi olan sağlam bir yapı*” olarak algıladıkları söylenebilir. Katılımcıların çizdikleri resim/karikatürler ve görüşme kayıtları (A122, A1, A10, A84, A153, A74/ O174, O196/ Ü5, Ü35 vd.) bu algıyı destekler niteliktedir.

Devletin oluşması için üç unsur gereklidir. İnsan unsuru(halk), toprak unsuru(ülke) ve egemenlik unsuru(egemen bir siyasal otorite) birlikteliğinden oluşan devlet, siyasal bir örgütlenmedir (Demir ve Acar, 2002). Katılımcılar burada devletin bu üç unsuruna da vurgu yapmışlardır.

Mustafa Kemal Atatürk devlet yönetimi hakkında “Millî egemenlik esası üzerinde yönetilen uygar devletlerde kabul edilmiş ve fiilen geçerli bulunan esas, milletin genel isteklerini en çok temsil eden ve bu isteklerin bağlı olduğu yarar ve gerekleri, en yüksek güçle ve yetkiyle yapabilecek siyasî grubun, devlet işlerinin yürütülmesini üzerine alması ve bu sorumluluğu en yüksek liderinin omuzuna bırakması ilkesinden oluşur. Zaten bu şartları kazanamayan bir hükümet görev yapamaz” diyerek milletin çoğunluğunu temsil eden ve kendi amacı belli olan partinin, hükümeti kurma sorumluluğunu üzerine alarak kendi amaç ve ilkelerini memlekette uygulaması gerektiğini ifade etmiştir (Atatürk, 2009). “Gerçi, asıl olan millettir, toplumdur. Onun da genel iradesi, Meclis’te belirir; bu her yerde böyledir. Fakat, bireyler de vardır. Meclis, memleket ve devlet işlerini bireylerle, kişilerle yapmaktadır. Her devletin işlerini yöneten kişi ve kişiler meydandadır. Gerçeği, anlamsız görüşlerle inkâra yer yoktur” diyerek devlet yönetiminde bireylere ve yöneticilere atıfta bulunmuştur (Atatürk, 2009). Ayrıca “Memleketin yazgısında tek yetki ve kudret sahibi olan Büyük Millet Meclisi, bu memleketin düzeni için, iç ve dış güvenliği ve dokunulmazlığı için en büyük kefildir. Büyük millî dertler, şimdiye kadar ancak Büyük Millet Meclisi’nde çözüme kavuşarak son buldu. Gelecekte de yalnız orada kesin önlemlerini bulabilecektir. Türk milletinin sevgi ve bağlılığı daima Büyük Millet Meclisi’ne yöneldi ve daima oraya yönelecektir” (Sevim, Öztoprak ve Tural, 2006) diyerek Büyük Millet Meclisi’nin önemine vurgu yapmıştır. Katılımcıların görüşlerinin de bu doğrultuda olduğu görülmektedir.

Devlet kavramına ilişkin diğer bir sonuç ise, GD farkı aranmaksızın katılımcıların büyük bir kısmı devlet kavramı için “Devlet yapısında sistematik bir düzenin olduğuna, devlet kurumlarının işbirliği içerisinde yardımlaşarak uyumlu bir şekilde çalıştığına, bu kurumların da kendi içerisinde görev dağılımlarının, iş bölümünün ve kurallarının olduğuna ve sorumlu yöneticilerin koordineli biçimde çalışmaları gerektiğine, her devlet görevlisinin görevini iyi yapmasına, aksi durumda devlet organlarının birinde gelebilecek bir sorunun, diğer organları da olumsuz etkileyebileceğine ama buna rağmen bir şekilde devlet işlerinin bir saatin çarkları gibi işleyip yürüyeceğine” yönelik ifadelerde bulunmuşlardır (A121, A141, A157, A35, A24/O115, O1, O24, O61, O160, O192/Ü52, Ü56, Ü154, Ü166, Ü201 vd.). Bu

bağlamda katılımcıların devlet kavramını “*sistematik, hiyerarşik, uyumlu, düzenli birimleri ve iş bölümü olan; sorumluluk gerektiren ve sürekli olan*” olarak algıladıkları belirtilebilir. Katılımcıların çizdikleri resim/karikatürler ve bunlara ait görüşme kayıtları (A35, A74, A67/O160/Ü56, Ü32, Ü201 vd.) bu sonucu desteklemektedir. Mustafa Kemal Atatürk “Herkes millî görev ve sorumluluğunu bilmeli, memleket sorunları üzerinde o anlayışla, düşünüp çalışmayı alışkanlık haline getirmelidir” (Soyak, 2018); “Millet işlerinde her bireyin zihninin, başlı başına çalışma içine girmesi gerekir”, “Milletimiz her güçlük ve zorluk karşısında, durmadan ilerlemekte ve yükselmektedir. Büyük Türk milletinin bu yoldaki hızını, her yolla artırmaya çalışmak, bizim, hepimizin en kutlu görevimizdir” ve “Millete efendilik yoktur; hizmet etme vardır. Bu millete hizmet eden, onun efendisi olur” (Sevim, Öztoprak ve Tural, 2006) şeklindeki düşünceleriyle devlet yönetiminde görev alan her bireyin nasıl hareket etmesi gerektiğini ve bu konudaki sorumluluğun önemini ifade etmiştir. Bu çalışmadaki katılımcıların da görüşleri bu açıdan olumludur.

Çiftçi ve Tangülü’nün (2012) yaptığı çalışmada sınıf öğretmeni adaylarının devletçilik ilkesiyle ilgili türettikleri metaforlara bakıldığında devlet kavramının sistemleştirici, bütünleştirici ve ayakta tutucu tarafına, günlük hayatta da en çok bu işlevi en temelde yerine getiren aile kurumuyla ilgili metaforlarla benzeşim yaptıkları görülmüş, bu nedenle Türk geleneğinde en küçük sistemli parça olan aile üyelerini devletçilik ilkesiyle benzetmişlerdir. Söz konusu çalışmanın bulgusuyla bu çalışmanın bulguları benzerlik göstermektedir.

Devlet kavramına yönelik bir başka bulgu ise, GD farkı gözetilmeksizin katılımcıların çoğunluğunun devlet hakkındaki “Aynı çatı altında bir araya gelerek yaşadığımız ve toplumsal düzeni sağladığımız geniş bir aile; kendisine sığındığımız huzurlu, güvenli bir ev ve yuva; sahip çıkmadığımız ve korumadığımız takdirde yaşam kaynağımız olan yuvamızın dağılma ya da asimile olma tehlikesi geçirebileceğine” dair ifadeleridir (A68, A237, A83, A91, A29, A100, A150, A108, A225, A7/ O126, O56, O3G, O58, O178, O197, O60, O99, O193/Ü66, Ü99, Ü110, Ü151, Ü95, Ü94 vd.). Bu ifadelerden yola çıkılarak katılımcıların devleti “Korunması ve sahip çıkılması gereken ve aynı çatı altında kendisine sığınarak huzur ve güven bulduğumuz

bir yuva” olarak gördükleri kabul edilebilir. Dolayısıyla katılımcıların devleti *“toplumsal düzeni sağlayan güvenli bir ev, korunması gereken yuva”* olarak algıladıkları söylenebilir. Katılımcıların çizdikleri resim/karikatürler ve bunlara ait görüşme kayıtları (A83, A91, A100/O56, O58, O197, O99/Ü66, Ü110, Ü95, Ü94 vd.) bu bulguyu desteklemektedir. Öcal ve Kemerkaya’nın (2011) yapmış olduğu çalışmada katılımcıların devleti daha çok maddi ihtiyaçlarını karşılayan ve kendilerini koruyan bir olgu olarak gördükleri belirlenmiştir. Bu sonuç ile bu çalışmanın bulgusu benzerlik göstermektedir.

Devlet kavramına ait bir diğer sonuç ise, özellikle alt GD başta olmak üzere bazı katılımcıların “Devletimizin her dilden, dinden, ırktan insanlara ev sahipliği yaptığını; her türden insanı kucakladığını, böylelikle farklı ses ve notaların bir ezgi içinde uyum, denge ve ahengi sağladığına” yönelik ifadeleridir (A65, A102, A168 vd.) Bu ifadelerden hareketle katılımcıların devleti *“her türden farklı sese kulak veren ve her türlü renkliliği zenginlik kabul eden yapı”* olarak algıladıkları söylenebilir. Burada katılımcıların devletin her dil, din ve ırktan insanlara ev sahipliği yapması yönündeki görüşleri devletin daha çok demokrasi yönüne vurgu yapmaktadır. Çünkü farklı sesler ve düşünceler daha çok demokrasi ilkelerinin özümsemiği ülkelerde görülmektedir. Buradan hareketle bazı katılımcıların ülkemiz yönetiminde demokrasinin hâkim olduğunu düşündükleri söylenebilir.

Bu çalışmada ve yukarıda bahsedilen çalışmalarda elde edilen sonuçlarla örtüşmeyen araştırmalar da bulunmaktadır. Doğan’ın (2007) yaptığı çalışmada altıncı sınıf öğrencilerinin devlet kavramını yeterli düzeyde öğrenemedikleri görülmüştür. Çalışmada kavram başarı testi puanlarının üst ve alt SED grupları arasında farklılaştığı ve farklılığın ve üst grubun lehine olduğu görülmüştür. Özkaya’nın (2010) yaptığı araştırmada altıncı sınıf öğrencilerinin devlet kavramına ulaşma oranı %62,1 olarak belirlenmiştir. Tural’ın (2011) yaptığı çalışmada altıncı sınıf öğrencilerinin devlet kavramına ilişkin çeşitli kavram yanılgılarına sahip oldukları görülse de bu yanılgıların yapılan etkinlik ve uygulamalar neticesinde giderildiği görülmüştür. Ayrıca Doğrukök’ün (2004) yaptığı araştırmada altıncı sınıf öğrencilerinin %84’ünün devlet kavramını doğru olarak bildikleri sonucuna ulaşılmıştır. Kaya’nın (2011)

yaptığı çalışmada devlet kavramı yedinci sınıf öğrencileri tarafından tam olarak açıklanmıştır. Ancak Sabancı'nın (2008) yapmış olduğu araştırmada yedinci sınıf öğrencilerinin devlet kavramını “vatan” kavramı ile karıştırdıkları görülmüştür. Aynı şekilde Akgün'ün (2014) yaptığı çalışmada yedinci sınıf öğrencilerinden devlet kavramını doğru anlayanların oranı %11,1 olarak bulunmuştur. Akşit'in (2016) yaptığı araştırmada yedinci sınıf öğrencilerine devlet kavramının temel boyutları bir bütün olarak öğretilmemiştir. Süreç sonunda devlet kavramına yönelik az bir ilerleme sağlanmıştır. Karatekin ve Elvan'ın (2016) yaptığı çalışmada ise sekizinci sınıf öğrencilerinin demokrasi ile ilişkilendirdikleri kategorilerden biri de devlet kategorisidir. Bu kategoride öğrencilerin demokrasi ile en fazla ilişkilendirdikleri sözcükler “cumhurbaşkanı, başbakan ve halk” sözcükleri olmuştur. Ünlü'nün (2011) yaptığı araştırmada sekizinci sınıf öğrencilerinin devlet kavramını doğru anlama oranı %35,43 olarak bulunmuş ve dolayısıyla tam öğrenme koşulunu sağlayamadıkları görülmüştür. Baltacı ve Uysal'ın (2012) yaptığı çalışmaya bakıldığında 2005 öncesi ve sonrası yedinci sınıf ders kitaplarında en çok geçen kavram devlet kavramıdır. Devlet kavramı eski müfredatta 551 defa, yeni müfredatta 429 defa tekrarlanmıştır. Eski müfredatta devlet kavramının daha çok kullanılmasında Osmanlı'dan bu yana Türk toplumunun siyasal sisteminin geleneksel yönetim yapısı üzerine kurulu olması etkili olmuştur. Bu ifadelerde devlet merkezli, bürokratik yönetim geleneği ön plana çıkmaktadır. 2005 müfredatında, dönemin siyasal ve yönetsel yapısının dünyada yaşanan hızlı ve çok yönlü değişim sonucunda devletin yapısında ve kurumlarında değişikliğe gidilmesi nedeniyle devlet kavramı biraz daha arka plana çekilmiş ve bireyi ön plana çıkaran, daha fazla demokratik değerlerin hâkim olduğu bir anlayış sergilenmiştir. Bu çok yönlü ve hızlı değişim sonucunda devletin işlevlerinin değişmesiyle birlikte bürokratik yapıda ve yönetim anlayışında yeniden yapılanma sürecine girilmiştir. Sonuç olarak devlet kavramı diğer siyasal kavramların toplamının yaklaşık üç katıdır. Bu da göstermektedir ki yaşanan demokratikleşme sürecine paralel olarak devlet, bireye hizmet eden bir kurum konumuna getirilmeye çalışılmış ancak yine de devlet diğer tüm kavramların önünde yer almıştır.

Bu çalışmada devlet kavramına yönelik olarak katılımcılar egemenliğin kullanımına göre sadece demokratik devlete değinmişler, monarşik devlet, aristokratik

devlet; teokratik devlet ve lâik devlet; yapısına göre federatif devlet, üniter devlet ve konfederasyon devlet gibi devlet türlerine hemen hemen hiç değinmemişlerdir. Burada katılımcıların devlet türlerini yeterince iyi bilmedikleri ya da sadece kendi ülkemizi düşünerek farklı örnekler vermeye ihtiyaç duymadıkları yorumu yapılabilir. Bir devletin sembolleri olarak bayrağı, dili, milli marşı, parası, anayasası, başkenti ve milli bayramları sayılabilir. Bu çalışmada katılımcılar “bayrak” ve “bayramlar” gibi metaforlar geliştirirken devlet kategorisinde “Türkçe, İstiklal Marşı, Türk lirası, Anayasa, Ankara” gibi veya bunları çağrıştıran metafor geliştirmemişlerdir. Ayrıca Türkiye Cumhuriyetinin lâik ve sosyal bir hukuk devleti olduğu yönüne, merkeze bağlı yönetim birimlerine, Orta Asya İlk Türk Devletleri ve Türk-İslam devletlerindeki yönetim şekillerine ve yapılarına ilişkin yeterli bir beyanda bulunmamaları devlet kavramına yönelik algılarında önemli bir eksiklik olarak yorumlanabilir.

Bu çalışmada katılımcılar “devlet” kavramını “var olma sebebimiz, koruyuculuk, köklü ve güçlü bir temel, yöneticisi ve meclisi olma, sistematik, hiyerarşik, uyumlu, düzenli birimleri ve iş bölümü olma, sorumluluk gerektirme ve sürekli olma, güvenlik, korunması gereken yapı ve demokratik olması” açısından ele alırlarken “devlet çeşitleri, devletin sembolleri, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olma ve devletin tarihsel boyutları” açısından bir görüşte bulunmamışlardır. Yapılan bazı çalışmalarda görüldüğü gibi devlet kavramı sınıflar bazında ele alındığında kavramı öğrenenler olduğu gibi kavramı öğrenemeyen ya da kavram yanılgısına sahip olan öğrencilerin olduğu görülmektedir. Bu çalışmada elde edilen bulgular, yukarıdaki bazı çalışmaların bulgularıyla birlikte değerlendirildiğinde katılımcıların devlet kavramına yönelik algılarının olumlu düzeyde olduğu söylenebilir. Dolayısıyla devlet kavramına yönelik yeterli algılarının, yetersiz ve eksik algılarından daha fazla ve olumlu olduğu yorumu yapılabilir.

5.4. Milli Egemenlik Kavramına İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

“Milli Egemenlik” kavramına yönelik olarak elde edilen bulgular incelendiğinde, katılımcıların (Alt-Orta-Üst GD) 187 geçerli metafor geliştirdikleri görülmektedir. Katılımcıların geliştirdikleri metaforlar ve buna bağlı olarak

oluşturulan kategoriler, çizdikleri resim/karikatürler ile katılımcılarla yapılan görüşmeler incelendiğinde, özellikle alt GD başta olmak üzere katılımcıların çoğunluğu milli egemenliği “Halk iradesinin direği, ülkemizi karanlıklardan aydınlığa çıkaran bir elektrik gücü, ülkemizi anlaşılmazlıklardan koruyan güçlü bir pazu gücü, aydınlatıcı bir güneş ve mum, ülkemiz için istenmeyen durumlarda bir emniyet kemeri, ülkemizin bekası için çalışan bir akü, milletimizin istenmeyen bir yere çarpmasını engelleyen bir fren; özgürlük, bağımsızlık, demokrasi ve cumhuriyeti kanatlarının gölgesi altına alan ve onları koruyan bir kanat, ayrıca milli iradenin birleşmesiyle milli birlik, beraberlik ve güvenin sağlandığı bir yol” olarak ifade etmişlerdir (A63, A68, A165, A177, A141, A184, A188, A194, A197, A105/O34, O114, O28, O204/Ü33, Ü161, Ü39 vd.). Katılımcıların çizdikleri resim/karikatürler ve görüşme kayıtları (A68, A141, A153, A184, A194, A197, A105/O34, O28, O204/Ü33, Ü215, Ü226 vd.) bu algıyı destekler niteliktedir. Aynı şekilde orta ve üst GD başta olmak üzere çoğu katılımcıların milli egemenlik ile ilgili “Milletin kendi iradesini kullanmasını, kendi kararını hür bir şekilde vermesini ve böylelikle milletin daha çok özgür bir şekilde hareket etme imkânını sağlayan, özgürlüğün kapısını bu şekilde açan bir anahtar, devlet silahının ve millet mermisinin tetiği, bağımsızlığımızın güçlü bir sembolü” olduğuna dair ifadelerde bulunmuşlardır (A91/O175, O89, O115, O201, O46, O102, O3/ Ü16, Ü100, Ü99, Ü116, Ü210, Ü66, Ü35 vd.). Katılımcıların çizdikleri resim/karikatürler ve görüşme kayıtları (A91/O115, O46, O102/Ü16, Ü99, Ü35 vd.) bu bulguyu desteklemektedir. Bütün bu ifadelerden yola çıkarak katılımcıların milli egemenliği “*millet iradesinin direği, aydınlatıcı bir güneş, emniyet kemeri, önemli değerlerimizi koruyan büyük bir güç, milli birlik ve beraberliği sağlayan bir yol, özgürlüğün kapısını açan ortak bir anahtar, devlet silahının ve millet mermisinin tetiği, bağımsız olmanın sembolü*” olarak algıladıkları söylenebilir.

Özgürlüğün dayanak noktası milli egemenliktir. Bir ülkede özgür ve bağımsız bir şekilde yaşayabilmek için milli egemenliğin olması şarttır. Milli egemenlik milletin geleceği hakkındaki kararlarını yine kendisi vermek anlamına gelir. Mustafa Kemal Atatürk “Millî egemenlik öyle bir nurdur ki, onun karşısında zincirler erir, taç ve tahtlar yanar, yok olur. Milletlerin esareti üzerine kurulmuş müesseseler her tarafta yıkılmağa mahkûmdurlar”, “Toplumda en yüksek hürriyetin, en yüksek eşitlik ve

adaletin devamlı şekilde sağlanması ve korunması ancak ve ancak tam ve kat'î mânâsıyla millî egemenliğin kurulmuş bulunmasına bağlıdır. Bundan ötürü hürriyetin de, eşitliğin de, adaletin de dayanak noktası millî egemenliktir. Toplumumuzda, devletimizde hürriyet sonsuzdur. Ancak onun hududu, onu sonsuz yapan esasın korunmasıyla mevcut ve çevrilidir” sözleriyle millî egemenliğin önemine değinmiştir (Atatürk, 2009). Katılımcıların kavram hakkında “aydınlatıcı bir güneş, önemli değerlerimizi koruyan bir güç, milli birlik ve beraberliği sağlayan bir yol, özgürlüğün kapısını açan ortak bir anahtar, bağımsız olmanın sembolü” şeklindeki algıları bu açıdan olumlu olarak değerlendirilebilir.

Yönetimin ya da iktidarın milletin elinde olması anlamına gelen millî egemenlik “milletin üstünde hiçbir güç yoktur” ifadesinin kavramı olma özelliğini taşır. Ulu Kalın'ın (2011) yapmış olduğu çalışmada dördüncü sınıf deney grubu öğrencilerinin %60'ı egemenlik kavramı için “bağımsızlık, özgürlük” cevabını vererek tam anlama yapmış oldukları görülmüştür. Karahan'ın (2009) yaptığı çalışmada lise öğrencilerinin tarih derslerinde demokrasi ile ilgili üzerinde en çok durulan kavramlar sırasıyla “millî egemenlik”, “özgürlük” ve “eşitlik” olmuştur. Burada Türk devriminin millî bağımsızlık ve millî egemenlik değerleri üzerine inşa olmasının doğal bir sonucu olarak bu iki kavram üzerinde daha çok durulduğu görülmüştür. Bu durumun, Türk Kurtuluş Savaşı'nın en önemli hedefinin millî bağımsızlık olmasıyla da ilgili olarak, tarih derslerindeki konuların içeriğine ve hedef davranışlarına yansımış olmasının diğer bir sonucu olarak görülmüştür. Yine aynı şekilde kavram hakkında öğrencilerin %32,5'i “halkı ve devleti birbirine bağlar” ifadesini kullanırken %20'si “özgürlük anlamına gelir” ifadesini kullanmıştır. Burada millî egemenlik kavramının özgürlük ya da halk-devlet arasındaki bağlayıcılığı üzerine ortaya konan açıklamaları da dolaylı olarak millî egemenlik kavramı ile ilişkili ifadeler olarak yorumlanmıştır. Söz konusu bulgular, bu çalışmadaki katılımcıların millî egemenlik için “millî birlik ve beraberliği sağlayan bir yol, özgürlüğün kapısını açan ortak bir anahtar, bağımsız olmanın sembolü” şeklindeki ifadeleriyle aynı doğrultudadır.

“Millî Egemenlik” kavramına yönelik bir başka bulgu, GD farkı gözetilmeksizin katılımcıların büyük çoğunluğunu millî egemenliği “Milletin

gücünün yine kendi üzerine hâkim olmasını sağlayan ortak bir irade, ülkemizin sahibinin kayıtsız şartsız millet olduğunu gösteren ve millet iradesinin birleştiği ortak bir tapu, milletin hiçbir şeye boyun eğmemesini sağlayan ve ona bu gücü veren bir ruh, halkın seçim yoluyla ortak iradesini gösterdiği ve milletin ortak fikirlerinin bulunduğu bir sandık, iyi ve doğru kullanıldığında milletini şaha kaldıracabilecek bir gem” olarak ifade etmişlerdir (A82, A123, A154, A166, A227, A174/O100, O198, O55, O155, O189, O197, O150/Ü155, Ü15, Ü36, Ü121 vd.). Katılımcıların çizdikleri resim/karikatürler ve görüşme kayıtları (A82, A154, A174/O198, O197/ Ü3, Ü36 vd.) bu algıları desteklemektedir. Yine alt ve orta GD başta olmak üzere katılımcıların birçoğunun milli egemenlik hakkında “Milletin kendi iradesini, seçtiği yöneticilere ve milli meclise aktardığını, bu sayede yöneticilerin ve meclisin milli iradeyi temsil ederek ve bu irade gücü yoluyla otoritesini kullanarak ülkemizi yönettiğine, milli iradenin üstünde bir güç olmadığına, yetkisini milletten alan yöneticilerin bu güç sayesinde yönetim konusunda millet üzerinde söz ve hüküm sahibi olduğuna, milletini güçlü kılan bir unsur olduğuna” yönelik beyanlarda bulunmuşlardır (A9, A10, A134, A121, A98, A99, A250, A168 /O193, O30, O51, O180, O100, O99/Ü110, Ü128, Ü106, Ü98, Ü112 vd.). Katılımcıların çizdikleri resim/karikatürler ve görüşme kayıtları (A134, A121, A99, A250/O46/Ü95, Ü110 vd.) bu bulguları desteklemektedir. Bu ifadelerden hareketle katılımcılar milli egemenliği “*sahibinin kayıtsız şartsız milletin olduğu ortak bir iradenin tapusu, ortak bir anlayış ruhu, seçim sonucunda milli iradenin yansıdığı sandık, milletini şahlandıran gem, milli iradenin temsilcilere aktarılacak milli gücün yansıtıldığı güçlü bir unsur*” olarak algıladıkları yorumu yapılabilir.

Milli egemenlik anlayışında millet, kendisini oluşturan bireylerden farklı, onların üstünde bir kişiliğe ve iradeye sahiptir ve egemenlik bu kolektif kişiliğe aittir (Turan ve diğerleri., 2000). Devletin unsurlarından biri olan egemenlik unsuru (egemen bir siyasal otorite) yönetme yetkisini ifade eder ve demokrasilerde egemenlik halka aittir. Halk, hür iradesiyle yönetime katılarak yönetime yön verir. Günümüz demokratik yönetimlerinde halkın iradesi ve egemenliği, belirledikleri temsilciler aracılığıyla gerçekleşir. Halk temsilcilerini seçer ve temsilciler de halk adına yasalar yapar. Dolayısıyla devlet de bu yasalara göre yönetilir. Katılımcıların belirttiği “ortak

irade ve ortak anlayış ruhu ve milli iradenin temsilcilere aktararak milli gücün yansıtıldığı güçlü bir unsur” şeklindeki görüşleri bu kapsamda değerlendirilebilir.

Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye Büyük Millet Meclisi’ni açarak en büyük ideallerinden birisi olan, Türkiye’de milli egemenlik prensibini devletin temel unsurlarından birisi hâline getirirken “Hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir” ifadesiyle de hükümlanlık hakkını ve otoritesini de sadece meclise vermiştir. Bu ifadenin anayasada yer almasıyla da hukuki anlamda güvence altına alınmıştır (Turan ve diğerleri, 2000). Mustafa Kemal Atatürk milli egemenliği bağımsızlık ve demokrasi olarak algılayarak emperyalizme, istibdâda ve esarete karşı milletin haklarını savunmak olarak değerlendirmiştir. Katılımcıların milli egemenlik hakkındaki “iyi ve doğru kullanıldığında milletini şaha kaldırabilecek bir gem” şeklindeki görüşleri bağımsızlık ve demokrasiye sahip çıkma açısından ele alınabilir. Çünkü bağımsızlık ve demokrasiye sahip çıkıldığında siyasi, sosyal ve ekonomik yönden yabancı etkilerden uzak, milli iradeden oluşmuş bir toplum meydana gelecektir.

“Milli Egemenlik” kavramına yönelik elde edilen bir diğer bulgu, GD farkı aranmaksızın katılımcıların büyük bir çoğunluğu milli egemenlik hakkında “Milletin kendi kaderini kendi eliyle çizmesini sağladığı için egemenliğini koruması adına sahip çıkması ve bunun için de gerekli azim ve kararlılığı göstermesi gerektiğine, millet huzurunun ve rahatının milli iradeden ve milli birlikten geçtiğine, aksi hâlde milli iradenin ve bağımsızlığın olmadığı bir yerde milletin bir kafeste hapsolmuş bir kuşa benzeyeceğine, egemenlik gücünün zayıflayabileceğine, ülke topraklarının tehlikeye girebileceğine; ayrıca barış, kardeşlik, dostluk, seçim, sandık, demokrasi, milli irade, güvenli ve rahat bir yaşam ortamı vs. gibi durumların ancak milli egemenliğin millete ait olduğu yerlerde olabileceğine, aksine milletin karar veremediği durumlarda savaş, silah, kan, korku olabileceğine” ilişkin görüşlerde bulunmuşlardır (A235, A130, A3, A49/O120, O137, O204/Ü111, Ü93, Ü180, Ü33, Ü226, Ü215 vd.). Bu görüşlerden hareketle katılımcılar milli egemenliği “*milli birlik ve beraberliğin ve huzurun devamı için kararlılıkla korunması gereken*” olarak algıladıkları söylenebilir. Katılımcıların çizdikleri resim/karikatürler ve görüşme kayıtları (A235, A130, A3/O120, O204/Ü111, Ü215 vd.) bu bulguyu destekleyecek niteliktedir.

Mustafa Kemal Atatürk “Hiç şüphe yok, devletimizin ebedi müddet yaşaması için, memleketimizin kuvvetlenmesi için, milletimizin refah ve mutluluğu için hayatımız, namusumuz, şerefimiz, geleceğimiz için ve bütün kutsal kavramlarımız ve nihayet her şeyimiz için mutlaka en kıskanç hislerimizle, bütün uyanıklığımızla ve bütün kuvvetimizle millî egemenliğimizi muhafaza ve müdafaa edeceğiz”, “Egemenliğine doğrudan doğruya sahip olmanın kıymetini pek iyi anlayan ve pek iyi bilen millet, bu mukaddes egemenliğine karşı baş gösterecek her tehlikeyi kahredecektir” gibi sözleriyle milli egemenliğin korunması gerektiğini ifade etmiştir (Atatürk, 2009). Katılımcıların da milli egemenliğin korunmasına ve “milli birlik ve beraberliğin ve huzurun devamı için kararlılıkla korunması” gerektiğine yönelik görüşleri bu açıdan olumlu kabul edilebilir.

Ulusoy ve Yelken’in (2009) yaptığı araştırmada ilköğretim öğrencilerinden “Sosyal bilgiler dersinde millî egemenlik kavramını öğrendim” önermesine dördüncü sınıfların “Katılıyorum”, beşinci sınıfların “Kesinlikle Katılıyorum” seviyesinde; “Millî Egemenlik kavramını açıklayabilirim” önermesine dördüncü ve beşinci sınıfların “Katılıyorum” seviyesinde görüş belirttikleri görülmektedir. Ancak dördüncü sınıf öğrencileri “Millî Egemenlik” hakkında “Milletimizin egemenliği. Milletın egemenliği. Cumhuriyet. Bayrak.” şeklinde kavramla ilgili yeterli olmayan bir görüş bildirmişlerken beşinci sınıf öğrencileri “Ulusça bağımsız ve özgür olmak. Milletın bağımsızlığı. Egemenliğin millete ait olmasına denir. Bağımsızlık. Milletın Egemenliğinin Kayıtsız Şartsız Olması. Atatürk’ün bize hediye ettiğı bayramlar. Hür yaşamak. İnsanların özgürlüğü. Millî mücadelemizde başarılı olup, egemenliğe ulaşmak” gibi kavramı genel olarak doğru algıladıklarına dair örnekler vermişlerdir. Karadeniz’in (2008) yaptığı çalışmada “ulusal egemenlik” kavramını dördüncü sınıf öğrencilerinin %69’u bilgi düzeyinde, %75’i kavrama düzeyinde ve %54’ü analiz düzeyinde kazandıkları görülürken beşinci sınıf öğrencilerinin ise %54’ü bilgi düzeyinde, %67’si kavrama düzeyinde ve %60’ı analiz düzeyinde kazanmışlardır. Ayrıca Kaldırım’ın (2005) yapmış olduğı araştırmada öğrencilerin okullarının sosyoekonomik düzeyinin yükseldikçe, demokrasi kavramı içerisinde millî egemenlik boyutunu daha iyi anladığı görülmüştür. Kuş ve Çetin’in (2014) yaptığı çalışmada ilköğretim öğrencilerinin demokrasi algısı, “millî egemenlik” alt boyutunda sınıf

düzeyine göre anlamlı bir farklılık göstermiştir. Bu farklılık sekizinci sınıflarda öğrenim görmekte olan öğrenciler lehine çıkmıştır. Baltacı ve Uysal'ın (2012) yaptığı çalışmaya göre 2005 müfredatı öncesi yedinci sınıf ders kitabında “egemenlik” kavramı 3 kez kullanılırken 2005 sonrası ders kitabında ise 22 kez kullanılmıştır. Bu durum öğrencilerin egemenlik kavramını öğrenmelerinde olumlu bir etken olmuş olabilir.

Literatürde bu bulgularla örtüşmeyen çalışmalar da görülmüştür. Öktem'in (2006) yaptığı çalışmada dördüncü sınıf öğrencileri “Egemenlik, bir ülkeyi yönetme gücüdür. Egemenliğin; yani, yönetme gücünün millete ait olmasına denir” sorusuna dördüncü sınıf öğrencilerinin %54,5'i doğru cevap vermişken, beşinci sınıf öğrencilerinin ise %47,2'si doğru cevap vermiştir. Söz konusu kavram ders kitaplarında geniş bir şekilde ele alınmış olmasına rağmen tam öğrenme sağlanamamıştır. Ayrıca her yıl 23 Nisan'da Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nı kutlanmakta ve bu kutlamalarda Ulusal Egemenliğin önemi vurgulanmaktadır. Bu ve benzeri soyut kavramlar öğrenciler tarafından sıkça duyulsa da zihinlerinde kavrama ait tam bir tanımın oluşmadığı görülmektedir. Doğan'ın (2007) yaptığı çalışmada altıncı sınıf öğrencilerinin “milli egemenlik” kavramını yeterli düzeyde öğrenemedikleri görülmüştür. Kavram başarı testi puanlarının öğrencilerin SED'lerine göre farklılaştığı ve bu farklılığın üst ve alt SED grupları arasında ve üst grubun lehine olduğu görülmüştür. Özkaya'nın (2010) yaptığı araştırmada altıncı sınıf öğrencilerinin “milli egemenlik” kavramına ulaşma oranı %36,8 olarak belirlenmiştir. Doğrukök'ün (2004) yaptığı çalışmada altıncı sınıf öğrencilerinin “milli egemenlik” kavramını %51 oranında öğrendikleri görülmüştür. Kaya'nın (2011) yaptığı araştırmada yedinci sınıf öğrencileri “milli egemenlik” kavramını tam olarak açıklayamamış ve kavram yanılığısına düşmüşlerdir. Sabancı'nın (2008) yapmış olduğu çalışmada yedinci sınıf öğrencilerinin “milli egemenlik” kavramını “demokrasi” kavramı ile karıştırdıkları görülmüştür. Ünlü'nün (2011) yaptığı araştırmada sekizinci sınıf öğrencilerinin “egemenlik” kavramını doğru anlama oranı %27,64 olarak bulunmuş ve dolayısıyla tam öğrenme koşulunu sağlayamadıkları görülmüştür. Gençmehmetoğlu'nun (2009) yapmış olduğu çalışmada sekizinci sınıf öğrencilerinin “egemenlik” kavramını doğru anlayabilme açısından genel başarı oranı

düşük bulunmuştur. Aycan'ın (2010) yaptığı araştırmada “egemenlik” kavramının öğrenciler tarafından kazanılma düzeyinin ölçüldüğü soruda, öğrencilerin %56,5'i doğru seçeneğini işaretlemişken “milli egemenlik” kavramını %54,2'si doğru işaretlemiştir. Soru kökünde yer alan yönetme gücünün millete ait olması ifadesinin öğrencileri “cumhuriyet” ve “demokrasi” seçeneklerine yönelttiği ve dolayısıyla araştırmaya katılan öğrencilerin yaklaşık yarısının kavramın anlamını kavrayamadıklarını, yanlış kavramalarından dolayı diğer seçenekleri işaretlediklerini göstermiştir. Karahan'ın (2009) yaptığı çalışmada milli egemenliği lise öğrencilerinin ancak %15'i “halkın yönetime egemen olması” tanımı ile açıklamıştır. Burada kavramın gerçek anlamını bilen öğrenci sayısının azınlıkta kaldığı görülmüştür. Kömürcü'nün (2002) yaptığı çalışmada “egemenlik” kavramının anlamının sorulduğu soruya, araştırmaya katılan öğrencilerin %60'ının doğru cevap verdiğini tespit etmiş ve bu oranın yetersiz olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu durumun, kavramın soyut olması ve örneklendirilmesi zor bir yapısının olmasından kaynaklanabileceği ancak okulların imkânlarının çok iyi olması, ailelerin kültürel ve eğitim yapılarının sağlam olması hâlinde öğrencilerin algı ve ilgi seviyelerini etkileneyeceği değerlendirilmiştir. Kurtoğlu'nun (2009) yaptığı çalışmada “egemenlik” kavramına 2004 programında önceki yıllara göre daha az yer verilmiştir. Bu durumun da olumsuz etkisi olmuş olabilir.

Bu çalışmada katılımcılar “Milli Egemenlik” kavramını “millet iradesi, önemli değerlerimizi koruyucu bir güç, milli birlik ve beraberliği sağlama, özgürlüğün teminatı, bağımsızlığımızın sembolü, ortak bir anlayış ruhu, seçimler, temsilciler” açısından değerlendirirken “Bayrağımız, Türk devletlerindeki yönetim şekli ve egemenlik anlayışlarındaki değişim, farklı yönetim biçimleri” açısından herhangi bir görüş bildirmemişlerdir. Bu durum olumsuz olarak görülebilir. Yapılan bazı çalışmalarda görüldüğü gibi “milli egemenlik” kavramı sınıflar bazında ele alındığında kavramı doğru algılayanlar olduğu gibi kavramı yeterince öğrenemeyen ya da kavram yanılgısına sahip olan öğrencilerin de olduğu görülmektedir. Bu çalışmada elde edilen bulgular, yukarıdaki bazı araştırmaların bulgularıyla birlikte değerlendirildiğinde katılımcıların “milli egemenlik” kavramını birçok açıdan doğru yorumlayabildikleri

görülmektedir. Dolayısıyla katılımcıların “milli egemenlik” kavramına yönelik yeterli algılarının, yetersiz olan algılarından daha fazla ve olumlu olduğu ifade edilebilir.

5.5. Gelenek Kavramına İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Gelenek kavramına yönelik olarak elde edilen bulgular incelendiğinde, katılımcıların (Alt-Orta-Üst GD) 179 geçerli metafor geliştirdikleri görülmektedir. GD farkı gözetilmeksizin katılımcıların geliştirdikleri metaforlar ve buna bağlı olarak oluşturulan kategoriler, katılımcıların çizdiği resim/karikatürler ve katılımcılarla yapılan görüşmeler incelendiğinde, katılımcıların büyük çoğunluğu geleneğin “Kökleri çok eski tarihlere hatta milattan öncesine dayanan; atalarımızdan, büyüklerimizden ve geçmişimizin derinliklerinden günümüze değin nesiller boyunca bizlere aktarılan bir mirası ve dedelerimizin bizlere bir yadigârı olduğuna, her ne kadar bazılarının kaybolmaya yüz tutmuşsa da günümüze kadar gelenlerinin aynen değişmeden kaldığına, geçmiş toplumlara ait davranışları, kutlamaları, giyinişleri, yemekleri, davranışları, yaşam tarzları, oyunları, eşyaları, kültürleri, adetleri vb. birçok bilgileri içerdiğine ve koruduğuna, geçmişe ait bir tapu ve geçmişi hatırlayarak bugünlere taşıma ve yaşama vesilesi, geçmişte yaşamış insanların yaşamları hakkında birçok bilgi barındıran bir özgeçmiş” olduğuna ilişkin ifadelerde bulunmuşlardır (A110, A126, A85, A112, A92, A103, A194, A226, A132/O169, O196, O99, O195, O198, O140, O115, O26, O182, O201/Ü211, Ü218, Ü95, Ü10, Ü46, Ü164, Ü62 vd.). Buradan hareketle katılımcıların geleneği “*kökleri çok eski geçmişe dayanan geçmişin özgeçmişi; atalarımızdan nesiller boyunca bizlere aktarılan korunmuş bir miras, geçmişimize ait tüm hafızayı ve izleri içeren bir tapu, günümüzde de hâlâ yaşayan eski yaşantılar*” olarak algıladıkları söylenebilir. Katılımcıların çizdikleri resim/karikatürler ve görüşme kayıtları (A110, A92, A194/O198, O28, O152/Ü164 vd.) bu algıyı destekler niteliktedir.

Aladağ ve Yılmaz’ın (2014) yaptığı çalışmada öğrencilerin “gelenek” kavramıyla ilgili zihinlerinde oluşan ilk şema “eski oyunlar ve eski eşyalar” şeklinde iken, son testte bu şemaların “gelin alma, Türk yemekleri, oyunlarımız, boğa güreşleri, ata sporları, bayramlarımız, halay çekme vb.” şeklinde değiştiği görülmektedir.

Dolayısıyla yapılan etkinliklerle öğrencilerin sahip oldukları kavram yanılgılarını ve kavramlar hakkındaki yanlış tanımlamalarını gidermede etkili olduğu görülmüştür. Karaçanta'nın (2014) yaptığı araştırmada lisans öğrencilerinin milli değerlere yönelik ürettikleri metaforlar incelenmiştir. “Miras olarak milli değerler” kategorisinde öğrenciler “kültür, gelenek-görenek, bayramlar, dini bayramlar, aileden aktarılan, misafirlikler, örf-adet, köprü, akraba ziyaretleri, geçmişimiz vs.” gibi metaforlar üretmişlerdir. Bazı öğrenciler milli değerlerin gelenek-görenekler olduğunu, bunları yaşatarak milli değerlerimizi koruyacağımızı belirtmişlerdir. Yukarıdaki çalışmaların bulguları, bu çalışmanın bulgularıyla örtüşmektedir.

Gelenek kavramına yönelik bir başka bulgu, GD farkı aranmaksızın katılımcıların çoğunluğunun gelenek ile ilgili “Her milletin geleneklerinin birbirinden farklı ve çeşitli olduğuna, bu durumun ülke içinde şehir ve yöre bazında bile farklılık gösterebileceğine, bu farklılıkların ait olduğu toplumun özelliklerini değişik şekillerde yansıttığına; geleneklerin zaman ve mekâna bağlı olarak gelişebileceğine; ayrıca geleneklerin hayatımıza renk katan ve hayatımızı rengârenk boyayan, sahip çıkıldığı ve yaşatıldığı yeri güzelleştiren; toplumların hayatını yoğunlaştırarak onları daha da olgunlaştıran; içinde bulunduğu toplumda yaşayan insanların hayatına birtakım değişiklikler katarak onların daha rahat nefes almasını sağlayan temiz bir hava; birçok eğlence, aktivite ve güzellikleri içeren toplumsal bir hobi, ayrıca her bir geleneğin müzik notaları gibi farklı güzellikte sesler içerdiğine” yönelik belirttikleri ifadeleridir (A41, A202, A227/ O190, O1, O61, O58, O97, O100 / Ü162, Ü73, Ü88, Ü154, Ü121, Ü72, Ü35 vd.). Bu ifadelerden yola çıkarak katılımcıların geleneği “*bulunduğu topluma, zamana ve mekâna göre değişebilen ve o toplumun özelliklerini yansıtan, hayatı renklendiren, toplumu olgunlaştıran, birçok faaliyetleri içeren toplumsal bir hobi, farklı güzellikte ses veren müzik notaları*” olarak algıladıkları ifade edilebilir. Nitekim katılımcıların çizdiği resim/karikatürler ve görüşme kayıtları (A83, A91/O1, O197, O3/Ü35, Ü72, Ü194 vd.) bu algıyı doğrulamaktadır.

Gelenek kavramına yönelik elde edilen diğer bir bulgu ise, alt GD başta olmak üzere katılımcıların birçoğu gelenek hakkında “Atalarımızın kültürel mirasını ve birikimini bizlere gösteren bir ayna, kültürümüzü tanıtan bir kimlik, içinde bulunduğu

toplum hayatını biçimlendiren ve kültürümüzden beslenerek insanlarımız arasındaki bağları sağlamlaştırabilen bir ihtiyaç, milli kültürümüzü belirlemede millet kaleminin mürekkebi, geçmişimizden ve halk kültürümüzden beslenen bir ağaç, insanlarımızın davranışlarını belirleyen toplumsal bir kişilik” olarak görüş bildirmeleridir (A49, A246, A8, A2, A105, A154, A91/O114, O95/Ü99). Bu görüşlerden hareketle katılımcılar geleneği “*Geçmişin aynası, kültürümüzü tanıtan kimlik, kültürümüzden beslenerek insanlar arası bağları kuvvetlendiren ve biçimlendiren bir ihtiyaç, toplumsal bir kişilik*” olarak algıladıkları söylenebilir. Katılımcıların çizdikleri resim/karikatürler ve görüşme kayıtları (A8, A105, A154, A91/O126 vd.) bu bulguyu destekler özelliktedir.

Gelenek kavramına ilişkin ulaşılan bir diğer bulgu ise, GD farkı aranmaksızın katılımcıların birçoğunun gelenek hakkında “Bir ülkenin, milletin, şehrin, toplumun tanınmasını sağlayan faktörlerden biri olan; kendisine, bir miras gibi sıkıca sahip çıkılan ve toplum kültürünün yeni kuşaklara taşınmasını sağladığı için kolayca unutulmayan; kaybolmaması için korunması gereken atalarımızdan bir hatıra; akraba ve mezar ziyaretleri, büyüklerin elini öpme, bayramlık elbiseleri giyme, bayram yemekleri, şeker ve harçlık toplama vs. gibi güzel uygulamaları içeren ve kolayca bırakmadığımız antika eşyalar gibi gittikçe değerlenen tatlı alışkanlıklar ve kurallar” olarak görüş bildirmeleridir (A224, A231, A33, A28, A157/O175, O28, O171, O164, O94, O126/Ü145, Ü170, Ü113, Ü102, Ü105, Ü10, Ü43 vd.). Bu bulgulardan yola çıkarak katılımcıların geleneği “*kolayca unutulmayan, geçmişin korunan hatıraları, güzel davranışlar içeren tatlı alışkanlıklar ve kurallar*” olarak algıladıkları söylenebilir. Katılımcıların çizdikleri resim/karikatürler ve görüşme kayıtları (A224, A69/O28, O171, O126/Ü62, Ü102, Ü20 vd.) bu bulguyu destekler özelliktedir.

Ulusoy ve Erkuş’un (2015) yaptıkları çalışmada ilköğretim dördüncü sınıf öğrencilerinin “gelenek” kavramında genel olarak sorun yaşamadığı görülmüştür. Ayrıca Subaşı’nın (2013) yapmış olduğu çalışmada beşinci sınıf öğrencilerinin “gelenek” kavramını ölçen soruya %94 oranında doğru cevap verdikleri ve bu kavramın öğrencilerin büyük çoğunluğu tarafından öğrenildiği sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla “gelenek” kavramının hem günlük hayatta sık sık karşılaşılabilen hem de

kitaplar içerisinde sıklıkla kullanılan kavram olması nedeniyle öğrencilerin bu kavramı daha iyi öğrenmiş oldukları varsayılmaktadır. Gültekin'in (2016) yaptığı araştırmada öğretmenlerle yapılan görüşmelere göre "gelenek" kavramının diğer kavramlara göre daha kolay öğrenildiği sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenler bu kavramın kavramlarla ilgili öğrencilerin ön bilgilere sahip olması, öğrencilerin bu kavramlarla günlük hayatta iç içe yaşaması, bu kavramın günlük yaşama yakın olması gibi sebeplerden dolayı daha kolay öğrenildiğini belirtmişlerdir. Ayrıca Kurtoğlu'nun (2009) yaptığı çalışmada 2004 programı ile ders kitaplarında; milli kültürle birlikte evrensel kültür öğelerine vurgu yapılmış aynı zamanda kültürel çeşitlilik kavramı kullanılmaya başlanmıştır. Bu durum öğrencilerin geleneksel değerleri öğrenmelerine olumlu bir etkisinin olduğunu düşündürmektedir. Söz konusu çalışmalardaki bulgular, bu çalışmanın bulgularıyla örtüşmektedir.

Bu çalışmanın bulgularıyla örtüşmeyen araştırmalar da mevcuttur. Öktem'in (2006) yaptığı çalışmada beşinci sınıf öğrencileri "Bir toplumda, eskiden kalmış olmaları nedeniyle saygın tutulup kuşaktan kuşağa aktarılan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlara denir" sorusuna öğrencilerin %51,2'si doğru cevap verebilmiştir. Özcan'ın (2010) yaptığı araştırmada ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi programında yer alan "Adım Adım Türkiye" ünitesindeki "gelenek" kavramında tam öğrenme alt sınırının (%70) üzerine çıkmadıkları görülmüştür. Bu durum öğrenci cinsiyetine, öğrenim görülen okula, ailenin ekonomik durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemesi yanında annenin ve babanın eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermiştir. Özkaya'nın (2010) yaptığı çalışmada altıncı sınıf öğrencilerinin "gelenek" kavramına ulaşma oranı %60,5 olarak belirlenmiştir. Sabancı'nın (2008) yapmış olduğu araştırmada yedinci sınıf öğrencilerinin "gelenek" kavramını "değer" kavramı ile karıştırdıkları görülmüştür. Akgün'ün (2014) yaptığı çalışmada ise yedinci sınıf öğrencilerinden "gelenek" kavramını doğru anlayanların oranı %28,1 olarak bulunmuştur. Akşit'in (2016) yaptığı araştırmada yedinci sınıf öğrencilerinin "gelenek" kavramı hakkında ön bilgi ve algılarının sınırlı olduğu ve ancak süreçte yapılan etkinlikler ile az bir ilerleme sağlandığı görülmüştür. Ünlü'nün (2011) yaptığı araştırmada üç okulun sekizinci sınıf öğrencilerinin "gelenek" kavramını anlama oranı %70'in üzerinde iken iki okulunki

ise %70'in altında bulunmuştur. Dolayısıyla kavramı öğrenme ortalaması %69,38 olarak bulunmuştur.

Yukarıdaki sonuçlar değerlendirildiğinde öğrencilerin “gelenek” kavramını doğru algılayabildikleri gibi kavram yanılgılarına sahip oldukları da görülmüştür. Bu durum bazı geleneklerin çok sık yapıldığı için öğrencilerin onları gelenek olarak görmemelerinden dolayı; bazı geleneklerin unutulması veya öğrencilerin daha önceden geleneklerle hiç karşılaşmaması gibi durumlardan dolayı yeterli bilgiye sahip olmadıkları söylenebilir. Ülkemizin yedi farklı coğrafi bölgeye sahip olması ve her bölgenin geleneklerinin farklı farklı olması sonucunda öğrencilerin birçok gelenekleri bilemeyebilecekleri de düşünülebilir. Ayrıca okullarda öğrencilere yeterince çevre incelemesi yaptırılmaması, yerel geleneklere yönelik etkinliklere yer verilmemesi, sözlü tarih çalışmalarının yaptırılmaması gibi durumlar da olumsuz etkenler olarak sayılabilir. Ayrıca sosyal bilgiler ve tarih ders kitaplarında bölgesel bazda, her coğrafi bölgeye ait olan yerel geleneksel kavramlara yeterince yer verilmemesinden dolayı da katılımcılar kavramı tüm boyutlarıyla öğrenememiş olabilir.

Bu çalışmada katılımcılar “gelenek” kavramını “geçmişten gelme, atalarımızdan miras olma, canlılığını sürdürme, değişkenlik, toplumsal özellikleri yansıtma, hayatı renklendirme, toplumu olgunlaştırma, hobi, farklı güzellikler, kültürel kimlik, insanlar arası bağı kuvvetlendirme, ihtiyaç, toplumsal bir kişilik, hatıra olma, tatlı alışkanlıklar ve kurallar” gibi birçok yönlerden değerlendirirken “Türk kültürünün yazılı ve sözlü edebiyat ürünleri, Orta Asya’da yaşayan ilk Türk toplumlarının yaşamlarını ve onların Türk kültürüne katkıları, Orta Asya ilk Türk devletleri ve Türk-İslam devletlerinin Türk kültür, sanat ve estetik anlayışına katkıları, destanlar, diğer milletlerin örf ve âdetlerine hoşgörülü olma, şehir incelemesi yoluyla Türk kültür, sanat ve estetik anlayışı, geleneksel sahne oyunları” gibi birçok geleneklerle ilişkili örneklerle yeterince yer vermedikleri görülmüştür. Bunların dışında katılımcılar geleneklerin yasalarla belirlenmiş türlerinin olduğuna, yaptırım gücünün olduğuna, bazı geleneklerin saçma ve anlamsız olmasına rağmen sırf gelenek diye yaşatılmasına ve bazı geleneklerin de çok anlamlı, erdemli olmasına rağmen günümüzde unutulmasına yönelik herhangi bir görüş bildirmemişlerdir. Yapılan bazı

çalışmalarda görüldüğü gibi gelenek kavramı sınıflar bazında ele alındığında kavramı kavrayanlar olduğu gibi yeterli düzeyde kavrayamayan ya da kavram yanılgısına sahip olan öğrencilerin olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmada elde edilen bulgular, yukarıdaki bazı çalışmaların bulgularıyla birlikte değerlendirildiğinde katılımcıların gelenek kavramını birçok yönden doğru ifade edebildikleri görülmektedir. Dolayısıyla “gelenek” kavramına yönelik algılarının, eksikliklere rağmen genel anlamda olumlu olduğu yorumu yapılabilir.

5.6. Kanıt Kavramına İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

Kanıt kavramına yönelik olarak elde edilen bulgular incelendiğinde, katılımcıların (Alt-Orta-Üst GD) 172 geçerli metafor geliştirdikleri görülmektedir. Katılımcıların kanıt kavramına yönelik olarak geliştirdikleri metaforlar ve buna bağlı olarak oluşturulan kategorileri, katılımcıların çizdiğı resim/karikatürler ve katılımcılarla yapılan görüşmeler incelendiğinde; alt ve orta GD başta olmak üzere katılımcıların büyük çoğunluğu kanıt hakkında “Tarihi gerçeğleri araştırarak izini sürmemizi, eski dönemlerde olmuş olaylar hakkında birçok gerçeğleri açığa çıkararak olayların içyüzünü öğrenmemizi ve anlamamızı sağlayan, tarihi soruların cevabını bulmamızı kolaylaştıran, tarihin derinliklerine yönelik kalmış soru işaretlerini gideren tarihi hatıralar ve izler” şeklinde beyanlarda bulunmuşlardır (A98, A97, A101, A132, A130, A8/O174, O108, O149, O189, O197, O11/Ü8 vd.). Bu ifadelerden yola çıkarak katılımcıların “kanıt” kavramını “*tarihi gerçeğleri ortaya çıkaran, soru işaretlerini gideren, tarihin parmak izleri*” olarak algıladıkları söylenebilir. Katılımcıların çizdikleri resim/karikatürler ve görüşme kayıtları (A132, A8/O174, O149, O189, O197, O11/Ü8 vd.) bu algıyı doğrular özelliğindedir.

Kanıt kavramına yönelik bir başka bulgu ise, GD farkı gözetilmeksizin katılımcıların büyük bir çoğunluğu kanıt kavramı hakkında “Tarihin ilgili dönemine ait verdiğı bilgiler ve ipucularla o dönemin fotoğrafının zihnimizde canlanmasını sağlayan, içerdigi birçok tarihi bilgilerle birçok tarih konusu hakkında ortaya atılan birçok yanlış bilgilerin çürütölmesini sağlayarak doğru olanını günümüze yansıtan bir ayna, tarihte neler olup bittiğini gösteren ayak izleri, tarih sahnesinde rol almış tüm

kişiler ve olaylar hakkında bizlere bilgi veren bir karne, bir bilgi hazinesi” şeklinde ifadelerde bulunmuşlardır (A225, A229, A158, A41, A44, A247, A45, A152/O20, O34, O100, O126, O168/Ü113, Ü32, Ü38, Ü111 vd.). Buradan hareketle katılımcılar kanıt kavramını “*tarihi gerçeklerin fotoğrafını zihnimizde canlandıran, tarihi bilgileri doğru olarak yansıtan bir ayna, tarihin ayak izleri, değerli bilgileri içeren bir karne ve bilgi hazinesi*” olarak algıladıkları yorumu yapılabilir. Katılımcıların çizdikleri resim/karikatürler ve bunlarla ilgili görüşme kayıtları (A44, A152/O4/Ü32, Ü38, Ü111 vd.) bu algıyı destekler özelliktedir.

Kanıt kavramına yönelik ulaşılan diğer bir sonuç ise, daha çok alt GD olmak üzere katılımcıların çoğunun kanıt kavramına yönelik olarak “Şimdiye kadar ortaya çıkarılamamış bilgileri ortaya çıkararak bu bilgileri doğrulayan; bizleri tarihi gerçeklerle buluşturan; verdiği bilgilerle bulunduğu tarih dönenime ait izleri bugüne taşıyan; eldeki mevcut bilgileri destekleyerek doğruluğunu kuvvetlendiren ve tarihsel algılarımızı güçlendiren; tarihsel gerçeklerin ve olguların nedenini, sonucunu ispatlayan; geçmişin hafızası” şeklinde görüş bildirmişlerdir (A219, A226, A248, A88, A97, A188, A164, A15, A66 vd.). Buradan yola çıkarak katılımcıların kanıt kavramını “*verdiği bilgiyle bizleri doğru tarihe götüren, geçmişi bugüne taşıyan, tarihsel bilgileri ispatlayan, geçmiş tarihin hafızası*” şeklinde algıladıkları söylenebilir. Katılımcıların görüşmelerde belirttikleri ifadeler (A66, A226, A31) bu algıyı destekleyebilecek niteliktedir.

Kanıt kavramına yönelik elde edilen bir diğer bulgu ise, GD farkı aranmaksızın katılımcıların büyük çoğunluğu kanıt kavramına yönelik “Geçmiş tarihe yönelik olarak tarihi kalıntıları, mezarları, eserleri, bilinmeyenleri, karanlıkta kalmış birçok noktaları aydınlatarak netleştiren; geçmişimizi daha iyi tanımamızı sağlayarak geleceğimize ışık tutan; geçmişte yaşanmış olayları, savaşları, barışları, antlaşmaları, göçleri vs. ile ilgili yarım kalan bilgilerimizi tamamlayarak daha doğru bir şekilde öğrenmemizi sağlayan ve tarih yolculuğundaki yolumuzu kaybetmemek için rotamızı belirleyen trafik işaretleri” şeklinde görüş bildirmişlerdir (A102, A228, A237, A227, A233, A240, A105, A252, A3, A247/O28, O89, O95, O196/Ü103, Ü164, Ü53, Ü151, Ü16, Ü191, Ü215 vd.). Bu görüşlerden hareketle katılımcılar kanıt kavramını “*tarihin*

karanlık noktalarını aydınlatan, geleceğe ışık tutan, tarih yolculuğunda rotayı belirleyen trafik işaretleri” olarak algıladıkları yorumu yapılabilir. Katılımcıların çizdikleri resim/karikatürler ve görüşme kayıtları (A237, A240/O28, O196/Ü164, Ü53, Ü215 vd.) bu algıyı doğrular özelliğindedir.

Kanıt kavramına ilişkin başka bir bulgu ise, daha çok orta ve üst GD katılımcılarının kanıt kavramına yönelik “Belli bir tarihi döneme ait olgularla ilgili bilinmeyenleri(bulmacaları) çözerek olgunun sonucuna(şifresine) varmamızı sağlayan, tarihsel düşünce parçalarını yapboz parçaları gibi tamamlayarak eksik bilgilerin bütününe ulaşmamızı kolaylaştıran, tarihi düşünce ve bakış açılarımızı değiştirebilen değerli bir yama” şeklindeki ifadeleridir (O162, O33, O115, O204, O167/Ü11, Ü149, Ü170, Ü173, Ü187, Ü80 vd.). Buradan hareketle katılımcılar “kanıt” kavramını “*tarihi bulmacaları çözen bir şifre, eksik kalmış tarihi bilgileri tamamlayan değerli bir yama*” olarak kabul ettikleri söylenebilir. Katılımcıların çizdikleri resim/karikatürler ve görüşme kayıtları (O115, O210/Ü18, Ü80) bu algıyı doğrular niteliktedir.

Özcan’ın (2010) yaptığı çalışmada ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi programında yer alan “Adım Adım Türkiye” ünitesindeki kanıt kavramında tam öğrenme alt sınırının (%70) üzerine çıkamadıkları görülmüştür. Bu durum öğrenci cinsiyetine, öğrenim görülen okula, ailenin ekonomik durumuna göre de anlamlı bir farklılık göstermemişken anne ve babanın eğitim durumuna göre farklılık göstermiştir. Özkaya’nın (2010) yaptığı araştırmada altıncı sınıf öğrencilerinin “kanıt” kavramına ulaşma oranı %75,6 olarak belirlenmiştir. Akgün’ün (2014) yaptığı çalışmada ise yedinci sınıf öğrencilerinden “kanıt” kavramını doğru anlayanların oranı %47,1 olarak bulunmuştur. Aynı şekilde Akşit’in (2016) yaptığı çalışmada yedinci sınıf öğrencilerinin “kanıt” kavramı hakkında ön bilgi ve algılarının sınırlı olduğu ve ancak süreçte yapılan etkinlikler ile belirgin bir ilerleme sağlandığı görülmüştür.

Bu çalışmada katılımcılar kanıt kavramını “tarihi gerçekleri ortaya çıkarma, soru işaretlerini giderme, tarihi bilgilerin doğruluğunu ispatlama, değerli bilgileri

içerme, geçmişi bugüne taşıma, tarihin karanlık noktalarını aydınlatma, geleceğe ışık tutma, tarih yolculuğunda rotayı belirleme, tarihi bilinmeyenleri çözme, eksik kalmış bilgileri tamamlama” gibi çeşitli yönlerden değerlendirme yaparken “kanıt niteliği taşıyan birinci ve ikinci elden kaynaklar, görsel kanıtlar ve materyaller kullanma, eleştirel düşünme, tarihi empati” gibi kanıt kavramına ilişkin görüşler bildirmemişlerdir. Yapılan bazı çalışmalarda görüldüğü gibi kanıt kavramı öğrenim seviyesi açısından ele alındığında kavramı yeterli algılayanlar olduğu gibi kavramı yeterli algılayamayan ya da kavram yanılgısına sahip olan öğrencilerin olduğu görülmektedir. Bu çalışmada elde edilen bulgular, yukarıdaki bazı çalışmaların bulgularıyla birlikte değerlendirildiğinde katılımcıların kanıt kavramını birçok açıdan açıklayabildikleri görülmektedir. Dolayısıyla katılımcıların kanıt kavramına yönelik yeterli algılarının, yetersiz ve eksik algılarından daha fazla ve olumlu olduğu yorumu yapılabilir.

5.7. Kronoloji Kavramına İlişkin Sonuçlar ve Tartışma

“Kronoloji” kavramına yönelik olarak elde edilen bulgular incelendiğinde, katılımcıların kronoloji kavramı ile ilgili (Alt-Orta-Üst GD) 219 geçerli metafor geliştirdikleri görülmektedir. GD farkı gözetilmeksizin katılımcıların kronoloji kavramına yönelik olarak geliştirdikleri metaforlar ve buna bağlı olarak oluşturulan kategoriler, katılımcıların çizdikleri resim/karikatürler ve katılımcılarla yapılan görüşmeler incelendiğinde; katılımcıların büyük çoğunluğu kronoloji kavramı hakkında “Tarihte meydana gelmiş önemli olayları tarih sırasına ya da önem sırasına göre sıralayarak aktaran ve aradığımızı bilgileri daha kolay bulmamızı sağlayan; önemli tarihi olaylar hakkında bizlere gerekli bilgileri açıklayarak fotoğrafın bütününi görmeye yönelik bizlere kolaylık sağlayan, birçok tarih bilgi yığınının içinde kafa karışıklığını gideren tarihi film şeridi; geçmişin haritası” şeklinde beyanlarda bulunmuşlardır (A21, A98, A101, A197, A8, A46, A86, A134, A32, A41, A105, A113, A121, A131/O60, O160, O59, O155, O26, O113/Ü64, Ü84, Ü3, Ü204, Ü99, Ü20, Ü37, Ü53, Ü72 vd.). Bu beyanlardan hareket ederek katılımcıların kronolojiyi “önemli tarihi bilgileri sıralayıcı, kolaylaştırıcı, tarihi film şeridi, tarihin haritası” olarak algıladıkları söylenebilir. Katılımcıların çizdikleri resim/karikatürler görüşme

kayıtları (A8, A134, A41, A105, A121/O59, O26, O113/Ü64, Ü37, Ü53, Ü72 vd.) bu algıyı destekler niteliktedir. Sarıyar'ın (2013) yaptığı çalışmada öğrenciler zaman kavramlarını sıralarken zaman şeridinin sol tarafını geçmiş, ortasını şimdi, sağ tarafını ise gelecek olarak göstermişlerdir. Ablak'ın (2017) yaptığı çalışmada SED farkı gözetilmeksizin sekizinci sınıf öğrencileri zaman ve kronolojiyi algılama becerisini “belli bir sırayı” yansıtan olarak algılamışlardır.

Kronoloji kavramına yönelik başka bir bulgu, GD farkı gözetmeksizin katılımcıların çoğunluğu kronoloji kavramı hakkında “Hangi tarihi olayın nerede, ne zaman, nasıl meydana geldiğini kolaylıkla bize gösterecek şekilde tasarımılandığı, tarihi bilgilerin karışıklık olmayacak şekilde belli bir düzende verildiği, tarihi olayların önemli yerlerine değinerek dikkatleri o noktaya çeken ve böylelikle edindiğimiz bilgileri bir bakışta daha net görmemizi ve anlamamızı sağlayan ve farklı olayların geliştiği bir takvim” şeklinde görüş bildirmişlerdir (A231, A245, A219, A227, A247, A33, A82/O1, O28, O16/Ü133, Ü94, Ü195, Ü200, Ü19, Ü32, Ü150, Ü148, Ü211 vd.). Bu açıdan ele alındığında katılımcıların kronoloji kavramını “*belli bir düzende tasarımılanan, netleştiren ve anlamayı kolaylaştıran, önemli bilgiler içeren bir tarih takvimi*” olarak algıladıkları söylenebilir. Katılımcıların çizdikleri resim/karikatürler ve görüşme kayıtları (A245, A219, A247/O1, O196, O28/Ü200 vd.) bu algıyı doğrular niteliktedir.

Kronoloji kavramına yönelik diğer bir sonuç, GD farkı gözetmeksizin katılımcıların büyük bir çoğunluğu kronoloji kavramı hakkında “Geçmişte yaşanan olaylar hakkında ne zaman, nerede, nasıl, kim gibi soruların cevabını kısaca bizlere vererek tarihi daha kolay anlamamızı, öğrenmemizi, önemli tarihleri kolayca ezberlememizi sağlayan bir tarih günlüğü; geçmiş tarihin birçok bilgisini içeren önemli anlarının çekilmiş bir fotoğrafı, tarih kitabının en önemli bilgilerinin kısa bir özeti, zaman tüneline kısa bir yolculuk yaptıran ve bu yolculuk esnasında bize birçok bilgiyi sunan ve öğreten bir rehber” şeklinde ifadelerde bulunmuşlardır (A107, A133, A68, A99, A168/O147, O192, O95, O28/Ü36, Ü38, Ü35, Ü108, Ü15, Ü10, Ü224, Ü156, Ü204 vd.). Bu ifadelerden yola çıkarak katılımcıların kronolojiyi “*tarihi anlamayı ve öğrenmeyi kolaylaştıran bir rehber, önemli tarihi bilgilerin kısa bir özeti*

ve önemli tarihlerin çekilmiş bir fotoğrafı” olarak algıladıkları söylenebilir. Katılımcıların çizdikleri resim/karikatürler ve görüşme kayıtları (A107, A67, A99, A66/Ü15, Ü36, Ü35, Ü18 vd.) bu algıyı destekleyecek doğrultudadır.

Kronoloji kavramına yönelik diğer bir sonuç ise, özellikle orta ve üst GD olmak üzere katılımcıların kronoloji kavramı hakkında “Bizi tarihte yolculuğa çıkaran, bir zaman sınırı içerisinde belirli bir dönemi noktlayan veya devam ettiren önemli tarihi vakaların başlangıç ve bitişlerini sırasıyla gösteren, zaman geçtikçe yeni olguların eklenebileceği ve tarihin dallanıp budaklanabilen bir ağacı, geçmişi daha iyi izlememizi sağlayan tarihi bir süreç” şeklindeki ifadeleridir (O162, O182, O102, O117, O189/Ü161, Ü80, Ü95, Ü113 vd.). Bu beyanlardan yola çıkarak katılımcıların kronoloji kavramını “*tarihi olayların izlediği süreci gösteren, dallanıp budaklanabilen bir tarih ağacı*” olarak algıladıkları yorumu yapılabilir. Katılımcıların çizdikleri resim/karikatürler ve görüşme kayıtları (O102, O4, O3/Ü80, Ü113 vd.) bu algıyı destekleyecek doğrultudadır.

Ulusoy ve Erkuş’un (2015) yaptıkları çalışmada ilkökul dördüncü sınıf öğrencilerinin kronoloji kavramında genel olarak sorun yaşamadığı görülmüştür. Yılmaz’ın (2008) yaptığı araştırmada beşinci sınıf öğrencileri kronoloji kavramında %77,77 başarı yüzdesi ile tam öğrenme alt sınırı olan %70’in üzerine çıkmışlardır. Ayrıca Tural’ın (2011) yaptığı çalışmada altıncı sınıf öğrencilerinin kronoloji kavramına ilişkin çeşitli kavram yanlışlarına düştükleri görülse de bu yanlışlar uygulama süreci boyunca yapılan etkinliklerle giderilmiş ve sonuç olarak öğrencilerin kavramı en doğru ve anlaşılır biçimde kavradıkları görülmüştür. Söz konusu çalışmaların bulguları ile bu çalışmaların bulguları benzer özelliktedir.

Bu çalışmalarda elde edilen bulgularla örtüşmeyen çalışmalar da bulunmaktadır. Dündar’ın (2007) yaptığı çalışmada üçüncü sınıf öğrencileri “zaman” kavramına yönelik olarak önemli ölçüde kavram yanlışısına düştükleri ve bu yanlışının genel olarak zaman sistemi ile ilgili bilgi olarak değil, zaman kavramını doğrudan açıklama ile ilgili bir durumdan kaynaklandığı görülmüştür. Öktem’in yaptığı (2006) araştırmada dördüncü sınıf öğrencilerinin “Yaşanmış olayların belirli

bir sıralamasının denir” sorusuna %26,4’ü doğru cevap verebilmiştir. Çalışmanın B grubundaki sorulara cevap veren beşinci sınıf öğrencilerinin kronoloji kavramını anlama düzeylerine bakıldığında öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (%70,8) kronoloji kavramına herhangi bir cevap verememiştir. Ayrıca %3,6’sı anlamama düzeyinde, %11,2’si ise kavram yanılgısı düzeyinde cevaplar vermişlerdir. Söz konusu kavram beşinci sınıfta öğretilmesi öngörülen bir kavram olmakla birlikte öğrencilerin %8’i kısmen anlama, %6,4’si ise anlama düzeyinde cevaplar vermişlerdir. Bunun dışında kavramla hiç ilgisi olmayan, ancak farklı sınıflarda farklı öğrenciler tarafından tekrarlanan cevaplar vermişlerdir. Kop ve Katılmış’ın (2016) yaptığı çalışmada beşinci sınıf sosyal bilgiler öğretim programına göre geliştirme düzeyinde verilen ve bir yıl öncesinde öğrencilerin karşısına çıkan “kronoloji” kavramının kazandırılma düzeyini belirlemek amacıyla sorulan soruya öğrencilerin %50,7’si doğru cevap vermiştir. Bu veriden hareketle oluşturmacı yaklaşım temel alınarak hazırlanan sosyal bilgiler öğretim programı içinde verilen tarihi kavramların kazandırılmasında istenilen başarıya, başka bir deyişle dolayısıyla kavramların kazandırılmasında tam öğrenmenin, alt sınırı olan %70’lik başarı oranına ulaşamamıştır. Aynı şekilde Özcan’ın (2010) yaptığı araştırmada ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi programında yer alan “adım adım Türkiye” ünitesindeki “kronoloji” kavramında tam öğrenme alt sınırının (%70) üzerine çıkamadıkları görülmüştür. Bu durum öğrenci cinsiyetine, öğrenim görülen okula, ailenin ekonomik durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Subaşı’nın (2013) yapmış olduğu çalışmada beşinci sınıf öğrencilerinin kronoloji kavramını ölçen soruya %66 oranında doğru cevap verdikleri ve bu kavramın tam öğrenme sınırının altında olması sebebiyle tam olarak öğrenilemediği sonucuna ulaşılmıştır. Özkaya’nın (2010) yaptığı araştırmada altıncı sınıf öğrencilerinin kronoloji kavramına ulaşma oranı %54,1 olarak belirlenmiştir. Akdağ’ın (2010) yaptığı çalışmada altıncı sınıf öğrencilerinin kronoloji kavramını “arkeoloji” kavramı ile karıştırdıkları tespit edilmiştir. Ayrıca Yılmaz ve Çiviler’in (2012) yaptığı çalışmada da altıncı sınıf öğrencilerinin kronoloji kavramına yönelik kavram yanılgısına sahip oldukları saptanmıştır. Akşit’in (2016) yaptığı araştırmada yedinci sınıf öğrencilerinin kronoloji kavramı hakkında ön bilgi ve algılarının sınırlı olduğu ve ancak süreçte yapılan etkinlikler ile belirgin bir ilerleme

sağlandığı görülmüştür. Akgün'ün (2014) yaptığı çalışmada ise yedinci sınıf öğrencilerinden kronoloji kavramını doğru anlayanların oranı %40,5 olarak bulunmuştur. Ablak'ın (2017) yaptığı araştırmada gerek alt gerek orta gerekse üst sosyo-ekonomik düzeyde yer alan bazı katılımcıları zaman ve kronolojiyi algılama becerisini “zorlukları barındıran” olarak algılamışlardır. Akınoğlu ve Arslan'ın (2007) yaptığı çalışmada dokuzuncu sınıf öğrencilerinin %72'si kronoloji kavramının anlaşılmasında güçlük yaşadıklarını belirtmişlerdir. Karahan'ın (2009) yaptığı araştırmada lise öğrencilerinden kendilerine verilen dört farklı dünya tarihinde yaşanmış demokratikleşme hareketlerinin kronolojik olarak sıralamaları istendiğinde öğrencilerin %75'i kronolojik sıralamayı yanlış yapmıştır. Buna göre işlenen konuların zaman yolcuğu içerisindeki neden-sonuç ilişkilendirmelerinin yeterli düzeyde olmadığı görülmüş, dolayısıyla bu olayların üzerinde yeterince durulmaması ihtimalinin öğrencilerin, bilgilerinin kalıcılık seviyesini düşürmüş olabilir yorumu yapılmıştır. Şimşek'in (2006) yaptığı çalışmada öğrencilerin, tarihsel zaman kavramı ve buna bağlı kronoloji bilgi ve becerilerini kazanmalarında yaşa bağlı zihinsel gelişimleri kadar okudukları okulun (içinde bulundukları çevrenin sosyo-ekonomik durumundan kaynaklı) etkili olduğu, tarihsel zaman kavramı ve buna bağlı kronoloji becerilerindeki başarılarının, onların matematik ve dil (Türkçe) başarıları ile ilişkili olduğu görülmüştür. Ayrıca kronoloji becerileriyle (yerleştirme, sıralama, konumlandırma, tarihlendirme, mesafelendirme ve eşzamanlılık) ilgili başarılarının birbiri ile ilişkili olduğu sonucuna varılmış, öğrencilerden bazı istisnalar dışında hepsinin, tarihin ne zaman başladığına ilişkin doğru bilgiye sahip olmadıkları ve tarihsel zaman ya da kronoloji kavramlarının anlamlarını bilmedikleri görülmüştür. Bu durum, konunun öğretiminden kaynaklanan bir eksiklik olarak değerlendirilmiştir. Bununla birlikte genel olarak, çocukların M.Ö.-M.S. kavramlarına uygun işlem yapabilmede başarısızlıklarından oldukları ve bu durumun sınıflara göre dağınık olduğu, ancak üst düzey sosyo-ekonomik çevreyi temsil eden okul öğrencilerinden 7. ve 8. sınıfta okuyanların en fazla başarıyı gösterdikleri bulunmuştur. Bu durumu hem yaşa bağlı zihinsel gelişime hem de konunun öğretiminden kaynaklanan bir eksikliğe bağlamak mümkün görülmüştür. Ayrıca toplam başarıda 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin 4., 5. ve 6. sınıf öğrencilerine göre anlamlı bir şekilde daha başarılı olmasının, öğrenci

merkezli düşünen araştırmacıların üzerinde ısrarla durdukları şey olan “yaşa bağlı meydana gelen zihinsel gelişim” in etkisinden kaynaklandığı sonucuna varılmıştır.

Araştırmalar, zamanı kavramanın onu ifade etmeye bağlı olduğunu göstermektedir. Ancak bu, zamanı açıklamada kullanılan sistemlerin fazlalığından dolayı öğrenciler için güçlük çıkarmaktadır. Herhangi bir tarih ders kitabı incelendiğinde zamanla ilgili terimlerin ve zaman göstergelerinin karmaşık bir ağ oluşturduğu, dolayısıyla öğrencilerin tarihi anlamaları için yönlendirilmesi gerekmektedir. Öğrencilerin zamana ilişkin sözcükleri kullanabilme kabiliyetleri zamanı kavradıklarının en büyük göstergesidir. Çalışmalar, zamana ait günlük kullanımları söyleyebilmenin altı yaş civarında başladığını ve on yaşına gelindiğinde zamanın özel tanımlarının kullanılabilmekte ve belirli dönemlere ait grupların özellikleri bilinmektedir. İnsanlar tarafından ortaya konmuş olan ürünler gibi fiziki kanıtların da bir sıraya konması kronolojinin anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Tarihi ortamların (mimari tarzlar, sokaklar ve çevre düzenlemeleri) öğrencilerin geçmişi yorumlamalarında ve düzenlemelerinde somut kanıtlar sunmaktadır. Zamana yönelik sözcüklerle görsel materyaller arasında bağlantıların kurulması ve etkinliklerin “değişim”i anlatan görüntüler etrafında yapılandırılması da öğrencilerin sıralama becerilerinin gelişmesine, değişimi açıklamalarına, değişimin nedenlerini düşünmelerine ve farklı eğilimlere yönelik öneriler geliştirmelerine imkân tanımaktadır (Güven ve diğerleri, 2014).

Bu çalışmada katılımcılar kronoloji kavramını “önemli tarihi olayları ve bilgileri sıralama, anlamayı kolaylaştırma, film şeridi, zaman şeridi, tarihin haritası, düzenli bir tasarım, tarihi bir takvim, öğretici bir rehber olma, özetleyici bilgi verme, tarihi süreci gösteren bir tarih ağacı” gibi açılardan ele alırlarken “zaman ifadeleri ve terimleri, zamanı gösterme, zaman şeritleri çeşitleri” gibi kronoloji kavramına ilişkin bazı kavramlara değinmemişlerdir. Yapılan bazı çalışmalarda görüldüğü gibi bazı öğrencilerin kronoloji kavramında sorun yaşamazken bazı öğrencilerin de yeterli düzeyde öğrenemedikleri görülmektedir. Bu durum derslerde öğretmenlerin kronolojiye fazla yer vermemelerinden, tarihi olayların ve kişilerin çok fazla olmasından dolayı öğrencilerin tarihleri ezberleyemeyerek tarihler arasında ilişki

kuramamaktan kaynaklandığı düşünülebilir. Ayrıca Bozcan'ın (2002) çalışmasında belirttiği gibi tarih derslerinde kronolojiye fazla sıkı sıkıya bağlı kalınmasının pedagojik anlamda büyük bir yanlışlık olabileceği durumundan da kaynaklanabilir.

Bu çalışmada elde edilen bulgular, yukarıdaki bazı çalışmaların bulgularıyla birlikte değerlendirildiğinde katılımcıların “kronoloji” kavramını birçok yönden yeterli düzeyde ifade edebildikleri görülmektedir. Dolayısıyla katılımcıların “kronoloji” kavramına yönelik algılarının olumlu ve yeterli olduğu yorumu yapılabilir.

5.8. Öneriler

- Bu çalışma kapsamında belirlenen kavramların tümünde öğrencilerin az ya da çok kavram yanlışlarına sahip olduğu görülmüş ve kavramın ne olduğunu aslında çokça duyduğu ve aşına olduğu halde kavram hakkında sahip oldukları bilgilerini yeterince ifade edemeyen öğrenciler gözlenmiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde öncelikle sosyal bilgiler derslerinde tarih konularına yönelik kavramlar hakkında öğrencilerin sahip oldukları ön bilgileri doğru bir biçimde ortaya çıkarılmalı ve yapılacak çalışmalar buna göre belirlenmelidir. Bir kavramın öğretilmesine başlamadan önce o kavramla ilgili temel bilgiler ve ilişkili diğer kavramlar verilerek öğrencilerin esas kavramla bağ kurmaları sağlanmalıdır.
- İlköğretim öğrencilerine özellikle soyut kavramlar farklı ve çeşitli etkinlikler yoluyla kazandırılmalıdır. Bu açıdan öncelikle öğretmenlerin kavramları nasıl öğreteceğini bilmeleri açısından uygulamalı olarak hizmet-içi eğitimler ve kurslara tabi tutulmalıdır. Kavram öğrenme stratejileri hakkında yeterince bilgilendirme yapılmalıdır.
- Cumhuriyet kavramının kazandırılmasında öğrencilere kavramın tanımının ve özelliklerinin verilmesinin yanı sıra özellikle cumhuriyetin bizlere ve ülkemize getirmiş olduğu kazanımların üzerinde durulmalı, bu kazanımların günlük hayatımızdaki uygulamalarına değinilmeli, bu kazanımların kaybedilmesi halinde hayatımızda ne gibi değişiklikler olabileceği gibi çocukları düşünmeye ve değerlendirme yapmaya sevk edecek araştırma ödevleri verilmeli ve sınıfta

tartışılmalıdır. Ayrıca dünya ölçeğinde cumhuriyet yönetim şekilleri ve uygulamalarının nasıl olduğuna yeterince zaman ayrılmalıdır.

- Demokrasi kavramının kazandırılmasında öğrencilere demokrasinin sadece işleyişine yönelik teorik bilgiler değil, uygulamaya dönük somut etkinlikler de yapılmalıdır. Bu kapsamda öğrencilerin demokrasiyi özümsemeleri adına okul ortamında öğrenci temsilcisinin seçimi, sınıf başkanlığı seçimi gibi demokratik uygulamaların sürekli olarak uygulanması, demokratik tutum ve becerilerin kazandırılmasına önem verilmesi gerektiği söylenebilir. Ayrıca öğrencilerin kendilerini ilgilendiren konulara ve kararlara katılımları sağlanmalı, demokratik olan veya olmayan uygulamaların toplum hayatını nasıl etkilediğine yönelik farkındalık oluşturulmalı, öğrencilerin demokratik davranışları ödüllendirilmelidir.
- Devlet kavramının kazandırılmasında; özellikle geçmişte yaşamış olan Türk devletlerinin bugünkü Türk devlet yapısıyla yönetim, ekonomik, siyasal, eğitim, adalet, güvenlik, ordu, gelenek, kültür, toplumsal yaşam, yasalar ve kurallar, değerler, sanat ve estetik, bilim ve bilim insanları gibi bir çok yönlerden kıyaslaması yapılarak verilmelidir.
- Milli Egemenlik kavramının öğretiminde; kavram, ilişkili olduğu diğer kavramlarla birlikte verilmelidir. Milli egemenlik kavramı özellikle demokrasi, cumhuriyet, seçim, bağımsızlık, özgürlük gibi kavramlarla beraber ele alınmalıdır.
- Gelenek kavramının öğretiminde özellikle ülkemizin yedi farklı coğrafi bölgesine ait geleneklere ders ve çalışma kitaplarında daha çok yer verilmelidir. Ancak geleneklerin tanıtımının yanı sıra tarihi geçmişi ve arka planı üzerinde de durulmalıdır. Geleneklerin milli kültür ve ortak mirasın korunması ve kalıcılığının sağlanması adına asırlar boyunca devlet kalmanın ve millet olmanın gereği olduğu; milli birlik ve beraberlik duygusunu pekiştirdiği düşüncesi öğrencilere aşılanmalıdır. Ayrıca öğrencilerin kendi yaşadıkları bölgeye ve ile ait olan gelenekler hakkında araştırma ödevleri verilmelidir. Bu kapsamda gezi etkinlikleri de yapılabilir.

- Kanıt kavramının öğretiminde öğrencilerin özellikle tarih konularında sosyal bilimlerin/tarihin yöntemini kullanarak bir bakış açısını nasıl geliştireceği ve bu açıdan hem geçmişte hem bugün yaşanmış olayları açıklamada, anlamlandırmada ve yorumlamada nasıl kullanacağı öğretilmelidir. Bunun yanı sıra sosyal bilgiler/tarih disiplininin temel yaklaşımı ile metodolojik kavramlarının öğrenciye tanıtılarak bu temelde becerilerin oluşturulmasında yarar vardır. Dolayısıyla öğrencilerin tarihi olayları gündelik yaşam dilinden çok tarihin diliyle konuşabilen bir yardımcının (uzman, akademisyen, öğretmen, ders kitabı vs) rehberliğinde sosyal bilimler/tarih yöntemine ilişkin etkinlikler ve faaliyetler içerisinde yer almalıdır. Ayrıca öğrencilere sosyal bilgi ya da tarihsel bilginin üretilmesinin temelinde kanıtların olduğu fark ettirilmeli, kanıtların güvenilirliğinin sorgulanması ve analizi yoluyla ilgili konulara yönelik bir paradigma geliştirebilecekleri öğretilmelidir.
- Kronoloji kavramının öğretiminde öncelikle tarihi olaylar sıralanıp hangi bilgilerin alınması gerektiğini belirlenmeli, ilgili tarihsel olaylara ilişkin detaylı bir tasvir yapılarak geçmişe yönelik bir çerçeve oluşturulmalıdır. Ayrıca geçmişe yönelik zaman ölçeklerinin kavratılması ve tarihsel içeriğin ilgili zaman dilimiyle kapsamlı bir şekilde ilişkilendirilmesi önem arz etmektedir. İnsan ürünü fiziki kanıtların sıralanması ve tarihi ortamların gezilmesi öğrencilerin kronolojiyi anlamalarına yardımcı olabilir. Zamana yönelik kavramların öğretimi için sınıf içerisinde tartışma ortamı oluşturularak görsel materyaller ve resimler kullanılmalıdır. Bunların dışında kronolojinin daha iyi anlaşılması için mutlaka zaman şeritlerinin birçok türleri, özellikle görsel zaman şeritleri öğrencilere yaptırılarak sınıf içerisinde kullanmaları sağlanmalıdır.
- Ders kitaplarının arkasında yer alan sözlükten ayrı olarak önemli ve anlaşılması zor olabilen soyut kavramların daha geniş tanım, açıklama ve örneğini içeren kapsamlı bir “kavramlar sözlüğü” yazılabilir. Ayrıca kavramların ayırıcı ve ayırıcı olmayan özellikleri de eklenebilir.
- Bu çalışmada sekizinci sınıf öğrencilerinin görüşlerinden yararlanılmıştır. Bunların dışında ilkokul 4. sınıf ve ortaokulun 5.,6. ve 7. sınıf öğrencilerinin,

lise ve üniversite öğrencilerinin, öğrenci velilerinin, öğretmen adaylarının ve sosyal bilgiler/tarih öğretmenlerinin görüşlerinden de yararlanılabilir.

- Eğitim bilimleri alanında farklı ders ve sınıf düzeylerinde öğrenci algılarının ortaya çıkarılmasında metafor ve karikatür/resim kullanımı bir yöntem olarak kullanılabilir.

KAYNAKLAR

- Ablak, S. (2017). *Sosyal bilgiler programındaki becerilere ilişkin öğrenci algılarının incelenmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Acun, F. (2016). *Atatürk ve Türk İnkılap Tarihi*. (14. baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Adeyemi, M. B. (2002). An investigation into the status of the teaching and learning of the concept of democracy at the junior secondary school level in Botswana. *Educational Studies*, 28(4), 385-401.
- Adu-Ampong, E. A. (2016). A metaphor analysis research agenda for tourism studies. *Annals of tourism research*, 57, 248-250.
- Akça, N., Gültekin, F., ve Berk, F. (2016). “Hocam... ne demek?” 8, 11 ve lisans 1. sınıf öğrencilerinin inkılâp tarihine yönelik kavramlara ilişkin bilgileri. *Turkish History Educational Journal*, 5(2), 464-490.
- Akdağ, H. (2014). Sosyal bilgilerin tanımı, amacı, önemi ve Türkiye’deki yeri. R. Turan, A. M. Sünbül ve H. Akdağ. (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar-I* içinde (ss. 1-24), Ankara: Pegem Akademi.
- Akdağ, Ş. (2010). *İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi yeryüzünde yaşam ünitesindeki kavram yanlışlıkları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Akdağ, H., ve Taşkaya, M. S. (2015). Vatandaşlık ve insan hakları eğitiminin sosyal bilgiler öğretimindeki yeri. R. Turan, A. M. Sünbül, ve H. Akdağ. (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar-I* içinde (ss. 279-300), Ankara: Pegem Akademi.
- Akgün, İ. H. (2014). Sosyal bilgiler dersi 7. sınıf kültür ve miras öğrenme alanı Türk tarihine yolculuk ünitesinde geçen kavramların öğrenilme düzeyi. *Turkish*

Studies-International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic, 9(5), 105-116.

Akınoğlu, O., ve Arslan, Y. (2007). Türkiye’de ortaöğretim öğrencilerinin tarih kavramlarını kazanma durumu ve değerlendirilmesi. *Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, 139-154.

Akkaya, E. (2012). *Ortaöğretim öğrenci ve öğretmenlerinin okul ve ideal okul algılarının metafor yoluyla analizi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Akşit, İ., ve Dinç, E. (2015). Sosyal bilgiler dersinde iskan kavramının öğretimi üzerine bir eylem araştırması. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1, 78-87.

Akşit, İ. (2016). *Yedinci sınıf sosyal bilgiler dersinde Türk tarihinde yolculuk ünitesinde geçen bazı kavramların öğrenilmesi sürecinde karşılaşılan sorunların belirlenmesi ve çözümüne yönelik bir eylem araştırması*. Yayımlanmamış doktora tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.

Aktaş, M. C. (2015). Nitel veri toplama araçları. Metin, M. (Ed.). *Kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. (ss. 337-371). Ankara: Pegem Akademi.

Akturan, U., ve Baş, T. (2013). Doküman incelemesi. T. Baş ve U. Akturan (Ed.). *Nitel araştırma yöntemleri içinde*. (s. 117-123). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Akturan, U., ve Esen, A. (2013). Fenomenoloji. T. Baş ve U. Akturan (Ed.). *Nitel araştırma yöntemleri içinde*. (s. 83-89). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Akyol, C. (2017). Metaforların kullanım alanları ve faydaları. Kılcan, B. (Ed.). *Metafor ve Eğitimde Metaforik Çalışmalar İçin bir uygulama Rehberi* (ss. 51-

- 89). Ankara: Pegem Akademi.
- Aladağ, S., ve Yılmaz, E. (2014). Kavramsal değişim metinlerinin öğrencilerin sosyal bilgiler dersindeki kavram yanılgılarını gidermeye etkisi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 163-176.
- Alger, C. L. (2009). Secondary teachers' conceptual metaphors of teaching and learning: Changes over the career span. *Teaching and Teacher Education*, 25(5), 743-751
- Alkış, S. (2014). Sosyal bilgilerde kavram öğretimi. Safran, M. (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi* (s. 69-92). Ankara: Pegem Akademi.
- Altun, A. (2014). İlkokul ve ortaokul öğrencilerinin tarih kavramına ilişkin algılarının yörüngesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*. 14(6), 2305-2326.
- Altun, A., ve Kaymakçı, S. (2016). Zaman ve kronolojinin öğretiminde bir materyal: Zaman şeritleri. *Turkish History Education Journal*, 5(1), 157-192.
- Amer, A. A. (1994). The effect of knowledge-map and underlying training on the reading comprehension of scientific texts. *English for Spesific Purposes*, 13(1), 35-45.
- Arı, R. (2008). *Eğitim psikolojisi* (4. baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Arslan, G. S. (2008). 6. sınıf sosyal bilgiler dersi “yeryüzünde yaşam” ünitesindeki kavramların hatırlama düzeyleri üzerine bir araştırma (Sakarya ili örneği). Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Arslan, S. (2010). *İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde kavram yanılgılarına ilişkin öğretmen görüşleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

- Arslan, M. M., ve Bayrakçı, M. (2006). Metaforik düşünme ve öğrenme yaklaşımının eğitim-öğretim açısından incelenmesi. *Milli Eğitim*, 35(171), 100–108.
- Aslan, S., ve Şeker, K. (2013). Sekizinci sınıf T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi kavramlarının öğretiminde bulmacaların öğrenci başarısına etkisi. *Mediterranean of Journal Humanities*, 3(1), 29-42.
- Ata, B. (2014). Sosyal bilgiler ünitesi kavramı üzerine bazı düşünceler. R. Turan, A. M. Sünbül ve H. Akdağ. (Ed), *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar-I* içinde (ss. 25-42), Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Atatürk, M. K. (2009). *Nutuk*. (1. baskı). Ankara: Evrensel İletişim Yayınları.
- Ay, T. S., ve Fidan, N.K. (2013). Öğretmen adaylarının “kültürel miras” kavramına ilişkin metaforları. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(12), 1135-1152.
- Ayas, A. (2016). Kavram öğrenimi. Çepni, S. (Ed.), *Fen ve teknoloji öğretimi* (ss. 192-218). Ankara: Pegem Akademi.
- Aycan, Y. (2010). *İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde yer alan kavramları anlama düzeyleri ve kavram yanlışları (Gördes örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Aydın, S (2015). Olgu Bilim araştırması. Metin, M. (Ed.). *Kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. (ss. 287-311). Ankara: Pegem Akademi.
- Aydın, F. (2010). Ortaöğretim öğrencilerinin coğrafya kavramına ilişkin sahip oldukları metaforlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 10(3), 1293-1322.
- Aydın, İ.H. (2006). Bir felsefi metafor “Yolda olmak”. *Dinbilimleri Akademik*

Araştırma Dergisi, 6(4), 9-22.

- Aydınlı, H. İ., ve Ayhan, V. (2004). Egemenlik kavramının tarihsel gelişimi perspektifinden iktidarın sınırlandırılması tartışması. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 5(1), 67-84.
- Ayık, Hasan (2009). Düşünceden dile felsefe ve metafor. *Milel ve Nihal*, 6 (1), 55-73.
- Bacanlı, H. (2014). *Sosyal beceri eğitimi*. (5. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Bağışlar, Y. (2006). *İlköğretim okullarında OGM uygulamalarına ilişkin yönetici, öğretmen ve öğrencilerin değerlendirme farklılıkları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Bahar, M. (2003). Biyoloji eğitiminde kavram yanılgıları ve kavram değişim stratejileri. *Kuram ve uygulamada eğitim bilimleri*, 3(1), 27-64.
- Balcı, A. (1999). *Metaphorical images of school: School perceptions of students, teachers, and parents from four selected schools(in Ankara)*. Unpublished doctoral thesis. The Middle East Technical University the Department of Educational Sciences, Ankara.
- Baltacı, C., ve Uysal, M. T. (2012). Türkiye’de bir siyasal sosyalleşme aracı olarak ders materyali: İlköğretim sosyal bilgiler dersi üzerine bir inceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(3), 177-194.
- Barth, J., ve Demirtaş, A. (1997). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara: YÖK Dünya Bankası Milli Eğitimi Geliştirme Projesi.
- Bentley, A. M. (1987). Swazi children's understanding of time concepts: a piagetian study. *The Journal of Genetic Psychology: Research and Theory on Human Development*, 148(4), 443-452.
- Berg, B. L., and Lune, H. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (Çev.

Ed.: Aydın, H.). Konya: Eğitim Kitabevi.

- Berkant, H. G., ve Atmaca, Y. (2013). Altıncı ve yedinci sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının insan hakları ve demokrasi kavramları açısından incelenmesi. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(12), 179-198.
- Berti, A. E., and Andriolo, A. (2001). Third graders' understanding of core political concepts (law, nation-state, government) before and after teaching. *Genetic, Social, and General Psychology Monographs*, 127(4), 346–377.
- Bilgiç, A. T. (2012). *Tarih terimleri sözlüğü* (1. baskı). İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Botha, E. (2009). Why metaphor matters in education. *South African of Education*, 29, 431-444.
- Bozcan, M. (2002). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi tarih konularının öğretiminde öğrencilerin tarih düşüncesinin gelişimi*. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul.
- Bozkurt, O., ve Cansüğü, Ö. (2002). İlköğretim öğrencilerinin çevre eğitiminde sera etkisi ile ilgili kavram yanılgıları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 67-73.
- Briscoe, C. and LaMaster, S.U. (1991). Meaningful learning in college biology through concept mapping. *The American Biology Teacher*, 53(4), 214-219.
- Brown, D. E. (2014). Students' conceptions as dynamically emergent structures. *Science & Education*, 23, 1463-1483.
- Brown, D. E., and Clement, J. (1989). Overcoming misconceptions via analogical reasoning: abstracttransfer versus explanatory model construction. *Instructional Science*, 18, 237-261.

- Bryant, C. J. (1994). *"I think the ones who dropped the tea won" : A qualitative study of social studies misconceptions at the fifth-grade level*. Unpublished doctoral thesis. University of Wyoming the Division of Lifelong Learning and Instruction, USA.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. A., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (18. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Clement, J., Brown, D.E., and Zietsman, A. (1989). Not all preconceptions are misconceptions: finding 'anchoring conceptions' for grounding instruction on students' intuitions. *International Journal of Science Education*, 11, 554-565.
- Candan, A. S. (2015). Tarih derslerinde kavram öğretimi. Demirel, M. (Ed.), *Tarih öğretim yöntemleri* (s. 56-65). Ankara: Pegem Akademi.
- Chambers, S. K., and Andre, J. (1997). Gender prior knowledge, interest and experience in electricity and conceptual change text manipulations in learning about direct current. *Journal of Research in Science Teaching*, 34(2), 107-123.
- Coşkun, M. K. (2011). *Kavram öğretimi*. (1. baskı). Adana: Karahan Kitabevi.
- Csatár, P. (2014). *Data structure in cognitive metaphor research*. Frankfurt: Peter Lang Edition.
- CUSE (Committee on Undergraduate Science Education). (1997). *Science teaching reconsidered: A handbook*. Washington D.C.: National Academy Press.
- Cüceloğlu, D. (2006). *İnsan ve davranışı* (15. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çaycı, B. (2003). *İlköğretim öğrencilerinin (4. ve 5. sınıflar) fen bilgisi dersine karşı olan tutumları ile çevremizi tanıyalım ünitesinde yer alan kavramların öğrenilme düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çaycı, B. (2007). *Kavram öğreniminde kavramsal değişim yaklaşımının etkililiğinin*

- incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çepni, O. (2013). *Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan coğrafya kavramlarına ilişkin öğrenci algılarının incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çiftçi, B., ve Tangülü, Z. (2012). Sınıf öğretmenleri adaylarının Atatürk ilkeleri hakkındaki metaforik algıları. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(8), 381-395.
- Dal, Ö. (2005). *Küçük ve orta boy işletme (kobi) sahiplerinin işletmelerine yaklaşımı*. Yayınlanmamış bitirme tezi. Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demir, Ö., ve Acar, M. (2002). *Sosyal bilimler sözlüğü*. (3. baskı). Ankara: Vadi Yayınları.
- Demirci, N., ve Efe, S. (2007). İlköğretim öğrencilerinin ses konusundaki kavram yanılgılarının belirlenmesi. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 1(1), 23-56.
- Demirezen, S.S. (2011). *Küresel bağlantılar öğrenme alanında yer alan kavramların öğrenilmesinde kavram analizi yönteminin öğrenci başarısı ve tutumuna etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Demoulin, D. F., and Kolstad, R. (2000). Assessing the gains of behavioral dynamics essential for success in a democracy for teacher education students. *College Student Journal*, 34(3), 417-422.
- Denzin, N. K. (1978). *The research art: A theoretical introduction to sociological methods*. (2nd ed.). USA: McGraw-Hill.

- Doğan, O. (2007). *İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler dersi “bir ülke bir bayrak” ünitesindeki kavramların öğrenilmesinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukuroca Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Doğanay, A. (2003). Öğretimde kavram ve genellemelerin geliştirilmesi. C. Öztürk ve D. Dilek (Ed), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi* içinde (ss. 227-255), Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Doğrukök, B. (2004). *İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde yer alan kavramların kazandırılma düzeyi (Konya örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dönmez, C., ve Yeşilbursa, C. C. (2014). Ortaokul öğrencilerinin tarih algısı. *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(3), 415-436.
- Dündar, H. (2007). *Kavram analizi stratejisinin öğrencilerin kavram öğrenme başarıları ve hayat bilgisi dersine ilişkin tutumlarına etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dündar, H. (2015). Sosyal bilgilerde kavram öğretimi. B. Tay ve A. Öcal (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 309-342). Ankara: Pegem Akademi.
- Edmondson, K.M. (1994). Concept maps and the developmant of cases for problem-based learning. *Academic Medicine*, 69(2), 108-110.
- Er, H., ve Ünal, F. (2015). Üstün yetenekli öğrencilerin demokrasiye ilişkin görsel algılarının incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38(2),93-106.
- Erden, M., ve Akman, Y. (2015). *Eğitim psikolojisi gelişim-öğrenme-öğretme* (22. baskı). Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Ergün, M., ve Özsüer, S. (2006). Vygotsky’nin Yeniden Değerlendirilmesi. *Afyon*

- Karahisar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 269-292.
- Eryılmaz, A., ve Sürmeli, E. (2002). Üç-aşamalı sorularla öğrencilerin ısı ve sıcaklık konularındaki kavram yanılgılarının ölçülmesi. *V. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi*, 16-18. Ankara: ODTÜ.
- Evirgen, Ö. F. (2016). *İlköğretim 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Ankara: Ekoyay Eğitim Yayıncılık.
- Fellows, N. J. (1994), A window into thinking: Using student writing to understand conceptual change in science learning. *Journal of Research in Science Teaching*, 31(9), 985-1001.
- Fidan, N. (2009). *İlköğretim 8.sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde geçen "Demokrasi ve Cumhuriyet" kavramlarıyla ilgili bilgilerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Fidan, N. (2012). *Okulda öğrenme ve öğretme*. (3. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Fisher, K. M. (1985). A misconception in biology: Aminoacids and translation. *Journal of Research in Science Teaching*, 22, 53–62.
- Forceville, C. (2002). The identification of target and source in pictorial metaphors. *Journal of Pragmatics*, 34, 1-14.
- Fraenkel, J.R., Wallen, N.E., and Hyun, H.H. (2012). *How to design and evaluate research in education*. (8th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Friedman, W. (1991). The development of children's memory for the time of past events. *Child Development*, 62(1), 139-155.
- Gatti, L., ve Catalano, T. (2015). The business of learning to teach: A critical metaphor analysis of one teacher's journey. *Teaching and Teacher Education*, 45, 149-160.

- Gedikli, Ö. (2014). *Ortaokul 2.,3.. ve 4. sınıf öğrencilerinin türkçe öğretmenini algılayışının metaforlar aracılığıyla belirlenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Gemici, Ö. (2012). Fen ve teknoloji eğitiminde kavram öğretimi. Taşkın, Ö. (Ed.). *Fen ve teknoloji öğretiminde yeni yaklaşımlar* (ss. 125-148). Ankara: Pegem Akademi.
- Gençmehmetoğlu, R. (2009). *VIII. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde yer alan olgu, kavram ve genellemelerin öğretimi ve önemi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Gök, Ö. A. (2014). *Altıncı sınıf sosyal bilgiler dersinde ülkemizin kaynakları ünitesinde kavram haritası tekniğinin başarı, tutum ve kalıcılığa etkisinin belirlenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Göler, S. (2009). *Biçim, renk, malzeme, doku ve ışığın mekân algısına etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Mimarşinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gömlüksiz, M. N., ve Çetintaş, S. (2011). Öğretmen adaylarının demokratik tutumları (Fırat, Dicle, 7 Aralık, Cumhuriyet ve Erzincan Üniversiteleri Örneği). *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17, 1-14.
- Gömlüksiz, M. N., Kan, A. Ü., ve Öner, Ü. (2012). İlköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin metaforik algıları. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 419-436.
- Görgeç, İ. (2001). Metni anlama tekniğinde “bilgi haritaları”. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6, 151-162.

- Gözler, K. (1998). Cumhuriyet ve Monarşi. *Türkiye Günlüğü*, 53, 27-34.
<http://www.anayasa.gen.tr/cumhuriyet.htm> (21.09. 2017).
- Guion, L. A. (2002). *Triangulation: Establishing the validity of qualitative studies*.
<http://edis.ifas.ufl.edu/fy394> (17.07.2017)
- Guiraud, P. (1994). *Göstergebilim*. (Çev.: Yalçın, M.). (2. baskı). Ankara: İmge Kitabevi.
- Güder, S. Y., ve Yıldırım, A. (2014). Okulöncesi öğretmen adaylarının demokrasiye ilişkin metaforları. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(16), 151-170.
- Gültekin, E. (2016). *Ortaokul 5.sınıf sosyal bilgiler dersi “adım adım Türkiye” ünitesinde bulunan kavramların kazandırılmasına ilişkin öğretmen görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Gündüz, M., ve Gündüz, F. (2002). *Yurttaşlık bilinci*. (1. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gürbüz, G. (2006). *İlköğretim 7. ve 8. sınıflarda vatandaşlık bilgisi dersinde demokrasi eğitimi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Güven, C. (2016). *Anayasalar, kanunlar ve TBMM kararları*. (1. baskı). Konya: Eğitim Kitabevi.
- Güven, İ., Bıkmaz, F., İşcan, C.D., ve Keleşoğlu, S. (2014). *Tarih öğretimi: kuram ve uygulama*. (göz.geç.2. bs). Ankara: Pegem Akademi.
- Haenen, J.P.P. and Schrijnemakers, H.M.G. (2000). Suffrage, feudal, democracy, treaty... history's building blocks : Learning to teach historical concepts. *Teaching History*, 98, 22-29.

- Hall, R. H., Dansereau, D. F., and L.P. Skaggs. (1992). Knowledge maps and the presentation of related information domains, *The Journal of Experimental Education*, 61(1), 5-18.
- Harwood, D. and Jackson, P. (1993). ‘Why did they build this hill so steep?’: Problems of assessing primary children's understanding of physical landscape features in the context of the UK national curriculum. *International Research in Geographical and Environmental Education*, 2(2), 64-79.
- Hoge, J. D., and Crump, C. (1988). *Teaching history in the elementary school*. (Report No. ISBN-0-941339-05-X). Social Studies Development Center, Indiana University, 2805 East Tenth Street, Bloomington, IN 47405. (ERIC Document Reproduction Service No. ED292749).
- Holding, M. L., Denton, R. D., Kulesza, A. E. ve Rigdway, J. S. (2014). Confronting scientific misconceptions by fostering a classroom of scientists in the introductory biology lab. *The American Biology Teacher*, 76 (8), 518-523.
- Hughes, S., Lyddy, F., and Lambe, S. (2013). Misconceptions about psychological science: A review. *Psychology Learning and Teaching*, 12(1), 20-31.
- Inbar, D. E. (1996) The free educational prison: Metaphors and images. *Educational Research*, 38(1), 77-92.
- Işık, H. (2008). *İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler tarih konularının öğretiminde kanıt temelli öğrenme modeli: Bir aksiyon araştırma*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- İnan, A. (1999). *Düşünceleriyle Atatürk*. (1. baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İnan, A.A. (2015). *Medeni bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk'ün el yazıları*. (3. baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

- İnan, A. A. (1971). *Mustafa Kemal Atatürk'ten yazdıklarım*. (1. baskı). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları
- Jahoda, G. (1963). The development of children's ideas about country and nationality. *British Journal of Educational Psychology*, 33, 47-60.
- Johnson, B., ve Christensen, L. (2014). Eğitim araştırmaları: Nicel, nitel ve karma yaklaşımlar. Demir, S.B. (Çev. Ed.), *Nitel araştırma* (ss. 375-409). Ankara: Eğiten Kitap.
- Kabapınar, Y. (2014). *Kuramdan uygulamaya sosyal bilgiler öğretimi* (4. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Kaldırım, E. (2005). İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin demokrasi algıları. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(3), 143-162.
- Kalra, M. B., and Baveja, B. (2012). Teacher thinking about knowledge, learning and learners: A metaphor analysis. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 55, 317-326.
- Kaptan, F. (1999). *Fen bilgisi öğretimi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Karavaşinoğlu, A. (2015). *Öğrencilerin metaforik sınav algıları velilerin okula yönelik görüşleri arasındaki ilişki*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kartal, A., Turan, İ. (2015). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin zihin haritalarında vatandaşlık bilgileri ile ilgili kavram yanlışları. *The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science*, 34, 373-383.
- Karabıyık, E. Ü. (2016). *İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Ankara: Evren Yayıncılık.
- Karaçanta, H. (2013). Üniversite öğrencilerinin milli değerlere yönelik metaforları. *Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32, 107-114.

- Karadeniz, O. (2008). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan Atatürkçülük konularındaki kavramların kazandırılma düzeyi (Zonguldak ili örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Karahan, M. (2009). *Tarih derslerinde demokrasi ile ilgili kavramların anlaşılma düzeyi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Karamustafaoğlu, O. (2003). *Fen bilgisi ve fizik öğretmen adaylarının kazanmaları istenen becerileri yansıtabilecekleri ortamların düzenlenmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Karamustafaoğlu, S., Karamustafaoğlu, O., ve Yaman, S. (2005). Fen ve teknoloji eğitiminde kavram öğretimi. M. Aydoğdu ve T. Kesercioğlu (Eds). *İlköğretimde fen ve teknoloji öğretimi* (ss. 26-53). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Karatekin, K., ve Elvan, Ö. (2016). 8. sınıf öğrencilerinin demokrasi kavramına ilişkin bilişsel yapıları. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(2), 1405-1431.
- Kartal, A., ve Turan, İ. (2015). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin zihin haritalarında vatandaşlık bilgileri ile ilgili kavram yanılgıları. *International Journal of Social Science*, 34, 373-383.
- Kavsaoglu, S. Z. (1990). Kavram gelişimi aşamaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 23(2), 481-496.

- Kaya, E. (2011). *İlköğretim 7.sınıf öğrencilerinin bazı demokrasi kavramları hakkındaki görüşleri ve yanılgıları (Aksaray örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Kelleci, D. (2014). *Sınıf öğretmeni adaylarının iklim kavramına ilişkin algılarının metafor yoluyla incelenmesi*. Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun.
- Kıcır, K. ve Aksoy, M. (2004). Kültürel kimliğin oluşumunda tarih bilinci ve tarih öğretimi. *XII Eğitim Bilimleri Kongresi*, 2442. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kılcan, B. (2013). *Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerlere ilişkin öğrenci algılarının incelenmesi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kılcan, B. (Ed.). (2017). *Metafor ve eğitimde metaforik çalışmalar için bir uygulama rehberi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kılcan, B., ve Akbaba, B. (2013). Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan kültürel mirasa duyarlılık değerine ilişkin öğrenci algılarının incelenmesi. *Journal of World of Turks*, 5(3), 113-137.
- Kılıç, F. D. (2010). *İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde tarih konuları üzerinde oluşturdukları metaforların söylem analizi tekniği ile incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Kılıç, A., ve Seven, S. (2002). *Konu alanı ders kitabı incelemesi* (2. baskı). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Kocatürk, U. (2007). *Atatürk'ün fikir ve düşünceleri*. (2. baskı). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

- Koç, E. S. (2013). Sınıf öğretmeni adaylarının öğretmen ve öğretmenlik mesleği kavramlarına ilişkin metaforik algıları. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 47-72.
- Kodaz, N. (2009). *İçerik düzenlemesi yapılmış metinlerin öğrencilerin Cumhuriyet ve Demokrasi kavramlarını öğrenmelerine etkisi*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Kop, Y., ve Katılmış, A. (2016). İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan tarihi kavramların kazandırılma düzeyi. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 85-100.
- Koray, Ö. C., ve Bal, Ş. (2002). Fen öğretiminde kavram yanılgıları ve kavramsal değişim stratejisi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 10, 83-90.
- Köksal, O., ve Atalay, B. (2015). *Öğretim ilke ve yöntemleri-çağdaş uygulamalarla yöntem ve teknikler*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Kömürcü, H. Z. (2002). *İlköğretim 8. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde yer alan kavramların kazandırılma düzeyi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Köstüklü, N. (2001). *Sosyal bilimler ve tarih öğretimi* (3. baskı). Konya: Günay Ofset.
- Kövecses, Z. (2010). *Metaphor* (2nd ed.). New York: Oxford University Press
- Kurtoğlu, A. (2009). *Sosyal bilgiler ders kitaplarının sosyal kavramlar açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kuş, Z., ve Çetin, T. (2014). İlköğretim öğrencilerinin demokrasi algıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(2), 1-22.
- Kütükoğlu, M. S. (2014). *Tarih araştırmalarında usul*. (2. baskı). Ankara: Türk Tarih

Kurumu

- Lakoff, G., ve Johnson, M. (2015). *Metaforlar* (Çev.: Demir, G.Y). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Leino, A. L., and Drankenberg, M. (1993). *Metaphor: An educational perspective. Research bulletin 84.* (Report No. ISBN-951-45-6427-8; ISSN-0359-5749). Department of Education, PO Box 39 (Bulevardi 18), SF-00014, University of Helsinki, Finland. (ERIC Document Reproduction Service No. ED364912)
- Levstik, L.S., and Barton, K.C. (2015). *Doing history: Investigating with children in elementary and middle schools.* (5th ed.). New York: Routledge.
- Litchfield, R.C., and Gilson, L.L (2013). Curating collections of ideas: Museum as metaphor in the management of creativity. *Industrial Marketing Management*, 42, 106-112.
- Malchiodi, C. A. (2013). *Çocukların resimlerini anlamak.* (Çev.:Yurtbay, T.). İstanbul: Nobel Tıp.
- Martinez, M. A., Saulea, N., and Huber, G.L (2001). Metaphors as blueprints of thinking about teaching and learning. *Teaching and Teacher Education*, 17, 965-977.
- Martorella, P. H. (1986). Teaching concepts. Cooper, J. M. (Ed.), *Classroom teaching skills* (ss. 181-223). Lexington, Mass.: D.C. Healt and Company.
- McCagg, E.C., and Dansereau, D.F. (1991). A convergent paradigm for examining knowledge mapping as a learning strategy. *The Journal of Educational Research*, 84(6), 317-324.
- McGrath, I. (2006) Using insights from teachers' metaphors. *Journal of Education for Teaching: International research and pedagogy*, 32(3), 303-317.
- MEB (2005a). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi (4-5. sınıflar) öğretim programı.*

- Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB (2005b). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi (6-7. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Merrill, M.D. (1983). Component display theory. In C. M. Reigeluth (Ed.), *Instructional design theories and models* (pp. 279-330). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Meşeci, B., Tekin, S., ve Karamustafaoğlu, S. (2013). Maddenin tanecikli yapısıyla ilgili kavram yanlışlarının tespiti. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(9), 20-40.
- Metin, E. (2011). *Tarih eğitimi ve dil: Tarihçilerin, tarih ders kitabı yazarlarının, tarih öğretmenlerinin ve öğrencilerin tarihsel dil kullanımı*. Yayımlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Mikkila-Erdmann, M. (2001). Improving conceptual change concerning photosynthesis through text design. *Learning and Instructions*, 11, 241-257.
- Miles, M. B., and Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Modell, A. H. (2009). Metaphor-the bridge between feelings and knowledge. *Psychoanalytic Inquiry*, 29, 6-11.
- Monteiro, A., Nóbrega, C., Abrantes, I., and Gomes, C. (2012). Diagnosing portuguese students' misconceptions about the mineral concept. *International Journal of Science Education*, 34(17), 2705-2726.
- Morgan, G. (2006). *Images of organization*. (Updated edition). Thousands Oaks, CA: Sage Publications.
- Mutluer, C. (2014). Edebiyat öğrencilerinin tarih kavramına ilişkin algılarının metaforlar aracılığıyla analizi. *Tarih Okulu Dergisi*, 7(19), 699-718.

- Nas, R. (2006). *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi*. (göz. gez. bs.). İstanbul: Erçin Ofset.
- Novak, J. (1991). Clarify with concept maps: a tool for students and teachers alike. *The Science Teacher*, 58(7), 44-49.
- Novak, J.D., Gowin, D.B., and Johansen, G.T. (1983). The use of concept mapping and knowledge vee mapping with junior high school science students. *Science Education*, 67(5), 625-645.
- Ormrod, J.E. (2012). *Human learning* (6th ed.). United States of America: Pearson Education.
- Öcal, A., ve Kemer kaya, G. (2011). Yetiştirme yurdunda kalmış yetişkinlerin devlet ve vatandaşlık algıları üzerine nitel bir araştırma. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(1), 63-82.
- Öktem, G. (2006). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde yer alan kavramları anlama ve kazanma düzeyleri (Yeni programın pilot uygulaması Samsun ili örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Özcan, N. (2010). *İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde yer alan “adım adım Türkiye” ünitesindeki kavramların öğrenilme düzeyi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özdemir, E. (2015). Tarama yöntemi. Metin, M. (Ed.). *Kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri* (ss. 77-97). Ankara: Pegem Akademi.
- Özdemir, S. M. (2014). Sosyal bilgiler öğretimi programı ve değerlendirilmesi. Safran, M. (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi* (s. 17-48). Ankara: Pegem Akademi.
- Özensoy, A.U., ve Aynacı, C. (2016). *İlköğretim sosyal bilgiler 5. sınıf ders kitabı*. Ankara: Berkay Yayıncılık.

- Özkan, Ö. Tekkaya, C., ve Geban, Ö. (2004). Facilitating conceptual change in students understanding of ecological concepts. *Journal of Science Education and Technology*, 13(1), 95–105.
- Özkan, R., ve Taşkın, M.A. (2014). İlköğretim öğrencilerinin vatan olgusuna ilişkin algılarının belirlenmesi. *Tarih Okulu Dergisi*, 7(17), 889-906.
- Özkaya, F. (2010). *Altıncı sınıf sosyal bilgiler dersi 3. ve 4. ünitesinde bulunan kavramların bazı değişkenlere göre öğrenilme düzeyi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- Özmen, R. (2014). *Milli eğitim mevzuatı*. (17. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Özşahin, Ö. C. (2008). *Ortaöğretim tarih derslerinde yapılandırmacı öğretim yaklaşımıyla modellendirilmiş etkinliklerin öğrencilerin kavram kazanma düzeylerine etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Öztel, H., and Hinz, O. (2001). Changing organisations and with metaphors. *The learning organization*, 8(4), 153-168.
- Öztürk, Ç. (2007). Sosyal bilgiler, sınıf ve fen bilgisi öğretmen adaylarının coğrafya kavramına yönelik metafor durumları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 55-69.
- Palmquist, R. A. (2001). Cognitive style and users' metaphors for the web: An exploratory study, *Journal of Academic Librarianship*, 27(1), 24-32.
- Pamuk, A. (2009). *Vatandaş yetiştirme aracı olarak tarih öğretimi: Orta öğretim düzeyinde öğretmen, öğrenci ve veli görüşleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. (M. Bütün & S. B. Demir, Çev. Ed.). Ankara: Pegem Akademi.

- Peterson, R., Treagust, D., ve Garnett, P. (1986). Identification of secondary students' misconceptions of covalent bonding and structure concepts using a diagnostic instrument. *Research in Science Education*, 16, 40-48.
- Rowell, J. A., Dawson, C. J., and Lyndon, H. (1990). Changing misconceptions: a challenge to science educators. *International Journal of Science Education*, 12(2), 167-175.
- Saban, A. (2004). Giriş düzeyindeki sınıf öğretmeni adaylarının “öğretmen” kavramına ilişkin ileri sürdükleri metaforlar. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 131-155.
- Saban, A. (2008). İlköğretim I. kademe öğretmen ve öğrencilerinin bilgi kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler. *İlköğretim Online*, 7(2), 421-455.
- Saban, A. (2009). Öğretmen adaylarının öğrenci kavramına ilişkin sahip olduğu zihinsel imgeler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 281-326.
- Saban, A., Koçbeker, B.N., ve Saban, A. (2006). Öğretmen adaylarının öğretmen kavramına ilişkin algılarının metafor analizi yoluyla incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 6(2), 461-522.
- Sabancı, O. (2008), *İlköğretim 7. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde yer alan vatandaşlık konularıyla ilgili kavramsal anlamaları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sadık, F., ve Sarı, M. (2011). Öğretmen adaylarının demokrasi algıları (Çukurova üniversitesi örneği). *Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 67-82.
- Sadık, F., ve Sarı, M. (2012). Çocuk ve demokrasi: İlköğretim öğrencilerinin demokrasi algılarının metaforlar aracılığıyla incelenmesi. *Uluslararası Cumhuriyet Eğitim Dergisi*, 1(1), 48-62.

- Sanchez, A., Barreiro, J. M. and Maojo, V. (2000). Design of virtual reality systems for education: A cognitive approach. *Education and Information Technologies*, 5(4), 345-362.
- Sarıyar, S. (2013). *İlköğretim 3. sınıf öğrencilerinin “dün, bugün, yarın” temasındaki zaman kavramlarına ilişkin görüşlerinin nitel analizi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
- Savaş, İ. (2014). *Çocuk resmi ve bilinçaltı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Schmidt, H. J. (1997). Students’ misconceptions: Looking for a pattern. *Science Education*. 81(2), 123-135.
- Senemoğlu, N. (2005). *Gelişim, öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya* (12. baskı). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Sevim, A., Öztoprak, İ., ve Tural, M. A. (2006). *Atatürk’ün söylev ve demeçleri*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Sezginsoy, B., ve Akkoyunlu, B. (2011). Sosyal bilgiler dersinde tarih bilinci oluşturmada dizgeli öğretimin etkililiği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41, 411-422.
- Shaw M.D., and Mahlios, M. (2008). Pre-service teachers' metaphors of teaching and literacy. *Reading Psychology*, 29(1), 31-60.
- Shuell, T. J. (1990). Teaching and learning as problem solving. *Theory Into Practice*, 29(2), 102-108.
- Sönmez, V. (2007). *Program geliştirmede öğretmen el kitabı*. (13. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Soyak, H. R. (2018). *Atatürk’ten hatıralar*. (9. baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Soydaş, S. (2010). *Öğrencilerin hayat bilgisi dersinde edindikleri demokrasi ve*

- demokratik yaşamla ilgili kavramlara ilişkin oluşturdıkları metaforların hermeneutic yaklaşımla incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Strenski, E. (1989). Disciplines and communities, “armies” and “monasteries,” and the teaching of composition. *Rhetoric Review*, 8(1), 137-146.
- Subaşı, S. (2013). *İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi “adım adım Türkiye” ünitesinde yer alan kavramları öğrenme düzeyleri ile derse yönelik tutumları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Suğur, N., ve Doğru, E. S. (2011). Koruma altındaki çocukların aile ve devlet algısı üzerine bir araştırma. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 65(1), 115-133.
- Suzuki, L.A., Ahluwalia, M. K., Arora, A. K, and Mattis, J.S. (2007). The pond you fish in determines the fish you catch: Exploring strategies for qualitative data collection. *The counseling psychologist*, 35(2), 295-327.
- Şahin, F., ve Oktay, A. (1996). İlkokullarda hücre solunumu ile ilgili kavramsal değişim. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8, 227-236.
- Şimşek, A. (2006). *İlköğretim öğrencilerinde tarihsel zaman kavramının gelişimi ve öğretimi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şimşek, A. (2005). *İlköğretimde tarih öğretimi açısından 1998 ve 2004 ilköğretim sosyal bilgiler öğretim programlarının karşılaştırılması*. II. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi’nde sunulan bildiri. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.
- Tait-McCutcheon, S., and Drake, M. (2016). If the jacket fits: A metaphor for teacher

- professional learning and development. *Teaching and Teacher Education*, 55, 1-12.
- Tao, P.K., and Gunstone, R.F. (1999). The process of conceptual change in force and motion during computer-supported physics instruction. *Journal of Research in Science Teaching*, 36(7), 859-882.
- Tahiroğlu, M., ve Aktepe, V. (2015). Değerler eğitimi yaklaşımlarına göre geliştirilen etkinliklerin demokratik algı ve davranışlar üzerine etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(30), 309-345.
- Taş, M. A., ve Coşkun, M. K. (2017). Üniversite öğrencilerinin demokrasi kavramı ile ilgili sınıflama davranışlarının değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(61), 428-447.
- Taşlı, İ. (2005). 4.-7. sınıf sosyal bilgiler programı üniteleri ile ilgili kavram bulmacaları örnekleri, *Milli Eğitim Dergisi*, 166.
- Tennyson, R. D., and Park, O. (1980). The teaching of concepts: A review of instructional design research literature. *Review of Educational Research*, 50(1), 55-70.
- Tezcan, M. (1996). *Eğitim sosyolojisi*. (10. baskı). Ankara: Feryal Matbaası.
- Thornton, S. J., and Vukelich, R. (1988). Effects of children's understanding of time concepts on historical understanding, *Theory & Research in Social Education*, 16(1), 69-82.
- Tokcan, H. (2015). *Sosyal bilgilerde kavram öğretimi*. (1. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Tuna, Y.E., ve Budak, F.M. (2013). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının “tarih” kavramına ilişkin algılarının mecazlar/metaforlar yardımıyla analizi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(14), 609-642.

- Tural, A. (2011). *Sosyal bilgilerde yapılandırmacı yaklaşımla kavram öğretimine yönelik model geliştirme*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Turan, R., Safran, M., Yalçın, S., Hayta, N., Şahin, M., Çakmak, M.Ali. vd. (2000). *Atatürk ilkeleri ve İnkılap tarihi*. (1. baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Turan, R., ve Ulusoy, K. (2015). Sosyal bilgilerde tarihin yeri ve önemi. R.Turan ve K. Ulusoy (Ed.), *Sosyal bilgilerin temelleri içinde* (s. 122-137). Ankara: Pegem Akademi.
- TDK. (1998). *Türkçe Sözlük*. (8. bs., C. 1-2). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Tunç, H. (2008). Demokrasi türleri ve müzakereci demokrasi kavramı. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 12, 1113-1132.
- Türker, M. (2009). *Mevlana'nın Mesnevisi'nde metaforun yeri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK]. (2016). *Kayseri ili merkez ilçelerine ait gelişmişlik düzeyi verileri*. Veriler Türkiye İstatistik Kurumu'ndan elektronik posta yoluyla elde edilmiştir.
- Türnüklü, A. (2000). Eğitimbilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilecek nitel bir araştırma tekniği: Görüşme. *Kuram ve uygulamada eğitim yönetimi*, 24, 543-559.
- Ulu Kalın, Ö. (2011). *Sosyal bilgiler 4. sınıf için tasarlanan "insanlar ve yönetim" adlı ünitenin öğrencilerin akademik başarılarına ve kavram algılamaya düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Ulusoy, K., ve Yelken, T. Y. (2009). İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin Atatürkçülük ile ilgili kavramları algılamaları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 22,

213-223.

- Ulusoy, K., ve Erkuş, B. (2015). Sosyal bilgiler dördüncü sınıf ders programındaki tarih konuları ile ilgili kavramlara ilişkin öğrenci algıları. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(5), 147-158.
- Underhill, J.W. (2011). Creating worldviews: Metaphors, ideology and language. Edinburgh: Edinburgh University Press Ltd.
- Ural, Ş. (1999). Demokrasi kavramı, toplumsal değerler ve birey. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 40(1), 451-459.
- Uygun, K., ve Batur, Z. (2015). Öğretmen adaylarının sosyal bilgiler öğretiminde kullanılan kavramlara ilişkin algıları. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(4), 127-147.
- Ülgen, G. (2004). *Kavram geliştirme (Kuramlar ve uygulamalar)* (4.Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Ünlü, F. (2011). *İlköğretim sosyal bilgiler programında geçen temel kavramların 8. sınıf öğrencilerinde erişimi düzeyi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Üstün, E., ve Akman, B. (2003). Üç yaş grubu çocuklarda kavram gelişimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24, 137-141.
- Wan, W., Low, G.D., and Li, M. (2011). From students' and teachers' perspectives: metaphor analysis of beliefs about efl teachers' roles. *System*, 39(3), 403-415.
- Wessel, W. E. (1999). *Knowledge construction in high school physics: A study of student/teacher interaction*. Yayımlanmamış doktora tezi, University of Regina, Canada.
- Wilson, B., and Tessmer, M. (1990). *Adults' perception of concept learning outcomes: An initial study and discussion*. Proceedings of Selected Paper Presentations at

- the Convention of the Association for Educational Communications and Technology. (Eric Document Reproduction Service No. ED323956)
- Yalçinkaya, E. (2013). Tarih kavramına yönelik sınıf öğretmeni adaylarının ürettikleri metaforların incelenmesi. *Journal of World of Turks*, 5(3), 95-112.
- Yaşar, Ş., ve Bayır, Ö. G. (2010). İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin bakış açısıyla sosyal bilgiler. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 5(3), 1213-1225.
- Yavuzer, H. (2000). *Resimleriyle çocuk*. (8. basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yazıcı, H., ve Sabancı, O. (2003). İlköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler ders konuları ile ilgili bazı kavramları anlama düzeyleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 158
- Yelgün, A. (2009). *İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin sınıfların kaldırma kuvveti ile ilgili kavram yanlışları ve oluşum sebepleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Yesari, B. (2018). *Kavram bulmacalarının sosyal bilgiler 6. sınıf demokrasinin serüveni ünitesindeki öğrenci başarısına etkisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Yeşilbursa, C.C. (2008). Sosyal bilgiler öğretiminde tarihi yerlerin kullanımı. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 23, 209-222.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, S. (2008). *İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi “haklarımı öğreniyorum” ünitesi ile ilgili kavramları anlama düzeyleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yılmaz, K., ve Çeltikçi, C. (2013). İlköğretim 3. sınıf öğrencilerine soyut ve çok boyutlu kavramların kazandırılması: Bir eylem araştırması. *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish*

or *Turkic Volume*, 8(6), 895-924.

Yılmaz, K., ve Kaya, M. (2011). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarih algısı ve tarih öğretimine pedagojik yaklaşımları. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(6), 73-95.

Yılmaz, K. ve Çiviler, M. (2012). İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler dersi yeryüzünde yaşam ünitesinde yer alan tarih kavramlarının öğretiminde karşılaşılan kavram yanlışları üzerine bir eylem araştırması. *Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, 1(1), 1-31.

Yükselir, A. (2006). *İlköğretim altıncı sınıf sosyal bilgiler programında geçen kavramların kazanımı ve kalıcılığında kavram analizi yönteminin etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

EKLER

Ek-1: Metaforlar Yoluyla Tarih Kavramlarına Yönelik Veri Toplama Formu (Örnek)

Sevgili Öğrenciler,

Elinizdeki form, “Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Tarih Kavramlarına Yönelik Algılarının İncelenmesi” adlı doktora tezinin veri toplama aracıdır. Bu form sizlerin Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda bulunan 7 farklı tarih kavramına ilişkin düşüncelerinizi metaforlar (mecazlar, benzetmeler) yoluyla belirlemek amacıyla hazırlanmıştır ve sadece bilimsel çalışmalarda kullanılacaktır.

Her bir formda yer alan tarih kavramına yönelik metafor (mecaz, benzetme) oluşturduktan sonra formun arka sayfasına o kavrama ilişkin resim veya karikatür çizmeniz istenmektedir. Bu araştırmanın amacına ulaşabilmesi, görüş ve düşüncelerinizi samimi ve doğru olarak yansıtmanıza bağlıdır. Form üzerine adınızı ve soyadınızı yazmayınız, bunun yerine sadece sınıfınızı ve şubenizi yazmanız yeterlidir. Lütfen, formları boş ve cevapsız bırakmamaya özen gösteriniz. Zaman ayırdığınız ve destek olduğunuz için teşekkür ederim.

Kerem Bozdoğan

e-posta: kb_38@hotmail.com

Metaforlar Yoluyla Tarih Kavramlarına Yönelik Veri Toplama Formu

Cumhuriyet.....gibidir

Çünkü;.....

.....

.....

.....

.....

.....

Cumhuriyet ile ilgili görüşünüzü ve düşüncenizi belirten resim veya karikatür çiziniz.

Yukarıya çizmiş olduğunuz resmin/karikatürün açıklamasını yazınız.

.....

.....

.....

.....

.....

EK-2: Öğrenci Görüşme Formu

Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Tarih Kavramlarına Yönelik Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Okul :

Tarih:

Saat :

Giriş

Merhaba, adım Kerem BOZDOĞAN. Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümü'nde doktora öğrencisiyim. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan tarih kavramları ile ilgili bir çalışma yapıyorum. Sizinle bu tarih kavramlarına yönelik bir görüşme yapmak istiyorum. Amaç, sizin tarih kavramları ile ilgili neler düşündüğünüzü ortaya çıkarmaktır. Bu görüşme ile elde edilen bilgiler doktora tezinde kullanılacaktır ve elde edilecek sonuçların Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve sosyal bilgiler dersleri kapsamında yapılacak eğitim çalışmalarına katkı sağlayacağını ümit ediyorum.

Görüşme boyunca söyleyeceklerinizin tümünün gizli kalacağını ve araştırmacının dışında başka kimseler tarafından kesinlikle görülmeyeceğini ifade etmek istiyorum. Araştırma raporu yazılırken görüşülen kişilerin isimleri ve kimlikleri belirtilmeyecek, bunun yerine takma bir isim kullanılacaktır.

Görüşme süresince söyleyeceklerinizi kaydetmek amacıyla görüşme kayıt cihazı kullanmak istiyorum. Görüşme esnasında anlamadığınız soruları tekrar sorabilirsiniz. Görüşme süresinin yaklaşık 40 dakika süreceğini tahmin ediyorum. Başlamadan önce bana sormak istediğiniz bir şey var mı?

İlginizden dolayı teşekkür ederim.

Görüşme Soruları

1. Cumhuriyet senin için neyi ifade etmektedir? Cumhuriyet denince aklına neler geliyor?
2. Demokrasi senin için neyi ifade etmektedir? Demokrasi denince aklına neler geliyor?
3. Devlet senin için neyi ifade etmektedir? Devlet denince aklına neler geliyor?
4. Milli Egemenlik senin için neyi ifade etmektedir? Milli Egemenlik denince aklına neler geliyor?
5. Gelenek senin için neyi ifade etmektedir? Gelenek denince aklına neler geliyor?
6. Kanıt senin için neyi ifade etmektedir? Kanıt denince aklına neler geliyor?
7. Kronoloji senin için neyi ifade etmektedir? Kronoloji denince aklına neler geliyor?

Ek-3: Türkiye İstatistik Kurumundan Gelişmişlik Düzeyi Verileri İçin Bilgi Edinme Talebine Dair Belge

**T.C.
TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU BAŞKANLIĞI
Bilgi Dağıtım Ve İletişim Daire Başkanlığı**

Sayı : 27964695-622.03/E.3913

05.02.2016

Konu : Bilgi Talebi

Sayın Kerem BOZDOĞAN

İlgi : 04.02.2016 tarihli yazımız.

İlgi yazı ile talep etmiş olduğunuz konuya ilişkin 02.02.2016 tarihi itibarıyla Kayseri iline bağlı Kocasinan ve Melikgazi ilçelerinin cadde, sokak, bulvar ve meydan bazında gelişmişlik düzeylerine ait bilgileri elektronik ortamda hazırlanmıştır.

Ayrıca, bilgi ücreti olan 23 TL.yi T.C. Ziraat Bankası'nın 2532 Şube Kodlu Ankara Bakanlıklar Kamu Girişimci Şubesi hesabına (IBAN No: TR 040001002532035151315018) ilgili banka şubesinden veya İnternet Bankacılığı aracılığıyla EFT yaparak, dekontunu 0 (312) 417 04 32 nolu faksa veya bilgi@tuk.gov.tr adresine gönderdiğiniz takdirde 1,68 Mb bilgi e-posta adresinize gönderilecektir. Ayrıca lütfen dekont üzerine faksta okunamayacağı ihtimalini dikkate alarak; isminizi, açık adresinizi, bilgi ücretini ve yazımızın sayı ve konu bölümünü belirtiniz. T.C. Ziraat Bankası Bankacılık Hizmetleri Daire Başkanlığının 22.03.2001 tarih ve 6211 sayılı genel mektubuna istinaden (IBAN No: TR 040001002532035151315018) nolu hesaba gönderdiğiniz mektup ve on-line havaleleriniz için komisyon veya haberleşme ücreti ödemeyiniz. Kurum tarafından üretilen bilgilerin 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na göre her hakkı T.C. Türkiye İstatistik Kurumu Başkanlığı'na aittir. Gerçek ve tüzel kişiler tarafından izinsiz, basılı veya elektronik ortamda çoğaltılamaz ve dağıtılamaz. Bilgiler kaynak gösterilmeden kullanılamaz.

Bilgilerinizi rica ederim.

 e-imza

Ömer Faruk ÜNAL
Başkan a.
Grup Sorumlusu V.

Ek : 1,68 Mb

Not: 5070 sayılı elektronik imza kanununun 5 maddesi gereği bu belge elektronik imza ile imzalanmıştır.

Devlet Mahallesi Necatibey Caddesi No:114 Çankaya/Ankara
Telefon: (0 312) 410 02 22
Faks: (0 312) 417 04 32

Bilgi için: A.YONTAR
Geçici Personel
Telefon No: (312) 410 02 39

Ek-4: Araştırma İzni Belgesi

T.C.
KAYSERİ VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 94025929-605-E.9208255
Konu : Araştırma İzni

29.08.2016

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : a) 09/08/2016 tarih ve 5268 sayılı yazınız.
b) Valilik Makamının 26/08/2016 tarih ve 9164423 sayılı oluru.

Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı Doktora programı öğrencisi Kerem BOZDOĞAN'ın, Müdürlüğümüze bağlı ortaokullarda "Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Yer Alan Tarih Kavramlarına Yönelik Algılarının Belirlenmesi" konulu çalışmayı yapmasında bir sakıncanın olmadığı, Anket Değerlendirme Komisyonu tarafından tespit edilmiş olup, konu ile ilgili ilgi (b) onay ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Bilal Yılmaz ÇANDIROĞLU
İl Millî Eğitim Müdürü

EK: Valilik Oluru (1 Sayfa)

Güvenli Elektronik İmza
Aşlı İle Aynıdır.
29.08/2016

Kemal TAŞKIN
Viki

Gültepe Mahallesi Talas Bulvarı No:1/B Melikgazi / KAYSERİ
Elektronik Ağ: <http://kayseri.meb.gov.tr>
e-posta: arge38@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: N. YAŞ
Tel: (0 352) 330 11 25 (1240)
Faks: (0 352) 336 76 04

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 8f3e-a97e-3f52-h326-dhf6 kodu ile teyit edilebilir.

Ek-5: Araştırmanın Uygulanması İçin Okullara Gönderilen Resmi Yazı

T.C.
KAYSERİ VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 94025929-605-E.9164423
Konu : Araştırma İzni

26/08/2016

VALİLİK MAKAMINA

İlgi: Bakanlığımız Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 07/03/2012 tarih ve 3616 sayılı (2012/13 Genelge) emirleri.

Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı Doktora programı öğrencisi Kerem BOZDOĞAN'ın, "Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Yer Alan Tarih Kavramlarına Yönelik Algılarının Belirlenmesi" konulu çalışma yapma isteği ile ilgili, Necmettin Erbakan Üniversitesi Rektörlüğü'nün 09/08/2016 tarih ve 5268 sayılı yazısı ve ekleri ilişikte sunulmuştur.

Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı Doktora programı öğrencisi Kerem BOZDOĞAN'ın,, İlimizdeki ortaokul öğrencilerine "Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Yer Alan Tarih Kavramlarına Yönelik Algılarının Belirlenmesi" konulu çalışmayı yapmasında bir sakıncanın olmadığı Anket Değerlendirme Komisyonu tarafından tespit edilmiş olup, eğitim-öğretimi aksatmadan okul müdürlüklerinin gözetiminde ve sorumluluğunda araştırmanın yapılması uygun görülmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde Olurlarınıza arz ederim.

Bilal Yılmaz ÇANDIROĞLU
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR
26/08/2016

Mehmet Emin AVCI
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek: İlgi yazı ve ekleri (48 sayfa)

Gültepe Mah. Talas Blv. No: 1/B Melikgazi KAYSERİ
Elektronik Ağ: www.kayseri.meb.gov.tr
e-posta: arge38@meb.gov.tr kayserimem@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: N.TAŞ
Tel: (0 352) 3301125-1240
Faks: (0 352) 3367604

Ek-6: Uygulama Sürecinde Çekilmiş Fotoğraflar

